

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

на правах рукопису

Зуляк Іван Степанович

УДК 94 (477.8) 06.011: “1919/1939”

**ТОВАРИСТВО “ПРОСВІТА” У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ
В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ,
ГОСПОДАРСЬКЕ СТАНОВИЩЕ ТА
КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ**

07.00.01 – історія України

**Дисертація на здобуття наукового ступеня
доктора історичних наук**

**Науковий консультант:
доктор історичних наук,
професор Добржанський О. В.**

Чернівці – 2006

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА	14
1. 1. Історіографія проблеми.....	14
1. 2. Джерела.....	36
РОЗДІЛ 2. УКРАЇНЦІ В ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ	53
2. 1. Політико-правове становище українців	53
2. 2. Особливості розвитку українського просвітнього руху	77
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ПОСТУП “ПРОСВІТИ”	98
3. 1. Відновлення й функціонування організаційної структури.....	98
3. 2. Залучення членів до товариства.....	123
3. 3. Рух за ліквідацію неписьменності.....	149
3. 4. Участь “Просвіти” у розбудові фахової національної освіти.....	174
РОЗДІЛ 4. ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКЕ СТАНОВИЩЕ	201
4. 1. Фінансові аспекти розвитку товариства.....	201
4. 2. Майновий стан “Просвіти”	226
РОЗДІЛ 5. РОЗШИРЕННЯ СФЕРИ ВПЛИВУ ГАЛУЗЕВИХ КОМІСІЙ	250
5. 1. Розвиток видавничої справи.....	250
5. 2. Функціонування бібліотечної сфери.....	276
5. 3. Становлення аматорсько-театрального мистецтва.....	301
РОЗДІЛ 6. “ПРОСВІТА” В ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	327
6. 1. Ювілеї “Просвіти” як одна з форм консолідації української спільноти....	327
6. 2. Специфіка просвітянських свят та імпрез.....	353
ВИСНОВКИ	379
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	389
ДОДАТКИ	482

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ВР ЛНБ України ім. В. Стефаника – відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України.

ВПУВ – Взаємна поміч українського вчителства.

ВУТ – Всеукраїнське товариство.

ГІКА – Генеральний інститут католицької акції.

ДАВО – Державний архів Волинської області.

ДАІФО – Державний архів Івано-Франківської області.

ДАЛО – Державний архів Львівської області.

ДАРО – Державний архів Рівненської області.

ДАТО – Державний архів Тернопільської області.

ЗУНР – Західно-Українська Народна Республіка.

КЛК – Карпатський лещатарський (лижний) клуб.

КПЗУ – Комуністична партія Західної України.

НТШ – Наукове товариство ім. Т. Шевченка.

ПОК – Просвітньо-організаційна комісія.

ПСК – Повітовий союз кооперативів.

РСУК – Ревізійний союз українських кооперативів.

СУПРУГА – Союз українських приватних урядників Галичини.

США – Сполучені штати Америки.

ТШЛ – Товариство школи людової (народної).

УВІТ – Українське воєнно-історичне товариство.

УГА – Українська Галицька армія.

УГВФ – Український громадський видавничий фонд.

УНДО – Українське народно-демократичне об'єднання.

УНІ – Український науковий інститут.

УНО – Українське національне об'єднання.

УНР – Українська Народна Республіка.

УПР – Українська парламентська репрезентація.

УПТ – Українське педагогічне товариство.

УРСР – Українська радянська соціалістична республіка.

УСС – Українські січові стрільці.

УСРР – Українська соціалістична радянська республіка.

УТОНІ – Українське товариство опіки над інвалідами.

УТП – Українське товариство “Просвіта”.

УЦК – Український центральний комітет.

ЦДАВО України – Центральний державний архів вищих органів державної влади та управління України.

ЦДІАУ у Львові – Центральний державний історичний архів у м. Львові.

ААН – Archiwum Akt Nowych w Warszawie.

ВСТУП

Актуальність теми. Товариство “Просвіта” – основа культурно-просвітнього руху в Західній Україні міжвоєнного періоду. Його національний характер зумовлювався відсутністю української державності й колоніальною політикою правлячих кіл Польщі. Діяльність ґрунтувалася на відстоюванні прав українців на вільний розвиток рідної мови, культури, традицій, самобутності, самосвідомості. Програма розвитку базувалася на загальнолюдських морально-етичних засадах, всебічному розширенні світогляду, духовному збагаченні й культурному вихованні нації, піднесенні рівня освіти, боротьби за реалізацію просвітньої ідеї і втілення у життя національних прагнень українців. В умовах міжвоєнного періоду організаційна структура “Просвіти” – найбільш оптимальна форма самоорганізації і самозахисту українців з метою відстоювання національних інтересів. Культурно-просвітня спадщина товариства – національне надбання, досвід і праця якого не втратили своєї актуальності й сьогодні.

Актуальність теми визначається необхідністю всебічного й комплексного дослідження організаційних засад, господарського становища та культурно-просвітньої діяльності “Просвіти” у Західній Україні в міжвоєнний період, осмислення її місця в національному русі, обґрунтування ролі й значення в історії України. Проблема має важливе наукове значення, бо дає можливість вивчити особливості відновлення, становлення й розвитку “Просвіти” у міжвоєнний період, оскільки функціонування товариства виступало об’єктивною потребою й закономірним виявом національного руху. Без діяльності цієї інституції був би неможливим якісний культурно-просвітній поступ нації. Вона стала ідейним ядром і рушійною силою в західноукраїнському суспільстві.

Всебічний і ґрунтовний аналіз організаційних засад, господарського становища та культурно-просвітньої діяльності товариства служитиме збагаченню знань про складні процеси формування національної свідомості, тому що “Просвіти” в Західній Україні належала особлива роль у культурно-

просвітньому русі міжвоєнного періоду. Забезпечуючи гармонійний і всебічний розвиток українців, вона сприяла формуванню національної еліти з державницьким мисленням, обґрунтуванню ненасильницьких основ національного державотворення. Функціонування товариства скеровувалося на збереження національної гідності і єдності народу всупереч асиміляційній антиукраїнській політиці польської влади.

Актуальність дисертаційного дослідження ґрунтується на необхідності вивчення та узагальнення досвіду формування організаційних засад, господарського становища та культурно-просвітньої діяльності товариства у міжвоєнний період, активна організаційна, господарська і культурно-просвітня праця якого виступала важливим чинником і критерієм морального й духовного збагачення українців. Значний культурно-історичний досвід, ґрунтовні ідейно-теоретичні й практичні напрацювання “Просвіти” міжвоєнного періоду є логічно аргументованими й до певної міри не втратили своєї актуальності й сьогодні, оскільки організаційні засади, господарське становище та культурно-просвітня діяльність товариства була важливим національним чинником у протистоянні антиукраїнській політиці влади.

Актуальність дисертаційної праці ґрунтується на тому, що попри усі досягнення національної історіографії у дослідженні культурно-просвітнього руху в Західній Україні міжвоєнного періоду зазначена проблема у повному обсязі й належним чином, комплексно й концептуально, не розглядалася науковцями. У сучасній вітчизняній історіографії відсутні наукові праці, які б на значному науковому й належним чином опрацьованому фактичному матеріалі розкривали загальні закономірності розвитку українського культурно-просвітнього руху в цілому, його регіональні особливості у конкретно визначених хронологічних рамках.

Організаційні засади, господарське становище та культурно-просвітня діяльність “Просвіти” Західної України у міжвоєнний період – важлива сторінка національної історії, що має цінне наукове, теоретичне і пізнавальне значення й вимагає поглибленого й об’єктивно аргументованого дослідження.

Наукове осмислення досліджуваної проблеми є важливим й актуальним завданням української національної історіографії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною науково-дослідної тематики кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича й виконане у рамках комплексної проблеми “Актуальні питання історії, історіографії та культури України другої половини XVIII – XX ст.)” (номер державної реєстрації 0199U001874).

Об'єкт дослідження – культурно-просвітні процеси в Західній Україні у міжвоєнний період.

Предмет дослідження – діяльність товариства “Просвіта” як важливий суспільний чинник консолідації українців, формування національної свідомості.

Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі ґрунтовного, об'єктивного й комплексного аналізу дослідити організаційні засади, господарське становище та культурно-просвітню діяльність “Просвіти” у Західній Україні в міжвоєнний період.

Об'єкт, предмет і мета дослідження обумовили вирішення таких **основних завдань**:

- визначити основні причини відновлення “Просвіти”, програмні та організаційно-методичні основи її функціонування та вплив на культурно-освітній розвиток у міжвоєнний період;
- простежити організаційну діяльність філій і читалень як основу розвитку розгалуженої мережі просвітніх осередків;
- проаналізувати зростання кількості членів товариства – як складової повноцінного поступу інституції;
- з'ясувати особливості реалізації програми ліквідації неписьменності як загальнонаціональної проблеми;
- розкрити процес становлення фахових шкіл – важливого чинника розвитку національної освіти;

- дослідити фінансові аспекти розвитку “Просвіти”;
- визначити майновий стан товариства, рентабельність господарства;
- простежити еволюцію видавничої справи й тематику видань, їхній вплив на формування світогляду і всебічний розвиток читача;
- розкрити функціонування бібліотечної справи та її роль у задоволенні потреб широких кіл громадськості;
- показати становлення аматорсько-театрального мистецтва як освітньо-виховного чинника у формуванні національної свідомості;
- прослідкувати особливості відзначення ювілеїв товариства у консолідації української спільноти й специфіку просвітянських свят та імпрез;
- дати цілісну й об’єктивну оцінку участі “Просвіти” у формуванні національної свідомості;
- висвітлити внесок товариства у загальноукраїнський національно-культурний процес, з’ясувати його роль у вітчизняній історії, проаналізувати досвід праці й багату ідейно-теоретичну спадщину, осмисливши їх пізнавальне й практичне значення для сучасного розвитку.

Методи дослідження. Основоположними принципами наукового дослідження є історизм, об’єктивний аналіз подій і фактів, незалежно від класових, політичних, партійних чи ідеологічних нашарувань. Теоретичною основою наукового аналізу проблеми є теорія наукового пізнання світу.

В основу дослідження покладено комплексне застосування загальнонаукових методів: історичного, логічного, систематизації; власне історичних: проблемно-хронологічного, синхронічного, порівняльно-історичного; міждисциплінарних: статистичного, системно-структурного. Їх цілеспрямоване й комплексне застосування сприяло всебічному аналізу конкретної проблеми історичного дослідження.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють міжвоєнний період діяльності “Просвіти” у Західній Україні, починаючи з січня 1920 р., часу першого повоєнного засідання просвітньо-організаційної комісії Головного віділу (офіційна назва найвищого керівного органу “Просвіти” у Львові), на якому

ставилося завдання відновлення організаційної структури товариства, – до його ліквідації радянською владою восени 1939 р.

Територіальні межі дослідження охоплюють Західну Україну, географічний регіон, до складу якого у міжвоєнний період входила Східна Галичина, успадкована Польщею від Австро-Угорщини, Західна Волинь і Західне Полісся – від царської Росії. Термін “Західна Україна” варто вважати умовним, оскільки початково він уживався як публіцистична назва ЗУНР, пізніше поширився на всі українські землі, приєднані до УРСР упродовж 1939 – 1940 рр.

Згідно з адміністративно-територіальним поділом міжвоєнної Польщі до складу Західної України входили воєводства Волинське (9 повітів), Поліське (9 повітів), Львівське (28 повітів), Станіславівське (16 повітів), Тернопільське – (17 повітів). Однак через те, що згідно зі статутом товариства від 5 березня 1924 р. “Просвіті” у Львові дозволялося засновувати просвітні структури лише на території Львівського, Станіславівського, Тернопільського й Краківського воєводств, на Волині осередки товариства функціонували як самостійні структури, правомірність ухвал й рішень яких поширювалася лише у межах певного повіту або місцевості, тому регіоном найактивнішої діяльності “Просвіти” були східногалицькі воєводства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що це перше дисертаційне дослідження, у якому концептуально визначено, комплексно, цілісно, всебічно та ґрунтовно досліджено організаційні засади, господарське становище та культурно-просвітню діяльність “Просвіти” у національному русі Західної України міжвоєнного періоду.

Автором на основі опрацьованої української історіографії, аналізу архівних, друкованих й рукописних джерел, тогочасної періодики й видань товариства встановлено, що організаційні засади, господарське становище та культурно-просвітня діяльність “Просвіти” у міжвоєнний період виступали рушійною силою і складовою частиною загальноукраїнського культурно-просвітнього руху, сприяли формуванню національної свідомості українців.

Наукова новизна дослідження також полягає у визначенні ролі “Просвіти” у культурно-просвітньому русі в Західній Україні в міжвоєнний період як одного з основних і важливих його чинників; місця національної еліти в культурно-просвітньому русі, гартуванні національного самоусвідомлення, реалізації національних прагнень українців; у тому, що в дисертації поглиблено аналізуються організаційні засади, господарське становище та вплив культурно-просвітньої діяльності товариства на просвітній рух Західної України у міжвоєнний період, головним елементом якого виступало формування ідейно-теоретичних і практично-організаційних засад, вимог і методів праці у досліджуваній період; визначено структуру домінуючих форм організації та діяльності; доведено можливість та необхідність творчого використання досвіду функціонування просвітніх осередків.

Автором запропоновано своє бачення розв’язання таких наукових проблем: здійснення цілісного й всебічного аналізу організаційних засад, господарського становища та культурно-просвітньої діяльності товариства і їхній вплив на формування основ національного руху. Найважливішими чинниками функціонування “Просвіти” міжвоєнного періоду стало відстоювання національних інтересів й законних конституційних прав українців, боротьба за збереження й розвиток рідної мови, преси, видань, поширення часописів й аматорсько-театрального мистецтва, утвердження почуття національної гідності, народних звичаїв, традицій, менталітету, самобутності.

Дисертантом уперше введено у науковий обіг значну кількість важливих маловідомих і невідомих, раніше недоступних архівних і рукописних джерел та документів, які дали можливість об’єктивно дослідити організаційні засади, господарське становище та культурно-просвітню діяльність “Просвіти”, всебічно розкрити її роль і місце у західноукраїнському суспільстві міжвоєнного періоду.

Вперше досліджено особливості функціонування й організаційні засади Головного відділу “Просвіти”, галузевих комісій, кадровий потенціал, зміст і

основні форми культурно-просвітньої діяльності. Враховуючи специфіку праці просвітніх осередків у складних і несприятливих умовах, дисертантом на основі проведеного дослідження обґрунтовано цілісну систему об'єктивних критеріїв та ідейно-теоретичних чинників і практично-організаційних засад товариства, вибудовано модель структури просвітнього руху. Доведено, що домінуючу роль у діяльності “Просвіти” посідала орієнтація на консолідацію суспільства й реалізацію національних прагнень українців.

Вперше розкрито організаційні засади, господарське становище культурно-просвітнього руху і важливу роль у цьому процесі голів товариства, членів Головного віділу, галузевих комісій і підкомісій у формуванні й практичній реалізації просвітніх завдань товариства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що на базі вивчених матеріалів, положень і висновків дисертації отримано фактичні дані, що характеризують організаційні засади, господарське становище та культурно-просвітню діяльність “Просвіти” у Західній Україні міжвоєнного періоду. При цьому враховано чинники, зумовлені впливом ідейно-політичних течій, партійних і громадських об'єднань, товариств на становище й роль “Просвіти” у суспільному житті українського народу, що сприятиме поглибленню вивчення їхньої історії та використанню набутого досвіду в сучасних умовах розбудови Української держави.

Нагромаджений у дисертаційній роботі фактичний матеріал, теоретичні положення, висновки та узагальнення розширюють і поглиблюють наукові знання про діяльність “Просвіти” у Західній Україні в міжвоєнний період, її місце й роль у формуванні національної самосвідомості українців. Використання досвіду функціонування товариства сприятиме поглибленню вивчення його культурно-просвітньої спадщини, розв'язанню багатьох національних проблем на сучасному етапі.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані при написанні узагальнюючих праць та навчальних посібників з історії України, історії національних, культурно-просвітніх рухів та навчально-методичних

посібників з окремих проблем історичної науки, у науково-популярних виданнях, практичній викладацькій роботі, побудові експозицій у музеях відповідного профілю.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки й матеріали дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри історії України Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, на науково-методичному семінарі історичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, у доповідях на звітних наукових конференціях професорсько-викладацького складу факультету історії політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (2003 – 2006 рр.), Міжнародних і Всеукраїнських наукових, науково-теоретичних й науково-практичних конференціях: “Розстріляна й відроджена церква. До 55-ї річниці ліквідації УГКЦ радянським режимом” (Івано-Франківськ, березень 2001 р.), “Національно-державне відродження слов’янських народів Центрально-Східної Європи крізь призму 85-річчя” (Тернопіль, 18 – 19 листопада 2003 р.), “Соціальні та духовно-культурні виміри релігійних процесів в Україні” (Чернівці, 21 – 22 квітня 2003 р.), “Знаки питання в історії України: українська історія у східноєвропейському контексті” (Ніжин, 5 – 6 листопада 2004 р.), “Друга світова війна в історичній долі українського народу” (Тернопіль, 20 – 21 травня 2005 р.), “Українська історична біографістика: забуте і невідоме” (Тернопіль, 25 – 26 травня 2005 р.), “Просвіта” в духовно-культурному піднесенні України” (Хмельницький, 17 – 18 листопада 2005 р.), “V Буковинська Міжнародна історико-краєзнавча конференція, присвячена 130-річчю Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича” (Чернівці, 29 вересня 2005 р.), III Міжнародний науковий конгрес українських істориків “Українська історична наука на шляху творчого поступу” (Луцьк, 17 – 19 травня 2006 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 33 наукових публікаціях, з них 1 – монографія, 25 – у фахових виданнях, 2 – у нефахових, 5 – матеріали конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел (1057 позицій), додатків (5 текстових матеріалів, 15 діаграм, 150 таблиць). Обсяг основного тексту дисертації – 388 сторінок, всього – 690 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДжЕРЕЛЬНА БАЗА

1. 1. Історіографія проблеми

Наукову літературу, що стосується досліджуваної проблеми, умовно можна поділити на чотири групи. До першої групи віднесено загальні праці з новітньої історії України, політичної історії, нариси суспільно-політичних рухів міжвоєнного періоду тощо. Зокрема, це наукові дослідження Т. Гунчака [1], І. Нагаєвського [2], Ю. Зайцева [3], С. Кульчицького [4; 5], В. Смоля [6], Я. Грицака [7], А. Слюсаренка, В. Гусєва [8 – 9], В. Дрожжина, В. Короля [8], В. Танцюри [10], Я. Малика, Б. Вола, С. Геліва [11], Г. Темка, Л. Тупчієнка [12], О. Бойка [13] та інших. Досліджуваній проблемі відведено незначну увагу, бо вказані автори не ставили перед собою завдання дослідити діяльність “Просвіти” у міжвоєнний період. Варто відзначити досить ґрунтовні наукові праці С. Кульчицького [4; 5] і Я. Грицака [7], у яких на тлі міжвоєнної суспільно-політичної ситуації всебічно проаналізовано територію і склад населення західноукраїнських земель, його політико-правове, соціально-економічне й культурно-освітнє становище у Польщі, аграрні відносини, розкрито виборчі процеси, досліджено діяльність українських політичних партій тощо.

У другій групі подано наукові праці, що стосуються історії Західної України, Польщі, польсько-української війни, суспільно-політичних рухів, культурного життя. Це праці М. Кугутяка [14], М. Швагуляка [15], З. Барана [16], Б. Яроша [17], Ю. Сливки, Т. Галайчак, О. Луцького, Б. Микитіва, Л. Федоришина [18], О. Красівського [19; 24], М. Литвина [20], М. Гетьманчука [21], В. Шевчука, М. Тараненка [22], В. Сергійчука [23], І. Васюти [25], В. Литвина [26], Л. Зашкільняка, М. Крикуна [27], Р. Сироти [28], Л. Алексієвець [29; 30], Ю. Макара [31], М. Кучерепа [32] та інших. У працях в основному розкрито вузлові питання політичної історії, становище Західної України, передумови відродження Польської держави, особливості її політики, конфлікт між українцями й поляками, однак діяльність “Просвіти” розглядається лише

узагальнено, в основному вона обмежується кількісними статистичними даними. Значне місце посідають матеріали Міжнародних конференцій, що проходили в Україні [33 – 35] й Польщі [36 – 37], збірники наукових праць [38], що розкривають різноманітні аспекти українсько-польських відносин у Західній Україні в ХХ ст., питання державності, суспільства й культури тощо. Тим не менше досліджуваній нами проблемі не відведено належної уваги з боку дослідників.

До третьої групи належать праці польських учених, у яких неоднозначно й односторонньо розкрито політико-правове становище українців у відродженій Польщі, історію Другої Речі Посполитої упродовж міжвоєнного періоду, функціонування польського “Сокола”, ТШЛ, культурно-освітніх товариств, середніх і вищих навчальних закладів тощо. Незначна увага приділена українським народним школам, гімназіям, іншим освітнім установам, просвітнім осередкам, їхнім стосункам з владою тощо. В основному подано статистичні інформативно-довідкові дані щодо кількості українських громад у повітах й воєводствах, кількісний стан філій і читалень “Просвіти” у відношенні до польських товариств. Це наукові дослідження С. Грабського [39], М. Фелінського [40], С. Маусберга [41], С. Мікуліча [42], М. Іваніцького [43], Й. Бучка [44], М. Папієжинської-Турек [45], В. Сержука [46], А. Гойновського [47], А. Айненкеля [48], Н. Зелінського [49], М. Тимовського, Й. Кияневича, Й. Голзека [50], Й. Зарновського [51], М. Сівіського [52], Ч. Бліхарського [53], Т. Ольшанського [54], А. Дибковської, М. Жарина, Я. Жарина [55], М. Борушки [56], М. Топорека [57], Й. Топольського [58] та інших.

Загальна характеристика публікацій свідчить про те, що автори праць, виходячи з ідеологічних, політичних й партійних переконань, підтримуючи офіційну міжвоєнну проурядову позицію влади щодо українців, повною мірою не аналізували українське питання у суспільно-політичному, соціально-економічному, національно-релігійному й культурно-просвітньому аспектах, свідомо применшували місце, роль і значення українського національно-визвольного й культурно-просвітнього рухів у міжвоєнній Польщі.

До четвертої групи віднесено літературу, що безпосередньо стосується досліджуваної проблеми, для більш чіткого розмежування й характеристики її необхідно розділити на чотири підгрупи. Передусім варто окреслити певні особливості публікацій, спільним для яких є науково-популярний і пропагандистсько-агітаційний характер, відсутність глибокого аналізу й аргументації тверджень. По-перше, видання, приурочені до ювілеїв діяльності товариства, були опубліковані безпосередніми просвітніми діячами у період функціонування “Просвіти”, відповідно їхні автори, виходячи з приналежності до товариства і ювілейного характеру видань, не змогли об’єктивно оцінити працю інституції. По-друге, публікації, які після 1939 р. з’явилися в еміграції, зазвичай не ґрунтувалися на архівних матеріалах й документах, що зберігалися у державних архівах УРСР, з об’єктивних причин були недоступними для науковців, тому базувалися в основному на спогадах й мемуарах колишніх діячів товариства. По-третє, статті сучасних дослідників діяльності “Просвіти” носять краєзнавчо-регіональний характер, пов’язаний з функціонуванням осередку в певній місцевості, повною мірою не відображають досліджуваної автором проблематики.

До першої підгрупи віднесено публікації, приурочені до ювілеїв діяльності товариства. У виданні “Просвіта” до українського народу” [59], приуроченому 52-ій річниці, подано короткий огляд функціонування товариства у 1914 – 1920 рр., охарактеризовано завдання й зміст освітньої праці, стосунки інституції з інтелігенцією, молоддю й селянством, школою, кооперативами, проаналізовано видавничу сферу, значення освіти для національної й державної незалежності [59, с. 4 – 53]. У зверненні Головного відділу “Просвіти” до українського народу у зв’язку з 60-річчям наголошувалося на значенні ювілею у житті й духовному поступі нації [60, с. 69 – 70], бюлетені філії у Сокалі – на підготовці до святкування [61, с. 3].

Шістдесятирічному ювілеєві функціонування товариства присвячена популярна монографія С. Перського (псевдонім С. Шах) “Популярна історія Товариства “Просвіта” з ілюстраціями” [62]. До речі, її повний передрук подано

у виданні “Сторіччя Матері-“Просвіти”. Нарис з історії Матірнього Товариства Просвіти і огляд просвітних товариств у Канаді” [63]. Повоєнна видавнича й просвітньо-організаційна діяльність зводиться автором лише до подачі статистичних даних і розглядається з позиції кількісних показників. Тим не менше монографія С. Перського, незважаючи на науково-популярний і описовий характер, залишалася єдиним джерелом, у якому діяльність “Просвіти” розглядалася упродовж 1868 – 1928 рр., оскільки у подальшому подібних публікацій, як у міжвоєнний, так і післявоєнний період в еміграції, навіть на столітній ювілей товариства, видано не було.

У колективному виданні “Шістьдесят літ. 1868 – 1928. Ювілейний альманах Т-ва “Просвіта” у Львові” [64] П. Петрик акцентував основну увагу на відновленні просвітньо-організаційної діяльності товариства на початку 20-х рр., перепонах влади, що вимагала статутів у зв’язку з новим адміністративно-територіальним поділом Галичини [64, с. 91 – 92]. Автор вказував, що товариство намагалося поширити діяльність на усі українські землі, що входили до складу міжвоєнної Польщі, однак влада дозволила функціонування “Просвіти” лише у чотирьох воєводствах. На Волині, Підляшші, Холмщині й Поліссі діяли окремі самостійні повітові товариства, що мали право засновувати лише бібліотеки-читальні [64, с. 95 – 96]. П. Петрик вважав, що освітня праця товариства в основному зосереджувалася на постановці аматорських вистав, відбудові читалень, комплектуванні бібліотек виданнями [64, с. 93]. На нашу думку, такий підхід є досить спрощеним, оскільки сфера діяльності “Просвіти” не обмежувалася зазначеними напрямками, а була набагато ширшою й характеризувалася багатовекторністю й системністю у підходах до функціонування інституції.

В. Мудрий, підкреслюючи провідну роль товариства в українському житті, вважав 60-річний ювілей святкуванням національного відродження, основою освіти й підґрунтям добробуту народу, на якому формуються національні цінності українців [65, с. 3, 11]. Збірка статей з приводу 60-річного ювілею була

видана у Тернополі накладом місцевої філії товариства [89] й підготовки до його проведення у Сокалі [66].

Публікації, приурочені сімдесятирічному ювілеєві товариства, в основному окреслювали його значення для українського громадянства, у зв'язку з чим Головний виділ проголосив 1938 рік роком “Просвіти” й гідного відзначення ювілейної дати [67, с. 337]. Визначаючи мету ювілею, С. Перський закликав використати святкування для ударної освітньої праці, жертвності й допомоги товариству [68, с. 16]. З приводу заснування товариства автор вказував, що завдяки всебічній, загальнонаціональній і безпартійній діяльності інституції поступ української нації свідчив про зростання національної свідомості [68, с. 12].

Питання “безпартійності” “Просвіти” є спрощеним й недостатньо обґрунтованим, оскільки товариство не змогло повністю уникнути певної політичної симпатії й орієнтації, незважаючи на те, що статут трактував організацію як культурно-просвітню інституцію. У середовищі товариства були представники різних політичних партій та груп, які намагалися перетворити просвітні осередки у пропагандистсько-агітаційні центри власної партійної ідеології, тим самим вирішувати свої корисливі інтереси. Маємо приклади того, що Головний виділ навіть ліквідував такі філії й читальні, що відкрито займали активну політичну позицію, дискредитували себе перед громадянством. Партійна боротьба торкалася й вищого керівництва “Просвіти”. Свідченням активного політичного протистояння були останні загальні збори “Просвіти”, що проходили 8 червня 1939 р. у Львові.

Інші статті, що безпосередньо стосувалися ювілею, носили практично-прикладний характер й подавали матеріали щодо проведення ювілейних святкувань [69, с. 195 – 232], організації комітету [70, с. 4 – 5], матеріальної допомоги української кооперації “Просвіти” [71, с. 2 – 3], закликів до активної праці читалень у ювілейному році [72, с. 1; 73, с. 1], текстів програм підготовки й проведення дня українки-громадянки [74, с. 53 – 55] й української молоді [75,

с. 8 – 9], збору коштів на прапор товариства [76, с. 3], внеску Жовківщини у поступ інституції [77, с. 7] тощо.

Друга підгрупа представлена публікаціями безпосередніх активних й відомих у Західній Україні учасників й організаторів національно-культурного й просвітньо-організаційного руху, зокрема таких, як М. Галущинський [78 – 94], І. Брик [95 – 97], С. Шах [98 – 99], Н. Дорошенко [100 – 101], С. Магальяс [102 – 109], С. Сірополко [110 – 112], В. Гафткович [113 – 114], І. Крип'якевич [115], І. Калинович [116 – 118], В. Татомир [119 – 120], М. Дужий [121 – 122], М. Творидло [123], П. Мурський [124 – 127], А. Будзиновський [128], Г. Сіятовський [129], Є. Девський [130].

Досить різноплановими за формою й глибокими за змістом були статті дев'ятого голови товариства М. Галущинського, що стосувалися практично усіх сфер діяльності “Просвіти” й не обмежувалися лише культурно-просвітницьким баченням назрілих питань, а певною мірою відображали його власні погляди й переконання, що ґрунтувалися на національних інтересах. На його думку, приналежність до товариства виступала показником національної свідомості [78, с. 19], а найвищою формою поступу громадянства була б національна держава, характер якої кардинально відрізнявся б від міжвоєнної Польщі [79, с. 12]. Автор притримувався погляду, що, незважаючи на зміну керівних структур товариства, формальність постанов й вимог статуту, все-таки основною у функціонуванні інституції залишалася просвітня ідея [80, с. 2 – 3]. Не менш важливим питанням для М. Галущинського залишалася проблема відновлення й розвитку сільських просвітніх осередків, організації національної школи й господарського-кооперативного руху, жертвності громади на народні цілі [81, с. 51 – 55].

Головне у праці товариства М. Галущинський вбачав в об'єднанні громадянства через окрему особу до спільного колективу, прагненні до самоосвіти, що сприяло б вихованню українців в національному дусі [82, с. 69]. Хибою у поступі просвітнього руху вважав відсутність чіткого змісту освітньої роботи, партійно-політичне протистояння й класовий підхід, що проявився у

позашкільній сфері. На його думку, важливими й перспективними чинниками для розвитку громадянства виступала не класова боротьба, що її наполегливо нав'язували “Просвіті” певні політичні сили, а національна свідомість [83, с. 6].

Підґрунтя класового протистояння М. Галущинський вбачав у боротьбі національного й комуністичного світоглядів, що негативно впливало на розвиток культурно-просвітнього руху в цілому й просвітніх осередків зокрема. бо завдання радянофільських кіл ґрунтувалося не на тому, щоб створювати власні товариства й інституції, а опанувати існуючі, дезорганізувати їх, вносити розлад у їхню працю [84, с. 3].

Окрім партійно-класового протистояння, не менш серйозною перешкодою була неписьменність, масово поширена серед українського населення Західної України, ліквідація якої пов'язувалася з активністю громадянства й негативним ставленням влади, репрезентованої Львівською шкільною кураторією й повітовими радами, що паралізувало акцію просвітніх установ у цій сфері [85, с. 3 – 4]. Скрутне становище українського шкільництва, відсутність національного чинника в освітніх структурах [86; 87, с. 16, 19] стало однією з основних причин невиконання “Просвітою” у повному обсязі програми ліквідації неписьменності. Виходячи зі складної ситуації, що склалася у освітній сфері, М. Галущинський наголошував на тому, що головною метою просвітнього руху є формування національної свідомості, культури й самобутності, виховання громадянина-українця [88, с. 3, 6] через самоосвіту й самовиховання [89, с. 67; 92, с. 6; 93, с. 45].

Розвиток самоосвіти тісно пов'язаний з видавничою сферою, яку голова “Просвіти” М. Галущинський вважав найважливішою ділянкою праці товариства, оцінював досить критично, що передусім пов'язувалося з недостатньою кількістю коштів на друк популярних творів [90, с. 3], подання змісту видань відповідно до рівня освіченості населення [91, с. 2]. На його думку, дієвою формою підняття рівня освіченості населення були народні читання й курси ліквідації неписьменності [86, с. 5, 16 – 19]. Важливе місце він відводив заснуванню читальняних бібліотек, аматорсько-театральним

колективам й гуртковій роботі, що у перспективі мала б стати підґрунтям для організації народних університетів інтернатного типу з метою розвитку фахової освіти [92, с. 5 – 6; 93, с. 18, 45]. Бібліотечна сфера перебувала під контролем відповідної комісії при Головному відділі, вимагала постійного розширення фондів, оскільки державний законопроект про громадські бібліотеки враховував лише читацькі запити й потреби польського населення [94, с. 1].

У статтях І. Брика в основному наголошувалося на тому, що Перша світова війна й повоєнна розруха привели до втрати зв'язку Головного відділу з філіями й читальнями, відчуження української інтелігенції із широкими селянськими масами [95, с. 229], зверталася увага на постійну й посильну допомогу “Просвіті” [96, с. 65], подавалася інформація щодо календарів товариства і їхніх редакторів [97, с. 65 – 66]. Автор обмежувався констатацією фактів й описовістю подій, не подаючи шляхи подолання того чи іншого явища. С. Шах акцентував основну увагу на новому напрямі просвітньої праці – програмі народної освіти, що виступала основою демократизації й соціалізації суспільного розвитку, задоволенні потреб широких мас в освіті [98, с. 43]. Окрім того, подавав інформацію щодо календарів “Просвіті” з нагоди появи 45-ого річника й 50-річного ювілею, аналізував внесок редакторів у його зовнішнє оформлення, наповнення змістом [99, с. 374].

Бібліотекар Н. Дорошенко у публікаціях порушувала питання переоцінки цілей і методів народної освіти: розвитку бібліотек для дітей як засобу доповнення шкільної освіти [100, с. 117]. Ідея масового поширення бібліотек для дітей так і не набула загального характеру. Передусім це пов'язано зі статутними обмеженнями щодо вікового цензу члена товариства або читальні, з іншого боку, користуватися книжковими фондами читальняних бібліотек мали змогу лише члени “Просвіті”. На її думку, “Просвіті” варто було б реалізувати план відкриття при бібліотеці читальної й лекційної зали для перегляду діапозитивів, модернізувати бібліотечну систему товариства в цілому з єдиною каталогізацією й систематизацією книг для спрощеного користування [101].

Директор канцелярії “Просвіти” С. Магальяс у публікаціях основну увагу акцентував на практичних питаннях, що стосувалися сплати податків читальнями від масових заходів [107, с. 3 – 7], організації й проведення зборів, зауважуючи, що більшість членів читалень товариства й відділів недооцінюють значення загальних зборів, а цікавляться ними лише у виняткових випадках, переслідуючи власні або ж партійні інтереси [102, с. 1]. Він визначав освіту дорослого населення як важливу окрему ділянку суспільного розвитку, виділяючи такі основні типи освітньої праці, як освітньо-виховні заклади інтернатного типу, громади, народні університети, установи й партійні структури [103, с. 4, 14 – 15]. Вважав, що освітня праця носить інтенсивний (поглиблений) і екстенсивний (масовий) характер [103, с. 18] й причиною низького рівня розвитку більшості читалень вважав відсутність змістовної освітньої праці [104, с. 1 – 2].

С. Магальяс притримувався погляду, що аматорський читальняний театр виступав важливим чинником формування національної свідомості і його функціонування об'єднувало громадськість певної місцевості у згуртовану спільноту [108, с. 175]. Питання, пов'язані із значенням, організацією й методикою освітньої праці дорослого населення, автор розглядав через призму формування окремої особи у гармонійно й всебічно розвинену особистість, яка б усвідомлювала суспільні процеси, знайшла своє місце у житті й брала у ньому активну й творчу участь [106, с. 5]. Значна роль у цьому процесі відводилася просвітнім діячам, від яких вимагалось передусім, щоб їхня праця своїм змістом й формою відповідала потребам й запитам слухачів [106, с. 177; 109, с. 332].

Порівнюючи терміни “Просвіта” й “демократія”, що стосуються абсолютно протилежних категорій, сфери суспільного пізнання й форми державної організації, мають різне змістове навантаження, С. Сірополко вкладав у розуміння першого з них три складових: навчання, працю й віру, акцентуючи увагу на тому, що це поняття є виявом народного прагнення, послідовним рухом духовного зростання нації, що перетворює знання на

користь загалу [110, с. 140]. Характеризуючи самоосвітні методи й програму систематичного читання творів членами товариства, автор наголошував на важливості отримання основ знань й всебічного розвитку з усіх сфер й галузей науки для дорослого населення в обсязі курсу початкової школи [111, с. 7].

На нашу думку, перелік рекомендованих джерел програми самоосвітнього систематичного читання був досить складним для розуміння й засвоєння матеріалу читачем із рівнем освіти в обсязі початкової школи. Хоча укладач програми недолику у цьому не вбачав, а обмежувався тим, що лише незначна частина науково-популярної літератури є україномовною. Автор притримувався погляду, що самоосвітній процес є безперервним, на відміну від шкільного навчання, що мало програму й завершений цикл навчання [112, с. 97], однак для його активізації необхідно було готувати на відповідних курсах культурно-просвітніх діячів [112, с. 140].

В. Гафткович у статтях наводив статистичні дані щодо кількості членів товариства, філій, читалень, бібліотек, проведених заходів, самоосвітніх курсів, стану читальняних кас на Гуцульщині [113, с. 19 – 20; 114, с. 19 – 20]. Він не розкривав причин й не аналізував ситуацію, що склалася у просвітній сфері, обмежуючись лише кількісною інформацією. Статті І. Крип'якевича стосувалися передусім занепаду україномовної книжкової продукції [115, с. 86]. Автор наводив скромні статистичні дані, зауважуючи, що більшість видань, які доходять до читацької аудиторії, складають не окремі твори, а їх передруки [115, с. 86]. І. Крип'якевич акцентував увагу на тому, що власне освітньою роботою цікавляться лише члени виділів правління товариства, інші – тим, що платять внески. На його думку, це приводило до схематизації й звуження просвітньої сфери, в кінцевому результаті – до занепаду просвітньої ідеї, оскільки існувала потреба у нових підходів, методах й думках [115, с. 86].

Заслугою І. Калиновича була укладена ним українська просвітянська бібліографія, що складалася з творів українських письменників, дитячої, наукової і сільськогосподарської літератури, довідкових видань [116, с. 16 – 26; 117, с. 47 – 51]. Будучи добре обізнаним у складнощах ситуації, що склалася з

україномовними виданнями, автор критикував інтелігенцію, робітників й селян не лише в Україні, але й еміграції за те, що твори українських авторів не знаходили своїх читачів [118, с. 35]. Я. Татомир присвячував статті освіти й національному вихованню селянської молоді, наголошував на тому, що хибою просвітньої праці товариства був той факт, що від заснування інституції основна увага у читальнях приділялася старшому поколінню, позаяк молодь задіювали лише у драматичних й співочих гуртках, що негативно впливало на розвиток “Просвіти” у цілому, формалізувало працю місцевих осередків [119, с. 15; 120, с. арк. 15].

Про особливе значення читалень писав М. Дужий, наголошуючи на тому, що їхнє завдання полягало в об’єднанні свідомого громадянства, контролі й відповідальності за працю усіх читальняних гуртків [121, с. 39, 43]. Особливу роль він відводив самоосвітнім гурткам, розробивши дворівневу програму навчання, що складалася з нижчого (початкового), на якому слухачі поверхово засвоювали й обговорювали прочитаний матеріал із метою визначення основної думки автора твору, й вищого (доповнюючого) – логічного продовження попереднього етапу, коли читання тексту замінювалося самостійним домашнім завданням [121, с. 42 – 43]. Він критично оцінював просвітньо-організаційну діяльність читалень, це стосувалося передусім того, що навіть не всі голови й члени відділів осередків не лише не були ознайомлені зі статутом товариства, але й чітко не усвідомлювали загального характеру розвитку й завдань “Просвіти ” [122, с. 1 – 2].

Питання економічного розвитку західноукраїнської кооперації розглядав М. Творидло, зазначаючи на необхідності активізації й модернізації кооперативного руху, який використовував застарілі методи функціонування [123, с. 1]. Статті П. Мурського присвячені організаційному становленню аматорсько-театрального мистецтва просвітніх осередків, репертуарові тощо. Автор наголошував на важливості моральних принципів і норм, покладених в основу аматорського колективу, усвідомленні його членами завдань [124, с. 5 – 6]. Він розробив нескладні правила прийому й перевірки фахової придатності

для кандидатів у члени аматорсько-театральних гуртків, обрання керівника, режисера, секретаря, бібліотекаря, касира й господаря приміщення [124, с. 8 – 9]. З метою усунення непорозумінь у стосунках театрального гуртка й читальні він підкреслював на тому, що аматорський колектив не виконував адміністративних функцій, не був окремою структурою просвітнього осередку, а лише його секцією, визначеною керівництвом читальні [125, с. 34]. П. Мурський, намагаючись надати праці аматорського колективу системності, рекомендував проводити звичайні зібрання щотижнево, не менше як двічі на місяць [126, с. 68].

Важливу роль у планомірному й фаховому функціонуванні аматорсько-театральних гуртків відігравав репертуар. З цього приводу П. Мурський писав, що він повинен відповідати усім вимогам театральної комісії [127, с. 97]. На забезпеченні аматорських колективів театральним реквізитом наголошував також А. Будзиновський, вказуючи на тому, що на з'їзді, який проходив 7 листопада 1926 р. у Львові, виникла ідея утворення при філіях структур, які б займалася цими питаннями [128, с. 33]. Г. Сіятовський зазначав, що перспективність поступу театральної комісії передусім залежатиме від її сприйняття аматорськими гуртками й фінансових можливостей, оскільки видання драматичних творів, організація майстерень театального реквізиту, декорацій вимагатиме значних коштів [129, с. 299]. Є. Девський вбачав у співочих й музичних колективах засіб поширення народної культури й самобутності, формування національної свідомості [130, с. 1].

До третьої підгрупи віднесено дослідження й публікації з історії діяльності “Просвіти”, видані після 1939 р. в еміграції. Науково-популярна монографічна праця В. Дорошенка “Просвіта” її заснування й праця. Короткий історичний нарис із додатком про “Просвіти” в інших країнах” [131] складається з трьох частин: перша – “Просвіта” у Галичині (1868 – 1939), друга – “Просвіти” в інших країнах. “Просвіти” поза Галичиною, третя – література про “Просвіту”. У першій частині автор подав попередників товариства, заснування інституції й основні напрямки її функціонування, засоби праці й всеукраїнське значення, у

другій – діяльність інституції в Австрії, Буковині й Карпатській Україні, у третій – перелік джерел про працю “Просвіти”. Автор наголошував, що у міжвоєнний період товариство, поширюючи україномовні видання й мережу читальняних бібліотек, готуючи просвітніх організаторів із середовища інтелігенції й селянських верств, створювало сприятливий ґрунт для національно-виховної просвітянської праці [131, с. 5].

У брошурі А. Качора “Роля “Просвіти” в економічному розвитку Західної України” [132] розкрито значення товариства для економічного поступу даного регіону. Автор, досліджуючи тему ролі товариства в економічному розвитку Західної України, не акцентував уваги власне у чому вона проявлялася, не вказував чинників, що сприяли б процесові господарського поступу, обмежуючись тезою, що усі важливі наради з економічних питань відбувалися під проводом “Просвіти” [132, с. 25]. А. Качор вказував, що польська влада заборонила не лише проведення 70-річного ювілею “Просвіти”, але й підготовку до нього [132, с. 25]. О. Гринів писав про урочисте відзначення 70-річчя заснування товариства 22 травня 1938 р. [133]. Твердження А. Качора не є аргументованими щодо заборони підготовки до проведення святкувань, влада заборонила масове проведення ювілейних святкувань у Львові, однак письмового рішення про заборону підготовки до нього з боку поліції, львівського магістрату чи воєводської влади Головний віділ не отримував, й такого розпорядження не існувало.

Значна частина публікацій, виданих в еміграції, приурочена столітньому ювілею “Просвіти”. Це в основному передруки видань минулих років, невеликі за змістом статті, що охоплюють певну сферу праці товариства. Зміст об’ємного видання “Сторіччя Матері-“Просвіти”. Нарис з історії Матірнього Товариства Просвіти і огляд просвітніх товариств у Канаді” складають повне перевидання науково-популярної монографії С. Перського “Популярна історія Товариства “Просвіта” з ілюстраціями”, публікації С. Волинця “Нарис історії Матірнього Товариства “Просвіта” за роки 1932 – 1939” й А. Господина “Огляд Просвітніх Товариств у Канаді” [63].

Сучасний український дослідник А. Грицан у монографії “Просвітня зоря Прикарпаття. Нариси про історію товариства “Просвіта” на Прикарпатті між двома світовими війнами (1921 – 1939 рр.)” [134] авторство “Сторіччя Матері-“Просвіти” приписував С. Волинцеві [134, с. 17], хоча у вказаному виданні він є лише автором окремої публіцистичної статті під назвою “Нарис історії Матірнього Товариства “Просвіта” за роки 1932 – 1939” [63]. Праця С. Волинця “Нарис історії Матірнього Товариства “Просвіта” за роки 1932 – 1939” [63, с. 271 – 288] написана на основі інформації, поданої у календарях товариства, часописах “Діло”, “Новий час” та інших джерелах публіцистичного змісту, без аналітичного використання значної архівної бази. Основну увагу автор приділяв роботі канцелярії Головного відділу, зазначаючи, що вона включала у свою структуру три відділи: адміністративний, організаційний і видавничо-редакційний [63, с. 278 – 279].

С. Волинець обмежувався лише поділом канцелярії на відділи, не подаючи переліку комісій, оскільки відділи співпрацювали з відповідними комісіями й виконували їхні рішення й ухвали. Автор не вказував, що при організаційному відділі діяв сектор бібліотечного реферату, що наглядав за роботою низових бібліотек у мережі товариства, організовував курси для бібліотекарів тощо [135, с. арк. 1 – 2]. Видавничо-книжковий відділ було створено у 1931 р. на допомогу комісіям – видавничій і премійних видавничих фондів [136, с. арк. 1 – 2], у сферу юрисдикції якого не входили питання бібліотечної справи, книгарні й брошурувальні книг, як наголошував С. Волинець. Цими питаннями керував адміністративно-господарський відділ, утворений на допомогу адміністративно-господарській, стипендійній і бюджетній комісіям, до функцій якого входила допомога підвідомчій палітурні, опіка над господарськими об’єктами у Львові, Грабівцях, Милованні, Тисковій, Тисмениці, Товмачі, Угерцях Винявських [137, с. арк. 1 – 2].

С. Волинець, подаючи інформацію про проведення останніх загальних зборів “Просвіти”, що відбувалися 8 червня 1939 р. у Львові, підкреслював, що вони проходили у вкрай складних й напружених політичних умовах,

викликаних серйозним ідеологічним протистоянням між комуністами, що прагнули захопити провід у низових структурах товариства – читальнях, й націоналістами, які намагалися очолити Головний віділ “Просвіти” [63, с. 284]. О. Гринів писав лише про те, що комуністи намагалися через читальні пропагувати “великі перетворення” за Збручем [133, с. 53], замовчуючи, що боротьба тривала й між ундівцями й націоналістами за право очолити керівництво товариства. Деякі дослідники називають лише дату проведення останніх загальних зборів [138, с. 62] й обрання головою о. Ю. Дзеровича, а секретарем Б. Кравціва [139, с. 1; 133, с. 53].

Столітній ювілей товариства знайшов своє відображення у публікаціях анонімних авторів, один з яких називав “Просвіту” неофіційним міністерством освіти, духовної і матеріальної культури українського народу на західних землях, що в часи занепаду нації формувало її свідомість [140, с. 3], інший вказував, що діяльність товариства носила всебічний характер, стосувалася практично усіх сфер суспільного життя українців [141, с. 126]. Власне на цьому наголошував й професор Н. Кушнірик, зазначаючи, що товариство завдяки розгалуженій мережі філій, читалень, комісій і підкомісій, відіграло роль національного державного апарату у міжвоєнний період [142, с. 427], було матір’ю українського культурно-просвітнього життя [143, с. 20 – 24]. М. Чинило писав про те, що шовіністично налаштована польська університетська молодь завдавала товариству значних збитків [144, с. 126]. В. Лев акцентував увагу на тому, що польський окупаційний режим перешкоджав відновленню діяльності “Просвіти” на початку 20-х років і в період пацифікації, переслідував філії й читальні, оскільки вони пропагували просвітню ідею, виховували народ у національно-державницькому дусі [145, с. 166].

Аналізу наукових видань товариства присвячена стаття В. Лева, у якій він зазначав, що складне фінансове становище інституції пригальмувало видання серії “Українське письменство”. Не маючи матеріальної змоги здійснювати повні видання зібрань творів українських письменників, “Просвіта” видавала їх окремими книгами у популярній формі [146, с. 157 – 158]. В. Лев проводив

порівняльну характеристику тритомної “Історії української літератури” М. Возняка з п’ятитомною “Історією літератури руської” О. Огоновського, незважаючи на відмінність у методах досліджень, авторських підходах до викладу матеріалу, визначав спільне, що їх об’єднувало – наукове обґрунтування ідеї самостійності української літератури серед інших слов’янських літератур [146, с. 158]. До переліку наукових творів В. Лев включав й такі, що за своїм змістом, публіцистичним характером викладу матеріалу, жанровими особливостями не були такими [146, с. 158 – 160].

Г. Щерба писала про те, що наслідки повоєнної розрухи призупинили функціонування просвітніх осередків на Лемківщині до початку 30-х років. Відновленню праці товариства сприяло утворення при Головному відділі у 1932 р. спеціальної лемківської комісії, що внесла важливий внесок у ліквідацію масової неписьменності серед українського населення регіону, формуванню національної свідомості [147, с. 2]. М. Люзняк зазначала, що журнал “Життя і знання” серед періодичних видань, що виходили до 1939 р. на території Лемківщини, відіграв важливе значення у становленні національної свідомості українського народу [148, с. 47]. Не применшуючи значення, літературної і світоглядної ролі часопису “Життя і знання” для розвитку й становлення національної свідомості українців Лемківщини, аналіз рукописних матеріалів бібліотечних фондів свідчать, що стан передплати видань “Просвіти” на Лемківщині на кінець 1932 р. був досить незначним. Передусім це стосується передплати на “Життя і знання” (див. табл. 3.120).

У зв’язку з 130-ю річницею з часу заснування товариства П. Грицак писав про те, що віділи читалень перебували у постійному пошуку конкретних й практичних способів виховання молоді [149, с. 2]. На його думку, просвітні установи фінансувалися лише за рахунок надходжень із членських внесків й польська влада не виділяла жодних субвенцій “Просвіті” [149, с. 2]. Однак вказані джерела фінансування не були єдиними у поступі просвітніх осередків, оскільки відповідні суми надходили від добровільних пожертвувань, з

еміграції, реалізації видань, парцеляції маєтків, надання приміщень в оренду тощо.

Четверта підгрупа представлена публікаціями сучасних дослідників історії діяльності товариства початку 90-х рр. ХХ ст. й до нашого часу. 20 – 21 серпня 1993 р. у Львові проходила Міжнародна науково-практична конференція на тему: “Просвіта” – історія і сучасні проблеми” [150, с. 1], на якій основна увага приділялася питанням історичного минулого, матеріальному становленню й духовному розвитку заслуженої української інституції. У виступі Р. Крип’якевича підкреслювалася роль і значення товариства у формуванні національної свідомості українців, збереженні самобутності й примноженні духовної скарбниці української культури [151, с. 4]. О. Гринів у статті “Товариство “Просвіта”: традиції і проблеми” наголошував на неперервності культурних традицій, започаткованих попередниками товариства, продовжувачем яких стала “Просвіта”, надавши їм нового глибокого змісту й цілісної структурної форми [152, с. 5].

Значна увага з боку дослідників приділялася 125-річному ювілеєві з часу заснування інституції, у зв’язку з чим у серії “Популярна енциклопедія “Просвіти” (ч. 1) видано колективну працю “Нарис історії “Просвіти” за редакцією І. Мельника [138], Ж. Ковбою – монографію “Просвіта” – світло, знання, добро і воля українського народу” [153]. У Львові проходила наукова конференція, приурочена святковій події, відгуки про яку подавала й закордонна преса, зазначаючи, що вона символізувала невмирущість просвітньої ідеї, наповнення її новітнім змістом [154]. М. Стельмахович із приводу ювілею товариства присвятив статтю відомому українському педагогові А. Домбровському [155, с. 2]. М. Мандрик у ювілейній доповіді, виголошеній з нагоди 125-річчя “Просвіти”, вказував, що польська влада завдала значних матеріальних й моральних збитків товариству на початку 30-х рр. Автор підкреслював, що податки, запроваджені Польщею, привели до зменшення кількості членів у просвітніх осередках, однак упродовж 1935 – 1939 рр. діяльність товариства активізувалася [156, с. 65].

Очевидним є факт, що польська податкова система не зазнала кардинальних змін упродовж 30-х років й не зменшила податковий тиск на населення, тому ставити сплату податків у пряму залежність від кількості членів товариства не варто. Головний виділ “Просвіти” притримувався погляду, що незначні показники вступу в члени товариства, несплата внесків пояснюється передусім низьким рівнем відповідальності, на чому неодноразового наголошувалося у зверненнях до просвітніх осередків.

У науково-популярному “Нарисі історії “Просвіти” [138], публікації, що стосуються хронологічних рамок досліджуваної проблематики, подано А. Середяк [138, с. 42 – 85]. Авторка узагальнено, використовуючи описовий метод й популярну форму викладу матеріалу, обмежуючись констатацією фактів й кількісних статистичних даних, поверхово характеризує працю інституції упродовж 1914 – 1939 рр., намагаючись охопити усі сфери функціонування товариства, що практично неможливо зробити, виходячи з обсягу згаданої публікації.

У науково-популярній монографії Ж. Ковби “Просвіта” – світло, знання, добро і воля українського народу” основна увага акцентується на тому, що основним у діяльності товариства було поширення освіти й національної свідомості шляхом видання книжок і часописів, ознайомлення з ним селян [153, с. 6]. Варто погодитися з твердженням авторки, що “Просвіта” була школою адміністративної, організаційної праці для тисяч галичан. Вона не лише зберегла авторитет “українського магістрату” часів Австро-Угорщини, але стала для українців організацією, що польська влада змушена була трактувати як державну установу [153, с. 41]. Проте нею досить поверхово розглянуто фінансові аспекти розвитку інституції й її господарсько-економічне становище, зокрема, функціонування маєтків товариства й праця їх управителів, розвиток видавничої й бібліотечної сфери, становлення аматорсько-театрального мистецтва тощо.

Видавничій сфері діяльності “Просвіти” присвячені “Видання “Просвіт” Галичини: книги та аркушева продукція (1868 – 1939): Бібліографічний

показчик” [157] й “Товариство “Просвіта” у Львові: показчик видань 1868 – 1939” [158]. Вказані видання носять бібліографічно-довідковий характер. Недостатнім є аналіз історіографії проблеми й джерельної бази видання, поданий С. Зворським, оскільки не розкривається повною мірою досліджувана тематика, водночас вона обмежується й зводиться до декількох публікацій, що стосуються передусім Наддніпрянської України, одна з яких має відношення ще до радянського періоду [157, с. 7], є ідеологічно й методично застарілою, не відповідає реаліям й вимогам сьогодення, вимагає критичного аналізу й осмислення.

“Товариство “Просвіта” у Львові: показчик видань 1868 – 1939” [158], укладачами якого були О. Бербека й Л. Головата – досить ґрунтовне видання, що характеризує працю інституції у видавничій сфері, завдання якого полягало у тому, щоб наблизити бібліографічний аспект теми до стану вичерпаності й створити цілісне уявлення про репертуар “Просвіти”, про одну зі складових частин української книги [158, с. 5]. Видання товариства диференціюються за таким принципом: книжкові, до яких належать й так звані “змішані”, періодичні, нотні, образотворчі й картографічні, аркушеві, показчик альманахів і збірників, серійні. Незважаючи на авторитетність аналізованого видання, його значення для дослідження видавничої діяльності товариства, все-таки перелік періодичних видань “Просвіти” не є повним, оскільки до його складу не включено періодику, що видавалася філіями.

3. Матисякевич у збірнику Інституту народознавства НАН України “Сколівщина” писав про те, що у 1930 – 1934 рр. польська влада скеровувала основний удар на читальні “Просвіти”, кооперативні крамниці, господарські споруди, храми, доценту знищивши читальні Синьовидного Верхнього, Скольного й інших багатьох сіл у даній місцевості [159, с. 96]. М. Мандрик зазначав, що у зв’язку з тим, що на Стрийщині “Просвіта” користувалася підтримкою населення, особливо жорстоко поводитися каральні загони. Він наводив спогади очевидиці подій – І. Пеленської, дочки директора школи у Нежухові Д. Винницького, яка описувала жахливі й нелюдські знущання

польських військових над місцевим українським населенням у вересні 1939 р. [160, с. 40 – 41].

З приводу 130-річчя з часу заснування товариства було видано збірник матеріалів та документів ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, присвячених ювілеєві, “Просвіта”: історія та сучасність (1868 – 1998)” [161]. Незважаючи на солідність й обсяг видання, спостерігається певний консерватизм й шаблонність публікацій, що передусім проявляється у передруці матеріалів з видань й часописів попередніх років, виданих в Україні й еміграції, без їх критичного й об’єктивного осмислення, врахування сучасних досліджень науковців.

І. Головацький у статті “Просвіта” і НТШ: штрихи до історії їх спільної діяльності” підкреслював значення цих національних інституцій для культурно-просвітнього й громадсько-суспільного поступу українців, що відігравали значну роль у піднесенні національної самосвідомості, оскільки як “Просвіта”, так і НТШ розв’язували не лише суто просвітні чи наукові питання, але займали активну громадянську позицію [162, с. 1, 7]. Публікація Ж. Ковби “Микола Творидло – провідник господарського та економічного просвітництва” [163] присвячена одному з відомих подвижників господарсько-економічного й кооперативного поступу Західної України. У публікації основна увага приділена працям М. Творидла, що були написані автором у міжвоєнний період [163, с. 21].

Праця А. Прокопа [164] присвячена громадсько-політичній діяльності М. Галуцинського. Автор не повною мірою розглядав одну з важливих сфер його праці – освітньо-педагогічну, що вимагає більш детального аналізу творчої спадщини голови “Просвіти”. Варто наголосити, що окремі аспекти функціонування товариства на Прикарпатті, в Луцьку, Галичині вже вивчалися дослідниками. Так, Б. Савчук, досліджуючи роль українських громадських організацій в суспільному житті Галичини (останньої третини ХІХ ст. – кінця 30-х рр. ХХ ст.), наголошував на значенні “Просвіти” у житті українців [165]. А. Грицан розглядав діяльність товариства на Прикарпатті (1921 – 1939 рр.)

[134], приділивши основну увагу культурно-освітньому вихованню українців. М. Філіпович досліджувала основні напрямки діяльності “Просвіти” у Луцьку [166]. Працю товариства у Галичині (1868 – 1921 рр.) досліджував Р. Гарат, аналізуючи його діяльність, він недостатньо повно подавав огляд тогочасних періодичних видань і часописів і використав їх у дослідженні [167, с. 5]. Досліджувана автором дисертації наукова проблема знайшла відображення у його наступних публікаціях [168 – 200] та інших.

Отже, підсумовуючи огляд історіографії праць із досліджуваної проблеми, вважаємо за необхідне констатувати наступне. За значний період вивчення історії діяльності “Просвіти” у Західній Україні в міжвоєнний період нагромаджено певну кількість в основному науково-популярної літератури, що тим чи іншим чином є дотичною до різних аспектів досліджуваної проблеми. Однак вона не є систематично структурованою й цілісною, комплексно не розкриває проблему в цілому, тому недостатнє вивчення даної проблеми вимагало подальшого її предметного дослідження, що сприяло б глибшому аналізу організаційних засад, господарського становища та культурно-просвітньої діяльності “Просвіти”.

Об’єктивні обставини склалися таким чином, що до цього часу не було підготовлено спеціальних дисертаційних праць, у яких досліджувалися б організаційні засади, господарське становище та культурно-просвітня діяльність товариства в Західній Україні упродовж міжвоєнного періоду з розкриттям й аналізом просвітньо-організаційного розвитку “Просвіти”, фінансово-господарським становищем, розширенням сфери впливу галузевих комісій, культурно-освітньою працею товариства.

Значна кількість праць має обмежену й не опрацьовану належним чином на якісному науково-методичному рівні історіографічну й джерельну базу, що негативно відобразилося на загальному змісті, формі, обсязі й характері видань, вплинуло на формування певного стереотипного кількісного й статистичного сприйняття діяльності “Просвіти”, на підставі констатації фактів чи подій, без врахування об’єктивного й якісного змісту праці інституції.

Аналіз історіографії видань свідчить про те, що в опублікованих працях є чимало суперечностей й протиріч щодо функціонування не лише товариства у цілому, але й просвітніх осередків, зокрема щодо праці голів читалень і філій, Головного віділу, канцелярії, комісій і підкомісій, розмежування їхніх повноважень, управителів маєтків й господарських фахових шкіл, раціонального використання ними коштів й майна “Просвіти” тощо.

Дослідження, видані в еміграції, написані в основному безпосередніми учасниками просвітнього руху, але за відсутності історіографічної бази розкривають лише власне авторське бачення проблеми, що певною мірою залежить як від функцій, які вони виконували, так і власного сприйняття інформації й її підтвердження на підставі відповідних джерел, що не завжди можна зробити.

Узагальнюючі праці з новітньої історії України досліджуваній проблемі приділяють незначну увагу, обмежуючись загальновідомою інформацією й статистичними кількісними даними, що не дають змоги повною мірою, комплексно й цілісно розкрити організаційні засади, господарське становище та культурно-просвітню діяльність “Просвіти” у Західній Україні в міжвоєнний період.

Виходячи зі сказаного, обґрунтовано й аргументовано можна зробити висновок, що вже давно назріла потреба всебічного, комплексного й цілісного наукового дослідження організаційних засад, господарського становища та культурно-просвітньої діяльності “Просвіти” у Західній Україні у міжвоєнний період – важливої складової частини загальноукраїнського культурно-просвітнього руху із залученням належним чином науково опрацьованих джерел.

1. 2. Джерела

Підготовка дисертації вимагала опрацювання значного обсягу різноманітних фондів, архівних матеріалів, друкованих і рукописних джерел. Основою джерельної бази дослідження є сукупність документів і матеріалів центральних історичних й обласних державних українських і польських архівів, наукових й універсальних бібліотек України й Польщі.

Значна частина використаних джерел зберігається у Центральному державному архіві вищих органів державної влади та управління України, Центральному державному історичному архіві України у Львові, Державному архіві Івано-Франківської області, Державному архіві Львівської області, Державному архіві Волинської області, Державному архіві Рівненської області, Державному архіві Тернопільської області, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Національній бібліотеці України імені В. Вернадського, відділах україніки й рукописів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України, науковій бібліотеці Львівського національного університету ім. І. Франка, наукових бібліотеках Варшавського, Вроцлавського й Краківського університетів, відділі діаспорної літератури ім. М. Павлика Львівської державної обласної універсальної наукової бібліотеки, Івано-Франківській державній обласній універсальній науковій бібліотеці ім. І. Франка, Луцькій обласній універсальній науковій бібліотеці ім. О. Пчілки, Тернопільській обласній універсальній науковій бібліотеці та інших.

У Центральному державному архіві вищих органів державної влади та управління України автором опрацьовано й використано матеріали особистих фондів М. Ю. Шаповала, генерала армії УНР, й С. П. Шелухіна, члена Центральної Ради, сенатора й професора та інші документи. Фонд 4007 представлений матеріалами українського громадського видавничого фонду в Празі, зверненням комітету щодо створення видавничого фонду й бюлетенем “Українського видавничого фонду у Празі” від 5 травня 1924 р. (ч. 7), у якому йдеться про організацію книжкової виставки українських видавців із Німеччини, Чехословаччини, Відня, західноукраїнських земель, Буковини,

Великої України, що нараховувала десять відділів, у другому й четвертому відділах було виставлено видання “Просвіти” з Ужгорода, Львова й Кременця.

Основу фонду 3695 с складають матеріали часописів: “Нова громада”, “Соборна Україна”, “Український прапор” (Відень), “Українське слово” (Берлін), “Тризуб” (Трієнт), Україна” (Буенос-Айрес), “Українська газета” (Нью-Йорк), “Український голос”, “Правда і воля” (Вінніпег), “Українські вісті” (Париж), “Українська справа” (Варшава), “Життя і право”, “Розбудова нації” (Прага), “За Україну”, “Новий час”, “Громадський голос” (Львів), “Українська нива” (Луцьк), “Учительський голос” (Мукачеве), листування й рецензії С. П. Шелухіна.

“Товариство “Просвіта” в Моравській Остраві” (фонд 3909) подає статут інституції, повідомлення канцелярії Головного віділу “Просвіти” у Львові щодо надсилання видань й рахунку оплати та інші матеріали, що стосуються діяльності товариства. У фонді 3919 с “Українське видавниче товариство “Дзвін”. Відень-Прага” є рахунки видавництва за виплату гонорарів й інші господарські витрати. Фонд 3327 “Щоденна газета “Українська трибуна” в м. Варшава” – це статті, листи окремих осіб й редактора часопису, що стосуються підготовки й проведення з’їзду націоналістів, передплати часопису, отримання гонорарів, інформація про становище у таборах інтернованих, рахунки “Просвіти” у Львові за подані оголошення щодо утворення видавничого фонду “Учітеся, брати мої” тощо.

“Табір інтернованих українців в армії Української Народної Республіки в місті Шопіорно (Польща)” (фонд 3523) й “Товариство допомоги для української шкільної молоді у таборах інтернованих в Польщі” (фонд 2467) представлені матеріалами стосунків інтернованих осіб з українськими громадськими організаціями Варшави, “Просвітою” щодо надання їм допомоги, інструкціями для табору інтернованих, розписками щодо отримання коштів, рахунками польських друкарень, крамниць, поданнями й заявами шкільної молоді на отримання матеріальної допомоги, статутом “Товариства допомоги для Української шкільної молоді в таборах інтернованих в Польщі”.

У фонді Р-166 “Народний комісаріат освіти Української РСР” (бюджетна частина) зацікавленість викликала справа кошторисної заявки щодо утримання селянських будинків України на 1923 – 1924 рр. Фонд 4465 с “Колекція документів українських емігрантських націоналістичних установ, організацій та осіб” представлено “Бюлетенями Гетьманської управи” (січень 1929 – січень 1934 рр.), заявами, автобіографіями, контрольними роботами та іншими документами осіб, допущених до складання іспитів в Українській іспитовій комісії за курс середньої школи у Берліні, протоколами перевірки збитків й поданнями свідків, завданих видавничій спілці “Діло” під час нападу польської університетської молоді на Академічний дім у Львові, протоколом з’їзду культурно-просвітніх організацій Волині у Луцьку 8 липня 1922 р., петицією, яку підписав Р. Чушко, колишній вояк української армії, від імені українських політичних в’язнів у Львові до Ліги Нації з протестом проти нелюдських знущань польської поліції.

Основний масив архівних матеріалів й документів, без яких неможливо науково досліджувати проблему, вести аргументовану дискусію й робити обґрунтовані висновки, зосереджено у Центральному державному історичному архіві у Львові – фонд 348 “Товариство “Просвіта” м. Львів (1868 – 1939 рр.), том 1 (1868 – 1941 рр.), том 2 (1927 – 1942 рр.)”, що нараховує 7324 справи. Усі справи фонду мають основний і додатковий описи, складаються з дванадцяти відділів. Опис першого тому представлено матеріалами Головної управи, організацією й діяльністю ювілейних комітетів (1927 – 1929 рр.), відзначенням ювілейних дат діячів культури й почесних членів товариства, звітами та інформацією щодо організаційного стану і діяльності товариства, протоколами засідань Головної управи, матеріалами про скликання й роботу Всеукраїнських конгресів у Львові, проведення загальних зборів, директивами, оголошеннями, відозвами й обіжниками, листуванням із державними органами, українськими установами та приватними особами.

Матеріали канцелярії Головної управи – це листування з українськими установами, членами товариства з питань організаційного характеру й

працевлаштування, журнали реєстрації кореспонденції, книги обліку членів. У організаційному відділі зберігається інформація про діяльність філій і читалень, зокрема директивні й довідкові матеріали про філії і читальні, листування й звіти про їхню перевірку, відомості про членів товариства. До вказаного тому додано ще 367 справ матеріалів канцелярії Головного віділу, комісій: для американських українців, організаційної, освітньої, бібліотечної, видавничої, видавничо-книгарського та господарсько-промислового відділів, особові справи.

У матеріалах другого тому представлено матеріали діяльності львівських міських філій “Просвіти” ім. М. Шашкевича та ім. Т. Шевченка, львівських читалень на Богданівці, Вульці, Голоську Великому, Городецькому передмісті, Жовківській дільниці, Замарстинові, Знесінні Новому й Знесінні Старому, Клепарові, Личакові, Сигнівці, Стрийській дільниці. Також подано назви філій і читалень у місцевостях на букви “М” – “Ю”. Значна частина інформації зберігається у матеріалах освітньо-організаційної й видавничої комісій, бібліотеки товариства. Господарсько-промислова комісія включає дані про функціонування палітурні, заяви про надання стипендій, фінансово-господарський розвиток маєтків у Грабівцях, Милованні, Угерцях Винявських. Питаннями господарсько-економічного розвитку “Просвіти” відала бухгалтерія, особовими справами – канцелярія, профспілковими – професійна організація службовців товариства СУПРУГА.

У фонді 309 “НТШ” автором опрацьовано й використано матеріали щодо подій у Галичині (1922 р.), лист українських приватних гімназій до кураторії Львівського шкільного округу з протестом щодо заборони вживання термінів “Україна”, “український”, протокол, резолюцію й звіт про роботу з’їзду працівників культури у Львові, інструкцію уряду населенню Польщі щодо порядку реєстрації втрат, нанесених Першою світовою й польсько-українською війнами, алфавітний список повітів Галичини, матеріали про діяльність “Драматичного театру в Тернополі”, статут товариства “Український народний театр ім. І. Тобілевича” в Станіславові, інструкції комісара освіти

Кременецького округу щодо розподілу кредитів між школами, статистичні дані стану шкіл на Волині, реферат А. Бойчука “Свято матері”.

Фонд 408 – “Греко-католицький митрополичий ординаріат, м. Львів” зацікавив автора протоколом й заявою жителів сіл Жукова й Струсова про їхнє бажання відправляти дітей до української школи й колонізаційною акцією державної шкільної ради, листуванням членів “Просвіти” із греко-католицьким ординаріатом із метою надання першим матеріальної допомоги.

У фонді 344 т “Українське національно-демократичне об’єднання (УНДО), м. Львів” подаються звернення до “Об’єднання українських організацій в Америці та українців ” США й Канади з проханням надати політичну й матеріальну підтримку, статистичні дані щодо проведення пацифікації польською владою на території Львівського, Станіславівського й Тернопільського воєводств, стаття Д. Григоровича “Кшивда чи перфідія”, що стосується соціально-економічного становища українського населення за даними польської офіційної статистики, статті С. Барана та повідомлення невстановлених авторів щодо діяльності українських політичних партій і громадських організацій у Галичині, вміщені у газеті “Національна політика” та інші.

Матеріали Державного архіву Львівської області, що стосуються досліджуваної проблеми, представлені у фонді 1 “Львівське воєводське управління. Суспільно-політичний відділ. Підвідділ в справах товариств. 1921 – 1939 рр.”, (опис 54 в 3 т.). Усі архівні справи включають інформацію щодо реєстрації читалень “Просвіти” у Бібркському, Городок-Ягеллонському, Добромильському, Дрогобицькому, Сянокському, Жешувському, Жовківському, Львівському, Ліському, Любачівському, Мостиському, Перемишльському, Рава-Руському, Рудківському, Самбірському, Сокальському, Турківському, Яворівському і Ярославському повітах. Більшість із них подають читальні як просвітні осередки “українсько-націоналістичного” товариства “Просвіта”.

У Державному архіві Волинської області матеріали, що стосуються функціонування “Просвіти” на Волині, подано у фонді 54 “Луцьке повітове товариство “Просвіта”, фонді 46 “Волинське воєводське управління”, фонді 36 “Луцьке повітове староство”. В основному серед архівних справ домінують анкетні дані щодо діяльності філій, річні звіти просвітніх осередків, матеріали з’їзду культурно-просвітніх організацій, щодо відкриття Українського театру в Луцьку, протоколи нарад, зібрань й засідань, листування з управлінням у справах товариств, союзів й постерунками поліції з приводу надання дозволів на проведення вечорів, танців, циркових показів тощо.

Фонд 30 “Рівненське повітове староство” Державного архіву Рівненської області представлено матеріалами донесень воєводської поліції щодо нагляду за функціонуванням товариств, об’єднань, що проводили антидержавну діяльність й займалися політичною агітацією.

У Державному архіві Івано-Франківської області дані щодо діяльності “Просвіти” на Прикарпатті у міжвоєнний період подано у фондах 378 “Станіславівська філія товариства “Просвіта” (1909 – 1939 рр.)”, 379 – “Читальня українського націоналістичного товариства “Просвіта” в селі Бринь Снятинського повіту (1932 – 1938 рр.)”, 380 – “Читальня українського націоналістичного товариства “Просвіта” в селі Микулинці Снятинського повіту (1933 – 1939 рр.)”, 382 – “Читальня українського націоналістичного товариства “Просвіта” в селі Хриплин Станіславівського повіту (1929 – 1938 рр.)”, 383 – “Читальня українського націоналістичного товариства “Просвіта” в селі Видинів Снятинського повіту (1937 – 1939 рр.)”, 385 – “Читальня українського націоналістичного товариства “Просвіта” в селі Черніїв Станіславівського повіту (1933 – 1938 рр.)”, 386 – “Читальня українського націоналістичного товариства “Просвіта” в селі Трійця-Кривоброди Станіславівського повіту (1933 – 1938 рр.)”, 387 – “Читальня українського націоналістичного товариства “Просвіта” в селі Тулуків Снятинського повіту (1930 – 1938 рр.)”.

Найбільший за обсягом архівних матеріалів фонд 378, що донедавна зберігався у відділі секретних документів. Його матеріали умовно можна поділити на шість груп: щорічні звіти діяльності читалень повіту, листування з Головним віділом щодо фінансових питань, використання коштів, що надходили від сплати членських внесків, підготовки до національних свят, проблеми просвітнього розвитку осередків, циркуляри та листи щодо праці театральних аматорських гуртків, протоколи загальних зборів за 1920 – 1936 рр., списки членів, що сплатили внески.

У матеріалах фонду подано інформацію щодо кількості членів читалень, гуртків, хорів, книг у бібліотеках в окремій читальні певної місцевості. В основному це стосується таких населених пунктів, як Вовчинці, Колодіївка, Бранівці, Єзупіль, Братківці, Пасічне, Драгомирчани, Крехівець, Забережжя, Угорники, Майдан, Бринь, Тисмениця, Височанка, Опришівці, Добриничі, Яструбець, Микитинці, Вікторів, Підпечари, Іванківці, Мартівці. Важливе місце у фонді 378 займає листування філії з Головним віділом упродовж 1921 – 1936 рр. щодо придбання бібліотеками читалень книг, фондів на будову приміщень осередків, цензури вистав, сплати членських внесків, змін до статуту, витрат коштів й допомоги філії, відомостей щодо пожертвувань за 1934 – 1938 рр.

У Державному архіві Тернопільської області зберігаються два фонди, що безпосередньо стосуються діяльності товариства – фонди 294 “Філія українського товариства “Просвіта” в м. Тернополі (1901 – 1939 рр.)” й 317 “Філіял українського товариства “Просвіта” в Теребовлі (1903 – 1939)”. Фонд 294 представлений статутом товариства, повідомленням про вибори керівних органів, анкетними відомостями щодо збитків, завданих читальні у Гаях Шляхтинецьких внаслідок Першої світової війни, циркулярами й повідомленнями Головного віділу, станом читальні в Івачеві Горішньому, документами, статистичними звітами, циркуляром філії у Тернополі щодо функціонування місцевої читальні, вказівками, інструкціями й циркулярами Головного віділу про порядок проведення культурно-просвітньої роботи

читальні “Просвіти” на території Львівського повіту, про діловодство просвітніх осередків Тернопільського повіту й з організаційних питань.

Важливу роль у з’ясуванні тих чи інших аспектів досліджуваної проблеми відіграли наукові реферати окремих осіб, у тому числі й М. Галущинського на суспільно-просвітні теми, заслухані на нараді у Львові, списки членів філії у Тернопільському повіті, які сплатили внески за II-півріччя 1926 р. і 1937 р., протоколи загальних зборів членів читальні, листування з філією у Тернополі, відомості про читальню у місцевостях Остальці, Сітківці, перелік книжок й музичних інструментів, знищених під час пацифікації, проведеної поліцією у Купчинцях й Пронятині, списки осіб, що займалися збором коштів у фонд “Просвіти”, план й програма просвітньо-кооперативного курсу тощо.

Фонд 317 – це в основному інформація про звернення філії до населення Тереховлі з проханням збору коштів на проведення лотереї, повідомлення про загальні збори філії, циркуляри й інструкції Головного віділу щодо організації свята “Просвіти”, ювілею 60-річчя інституції, подання звітності з організаційних питань, щодо конфіскації книг і журналів, заборонених владою, бюлетень загальних зборів філії “Просвіти” ім. Т. Шевченка, заяви голів читалень й програми проведення вечорів самодіяльності, тексти пісень, які вивчали члени просвітніх осередків, відомості про організацію сільськогосподарських курсів, збір коштів на потреби Головного віділу, звіти сільських читалень про проведені перевірки тощо.

Матеріали, що безпосередньо стосуються діяльності “Просвіти” у Західній Україні в міжвоєнний період, в основному представлені у Archiwum Akt Nowych w Warszawie (далі – AAN) у фондах “Prezydium Rady Ministrów” (далі – PRM) (sygn. 56), “Urząd Wojewódzki we Lwowie” (далі – UWW) (sygn. 13), “Urząd Wojewódzki Wołyński” (далі – UWL) (sygn. 277), “Komunistyczna partija Zachodniej Ukrainu” (далі – KPZU) (sygn. 165). Зокрема, це справи, що стосуються звітів про життя національних меншин у Польщі й щомісячних даних про господарське становище й політичну ситуацію в Західній Україні, розпоряджень влади щодо нагляду за суспільно-політичним рухом,

громадськими організаціями, просвітніми осередками, культурно-просвітніми організаціями, рефератів про склад й кількість членів політичних партій й завдання КПЗУ, листувань воєвод з міністерствами, судовими інстанціями, повітовими старостами, донесень польської поліції й агентів тощо.

Певна частина архівних документів, в основному це офіційне листування з державними органами влади, написана польською мовою. Зазвичай, це розпорядження й накази цивільної і військової влади, поліції, деякі з них не були завізовані канцеляріями воєводських й повітових структур, більшість із яких своїм змістом й характером викладу інформації суперечила конституційним правам й постановам законів про товариства, що викликало розбіжності у їхньому трактуванні з боку влади й керівництва Головного віділу, філій і читалень. Тому такі архівні матеріали вимагали уважного ставлення до їхнього сприйняття, об'єктивності, перевірки й уточнення інформації з визначенням достовірних джерел, особливо це стосувалося офіційних даних польської статистики щодо соціально-економічного, господарського й культурного становища українців, донесень в'їтів, постерункових, приватних осіб. 22 липня 1993 р. на підставі акту про передачу з Республіки Польща було повернуто архівні матеріали, що офіційно перебували на зберіганні у польських державних архівах, зокрема оригінали справ 7628 – 7633, це в основному протоколи загальних зборів та засідань Головної управи товариства. На даний час вказані матеріали зберігаються у фонді 348 ЦДІАУ у Львові.

Отже, опрацьовані й використані архівні джерела – важливий об'єктивний компонент досліджуваної проблеми, що включає у свою структуру не лише циркуляри, розпорядження, директиви й ухвали Головного віділу “Просвіти”, канцелярії, комісій, підкомісій і відділів, але й відомості про діяльність просвітніх осередків на місцях, що безпосередньо виступали організаторами культурно-просвітнього руху, особисті документи й листи визначних діячів товариства, організаційні аспекти діяльності ювілейних комітетів, відзначення ювілейних дат відомих представників української культури й почесних членів

товариства, матеріали про скликання і роботу Всеукраїнських конгресів, статистичні дані щодо проведення пацифікації польською владою на території Львівського, Станіславівського й Тернопільського воєводств, фінансово-економічний стан, господарський розвиток маєтків, функціонування фахових шкіл, курсів тощо.

Важливе місце у дослідженні проблеми відіграють друковані й рукописні джерела. Для розуміння й усвідомлення суспільних процесів, що відбувалися у Західній Україні, неможливо було обійтися без залучення й аналізу широкого кола друкованих джерел – публікацій Головного віділу інструктивно-директивного й нормативного характеру (статуту, відозв, комунікатів, інструкцій, обіжників, порадників й “правильників”), календарів, періодичних й фахових часописів “Просвіти”, звітів, протоколів засідань загальних зборів, тогочасних громадських, партійних, суспільно-політичних й релігійних періодичних видань, спогадів й мемуарів, що поряд з архівними матеріалами є одним з основних складових компонентів джерельної бази наукового дисертаційного дослідження.

Юридично-правовим документом, що в цілому регулював функціонування “Просвіти”, був статут товариства, ухвалений надзвичайними зборами у Львові, 5 березня 1924 р. Принятий до відома рескриптом Львівського воєводства від 2 березня 1924 р. ч. 4883/24/І/3, що складався з 7 розділів й 57 параграфів [201]. Для цілеспрямованої, планової й системної організації культурно-просвітнього життя осередків товариства, Головний віділ “Просвіти” періодично направляв у свої низові організаційні структури – філії й читальні, відозви й комунікати загального характеру щодо боротьби з неписьменністю, питань масового членства, зв’язків з еміграцією, допомоги голодуючим Яворівщини, матеріальної підтримки інвалідів УГА, видавничої діяльності товариства, розвитку бібліотечної справи, народнопісенної творчості, просвітянського хору, у зв’язку з 60-річчям, 70-річчям, пожертвувань, святкування ювілею І. Франка, збору коштів на викуп Білої Гори та іншого змісту.

Інструкції Головного віділу й відповідних комісії при ньому стосувалися відновлення праці філій і читалень, організації просвітніх осередків, припинення владою функціонування читалень, інструкцій інспекторам, боротьби з неписьменністю, заснування самоосвітніх курсів, організації сільської молоді, для “мужів довір’я” у справі масового членства, перепису членів, культурно-масової праці читалень, придбання бібліотек, бібліотечної справи у цілому, бібліотечних курсів, аматорських гуртків, програми проведення 60-річчя, 70-річчя, справи масового членства тощо.

Обіжники “Просвіти” передбачали плани проведення перевірок читалень інспекторами, звернень до кураторії Львівського шкільного округу з метою отримання матеріальної допомоги, щодо зміни положень статуту, припинення владою праці читалень, естетичного вигляду приміщень просвітніх осередків, внесення сум у місцеві бюджети з метою підтримки товариства, зв’язків із філіями, заборони політичної діяльності читалень, освітньо-виховної праці філій і читалень, вступу в члени “Відродження”, плану антиалкогольної кампанії “Відродження”, заснування самоосвітніх гуртків при читальнях, сплати членських внесків, з питань членства, придбання видань “Просвіти”, щодо місяця березня – “місяця дешевої книжки”, передплати “Життя і знання”, календарів, організації філіями книгарень-складниць, заборгованості філій за отриману літературу, обмеження кредитів на придбання видань товариства, зниження вартості книг, контролю філій за отримані читальнями видання, конфіскації владою заборонених творів, організації при філіях театральних бібліотек, оренди театральних зал, постановки вистав, вступу слухачів до садівничої школи “Просвіти” у Милованні, святкування 60-річчя, пожертвувань коштів, свята книжки, реалізації книг, свята матері, роковин смерті С. Петлюри та інших.

Авторами порадників для просвітян були С. Магаляс, для навчання неписьменних – І. Юцишин й І. Петрова, для сільських театральних й сценічних хорів й гуртків – відповідні комісії Головного віділу. “Правильники” (розпорядження інструктивного характеру, які регулювали діяльність

структурних підрозділів) Головного виділу й окремих філій окреслювали повноваження й регулювали організаційно-правові аспекти сфери впливу галузевих комісій й інших структур товариства. Деякі з них стосувалися обласної організації філій, просвітньо-організаційної комісії, самоосвітньої референтури, адміністративно-господарської комісії, комітету допомоги “Просвіті”, видавничої комісії, бібліотечного реферату, театральної-мистецької комісії, театральної комісії при Головному відділі, театральних й аматорських гуртків, хору при читальні, педагогічного патронату для садівничо-господарської школи у Милованні, організації секційних засідань Освітнього конгресу, районної організації читалень Сокальського повіту тощо.

Значна частина інформації, що стосується досліджуваної проблематики, подавалася у календарях “Просвіти”. Публікації у календарях були не лише практичним й ідеологічним чинником реалізації просвітньої ідеї товариства, зміст яких приділяв увагу різноманітним проблемам громадсько-суспільного характеру, але й матеріальним, оскільки основний прибуток від видавничої діяльності “Просвіта” одержувала саме від його розпродажу. З різних причин у міжвоєнний період, в основному за відсутності коштів, не вийшли у світ календарі на 1919, 1933 – 1934 рр. Для календарів у цілому характерна структурна спадкоємність, однак спостерігається й певна істотна відмінність у доборі й принципах подачі матеріалу, оформленні. Вагомість тієї чи іншої частини календаря в основному залежала від особи редактора. На наповненість календарів змістом впливали й зовнішні чинники. Так, у повоєнних випусках з’являється “військовий” тематичний стрижень: мемуари, оповідання, вірші про війну, аналітичні огляди минулих воєнних подій, портрети військових діячів [158, с. 8].

Основним періодичним органом “Просвіти” була газета-місячник “Письмо з “Просвіти”, що у 1923 – 1927 рр. виходила під назвою “Народня Просвіта”, у 1936 – 1939 рр. “Просвіта”. Місячник освіти – культури – виховання”. “Письмо з Просвіти” друкувало деякі статті, що стосувалися переслідувань просвітнього руху польською владою, примусового виселення українських шкіл із Кременця,

реквізиції метрик, виходу українського духовенства з повітових шкільних рад тощо. З часом вказані видання подавали лише популярні, практичні статті, розділи новин, тощо.

Хроніка життя “Просвіти” висвітлювалася у рубриках “Справи Товариства “Просвіта”, “Письма з ріжних сторін”, “Вісті з Просвіти”, “Просвітний рух на українських землях”. Публікації носили характер організаційно-методичного характеру, призначені передусім для фахівців щодо питань просвітньої роботи, її змісту, завдань і форм. Завдання періодичного органу полягало у посередницькій функції й узгодженості дій Головного відділу з роботою філій і читалень [158, с. 14]. Як свідчать джерела, періодичний орган популярністю у членів товариства не користувався, навіть виникали серйозні проблеми з його передплатою.

Найбільш цікавим, представницьким у фаховому розумінні періодичним виданням “Просвіти” був популярний ілюстрований журнал “Життя і знання”, що виділявся з решти просвітньої періодики як орган, призначений для широкої самоосвіти. Він виходив у формі книжкових публікацій серії “Бібліотека Життя і знання” [158, с. 13 – 14]. “Життя і знання” друкувало статті різноманітного змісту, розраховані на читача з будь-яким рівнем освіти.

Видання “Аматорського театру” пов’язувалося з функціонуванням театральної комісії при Головному відділі й відповідно театрально-аматорським рухом у цілому. Часопис друкував публікації про організацію аматорського гуртка, його становище у відношенні до відділу читальні, просвітньо-організаційну працю колективу, матеріали про просвітянський театр, функціонування театральної комісії, театрального підручник для аматорів, враження глядачів від постановки вистав, питання репертуару, театрального курсу, проведення з’їзду тощо.

“Бібліотечний порадник” за своєю назвою й змістом належав до сфери впливу бібліотечної комісії, що діяла при Головному відділі. На сторінках часопису подавався матеріал про роль книги у житті української дитини, значенні казки для дитячої літератури, каталог просвітянської бібліографії,

статистичні дані щодо бібліотек у Чехословаччині, завдання читальняних бібліотек, питання освіти й виховання читача тощо.

Звіти з діяльності “Просвіти” виступали офіційним показником просвітньої праці інституції, у них відображено основні аспекти розвитку товариства у цілому й окремих його сфер, зокрема подано статистичні дані щодо балансу, прибутків й витрат коштів тощо [202 – 212]. На наш погляд, статистична інформація, подана у них, є неповною, бо не усі філії і читальні надсилали їх до канцелярії Головного відділу у вказані терміни й подавали об’єктивні дані, позаяк певна частина просвітніх осередків функціонувала лише формально.

Тогочасні українські громадсько-політичні, партійні й релігійні періодичні видання й часописи, що виходили у Тернополі, Перемишлі, Луцьку, Львові, Варшаві, Празі, Берліні, Відні служать цінним джерелом для вивчення процесів, що відбувалися у суспільному житті Західної України, адже на їхніх шпальтах містилася різноманітна інформація щодо розвитку політичних подій, явищ, дій польської влади, становища “Просвіти”, планів Головного відділу, матеріалів роботи комісій, функціонування філій і читалень тощо.

Українська преса й часописи міжвоєнного періоду відображали складну ситуацію, у якій опинилися українці в складі Польської держави. У партійних виданнях чимало публікувалося свідомих фальсифікацій, недостовірної інформації, перекохань тощо. Передусім це пояснюється ідейними протиріччями, політичною боротьбою, суперництвом лідерів партій. Інформація, подана у періодичних виданнях, в цілому забезпечила можливість використання фактичного матеріалу, що доповнив архівні й інші джерела, суттєво розширивши історіографічну базу досліджуваної проблеми. Однак її опрацювання вимагало критичного осмислення, об’єктивної перевірки, всебічного й порівняльного аналізу інформації на основі співставлення повідомлень у різних виданнях.

Автором опрацьовано такі періодичні видання, як: “Діло”, “Наш прапор”, “Кооперативна родина”, “Нова культура”, “Наша культура”, “Нація в поході”,

“Літопис Червоної Калини”, “Нива”, “Політика”, “Народна справа”, “Новий час”, “Нова Україна”, “Нова хата”, “Українські вісти”, “Вісти”, “Золочівське слово”, “Слово”, “Сила”, “Мета”, “Неділя”, “Шлях молоді”, “Нова зоря”, “Батьківщина”, “Свобода”, “Варшавській голос”, “Варшавское слово”, “Волынское слово” та інші. Не применшуючи ролі й значення усіх використаних українських періодичних видань міжвоєнного періоду для більш глибокого розкриття досліджуваної проблеми, особливо слід виділити газету “Діло”. На її сторінках регулярно друкувалися повідомлення про функціонування “Просвіти” й інших українських товариств, критикувалися дії польської влади щодо них, переслідування поліцією свідомих українців, обговорювалися проблеми, що вимагали нагального вирішення тощо.

“Діло” займало чітку й виважену позицію, ґрунтуючись на концепції УНДО в розвитку культурно-просвітнього руху, відстоюючи національні інтереси широких мас українців. Крім українських періодичних видань, опрацьовано й використано “Głos Polski”, “Gazeta Lwowska”, “Dziennik Polski”, “Warszawski dziennik narodowy” та інші польські видання, що ворожим й шовіністичним змістом публікацій загострювали й до того складні українсько-польські відносини.

Рукописні джерела представлені матеріалами фонду 122 (“Просвіта”) відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України. Матеріали, що зберігаються у вказаному фонді подають діяльність Головного відділу товариства, лемківської комісії, пов’язані з нагальною допомогою Лемківщині у питаннях поширення україномовної друкованої продукції й видань “Просвіти”, організації просвітніх осередків, безкоштовному навчанні учнів-лемків у школах Львова тощо. Зокрема, це інформація про стан преси на Лемківщині на кінець 1932 р. з поділом регіону на деканати, кількістю сіл у них й числом передплатників різноманітних часописів, дані щодо території, населення, економічних умов життя лемків, листи Л. Кабанія до лемківської комісії при Головному відділі щодо знищення газети “Світ дитини” місцевою учителькою Станіславою Бендренівською,

листи О. Кисілевської, сенаторки, члена редколегії двотижневика для українського жіноцтва “Жіноча доля” у Коломиї до “Просвіти” щодо практичної реалізації рішень допомоги Лемківщині, прийнятих на грудневій конференції у 1932 р. Головний віділ “Просвіти” констатував факт, що, виходячи зі складної ситуації, яка склалася на Лемківщині, лише спільна допомога усіх українських товариств, планова й систематична праця, зможе зберегти українців регіону від денаціоналізації.

У звіті про Лемківщину І. Качмар повідомляв, що священники-москвофіли лише у храмах заявляють про свою лояльність до українського національно-культурного руху, поза церквою належать до читалень ім. М. Качковського, поширюють москвофільську пресу й літературу. Намагаючись забезпечити лемківське населення україномовною видавничою продукцією, Головний віділ й лемківська комісія планували організувати видавничий кооператив під протекторатом “Просвіти” й безпосереднім керівництвом президії лемківської комісії й перемишльського греко-католицького владика. Кореспонденція лемківської комісії в основному стосувалася освітньої анкети-конференції щодо участі делегації від Головного віділу, “Рідної школи”, греко-католицького владика, УПР й УНДО щодо обговорення напрямків масової акції допомоги регіонові.

Певна частина інформації, що стосується досліджуваної проблеми, подана у періодичних й книжкових виданнях, історико-мемуарних, монографічних й етнографічних збірниках “Шляхами Золотого Поділля” [213], “Теребовельська земля” [214], “Самостійна Україна” [215], “Бережанська земля” [216], “Винники-Звенигород-Унів та довкільні села” [217], “Бучач і Бучаччина” [218], “Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики” [219], “Альманах Станиславівської землі” [220], “Городенщина” [221], “Підгаєцька земля” [222], “Бойківщина” [223], “Золочівщина її минуле і сучасне” [224], “Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станислава і Станиславщини” [225], “Ярославина і Засяння 1031 – 1947” [226], “Коломия і Коломийщина” [227], “Белз і Белзька

земля від найдавніших часів до 1772 року” [228], “Рогатинська земля” [229], “Стрийщина” [230], “Надбужанщина: Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Камінеччина, Холмщина і Підляшшя” [231], “Броди і Брідщина” [232], “Белзькі дзвони” [233], “Дрогобиччина – земля Івана Франка” [234], “Княжий город Самбір” [235], спогадах емігрантів “Заліщицька земля в спогадах емігрантів” [236], “Монастириська і околиці в спогадах емігрантів” [237], “Підволочиська земля в спогадах емігрантів” [238], “Бережанська земля в спогадах емігрантів” [239], “Тернопіль: погляд крізь століття” [240] та інших, що безпосередньо відображають певні аспекти праці “Просвіти” у конкретній місцевості Західної України. Їхні автори – в основному колишні освітні діячі й організатори культурно-просвітнього руху товариства, на основі власних спогадів й мемуарів, використовуючи популярний стиль викладу матеріалу й описовість подій, розкривають той чи інший аспект праці інституції.

Підсумовуючи огляд джерел, варто відзначити, що у фондах державних архівів й відділах наукових й універсальних бібліотек збереглася значна кількість архівних, друкованих й рукописних документів й матеріалів з історії діяльності “Просвіти” у Західній Україні у міжвоєнний період. Дисертантом проведено багаторічну наполегливу й серйозну науково-пошукову роботу. Її особливість полягала у тому, що використовувана інформація зберігається у багатьох фондах, деякі з них опосередковано стосуються досліджуваної проблематики, в рукописному варіанті подається польською мовою, носить фрагментарний характер. Це вимагало суттєвого доповнення з інших джерел, об’єктивної перевірки й всебічного аналізу. Значна кількість виявлених матеріалів й документів уперше введена у науковий обіг. Комплексне їх використання із залученням архівних даних, друкованих й рукописних джерел, сприяло виконанню поставленої мети – об’єктивному, комплексному й ґрунтовному аналізу організаційних засад, господарського становища та культурно-просвітньої діяльності товариства “Просвіта” у Західній Україні в міжвоєнний період.

РОЗДІЛ 2

УКРАЇНЦІ В ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ

2. 1. Політико-правове становище українців

Українці в Другій Речі Посполитій зазнавали значних утисків, тотального контролю й переслідувань з боку центральних державних структур, поліції й місцевих воєводських і повітових органів влади, які усі свої дії спрямовували на поступове зменшення впливу українського чинника у західноукраїнському середовищі, в перспективі – його повного усунення з громадського життя. Становище українців в Другій Речі Посполитій було досить складним, оскільки Польська держава проводила дискримінаційну політику щодо них.

Посилюючи антиукраїнську політику, влада тим самим дестабілізувала ситуацію у Західній Україні, впливала на загострення українсько-польських відносин. Упродовж першої половини 20-х рр. і другої половини 30-х рр. ХХ ст. вони досягли особливої напруги. Українці піддавалися національному гніту, влада ігнорувала взяті на себе зобов'язання щодо надання територіальної автономії Галичині, зволікала з відкриттям українського університету у Львові, обмежувала використання української мови в урядових установах, утворювала утраквістичні (двомовні) школи. Українська інтелігенція зазнавала дискримінації при прийомі на роботу, вона не допускалася в навчальні заклади, органи державного управління, зв'язку, на залізницю тощо. Втілюючи у життя колонізаторську політику, влада піддавала українців соціально-економічному гніту, насаджуючи в Західній Україні осадників, усуваючи українське селянство від купівлі землі.

Українці упродовж міжвоєнного періоду в Другій Речі Посполитій перебували під постійним утиском, що спрямовувався на полонізацію, асиміляцію й окатоличення. Дискримінаційні дії влади викликали відповідну реакцію українців. Жорстокий національний, соціальний і релігійний гніт зумовив активізацію культурно-просвітнього руху в Західній Україні.

Українські визвольні змагання 1917 – 1920 рр. не досягли своєї кінцевої мети – утвердити національну державність. Після їх поразки відновлена у 1918 році Польська держава успадкувала від Австро-Угорщини Східну Галичину, а від царської Росії – Західну Волинь і Західне Полісся (в історичній літературі ці території отримали назву Західна Україна) [241, с. 7].

Українська національна територія, якій польські урядові й неурядові чинники надали назву “східних окраїн” (“Kresy wshodnie”), складалася з двох частин, а саме: із “східних земель” Волинського, Поліського воєводств, та зі Східної Галичини, до складу якої входили Станіславівське, Тернопільське й Львівське воєводства без декількох західних повітів [242, с. 245 – 255]. Д. Бовуа, професор історії слов’ян Сорбонського університету, писав, що “креси” “...можуть бути винятково польськими, і таке їх визначення завжди буде сіллю в оці східних сусідів Польщі, що їх треба поважати. Гідність цих народів уже не може погодитися з трактуванням їх як периферії Польщі. Навіть, коли це було історично обґрунтованим, коли Україна, Литва, Білорусь входили до складу Речі Посполитої, то й тоді це було несправедливим, оскільки гармонійної багатокультурності там не існувало ніколи” [243, с. 126].

Ці землі стали для Польщі новими джерелами сировини, дешевої робочої сили та ринками збуту. Водночас вони спричинили появу й загострення зовнішніх і внутрішніх проблем, що суттєво дестабілізувало ситуацію у Польській державі [12, с. 305]. За підрахунками М. Кордуби, до складу Польщі потрапило 135,192 тис. км² усіх українських земель з 9 ½ млн. населення, із яких 6 млн. становили українці. На основі того, що всі поляки були римо-католиками, а греко-католики – українцями, вважалося, що тут проживало 65 % українців і 21 % поляків [244, с. 29]. За даними І. Витановича, українські землі склали 132,2 тис. км² і 9,188 млн., тобто 62,3 % українців опинилося в складі Польщі [245, с. 316]. Польський дослідник Р. Тожецькі визначав обсяг українських земель у складі Польщі у розмірі 132,2 тис. км² із населенням 4,5 – 5,5 млн. осіб [246, с. 32, 34].

Між українцями, які проживали в різних регіонах Польської держави, існували досить помітні відмінності у рівні національної свідомості, політичної й культурної активності. Східна Галичина й Західна Волинь опинилися у складі однієї держави – Речі Посполитої, колишній австро-російський державний кордон перетворився з територіального у політико-адміністративний. Доктрина “сокальського кордону” відіграла помітну роль в укладі політичних стосунків у Галичині й на Волині упродовж усього міжвоєнного періоду [34, с. 259]. Існування “сокальського кордону” було результатом багатьох причин: релігійних, культурних, економічних й особливо політичних. Недопущення українського національного руху зі Східної Галичини на Західну Волинь й забезпечення впливів тих угодівських українських угруповань, що підтримувалися польською адміністрацією, – це основне завдання, що ставила влада, відмежовуючи північно-східні українські землі від східногалицьких воєводств [34, с. 262].

Влада вживала заходів для роз’єднання та ізоляції українців різних земель [247, с. 461], проводячи політику відокремлення Східної Галичини від решти західноукраїнських земель, забороняючи поширення там преси й часописів зі Львова, перешкоджаючи діяльності “Просвіти”, “Рідної школи”, “Сільського господаря”, “Сокола” та інших національних інституцій, підпорядковувала місцеві українські кооперативи польським [226, с. 100]. Ю. Сливка писав, що якщо на Волині й Поліссі влада намагається не допустити український рух, то у Східній Галичині справа йде про зменшення його здобутків [248, с. 90]. У “Загальній директиві урядової політики на східних кресах” від 1923 р. вказувалося, що не можна трактувати Галичину й Волинь як єдину територію, а необхідно поглибити різницю, щоб не допустити до поширення українських ідей [249, с. 8 – 9].

Внутрішня політика Польщі спрямовувалася на асиміляцію “кресів” – земель із переважно непольським етнографічним складом. Поглинення мало бути поетапним: спочатку державним, а вже потім – етнічним [4, с. 282]. Польська політика ґрунтувалася на інтеграції українських земель у складі

Польщі. Правлячі владні кола намагалися зміцнити “польськість” східних кресів, усуваючи характерні українські ознаки, ставлячи таким чином світову громадськість перед доконаним фактом анексії краю. Уся система політичних й економічних заходів щодо українського населення підпорядковувалася найважливішій меті – полонізації. Державна полонізація означала підпорядкування непольського населення установам, обов’язкам і правилам, які існували в усій Польщі, а також витіснення на периферію суспільного життя або й цілковиту ліквідацію організацій, створених українцями на попередньому історичному етапі. Етнічна полонізація була розрахована на тривалий період і передбачала передусім вплив на молодь [4, с. 282].

Розвиток міжнародних відносин, зокрема, із радянською Росією в основному залежав від становища східних окраїн Польщі. Преса категорично наполягала на необхідності вироблення такої програми, виходячи з державних інтересів і прав польського народу, католицької релігії. Вона констатувала, що на цей час варто визнати, що “жодної державної програми щодо “кресів” не існувало, за винятком твердження, що східні землі складають невід’ємну частину держави, якими вона управляє на основі невтраченого права і – східні землі є необхідними для збереження за Польщею великодержавного становища” [251, с. 2].

31 січня 1924 р. у суспільно-політичному клубі, що об’єднував прогресивну польську інтелігенцію, виступали колишній комісар східних земель, сенатори, генерали й міністри, одноголосно висловивши думку, що сучасна політика Польщі на східних землях проводиться “вбивчими” методами, є прямим шляхом до катастрофи, “...централізація і відсутність будь-якого плану розвитку цих земель, чиновники без належної кваліфікації, які ототожнюються з польським національним шовінізмом, все це викликає незадоволення у місцевого населення” [252, с. 2]. “Варшавський голос” писав, що, незважаючи на неодноразові запити, уряд продовжував нехтувати інтересами українського населення на Волині [252, с. 3].

Політичні кола Польщі відмовляли українському населенню у праві на вільний розвиток, проголошуючи необхідність утворення національної держави шляхом примусового ополячення поневоленого народу. Польща була багатонаціональною державою, що створювало для її правлячих кіл проблеми в політиці щодо національних меншин. З одного боку, ці кола прагнули інтегрувати та зміцнити унітарність Польщі як національної держави, з другого – були змушені постійно обмежувати відцентрові та сепаратистські прагнення тих національностей, які компактно заселяли цілі регіони [27, с. 458 – 459].

Польська держава не мала наміру полонізувати національні меншини, в яких не бачила загрози своєму існуванню у реальних кордонах. Проте українці на території “східних кресів” цілком обґрунтовано не вважали себе національною меншиною й не збиралися миритися із втратою національної державності. Усвідомлюючи небезпеку українського чинника для державних інтересів Другої Речі Посполитої, польська політична еліта готова була вдатися до найбільш недемократичних методів із метою їхньої полонізації [4, с. 319].

Першим кроком польської влади на території Східної Галичини була ліквідація тих інституцій, що забезпечували їй статус окремої адміністративної одиниці. Галицький сейм розпустили, а поняття “Східна Галичина” офіційно замінили терміном “Східна Малопольща” [7, с. 190]. З березня 1920 р. заборонялося вживати назву “Галичина”, “українець”, “український”. Замість “Західна Україна” і “Східна Галичина” вживався термін “Малопольська Всходня” [3, с. 272 – 273]. Його на той час активно використовувала польська преса, не виключаючи й єврейської “Хвилі” і урядових установ. Недоречність вживання вказаної термінології обґрунтував К. Ніч, польський учений, професор Краківського університету, член Краківської академії наук, у статті “O nazwy dzisiejszych czesci Polski” [253, с. 2].

У квітні 1924 р. уряд створив комісію у складі С. Грабського, Є. Старчевського, С. Тугута, Г. Лененгерца, яка розробила проект “кресових законів”, які було ухвалено 31 липня 1924 р. Вони мали увійти у життя з 1 жовтня поточного року, фактично закріпивши назви “руський”, “русінський”

[254, с. 20 – 21]. На думку польського сенатора В. Децикевича, питання вживання термінів “руський”, “український” чітко регулювалося міністерським обіжником, у якому мова йшла про те, що якщо певна частина українського населення бажала називати себе руською, інша – українською, то адміністративна влада повинна застосовувати їх індивідуально, залежно від побажання громади, бо, як вважав В. Децикевич, уряд не втручався у внутрішні суперечки, як руської, так і української частин населення [255, с. 2]. Насправді ж влада свідомо використовувала цю термінологію з метою поділу й розбрату серед українців. Наприклад, зборівський староста вважав, що українців взагалі не існує, а є лише русини й поляки [256, с. арк. 16].

Польський дослідник М. Феліньскі зазначав, що назва “українець”, “український” безумовно визнається у громадському використанні без жодних застережень, однак в офіційних урядових документах є відсутньою, тому що охоплює виключно український табір, а не широкі маси населення, які визнають себе русинами [40, с. 7]. Однак згадуваний автор монографії заперечував попередню свою думку, наголошуючи на тому, що “...відкидаючи перепони політичного характеру, мусимо ствердити, що українці і Русини, це один і той самий народ, який має повне право рішати про свою назву, до якого і належить ліквідація існуючого з цієї причини внутрішнього спору” [40, с. 12].

Через складне становище у вживанні самоназви депутати сеймового Українського клубу 14 червня 1923 р. звернулися до міністра віросповідань і освіти у справі заборони кураторією Львівського шкільного округу використовувати в українських середніх школах і публічних документах терміна “український”. У зверненні наголошувалося на тому, що президія кураторії Львівського шкільного округу у листі, датованому 25 березня 1923 р., адресованому дирекції державних і приватних середніх україномовних шкіл заборонила вживати термін “український” на шкільних печатках, у свідоцтвах та інших документах і діловодстві у цілому, наказуючи використовувати замість нього термін “руський” [257, с. 3]. Наприклад, 23 жовтня 1923 р. кураторія Львівського шкільного округу повідомляла приватні школи з

українською мовою викладання про використання на печатках і у назві закладів замість терміна “український” вживати “руський”, відповідно назва навчального закладу звучала так: “Приватна гімназія з руською викладовою мовою в ...” [258, арк. 6].

19 вересня 1936 р. староста Тернопільського воєводства видали розпорядження, згідно з якими українські товариства мали використовувати в листуванні з державними органами влади, в оголошеннях, афішах, печатках назв місцевостей польською мовою в урядовому вживанні [259, арк. 32]. Деякі староста навіть визначали термін виконання розпорядження. Фактично зміни назв місцевостей вносив міністр внутрішніх справ, про що повідомляв “Monitor Polski” й головне статистичне управління, однак таких змін внесено не було [259, арк. 31; 260, арк. 31].

Незважаючи на це, 18, 24 і 25 вересня 1936 р. Т. Маліцький, тернопільський староста, видав розпорядження, згідно з яким усі 400 українських установ повіту повинні були використовувати назви місцевостей польською мовою [256, арк. 14]. Зборівське староство рекомендувало гурткові “Рідної школи” ім. І. Мазепи у Помор'ях вживати замість “Зборів” – “Зборув” [256, арк. 11].

Згідно з розпорядженням тернопільського старости за невиконання даного розпорядження було покарано о. Ю. Юрика у Кип'ячці штрафом на суму 50 зл., тому що голова читальні не використовував у назві місцевості польську мову [256, арк. 14 зв]. Зборівське староство заборонило читальні у Цецівці постановку вистави, оскільки у зверненні до староства подано назву місцевості українською мовою [256, арк. 16]. Через те 22 листопада 1936 р. українська делегація у складі представників від “Просвіти” – І. Брика і С. Магальяса, від УІР – делегатів В. Целевича і В. Болюха була прийнята тернопільським воєводою, який розпорядився заборонити староствам змушувати українські товариства використовувати назви місцевостей польською мовою [259, арк. 32].

Шкільна влада спільно з римо-католицьким духовенством, керуючись інтересами втілення політики окатоличення українського населення, проводила

навчання основ релігії дітей греко-католиків без згоди батьків. 9 березня 1922 р. шістнадцять греко-католиків, жителів Жукова, склали протокол щодо зарахування без їхнього відома дітей на навчання основам релігії у польській школі, хоча батьки вимагали, щоб такі заняття проводив місцевий греко-католицький священник [261, арк. 1]. Струсівська парохія Тереховлянського деканату повідомляла Львівську архідієцезію про те, що у Струсові римо-католицький священник Ф. Дідушко без відома батьків навчав основ релігії дітей греко-католиків за сприяння шкільної влади [261, арк. 2]. Управителька чотирикласної школи ім. святої Кінги усім греко-католицьким ученицям у свідоцтві про закінчення школи у 1920 – 1921 рр. записала, що вони “religii rzymsko-katolickiej, obrzadku greckiego”, через те місцевий катехит відмовився підписати свідоцтва [262, с. 347].

Проти незаконних дій влади виступала греко-католицька церква. Однак й саме духовенство зазнавало певних переслідувань із боку польської влади, священникам заборонялося вживати українську мову в листуванні з державною владою, що вдавалася до фізичних знущань і цькувань духовенства. Так, Львівський магістрат вимагав від духовенства собору св. Юра інформації щодо померлих і нешлюбних народжень, починаючи від 1 квітня 1921 р., незважаючи на те, що урядом такі дії місцевих органів влади заборонялися. 10 січня 1922 р. чиновники магістрату, використовуючи фізичну силу, забрали метрики із собору св. Юра [263, с. 63]. У зв'язку з цим на засіданні повітової шкільної ради у Коломиї представник єпископа Г. Хомишина зачитав заяву, у якій закликав греко-католицьке духовенство вийти зі складу шкільних повітових рад, оскільки влада порушує закон, “кривдить церкву й школу” [263, с. 63]. 13 лютого 1922 р. чиновники магістрату зривали українські вивіски у Львові на вулиці Руській (ними було знищено вивіску газети “Вперед”), мотивуючи свої дії тим, що вони є “неестетичними” [264, с. 99].

Повітові старости зобов'язували греко-католицьких священників записувати метрики польською мовою [263, с. 63], посилаючись на застаріле розпорядження австрійської влади від 20 квітня 1854 р., так званий

“Прігельпатент”, що забороняв використовувати у веденні метрик іншу мову як державну [265, с. 1]. Ситуація виглядала доволі парадоксально, оскільки державною мовою Австрії була німецька.

9 серпня 1930 р. Львівське воєводство повідомляло староства, що на підставі розпорядження суду від 24 травня 1930 р. священники, які робили записи у метриках рідною мовою, не порушували закону про державну мову, тому будь-які претензії до них вважалися безпідставними [266, с. 2]. “Закон про мову” від 31 липня 1924 р. зазначав, що державну, тобто польську мову у діловодстві зобов’язана використовувати виключно адміністративна влада, до якої греко-католицьке духовенство не належало [265, с. 2]. Тим не менше священника М. Данилюка з Миколаєва було засуджено на вісім місяців тюремного ув’язнення з відбуванням умовного покарання на п’ять років за те, що в метричній книзі змінив родове прізвище “Пальковські” на “Пальковський”, о. Я. Мурович з Нестанич за аналогічний вчинок отримав півтора року в’язниці без відстрочення терміну покарання [267, с. 13]. 8 квітня 1939 р. окружний суд у Чорткові розглядав судову справу о. І. Вальницького, пароха з Озерян і декана у Сокалі, за українізування прізвищ 34 українських дітей при хрещенні. Суд визнав священника винним і засудив його за кожен випадок на шість місяців тюремного ув’язнення, пізніше замінивши ув’язнення на шість місяців [267, с. 5].

Влада змушувала українське православне й греко-католицьке населення Західної України святкувати римо-католицькі свята, хоча офіційного урядового розпорядження ще не існувало, оскільки це питання лише виносилися на розгляд сейму у Варшаві, однак поліція у примусовому порядку змушувала українських промисловців, ремісників і купців, кооперативи й інституції закривати свої підприємства, інакше – керівників зазначених структур подавали до суду. Так, 22 березня 1923 р. “Народну торгівлю” у Тернополі було звільнено від судового покарання, оскільки вона не порушила закону, працюючи 8 грудня 1922 р., на яке припадало римо-католицьке свято. Як свідчать дані, рішення судів не перешкоджали тому, що поліція і надалі

примушувала зачиняти українські підприємства й кооперативи у святкові дні [268, с. 7].

За дорученням шкільної кураторії Самбірський інспекторат проводив під час літніх канікул двотижневі курси для 80 учителів державних шкіл з метою ознайомлення з новими шкільними законами, із них значний відсоток склали українці, виклади відбувалися й на релігійні свята – св. Петра й Павла [269, арк. 15]. Водночас військова влада також нехтувала українськими релігійними святами. Зокрема, 4 вересня 1923 р., коли українська громада Лютовиськ святкувала Успіння Пресвятої Богородиці, перебуваючи у храмах, військовий комісаріат із Самбора спільно з Ліським староством розпорядився провести додатковий перегляд новобранців [270, с. 3]. Згідно із законом про військову службу щорічний набір рекрутів проводився між 1 травня – 30 червня, додатковий – у міру потреби [271, с. 198], тому проведення перегляду новобранців у Лютовиськах було викликане неповагою військової влади до національних релігійних свят українців.

Однією з форм полонізації українців була ревіндикаційна реформа. Суть її полягала у тому, щоб штучно перетворити у поляків ті групи українського населення, що не мали чітко визначеної національної приналежності. Власті вирішили відтворити на свій лад “національну” свідомість лемків, гуцулів, поліщуків [225, с. 252]. Етнічна строкатість населення використовувалася польською владою для проведення наступальної політики національно-культурної асиміляції українців [8, с. 278].

Цією метою була зумовлена спроба диверсії проти єдності українських окраїн під назвою акції “загородової шляхти”, організацію якої вони проводили під гаслом “привернення” до польської нації українців, передусім селян, які нібито відійшли від свого народу в результаті наступу греко-католицької церкви, недостачі костелів тощо. З цією метою у 1935 р. було створено у Перемишлі “Союз загородової шляхти”, який очолив польський військовий капелан А. Мйодонський. У своїх публічних виступах він твердив, що

автохтонами у західних областях є тільки поляки, а українізованих поляків варто повернути до нації [226, с. 101 – 102].

У звіті полковника А. Мйодонського, поданого на сторінках “Газети Бескидської”, вказувалося, що кількість представників “загродової” шляхти у Галичині й Волині складала 2,3 млн. осіб, які організують “баталіони оборони народовой” [272, с. 2 – 3]. Згідно зі звітом комітету “Товариства Розвою Зем Вєходніх” повідомлялося, що на 1 березня 1939 р. у Польщі, включаючи Західну Волинь і Східну Галичину, “загродова” шляхта нараховувала 450 гуртків, 28 повітових і 4 окружні організації, 41 тис. членів [273, с. 5].

Зрозуміло, що кількість членів “загродової” шляхти була завищеною. Однак польська влада проводила серед українців акцію “відділення” від хлопства, тим самим зміцнюючи польський елемент [274, арк. 1 – 2]. Активну позицію зайняла акція “Сторонництва людowego” у південній частині Ярославському повіті, зважаючи на аполітичність й нужденність місцевого українського селянства, висуваючи фальшиві гасла “за вашу й нашу хлопську вольність” [275, арк. 3].

Розвиток українського національного життя у Західній Україні суперечив польській колонізаційній доктрині, тому органи влади припиняли функціонування українських товариств, переслідували інтелігенцію, селян і молодь, усували з державної служби службовців-українців [235, с. 151]. 1 квітня 1919 р. з державної служби було звільнено 5000 осіб на залізниці, з них у Львові 1500, 700 – з пошти, з них у Львові 170, 300 – з фінансових структур, з них у Львові 120, 250 – із судів, із них у Львові 180, 40 – із місцевих органів влади [276, с. 107]. Н. Григоріїв писав, що у 1919 р. поляки усунули з посад 3000 українців-чиновників, не забезпечивши їх пенсією. На 1934 р. у Галичині на 4 ½ млн. українців на державній службі перебували лише 1200 українців-чиновників [277, с. 78 – 79]. Особу звинувачували навіть і у тому, що вона є “zawodowy Ukrainiec” (“професійним українцем”) [278, с. 2; 279, с. 60].

У розпорядженні прем'єр-міністра від 31 січня 1922 р. до місцевих органів зазначалося, що староства з метою політичних репресій звільняють із посад, не виплачують зарплату, арештовують громадян за те, що вони визнають себе українцями або громадянами Східної Галичини. Прем'єр-міністр звертав на такі факти увагу, зазначаючи, що це суперечить законові, і такі дії місцевих органів влади є недопустимими [280, с. 112].

Намагаючись поліпшити становище, 7 жовтня 1926 р. “Просвіта” зверталася до НТШ, РСУК, “Сільського господаря”, Союзу українок щодо призначення національних кадрів в усі ділянки суспільного життя [281, арк. 1]. Однак кардинально змінити ситуацію не вдалося. За даними громадського діяча І. Озаркевича, на 1939 р. лише у Великому Бориславі, до якого входили Борислав, Тустановичі, Котівська Баня налічувалося 42 тис. мешканців, із яких третину становили українці, євреї – 14 тис., решту – поляки. Із 48 посад радних у магістраті українці посідали 3, лише 15 осіб мало вищу освіту [282, с. 66].

Польська політика щодо українців у цілому носила репресивний характер, здійснювалася у різних формах. Особливо характерною рисою цієї політики щодо селянства стала реалізація програми з колонізації. З метою посилення колонізації у східних прикордонних районах у 1920 р. уряд розпочав переселення до Східної Галичини й Західної Волині польських переселенців [34, с. 256 – 257].

Найбільш плановим, основним і успішним способом винищення українців була польська колонізація Східної Галичини [283, с. 3]. Вона проводилася на основі ухваленого земельного закону від 10 липня 1919 р. щодо викупу землі. Окремі його постанови базувалися на забороні добровільної парцеляції, яку мав право проводити лише уряд, викуплені землі влада передавала фільваркам, польським військовим і інвалідам, колоністам, у крайньому випадку місцевим селянам, якщо вони “...не стоять на перешкоді державних інтересів” [284, с. 87]. До речі, польський сейм ухвалив земельну реформу лише завдяки перевазі голосування в один голос [285, арк. 95].

Згідно з аграрною реформою польські дідичі мали право володіти не більше як 290 моргами (один морг дорівнював 0,56 га) у Східній Галичині, а на Познанщині – до 1750 моргів [285, арк. 95]. Землевласники, використовуючи злидні українських селян, віддавали землю в оренду на кабальних умовах. Наприклад, за 40 моргів пасовища, зданих в оренду на півроку, вимагали від селян 460 днів відробітків, 46 моргів землі зорати, з 23 моргів зібрати й звезти урожай, викопати 6 моргів цукрових буряків, доставити до залізниці 138 берківців (один берківець дорівнював 10 пудам), окрім зазначеного, ще змолотити ціпами 92 копи (одна копа – стіжок із 60 снопів) жита [286, с. 9].

3. Баран писав, що одним із завдань економічної політики Польщі стало встановлення кількісного співвіднесення польського населення до непольського на східних теренах держави. З одного боку, уряд прагнув вирішити проблему аграрного перенаселення власне на польській території, а, з другого – посилити економічний та політичний вплив на західноукраїнських землях. Саме колонізація мала служити одним з методів цієї політики. Польські осадники повинні були створити підставу польського панування у Східній Галичині, посилити оборону східного кордону Польської Республіки, стати соціальною та політичною опорою влади на західноукраїнських землях [288, с. 147].

Урядова парцеляція до кінця 1923 р. охопила 162620 га, на яких було засновано 17398 парцел. До речі, на корінних польських землях було розпарцельовано лише 1716 га й утворено 335 парцел, позаяк на “кресах” вона не проводилася, її організовували приватні установи. Польські джерела подають, що до 30 вересня 1923 р. у Галичині, на Волині, Поліссі й Білорусії було розпарцельовано 156882 га з них у Галичині – 77458 га, за рахунок чого було утворено 14780 парцел, 111834 га передано військовим осадникам [242, с. 244 – 245]. Ю. Павликовський доводив, що до 1 січня 1923 р. у Галичині приватні установи розпарцельовали 200 тис. га землі, а до кінця 1923 р. на потреби осадництва виділено 366738 га землі [242, с. 245].

За іншими даними, на 1 січня 1923 р. колишніми польськимим військовими було колонізовано всього 445 тис. га, з них у Галичині – 200 тис. га, на Поліссі – 133 тис. га, на Волині – 112 тис. га, 547 польських родин отримали землю безкоштовно, 11 тис. – на вигідних умовах [277, с. 79]. Історик, педагог й кооператор І. Витанович писав, що від 1 січня 1923 р. у Галичині розпарцельовано 200 тис. га між впливовими польськими колоністами, на Волині під військову колонізацію передавалося 112 тис. га [245, с. 320]. До 1938 р. на українських землях Польщі здебільшого між польськими колоністами було розпарцельовано близько 800 тис. га землі. За двадцять років польського панування на західноукраїнські землі прибуло до 300 тис. осіб польської національності до сільської місцевості і 100 тис. до міст [245, с. 320].

В українській радянській історіографії вказувалося, що до 1939 р. до сіл Східної Галичини й Волині переїхало близько 200 тис. поляків, ще 100 тис. оселилилося у містах. Польські дослідники стверджують, що загальна кількість колоністів становила менше, ніж 100 тис. осіб. Відомий український енциклопедист В. Кубійович подавав більш конкретну цифру – 72250 осіб окремо для Східної Галичини, ще 1540 тих, які вирішили працювати на землі, просилися у місто [34, с. 258].

За статистичними даними, 79,8 % господарств дрібної земельної власності не були рентабельними, господарств від 2 га було 42,6 %, внаслідок чого 60 тис. родин або 5 осіб на родину – 3 млн. осіб, зайнятих у сільському господарстві, не мали можливості для повноцінного господарського існування [283, с. 3]. Наприклад, з усіх українських земель під Польщею у 1921 р. у власності великих землевласників перебувало 5189100 га, з них за національним складом поляками були 2783 особи, 237 – українців, 154 – євреї, 40 – німців, тобто більше як 85 % були поляки [277, с. 80].

Усунення українського селянства Східної Галичини від купівлі землі й колонізація Східної Галичини практично підтримувалися не лише польськими землевласниками, але й усіма панівними верствами, зокрема, заявою польських політиків під час сеймових дебатів від 25 жовтня 1919 р. і від 15 лютого 1920 р.,

постановами з'їзду польських національних організацій Східної Галичини від 15 – 16 лютого 1920, меморіалом польського товариства “Ziemia nasza”, під проводом консервативного політика князя В. Сапєги [283, с. 5 – 6]. Згідно з таємним розпорядженням, щодо законного й незаконного усунення доступу малоземельного українського селянства до участі у земельній реформі допускалося не більше 5 % селян, оскільки українське парцеляційне товариство у Львові “Земля”, не отримавши ліцензії на парцеляцію, збанкрутувало [245, с. 320].

Для проведення земельної реформи було утворено окрему державну структуру – “Головний Земський уряд”, до компетенції якого входила територія Східної Галичини, крайові комісії для обороту землею у Львові [283, с. 8]. З утвореного земельного фонду мали право купувати землю лише громадяни Польської держави, а саме: інваліди польської армії, сільськогосподарські робітники, позбавлені праці через розпарцелювання землі, інші робітники і малоземельні власники [283, 7].

4 грудня 1920 р. уряд ЗУНР в еміграції в особі Є. Петрушевича у Женеві направляв ноту протесту до делегатів Паризької мирної конференції, що ґрунтувалася на юридичному невизнанні дійсними контрактів купівлі-продажу землі, поверненні її у вільний обіг, забороні колонізаційної парцеляції землі польськими колоністами [283, с. 12 – 17]. Влада вважала, що землевласники повинні сприяти неподільності новостворюваних господарств, що мали залишатися у руках поляків, зміцненню й піднесенню польського стану, встановленні високих цін на землю у західних повітах із тим, щоб польські селяни переселялися на схід, придбавши там 2 морги землі за ціною 1 морга на заході, окрім того, колоністів на 5 – 10 років звільняли від будь-яких податків [289, с. 431].

У 1937 р. польський уряд розпочав втілення в життя плану тотальної асиміляції українського населення згідно з яким передбачалося поселити 6 млн. поляків-колоністів уздовж кордону. Деякі східногалицькі воєводства пропонували урядові й військовим продавати невеликі земельні ділянки

українцям. Комендант ІХ корпусної округи писав, що взагалі не визнає українців польськими громадянами, оскільки досвід останніх сімнадцяти років свідчив про те, що вони не сприймають полонізацію, а “...атракційність (привабливість – І. З.) доктрини польської державности втрачає щораз то більше свою силу” [290, с. 192].

Упродовж 1919 – 1929 рр. у Західній Україні виникло понад 77 тис. господарств польських осадників, які захопили понад 600 тис. га найбільш родючої землі. Внаслідок проведення урядової аграрної реформи згідно із законом від 18 грудня 1925 р. серед тих, хто отримав землю, поляки склали 75 %, українці – 25 % [34, с. 257]. Результатом проведення парцеляції стало різке підвищення цін на землю – вартість землі складала суму в розмірі 5 – 6 тис. зл. за 1 га. Особливо дорогою земля стала у Галичині, де поширеним було поміщицьке землеволодіння й водночас – селянське безземелля й малоземелля. Так, згідно з офіційними даними, вартість одного га складала у 1927 р. – 51, у 1928 р. – 70,1, у 1929 р. – 118,7, у 1930 р. – 221,9 центнерів жита [34, с. 257].

Загалом польська колонізація східних кресів не дала очікуваних результатів ні з політичного, ні з економічного погляду. Невдачі осадницької політики були спричинені як труднощами постійного фінансування, так і загостренням міжнаціональних протиріч на цих землях. У цілому кількість польських господарств не була настільки значною, щоб змінити національний склад населення регіону, зате достатньою для того, щоб внаслідок перерозподілу земель викликати обурення серед українського селянства, посилити вороже ставлення до Польської держави, що вилились у міжнаціональні антагонізми [19, с. 154].

Оцінюючи аграрну політику Польської держави міжвоєнного періоду, варто відзначити, що вона спрямовувалася на реформування аграрного устрою і привела в цілому до глибоких зрушень на селі, що сприяли піднесенню загальної продуктивності сільськогосподарського виробництва, розвитку товарно-грошових відносин. Проте позитивні зміни мало торкнулися східних воєводств Польської держави. Урядова політика на цих теренах, що проявилася

у проведенні осадницької колонізації, не вирішила проблеми аграрного перенаселення на власне польських територіях, не створила міцної опори польській владі у Західній Україні і спричинила тут загострення національних відносин [288, с. 153].

Значних втрат українцям було завдано пацифікацією, яку проводив уряд Ю. Пілсудського під керівництвом міністра внутрішніх справ Ф. Славой-Складовського. Рішення про її проведення приймав 24 серпня 1930 р. прем'єр Ю. Пілсудський [291, с. 559]. У проведенні пацифікації влада основний удар скеровувала на читальні “Просвіти”, кооперативні крамниці, спортивні та господарські споруди, церкви. Деякі дослідники вказують, що випадки, пов'язані з каральними експедиціями, виходили за межі будь-яких юридичних норм, перевищували навіть страхіття часів Першої світової війни [34, с. 248].

Пацифікацію проводили 6-й, 9-й, 14-й і 22-й полки уланів та 6-й полк стрільців, які спільно з поліцією внаслідок масштабних операцій у цілому краї арештовували селян, били їх, знущалися, вбивали, руйнували українські школи, читальні “Просвіти”, кооперативні крамниці, грабували майно [277, с. 83]. Інші джерела подають, що для проведення каральної експедиції уряд використовував 17 рот спеціальних відділів поліції у кількості понад тисячу осіб, повітові й волосні підрозділи поліції, 10 кавалерійських ескадронів [291, с. 559]. Є. Роман вказував, що відділ поліції у кількості 2000 осіб вирушив на умиротворення українського населення у повітах Збараж, Бережани, Тернопіль, Підгайці, Яворів, Сокаль, Рудка, Самбір, одночасно виїхали ескадрони польської кавалерії 6-го корпусу [34, с. 248]. За даними М. Козоріса, на українські села влада спрямувала 14-й полк уланів зі Львова, 8-й із Теробовлі, 6-й полк кінних “стшельців” окрім цього вирушило 1000 поліцаїв зі Львова в околиці Бібрки, Рогатина, Козови, 2000 – на Бібреччину, Бережанщину й Тернопільщину [286, с. 17].

У кожному місті чи селі, де була запланована каральна експедиція, перебував польський поліцейний відділ у кількості 80 – 150 озброєних осіб, що оточував населений пункт, щоб жоден його мешканець не втік. Місцевим

органам влади оголошувався наказ упродовж дво-трьох годин скласти контрибуцію з 200 і більше центнерів вівса чи іншого зерна, кілька штук свиней, худоби, десятки возів соломи й сіна, для кожного військового чи поліція – курку або гуску. У деяких місцевостях, окрім указанного, вимагали ще й декілька бочок пива або ж інших алкогольних напоїв [34, с. 248].

21 вересня 1930 р. у селах Тернопільського повіту війська за підтримки декількох сотень постерункових (поліцейських) проводили масові обшуки в українських установах і в помешканнях селян та інтелігенції, арештувавши майже усіх тернопільських гімназистів. Серед інтелігенції Тернополя було піддано репресіям С. Барана, В. Бачинського, В. Болюха та інших осіб [292, с. 2]. 24 вересня 1930 р. поліція проводила обшук у читальні “Просвіти” і кооперативі у Петрикові Тернопільського повіту, у результаті якого було знищено приміщення читальні й кооперативу, побито її власника, колишнього австрійського жандарма М. Мінерінгу, якого поліція примушувала танцювати й співати аморальних антиукраїнських пісень. Після огляду лікаря на протизаконні дії поліції постраждалий подав скаргу до суду [293, с. 2]. Три тижні перебував в ув’язненні О. Білинський, просвітний організатор філії “Просвіти” у Чорткові, якого поліція арештувала, не пред’явивши йому жодних звинувачень [294, с. 4]. Голову читальні у Чижикові Львівського повіту І. Федину катували, зв’язавши ноги, двоє поліцаїв тримали руки, шапкою заткнувши рота, шість били палками, завдавши йому 200 ударів [286, с. 19].

Голова читальні у Добромірці П. Олійник повідомляв, що 27 вересня 1930 р. відділ поліції у кількості 140 осіб на чолі з комендантом вступив у село, отримавши списки свідомих українців у місцевому постерунку (відділі поліції), розпочали їх катувати, змушували роздягатися, хто відмовлявся – били до втрати свідомості, у хатах нищили меблі, валили грубки, образи і портрети поетів, деяким громадянам на головах розбивали портрети [295, арк. 1 – 2]. Поліція сокирами розбила двері читальні у Добромірці, знищила гардероб аматорського гуртка, бібліотеку, вікна, продірявила бляху на даху багнетами, знищила ринви [296, арк. 1 – 2]. Упродовж вересня-жовтня 1930 р. почастишали

випадки знищення читалень вибухівкою у Данилівцях і Манаєві Зборівського повіту, де було вбито господаря читальні В. Процанецького, Воютичах Самбірського повіту, школи “Просвіти” ім. князя Льва у Львові [297, с. 1; 298, с. 3; 299, с. 1], Збоїськах Львівського повіту [300, с. 1; 301, с. 5], Фразі Рогатинського повіту [301, с. 2], Звенигороді Бібрцького повіту [302, с. 5], Галичі [303, с. 4].

О. Костик, редактор “Діла”, зазначав, що зважаючи на цензурні перешкоди органів влади, українська преса мала змогу лише фіксувати інформацію, посилаючись на польські офіційні джерела, які досить тенденційно й однобоко подавали інформацію, обмежуючись виключно лише назвами місцевостей і прізвищами арештованих [304, с. 3]. Для захисту українців від незаконних дій влади, “Діло” рекомендувало населенню фіксувати належність поліцейських до відповідних воєводств, їхні номери (ч. 8 – Львівське, ч. 9 – Тернопільське, ч. 10 – Станіславівське), прізвища комісарів або комендантів військових відділів, у присутності свідків оцінити завдані збитки нерухомому майну або фізичному здоров’ю особи з майбутнім підтвердженням у суді [305, с. 2], оскільки основні положення польської конституція передбачали забезпечення усім громадянам прав на свободу совісті й слова, розвиток мови і національної культури тощо [306, с. 163 – 164].

Насправді ж влада забороняла надавати лікарську допомогу, фіксувати випадки катувань. Лікарів-українців і євреїв арештовували, коли вони намагалися допомогти побитим, польські медики з “патріотичних міркувань” відмовлялися приймати хворих [286, с. 20]. Через незаконні акції влади представники українських повітових установ Тернополя на чолі із С. Бараном відбували аудієнцію в тернопільського воєводи [293, с. 2], з ним зустрічався прелат Л. Куницький [307, с. 3]. До речі, він намагався виїхати у Збаразький повіт з метою надання допомоги українському населенню, однак і його влада заарештувала [308, с. 1]. З даного питання львівського воєводу відвідували голова УНДО Д. Левицький, пізніше митрополит А. Шептицький разом із єпископом-помічником І. Бучком [309, с. 2]. Голова “Просвіти” і колишній

віце-маршал сенату М. Галуцинський також проводили консультації з директором політичного департаменту при міністерстві внутрішніх справ у Варшаві [310, с. 1].

Активну позицію у захисті й відстоюванні прав та інтересів українців зайняли політичні партії. Центральні комітети УНДО і Соціал-демократичної партії, управа Соціалістично-радикальної партії, прийняли спільне звернення, у якому зазначалося, що українське громадянство не повинно нести загальної відповідальності за проступки, заподіяні окремими особами або таємними організаціями, що не підлягають громадському контролю. Політичні партії рішуче протестували проти відплати й спільної відповідальності українців за акції саботажу, масових пожеж, наголошуючи на тому, щоб громадяни не зневірювались, не полишали суспільно-політичної праці, об'єднуючись навколо національного проводу [310, с. 1].

Деякі шовіністичні польські засоби масової інформації зазначали, що варто "...явно і різко сказати українським молодцям, що за кожний спалений польський фільварок підуть з димом три руські парафії і три руські "Просвіти" [311, с. 1]. "Газета Варшавська" писала про необхідність ліквідації "Лугів", "Соколів" і потребу зайнятися "освітньою роботою" серед "Просвіти", "Рідної школи", кооперативів [312, с. 2]. Влада намагалася репресіями серед українців викликати зневагу й незадоволення діяльністю "Просвіти", "Сокола", "Лугу", "Рідної школи" тощо. Згідно з розпорядженням влади серед українського населення поширювалися так звані "декларації" і "заяви" щодо ліквідації читалень.

"Głos Polski" подавав інформацію щодо протесту проти акції УВО (Українська військова організація) і УНДО, вимагаючи ліквідації "Просвіти", "Сокола", "Лугу", "Рідної школи" [313, с. 2] і навіть місцевих кооперативів як агентів саботажної акції УВО [313, с. 4]. За даними часопису, вимогу підтримали 25 сіл місцевої гміни, зокрема, у Слободі Струсівській – 750 осіб, Застіночу – 250, Золотій Слободі – 300 [313, с. 2]. У Підгайцях поліція провела ревізію у 18 будинках у тому числі в кооперативі і "Просвіті" у зв'язку з акцією

саботажу [314, с. 5]. Згідно із свідченнями чотирьох осіб із Лисої Підгаєцького повіту, 1 грудня 1930 р. улани зібрали місцевих жителів і розпорядилися ліквідувати усі товариства в селі [315, арк. 1]. Польські часописи повідомляли про те, що на Бережанщині громадяни самовільно сприяли ліквідації українських товариств. Зокрема, подавали інформацію щодо ліквідації читальні “Просвіти” у Нараєві. Насправді релігійна община “суботників” намагалася заволодіти проводом у читальні, її майном, тому до початку нових загальних зборів читальня залишалася без керівництва [316, с. 6].

“Слово польське” зазначало, що українське населення Шил і Лисичинець Тернопільського повіту ліквідувало місцеву читальню “Просвіти”, осередок “Лугу”, знищивши пам’ятники Т. Шевченку [307, с. 4]. У деяких громадах Тернопільщини, Бобреччини й Ходорівщини насправді було підписано зазначені “декларації” і “заяви” [317, с. 4]. Польське агентство телеграфічне (далі – ПАТ) повідомляло, що 24 вересня 1930 р. поліційна експедиція проводила акції у Бібрському, Рогатинському, Підгаєцькому і Бережанському повітах. За даними агентства, нібито українці Рогатинського повіту вимагали ліквідувати й знищити кооперативи і читальні “Просвіти”, а делегації сіл Підгаєцького повіту з метою припинення каральних дій подали до відомого повітового старости прохання самостійно контролювати громадський спокій у повіті [318, с. 4].

Такі факти насправді мали місце, оскільки після жахливих екзекуцій й нелюдських катувань кожного постраждалого змушували підписувати декларації щодо ліквідації у громаді будь-яких українських організацій, голосування за державний список делегатів до сейму, підтвердження, що їх “...ніхто не бив і взагалі нічого поганого з ними не робили” [286, с. 18]. Такі декларації підписали громади Соколівки, Кологури, Петничан, Підманастиря та інших місцевостей [286, с. 18].

Голова читальні Я. Каськів у Мозолівці Підгаєцького повіту повідомляв філію у Підгайцях про те, що у повіті найбільше постраждало їхнє село, оскільки дводенна пацифікація, нічні напади привели до того, що місцеве

населення вимагало від голови читальні проведення загальних зборів з метою її ліквідації [319, арк. 1]. Досить важко дати відповідь на питання, чи голосували на загальних зборах лише члени читальні, бо загальні збори проводилися без протоколу й списку, який було втрачено у ході пацифікації. Варто підкреслити, що в окремих випадках внаслідок жорстоких дій військ і поліції деякі громади справді вимагали ліквідації українських осередків. Наприклад, 13 жовтня 1930 р. у Пишківцях Буцацького повіту селяни підписали декларацію принизливого й ганебного змісту [286, с. 21 – 22].

Припинити незаконні дії влади намагалася й греко-католицька церква. Митрополит А. Шептицький намагався вплинути на ситуацію, захистити права українців від незаконних дій уряду. Він у міру своїх можливостей і впливу на посадовців в уряді проводив цілий ряд зустрічей у Варшаві з впливовими польськими політиками і громадськими діячами. Під час його зустрічі з міністром внутрішніх справ Ф. Славой-Складковським обговорювалися питання, пов'язані з пацифікацією. За даними польської преси, позиція міністра ґрунтувалася на тому, що акція привела до того, що в українців повернулося довір'я до влади, бо населення зацікавлене в тому, щоб справедливо покарати винних у масовому саботажі. Митрополит апелював до того, щоб припинити каральні репресії, однак міністр зауважував, що їх варто довести до завершення, у противному випадку – це могло б призвести до ускладнення ситуації [308, с. 4].

10 жовтня 1930 р. відбувалася конференція для закордонних журналістів у начальника національного відділу при міністерстві внутрішніх справ, який зауважував, що основною причиною протистояння влади і українців у Східній Галичині була проблема вживання терміна “український” або “руський”, бо значна частина населення називала себе “русинами”. На думку начальника національного відділу, пацифікаційна акція завершилася, поліцію відкликано, війська повернулися у місця постійного дислокування, оскільки вони проводили військові маневри й навчання [320, с. 4]. Офіційно репресивні

заходи польського уряду тривали упродовж 14 вересня – до кінця листопада 1930 р. [291, с. 559].

Насправді ж каральні операції тривали, поліція продовжувала акцію, війська й надалі брали активну участь у пацифікації, а не проводили маневри й навчання, як стверджував начальник національного відділу. Після того, як він оголосив про завершення пацифікації, 6-й полк уланів із Станіслава, проїхавши майже усіма селами Рогатинського повіту, знищив кооперативи і читальні у Підгородньому, Комошках, Серниках Середніх, Загір'ю, Книгиничах, Журові, Підмихайлівцях, Григорові, Чагрі, Васючині [321, с. 5]. У Городенці поліція арештувала випускника учительської семінарії, редактора “Городенських вістей” Р. Сербенського, службовця місцевої “Просвіти”, звинувачуючи його у тому, що нібито він надсилав анонімки до органів влади з погрозами на їхню адресу [305, с. 4].

Поліційна експедиція проводила ревізії у Буську в адвокатів М. Процика і Ю. Ваня, студента В. Вороновського, міщанина А. Заліпського й у читальні “Просвіти” [322, с. 4]. Після проведення віча у Ямній Надвірнянського повіту влада арештувала службовця філії “Просвіти” із Делятина Ф. Козьолковського, зважаючи на його “антидержавну” промову [323, с. 4]. Відділ поліції у Миколаєві Львівського повіту проводив ревізію й обшук у читальні й кооперативі [324, с. 4], у Кам'янці Струмиловій під час обшуку канцелярії й філії “Просвіти” конфісковано карту України й брошуру “Україна – наш рідний край” [325, с. 5]. З читальні у Монастириську поліція конфіскувала заржавілу шаблю, яку використовував аматорський гурток, список користувачів бібліотеки, із складу ПСК – стінну карту Галичини, українські книжки, які можна було придбати у будь-якій книгарні [326, с. 4].

Отже, поразка українських національно-визвольних змагань привела до втрати державності, чим скористалася Польща при підтримці країн Заходу. Антиукраїнська спрямованість політики влади загострила й дестабілізувала внутрішню ситуацію у Західній Україні, посилила українсько-польські

відносини й протиріччя, що мали національно-політичний характер та досягли особливої напруги у міжвоєнний період.

Державні структури обмежували використання української мови не лише в урядових установах, але й у школах, піддавали дискримінації українську інтелігенцію при прийомі на роботу, не допускали її у навчальні заклади, органи державного управління, зв'язку тощо. Тим самим сприяли зменшенню впливу українського чинника у західноукраїнському середовищі, проводили політику насильницької полонізації, асиміляції й окатоличення. Влада використовувала відмінності між українцями, які проживали у різних регіонах Польщі, нехтуючи їхніми інтересами, з метою роз'єднання й ізоляції народу. Особливо яскраво це проявилось у доктрині “сокальського кордону”, політико-адміністративному відмежуванні північно-східних українських земель від східногалицьких й недопущенні просвітнього та культурно-національного руху зі Східної Галичини у Західну Волинь.

Особливостями політико-правового становища українців виступали антиконституційні заборони щодо вживання терміна “українець”, “український”, назв місцевостей, використання рідної мови греко-католицьким духовенством при листуванні з державними структурами, примус щодо святкування римо-католицьких свят православними й греко-католиками, насильницьке окатоличення молоді. Греко-католицька церква виступала проти репресивних дій влади, однак духовенство також зазнавало фізичних знущань й цькувань.

Національний і соціальний гніт українців посилювався жорстокою антиукраїнською пацифікацією, яка набирала щораз нових проявів і форм, включаючи залучення підрозділів поліції й армійські частини. Державна антиукраїнська політика в цілому носила незаконний репресивний характер та спрямовувалася на максимальне обмеження й поступову ліквідацію національного, громадського, культурно-просвітнього й господарсько-кооперативного життя у Західній Україні.

2. 2. Особливості розвитку українського просвітнього руху

Культурно-просвітній рух в Західній Україні становив серйозну небезпеку для панівних кіл Польщі у міжвоєнний період, які намагалися будь-якими діями призупинити його розгортання й поширення в середовищі українців. Державні владні структури й місцева поліція створювали штучні перешкоди у діяльності Головного віділу “Просвіти”, філій і читалень, використовували найжорстокіші методи впливу й контролю з метою ліквідації осередків товариства й ослаблення просвітнього руху в цілому.

У міжвоєнний період польська влада усі свої зусилля скеровувала на зміцнення контролю над українськими територіями. Несформована до кінця українська нація опинилася під загрозою насильницької асиміляції [22, с. 345]. На думку професора С. Шелухіна, політика асиміляції була політикою нищення соборності, державності й нації [327, арк. 260]. М. Грушевський вважав, що лише ідейна громадська праця зможе стати важливим чинником протистояння полонізаційним процесам [328, с. 2]. Офіційна державна політика ґрунтувалася на полонізації Західної України з метою забезпечення домінуючого становища полякам у самоврядуванні на українських землях, активізації “кресових” структур в усіх сферах суспільного життя [329, с. 3], зміцнення польської експансії, заборони діяльності українських гімназій, ліквідації “Просвіти”, “Лугу”, “Сокола”, Пласту, кооперативів, оскільки вони проводили “антидержавну роботу” [330, с. 3].

З одного боку, польські закони декларували громадським інституціям вільний демократичний розвиток, з другого – держава здійснювала тотальний контроль за їхньою діяльністю [331, с. 38]. “Просвіта” постійно перебувала під контролем влади упродовж свого існування. Здійснюючи контроль за українськими політичними партіями [332, с. 3 – 39], культурно-просвітнім рухом у Західній Україні, місцеві владні структури систематично подавали звіти до відомих центральних органів у Варшаві щодо становища, характеризуючи його зміцнення як небезпеку для державного устрою Польщі [249, с. 45].

Складність ситуації була безпосереднім наслідком польської колонізаційної державної політики, що спрямовувалася на колонізацію Західної України, позбавлення українців їхньої національної ідентичності [1, с. 204]. Польська держава проводила дискримінаційну асиміляційну політику, тому просвітній рух стає впливовим чинником національної консолідації українства. Передумовами його відновлення у міжвоєнну добу стали традиції розвитку українських інституцій за часів Австро-Угорщини, віддані справі громадсько-культурні діячі, які долаючи адміністративні перепони з боку офіційної влади, самовіддано працювали задля збереження національної самобутності українського народу. Товариство стояло на позиціях, що потрібно зберегти і примножити ті здобутки, яких досягли українці за часів Австро-Угорщини, уникаючи будь-яких політичних впливів. До певної міри орієнтація на здобутки минулих часів також не сприяла прогресові у поширенні культурно-просвітніх знань, які пропагувала “Просвіта”.

Переслідування просвітнього руху в Західній Україні було викликане тим, що польська влада була далека від розуміння національних інтересів українців. Незважаючи на переслідування і заборони польської влади, “Просвіта” зуміла вистояти, втілюючи основну мету своєї діяльності в суспільне життя. Товариство вважалось неофіційним міністерством освіти й культури у Західній Україні, формуючи національну свідомість українців [140, с. 3], виховуючи його у національному й державницькому дусі [145, с. 166]. “Новий час” зазначав, що у народів, які не мають власної державності, такі товариства, як “Просвіта” є символом національного об’єднання, осередком, який гуртує творчі сили нації, виступає основою віри у краще майбутнє [333, с. 2 – 3]. Її заслуги були значними [141, с. 126], тому що товариство виконувало соціально значиму функцію, виступало основою моральних цінностей нації [334, с. 19 – 20].

В умовах дискримінації й переслідувань із боку влади “Просвіта” зуміла не лише відновити свою працю, але й налагодити просвітницьку роботу в регіоні. Вона посідала чільне місце і провідну роль у культурно-просвітньому житті

Західної України, була досить впливовою силою, яка своєю розгалуженою мережею осередків охопила практично усі повіти. На цьому наголошував і голова товариства І. Брик [335, с. 126].

Влада встановила жорстокий режим, зневажаючи права українського населення окупованої території, придушуючи будь-які прояви національно-культурного розвитку, що негативно позначились в цілому на становленні й розвитку в післявоєнний період товариства. Демократичні сили Західної України звернулися до випробуваного методу боротьби з окупантами – організації масових національних товариств різного спрямування – від релігійних до сільськогосподарських. “Просвіта” засновувала читальні й філії, які перетворювалися на осередки духовної культури [22, с. 350].

Для поновлення плідної діяльності товариства не було необхідних умов, тим більше, що і влада не вважала за потрібне сприяти діяльності “Просвіті” [145, с. 159]. Головний відділ змушений був проводити конструктивну й зважену політику в складних умовах, працюючи під постійним контролем цензури. Організації праці в читальнях влада на місцях чинила шалений опір. Український історик, громадсько-політичний діяч С. Томашівський писав, що національні антагонізми у Польщі не втратили своєї життєздатності, а навпаки, змінюючи форми боротьби, значно поглибилися й поширилися, зважаючи на те, що вони формувалися у власному середовищі [250, с. 7 – 8].

Влада проводила постійні перевірки й арешти серед членів “Просвіти”. Так, ухвали загальних зборів, рішення виділів філій і читалень контролювалися владою [336, с. 14 – 20]. “Діло” писало, що у Белеєві Волинського повіту жандарми арештували селянина, колишнього січового стрільця П. Матвійціва [337, с. 3]. 29 грудня 1929 р. було завдано збитків Подільському союзові кооперативів і філії “Просвіти” у Тернополі [338, с. 4], аналогічна ситуація повторилася у 1930 р. [339, с. 3]. Поліція заарештувала голову філії товариства у Козовій, адвоката М. Стадника, звинувачуючи його у саботажі [339, с. 3]. У грудні 1938 р. поліція арештувала голову філії “Просвіти”, повітового союзу “Рідної школи”, директора Українбанку у Золочеві М. Вагулу без об’єктивних

пояснень причин арешту [340, с. 6]. У тому ж місяці було знищено читальню “Просвіти” і кооперативи у Пітричах й Барткові [341, с. 7], “Вандрусівка” у Прав’ю і запас товарів на 5000 зл. [342, с. 4].

Не меншою проблемою переслідування просвітнього руху було вороже ставлення до нього польської влади. “Просвіта” у Володимирі-Волинському зазнавала значних перешкод у діяльності, бо місцеве староство вимагало нового затвердження статуту, дозволу на заснування початкових приватних шкіл, якого, звісно, товариству не надавало [343, с. 62]. Влада систематично знищувала читальні “Просвіти”, національні школи, усувала священиків-українців із парафій. Зокрема, у 1923 р. таким чином діяло Коломийське староство [344, с. 7].

На Глинянщині переслідувань зазнав практично весь просвітній рух у повіті. На підставі донесень староства у Перемишлянах від 2 березня 1922 р. було порушено карну справу проти В. Пилата, голови читальні “Просвіти” у Якторові й виділу читальні у зв’язку з тим, що без дозволу староства читальня 5 березня 1922 р. проводила загальні збори. Насправді читальня мала дозвіл на проведення загальних зборів, підписаний старостою [345, с. 6]. Аналогічні карні справи було порушено проти голови І. Седіла і виділу читальні у Розворянах, голови читальні П. Гуцала у Течені [345, с. 6].

Подібні дії проводило і Зборівське повітове староство, намагаючись перешкодити діяльності читальні у Меркополі, використовуючи для цього місцеву поліцію, її комендант зобов’язував голову читальні надати йому інформацію, від кого читальня отримувала бібліотеку, виявивши “шкідливі” для читання часописи – “Український голос”, “Земля й воля” [345, с. 3]. На підставі рішення Тернопільського староства від 13 березня 1924 р. було припинено діяльність читальні “Просвіти” у Курниках Шляхтинських, під час обшуку читальні у студента П. Баб’яка знайдено брошури, що пройшли цензуру поліції – “Нова культура”, “Комуністична Україна”, декілька примірників часопису “Земля й Воля”, які належали йому, про що він свідчив на суді [346, с. 2]. Поліція конфісковувала навіть літературу релігійного змісту.

Зокрема, 21 лютого 1924 р. у голови читальні у Бишках Бережанського повіту було конфісковано книгу “Чин тайни хрещення” [347, с. 4].

Упродовж лютого-березня 1924 р. Тернопільське староство ліквідувало шість читалень у Великій Березовиці, острові, Денисові, Купчинцях, Чистиліві, Курниках Шляхтинських, бо у бібліотеках поліція знайшла примірники “Землі і волі”, цензуровані Львівської прокуратурою. До речі, читальня у Купчинцях була ліквідована, незважаючи на те, що у її приміщенні поліція не виявила зазначених видань [348, с. 3]. На 1 липня 1934 р. на Волині влада ліквідувала 134 філії [349, арк. 3]. Весною 1939 р. Стрийське староство припинило діяльність 6 читалень [350, с. 5].

Зрозуміло, що такі дії влади негативно позначилися на діяльності “Просвіти” у цілому. Як свідчать польські архівні матеріали, центральні державні структури у Варшаві сприяли місцевим органам виконавчої влади на місцях у їхній протидії просвітнім осередкам [351, с. 2 – 46]. Повітові староства й поліція вдавалися до будь-яких засобів для обмеження або й ліквідації просвітніх осередків. М. Бзового, голову читальні “Просвіти” у Гнильчу Підгаєцького повіту, упродовж трьох тижнів утримували в ув’язненні за організацію колядування зі збором коштів на читальню [352, с. 3]. 22 серпня 1931 р. у читальні Домашева Рава-Руського повіту її члени плели вінок на свято борців за волю України, у цей час місцеві “стшельці”, вигукуючи нецензурні образи, погрожуючи голові, повибивали вікна у приміщенні [353, арк. 1]. Повітовий староста у Рава-Руській повідомляв голову осередку, що у зв’язку з тим, що читальня порушувала громадський спокій і порядок, її ліквідовано [353, арк. 2].

На Волині поліція практикувала заведення особових справ на членів “Просвіти”, їхнє переслідування [354, арк. 5; 355, арк. 2 – 12], проведення обшуків під час організації святкових заходів осередками товариства тощо [356, арк. 7]. Досить складно було проводити просвітню роботу в читальні Чернелева Руського Тернопільського повіту через те, що поляки, які керували громадою, вороже ставилися до українських товариств [357, арк. 2]. У червні 1930 р. у

Драганівці Тернопільського повіту було знищено читальню через те, що члени аматорського гуртка намагалися здійснити постановку вистав “Пан писар” і “Свідки”, маючи дозвіл, однак війт із місцевою поліцією заборонив постановку [358, с. 6].

21 вересня 1933 р. Тернопільське староство ліквідувало читальню, бо її члени поклали терновий вінок на могилу УСС у Застінці. Взагалі упродовж 1933 р. влада ліквідувала вісім читалень, сорок гуртків “Сокола”, два гуртки “Рідної школи” у Тернопільському повіті [256, арк. 4]. Повітовий староста Городка повідомляв читальню “Просвіти” про те, що вона порушувала громадський порядок [359, арк. 1]. У зв’язку з цим адвокат К. Карачевський звертався через повітове староство до воєводського суду у Львові відносно скасування розпорядження про заборону діяльності читальні [359, арк. 4 – 6]. Основною причиною заборони діяльності читальні було те, що члени її виділу під час Зелених свят упорядкували могилу на цвинтарі загиблих українських вояків і випадково убитої у 1918 р. місцевої жительки. Родичі полеглих зверталися до церковної ради з проханням отримати дозвіл на впорядкування могили. Церковна рада ухвалила замінити чотири хрести, які зазнали руйнації, на один спільний для усіх без жодних написів [359, арк. 4 зв].

Голову місцевої читальні уночі відвідували війт К. Базанник, комендант місцевої поліції Я. Преш і поліцейський Н. Гардінський, які вимагали від нього, щоб він наказав знищити хрест, апелюючи до того, що вони мають на те дозвіл староства. Свою відмову голова читальні мотивував тим, що він хреста не ставив. Постерунковий у присутності зібраних жителів знищив нового хреста, за впорядкування могили на цвинтарі арештували дванадцять громадян села [359, арк. 5]. Повітове староство у Городку засудило усіх дванадцять осіб за статтею декрету про шкоду, нанесену пам’ятникам культури й мистецтва згідно з “Денником законів держави” від 3 січня 1919 р. [359, арк. 8 зв].

16 червня 1936 р. радехівський староста забороняв засновувати читальню у Бариліві, оскільки перед тим її було ліквідовано рішенням Тернопільського воєводства від 18 жовтня 1932 р. [360, арк. 1]. 15 травня 1937 р. два

постерункові конфіскували бібліотеку читальні, портрети історичних осіб, образ Ісуса Христа у Жогатині Добромільського повіту, мотивуючи свої дії наказом із староства, хоча розпорядження влади було без підпису староства [361, с. 2]. 26 квітня 1939 р. постерунковий повідомляв членів читальні “Просвіти” і гуртка “Рідної школи” у Собачеві Сокальського повіту, що їхня діяльність припинена, однак згадані структури не отримали жодних офіційних повідомлень від влади [362, с. 12].

Поліція звинувачувала одинадцятьох селян-членів “Просвіти” у Городенці, Семаківцях і Михальчу місцевого повіту у “державній зраді”. На думку органів влади, вони планували створити таємну збройну організацію для роззброєння постерунків поліції, закликали до заворушень і організації громадянської війни у Малопольщі [363, с. 4]. Селянин Ю. Луців, голова читальні й управитель кооперативу у Семаківцях, на суді заявляв, що під час слідства його по-звірячому катували, тому він заперечував попередні свідчення, оскільки читальня не готувала збройної боротьби, а займалася лише просвітньою працею [363, с. 4]. Згідно з присудом суду, п’ять обвинувачених звільнили, шість осіб засудили на термін від 1 до 2 років, а Ю. Луціва на 2 роки [364, с. 3].

23 червня 1923 р. закінчився суд над сорока двома селянами-членами “Просвіти” із Свитазова, яких звинувачували у порушенні громадського порядку й “антидержавну” діяльність, бо вони нібито чинили опір поліції, захищаючи читальню, яку незаконно зайняли поляки. Після тригодинної наради трибунал виніс такий вирок: винних у спротиві поліції було засуджено на термін від двох тижнів до одного року тюремного ув’язнення [365, с. 4]. Арешти негативно позначалися на діяльності філій і читалень, подекуди сприяли занепаду просвітньої праці.

Переслідувань зазнавали культурно-просвітні осередки не лише в межах якогось конкретно взятого повіту, але у всій Західній Україні в цілому. Особливо посилювався тиск на сільські читальні “Просвіти” для створення певних труднощів у функціонуванні, а навіть і припинення їхньої діяльності. Через це такими несприятливими обставинами щодо існування просвітянських

осередків, зокрема на території Тернопільського воєводства, адвокат С. Баран і Д. Ладика від імені філії “Просвіти” у Тернополі і за дорученням Головного віділу 29 березня 1924 р. здійснили візитацію до тернопільського воєводи. У зверненні підкреслювалося, що воєводство й староства у своїх діях керуються непідтвердженими донесеннями поліції, намагаючись ліквідувати діяльність читалень товариства [366, с. 2]. С. Баран зауважував, що влада ліквідувала діяльність читалень через передплату дозволених часописів “Свобода”, “Український голос”, “Громадський голос”, “Наш прапор”, “Новий час” та інших [346, с. 1].

Зважаючи на те, що влада забороняла відновлення й організацію читалень “Просвіти”, Головний віділ підготував статuti самостійних осередків під назвою “Читальня Просвіти”, які фактично могли використовуватися через новий адміністративно-територіальний поділ. Тернопільське воєводство не приймало до уваги такі статuti, тим самим забороняючи заснування самостійних осередків. Згідно з рішенням Тернопільського воєводства від 13 лютого 1924 р. і місцевого староства від 15 березня 1924 р. у Довжанці Тернопільського повіту заборонялося засновувати самостійне товариство “Читальня Просвіти”, бо назва товариства була ідентичною “Просвіти” у Львові. Аналогічним чином поступило воєводство і з самостійним товариством у Годові й Волосівці Зборівського повіту, Зборові. Пізніше Головний віділ перейменував товариство “Читальня Просвіти” на “Самоосвіта”, однак воєводство заборонило і його заснування. Воєвода пояснював цей факт тим, що у поданих статутах назву “Просвіта” було заклеєно написом “Самоосвіта”, що вважалося недопустимим [367, с. 2].

У відповідь на наведені факти С. Бараном у письмовій формі, воєвода заявляв, що масові обшуки у читальнях “Просвіти” і в українських громадах проведено згідно з розпорядженням міністерства внутрішніх справ, бо у селах, особливо у читальнях, поширювалася більшовицька пропаганда, завдання поліції полягало у тому, щоб ліквідувати поширення соціалістичних ідей і не носило антиукраїнського характеру, оскільки до “...рук селянина не треба

давати ніяких “шкідливих” книжечок чи часописів, бо такі може читати тільки інтелігент” [367, с. 1].

25 жовтня 1922 р. у Волуневі поліція арештувала студентів М. Волицького і Т. Зубрицького, звинувачуючи їх у відновленні читальні, організації свята на честь Т. Шевченка, аматорських вистав, виголошенні святкової промови тощо [346, с. 1]. Золочівське староство забороняло діяльність читальні “Просвіти” в Олеську-Теребичах і гуртка “Рідної школи” в Олеську й Почанах, не дозволялося організувати на свято Миколая відповідні імпрези [368, с. 7]. Передусім такі дії влади спрямовувались на створення штучних перешкод для нормального функціонування товариства й обмеження його впливу на населення Західної України.

12 квітня 1930 р. поліція з Кормчина проводила незаконний обшук у Г. Федоровича, бібліотекаря читальні “Просвіти”, керівника “Сокола” у Василеві Великому [369, с. 6]. Уночі з 23 на 24 травня 1930 р. поліція влаштувала упродовж семи годин масові обшуки серед громадян Тустанович, зокрема у читальні “Просвіти”, “Соколі”, Пласті, кооперативі “Злука” у зв’язку з тим, що невідомі особи вкинули вибухівку до управи польського “Сокола” у Бориславі. Згідно з розпорядженням поліції українським установам, заборонялося співати “Ще не вмерла Україна”, “Не пора”, виділи мали попереджувати владу про засідання, збори, подавати оголошення польською й українською мовами [370, с. 5].

Польське міністерство внутрішніх справ розпорядилося у прикордонній зоні проводити постійні планові перевірки поліцією місцевого населення, вирубувати лісонасадження, будувати помешкання для поліції, збільшити дислокацію піхотної й кінної поліції, розширити телеграфічну сітку [371, с. 2]. Прикордонні староства створювали певні труднощі у роботі просвітніх осередків. Так, 9 листопада 1929 р. постерунковий з Бабинець Борщівського повіту випровадив із с. Вовківці інспектора “Просвіти” М. Максимова, тому що в нього в дозволі не було зазначено, чи може він ночувати у селі. 18 грудня 1929 р. постерунковий з Гермаківки Мельницького повіту конфіскував в

інспектора Головного віділу дозвіл на перебування у прикордонній зоні [372, арк. 3]. Борщівське староство розпорядженням від 23 листопада 1929 р. забороняло будувати приміщення читальні в Новосілці Єпископській, тому що це нібито перешкоджало охороні кордону з огляду на те, що площа знаходилася за 600 м від річки між селянськими будинками. Однак із згаданою читальняною площею сусідувала інша, на якій влада дозволила будувати полякам “дім людвий” [372, арк. 3].

Читальні, що розташовувалися у прикордонній зоні, зокрема у місцевостях Турильче, Вербівка, Залуча, не мали змоги поставити виставу, через те, що поліція ловила громадян, які йшли на виставу, приводила їх до відділку і тримала цілу ніч і лише зранку відпускала. Наприклад, 25 вересня 1929 р. жандарми оточили читальню і нікого до неї не підпускали. Як свідчили члени читалень, такі насильства відбувалися в усіх прикордонних селах [372, арк. 3]. 16 січня 1937 р. староста у Косові повідомляв М. Наконечну, дружину священика, яка організувала читальню, кооператив, про її примусове виселення з прикордонного повіту до 25 січня 1937 р. Чотирнадцять жителів с. Ферескулі зверталися до Головного віділу “Просвіти” з проханням допомогти розв’язати дану проблему [373, арк. 1 – 5].

У складних умовах переслідування українців значну роль відігравала “Просвіта”, виступаючи справжнім осередком національно-культурного виховання, саме через це влада чинила найрізноманітніші перешкоди у її роботі. Польська поліція забороняла співати український національний гімн, народні пісні, носити народний одяг. 25 серпня 1923 р. після закінчення вистави у приміщенні читальні в Надіїві Долинського повіту усі присутні виконували “Ще не вмерла Україна”. Два поліцаї зі зброєю у руках, увірвавшись до читальні, пригрозили іменем закону, що “to jest ostatnie przedstawienie w Nadziejowe” (“то є остання вистава у Надіїві”. – І. З.) [374, с. 3].

Міський суд Белза засудив о. М. Ріпецького, пароха в Лісках, на два дні арешту за порушення § 314 закону щодо перепон у виконанні службових обов’язків, коли священик разом із громадою виконував національний гімн на

святі на честь Т. Шевченка. Апеляційний суд звільнив його від арешту, бо виконання національного гімну не заборонялося законом [375, с. 5]. У 1934 р. бучацький староста покарав членів “Просвіти” двома тижнями арешту за виконання національного гімну “Ще не вмерла Україна”, мотивуючи свої дії тим, що вони співали “заборонену” пісню, хоча ні текст, ні ноти не були конфіскованими владою [256, арк. 10].

У травні 1930 р. у Полівцях Чортківського повіту польський “Стшелец” проводив зібрання, саме у цей час проходили загальні збори українських споживчого й кредитового кооперативів, на яких присутні виконували “Червону калину”, що викликало арешт шести “найнебезпечніших” співаків – братів Дмитровських, В. Різника, Г. Нагулика, С. Мшука, В. Басія і покарання семиденним арештом кожного з них [376, с. 4]. Польський капрал, почувши у селі українську пісню, заборонив молоді її виконувати, почалася суперечка, що закінчилася фізичною розправою над ним [377, с. 4].

Восени 1922 р. комендант постерунку поліції у Янківцях Тернопільського повіту В. Урбанік припинив діяльність читальні “Просвіти” у Малашівцях, конфіскувавши читальняну бібліотеку, передавши її місцевому війту Я. Левицькому. У § 25 закону про товариства від 15 листопада 1867 р. наголошувалося на тому, що розв’язання питання про припинення діяльності товариства належить адміністративній владі другої інстанції [378, с. 78]. Незважаючи на незаконні дії коменданта, читальня функціонувала й надалі [379, с. 3].

Загальні збори читалень постійно контролювала місцева поліція й жандармерія, хоча згідно з § 18 закону про товариства таке право останнім не надавалося [378, с. 76]. Бережанське староство постійно направляло озброєних постерункових на збори осередків, що не лише принижувало громадянську честь членів читалень, але й свідчило про те, що влада всупереч вимогам закону, порушувала його, чинила незаконні дії [380, с. 4].

Комендант постерунку поліції у Яструбичах розігнав членів читальні, які проводили заняття на курсі. 28 листопада 1928 р. у читальні Пилатковець

Борщівського повіту агроном ПСК М. Сосняк проводив виклад на тему “Управа цукрового буряку”, комендант поліції в Озерянах з постерунковим заборонили виклад, на агронома було зроблено донесення про проведення зборів без дозволу влади. 9 грудня 1929 р. комендант постерунку в Рудках заборонив інспекторові філії “Просвіти” читати реферат [372, арк. 2]. Читальню “Просвіти” у Старяві Добромільського повіту ліквідувала влада, бо, на її думку, члени осередку проводили фізичні вправи. Насправді ж члени “Сокола” займалися на громадській площі біля читальні [381, с. 4]. 10 вересня 1938 р. на підставі розпорядження Косівського староства поліція виселила з Косова просвітянського організатора Б. Вожула до місця постійного мешкання через відсутність засобів для існування [382, с. 7]. 11 грудня 1939 р. у читальні “Просвіти” у Старих Кутах планувалося проведення свята, на яке було запрошено представника філії з Кут О. Накловича, той не встиг ще закінчити свою привітальну промову, як поліція зажадала дослівного тексту промови. Наступного дня згідно з розпорядженням староства його виселили із села [368, с. 7].

27 жовтня 1929 р. читальня у Токах Збараського повіту влаштувала концерт, отримавши попередньо дозвіл староства, деякі члени хору виступали у народному одязі – вишиванках і шароварах, підперезаних крайками. Місцевий постерунок поліції у цьому вбачав небезпеку, відповідно до староства було зроблено донесення за порушення § 1 розпорядження колишнього австро-угорського міністерства внутрішніх справ від 26 лютого 1917 р. щодо носіння одностроїв і відзнак. Внаслідок допиту як свідків голови читальні Я. Гунька й студента Є. Костецького суд виніс вирок Й. Харчуку, Б. Жуку, Ю. Гасаю, В. Флінту, М. Поліщуку, О. Яворському, оштрафувавши кожного на 3 зл. або одним днем арешту, бо вони, мовляв, не мали права носити однострої, схожі на козацькі [383, с. 6].

Переслідування товариства викликало незадоволення громадськості як у Західній Україні, так і знайшло підтримку за кордоном, серед української еміграції. 9 листопада 1923 р. заходами Народного комітету у Тернополі

відбувалося окружне віче, яке протестувало проти незаконності дій польської влади щодо політичного, культурного і господарського розвитку, закликаючи українців до організованого захисту рідних земель, підтримки діяльності “Просвіти”, “Рідної школи”, українських кооперативів [384, с. 8].

25 вересня 1928 р. інженер Е. Є. Гокеш із Праги виступив із гострим осудом польської політики у ставленні до “Просвіти” [385, арк. 1 – 1 зв]. “Протестаційний комітет” із м. Брендон (Канада) у складі голови О. Мушія, касира М. Чернця, фінансового секретаря В. Бобика, секретарів С. Войцюка, І. Івасюка, жертводавців Л. Батицького і С. Наконечного повідомляли Головний відділ про те, що українська громада міста провела віче протесту, виславши телеграми відповідного змісту до канадського уряду в Оттаві, Ліги Націй у Женеві щодо переслідувань польською владою “Просвіти”. Окрім того, на адресу канцелярії товариства було надіслано 145 доларів США (далі – дол. США) матеріальної допомоги товариству [386, арк. 1 – 3]. Виділ “Просвіти” у Трес Баррас на загальних зборах ухвалив протест проти переслідувань українців польською владою [387, арк. 2 – 3].

Польща проводила чітко сплановану політику утисків українських товариств для поступового ополячення українців. Тому важливе місце відводилося контролю й обмеженню діяльності “Просвіти” з тим, аби створити несприятливі умови, в яких функціонування товариства було б неможливим або ж зведеним до мінімуму. Адже товариство виконувало важливу функцію, об’єднуючи українців навколо просвітянської ідеї. Прагнучи порушити єдність українського руху, польський уряд підтримував регіональні тенденції серед етнічних груп – лемків, гуцулів, бойків, а також москвофільський рух у Галичині [7, с. 190]. “Новий час” писав, що при існуючій розпорошеності національних сил авторитет і традиція “Просвіти” вимагає гуртуватися під просвітянським прапором з вірою у майбутнє [333, с. 2 – 3]. На думку вченого Я. Грицака, польська влада замість того, щоб наблизити українців до себе, наочно демонструючи їм переваги демократії і спонукати до активної творчої ролі у державному житті, застосовувала постійні репресії [7, с. 191].

Значної шкоди було завдано читальням, що виконували важливу функцію захисту українців від тотальної асимілятивної політики з боку польських “стшельців”, які чинили насильства, намагаючись залякати місцеве українське населення і відвернути його від участі у діяльності товариства. Так, у читальні Сасова Золочівського повіту “стшельці” повибивали вікна у зв’язку з тим, що її члени проводили святкування [388, с. 1]. Аматорському самоосвітньому гуртку з Черепина, який ставив виставу “Тарас Бульба” у Толщеві, намагалися перешкодити “стшельці” [388, с. 7]. Під час проведення викладу про Т. Шевченка в Посаді Хирівській поліція розігнала членів читальні, на що “стшельці” відреагували, підтримуючи дії поліції, пострілами з вогнепальної зброї [389, с. 2].

Повітове староство у Жидачеві припинило діяльність читальні “Просвіти” в Смогові у районній філії в Журавно, мотивуючи свої дії тим, що осередок проводив незаконні зібрання, у бібліотеці було конфісковано повісті “Василько Ростиславич” і “Чорні запорожці”, під час концерту на честь Т. Шевченка хор виконував пісню “Ой, упав стрілець”, не подану в програмі. До речі, секретар віділу читальні Т. Благий одному з “стшельців” відірвав відзнаку, тим самим, на думку влади, зневажив польський народ [390, с. 6].

У виступі українського депутата С. Кузика на пленумі сейму при розгляді бюджету міністерства внутрішніх справ 8 лютого 1930 р. підкреслювалося, що протистояння між молоддю у с. Стаї Рава-Руського повіту за пасовище призвело до того, що постерунок поліції у Кормчині зробив донесення до староства, у якому зазначав, що українські діячі прагнуть не допустити до організації “Стшельця” й інших польських організацій у довколишніх селах, часто провадять збори в читальнях “Просвіти”, прикриваючись культурно-просвітньою працею, виховують ненависть до польського населення [391, с. 2]. Рава-Руське староство відреагувало таким чином, що безпідставне й необґрунтоване донесення постерунку поліції, призвело до заборони діяльності читальням у повіті проводити збори і здійснювати вистави [391, с. 2]. Під час проведення вечорниць у читальні Мшаної Городоцького повіту місцеві

“стшельці” розігнали присутніх, повибивали вікна, знищили віконниці [392, с. 6].

Подекуди протистояння між “стшельцями” і місцевими читальнями “Просвіти” призводило навіть до смертельних наслідків. У Мазовецькій Волі Тернопільського повіту через протистояння між “стшельцями” й членами читальні влада арештувала десятьох селян-членів “Просвіти” [393, с. 5]. Через напад на “стшельців” Тернопільське повітове староство припинило діяльність читальні у Прошовій [394, с. 3]. “Нове село” від 18 жовтня 1936 р. повідомляло про злочин, який учинили три “стшельці” 2 жовтня 1936 р. у Таврові Бережанського повіту, напавши на двох братів Олексу й Андрія Загребельних, членів “Просвіти”, завдавши їм смертельних ран [256, арк. 18].

Офіційні органи державної влади використовували службове становище для незаконної боротьби з “Просвітою”, перешкоджаючи проведенню культурно-освітніх заходів. 28 травня 1923 р. у Скоморохах Тернопільського повіту під час вистави “Козацькі діти” місцевий війт Л. Бучковскі зі своїми прибічниками вимагав передачі прибутку від вистави на потреби польської школи, посилаючись на розпорядження староства [395, с. 3]. 5 серпня 1923 р. філія “Просвіти” у Підгайцях утретє проводила просвітно-економічне віче у Завалові, на яке прибуло багато селян із довколишніх сіл; оскільки організатори не мали письмового дозволу, поліція не дозволила його проведення. Коли виділ філії отримав дозвіл, польські учителі спільно з поліцією припинили віче [396, с. 4].

9 червня 1923 р. у Ходорові місцева громада, відбудувавши Народний дім, прикрасила його українським національним прапором, що вивело з рівноваги місцевий постерунок поліції, який був навпроти Народного дому. Побачивши національний прапор, комендант поліції наказав постерунковим зняти його. Присутній священик зауважив, що вивішення національного прапора не заборонено владою. Постерункові вимагали у вісімнадцятирічного робітника зняти прапор, який відмовився виконати розпорядження поліції, отримавши три доби адміністративного покарання за опір владі [397, с. 4].

Станіславівське воєводство і Богородчанське староство заборонило читальні у Надвірній вивішувати в театральній залі зображення тризуба, бо в приміщенні читальні перебувала шкільна повітова рада. З нагоди свята “Незнаного жолнежа” повітова шкільна рада вивісила на будинку читальні “Просвіти” польський прапор, що було зроблено за сприяння місцевої поліції. Читальня внесла скаргу до суду, який її не прийняв [398, с. 102 – 103]. Добромильське староство засудило членів читальні М. Котика й І. Лучинина на підставі порушення § 11 цісарського Прігельпатенту, оштрафувавши їх по 20 зл. за те, що 11 листопада поточного року, під час святкування дня польського державного прапора вивісили український прапор на приміщенні читальні, у якій перебував громадський уряд. До речі, місцевий вїйт згідно з розпорядженням староства, повісив на приміщенні два польські прапори біля українського, однак постерунковий зняв український прапор і кинув його у болото, М. Котик і І. Лучинин повісили їх поряд із польськими, за що й були покарані судом [399, с. 6].

Голова читальні у Дичкові Тернопільського повіту розпорядився вивісити на приміщенні польський прапор, незважаючи на спротив членів виділу [400, с. 7]. 23 вересня 1936 р. читальні у Яструбові Тернопільське староство наказало вивішувати державний прапор на приміщенні з нагоди державних свят [256, арк. 13]. Натомість “Громадський голос” від 10 жовтня 1936 р. повідомляв, що М. Теодора влада звинувачувала у тому, що він не вивісив 3 травня 1936 р. державного прапора на читальні “Просвіти” у Яструбові Тернопільського повіту [401, арк. 1]. Згідно з рішенням найвищого суду, М. Теодора було виправдано, тому що жоден польський закон не регулював механізм і спосіб святкування державних свят щодо вивішення прапора. У разі відмови святкувати державні свята (закон від 14 травня 1935 р. 2 К. 369/35 – І. 3.) на винних накладали штраф у розмірі 500 зл. або арештовували на два тижні [401, арк. 2].

Б. Головин, почесний голова Тернопільського обласного об’єднання товариства “Просвіта”, писав, що польські окупаційні власті до діяльності

читалень ставилися вороже, переслідували активних просвітян і старалися використати будь-яку нагоду, щоби заборонити функціонування тієї чи іншої читальні. Вони добре розуміли, яку роль виконувало товариство “Просвіта” серед народу в справі виховання його національної свідомості, збереження мови, звичаїв і обрядів, народних промислів, українських пісень і національного одягу [402, с. 7]. Справді, влада переслідувала читальняний рух, ліквідувала читальні. Упродовж 1933 – 1935 рр. припинено функціонування сорока дев’яти читалень [403, с. 2]. Ліквідувалися навіть філії. Так, у 1936 р. повітові староства припинили діяльність десяти філій [403, с. 2].

На зібранні духовенства Львівського повіту від 24 березня 1938 р. у присутності двадцяти п’яти священиків С. Магальяс зазначав, що, крім партійництва, у діяльності читалень відчувається відсутність відповідальності до виконання своїх безпосередніх обов’язків, що призводить до ліквідації читалень, 99 % із них припинили свою діяльність із вини виділів і через втрату просвітньої ідеї [404, арк. 5 – 7]. До речі, питання ролі духовенства у суспільному житті, праці душпастирства у парохії і читальні розглядалося і на інших засіданнях духовенства Львівського і Бібркського повітів [404, арк. 10 – 12].

Головний виділ в обіжнику від 5 квітня 1938 р. інформував виділ філії Бібркського повіту про те, що В. Городиським упродовж 22 лютого – 1 березня поточного року проводилася перевірка читалень повіту. Із сорока шести читалень повіту перевірено діяльність лише сорока трьох, три читальні: із Будькова, Борусова і Ланок не перевірено [405, арк. 17]. Інспектор констатував, що в Бригінцях Нагірних, Репехові переважали комуністичні впливи, тому виділ читальні не передплатив жодного часопису товариства, у Трибухівцях не велися протоколи та у інших читальнях відсутні книги у бібліотеках, середня кількість становить 200 – 300 томів на одну бібліотеку [405, арк. 18 – 19].

Справді, значної шкоди праці товариства було завдано поширенням комуністичної агітації у сільських місцевостях Волині [406, арк. 23 – 43]. Головний виділ товариства вказував на те, що “...агенти тероризують виділових

високопарними фразами, туманять невірним представленням фактів, виголошують підозрілої вартости реферати, в яких нерідко підкопують повагу й авторитет Філій і Централі, щоби тільки на людській наївності робити особисто добрий інтерес” [405, арк. 37].

С. Магальяс наголошував на тому, що в ювілейному 1938 р. влада ліквідувала більше читалень, ніж за чотири останні роки. Директор канцелярії вказував на той факт, що виділи читалень не дотримувалися вимог “Закону про товариства” і карного кодексу [405, арк. 42 – 43]. Так, староство у Товмачі припинило діяльність “Просвіти”, “Лугу” і “Каменярів” у Гриневі, зважаючи на загрозу громадському порядку [407, арк. 12]. Розпорядженням від 17 лютого 1936 р. Львівське воєводство ліквідувало читальню у Баківцях Бібрського повіту у зв’язку з тим, що її голова В. Бехота проводив із членами читальні військові заняття [408, арк. 1].

Основними мотивами ліквідації діяльності читалень була наявність заборонених книг у бібліотеках, використання тризуба на будинках читалень, виконання заборонених пісень у читальнях, виклади або промови у підбурюючому до влади змісті, вписування націоналістичних пісень і декалогу ОУН до ділових книг або видань, позичених у бібліотеці, постановка вистав без дозволу влади, самовільна зміна тексту вистави на сцені, вистави заборонених п’єс, опір владі при організації вистав, проведення збору коштів без дозволу влади, подекуди на незаконні дії, організація спортивної діяльності читальнями або такої, яка заборонена статутом, невідповідні статуту ухвали, вибір до виділу неповнолітніх, неправильне ведення списку членів, погрози, навіть і побої за відмову від членства у товаристві, порушення норм статуту при усуненні членів з товариства, видача грошей читальні на незаконні дії, виконання національного гімну у неоригінальному варіанті, участь членів читалень у нелегальних організаціях, пошкодження державних гербів Польщі на поштових скриньках. Усього двадцять шість пунктів (підраховано автором) [405, арк. 42 – 43].

15 квітня 1939 р. повітовий староста у Перемишлі забороняв діяльність читальні у Стібенці, члени якої купили герб України на тлі хреста з написом “Люд у кайданах, край у руїні, навіть молитись ворог не дасть!” [409, с. 3]. Окрім того, влада ліквідувала читальні за те, що вони видавали стіннівки, члени читалень читали цензуровані політичні часописи, брали участь у передвиборчій акції до громадських установ, сейму й сенату, збиралися у вечірній час, обговорювали політичну ситуацію, організовували національні свята у приміщеннях читалень [372, арк. 1].

Читальні “Просвіти” використовували печатки із зображенням тризуба або левом посередині. Читальня “Просвіти” у Болановичах Мостиського повіту помістила на своїй печатці герб галицького лева замість книжки, відповідно влада її діяльність заборонила розпорядженням від 15 липня 1923 р. [410, арк. 12 зв]. Читальня у Річках Рава-Руського повіту помістила на печатці тризуб замість книжки, тому влада її діяльність заборонила від 9 липня 1923 р. [410, арк. 12 зв]. Читальні у Тустановичах поліція наказала знищити тризуб на вивісці [336, с. 5]. Читальня у Буську на печатці мала напис “Українська читальня у Буську”, влада заборонила її діяльність 18 червня 1923 р. [410, арк. 12 зв]. У 1928 р. було ліквідовано читальню у Надіятичах Жидачівського повіту за те, що вона використовувала печатку з тризубом [411, арк. 11]. Згідно з розпорядженням влади від 2 жовтня 1935 р. усі читальні повинні були використовувати однакові печатки. Наприклад, філія у Калуші замовила для усіх читалень повіту однакові печатки вартістю 2,50 зл. за штуку [412, с. 4].

Влада ліквідувала читальні і за вивішення тризуба на будинку читальні, пояснюючи такі дії просвітніх осередків антидержавною пропагандою [413, арк. 7]. Повітове староство у Львові не дозволяло читальні у Пісках відновити її діяльність у зв’язку з тим, що 25 березня 1937 р. на шкільному будинку було вміщено тризуб [414, арк. 61 – 63]. При перевірці читальні “Просвіти” на Стрийському у Львові у протоколах засідань виділу виявлено ухвали щодо співпраці й допомоги у акції безробітним (протокол ч. 10 від 13 квітня 1938 р. – І. 3.), про запис дітей до “Рідної школи”, прочитання на засіданні

самоосвітнього гуртка реферату “Про нормалізацію й політику УНДО” [415, арк. 12]. До речі, у протоколі засідання виділу читальні від 1 квітня 1938 р. зазначалося, що праця самоосвітнього гуртка повинна ґрунтуватися на політичному виховання його членів [415, арк. 12].

Українські товариства намагались захищати свої права, гарантовані як законом про товариства, так і конституцією [378, с. 78]. Під час перебування станіславівського воєводи у Богородчанах його відвідувала делегація українських товариств на чолі з А. Рудницьким у складі М. Цюкенди, Ф. Проця, П. Костюка та інших осіб. Делегація вручила воєводі звернення, в якому підкреслювалися вимоги поваги до української мови з боку влади, припинення переслідувань просвітнього руху, відшкодування збитків, завданих товариству, матеріальної допомоги гірському населенню через доставку за доступними цінами продуктів, виділення субвенцій філії “Просвіти” і “Сільського господаря” на закупівлю худоби, організацію зразкової пасіки тощо [416, с. 3].

Станіславівський воєвода навіть не відреагував на звернення делегації українських товариств. Воєводське керівництво в основному намагалося активізувати розширення мережі римо-католицьких парафій, польських товариств і інституцій для втілення в життя асимілятивної політики щодо українського громадянства. Так, тернопільський віце-воєвода отримав свою посаду завдяки тому, що сприяв скріпленню польської державності на “кресах”, збудувавши двадцять два народних доми, три костели, дев'ять каплиць, організував декілька стрілецьких духових оркестрів [417, с. 5].

Головний виділ через повітове староство у Жидачеві подав скаргу до воєводського уряду у Станіславові щодо незаконних дій повітової влади у припиненні функціонування читальні [418, арк. 1 – 2]. Суть опротестування незаконних дій влади зводилася до того, що у лютому 1938 р. у приміщенні читальні у Жидачеві відбувалися збори місцевого жіноцтва, на яких була присутня член Союзу українок Л. Політило. Тому що власником будинку вважався Н. Воробець, господар із Гановець, а читальня лише орендувала у

нього приміщення, тому просвітній осередок не порушував статуту й закону [418, арк. 1 зв – 2].

Отже, переслідування українського просвітнього руху було яскравим свідченням того, що влада, штучно створюючи перешкоди й перепони у функціонуванні Головного віділу, просвітніх осередків на місцях, намагалася обмежити вплив товариства на формування національної свідомості українців. “Просвіта” проводила чітку конструктивну та зважену культурно-просвітницьку діяльність, однак через відсутність політичної єдності в суспільстві, тотальний контроль з боку влади вона постійно зазнавала утисків та переслідувань і не змогла повною мірою реалізувати свої плани.

Політико-правове становище просвітнього руху характеризувалися тим, що влада зневажала права українців, придушувала будь-які прояви національного розвитку, систематично проводила перевірки, ревізії та арешти членів “Просвіти”, створювала штучні перешкоди у функціонуванні товариства. Дії польської влади свідчили про планомірну, цілеспрямовану, тотальну і насильницьку асиміляційну й колонізаційну політику щодо українців, що обмежувала їхні природні й невід’ємні права на рідну мову й самобутню національну культуру. В результаті це приводило до загострення етнічних протистоянь й поглиблення кризи в українсько-польських відносинах у міжвоєнний період.

Загалом антиукраїнська політика польської влади не досягнула бажаних результатів, тому що український просвітній рух, перебуваючи у складних умовах, постійно вдосконалював методи та форми діяльності, використовував ненасильницькі методи боротьби. Українці у Другій Речі Посполитій перебували під постійним контролем державних структур і поліції, зазнаючи жорстоких переслідувань, репресій. Антиукраїнська спрямованість незаконних дій влади, невирішеність національного питання в умовах реакційної польської колонізаційної та асиміляторської політики щодо українців поглибили гостроту українсько-польських стосунків, загострили протистояння між поляками й українцями у Західній Україні.

РОЗДІЛ 3

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ПОСТУП “ПРОСВІТИ”

3. 1. Відновлення й функціонування організаційної структури

Організаційний поступ “Просвіти” в Західній Україні у міжвоєнний період характеризувався постійним розширенням мережі філій і читалень товариства з метою надання культурно-просвітньому рухові масовості й протистояння масштабній полонізації й асиміляції. Першочерговими завданнями Головного відділу у даному питанні виступали організаційні питання, тому що від розгалуженої мережі “Просвіти” залежав розвиток усього культурно-просвітнього руху в цілому.

Після Першої світової війни товариство у Львові першим розпочало діяльність у січні 1920 р., а за ним почали відновлюватися й інші українські культурно-освітні й господарсько-кооперативні установи. У складних умовах міжвоєнного періоду відбувалося відновлення діяльності “Просвіти”. Перше повоєнне засідання просвітньо-організаційної комісії відбулося 29 січня 1920 р., на якому ставилося завдання відновлення організаційної діяльності філій і читалень [64, с. 91]. Філії поділили між окремими членами комісії, що розв’язували біжучі справи до організації постійних канцелярій на місцях [64, с. 91]. А. Качор писав, що в діяльності товариства розпочався четвертий етап функціонування і третій етап господарської праці під проводом багатьох представників другого покоління, силами нового третього покоління, загартованого у світовій війні і національно скристалізованого в період існування держави у 1918 – 1920 рр. [132, с. 24 – 25].

Першочергове завдання товариства полягало у відновленні просвітніх осередків, яким Перша світова війна і повоєнна розруха завдали значних збитків. За даними М. Брилинського, керівника закордонного відділу “Просвіти”, у ході воєнних дій знищено 80 % читальняних будинків і весь інвентар [419, арк. 1]. І. Витанович зазначав, що зруйновано 2/3 будівель читалень товариства, ті, що уцілили, були знищені ззовні й зсередини, із вибитими вінками, продірявленими багнетами портретами [245, с. 319]. У

“Кривавій книзі” повідомлялося про те, що “Просвіта” зазнала значних збитків з боку польської влади, що привело до унеможливлення функціонування товариства [284, с. 83].

ВІДНОВЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРИСТВА БУЛО НАГАЛЬНОЮ ПОТРЕБОЮ ЧАСУ І ТИМ ОБ’ЄКТИВНИМ ЧИННИКОМ, ЩО ДАВ БИ ЗМОГУ РЕАЛІЗУВАТИ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ПРАГНЕННЯ УКРАЇНЦЯМ ЯК НАЦІОНАЛЬНІЙ МЕНШИНІ, НА ПРАВАХ ЯКОЇ ВОНИ ОПИНИЛИСЯ В ПОЛЬСЬКІЙ ДЕРЖАВІ, БО ДІЯЛЬНІСТЬ НЕ ЛИШЕ “ПРОСВІТИ”, АЛЕ Й ІНШИХ ІНСТИТУЦІЙ ВІДБУВАЛАСЯ У НАДЗВИЧАЙНО СКЛАДНИХ УМОВАХ [420, с. 36]. ВІДНОВИТИ ДІЯЛЬНІСТЬ “ПРОСВІТА” У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД ЗМОГЛА ЛИШЕ НА ОСНОВІ КОНСОЛІДАЦІЇ СИЛ НАЦІЇ [58, с. 18]. 2 КВІТНЯ 1923 Р. ДЛЯ ДОПОМОГИ ВИДІЛАМ ЧИТАЛЕНЬ У ВІДНОВЛЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСЕРЕДКІВ ТОВАРИСТВА БУЛО ПОШИРЕНО ІНСТРУКЦІЮ М. ГАЛУЩИНСЬКОГО “ЯК ВЕСТИ ЖИТТЯ В ЧИТАЛЬНІ” [421, АРК. 17]. ПРО ПОТРЕБУ ВІДНОВЛЕННЯ ФІЛІЙ І ЧИТАЛЕНЬ ПИСАЛА Й УКРАЇНСЬКА ПРЕСА [422, с. 4].

ПРОБЛЕМА ВІДНОВЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОВАРИСТВА СПРИЙМАЛАСЯ НЕОДНОЗНАЧНО. У ПРОТОКОЛІ ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ “ПРОСВІТИ” ВІД 1 ЛИСТОПАДА 1921 Р. НАГОЛОШУВАЛОСЯ НА ПАСИВНОСТІ ЗНАЧНОЇ ЧАСТИНИ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ [423, АРК. 43]. У 1923 Р. “НАРОДНЯ ПРОСВІТА” ПОВІДОМЛЯЛА, ЩО З 85 ФІЛІЙ ЛИШЕ 23 ПРАЦЮЮТЬ ЗАДОВІЛЬНО, ІНШІ АБО Ж НЕ ВІДНОВИЛИ ПРАЦІ, АБО Ж ВОНА ЗВОДИТЬСЯ ДО ПРОВЕДЕННЯ ДЕКІЛЬКОХ ЗАСІДАНЬ ВИДІЛУ АБО ЗАГАЛЬНИХ ЗБОРІВ [424, с. 63]. ЗА ДАНИМИ ГОЛОВНОГО ВИДІЛУ, НА ПІДСТАВІ ПРОВЕДЕНИХ ПЕРЕВІРОК ЗАЗНАЧАЛОСЯ, ЩО З УСІХ ФІЛІЙ ЛИШЕ 50 % МОЖНА НАЗВАТИ ДІЄЗДАТНИМИ [425, АРК. 11], ЦЕ СТОСУВАЛОСЯ Й ЧИТАЛЕНЬ [426, АРК. 9]. НАПРИКЛАД, У 1923 Р. ФІЛІЯ “ПРОСВІТИ” У ГОРОДЕНЦІ ЖОДНОГО РАЗУ НЕ ПРОВОДИЛА ЗАСІДАННЯ ВИДІЛУ [427, с. 4], ФІЛІЯ У ТЕРЕБОВЛІ, НЕЗВАЖАЮЧИ НА ЗВЕРНЕННЯ ГОЛОВНОГО ВИДІЛУ, НЕ НАДСИЛАЛА ЗВІТІВ ІЗ ДІЯЛЬНОСТІ [428, АРК. 12].

З іншого боку, із звітів філій і читалень товариства, надісланих до Головного віділу, простежується чітка позиція влади – заборони відновлення осередків “Просвіти” [429, с. 5]. Зокрема, у звіті голови віділу філії у Буську зазначалося, що він перебував під наглядом поліції, тому філія не могла розпочати роботу. Процесові відновлення філії не сприяло й рішення місцевого

староства, що 17 червня 1921 р. видало розпорядження, зміст якого забороняв збори й сходини більш як десяти осіб до 22.00 год. [423, арк. 71]. У листі з Чесанова від 13 червня 1921 р. повідомлялося, що постерунок поліції погрожував усім жителям, якщо прагнутимуть відновлення читальні, їх арештують й вивезуть до Вадовиць [423, арк. 71]. У звіті філії з Богородчан вказувалося, що жандарми провадять ревізії у тих селах, де відновлюються читальні. В. Стельмахові, голові читальні зі Старих Богородчан, погрожували арештом. З аналогічною ситуацією зіткнулися громади Ляхівців, Заруча, Саджави, бо після проведення Шевченківського свята місцева поліція переслідувала осіб, причетних до відновлення читалень у повіті [423, арк. 72].

У 1920 р. польська влада не дозволяла відновлювати філії і читальні, аргументуючи відмову санітарно-гігієнічними умовами, що не давали змоги проводити збори [203, с. 7]. Згідно з розпорядженням Зборівського староства поліція заборонила діяльність читальні “Просвіти” в Кабарівцях із вказаних причин [366, с. 2]. Ситуація з інфекційними хворобами була досить серйозною. Головний санітарний лікар так званої Малопольщі подавав в урядовій “Gazeti Lwowskiej” від 29 березня 1920 р., що кількість хворих на тиф за тиждень у грудні 1919 р. складала 5000 осіб, у січні 1920 р. – 4255 осіб, лютому – 5000, березні – 5000. “Gazeta Lwowska” від 31 березня 1920 р. писала, що смертність від початку 1920 р. зросла з 10 % до 19 %, подекуди до 25 %, у гірських районах навіть до 50 % [276, с. 113].

С. Геник, досліджуючи основні аспекти польської політики геноциду й етноциду, вказував, що незважаючи на високу захворюваність на гострозаразні захворювання, потрібних заходів щодо боротьби з ними не проводилося, внаслідок чого з року в рік епідемічні спалахи тривали, іноді набираючи загрозливих розмірів [34, с. 186]. Справді, для боротьби з хворобою не вживалися належні протиепідемічні заходи. Польська львівська преса писала, що головний санітарний лікар вважав, що варто передусім локалізувати поширення хвороби у Західній Галичині й потрібно чекати, коли хвороба піде на спад у Східній Галичині [276, с. 113].

У 1921 р. причиною заборони відновлення філій і читалень, як вважала влада, було те, що її члени не зможуть гарантувати, що не будуть займатися політичною діяльністю [203, с. 7]. Влада також використовувала так званий “віймковий стан”, тобто надзвичайний стан, запроваджений у Східній Галичині 25 травня 1869 р., згідно з яким призупинялася дія конституції [430, с. 293]. Формальна ліквідація його відбулася – 3 серпня 1922 р. [430, с. 293], за іншими даними – 3 липня 1922 р. у зв’язку з виборами до сейму [203, с. 7].

“Просвіта” вносила скарги щодо репресивних дій адміністративної влади щодо філій, читалень, членів товариства й Головного виділу [410, арк. 12 – 15]. Жодну з поданих заяв до органів влади Львівського, Станіславівського і Тернопільського воєводств щодо оскарження незаконних дій супроти товариства не було розглянуто, через те Головний виділ у 1921 р. звертався до президента держави й міністра внутрішніх справ [410, арк. 1 – 1 зв, 2 – 3]. До речі, на заяву-протест Головного виділу відповіла лише цивільна канцелярія президента у листі від 17 січня 1922 р., повідомляючи “Просвіту”, що заяву у справі перешкод й репресій щодо товариства надіслала міністерству внутрішніх справ [410, арк. 3 – 11]. У 1923 р. “Просвіта” зверталася не лише до міністерства внутрішніх справ, але й до Львівського й Тернопільського воєводств щодо заборон відновлення й заснування філій і читалень [410, арк. 16 – 18].

У зверненні до влади Головний виділ основну увагу акцентував на тому, що, створюючи штучні перепони у заснування читалень і філій, вимагаючи від них офіційних даних щодо дозволів на функціонування осередків, гарантій відмови від політичної діяльності, державні структури тим самим порушують права громадян на зібрання, гарантовані конституцією. Згідно з рішенням Львівського воєводства не дозволялося засновувати читальню у Любені Яворівського повіту, Іванівцях Тереховлянського повіту, зважаючи на те, що виділ читальні не зміг повністю гарантувати, що не проводитиме політичної діяльності [410, арк. 1 – 1 зв]. Аналогічним чином поступило Станіславівське

воєводство, ліквідувавши читальню у Белеєві 5 липня 1923 р., мотивуючи свої дії § 24 і 35 закону від 15 листопада 1867 р. [431, с. 3].

Тернопільське воєводство попереджувало філію “Просвіти” у Тернополі, що підконтрольні їй деякі читальні повіту активізували політичну діяльність, а це суперечило статутіві товариства [432, арк. 22]. 22 вересня 1923 р. львівська поліція особисто попереджувала М. Галущинського й І. Брика, як представників президії товариства, від антидержавної діяльності “Просвіти” [433, с. 3]. Зважаючи на вимоги адміністративної влади і львівської поліції, Головний відділ закликав філії і читальні дотримуватись вимог статуту [431, с. 3], публікуючи звернення відповідного змісту в “Народній Просвіті”, “Свободі” [410, арк. 12 – 12 зв].

Робота товариства проводилася в умовах невизнання владою, що вимагала затвердження нового статуту в окремо взятому воєводстві, тому що згідно з новим адміністративним поділом Галичина поділялася на воєводства. Владні структури вважали, що статут “Просвіти” не відповідав адміністративному поділові краю на воєводства, тому дозволяли відновлювати лише ті філії і читальні, які мали статуту, у яких би вказувалося, що діяльність товариства охоплює Львівське, Тернопільське, Станіславівське і Краківське воєводства, а не усю Галичину, як зазначалося у довоєнних статутах [434, арк. 1].

Деякі дослідники зазначають, що у 20-ті роки “Просвіта” та “Рідна школа” пройшли бурхливий розвиток, що досягнув би значно вищого рівня, якби не перешкоди польської влади, що безпідставно не допустила відновлення до середини 1924 р. 600 довоєнних читалень, зі 160 заяв на заснування нових задовольнила тільки 11 лише у Тернопільському воєводстві, а 125 діючих та 3 філії ліквідувала, втрати становили 63 % від загальної кількості існуючих просвітніх організацій [34, с. 211 – 212]. Насправді ж підставою влади виступала вимога, що стосувалася нового адміністративно-територіального поділу Галичини. За нашими підрахунками, втрати не могли скласти 63 % від загальної кількості існуючих просвітніх організацій, бо згідно з дійсним станом читалень на кінець березня 1923 р. кількість відновлених осередків становила

865, із них новозаснованих – 86, на 30 червня 1923 р. – 1032, внесено подання на заснування 79 (у табл. 3.1 – 3.2). Зрозуміло, що таких положень у статуті не існувало, тому що функціонування товариства здійснювалося на основі статуту, ухваленого надзвичайними загальними зборами членів “Просвіти” від 14. XI. 1912 р. і затвердженого рескриптом намісництва у Львові від 17 січня 1913 р. ч. XIII. а. 4526/1912 р. [435, с. 54].

Питання зміни статуту було першочерговим завданням Головного виділу, адже від цього фактично залежав подальший організаційний розвиток товариства взагалі. У зверненні до філій і читалень товариства від 22 січня 1924 р. Головний віділ повідомляв про проведення загальних зборів “Просвіти” через необхідні зміни у статуті, зокрема, тих параграфів, на які посилається влада, забороняючи відновлювати діяльність і реєструвати філії і читальні [436, с. 4]. До речі, С. Баран на загальних зборах 2 квітня 1923 р. ставив питання про зміну статуту, за яким “Просвіта” виконувала б суто просвітні функції, торгівельними школами товариства займалися б міщанські організації, економічними справами – “Сільський господар” [437, арк. 72]. С. Магальяс вважав, що управи економічних інституцій повинні займатися господарською діяльністю, просвітню – залишити для “Просвіти” [438, с. 165 – 166].

В. Ривюк, виступаючи на надзвичайних загальних зборах товариства 5 березня 1924 р. щодо питання зміни статуту, вказував, що вони стосуються п’яти категорій нововведень, що не належать до основних постанов [421, арк. 21]. Передусім необхідні новації мали на меті змінити § 1, 2, 2 к, 2 м, 2 о, 2 п, 23, 39 д, 50 к, 50 л, 51 к, що належали до економічної сфери діяльності товариства [421, арк. 21 – 22]. Зважаючи на пункт про економічну діяльність “Просвіти” у статуті товариства, влада, даючи дозвіл на постановку вистави, проведення концертів та інших масових заходів, вимагала оплати штемпельних послуг [439, с. 7]. Деякі староства вимагали 200 польських марок (далі – п. м.) від читалень за штемпельні послуги, хоча згідно з розпорядженням міністерства фінансів від 8 травня 1922 р. подання у громадських справах не підлягали поштової оплаті [441, с. 4]. Головний віділ неодноразово повідомляв філії, що

осередки товариства не сплачують штемпельні послуги від листів, облігацій, подань до державних органів влади. Власне, лише 2 січня 1935 р. офіційно про це повідомляв “Просвіту” Я. Любовський, заступник директора департаменту міністерства фінансів [441, арк. 2 – 4].

Зміни § 2 у, 4, 24 пов’язувалися з новим адміністративно-територіальним поділом. До речі, у § 2 замість формулювання про діяльність “Просвіти” “у Галичині” було замінено “...на території Воєвідств: львівського, тернопільського, станіславівського і краківського” [421, арк. 21 – 22]. § 8, 9, 13 стосувалися членських внесків, § 46 а – прапора, щоб уникнути заборони організації нових читалень владою, зважаючи на опис прапора, використання кольорів, “...фарби якого можуть мати політичний характер і тим підпадати під категорію політичних стоваришень...” [421, арк. 21]. Зміни § 2 б, 2 д, 39 д, 46, 50 стосувалися стилістичних формулювань [421, арк. 21]. Львівське воєводство рескриптом від 2 травня 1924 р. ч. 4883/24/1/3 затвердило статут “Просвіти”, змінений на надзвичайних загальних зборах 5 березня 1924 р., тому усі філії і читальні товариства, які відновили свою діяльність, були зобов’язані отримати у канцелярії нові статuti, на підставі яких мали право засновувати філії і читальні [442, с. 4]. (Текст статуту подано у додатку А).

Статут “Просвіти” затвердило Львівське воєводство, у якому вказувалося, що товариство своєю діяльністю охоплювало територію Львівського, Тернопільського, Станіславівського і Краківського воєводств, хоча названі воєводства визнавали його затвердження Львівським воєводством, не вимагаючи окремого затвердження кожним із воєводств. До речі, філію у Кракові заснували у 1923 р., незважаючи на те, що лише у 1924 р. влада ухвалила новий статут товариства [443, с. 145 – 146]. “Просвіта” намагалася поширити свою діяльність на усю Польщу, про що свідчить як проект зміни статуту, у якому в § 2 зазначалося, що “...тереном діяльності є ціла держава” [444, арк. 1], так і варіант нового статуту, в якому акцентувалася увага на тому, що “...тереном діяльності є ціла держава Польська” [445, арк. 1].

2 квітня 1923 р. на загальних зборах С. Баран пропонував створити нову просвітянську організацію, яка б за статутом поширювала діяльність на усі українські землі від так званої “ризької лінії”, через що організувати у Львові проведення Другого просвітньо-економічного конгресу делегатів Галичини, Волині, Полісся, Холмщини й Підляшшя [421, арк. 15]. Влада з огляду на власні інтереси заборонила поширити діяльність товариства не лише на Польщу, але й на Волинь, оскільки там “Просвіта” не мала централізованої структури, діяла на підставі окремих статутів. Відповідні осередки діяли у Кременці, Дубно, Рівному, Луцьку, Горохові, Володимирі, Ковелі, Бресті, Холмі. Кожен із них мав право засновувати бібліотеки-читальні лише у межах свого повіту. До 1926 р. таких бібліотек-читалень було 600 [64, с. 95 – 96]. (Організаційну мережу “Просвіт” на Волині (станом на 1930 рік), округову управу культурно-освітніх осередків “Просвітянські хати” і народних хорів (1937 – 1938 рр.), кількість “Просвітянських хат” і “Просвіт” на Волині (1928 – 1935 рр.) подано у табл. 3.3 – 3.4. Для порівняння кількість читалень (1920 – 1929 рр.) “Просвіти” у Західній Україні подано у табл. 3.5).

Головний відділ передбачав подальші зміни статуту, оскільки в обіжнику до філій і читалень від 7 грудня 1933 р. рекомендувалося подавати зауваження щодо зміни статуту до 29 грудня 1933 р. [446, арк. 52]. В обіжнику, датованому 4 липня 1939 р., зазначалося, що філіям і читальням надсилався проект зміни статуту, зауваження до якого можна було подавати до 25 серпня 1939 р. [447, арк. 25 – 26]. Однак подальшої зміни статуту не відбулося.

Незважаючи на перешкоди влади у відновленні просвітніх осередків, у 1922 р. діяло 63 філії і 882 читальні [203, с. 93]. (Інформація щодо невідновлених філій на березень 1923 р. подана у табл. 3.6). За деякими даними, до 31 березня 1923 р. відновлено діяльність 66 філій і 914 читалень [437, арк. 30]. Дані неповні, бо на 8 грудня 1922 р. звіти надіслали лише 14 філій і 168 читалень. За статистикою, упродовж 1923 – 1927 рр. щодня відновлювалася або утворювалася одна читальня [448, арк. 1], до 1930 р. функціонувало 87 філій [208, с. 103]. (див. табл. 3.1 – 3.2).

Активністю відзначалося відновлення післявоєнної діяльності філій і читалень, що стало яскравим свідченням живучості просвітньої ідеї. Філія у Жидачеві однією з перших відновила діяльність читалень завдяки старанням голови о. П. Чехута (помер у 1953 р. у Караганді), заснувала кооперативну крамницю, організувала аматорський гурток, який поставив “Мартина Борулю” І. Тобілевича. Просвітянський рух поширювався у селах за допомогою духовенства й колишніх вояків УГА й УСС [230, с. 485]. Наприклад, о. Є. Цурковський, парох Настасова Тернопільського повіту, особисто заснував тридцять читалень “Просвіти”, був одним із засновників філії у Тернополі та її головою. В. Дембровський, учитель приватної гімназії у Золочеві, колишній вояк УГА, активно поширював просвітні ідеї [242, с. 272 – 273].

Чільне місце в організаційній структурі “Просвіти” належало читальням, які, будучи низовими ланками, безпосередньо практично реалізовували рішення Головного віділу. М. Гебус, член віділу філії “Просвіти” у Ярославі, вважав читальню осередком культурно-просвітнього й господарсько-суспільного життя на селі [449, арк. 1]. На особливому значенні читалень у просвітньому русі наголошував М. Дужий [121, с. 39].

Закон передбачав, що коли упродовж чотирьох тижнів формального затвердження статуту влада не видавала жодних розпоряджень, то просвітні осередки могли розпочинати діяльність. Однак у цьому випадку влада використовувала закон, виданий ще Австро-Угорщиною під час воєнних дій, що передбачав розпочинати діяльність товариства лише з формального затвердження владою статуту. Наприклад, згідно з поданням читальні у Шоломеничах Рудківського повіту від 8 квітня і 27 серпня 1921 р. статут так і не було затверджено. Аналогічна ситуація склалася і у Снятинському повіті з поданням читальні у Рудольфсдорфі від 22 липня 1921 р. і Підвисокому від 2 серпня 1921 р. [410, арк. 2].

У “Поученні як належить поступати при основуванні “Просвіти”” наголошувалося на тому, що товариство мало право засновувати у кожному населеному пункті свої осередки, спираючись на вимоги § 45 статуту, “Закону

про товариства” (арт. 40, 41) і розпорядження президента Речі Посполитої від 27 жовтня 1932 р. ч. 94 поз. 808. Для утворення читальні потрібно було бажання не менше як п’ятнадцяти повнолітніх чесних і поважних членів-засновників української народності, які не мали кримінальної відповідальності за злодійство, крадіжки, бандитизм тощо, повідомляли насамперед виділ місцевої філії “Просвіти”, за її відсутності – Головний виділ. Наприклад, 27 серпня 1931 р. староство у Бібрці видало дозвіл на реєстрацію читальні у Ходорові згідно з поданням читальні [450, арк. 1]. 4 грудня 1935 р. повітове староство у Бібрці видало дозвіл на заснування читальні “Просвіти” у Букавині, в якому вказано п’ять осіб-засновників: С. Павука, Т. Мартиніва, М. Кухарського, В. Шимського, С. Павлишина. Однак староство застерегло читальню, щоб вона не перебувала під політичним впливом і не дотримувалася націоналістичних переконань [451, арк. 1].

Після отримання згоди староства, філії контролювали, щоб виділи новозаснованих читалень вели діловодство, вчасно виплачували внески до Головного виділу, замовляли на виплату бібліотеку, забезпечували щорічний вступ у члени товариства найменше 25 осіб [428, арк. 6]. Власне, правильне ведення діловодства гальмувало роботу просвітніх осередків, усувало можливість взаємного контролю прибутків і витрат [452, арк. 6]. У зверненнях Головного виділу до філій також наголошувалося на тому, що й вони не завжди дотримувалися вимог щодо ведення діловодства [425, арк. 1].

Робота читальні розпочиналася з освітньої пропаганди, завдання якої полягало в тому, щоб розв’язувати поставлені перед виділом питання [121, с. 38]. Згідно з “Законом про стоваришення” від 25 листопада 1867 р. члени керівництва філій чи читалень на підставі § 15 за три дні письмово повідомляли владу й поліцію про проведення загальних зборів філії чи читальні [453, с. 69]. Польська влада не приймала таких подань, бажаючи мати статут із датою затвердження його намісництвом, однак усі статuti у період війни було втрачено. Тому “Закон про стоваришення” не діяв, оскільки § 6 б додатку до

закону від 5 травня 1869 р. зобов'язував читальню чекати на дозвіл влади [453, с. 70].

Зовнішній вигляд приміщень просвітніх осередків у сільській місцевості бажав бути кращим. М. Дужий зауважував, що досить часто під поняттям “читальня” розуміють будинок “...на майдані, серед села, без огорожі, без деревини і квітів; з вигляду зовсім нечепурний у порівнянні хоч би зі сусідніми господарськими хатами...” [121, с. 39]. На думку М. Галушинського, читальня поряд із церквою й школою виступала найважливішою установою села [81, с. 53]. М. Довгань писав, що у околицях Підкаменя ще до початку 30-х років ХХ ст. будували курні хати, що за своєю структурою складалися з трьох частин. Посередині були сіни, одна бічна кімната призначалася на кухню й спальню, друга відводилася на покій [232, с. 80]. Наприклад, читальня на Сигнівці у Львові була просторою з дбайливо й доботно обставленою світлицею, взірцевим порядком, оздоблена декораціями, із великими портретами Т. Шевченка й І. Франка [454, с. 3].

Маючи на увазі санітарно-гігієнічний стан читалень, філія у Калуші постійно дбала про його поліпшення, наголошуючи на тому, що читальня “Просвіти” є осередком духовного життя села [455, с. 6]. З 1 січня 1937 р. названа філія проводила конкурс на найкращу домівку читальні “Просвіти”, акцентуючи свою увагу на тому, що до уваги братимуться передусім чистота, порядок, декорації, естетичний вигляд у цілому [456, с. 6]. 10 липня 1938 р. Головний відділ в об'їзнику до відділів філій і читалень звертав увагу на те, що міністерство внутрішніх справ у розпорядженні від 29 березня 1938 р. вимагало належного естетичного вигляду площ і приміщень будинків. Зокрема, Львівське воєводство 6 липня 1938 р. зверталось до Головного відділу з тим, щоб зовнішні й внутрішні приміщення читалень і філій відповідали естетичним і санітарно-гігієнічним вимогам [405, арк. 47].

“Просвіта” зобов'язувала віділи філій і читалень негайно привести усі просвітянські споруди до кращого вигляду, прибрати світлиці святими іконами, ілюстраціями й картинами національного змісту, почепити нові вивіски,

впорядкувати територію, поставити огорожу [405, арк. 47]. Приміщення читальні мало мати велику театральну залу для влаштування вистав із гардеробом, місце для читання часописів, зібрань молоді, гри у шахи й інші товариські забави, кімнату для кооперативу з магазином і підвалом, господарські будівлі, помешкання господаря або адміністратора [457, арк. 4]. Наприклад, читальня у Побочі Золочівського повіту орендувала приміщення у С. Кавича, постерунковий із Сасова оштрафував господаря на 15 зл. за те, що помешкання й подвір'я не було впорядковане [458, с. 5].

Головний відділ рекомендував два види побудови читалень для невеликого гірського села і для селища чи містечка. Основну увагу звертав на зовнішній вигляд читалень, зауважував, що більшість приміщень читалень збудовано власними силами, без допомоги фахівців-будівельників, тому не усі вони були прикрасою села, містечка [459, с. 215]. Згідно з ухвалою надзвичайних загальних зборів 5 березня 1924 р. Головний відділ зобов'язував керівництво читалень утворювати “комітети будови (перебудови, відбудови) власного дому”, завдання яких полягало у збиранні коштів для зведення приміщення для читалень [439, с. 7]. (Дані щодо розрахунків створення фонду будови читалень подано у табл. 3.7). Накопичення фондів відбувалося за рахунок пожертвувань від громадян та установ, що посилено підтримували товариство [81, с. 55].

20 листопада 1926 р. голова гуртка “Рідної школи” у Чорткові І. Гринчишин, голова місцевої філії “Просвіти” О. Юрчинський, директор ПСК В. Електорович, управитель гімназії В. Петрикович зверталися до земляків-українців у США з Чортківського, Заліщицького, Зборівського та Копичинецького повітів із проханням надати матеріальну допомогу на будівництво приміщення “Рідної школи” у Чорткові [460 арк. 5]. Страхове товариство “Дністер” неодноразово проводило святкові вечори зі збором добровільних пожертвувань на “Рідну школу” й “Просвіту” [461, арк. 1].

Читальня товариства у Великій Плаучій зверталася до усіх українських інституцій з проханням пожертвування 2 зл. на будову Народного дому, бо для завершення будівництва потрібно 800 зл. [462, с. 1]. П'ятдесят одна громада

Сокальського повіту задекларувала на будову Народного дому 5787,37 зл. [463, с. 2]. Виступаючи на загальних зборах 25 грудня 1925 р., І. Крип'якевич, делегат зі Львова, зазначав, що у поточному році власними силами читальні збудували 223 будинки [423, арк. 37 – 38]. (Дані щодо майнового стану читалень Тернопільського повіту й Львова на 1938 р. подано у табл. 3.8 – 3.9).

Для будівництва приміщення читальні виділ отримував дозвіл, оформлюючи відповідний пакет юридичної й технічної документації. 6 травня 1933 р. О. Когут, адвокат із Богородчан, повідомляв Головний виділ, що у деяких моментах, що стосуються побудови читалень, воєводство вважало, що будівельний контракт мав надавати не громадський уряд, а воєводство. На його думку, таке розпорядження суперечило постановам будівельного закону, бо воєводство повинно видавати такі дозволи лише на будинки, призначені для громадського користування [464, арк. 1]. Свою вимогу воєводство мотивувало тим, що читальні, які мали театральну залу, вважалися приміщеннями громадського користування, тому план їхньої побудови вимагав його затвердження воєводськими комісіями [464, арк. 3]. Тому було зупинено будівельні роботи у Горохолинні й Старому Лисці, бо воєводство вимагало інженерних планів, ухвал воєводських комісій, витрати на оплату яких не змогла б оплатити жодна читальня [464, арк. 1]. Насправді вартість складала лише 48 зл. [464, арк. 3].

На прохання адвоката О. Когута кооператив інженерних робіт “КІР” у Львові надіслав йому необхідні матеріали, пов’язані з будівництвом читалень у Горохолинні й Старому Лисці [464, арк. 2]. Адвокат притримувався думки, що читальні, які мали театральні зали, варто вважати не приміщеннями зібрання громадян, а лише – членів просвітніх осередків [464, арк. 3]. До речі, читальні досить часто здійснювали вистави, і тоді з приміщення для членів товариства вони перетворювалися у споруди громадського призначення. 16 червня 1934 р. начальник повітового будівничого відділу у Збаражі повідомляв виділ читальні у Іванчанах, що їй дозволено проводити ремонт сцени й приміщення, однак потрібно подати на розгляд комісії детальний план цього проекту [465, арк. 1 –

2]. Виїзне засідання повітової комісії відбулося у Іванчанах 6 листопада 1934 р. За виготовлення плану-проекту й документації читальня внесла у повітову касу 48 зл. [465, арк. 3].

Згідно з розпорядженням тернопільського воєводи від 20 квітня 1935 р. читальня у Іванчанах отримала дозвіл на право добудови й розширення приміщення читальні [465, арк. 5]. Лише після отримання дозволу читальня мала право будувати й розширювати приміщення читальні. План будови читальні у Іванчанах готував інженер Р. Мійський, уповноважений керівник проекту [465, арк. 6]. На плані зображено будинок на місцевості, його вигляд із фасаду, збоку і внутрішнє планування, окремо подано копію розташування читальні [465, арк. 7 – 9].

С. Магальяс вважав, що читальні потрібно будувати на власній викупленій ділянці, у жодному разі не на громадській чи церковній власності, навіть за умови, що виділ читальні отримував згоду громади або церкви, тому що у будь-якому випадку власником будівлі вважався власник земельної ділянки [466, с. 19]. На цьому неодноразово наполягав Головний виділ у зверненнях до читалень “Просвіти” [452, арк. 6]. Купувати земельну ділянку варто було б у центрі села у тих осіб, які б їх продавали, а за можливістю вибрати ту ділянку, що мала зручне розташування, незважаючи на її вартість [467, с. 92]. § 418 цивільного закону передбачав, що якщо особа власними коштами будувала будинок на чужій земельній ділянці, без відома власника, будівля належатиме власникові ділянки [467, с. 91]. Статут “Просвіти” вимагав від осередків здійснювати запис рухомого й нерухомого майна на Головний виділ у Львові, оскільки лише таким чином можна було забезпечити право власності товариства тоді, коли читальні або філії ліквідовувалися органами влади [467, с. 93].

Якщо будинок читальні був збудований на території, що належала церкві, то керівництво читальні повинно було через парохіяльний уряд орендувати його або винаймати на 99 років, після закінчення терміну, приміщення ставало власністю церкви [466, с. 19]. Делегація членів читальні “Просвіти” із

Бортників Ходорівського повіту у листі до Ю. Дзеровича, професора української богословської академії у Львові, висловлювала прохання щодо оформлення права на використання читальнею церковної території [468, арк. 1].

Головний віділ у зверненнях до осередків наголошував на тому, щоб читальні, які перебували у громадських приміщеннях, домагалися письмової ухвали громадської ради щодо оренди площі, тоді староство не змогло б виселити читальню із помешкання. Такі випадки було зафіксовано у Раві-Руській, Калуші, Долині [452, арк. 6]. Значна частина приміщень читалень використовувалася владою, в яких були громадські ради, поліція, військові тощо [452, арк. 6]. Два будинки філії “Просвіти” у Тернополі з приміщенням бурси, повітове кредитне товариство, бурсу ім. С. Качали влада передала у користування військовим. Тому адвокат С. Баран підготував скаргу від імені товариства, передавши її українським депутатам, які також подали від імені Українського клубу протест до прем’єр-міністра й міністра внутрішніх справ [469, с. 3]. Влада пообіцяла розглянути прохання депутатів, створивши відповідні комісії, що так і не вирішили це питання [469, с. 3]. До речі, два будинки філії “Просвіти” і приміщення повітового кредитного товариства навіть до кінця 1923 р. не було повернуто українським інституціям [470, с. 4].

Влада пообіцяла передати одне приміщення філії “Просвіти” 7 липня 1923 р., однак через декілька днів відмовилася виконувати своє зобов’язання. Річ у тому, що усі об’єкти польських і єврейських товариств, зайняті військовими, були вже звільнені й передані їм, у будинках, що належали філії “Просвіти”, мешкали родичі сержантів й офіцерів польської армії. 10 липня 1923 р. під час вибуху в приміщенні, де незаконно мешкав хорунжий 9-го полку уланів, було знищено комин і частину стіни [471, с. 3]. У приміщеннях “Просвіти” перебував штаб 9-го полку уланів, офіцерське казино, тилове забезпечення полку, всі інші приміщення займали приватні особи [472, с. 3]. Військовий міністр вважав, що основною причиною того, що військові займали будинки “Просвіти” у Тернополі, було те, що їм не вистачало приміщень. Він підкреслював, що вони будуть звільнені лише тоді, коли з міста переведуть 9-й

полк уланів. На його думку, це не стояло на заваді активного розвитку товариства, згідно зі звітами староства, філія “*rozwiija sie bardzo intenzywnie*” (“розвивається досить інтенсивно”. – І. З.), бо винаймала приміщення у будинку “Народної торгівлі” [472, с. 3].

Багато читалень спільно будували будинки з кооперативами [473, арк. 1]. Подекуди це служило ґрунтом для виникнення непорозумінь. Так, за кошти української еміграції у Гниличках було збудовано Народний дім вартістю 35 тис. зл. Виникла проблема поділу приміщень, тому Головний виділ зобов’язував філію “Просвіти” у Новому Селі перевірити інформацію й проінформувати його [264, арк. 11 – 12]. Українське населення Богданівки у Львові збудувало читальню, в якій містився споживчий кооператив “Зоря”, кооперативна каса [475, с. 4]. Читальня “Просвіти” і “Луг” у Сороках володіли спільним аматорським театром, читальня отримувала 2/3 прибутку, а “Луг” – 1/3, бо читальня сплачувала податок, витрати на опалення й світло [476, арк. 45]. 13 травня 1923 р. філія “Просвіти” у Турці збудувала Народний дім із просторою акустичною залогою на 400 місць, яка не поступалася театральній залі музичного товариства ім. М. Лисенка у Львові [477, с. 7].

Досить поширеним явищем серед українського громадянства було пожертвування землі, коштів на потреби читалень тощо. Зокрема, житель с. Верхні Калуського повіту В. Мельник подарував читальні ділянку для будови приміщення у 500 м², С. Чолій – 250 м² з метою продажу, щоб за виручені кошти будувати приміщення для читальні [478, с. 1]. У жовтня 1930 р. згідно із заповітом, залишеним М. Ковальським із Глещави, на читальню призначалося 50 дол. США, на церкву – 1 морґ поля. На черговому засіданні виділ читальні визнав його почесним членом цієї читальні [479, с. 3].

Для ефективнішої праці філій і читалень товариства на освітньому з’їзді 29 вересня 1928 р. ухвалено рішення щодо територіального поділу краю на десять областей [207, с. 13]. За деякими даними таких областей було одинадцять (Тернопільська, Чортківська, Коломийська, Станіславівська, Стрийська, Самбірська, Перемишльська, Львівська, Золочівська, Рогатинська, Сокальська),

очолювані обласними інструктори [480, арк. 1], за іншими – вісім [481, арк. 13]. (Поділ на області зі списком місцевостей подано у табл. 3.10). О. Волосянський писав, що вищим ступенем організаційної структури товариства було об'єднання декількох сусідніх філій в одну – обласну. На III конференції Сокальської області у Жовкві відбулося ухвалення “правильника”, в якому зазначалося, що внесення філій до певної області вважається прерогативою Головного віділу, філії, об'єднані в область, спільно провадять наради, утримують обласного інструктора, обмінюються виданнями, обласна філія ініціювала культурно-освітню діяльність, філії зобов'язані виконувати рішення обласних ухвал щодо витрат коштів, одна з них визнавалася провідною для певного округу [397, с. 4 – 5]. (Організаційна схема праці та діловодства для філій “Просвіти” подана у додатку Б).

Незважаючи на рішення Головного віділу, ухвали Сокальської конференції щодо об'єднання філій в області не знайшли підтримки як серед філій, так і читалень “Просвіти”. Лише у Сокалі було утворено обласне об'єднання, до якого входили філії у Сокалі, Раві-Руській, Белзі, Любачеві, Чесанові, Жовкві [482, с. 1]. У деяких поділах краю на області Сокаль не вважався таким центром [481, арк. 13]. Лише філія у Сокалі й Раві-Руській провели наради щодо утворення обласних структур “Просвіти” на місцях [397, с. 4 – 5].

Обласна конференція, що об'єднувала філії “Просвіти” у Сокалі, Раві-Руській, Белзі, Любачеві, Чесанові, Жовкві, за участю М. Галущинського розглядала питання розвитку бібліотечної справи (доповідач Б. Чайковський), самоосвітніх змагань (О. Волосянський) та інші [483, с. 1]. Друга конференція окружних суміжних філій проходила у лютому 1930 р. у Раві-Руській й присвячувалася бібліотечній справі, зокрема навчанню бібліотекарів, вихованню читачів, комплектації місцевих бібліотек виданнями [329, с. 4 – 5].

Проведення третьої конференції у Жовкві 29 травня 1930 р. передбачало розвиток форм мистецького виховання. У виступі О. Волосянського “Мистецтво як чинник освітньої праці” обговорювалися питання розвитку

театру, музики, національного танцю, кіно, радіо, мистецьких вистав, музеїв, екскурсій тощо. Доповідач Б. Кудрик (тема виступу “Організація хорів і оркестрів”) наголошував на тому, що першочергове завдання просвітніх осередків варто зосередити на організації хорових музичних колективів бандуристів, співаків тощо [484, с. 3]. Участь у конференції взяли представники 9 філій, делегати читалень і громад Жовківщини й Белзчини [484, с. 3]. Провідна ідея усіх трьох конференцій полягала у тому, щоб вивести освітню працю з дотеперішнього стану за рахунок організації нових форм освітньої праці, передусім наповнивши їх глибоким змістом, системністю й безперервністю. Власне, завдання організації нових форм освітньої праці базувалося на утворенні інституції постійних освітян-організаторів при філіях для поширення освіти серед народних мас [484, с. 3].

Упродовж 4 – 8 липня 1930 р. обласна освітня конференція проводилася у Сільці Белзькому за участю М. Галущинського й П. Петрика, представників Головного віділу, філій “Просвіти” у Сокалі, Белзі, Раві-Руській, Жовкві, Львові, Кам’янці-Струмиловій, місцевих читалень. Порядок денний передбачав розгляд питань загальної й професійної освіти (М. Галущинський), громадянського виховання (Б. Чайковський), літніх таборів освітніх працівників (О. Волосянський). Під час дискусії ухвалено систематично проводити фахову й теоретичну підготовку освітніх працівників, освітніх зібрань в областях, щорічних з’їздів, приділяючи основну увагу національному вихованню [485, с. 4].

Утворення інституції освітян-організаторів виступало об’єктивною вимогою розвитку просвітнього руху, оскільки переважно головами читалень були селяни, які проявляли активність, власну ініціативу, однак без фахової й планової організації праці осередки “Просвіти” повноцінно цілорічно не функціонували [485, с. 4]. Зазвичай, найактивніше діяли читальні в сільських місцевостях в осінньо-зимовий період, організовуючи самоосвітні, аматорські, театральні гуртки [485, с. 7], курси ліквідації неписьменності, бібліотеки тощо [486, с. 1 – 2]. (Поділ праці у читальнях (узимку й улітку) подано у табл. 3.11 –

3.12). Передусім це пов'язувалося з особливостями сільськогосподарських робіт у селянських господарствах [486, с. 1 – 2]. На цьому наголошував у своїх спогадах й С. Семенюк, один з організаторів читальняного руху на Городенщині, зазначаючи, що просвітянська робота у читальнях “кипіла” тільки восени і взимі” [221, с. 270].

Для ефективного функціонування організаційної структури товариства територія Західної України поділялася на східну й західну округи, які контролювалися інспекторами Головного віділу [487, арк. 22, 44]. (Дані щодо поділу філій і призначення відповідальних інспекторів подано у табл. 3.13). На нашу думку, передусім відповідне рішення було викликане необхідністю централізації й об'єднання зусиль філій і читалень для виконання рішень Головного віділу, позаяк віддаленість окремих просвітніх осередків від Львова не сприяла ефективній праці, тому утворення центрів на місцях мало на меті усунення відцентрових недоліків, забезпечення більш планової і якісної діяльності товариства. І. Брик писав, що за роки війни перервався зв'язок між Львовом і краєм, наступило відчуження між інтелігенцією і широкими масами українського селянства [95, с. 229].

Головний віділ передбачав організацію при кожній філії канцелярії з постійним службовцем, у ліпшому разі – запровадження посади мандрівного учителя [480, арк. 1] з метою виховання молодого покоління [488, с. 2]. Створення канцелярій при філіях з службовцем на місцях мало б забезпечити більш ефективну роботу відділів філій, вирішувати ті чи інші назрілі питання безпосередньо на місцях. Для успішного проведення просвітньої діяльності Головний віділ розпорядився розпочати районізацію читалень. Районні центри мали організувати на місцях перевірки, конференції, наради тощо [489, с. 396; 413, арк. 6 – 7] й планову роботу п'яти місцевих читалень [452, арк. 7]. Для планового й доцільного проведення просвітньої праці на місцях, зв'язку з філією і читальнями територію Сокальського повіту було поділено на дев'ять районів, до кожному з яких прикріплено 7 – 8 читалень [490, с. 2 – 3].

Канцелярію філії зобов'язували підтримувати постійний зв'язок з читальнями й Головним віділом, виконувати його розпорядження, контролювати передплату на “Народну Просвіту”, “Аматорський театр” і “Бібліотечний порадник”, сприяти поширенню видань товариства тощо [491, с. 90 – 91]. Деякі читальні вносили подання до староств не через канцелярію філії, а самостійно (навіть подавали звернення польською мовою), щоб не платити щорічно 2 зл. у фонд філії. Ця ситуація приводила до того, що чиновники староств, знаючи, що виділи читалень не орієнтуються у податковому законодавстві, вимагали оплати 1 зл. на потерпілих від підтоплень, на боротьбу з інфекційними хворобами, хоча такі побори вважалися незаконними [492, с. 4].

До програми діяльності канцелярії філії входила також перевірка читалень, проведення конференцій, організації бібліотек, хорів, оркестрів, аматорських гуртків, самоосвітніх курсів, залучення членів до товариства, виплата заборгованості тощо [493, арк. 1 – 1 зв]. (Програма поділу просвітньої праці у читальнях продовж календарного року подані у додатку В). У щоденнику І. Паньківа, службовця канцелярії філії “Просвіти” у Монастириську (розпочато записи 20 червня 1935 р. – завершено 10 листопада 1936 р.), відображено напружений графік канцелярської роботи: поїздки до читалень, проведення віч, нарад тощо [494, арк. 1 – 91]. Канцелярія філії виконувала функції цілісного просвітнього осередку на терені певного повіту.

Територіальний поділ краю на області зумовив появу освітніх інструкторів, які працювали у філіях і читальнях. У 1936 р. усіх інструкторів у філіях було 78, у 14 філіях їх не було зовсім [211, с. 21]. Для активізації діяльності інструкторів філій 10 червня 1936 р. Головний віділ планував провести з'їзд для того, щоб обговорити й узгодити питання освітньої праці товариства. На з'їзді було заслухано й обговорено чотири реферати з питань ідеології, організації, освіти й господарства, які передбачалося втілити у діяльність “Просвіти”. Зокрема, організаційний аспект розвитку товариства ґрунтувався на тому, щоб поширити мережу осередків у всіх місцевостях, утворити при філіях бібліотеки-випозичальні літератури, театрального

реквізиту, нот, проводити систематичну й послідовну працю, спираючись на відповідні об'їзники Головного віділу, налагодити зв'язки читалень із філіями тощо. (Статистичні дані щодо кількості освітніх інструкторів (1936 – 1938 рр.), рівня освіти, заробітної плати подано у табл. 3.14 – 3.16). І. Калинович, делегат від філії “Просвіти” з Золочева на загальних зборах товариства у 1926 р. зазначав, що одна з важливих проблем – це апатія інтелігенції на місцях до просвітньої роботи [495, с. 13].

Важливе місце у просвітньо-організаційній діяльності товариства посідали інспектори, які контролювали роботу філій і читалень. Для підбору кандидатів на посади інспекторів Головний віділ проводив конкурси. Так, 1 червня 1922 р. Головний віділ оголошував конкурс на дві посади організаторів-інспекторів філій і читалень. Вимоги до претендентів були такими: українець, освіта середня, досвід організаційної праці, довідка про стан здоров'я, адже інспектори здійснювали постійні перевірки філій і читалень. Документи подавалися до 30 червня 1922 р. [496, арк. 1]. Усіх претендентів на дві посади організаторів-інспекторів згідно з оголошеним конкурсом у “Громадському віснику” було сім [496, арк. 20].

Робота інспекторів мала комплексний і організований характер, що свідчило про системність відряджень, виконання ними календарних планів перевірки визначених філій і читалень. Так, П. Петрик згідно з планом інспекторських поїздок у 1932 р. побував у 24 місцевостях, у яких провів спільні наради з представниками філій і читалень, місцевою інтелігенцією, повітові засідання, конференції, перевірів філії Львівського повіту [487, арк. 2]. Насиченими були маршрути поїздок інспектора М. Брилинського у 17 місцевостей, у тому числі Ліско, Мостиська, Ярослав, Сянік, Хирів та інші, у яких проводилися засідання комітетів, відбувалися повітові збори [497, арк. 2 – 4]. В. Гафткович упродовж жовтня-листопада 1933 р. провів перевірку філій і читалень у 25 місцевостях, районні засідання [487, арк. 4 – 4 зв]. До речі, округ В. Гафтковича складався з 45 населених пунктів, до якого входило 1389 читалень [487, арк. 5 – 6].

Інспектування в основному здійснювали інспектори Головного віділу “Просвіти” М. Брилинський, В. Гафткович, В. Кобів, В. Татомир, Я. Андрусечко та В. Городиський. За вересень-листопад 1937 р. окремо було перевірено 255 читалень у філіях Бібрка, Перемишль, Ярослав, Лежайськ, Отинія, Богородчани, Монастирська. Районні перевірки здійснено в округах філій: Тернопіль, Скалат, Теребовля, Гримайлів, Підгайці, Надвірна, Солотвино, Деятин, Товмач, Тисмениця, Станіславів. До кінця грудня планувалося провести інспекцію в округах філій Перемишляни, Комарно, Рудки, Дрогобич, Городок, Судова Вишня, Мостиськ, Рава-Руська, Белз, Бучач, Чортків, Товсте, Заліщики, Борщів, Мельниця, Копичинці, Гусятин, Золочів, Зборів, Збараж, Нове Село, Підволочиськ, Бурштин, Журавно, Галич. Внаслідок проведеної акції було перевірено діяльність 971 читальні [498, арк. 3]. (Плани інспекторських перевірок (1934 – 1938 рр.) і районні перевірки філій і читалень (1937 р.) подано у табл. 3.17 – 3.18).

Інспектування філій і читалень мало на меті не лише перевірки діловодства, стану каси тощо, але й практичної допомоги віділам читалень. Поряд з інспекторською перевіркою читалень П. Петрик проводив повітові і окружні наради, І. Полюга займався виплатою боргів читалень за отриману літературу, бібліотекар Н. Дорошенко організовувала курси для бібліотекарів й режисерів. До речі, нею було проведено дванадцять курсів, із них вісім бібліотекарських й чотири режисерських [498, арк. 3].

ПРОГРАМА КУРСУ ВИШКОЛУ ПРОВІДУ ЧИТАЛЬНІ ГОЛОВНО СКЛАДАЛАСЯ З ОРГАНІЗАЦІЙНО-АДМІНІСТРАТИВНИХ, ОСВІТНЬО-ВИХОВНИХ Й ГРОМАДСЬКИХ ПИТАНЬ, ПЕРЕДБАЧАЛА ЗНАННЯ КЕРІВНИЦТВОМ ЧИТАЛЕНЬ ІСТОРІЇ Й ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ, ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ. ОРГАНІЗАЦІЙНО-АДМІНІСТРАТИВНІ МІСТИЛИ ОРГАНІЗАЦІЮ ПРАЦІ В ЧИТАЛЬНІ, РОБОТУ ГУРТКІВ, ОБГОВОРЕННЯ СТАТУТУ, ЗАКОНУ ПРО ТОВАРИСТВА Й ЗБОРИ, ПРАКТИЧНЕ ДІЛОВОДСТВО, ПРОВЕДЕННЯ ЗАСІДАНЬ ВИДІЛУ, БУДОВИ ЧИТАЛЕНЬ, ПОДАННЯ ЗВІТНОСТІ ТОЩО; ОСВІТНЬО-ВИХОВНІ – ЗІБРАННЯ САМООСВІТНЬОГО ГУРТКА, “ГОЛОСНЕ ЧИТАННЯ”, ВИКЛАДИ, РЕФЕРАТИ, ОРГАНІЗАЦІЮ КУРСІВ; ГРОМАДСЬКІ СТОСУВАЛИСЯ ПЕРЕДУСІМ ВПЛИВУ ОСЕРЕДКІВ “ПРОСВІТИ” НА СИТУАЦІЮ У ПЕВНІЙ ГРОМАДІ, ЗБЕРЕЖЕННЯ АВТОРИТЕТУ ЧИТАЛЬНІ ТОЩО [498, АРК. 1].

У 1937 Р. П'ЯТЬ ІНСПЕКТОРІВ ГОЛОВНОГО ВИДІЛУ ЗА 106 ДНІВ ВІДРЯДЖЕНЬ ВИТРАТИЛИ КОШТІВ НА СУМУ 864,60 ЗЛ., ЗАТЕ ЧИТАЛЬНІ ВИПЛАТИЛИ БОРГИ НА СУМУ 4402,71 ЗЛ., ТОБТО "ПРОСВІТА" ОТРИМАЛА 3538,11 ЗЛ. ЧИСТОГО ПРИБУТКУ [498, АРК. 3 ЗВ]. (ДАНІ ЩОДО ПОРІВНЯЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИТРАЧЕНИХ КОШТІВ НА ПОЇЗДКИ І ВИПЛАТИ БОРГІВ ЧИТАЛЬНЯМИ, ПОРІВНЯННЯ КОШТІВ ІНСПЕКТОРА З НАМІЧЕНИМИ У ПЛАНІ ПРАЦІ ПОДАНО У ТАБЛ. 3.19 – 3.20). У ПРОЕКТІ ПЛАНУ ПРАЦІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ВІДДІЛУ, ПІДГОТОВЛЕНОГО М. БРИЛИНСЬКИМ ВІД 8 ЛИПНЯ 1939 Р., НА АДМІНІСТРАЦІЙНИЙ РІК ВІД 1 ВЕРЕСНЯ 1939 Р. – 31 СЕРПНЯ 1940 Р. [499, АРК. 6 – 7] ПОДАНО СКЛАД ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ВІДДІЛУ, ДО ЯКОГО ВХОДИЛИ Б: НАЧАЛЬНИК, ДВА ІНСПЕКТОРИ, П'ЯТЬ ПЕРЕВІРЯЮЧИХ Й БІБЛІОТЕКАР. КРАЙ ПОДІЛЯВСЯ НА ДВІ ОБЛАСТІ: ЗАХІДНУ Й СХІДНУ З 6 ОКРУГАМИ. КОЖЕН ІНСПЕКТОР ВІДПОВІДАВ БИ ЗА СВІЙ ОКРУГ, КОЖЕН ЗА СВОЮ ОБЛАСТЬ, НАЧАЛЬНИК ЗА ОБИДВІ ОБЛАСТІ [499, АРК. 6]. КОЖЕН ПЕРЕВІРЯЮЧИЙ МАВ БИ ПІДПОРЯДКОВУВАТИСЯ ІНСПЕКТОРОВІ, ОТРИМУВАТИ ВІД НЬОГО ІНСТРУКЦІЙ І ЗВІГУВАТИ, ПРОВОДИТИ 21 ДЕНЬ У ПОЇЗДКАХ [499, АРК. 7]. ДЛЯ МАТЕРІАЛЬНОГО ЗАЦІКАВЛЕННЯ ФІЛІЙ У СПЛАТІ БОРГІВ ІНСПЕКТОРОВІ ДОЗВОЛЯЛОСЯ ВИЗНАЧАТИ ПЕВНУ СУМУ ВІДСОТКІВ НА ПОТРЕБИ ФІЛІЙ І ЧИТАЛЕНЬ, ВИМАГАТИ ВИПЛАТИ 5 ЗЛ. З КОЖНОЇ ЧИТАЛЬНІ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МАТЕРІАЛЬНОГО ФОНДУ "ПРОСВІТИ" У ЛЬВОВІ. НАПРИКЛАД, ВІД ВИПЛАЧЕНИХ 12 ЗЛ. – 10 %, ВІД 6 ЗЛ. – 10 %, ВІД 1 – 2 ЗЛ. – 25 %, ЗА ПОШИРЕННЯ ЧИТАЛЬНЯМИ ЛІТЕРАТУРИ НА СУМУ 10 ЗЛ. – 10 % НА ЧИТАЛЬНЮ [499, АРК. 2]. (КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ СТАНУ ТОВАРИСТВА, ЗА ДАНИМИ ІНСПЕКТОРІВ НА 1930 Р., 14 ЖОВТНЯ 1935 Р. ПОДАНО У ТАБЛ. 3.21 – 3.22).

Згідно з планом роботи організаційного відділу праця інспекторів складала 250 робочих днів (відпустка 30 днів), із них перебування у канцелярії – 36 днів на рік (щомісячно 6 – 7 днів), 41 день свят, 5 днів вільних від поїздок і відряджень. Річний бюджет праці інспектора за умови найвищої оплати становив 220 зл. щомісячно [499, арк. 3]. (Річний бюджет праці інспектора Головного відділу подано у табл. 3.23). Контроль організаційного відділу за діяльністю інспектора проводився до 30 травня, 30 серпня і 31 грудня щороку з поданням письмового звіту [499, арк. 4]. (Інформація щодо практичної діяльності організаційного відділу (1936 – 1938 рр.) подана у табл. 3.24). Питання оплати праці інспекторів, виплати добових за відрядження, взагалі

матеріального забезпечення службовців “Просвіти” відігравали важливе значення у роботі організаційного відділу. У річному бюджеті праці інспектора вказано 2420 зл. – суму річної заробітної плати інспектора [499, арк. 3]. Насправді ж у 1938 р. вона становила 135 зл. щомісячно або 1620 зл. щорічно [499, арк. 4].

Складне матеріальне становище інспекторів Головного віділу змусило 4 жовтня 1938 р. В. Гафтковича й М. Брилинського внести прохання щодо підвищення оплати добових виплат під час інспекторських поїздок [500, арк. 2 – 3]. Президія Головного віділу розглянула це питання і підвищила оплату добових до 6,50 зл. лише під час поїздок у грудні 1938 р. – січні 1939 р. [500, арк. 2 – 3]. Цієї суми підвищення добових виплат було недостатньо для повноцінної праці інспектора, тому 26 грудня 1938 р. В. Гафткович і М. Брилинський звернулися до члена Головного віділу В. Мудрого з проханням підтримати їхнє клопотання у справі підвищення оплати добових на час відряджень [500, арк. 1]. У 1939 р. сума добових виплат при відрядженнях інспекторів зросла до 8 зл. [499, арк. 3]. Однак кардинального матеріального поліпшення умов праці інспекторів Головного віділу не відбулося.

Розуміючи важливість організаційних питань для поступового зростання товариства, Головний віділ підготував “Правильник просвітно-організаційної комісії”, ухвалений на засіданні Головного віділу від 26 квітня 1932 р. У ньому зазначалося, що ПОК є дорадчим органом Головного віділу, метою якого було розбудовувати організаційну мережу товариства (§ 1, 2) [501, арк. 1; 502, арк. 1]. Засоби, що використовувала ПОК, ґрунтувалися на тому, аби втілювати у життя плани й проектувати розвиток сфери позашкільної освіти, проводити освітні з’їзди, пошуки способів поглиблення фахового зростання освітніх працівників, контролювати виконання планів читальнями й філіями, популяризувати нові форми й методи освітньої праці, утворювати комісії при філіях й керувати їхньою діяльністю [501, арк. 1; 502, арк. 1]. У разі потреби ПОК організувала підкомісії, члени яких мали рівний голос і ухвалювали рішення більшістю голосів, однак за Головним віділом залишалося право

прийняття або відхилення певного рішення, ліквідації й розпуску комісій [501, арк. 1; 502, арк. 1]. Упродовж міжвоєнного періоду організаційна структура товариства вдосконалювалася й змінювалася відповідно до умов і потреб часу. (Інформація щодо кількісних показників праці філій на 1939 р. подана у табл. 3.25).

Отже, “Просвіта” однією з перших у міжвоєнний період відновила діяльність, налагодивши втрачені зв’язки з громадськістю краю для реалізації національно-культурних прагнень українців. Функціонування товариства відбувалося в умовах фактичного невизнання владою, створенні штучних перепон у праці. Зміна статуту дала змогу не лише масово розпочати відновлення просвітніх осередків, утворити комітети будови читалень, але й сприяла їхньому подальшому поступу в межах лише чотирьох воєводств. Основні новації щодо зміни статуту стосувалися економічної сфери праці “Просвіти”, членських внесків, кольору прапора тощо.

Для більш ефективної організаційної діяльності “Просвіти” відбувався поділ краю на області, районізація читалень, створення інституту освітніх інструкторів. Передусім це пов’язувалося з пошуком інноваційних форм освітньої праці, наповнення її новим змістом, посилення централізації, підготовки фахових інструкторів, забезпечення планової й системної роботи філій і читалень товариства. Однак функціонування обласних утворень в організаційній структурі товариства не знайшло належної підтримки серед членів філій і читалень. Інспекторські перевірки Головного відділу пожвавлювали просвітню працю філій і читалень, зменшували їхню заборгованість, забезпечували контроль за виконанням планів і діяльністю, сприяли поглибленню фахового зростання членів відділів осередків, активізації культурно-просвітнього руху й популяризації нових форм і методів освітньої роботи.

3. 2. Залучення членів до товариства

Залучення членів до товариства виступало важливим чинником подальшого організаційного поступу “Просвіти”, тому що цей показник служив основою не лише активізації просвітнього руху, але й ознакою матеріального забезпечення інституції. Окрім надходжень коштів із поширення видань, пожертвувань з приводу свят товариства, членські внески виступали основою матеріального становища “Просвіти”, обов’язком і честю для кожного свідомого українця. М. Галущинський писав, що основним джерелом матеріального забезпечення товариства є членські внески [503, с. 2], на цьому наголошував й П. Грицак [149, с. 2]. З одного боку, завдяки членству товариство мало змогу розвиватися матеріально, з другого – належність до “Просвіти” сприяла формуванню активізації національної свідомості українців [504, с. 195 – 196].

Головний виділ досить принципово підходив до питання членства у товаристві, пропагуючи “Просвіту”, її внесок у духовний розвиток українців [505, с. 39 – 42]. На загальних зборах 2 квітня 1923 р. С. Баран, адвокат, політичний діяч УНДО, запропонував звернутися з відозвою до українців щодо масової участі у діяльності товариства [421, арк. 15]. 20 березня 1924 р. “Просвіта” проводила нараду з представниками преси щодо пропаганди масового членства, закликаючи усіх свідомих українців узяти активну участь у цій акції товариства [506, с. 7]. Для масового залучення українців до товариства проголошувались гасла, що членом товариства повинен бути кожен українець і українка, “...хто не в рядах “Просвіти”, цей дезертир” [481, арк. 1], “Хто не член “Просвіти” – той не українець” [507, с. 7], “Вступайте в члени “Просвіти”, “Приєднуйте “Просвіті” нових членів”, “Просвіта” до кращої будучности, до добробуту, до здобуття належних прав” [508, с. 3], “Членством у “Просвіті” та всенародною жертвенністю на неї – саме тепер засвідчімо усі, що доростаємо до висоти завдань сьогоднішньої, такої дуже важної хвилини, – що й ми всі, як один, готовимося на велику перемогу українського духа” [509, с. 1 – 2; 510, арк. 32].

Відновлення функціонування товариства в цілому й залучення членів до товариства зокрема вимагало значних матеріальних ресурсів, що стало предметом розгляду на загальних зборах товариства 1 листопада 1921 р. Інфляційні процеси впливали на збільшення суми членських внесків. На пропозицію педагога і просвітянського діяча С. Шаха [423, арк. 1], членський внесок упродовж 1914 – 1920 рр. для осіб, які його не платили, становив 100 п. м., на 1921 р. – 25 п. м., без врахування претензій членів до так званих “грамот”, членських книжечок, які “Просвіта” уже не видавала [59, с. 66 – 67]. І. Макух, адвокат, провідний діяч УСРП, запропонував збільшити членський внесок на 1922 р. до 240 п. м. [423, арк. 1], які можна було сплачувати частинами, голови родин вносили суми за усіх членів [511, с. 178]. І. Брик висував думку, щоб кожен член “Просвіти”, починаючи від 1919 р., отримував винагороду за членський внесок при купівлі книжок через канцелярію товариства на 25 % [423, арк. 1]. Однак для тих громадян, що бажали стати членом і отримувати видані книжечки, сума внеску у 1921 р. складала 200 п. м., за що члени отримували книжок на суму 225 п. м., хто сплачував суму у розмірі 400 п. м., отримував книжечок на суму 450 п. м. Читальні платили внесок у розмірі 25 п. м. [59, с. 66 – 67]. Внесок для членів-добродіїв становив 10 тис. п. м., для допомагаючих – 2000 п. м. [423, арк. 1]. 25 грудня 1924 р. на загальних зборах “Просвіти” порушувалось питання щодо річного членського внеску, за умови його зниження передбачався масовий вступ у члени товариства [421, арк. 29].

Як зазначав М. Галущинський, усі комісії товариства притримувалися думки, що сума звичайного членського внеску повинна рівнятися 40 центам, хто з членів бажав отримувати календар і відповідну кількість книжечок, зобов'язаний додати до внеску 1,60 дол. США (1 дол. США дорівнював 8,91 зл.) [495, с. 23]. Щоб зробити доступним членство у “Просвіті” для селян, у 1933 р. Головний відділ знизив членський внесок для них до 1 зл. [512, арк. 19]. Наприклад, члени товариства А. Боєчко, А. Лядобрук (порядковий номер 894 у загальній книзі реєстрації членів 82527 – І. З.), М. Матвійів, М. Назарук, Д. Шимків із Гермаківки Мельницького повіту були прийняті у члени товариства з

внеском 1 зл. на засіданні Головного віділу від 26 травня 1936 р. [513, арк. 16]. У головній книзі реєстрації членів товариства, прийнятих у 1935 – 1936 рр., суму внеску зафіксовано від 0,20 зл. до 2 зл. (підраховано автором) [513, арк. 1 – 201, 201 зв], у 1938 – 1939 рр. – від 0,30 зл. до 25 зл. і 10 дол. США (підраховано автором) [514, арк. 1 – 268, 268 зв].

Обіжник до віділів філій щодо сплати внесків від 8 серпня 1939 р. визначав суму членських внесків, що для робітників і студентів становила 1 зл., читалень й інших установ – 12 зл. [447, арк. 33]. (Дані щодо сплати членських внесків філією “Просвіти” у Бродах на 1937 – 1939 рр. подано у табл. 3.26). Не для усіх установ членський внесок на 1939 р. становив 12 зл., ще 25 березня 1939 р. Головний віділ звертався до дирекції “Центросоюзу” з пропозицією щодо збільшення членського внеску від кожного споживчого кооперативу, ОСК (окружний союз кооперативів) – 25 – 50 зл. [515, арк. 55 – 56]. За 1931 – 1933 р. кооперативи “Центросоюзу” заборгували 140 зл. членських внесків [515, арк. 31].

Збільшення членського внеску від читалень пов’язано з подорожчанням витрат на видавничу діяльність. Інколи влада забороняла діяльність просвітніх осередків через те, що вони самочинно завищували суму членських внесків. Читальня в Угнові Рава-Руського повіту збирала завищені суми внесків, тому влада заборонила її діяльність 5 травня 1923 р. [410, арк. 12 зв]. Так, внесок від читалень у 1924 р. становив 10 зл., за що вони отримували календар і 4 – 6 книжечок, вартість яких із доставкою у торгових точках складала 15 зл. [457, арк. 25]. 25 грудня 1925 р. загальні збори ухвалили членський внесок для читалень у розмірі 2 дол. США, за що вони отримували календар і відповідну кількість книжок [421, арк. 43]. У 1926 р. читальні платили внесок у розмірі 2 дол. США [495, с. 24]. На 1927 р. членський внесок для читалень становив уже 25 зл., за що вони отримували ілюстрований журнал “Життя і знання”, “Народну Просвіту”, “Аматорський театр”, внесок для звичайних членів становив 2 зл. з членською грамотою – 3 зл. [481, арк. 11]. До речі, членські грамоти надсилалися і членам, які платили внесок у розмірі 1 зл. Так, 15 січня

1928 р. читальня у Гірці Станіславівського повіту надіслала 7 зл. внеску, у тому числі 1 зл. на грамоту для Г. Сеньківа [516, арк. 1].

Внесок у 25 зл. читальні могли виплачувати частинами – дві по 10 зл. і одна по 5 зл. [517, арк. 5]. Сума членського внеску 25 зл. для читалень була невисокою. В одному із сіл Косівського повіту оренда театральної зали давала читальні чистий прибуток від 15 до 20 зл. тижнево [518, с. 13]. До речі, членський внесок для читалень у 1933 р. становив 30 зл. [519, арк. 1; 413, арк. 7], і осередки товариства отримували вже п'ять членських книжечок [432, арк. 29]. Деякі читальняні осередки вчасно не надсилали сплачені внески до каси Головного віділу. Так, М. Горбовий, керівник “Пластової килимарні” у Косові Коломийського повіту, особисто надсилав членський внесок від пластового куреня у сумі 25 зл [520, арк. 5 – 6].

Для читалень, фінансові можливості яких були обмеженими, Головний віділ передбачав часткове звільнення від повної оплати членського внеску за умови об'єктивної аргументації, підтвердженої віділом філії [452, арк. 5]. Основними аргументами виступали вбогість громади, незначна кількість членів у читальні, низький рівень свідомості тощо [517, арк. 5]. Інколи від сплати членських внесків були звільнені й деякі члени товариства. Так, 27 лютого 1934 р. Головний віділ ухвалив рішення про звільнення від сплати членських внесків О. Горуцького, 76-річного пенсіонера, члена товариства з 1883 р., зважаючи на безперервність членства й важке матеріальне становище. 31 липня 1926 р. О. Горуцький звертався до “Просвіти” із проханням працевлаштувати його у товаристві навіть за низьку оплату, у бібліотеці з 14. 00 год. до 16.00 год., позаяк місячної пенсії у 70 зл. не вистачало для утримання сім'ї з трьох осіб [521, арк. 2, 12]. Особисто О. Горуцький як член “Просвіти” й “Рідної школи” організував свято пісні й книжки у читальні в Підбірцях, проводив екскурсію на виставку книжок у Народному домі, прочитав реферат “Про чистоту” [521, арк. 4].

Для членів читалень річний внесок становив 1 зл. або й менше, однак цих коштів вистачало лише на опалення, світло, оренду приміщення, сплату

податку, хоча вони вважалися основною позицією у читальняному бюджеті [452, арк. 21]. У травні 1924 р. Головний виділ у зверненні до читалень наголошував на тому, що суму річного внеску для членів читалень визначає виділ читальні, однак члени, які платять 0,50 зл., отримують знижку на 25 % при купівлі видань “Просвіти” [522, арк. 1]. У 1925 р. таких членів-передплатників було 1530 [523, с. 33]. Кожну читальню як члена товариства зобов’язували утворити бібліотеку й відповідно закупити видання “Просвіти” із зниженням їхньої вартості на 25 %. Внески відправлялися до товариства чеком № 143049 [524, арк. 1]. З часом нумерація чеку змінилася.

Важливе значення у розширенні мережі членства посідали члени філій. Ним міг бути лише член “Просвіти” у Львові, який мешкав у районі певної філії, окрім членського внеску вчасно платив визначену виділом філії суму на її потреби [512, арк. 4]. Інколи філії заводили свій статус членства з правами члена товариства. Зрозуміло, що такі дії філій суперечили статутіві, бо членами філії могли бути лише члени товариства, які мешкали у районі філії. Членом товариства ставала особа, яку Головний виділ на засідання приймав у свої члени [452, арк. 5]. Такі дії філії передусім пов’язувалися з добровільними пожертвуваннями на їхню користь, однак вони не надавали членських прав жертводавцям, тому що вони не були членами товариства [452, арк. 5]. (Кількість членів філій у 1935 – 1936 рр. подано у табл. 3.27 – 3.28).

Філії також невчасно надсилали зібрані від читалень членські внески до каси Головного виділу. Так, 1 жовтня 1927 р. Головний виділ повідомляв виділи філій, що читальні заявляють про те, що вони їм надіслали членські внески, однак вони не отримали ні календаря, ні членських книжечок [481, арк. 4]. Головний виділ вважав, що філії з кінцем кожного місяця, упродовж якого вони зібрали членські внески, зобов’язані надсилати кошти і списки осіб, які заплатили внески до канцелярії “Просвіти”, оскільки надсилання лише списку без вчасного переказу грошей не було обґрунтованим [452, арк. 5]. 13 грудня 1936 р. Союз українок і “Луг” із Малехова переказували добровільний внесок

“Просвіті” від 40 осіб на суму 10,10 зл., тому що не довіряли місцевій філії товариства [474, арк. 16].

Досить поширеним явищем, що серйозно гальмувало розширення членської мережі, була несплата внесків. У кінці червня 1923 р. членський внесок заплатили понад 5000 осіб на загальну суму 20 млн. п. м., місячні видатки товариства склали 10 млн. п. м., тому їх вистачало на покриття третини витрат, дві третини потрібно було покривати прибутками з видавництва, що приводило до зменшення видавничих потужностей “Просвіти” [503, с. 2]. У рефераті про організаційні форми читальняного життя, зважаючи на низький рівень сплати членських внесків, наголошувалося на тому, що у 1924 р. внесок сплатили лише біля 10 тис. українців з 4 млн. населення у Галичині і 8 млн. у Польщі [457, арк. 27]. У 1925 р. членський внесок заплатили лише 6000 осіб [421, арк. 37 – 38]. На 15 травня 1924 р. у Львові було 2418 членів із внеском 0,50 зл., 24 члени платили 5 зл., з інших місцевостей – 1311 осіб із внеском 0,5 зл., 210 – 5 зл. [357, арк. 7]. Наприклад, на 16 квітня 1929 р. лише 2934 читалень мали заплатити членський внесок у сумі 73350 зл. [517, арк. 5]. Головний відділ вважав, що низький рівень сплати членських внесків виправдовувати складним матеріальним становищем не варто [519, арк. 10 – 13].

Незважаючи на низький рівень сплати членських внесків, Головний відділ у 1925 р. планував залучити з теренів кожної філії до членства у “Просвіті” як мінімум 1000 осіб [432, арк. 2]. Він погоджувався залишати на потреби філії від зібраних членських внесків 50 % при умові, що філії залучать до товариства не менше 1000 осіб із свого району [426, арк. 15]. До речі, на засіданні президії Головного відділу від 14 вересня 1937 р. філії у Коломиї, Миколаєві і Делятині було знижено на 50 % членські внески до кінця 1937 р. [525, арк. 13], згідно з рішенням Головного відділу від 27 червня 1939 р. філії “Просвіти” ім. Т. Шевченка у Львові було дозволено залишати для власних потреб 50 % коштів від членських внесків 1 – 2 зл., 15 % від внесків юридичних осіб, 50 % від книжок, виданих товариством у червні 1939 р. [514, арк. 1].

Залучення 1000 осіб до товариства з теренів кожної філії виявилось непростим завданням, воно передусім пов'язувалося зі значною плінністю членів. І. Брик у 1925 р., звертаючись до членів товариства й читалень, вказував на невиконанні прийнятих рішень і ухвал [432, арк. 6]. Згідно з вимогами § 15 і § 16 статуту товариства й рішеннями Головного віділу члени, які не сплатили внесок до 30 червня 1933 р., з 1 липня поточного року переставали бути ними [512, арк. 4]. В обіжнику Головного віділу до віділів філій від 19 червня 1930 р. вказувалося, що кожного року “Просвіта” втрачала 40 % членів, ледве 60 % вчасно платили внески. Кількість нових членів щорічно не перевищувала 1100 осіб [452, арк. 20]. “Просвіта” намагалася втрату 40 % членів поповнити за рахунок приєднання нових осіб до товариства, тому перед філіями ставилося непосильне завдання щороку приєднувати 4000 – 5000 членів [452, арк. 20].

Упродовж 1 липня 1933 – 31 березня 1934 рр. членами сплачено внесків на суму 14176,87 зл., передбачалося заплатити 62600 зл. За три місяці 1933 р. членами “Просвіти” стало лише 1300 осіб, у п'ятнадцяти районах не приєднано до товариства жодної особи, у тринадцяти – лише по одному членові [448, арк. 3, 4]. У жовтні 1934 р. філія “Просвіти” у Белзі зобов'язала шістнадцять читалень, що мали заборгованість із виплати членських внесків, закупити видання товариства на загальну суму 1985,90 зл. [526, арк. 14]. М. Галущинський писав, що залучення членів до товариства було важливою загальнонаціональною справою [503, с. 2]. Наприклад, учитель із Константинівки Я. Мацюк за вісім років заборгував “Просвіті” 16 зл. членських внесків [527, арк. 2]. На відміну від нього, п'ять братів родини Синиць із Чернелева Руського Тернопільського повіту були членами товариства і вчасно платили внески [528, арк. 7 – 10]. З 10 тис. членів лише 3000 заплатили внесок [425, арк. 5]. Наприклад, до 15 травня 1924 р. сплатили внески лише 4347 осіб, із них у Львові – 2437, 1567 – з інших місцевостей, серед них 343 члени, які сплачували внески в доларах [425, арк. 1].

На 1925 р. товариство нараховувало 9223 членів, із них зі Львова – 2810, з інших місцевостей – 6413 [523, с. 33]. До 27 серпня 1925 р. по 2 зл. внеску

заплатили 3149 членів, членів-передплатників по 10 зл. – 1906 осіб. Наприклад, із філії у Тереховлі на цей час внесок заплатили 208 осіб, із них 82 члени заплатили по 2 зл. внеску, нараховувалося 126 членів-передплатників [432, арк. 1 – 2]. За друге півріччя 1926 р. філія у Тернополі зібрала 899,11 зл. членських внесків від 251 особи, із них від 30 читалень, міщанських братств, кооперативів (підраховано автором) [528, арк. 2 – 6]. До кінця року внесок доплатили 67 осіб, із них 9 читалень (підраховано автором) [528, арк. 7 – 10]. Членські внески за 1932 р. до 30 вересня 1933 р. заплатили лише 102 фізичні і юридичні особи, із них 14 читалень, 3 кооперативи, 11 священників, 74 інших [512, арк. 18]. У 1937 р. читальням Сокальщини було проблематично сплатити членські внески, бо влада забороняла проведення будь-яких масових заходів [529, арк. 1 – 2].

Зважаючи на складне фінансове становище, категорію членів-передплатників видань товариства було відновлено на загальних зборах лише 4 липня 1931 р. Річний внесок для них складав 12 зл., за що вони отримували п'ять книжок без покриття поштових витрат, зокрема, твори: В. Бірчака “Володар Ростиславич” (176 с., 2 зл.), Б. Лепкого “Під ялинку” (110 с., 2,60 зл.), О. Терлецького “Вплив природи на історію України” (74 с., 1,50 зл.) і “Україна заборолом культури й цивілізації перед степовиками” (91 с., 1,80 зл.), А. Чайковського “Сонце заходить” (205 с., 4 зл.) [530, с. 1].

Окрім членів товариства, читалень і філій, була категорія дійсних членів. Головний відділ вважав, що дійсним членом “Просвіти” можна вважати лише того, хто заплатив членський внесок від 1937 р. [510, арк. 15]. Лише окремі особи виявляли бажання бути дійсним членом товариства. Так, у заяві студента третього курсу відділу православної теології Варшавського університету А. Коломійця, члена Української студентської громади, Українського клубу у Варшаві, до Головного відділу від 10 червня 1928 р. висловлювалася просьба щодо прийняття його у дійсні члени “Просвіти” у Львові [531, арк. 3]. О. Гарасевич, мандрівний учитель сільського господарства у 1904 – 1909 рр., у листі до Головного відділу з Харкова писав про відновлення прав дійсного члена товариства з платою 2 зл. (1 зл. вартувала грамота) [532, арк. 1].

Окрема категорія членів належала до почесних. Упродовж 1894 – 1928 рр. було 54 почесні члени, із них померло 26 [533, арк. 1, 29]. За іншими даними, до війни було 44, після війни – 25 [534, с. 147]. (Інформацію щодо списку почесних членів подано у табл. 3.29). На 25 грудня 1925 р. до почесних членів було зараховано 15 осіб. (Їхній список подано у табл. 3.30). (Список почесних членів, ухвалений загальними зборами 25 грудня 1925 р., 25 грудня 1926 р. і 21 березня 1929 р. подано у табл. 3.31). 10 серпня 1926 р. директор канцелярії звертався до І. Макуха, В. Стефаніка та інших відомих осіб у Західній Україні з проханням надати фотографії й автобіографії до календаря товариства на 1927 р. у зв'язку з іменуванням їх почесними членами [535, арк. 1].

Позиція “Просвіти” ґрунтувалася на тому, що варто було відмінити членство читалень, філій, товариства, а запровадити єдину категорію членів. Суть запропонованого проекту базувалася на тому, що члени читалень платять 3 зл. щороку і ці кошти потрібно було б ділити між читальнею, філією, Головним віділом (по 1 зл.), або ж річний внесок 5 зл., коли для потреб читальні залишається 3 зл., по 1 зл. виділяється на філію і Головний віділ [426, арк. 15]. Низький рівень сплати внесків, як членами читалень, філій, так і товариства, не давав змоги втілити цей проект у практику просвітньої діяльності, бо це б поставило у безвихідне становище не лише читальні й філії, але й “Просвіту” у цілому. Важливим завданням “Просвіти” було залучити кожен читальню, кооператив, членів відділів, ревізійних комісії до товариства [524, арк. 1], про що неодноразово повідомляла “Просвіта”.

Для пропаганди членства Головний віділ звертався до РСУК щодо розміщення у “Господарсько-кооперативному часописі” закликів про вступ у члени товариства [536, арк. 15, 23]. У деяких повітах влада домогалася відрахування громадян з українських товариств для безпеки і громадського порядку. Яворівський староста розпорядився відрахувати з числа членів читалень у Яворові В. Бориса, В. Грабовського, М. Кулиничча, О. Линду, М. Лису, С. Станьківну, у Малому Передмісті – І. Тиндика, у Великому Передмісті – Р. Білоуса, С. Линду, у Наконечному – Н. Романця, із гуртка “Рідної школи” у

Моринцях – С. Брошка [537, с. 7]. Влада припинила функціонування читалень у Вільхівці й Посухові Бережанського повіту у зв'язку з тим, що їхніми членами були особи, які проводили антидержавну діяльність [256, арк. 1].

Головний виділ рекомендував використовувати для залучення членів до товариства канцелярії українських адвокатів, установ, парохії, на видному місці почепивши вивіску-оголошення: “Тут приймаються членські вкладки до Т-ва “Просвіта” у Львові та добровільні датки на “Просвіту”” [519, арк. 10 – 13]. М. Галущинський, виступаючи на загальних зборах товариства 25 грудня 1926 р., зазначав, що є повіти, у яких лише 5 – 8 священиків є членами “Просвіти”, ще менше учительства, серед студентської молоді навіть не набереться двох десятків членів [495, с. 7]. Так, у зверненні Головного виділу від 3 вересня 1927 р. наголошувалося на тому, що кожен член виділу читальні, контрольної комісії мусить стати членом “Просвіти” і платити внесок у сумі 2 зл. [481, арк. 3]. За статистикою, упродовж 1923 – 1927 рр. щодня членами товариства ставало 11 осіб [448, арк. 1].

Упродовж 1931 – 1932 рр. грамотами було нагороджено 100 осіб і установ, з них 5 філій, 13 читалень, 71 особа, решту – кооперативи, кооперативні каси, Народні доми і гурток “Сокола” (підраховано автором) [538, арк. 1 – 2]. “Обіжник до всіх філій і читалень Товариства “Просвіта” в краю” від 16 квітня 1929 р. закликав стати членом товариства кожного члена виділу читальні, ревізійної комісії, кожного заступника голови осередку. На 1929 р. нараховувалося 38142 членів читальняних виділів, які мали сплатити внесок у розмірі 76284 зл., які разом із внесками читалень становили б 140634 зл. [517, арк. 5]. “Народня Просвіта” повідомляла, що на 1926 р. із півтори тисячі українських кооперативів навіть п'ятдесят не сплатили внески [495, с. 7]. РСУК у 1925 р. спеціально визначив резервний фонд капіталу на культурно-освітні цілі [536, арк. 11]. За нашими підрахунками, у 1926 – 1927 рр. 150 кооперативів заплатили членські внески на суму 2066,98 зл. [536, арк. 16 – 21]. На 24 листопада 1926 р. ПСК Бучаччини подав список 14 кооперативів, які сплатили внески на суму 133,80 зл. [536, арк. 27]. 9 червня 1928 р. В. Дуткевич, ревізор

РСУК, передав 12 зл. членських внесків Головному віділові від чотирьох кооперативів з Осердіва, Кривиці, Будинина [536, арк. 55]. 2 листопада 1931 р. “Просвіта” просила РСУК, зважаючи на важке фінансове становище, залучити ревізорів до сплати кооперативами членських внесків на суму 10 тис. зл. [536, арк. 96, 243].

Ця проблема так і не знайшла практичного втілення у життя ревізорами РСУК, тому Головний віділ намагався провести спільну конференцію з ухвалою, яка б зобов’язувала усі без винятку кооперативи ставати членами “Просвіти”, а ревізорів – стягувати заборгованість із членських внесків, бо кооперативи передбачали у бюджетах сплату внесків членами [536, арк. 149, 222]. У 1937 р. лише 901 кооператив РСУК сплатив внески. Для порівняння: у 1931 р. – 1001 [536, арк. 244]. На конференції, що проводилася 27 листопада 1937 р. у Раві-Руській за участю представників філій “Просвіти” Белза, Сокаля, Любачева, підкреслювалося: зобов’язати РСУК, “Центросоюз” видати відповідне рішення щодо сплати боргів до ПСК і кооперативів [529, арк. 1 – 2].

Тим не менше, незважаючи на невисокий рівень сплати внесків господарськими структурами, значна частина кооперативів подавала заяви щодо вступу у члени товариства. Так, 18 січня 1926 р. кооператив “Ощадність” просив прийняти у члени “Просвіти” із внеском 10 зл. [536, арк. 12]. 2 грудня 1927 р. кооператив “Сила” із Немирова подав заяву щодо вступу у члени “Просвіти” [539, арк. 7]. 31 березня 1928 р. кооператив із Бовино Перемишльського повіту, будучи членом РСУК, просив прийняти у члени товариства [540, арк. 1]. Активно вступали у члени товариства кооперативи Стрийщини, про що свідчить надсилання Головним віділом дирекції окружного союзу українських кооперативів у Стрию 100 підписаних членських грамот для місцевих кооперативів [541, арк. 1].

У сплаті членських внесків активністю відзначалися молочарські кооперативи. Так, 20 травня 1932 р. вони заплатили внески на суму 88 зл., із них у районі Коропця – на суму 40 зл., у Журові – 30 зл., у Горожанні – 18 зл. [535, арк. 56]. Загалом “Маслосоюз” виплатив 2000 зл. членських внесків від

молочарських кооперативів [542, арк. 58]. 11 жовтня 1932 р. районна кооперативна молочарня у Жужелі стала членом “Просвіти” із внеском 30 зл. [542, арк. 64]. (Дані щодо заборгованості “Маслосоюзу” із виплати членських внесків на 13 квітня 1934 р. подано у табл. 3.32). До речі, 10 березня 1927 р. “Маслосоюз” повідомляв Головний виділ, що школа у Милованні звернулася до нього з проханням вступити у його члени і надіслала внесок [542, арк. 14]. Однак школа у Милованні не була окремою структурою, а підпорядковувалася “Просвіті”, тому фактично вже була членом “Маслосоюзу” через членство товариства [542, арк. 14].

Акція залучення членів до товариства знайшла підтримку серед “Лугів”, пластунів. Їхні осередки діяли і при польських державних гімназіях, зокрема два у Бережанах та по одному у Бучачі й Самборі. У 1922 р. В. Горбовий у Косові вперше організував позашкільну міську молодь у жіночому й чоловічому відділах, а у Львові тоді ж пластовий осередок виник при торгівельній школі “Просвіти” [543, с. 93]. Лугова рада у Семківцях вступила до “Просвіти” із внеском 2 зл. [476, арк. 9 – 10]. Голова просвітньо-організаційної комісії товариства звертався до верховної пластової ради в особі В. Тисовського у Львові щодо підтримки акції масового залучення членів до “Просвіти” і збору пожертвувань при допомозі пластових полків [544, арк. 1]. 23 лютого 1922 р. референт львівського коша верховної пластової команди повідомляв “Просвіту”, що місцеві полки із захопленням зустріли акцію товариства [544, арк. 2]. За даними Б. Савчука, один курінь зібрав у 1926 р. на “Просвіту” 125 зл., а на будову Пластового дому в Львові – 120 зл. [543, с. 140].

Однак дирекція академічної гімназії забороняла проводити акцію, зважаючи на § 20 шкільного статуту, який не дозволяв учням належати до будь-яких товариств, тому збір коштів Першим пластовим полком було призупинено [544, арк. 3]. 6 лютого 1926 р. Головна управа уряду старшин пластунів верховної пластової команди повідомляла “Просвіту”, що лише старші пластуни стануть членами товариства, тому що молодшим влада забороняла вступати у члени товариств [544, арк. 12]. Курінь старших пластунів-волиняків

ім. Січових стрільців звертався до “Просвіти” із прохання прийняти їх у члени товариства з річним внеском 5 зл. [544, арк. 20]. Так, курінь старших пластунів “Ластівка” заплатив внесок за 13 осіб у сумі 26 зл., дівочий курінь “Ті, що греблю рвуть” – 46 зл. за 23 осіб, курінь “Червона калина” – 24 зл. за 12 пластунів, курінь “О. З. О.” – 24 зл. за 12 осіб [544, арк. 22, 24 – 25, 27].

Для залучення греко-католицького духовенства до товариства Головний виділ закликав його вступати у члени “Просвіти” [481, арк. 6]. 4 березня 1926 р. ректор греко-католицької семінарії Й. Сліпий, передаючи 60 зл. членських внесків, повідомляв “Просвіту”, що лише 80 семінаристів стали членами товариства, усі вступити не можуть, тому що деякі студенти настільки бідні, що не мають змоги платити внески [545, арк. 7]. (Дані щодо сплати членських внесків семінаристами Львівської духовної академії упродовж 1927 р. подано у табл. 3.33). 10 листопада 1937 р. керівництво греко-католицької богословської академії у Львові зверталось до Головного відділу з проханням перевірити членство студентів і видати їм відповідні посвідки. За нашими підрахунками, на 1937 р. їхня кількість становила 83 особи [546, арк. 4 – 4 зв]. До речі, на загальних зборах, які відбувалися 25 грудня 1925 р., М. Галущинський зазначав, що студентів-членів товариства не нараховувалося навіть двох десятків [495, с. 4].

Стрийський декан К. Бардин повідомляв “Просвіту”, що з дев’ятнадцяти священиків повіту у 1924 р. внески сплатили п’ятнадцять осіб у сумі 40 зл., у 1925 р. – 34,30 зл., у 1926 р. – 16,50 зл., два священики не платили його упродовж 1924 – 1926 рр. З усіх священиків-членів товариства внески платили лише чотири особи [547, арк. 3]. Після звернення стрийського декана до духовенства членські внески сплатили вісімнадцять осіб на загальну суму 47,80 зл. [547 арк. 4]. 14 липня 1930 р. греко-католицький парох у Товмачику надіслав до товариства 42 зл. – членські внески від тринадцяти осіб із Товмачика і восьми осіб з Івановець [547, арк. 5]. 14 квітня 1934 р. парох греко-католицького уряду у Самборі повідомляв товариство, що його уповноважено надіслати 30 зл. за п’ятнадцять священиків-членів “Просвіти” [547, арк. 14]. За

даними І. Калиновича, у 1925 р. лише 10 % духовенства Золочівського повіту були членами “Просвіти” [495, с. 13].

Деякі дослідники низький рівень сплати членських внесків пояснюють високими податками, накладеними державними фінансовими структурами. Так, М. Мандрик писав, що податки, “...які держава здирала з населення, привели до зменшення кількості членів в осередках цієї організації. Але згодом справи дещо поліпшились. У 1935 – 1939 роках “Просвіта” активно запрацювала. В цей період у ній нараховувалось 360 тисяч членів” [156, с. 65]. На нашу думку, все-таки основною причиною несплати членських внесків виступали не податки, оскільки сума річних членських внесків для звичайних членів становила лише 2 зл., для селян – 1 зл. [512, арк. 19]. У зв’язку з 65-річчям “Просвіти” членський внесок для незаможних осіб було знижено до 1 зл. [421, арк. 92]. За даними читальні у Будзанові, її члени – чоловіки і юнаки платили внески у сумі 1 зл., жінки й дівчата – 0,50 зл. [548, арк. 3]. Головний відділ вважав, що не варто виправдовувати несплату членських внесків складним матеріальним становищем, тому що річна сплата внесків у розмірі 1 – 2 зл. суттєво не позначалася на бюджеті навіть бідної людини [519, арк. 10 – 13]. Наприклад, у середньому одноденний заробіток столяра на середину 1920-х рр. становив 2,5 зл. Це пояснюється низьким рівнем відповідальності членів, байдужістю, на чому й наголошував М. Галущинський, зазначаючи, що є певна кількість осіб, які, не чекаючи нагадувань, вчасно платять членські внески [549, с. 3].

І. Калинович на загальних зборах товариства, що проходили 25 грудня 1925 р., зазначав, що низький рівень членства пояснюється тим, що у довоєнний період для масового залучення членів до товариства надсилалися членські книжечки часто більшої вартості за суму внеску, що у кінцевому результаті деморалізувало їх, які у членстві бачили лише матеріальний інтерес, а не співпрацю з “Просвітою” [495, с. 13]. За даними фінансового звіту товариства за 1936 – 1938 рр. половина членів виділів читалень, а подекуди і філій, не платили внески [550, арк. 16].

На прикладі читалень як Львівського, так й інших повітів Західної України чітко проглядається нерівномірність сплати членських внесків просвітніми осередками, це пов'язано передусім із тим, що не усі виділи читалень і члени товариства відповідально ставилися до виконання своїх безпосередніх обов'язків. Із 84 місцевостей Львівського повіту лише читальня у Винниках за 1928 – 1930 рр. сплатила внески на суму 176 зл., 23 особи платили по 3 зл., серед них такі члени, як П. Кіяк, В. Магальяс та інші [551 арк. 3 – 5]. Читальня у Вихотні за 1930 – 1931 рр. сплатила внесків на суму 6 зл., у Вислобоках за 1928 – 1930 рр. – 16 зл. (підраховано автором) [551, арк. 12 – 13]. На 5 червня 1930 р. 50 членів “Просвіти” у Львові виплатили 67,50 зл. внесків за 1929 – 1930 рр. [552, арк. 1]. 23 львівських студентів сплатили внесків у сумі 16 зл. [553, арк. 1 – 2]. Із 23 членів “Медичної громади” внески сплатили 22 особи на суму 42 зл. [547, арк. 1]. (Статистичні дані щодо членства філії у Сокалі подано у табл. 3.34).

14 грудня 1930 р. ВПУВ повідомляла канцелярію, що членські внески у сумі 24 зл. за 12 осіб надіслала на адресу “Просвіти” [555, арк. 9]. На 12 грудня 1933 р. лише 32 члени товариства з усього Львівського повіту заплатили 22,50 зл. членських внесків [556, арк. 10; 557, арк. 1 – 91]. Читальня у Сороцькому Терехівлянського повіту нараховувала 43 членів, у 1934 р. заплатила 3 зл., у 1935 р. – 14 зл., 1936 р. – 20 зл., 1937 р. – 39 зл., 1938 р. – 15 зл. (підраховано автором) [558, арк. 12]. 5 грудня 1934 р. філія “Просвіти” у Сколім передала через УТОНІ внески на суму 12,15 зл. [559, арк. 26]. (Статистичні дані щодо кількості членів товариства у 1913 – 1929 рр. і виплачених ними внесків подано у табл. 3.35 – 3.36).

Зважаючи на складну ситуацію з втіленням у життя акції масового членства, Головний відділ намагався поліпшити становище за рахунок “мужів довір'я”. Передбачалося залучити до акції сільську інтелігенцію, свідомих кооператорів, призначивши для них, як винагороду, певний відсоток від зібраної суми або ж подарувати книжки [517, арк. 8]. В “Інструкції для мужів довіря в справі масового членства до Т-ва “Просвіта” у Львові” зазначалося, що

виділ філії спільно з виділом читальні призначав “мужа довір’я” у певній місцевості, обов’язок якого був почесним, наділяючи його необхідними повноваженнями, на підставі яких він проводив акцію організації членства до товариства [441, арк. 11]. Перед “мужами довір’я” ставили мету – “З кожної української хати – бодай один член Матірної “Просвіти!”” [428, арк. 1]. Для координації дій “мужів довір’я” філія “Просвіти” ім. М. Шашкевича у Львові 12 березня 1935 р. за участю 33 читалень і 93 представників українських інституцій проводила освітню нараду читалень Львівщини, ухваливши рішення щодо масової акції залучення членів до товариства з тим, щоб гідно зустріти 70-річний ювілей [560, с. 1], аналогічне зібрання проводилося і 7 червня 1935 р. [561, с. 1 – 2].

Певні обмеження щодо залучення членів до товариства накладав й “Закон про товариства”, що 1 січня 1933 р. вступав у дію, який з одного боку, дозволяв громадянам вільно об’єднуватися у товариства, з другого, – надавав владі широкі повноваження нагляду й контролю над ними [562, с. 17]. У зверненні Головного виділу від 6 лютого 1933 р. читальні зобов’язували виконувати вимоги нового закону [519, арк. 1]. 1 червня 1937 р. староста у Бережанах повідомляв виділ читальні “Просвіти” у Бишках, що у читальні шкільна молодь перебувала до опівночі, співала, галасувала, що заборонялося статутом [563, арк. 8]. Членами виділу мали право бути громадяни, яким виповнився 21 рік, членами читальні – особи 14 – 18 років за умови письмового дозволу батьків або опікунів, могли бути присутніми на зборах, але не голосувати, школярам, студентам, військовим заборонялося брати участь у діяльності товариства [564, с. 18]. Р. Чазов, член товариства міжвоєнного часу, згадував, що став членом товариства “Просвіта” у 14 років. Для того, щоб неповнолітній міг бути членом “Просвіти”, за нього мали гарантувати двоє довірених осіб [402, с. 13]. Так, на липень 1936 р. читальні Солотвинщини нараховували 386 неповнолітніх членів “Просвіти” [565, с. 4]. Наприклад, повітовий староста у Збаражі оштрафував голову читальні у Доброводах А. Табачного й секретаря М. Кутеня на 300 зл. у зв’язку з тим, що вони записали у члени осередку школярів [566, арк. 1].

Б. Савчук пише, що вступ до “Відродження” (антиалкогольного товариства. – І. З.) був відповідальнішим, ніж членство у “Просвіті”, “Рідній школі” чи іншому культурно-освітньому товаристві, бо члени “Відродження”, наслідуючи братства тверезості, публічно складали “обітницю”, що крім виконання певних обов’язків вимагало й морально-психологічних переконань і відповідальності [567, 159]. Вступ до будь-якого культурно-освітнього товариства, маємо на увазі “Просвіту”, об’єктивно відображав не лише морально-психологічні переконання, але передусім рівень національної свідомості, готовності особи до виконання покладених на неї обов’язків й відповідальності. На відміну від “Відродження”, кандидати на вступ до якого складали публічну “обітницю”, члени “Просвіти” сповідували “Десять заповідей просвітника”, що також служило своєрідним показником рівня готовності громадянина щиро, чесно й самовіддано служити громаді. Голова товариства М. Галущинський вважав, що членство у “Просвіті” було одним із показників національної свідомості [78, 19]. Іноді члени самоосвітніх гуртків при читальнях також складали заяви, у яких відмовлялися від вживання тютюну й алкоголю. Наприклад, 15 лютого 1933 р. 15 членів (серед них 2 жінки) самоосвітнього гуртка читальні у Почапах і 19 лютого 1933 р. 10 членів (серед них 1 жінка) самоосвітнього гуртка при читальні Плугова вказували у заяві, що не вживатимуть алкоголю й тютюну [568, 4].

Незважаючи на масовість кампанії у залученні членів до “Просвіти”, все-таки відбувався певний якісний відбір серед кандидатів на вступ до товариства. Передусім особа, яка бажала вступити до товариства, писала заяву до виділу читальні у своїй місцевості, сплачуючи членський внесок на поточний рік. Виділ читальні заяву кандидата з відповідним дописом щодо особи заявника надсилав до філії, філія – до Головного виділу у Львові. Заява розглядалася на засіданні виділу, який ухвалював відповідне рішення. Наприклад, 10 квітня 1927 р. І. Слюсарчук, мешканець Остальців Тернопільського повіту, подавав до місцевої філії скаргу у зв’язку з тим, що без пояснень причин, його не прийняли у члени читальні, а касир О. Підданюк повідомляв заявника, що лише

на загальних зборах приймають у члени [569, арк. 52]. (Інформація щодо реєстрації членів товариства, прийнятих у 1935 – 1936 рр., 1938 – 1939 рр. подана у табл. 3.37 – 3.39).

Загальні збори від 26 грудня 1933 р. схвалили резолюції, які закликали “Просвіту” з нагоди 65-ої річниці організувати залучення членів до товариства під гаслом: “УСІ УКРАЇНЦІ мусять поголовно стати постійними членами “Просвіти”. Під організацією розуміємо створення одної суцільної, духової спільноти, що має спільну ідею, що вірить в неї та її послідовно служить...” [421, арк. 91]. Однак запланована акція не дала змоги масово залучити членів до товариства. С. Магальяс зазначав, що у 1934 р. на 1000 українців лише 0,3 % були членами “Просвіти”, а 100 осіб або 10 % – членами читалень, зважаючи на те, що більшість із них лише формально вважалася такими, бо не платила внесків, дані цифри могли б бути нижчими [570, с. 13].

Через складне матеріальне становище товариства, зниження вікового цензу вступу в члени товариства й поглиблення освітньої праці у серпні 1934 р. М. Дужий запропонував проект “Інструкції про порядок і мету проведення перепису членів “Просвіти” на території Західної України” [571, арк. 1]. Перепис охоплював увесь просвітянський актив з нагоди 70-річчя товариства. Потребу перепису висували умови освітньо-виховної роботи [571, арк. 1]. На думку М. Дужого, перепис давав змогу поглибити працю товариства. Головний відділ готував одну тисячу повноважень для міських “мужів довір’я”, 10 тис. для читалень, 11 тис. закликів агітаційного характеру для пропаганди ідеї перепису, 700 тис. листків [571, арк. 2, 4]. У читальнях нараховувалося понад 300 тис. членів, 100 тис. провідників, 40 тис. віділових. Як передбачалося, перша хвиля перепису охоплювала 200 тис. осіб [571, арк. 2].

23 червня 1939 р. Головний відділ повідомляв Львівське воєводство, що подана інформація щодо кількості мешканців тих чи інших місцевостей пов’язана тільки зі статистикою членів читалень і товариства, а не антидержавною акцією [414, арк. 75 – 77]. Кожен українець чи українка мали пожертвувати 1 зл. Окрім того, відбувалася певна диференціація щодо кількості

осіб, які мали платити вказану суму: для селян, земельна ділянка яких становила менше 5 моргів, 1 зл. платила одна особа (голова родини), до 10 моргів – дві особи, більше 10 моргів – усі члени родини, починаючи з 14 років. Кожен, хто складав пожертву, отримував від “мужа довір’я” грамоту з написом “Грамота “Просвіти” – 1934 р. – 1 зл.” [571, арк. 3]. Зібрані кошти мали стати основою для створення фонду у 350 тис. зл., який навіть за умови зниження курсу долара складав би 200 тис. зл. [571, арк. 3].

Один організатор перепису мав зібрати 1500 – 2250 зл., за що він за два місяці праці отримував від 225 зл. до 335 зл. На тридцять читалень призначали одного “муж довір’я”, більше тридцяти читалень – двох, на район філій – трьох [571, арк. 5]. (Список “мужів довір’я” “Просвіти” на 1933 р. з вказаними місцевостями, на які вони призначалися, подано у табл. 3.40). Організаторів масового членства спільно з інструкторами філій зобов’язували забезпечити виплати внесків членами, передплату на місячник “Просвіта”, закликати “мужів довір’я” до активної участі у залученні українців до товариства [259, арк. 26]. Завдяки активним діям Головного віділу, філій і читалень упродовж 1933 – 1935 рр. кількість членів зростає у п’ять разів [572, с. 93].

У 1936 р. Головний віділ зобов’язував філії подати до відомо товариства інформацію щодо наслідків проведених заходів не пізніше 10 березня 1936 р. Завдання відділів філій полягало у тому, щоб перереєструвати “мужів довір’я” у повітах, сумлінних і активних залучити до подальшої праці, призначити відповідальних “мужів довір’я” у тих місцевостях, у яких зазначена акція не мала значних успіхів [428, арк. 9]. За нашими підрахунками, на 26 травня 1936 р. кількість членів товариства становила 93170 [513, арк. 1 – 201, 201 зв]. Головний віділ рекомендував для членів, які заплатили членський внесок за 1935 р., дарувати портрет князя Ярослава Осмомисла, для осіб, які стали членами товариства у 1936 р., – портрет князя Ярослава Мудрого [428, арк. 3, 9]. Наприклад, для організатора масового членства філії у Тереховлі було надіслано 500 портретів, які він мав розділити у необхідній кількості “мужам довір’я” [428, арк. 3].

Головний виділ передбачав залучення до 1936 р. усіх свідомих українських громадян стати членами “Просвіти” [421, арк. 98]. За даними перевірки, проведеної інспекторами Головного виділу в Ярославському повіті, з 24259 українців повіту членами читалень були лише 2069 особи, або 8,5 %, зовсім не платили внесків до читалень 927 осіб (44,8 %), членами товариства були лише 75 осіб, хоча мало б бути 286, тобто лише 26 % віділових були членами “Просвіти” у 1937 р. [275, арк. 4 зв]. Для матеріальної зацікавленості філій щодо приєднання членів до товариства із зібраних членських внесків вони мали право використовувати для власних потреб 25 % від загальної суми коштів, сплачених звичайними членами, тобто від 2 зл. [517, арк. 10]. У 1930 р. Головний виділ дозволяв філіям отримувати від внесків звичайних членів не більше 25 % від суми на власні потреби [452, арк. 5]. Згідно з вимогою статуту філії на власні потреби мали право залишати лише 15 % від загальної суми зібраних внесків [451, арк. 5]. Рішення про збільшення відсотків на потреби філії ухвалено на засіданні Головного виділу [426, арк. 15].

З часом ситуація змінилася, і 25 травня 1938 р. С. Магальяс звертався до філій з тим, що вони можуть отримати відсотки від виплачених сум: від 1 – 2 зл. – 20 %, від 6, 12, 25 зл. – 10 % [405, арк. 30]. Наприклад, філія “Просвіти” у Тернополі у 1939 р. сплатила членські внески на суму 1101,09 зл., для каси філії залишилося 20 % від виплачених коштів, тобто 36 зл., 10 % – 13,5 зл. [573, арк. 1 – 10]. В. Татомир, інспектор Головного виділу, ставив питання перед президією “Просвіти”, щоб М. Карачу, організатору філії у Бережанах, виплатити відсотки за сплачені членські внески читальнями і фізичними особами на суму 90 зл. [405, арк. 2]. Від суми 979 зл. 20 % коштів призначалися для філії – 195,80 зл., 15 % для організаторів – 146,85 зл. [405, арк. 2]. (Стан масового членства на Бережанщині за 1935 – 1937 рр. подано у табл. 3.41). На 5 червня 1935 р. філія “Просвіти” у Делятині нараховувала 31 члена, із них із внеском 1 зл. лише 2 особи платили по 2 зл. з 42 зл., філії відраховано 20 %, тобто 8,40 зл. [574, арк. 3]. За 1937 р. філія у Тернополі відіслала до канцелярії 2046,36 зл., з 20 % для філії залишилося 320,01 зл. (підраховано автором) [575,

арк. 1 – 18]. Загальні збори від 26 грудня 1933 р. доручили Головному віділові оподаткувати усіх українців на суму 5 гр. на освітні завдання товариства. Збір коштів було доручено читальням і філіям [421, арк. 92].

Яскравим прикладом свідомості й безкорисливої участі у діяльності численних українських товариств був Д. Хом'як, директор брошурувальні товариства, який належав до “Просвіти”, “Рідної школи”, “Сокола-Батька”, Народної організації, Організації українців Львова, крайової організації українських ремісників “Зорі”, Міщанського братства, був членом читальні на Середмістю, ремісничо-промислової бурси, фонду ветеранів, фонду українських інвалідів, фонду охорони воєнних могил, товариства “Сила”, ремісничої корпорації [576, арк. 52]. Заходи, запропоновані Головним віділом, позитивно вплинули на збільшення кількості членів. У 1939 р. сорок дві читальні філії “Просвіти” у Калуші нараховували 7702 членів, із них 5740 чоловіків, 589 юнаків, 767 жінок, 596 дівчат. У середньому на одну читальню припадало 149 членів [577, с. 3].

М. Брилинський, керівник закордонного відділу “Просвіти”, вважав, що діяльність товариства була територіально обмеженою, тому інституція намагалася поширити свою працю щодо залучення членів до товариства й серед української еміграції. Прийняті резолюції загальних зборів товариства від 26 грудня 1933 р. закликали українців у всіх регіонах світу всебічно розбудовувати просвітню організацію [421, арк. 91]. 22 жовтня 1923 р. Головний віділ повідомляв О. Назарука про його призначення представником “Просвіти” на Канаду, США, Бразилію із завданням організації філій, збору коштів для матеріальної підтримки товариства [578, арк. 2]. Повноваження О. Назарука було підтверджено у листі до І. Боберського [578, арк. 5]. О. Назарук писав до Головного віділу, що серйозних меценатів для товариства за кордоном не було, тому що там домінували партійно-політичні чинники, певне товариство або установа належали до якоїсь партії або іншої структури, однак була незначна частина громадян, яких можна агітувати через пресу, відповідні видання “Просвіти”, призначені для еміграції [578, арк. 4]. (Кількість просвітніх

національних та інших товариств у Канаді на 1930 – 1931 рр. подано у табл. 3.42). Після статті О. Назарука, надрукованої у “Українському голосі”, 15 осіб стали членами “Просвіти” [578, арк. 2].

Головний віділ неодноразово у своїх відозвах закликав українські товариства у США, Канаді, Південній Америці до співпраці й налагодження тісних взаємозв’язків [579, арк. 1 – 2]. Передусім це стосувалося поширення видань і залучення членів до “Просвіти”. У зверненні до українців Канади наголошувалося на їхній підтримці “Просвіти”, йшлося про розповсюдження видань товариства, творів “Українського письменства” у 24 томах. Наприклад, вартість одного тому “Історії української літератури” М. Возняка (2 томи) у твердій оправі становила 1 дол. США, другого – 1,65 дол. США, історичної повісті О. Назарука “Князь Ярослав Осмомисл” – 60 центів, “Українських народних дум” Ф. Колесси – 35 центів [578, арк. 9]. 16 грудня 1929 р. у відозві до української громади “Просвіта” закликала усіх свідомих громадян-українців вступати у члени товариства [579, арк. 1].

У вересні 1935 р. Головний віділ звертався до греко-католицького єпископського ординаріату у Філадельфії й Вінніпезі, ігуменату монастиря чину св. Василя Великого у Едмонтоні, Монтеді (Канада), Прудентополісі (Бразилія) із тим, що через святкування ювілею заснування, посвячення прапора “Просвіти” товариство запланувало мати один мільйон членів, тому просило підтримати його матеріально [578, арк. 10]. Зважаючи на складні економічні умови, інфляцію й масовість акції, членський внесок знижено до 1 дол. США з 2 дол. США, однак такий член не отримував видання товариства, їх отримував лише той, хто сплачував внесок у сумі 2 дол. США [578, арк. 11]. Членський внесок звичайного члена складав 2 дол. США, допомагаючого – 15 дол. США, члена-добродія – 25 дол. США [579, арк. 1 – 4]. (Дані щодо кількості членів “Просвіти” в США у 1924 – 1928 рр. і у 1929 у Канаді подано у табл. 3.43 – 3.44). У 1930 р. з американського континенту членами товариства стали 346 осіб із внеском 809,11 дол. США. Вартість внеску майже повністю

поверталася до члена, який його заплатив. Архівні матеріали подають списки 260 членів товариства з США [580, арк. 1 – 5 зв, 18 – 40].

Пропагандистська акція “Просвіти” щодо залучення членів до товариства знайшла значну підтримку серед української еміграції Канади. Хоча громадяни й товариства з інших країн також вступали у члени товариства. Так, 30 березня 1926 р. П. Таращук, голова гуртка української національної молоді “Січ” у Граці (Австрія), писав Головному віділові, що члени гуртка прийняли ухвали про вступ у члени “Просвіти” [581, арк. 1]. 2 липня 1935 р. через складне фінансове становище студентське товариство “Січ” просило Головний віділ прийняти їхнє товариство звичайним членом “Просвіти” [581, арк. 6]. 5 березня 1929 р. вісім членів корпорації “Чорномор” із Кракова вступили до “Просвіти” [582, арк. 39]. 27 березня 1926 р. головна управа Союзу українських студентів-емігрантів у Польщі зверталася до “Просвіти” із тим, щоб визначила комісію для контролю процесу вступу членів громади до “Просвіти” [582, арк. 35].

Залучення членів до товариства в основному відбувалося через публікації у місцевій пресі заміток відповідного змісту. Так, “Просвіта” повідомляла редактора української газети “Праця” у Бразилії П. Карманського про надсилання йому статті М. Галущинського із закликом приєднання нових членів до товариства [583, арк. 1 – 1 зв]. Публікації давали певний результат, бо після їх виходу у світ членами товариства стали І. Коцюлибас із Трес Баррас (Бразилія), що надіслав, окрім членського внеску, 18 дол. США допомоги [584, арк. 1 – 2]. 18 лютого 1931 р. А. Менсія, голова віділу “Просвіти” у Трес Баррас, повідомляв Головний віділ про вступ у члени товариства у Львові [387, арк. 1]. А. Мартінес й І. Шеремета з Бразилії просили надіслати членські книжечки, молитовники, катехізиси, співаники [584, арк. 4]. А. Лобай зі станції Яоминь Харбінського округу у Маньчжурії у листі до “Просвіти” запитував, чи можна йому стати членом товариства [585, арк. 5]. 22 березня 1930 р. Головний віділ повідомляв його, що членом товариства може бути кожен українець, який заплатить внесок у сумі 2 зл., за що отримає членську грамоту, календарі й книжки [585, арк. 5 зв]. 13 жовтня 1935 р. “Українська матиця” із Баня-Луки

(Чехословаччина) звернулася до Головного віділу з проханням вступити у члени товариства [586, арк. 1].

Активністю вступу у члени товариства відзначалися представники січових організацій, стрілецьких громад, окремі читальні “Просвіти”, “Соколи”, УНО, приватні особи. Передусім це стосувалося Вінніпега, у якому українські емігранти не лише були членами “Просвіти” у Львові, але й організовували аналогічні інституції на зразок товариства у Канаді. Наприклад, у Вінніпезі силами української еміграції було збудовано Народний дім, вартість майна якого складала 43 тис. дол. США, що утримував на свої кошти “Рідну школу”, в якій навчалися 250 учнів, при ньому діяв хор з 124 осіб, працювала бібліотека, що нараховувала 5000 україномовних книг і часописів. Уся праця Народного дому містила драматично-співацьку, просвітню, наукову, шкільну й спортивно-масову діяльність [419, арк. 11 – 12]. На зборах, що проходили 25 березня, 8 і 29 квітня 1929 р. у Вінніпезі, було зібрано суму у розмірі 10 тис. дол. США на розбудову канадсько-українського інституту “Просвіти”, необхідна сума становила 75 тис. дол. США, яку зібрали у Канаді. Ця інституція перетворилася у центр усіх читалень товариства у країні [587, с. 181], якій вони підпорядковувалися. У Вінніпезі перебував Головний віділ [588, с. 19]. Метою цієї структури була просвіта й піднесення культури та добробуту канадських українців у всіх сферах і напрямках життя [588, с. 16].

Заклики Головного віділу “Просвіти” у Львові підтримали українські емігранти за кордоном. Так, 5 березня 1924 р. В. Казанівський, власник книгарні “Український базар” у Вінніпезі, направляв на адресу товариства внесок у розмірі 1 дол. США [589, арк. 2]. 13 грудня 1928 р. В. Паровінчак, представник Січової організації області Канади, надсилав 2 дол. США внеску і повідомляв Головний віділ, що значна кількість січовиків прагнула з початком 1929 р. вступити у члени “Просвіти” [590, арк. 1]. Д. Герич із Головної управи Української стрілецької громади (“Ukrainian Legion”) у Вінніпезі надсилав 2 дол. США внеску за І. Андруховича. “Ukrainian Legion” звертався із закликом до восьми своїх організацій і до двадцяти восьми відділів “Взаємної помочі” у

Канаді із закликом вступати у члени “Просвіти” [590, арк. 2 – 3]. Члени стрілецької громади у Вінніпезі у листі до Головного віділу писали, що вони не задоволені тим, що “Просвіта” надіслала листівку з польськими краєвидами [590, арк. 14].

Звернення “Ukrainian Legion” щодо вступу у члени “Просвіти” підтримали українські товариства й емігранти Канади. Зокрема, із форту Вільямс у 1927 р. надійшло 34 дол. США внесків від 17 членів товариства з поданням поіменного списку [589, арк. 24 – 28, 34]. У січні 1928 р. “National Book Store” надіслала 30 дол. США за 15 членів товариства [589, арк. 35]. 30 липня 1931 р. Українська стрілецька громада (“Ukrainian Veterans Association”) в Едмонтоні надіслала 19 дол. США членського внеску, І. Савчук із Торонто – 10 дол. США внеску за товариство [590, арк. 5, 7]. 12 липня 1932 р. на адресу “Просвіти” надійшло 44,15 дол. США від канадсько-українського товариства “Просвіта” у Тіммінсі (Онтаріо), української стрілецької громади у Едмонтоні, стрільця Б. Зеленого з Алти та інших [590, арк. 12].

У 1933 р. УСС ім. Д. Вітовського і СУС (Союз українців-самостійників) із Вінніпегу, “Сокіл” вступили у члени товариства. М. Ольховий, голова філії УНО у Гамільтоні, з нагоди 70-річчя “Просвіти” просив прийняти осередок у члени товариства [590, арк. 23]. Крайова ексекютива УНО у Саскатуні з нагоди ювілею “Просвіти” надіслали 68 дол. США [590, арк. 25]. 28 грудня 1935 р. управа української громади Брюсселя й околиць надіслала товариству 2 дол. США внеску на 1936 р. [591, арк. 2]. Упродовж 1939 р. через УНО Головний віділ надіслав 24 грамоти інституціям і приватним особам – членам “Просвіти” [590, арк. 31]. (Дані щодо кількості членів “Просвіти” (1924 – 1929 рр.) за кордоном у різних країнах світу й часу членства подано у табл. 3.45 – 3.47). Останній запис, зроблений у книзі реєстрації членів товариства у 1938 – 1939 рр. зафіксовано 8 серпня 1939 р., у члени вписано “Молоду Просвіту” із Монреалю з внеском 10 дол. США [514, арк. 264 зв – 268 зв]. Усього на 8 серпня 1939 р. нараховувалося 144792 члени товариства (підраховано автором) [514, арк. 1 – 268, 268 зв].

Досить складними були відносини “Просвіти” у Боснії, Загребі з греко-католицькою церквою, місцевими націоналістами, тому питання вступу у члени товариства у Львові навіть і не ставилися. В. Семака з містечка Прнявир (Боснія) писав у листі до Головного виділу, що емігранти бідують, не можуть навіть книжки купити [592, арк. 1]. У Загребі “Просвіта” розпочала діяльність у 1933 р., однак місцева греко-католицька церква, як зазначав автор, перешкоджала її функціонуванню [592, арк. 1 зв]. Студенти-члени “Просвіти” взяли участь у насипанні могили українським героям у с. Дуброва Камениця, заупокійну службу відправляло православне духовенство, тому греко-католицьке знехтувало запрошенням [592, арк. 2].

У листі, датованому 2 квітня 1937 р. до управи українського товариства допомоги емігрантам, В. Семака зазначав, що для емігрантів-українців у Югославії “Просвіта” виконувала освітню місію, однак студенти з Галичини, її засновники, зазнають постійних утисків з боку греко-католицького духовенства, яке проводить ворожу політику, виступаючи проти товариства у україномовному католицькому місячнику “Рідне слово”, [593, арк. 1 – 2]. Незважаючи на протистояння з греко-католицькою церквою, УТП у Загребі за 1938 р. мало 20523,85 динарів (далі – дин.) прибутків, 17,113 дин. витрат, членські внески й пожертвування становили 920 дин. [594, с. 6 – 7]. У 1939 р. УТП зібрало на фонд Карпатської України 5465,50 дин., фонд ім. Є. Коновальця – 1523,25 дин. [595, с. 10 – 11].

Отже, залучення членів до товариства служило важливою складовою подальшого поступу товариства у формуванні національної свідомості українців. Головне завдання, яке вирішувала “Просвіта”, полягало у тому, щоб масово залучити у члени товариства якомога більшу кількість українців. Низький рівень сплати внесків Головний виділ пояснював браком відповідальності виділів філій і читалень й безпосередньо членів товариства. Для активізації процесу сплати внесків Головний виділ висував проект єдиної категорії членства, що передбачав збільшення суми внесків і їхнього поділу між читальнею, філією і Головним виділом, що так і не було втілено у життя.

3. 3. Рух за ліквідацію неписьменності

Важливе місце у діяльності “Просвіти” посідала боротьба з ліквідацією неписьменності серед українського громадянства. Низький стан письменності населення спонукав товариство розпочати акцію боротьби з цим явищем. Читальні й філії товариства втілювали у життя рішення й плани Головного віділу та його різноманітних комісій, проявляли власну ініціативу, спрямовуючи свою діяльність на відбудову зруйнованої війною освітньої структурної організації на селі, наповнення її змістовною працею, на виконання адміністративно-господарських функцій, що вимагали значних як матеріальних, так і ідейних засобів впливу.

“Просвіта”, зважаючи на стан української школи, не могла залишити осторонь питання освітнього характеру, хоча, як свідчать окремі публікації, товариству нав’язували суто освітні функції [596, с. 8]. Це обмежило б сферу впливу товариства, звузивши її до власне просвітніх питань, залишаючи невирішені не лише освітні проблеми української молоді учнівського віку, але й стан освіти дорослого населення. В “Інструкції для читалень “Просвіти” у справі поборювання неграмотности” наголос робився на тому, що успіх праці товариства залежить від освіти народу [411, арк. 14]. Член Головного віділу В. Мудрий писав, що освіта народу є фундаментом не лише добробуту, але і національної свідомості, на якій розвивається культура [132, 3]. Освітня праця виступала основою національного життя [597, 2].

2 квітня 1923 р. на загальних зборах делегат М. Стасів запропонував відновити функціонування комісії боротьби з неписьменністю [421, арк. 17]. На кінець 1922 р. акція ліквідації неписьменності була досить слабка, а комісія боротьби з неписьменністю не проявляла належної праці у цьому питанні [64, с. 93]. Для більш ефективного розв’язання досить складної проблеми Головний віділ постійно залучав представників інших українських установ, національної преси, греко-католицького духовенства. 22 листопада 1932 р. Головний віділ звертався до митрополичого ординаріату у Львові із запрошенням на конференцію представників преси й установ, яка планувалася на 26 листопада

поточного року з питання започаткування кампанії боротьби з неписьменністю [598, арк. 20]. Представники українських установ і преси підтримували акцію, започатковану Головним віділом, комісією боротьби з неписьменністю й закликали інші інституції до співпраці з “Просвітою” [599, арк. 2]. Наприклад, “Центросоюз” заохочував місцевих кооператорів до навчання на курси для неписьменних за певну винагороду [515, арк. 24].

На одному із засідань комісії боротьби з неписьменністю зазначалося, що серед українців Галичини 49 % греко-католиків і 76 % православних на північно-західних землях є неписьменними й 150 тис. дітей не відвідують школу [599, арк. 1]. За даними філії “Просвіти” у Белзі на 1930 р. кількість неписьменних на Волині й Поліссі становила 70 % [526, арк. 2 зв]. В. Целевич, визначний діяч УНДО, писав, що українці щодо неписьменності зрівнюються з англійськими індусами та з Єгиптом [600, с. 461]. Згідно з іншими даними щодо неписьменних на 1933 р. було у Західній Україні серед греко-католиків 48,8 %, серед православних (Волинь) – 72 %. Для порівняння: у Фінляндії – 1 %, Естонії – 12 %, Латвії – 19 %, Угорщині – 15 %, Литві – 37 %, радянській Україні – 48 % [446, арк. 28].

Головний віділ намагався залучити до акції ліквідації неписьменності українську інтелігенцію [599, арк. 1]. І. Ліщинський, референт комісії боротьби з неписьменністю, вважав, що українська інтелігенція повинна долучитися до ліквідації неписьменності, доклавши максимум зусиль, організовуючи якомога більше курсів для неписьменних [601, с. 19]. Б. Чайковський, просвітній діяч, зауважував, що у зв’язку з відсутністю інтелігентських сил в організації просвітніх курсів почин у їхньому проводі могли взяти на себе селяни, керуючись вказівками й інструкціями місцевих філій “Просвіти” [602, с. 68]. Голова товариства М. Галуцинський вважав, що не варто формалізувати освітню працю [603, с. 84], зауважуючи, що під гаслом “Геть неписьменність!” проводиться боротьба з неписьменністю у радянській Україні, тому цей лозунг варто було б проголосити товариству [85, с. 3]. 25 грудня 1925 р. у виступі на загальних зборах А. Гаврилко, делегат зі Львова, також висловлював думку,

щоб боротьбу з неписьменністю організувати за почином радянської України, зробити загальним обов'язком для усіх [421, арк. 37 – 38].

Незважаючи на те, що “Просвіта” у питанні ліквідації неписьменності намагалася орієнтуватися на радянську Україну, проте просвітні діячі реально оцінювали ситуацію, протестуючи проти масових насильств, переслідувань і арештів на Великій Україні, проти радянофільства у Східній Галичині. Так, громади Святого, Заболотців, Заруддя, Обаринець ухвалили відповідні рішення, представники читалень філії “Просвіти” у Раві-Руській виступали проти переслідувань українських науковців на чолі з академіком С. Єфремовим, з'їзд українського студентства Сокальського повіту і студентського гуртка при філії засудили червоний терор [604, с. 6; 605, с. 2; 607, с. 2].

Статистичні дані щодо кількості неписьменних українців носять суперечливий характер і навіть на 1930 р. УНІ у Берліні лише збирав матеріал для дослідження згаданої проблеми. За статистичними даними на 1938 р., у Польщі було 1723 млн. неписьменних українців, у тому числі 605 тис. чоловіків і 1118 тис. жінок, або 42 % від загальної кількості населення, тобто на кожних 100 українців – 42 неписьменні. М. Полоницький, освітній діяч, зазначав, що у трьох воєводствах (Львівському, Станіславівському, Тернопільському) на 3,2 млн. українців було 836 тис. неписьменних, тобто на 100 українців 34 неписьменних [607, с. 1]. Деякі джерела подають такі дані, що на основі урядового перепису від 1931 р. кількість неписьменних українців у Польщі складала 41,7 % [608, с. 20]. (Статистичні дані щодо кількості неписьменних у Львівському, Станіславівському і Тернопільському воєводствах (за даними урядового перепису населення від 9 грудня 1931 р.) подано у табл. 3.48 – 3.51. Для порівняння подається інформація щодо кількості неписьменних у Волинському, Люблінському й Поліському воєводствах (за даними урядового перепису населення від 9 грудня 1931 р.) у табл. 3.52 – 3.55).

Катастрофічною була ситуація у Ліськівському повіті Львівського воєводства, де на 79 тис. українців – 46 тис. були неписьменні, Борщівському повіті Тернопільського воєводства на 59 тис. – 20 тис. [607, с. 1]. У деяких

сільських місцевостях неписьменність сягала 70 % [605, с. 6]. Питанням ліквідації неписьменності займалися і філії “Просвіти” на місцях. Зокрема, філія у Калуші наголошувала на тому, що неписьменність є найбільшим лихом для села, тому до розв’язання проблеми необхідно залучити священиків або організувати спеціальні курси [609, с. 1]. Масова неписьменність громадянства була серйозною національною проблемою [610, с. 2]. Головний виділ планував проведення ударної кампанії у справі масового членства, викорінення неписьменності, організовуючи відповідні курси на місцях [480, арк. 2].

У “Правильнику самоосвітньої референтури” наголошувалося на тому, що при кожній філії мала бути утворена самоосвітня референтура як допоміжний орган виділу філії для організації й підвищення самоосвітньої праці у читальнях. Завдання самоосвітньої референтури полягало у тому, щоб контролювати діяльність читальняних самоосвітніх гуртків, організовувати відповідні курси, бібліотечний абонемент самоосвітніх підручників тощо [611, арк. 6 – 9]. Незважаючи на розпорядження Головного виділу, самоосвітні референтури так і не було створено при усіх філіях, їхні функції виконували комісії боротьби з неписьменністю.

М. Галущинський висував обов’язкові і необхідні вимоги для успішного ведення курсів боротьби з неписьменністю, які ґрунтувалися на тому, що на курси потрібно записувати не більше десяти слухачів із врахуванням вікового цензу, включати до програми навчання основи писання, читання й математики. Автор програми наголошував на важливості використання прикладів із життя учасників курсу, пропонував уникати наукової термінології, пояснювати матеріал чітко і зрозуміло. На його думку, результати навчання матимуть лише тоді успіх, коли слухачі зрозуміють, що читання й писання є не метою, а основою навчання [86, с. 18].

“Просвіта” намагалася повністю ліквідувати неписьменність до кінця 1927 р., у зв’язку з чим передбачалося видання відповідних підручників, зміст яких обмежувався б поданням елементарних знань із читання, писання й математики [495, с. 28; 612, арк. 11]. Деякою мірою таке рішення носило популістський

характер, оскільки не враховувало ситуації, особливостей розвитку просвітнього руху, ставлення влади до організації курсів для навчання неписьменних. Навіть не усі філії були ознайомлені з питаннями організації курсів для неписьменних і у 1929 р., про що свідчить лист голови філії “Просвіти” із Тереховлі о. С. Мохнацького до Головного відділу [452, арк. 1].

Першочергове завдання освітньої праці полягало в ознайомленні слухачів з програмою народної освіти й методами освітньої праці. М. Гебус, член відділу філії у Ярославі, у рефераті “Значіння читальні на селі і її завдання” вказував на місце освіти для розширення світогляду селян, визначаючи її основні чинники: церква-школа-читальня [449, арк. 1]. Головний відділ дотримувався думки, що першим ступенем освітньої праці було формування національної свідомості, другим – організація самоосвітніх гуртків [613, арк. 3]. М. Дужий, секретар Головного відділу “Просвіти”, вважав самоосвітні гуртки своєю школою, у якій усі займаються згідно з програмою, що складалася з двох рівнів: нижчого (початкового) і вищого (доповнюючого). Б. Чайковський зауважував, що мета самоосвітніх курсів ґрунтується не на тому, щоб дати слухачам університетську освіту, або вчити їх так, як вчать у школі, а подати їм основи із усіх сфер знань з метою їх поглиблення через самоосвіту [602, с. 69]. (Навчальна програма просвітнього курсу, який проходив упродовж 11 листопада 1924 р. – 3 січня 1925 р. у Сокалі подана у табл. 3.56).

Освітнім питанням у діяльності читалень відводилося досить важливе значення, позаяк з 1920 – 1921 навчального року розпочалося поступове впровадження у Західній Україні нових програм, що утверджували основи для створення єдиної державної школи. Як вважав М. Галушчинський, найважливішою хибю державної шкільної освітньої політики було не лише усунення українського національного чинника зі шкільних адміністративних органів, але й певні перешкоди розвитку національної школи, ліквідація українського приватного шкільництва [87, с. 16, 19]. На просвітні осередки покладалася відповідальна праця, бо у складних умовах постійних утисків з боку польської влади вони мали замінити народні школи й гімназії. Головний

виділ закликав філії і читальні організувати курси для неписьменних, подавати до їхнього відома необхідні вказівки, у яких зазначалося б, що важливим чинником функціонування читальні є ліквідація неписьменності, у зв'язку з чим необхідно заохочувати батьків направляти дітей на навчання, дбати про зменшення кількості неписьменних у громаді [614, арк. 3].

Потреба створення курсів для неписьменних була реальною об'єктивністю й необхідною вимогою часу, тим паче, що і “Просвіта” ставила перед читальнями завдання подолати неписьменність до кінця 1927 р. на основі повної ліквідації неписьменності й допомоги тим особам, які вміють читати й писати, але не можуть свої знання застосовувати на практиці [495, с. 28]. Головний виділ планував організацію короткотермінових повітових курсів, що мали підготувати читальняних організаторів, дати їм найнеобхідніші знання, тому для цього потрібно було залучити мандрівних учителів і виділити для них фонди на організацію курсів для ліквідації неписьменності [425, арк. 15].

Філія “Просвіти” у Станіславові, зважаючи на низький рівень читання книг у читальнях повіту, упродовж січня – березня 1935 р. проводила конкурс “доброго” читання, що проходив у три етапи: перший – орієнтований для початківців, планувалося організувати у січні, другий – для читачів середнього рівня – у лютому, третій – для читачів високого рівня – у березні [615, арк. 1]. Відповідний курс відбувався у Сокалі упродовж 16 листопада – 16 грудня 1936 р. для подання основ загальної освіти і виховної праці, враховуючи практичні потреби читалень. Вартість навчання складала 6 зл., його відвідувало 38 слухачів із 25 місцевостей повіту [616, с. 38 – 39]. Програма тижневого навантаження містила виклади на тему “Церква і народ – релігійно-моральні й суспільні міркування” (о. С. Ничай, 1 год.), “Громадське виховання” (П. Башук, 4 год.) та інші [616, с. 38 – 39]. М. Дужий визначав три види викладів: про сучасне становище, нові винаходи, роковини тощо; циклові, що розглядали певну проблему з різних точок зору; систематичні (курсіві), спеціально організовані на тривалий час [617, с. 324].

М. Дужий писав, що читальня повинна об'єднувати, контролювати й нести відповідальність за працю усіх гуртків. Не лише виділ читальні, але й громада в цілому своїм впливом мала заохочувати неписьменних до навчання, кожен неписьменний член виділу мав вимагати від виділу, щоб його навчили писати й читати [614, арк. 1 зв; 618, с. 1]. “Просвіта” закликала українське громадянство, усіх письменних українців до співпраці над навчанням неписьменних, проголосивши гасла “Кожний (-а) письменний (-а) навчи одного неписьменного читати й писати” [610, с. 2], “Навчім неписьменного – Книжку до рук” [619, с. 433], “Всі на фронт до боротьби з неграмотністю”, “До боротьби з неписьменністю!”, “Один письменний вчить неписьменного”, наголошуючи на тому, що як читальні “Просвіти”, так і інші українські культурно-освітні інституції повинні утворити секції боротьби з неписьменністю, завдання яких полягало у тому, щоб переписати неписьменних осіб віком 16 – 40 років й проводити відповідні заняття [614, арк. 23, 25 – 26]. Матеріальну допомогу на проведення курсів становили членські внески неписьменних, пожертвування церкви й громади [614, арк. 1 зв].

Навчання неписьменних могло відбуватися у читальні, школі або у орендованому приміщенні, розклад занять узгоджувався з виділом просвітнього осередку й слухачами. Заняття тривали не більше шести годин щоденно упродовж десяти – дванадцяти тижнів [614, арк. 1 зв]. Пізніше курс навчання неписьменних тривав десять – дванадцять тижнів при 6 – 10-годинному тижневому навантаженні [618, с. 4]. Педагоги І. Ющишин й І. Петрова вважали, що навчання неписьменних повинно тривати упродовж двох – трьох місяців [620, с. 25]. Зазвичай, заняття відбувалися ввечері, їх проводили вчитель або священник, з якими виділ читальні попередньо домовлявся [615, арк. 1 зв]. Якщо заняття проводив місцевий учитель, для навчання можна було використовувати шкільну кімнату [618, с. 1]. В “Інструкції для читалень “Просвіти” в справі поборювання неграмотности” вказувалося, що якщо місцевий учитель відмовиться проводити заняття, то можна попросити будь-якого іншого українця-інтелігента, який, користуючись методичним підручником,

забезпечить доцільне й успішне навчання [618, с. 1]. Комісія боротьби з неписьменністю вважала, що українське учительство з власного почину організує курси для навчання неписьменних [601, с. 19].

На курси зараховували осіб, які не вміли читати й писати і тих, хто був ознайомлений з читанням і писанням на початковому рівні. План навчання передбачав вивчення чисел до 100, ознайомлення з мірами, церковний спів (без нот), бесіди з історії, географії, природознавства й гігієни [614, арк. 1 зв; 411, арк. 12]. Вивчення церковного співу без нот мало б зацікавити навчанням слухачів [618, с. 1] й виступало як "...приманююча частина в програмі курсу..." [411, арк. 12]. На нашу думку, обмеженість часу навчання не давала змоги вивчити нотну грамоту, бо її засвоєння не передбачалося програмою навчання.

С. Магальяс, директор канцелярії Головного віділу, рекомендував для зацікавлення читачів використовувати різноманітні методи. Для полегшення вибору книжок варто було б використовувати комплекти пересувних бібліотек, конкурси, свята книжки, дискусійно-інформаційні зібрання, "голосні читання" [621, с. 72 – 73]. Для навчання неписьменних Головний віділ пропонував підручник О. Поповича, за його відсутності – буквар О. Солтиса [614, арк. 1 зв]. О. Попович, інспектор "Рідної школи", вважав буквар О. Солтиса досить складним для самоосвітнього освоєння, а М. Крушельницької і М. Борисової – методично застарілими [622, с. 19].

Для навчання неписьменних "Просвіта" видавала "Просвітні листки", у 1924 р. з'явилася перша серія [623, с. 2]. Окрім "Букваря", "Просвітніх листків", були й інші видання для навчання неписьменних. Зокрема, "Рідне слово. Буквар для неграмотних" А. Домбровського складався з двох частин: перша частина – навчання читання й писання, друга – так звана "мала читанка" із текстами для читання [624]. "До сонця. Початки письма й рахунків" В. Полянського також складався з двох частин. До першої частини входило шістнадцять лекцій щодо навчання читання. Друга частина – містила тексти молитов, оповідань про українську мову, культуру, державу князівських часів, козаків, національне відродження тощо [625]. До речі, у букварі подавався зразок написання листа

до Головного виділу “Просвіти” [625, с. 44]. У 1937 р. підручник для навчання неписьменних В. Полянського “До сонця” видано у кількості 5000 примірників [620, с. 3]. У цьому ж році появилася “Порадник для тих, що гуртують неписьменних до науки письма, та Методичний Показчик для тих, що пояснюватимуть буквар “ДО СОНЦЯ”, що складався з трьох частин. Перша його частина сприяла зацікавленню неписьменних до навчання, друга – подавала практичні поради, третя – самоосвітні вправи для слухачів [620, с. 3 – 4].

Комісія боротьби з неписьменністю вважала, що варто видавати не лише єдиний буквар для навчання неписьменних, їх варто диференціювати окремо для сільської й гірської місцевості, міста й селища, зважаючи на етнографічні й діалектичні особливості певної території [425, арк. 13]. Побажання комісії боротьби з неписьменністю так і не було практично втілено у житті, тому що основним принципом у виданні букварів була його доступність і зрозумілість для навчання неграмотних, без врахування територіально-етнографічних особливостей регіонів.

Виділи читалень мали забезпечити курси для навчання неписьменних необхідною кількістю букварів “Рідне слово” А. Домбровського, одним примірником методичного посібника до букваря “Рідне слово” для учителя, комплектами рухомої азбуки й підставками для неї [411, арк. 12]. На 1924 р. було розпродано 1997 примірників видань для навчання неписьменних, із них 1616 примірників “Просвітніх листків”, 268 примірників букваря О. Солтиса та інших авторів [626, арк. 9].

Одним із важливих питань боротьби з неписьменністю була проблема організації народних читань [86, с. 5]. С. Сірополко, педагог і бібліолог, зауважував, що будь-яка навчальна програма не може носити характеру чогось сталого, для усіх обов’язкового, оскільки все залежить від особистості читача. Вона передусім повинна подбати, щоб читач, який бажав набути знання за рахунок самоосвіти, повинен засвоїти найбільш важливі відомості з тих наук,

які на цей час його найбільше цікавлять і не обмежуватися окремою галуззю, а отримати основні знання з інших дисциплін [111, с. 7].

Програма систематичного читання містила предмети: астрономію, фізику, хімію, геологію, фізичну географію, біологію, анатомію й фізіологію людини, історію культури, всесвітню історію, економічні науки, психологію, філософію, педагогіку, соціологію, українознавство (географію України, антропологію, історію української культури, історію української літератури, історію України, філософію України, українське мистецтво) – усього 85 книг (підраховано автором) [111, с. 8 – 11]. С. Сірополко проявляв певну толерантність, вважаючи, що з програми систематичного читання варто усунути релігію й політику, не тому, що не надавав їм важливого значення у вихованні у читачів певного рівня релігійного чи політичного світогляду, а тому що це, на його думку, було особистою справою кожного читача [111, с. 7].

Для активізації акції боротьби з неписьменністю Головний виділ залучав українське студентство. 1 січня 1932 р. М. Дужий підготував проект курсу громадської роботи для українського студентства у Львові [614, арк. 11 – 12]. Мета його полягала у тому, щоб ознайомити слухачів з ідеологією, основними проблемами, різними формами й методами позашкільної освіти на підставі наукової літератури та досвіду й саме тим підготувати студентську молодь до активної праці серед широких верств народу [614, арк. 11]. Курс мав тривати з 1 лютого до половини березня 1932 р., проводитися тричі на тиждень: щопонеділка, щосереди, щоп'ятниці від 20.00 до 21.30 год. [614, арк. 11]. Програма курсу передбачала вивчення поняття й характеристики предмета культурно-освітньої роботи, сучасних напрямків освіти й виховання тощо. (Навчальну програму цього курсу подано у табл. 3.57).

Серйозною перешкодою в організації курсів для неписьменних була відсутність приміщень для навчання. Тому Головний виділ повідомляв читальні, що для навчання неписьменних у читальні потрібно отримати дозвіл влади [614, арк. 4 – 4 зв; 618, с. 4]. Значну кількість приміщень читалень і філій займали відділи поліції і військові, народові “кресові” організації [423, арк. 43].

Так, у звіті філії “Просвіти” у Борщові від 12 червня 1921 р. зазначалося, що читальні у повіті зайняті польською жандармерією [423, арк. 71].

Головний виділ зазначав, що завдання виділу читальні полягало у тому, щоб організувати курси для неписьменних, їх можна проводити без спеціального дозволу шкільної влади, лише потрібно повідомити староство [614, арк. 13]. Курси для навчання неписьменних не підлягали визначенню приватних шкіл, тому окремого дозволу ані адміністративної, ані шкільної влади не передбачалося, хоча читальні повідомляли староства й шкільні органи щодо проведення таких курсів, тому що вони здійснювали контроль за навчанням [618, с. 4]. Не потрібно було повідомляти владу тоді, коли гурток боротьби з неписьменністю діяв при читальні [618, с. 5].

У розпорядженні Львівської шкільної кураторії від 1922 р. наголошувалося на залученні польських народних учителів й сприянні в організації курсів для навчання неписьменних [601, с. 19]. На практиці ситуація була набагато складнішою. Як адміністративна, так і шкільна влада забороняли організацію не лише українських приватних шкіл, але й проведення курсів для неписьменних. У меморандумі кураторії Львівського шкільного округу органам адміністративної влади зазначалося на виявленні й ліквідації українських приватних навчальних закладів, самоосвітніх курсів [627, арк. 1 – 3].

Головний виділ повідомляв виділи читалень “Просвіти”, що одним із важливих завдань виділу було створення самоосвітнього гуртка, проведення курсів для неписьменних [614, арк. 48 – 49 зв]. Власне, такими були резолюції загальних зборів “Просвіти” 1 листопада 1922 р. [601, с. 10]. 15 квітня 1927 р. у “Квестіонарі в справі перепон у веденні курсів для неписьменних”, складеному за ініціативи “Просвіти” й “Рідної школи”, повідомлялося, що організація курсів для неписьменних паралізована адміністративними й шкільними органами. Зокрема, адміністративна влада вважала, що питання організації курсів для неписьменних належить до компетенції шкільної адміністрації, тому було ухвалено рішення щодо збору матеріалів із заборонаю проведення зазначених курсів і подання органам влади до кінця травня 1927 р. [614, арк. 8].

Українська еміграція Німеччини, знаючи ситуацію й ставлення польської влади до організації курсів для ліквідації неписьменності, організовувала їх у Берліні. При часописі “Українське слово” проводилися курси позашкільної освіти, після закінчення яких слухачі писали іспитові роботи. Настільки ці курси були авторитетними і визнаними, що слухачі, отримавши свідоцтво, користувалися правом вступу без іспитів до вузів Німеччини, Австрії, Чехословаччини [628, с. 48 – 49]. Навчання на курсах було платним, слухачі оплачували за навчання залежно від кожного предмета від 3 до 6 доларів. Курси позашкільної освіти охоплювали три основні напрямки: за середню школу, практичні предмети й іноземні мови. (Інформація щодо предметів, що вивчалися на курсах, подано у табл. 3.58). Наприклад, українська іспитова комісія за курс середньої школи у Берліні констатувала, що 28 вересня 1923 р. В. Лозинський, уродженець Львова, склав іспит в обсязі реальних шкіл у присутності делегата міністерства освіти УНР Р. Стоцького, відповідно комісія визнала його зрілим до студій у вищих навчальних закладах України [629, арк. 57].

Українознавчі виклади німецькою мовою проводив УНІ в Берліні під час літнього семестру із записом до 15 квітня 1935 р. в канцелярії установи або на семінарі орієнтальних мов із програмою “Духовне життя України в сучасній добі” (професор І. Мірчук), “Сучасне українське народознавство в побуті й народній поезії” (професор З. Кузеля), “Політичні течії та спроби державно-правної організації на Україні в ХХ ст.” (доцент В. Леонтович), “Українське господарство новітньої доби” (доцент Р. Димінський), “Історія України в ХХ ст.” (доцент Б. Крупницький) [630, арк. 35].

У зв’язку з практичною реалізацією програми ліквідації неписьменності 10 листопада 1932 р. у залі засідань “Просвіти” відбулася крайова освітня нарада голів і службовців філій товариства. Зрозуміло, що освітня нарада не змогла повною мірою виконати своє завдання, оскільки на засідання прибули представники лише від 28 філій [614, арк. 29]. Зміст ухвалених резолюцій базувався на плановій роботі філій у справі подолання неписьменності,

виділення коштів від місцевих бюджетів на боротьбу з неписьменністю і громадських повітових рад [614, арк. 27, 29 – 29 зв]. М. Рудницька, голова Союзу українок, заявила про підтримку акції, проголошеної “Просвітою” щодо боротьби з неписьменністю [614, арк. 32 – 32 зв].

На нараді українських установ, яку організував Головний відділ із питань боротьби з неписьменністю, 8 грудня 1937 р. вважалося початком ударної кампанії боротьби з неписьменністю [614, арк. 41 – 42 зв]. 7 грудня 1937 р. у зверненні, підписаному митрополитом А. Шептицьким й “Просвітою”, НТШ, УПТ “Рідна школа”, Товариством священників ім. св. Андрія, РСУК, “Сільським господарем”, Союзом українок, ВПУВ, “Соколом-Батьком”, “Великим Лугом”, “Відродженням”, “Учительською громадою”, основна увага зверталася на ліквідацію неписьменності [614, арк. 43 – 44].

В інструкції Головного відділу “Як створити при філіях “Просвіти” – комісії і при читальнях – секції боротьби з неписьменністю, та що вони повинні робити?” [614, арк. 49 – 49 зв] вказувалося, що боротьбу з неписьменністю варто проводити від 15 грудня 1937 р. до 15 квітня 1938 р. Тому філії повинні визначити по одному представникові від усіх місцевих українських установ, по одному представникові до комісії філії боротьби з неписьменністю, які будуть референтами цієї акції на терені своїх установ. Комісії при філіях мали б проконтролювати організацію відповідних комісій при читальнях або інших українських установах, до складу яких повинні були б увійти представники тих установ, які до неї належать. Комісію філії на першому засіданні зобов’язували обговорити способи й засоби пропаганди боротьби з неписьменністю, включаючи греко-католицьке духовенство і місцевих просвітніх діячів [614, арк. 49 – 49 зв].

Згідно з розпорядженням міністра освіти від 13 березня 1933 р. про “Заснування приватних курсів для дорослих” дозволялося організувати курси для навчання неписьменних усім товариствам, у статутах яких зазначалася ця умова. Однак на курси, що організувалися при читальнях, можна було зараховувати лише членів “Просвіти”. Тому кожен неписьменний, який бажав

навчитися читати й писати, повинен бути членом читальні. На курси заборонялося приймати дітей шкільного віку (до 14-ти років) і видавати будь-які свідоцтва [610, с. 2]. Контроль за систематичним проведенням курсів здійснювала Львівська шкільна кураторія, для курсів, що відбувалися несистематично, потрібно було повідомити адміністративну владу про їхню організацію [631, арк. 7].

Освіта дорослого населення вимагала детально розробленої навчальної програми, яка б відповідала потребам часу, чого насправді не існувало [81, с. 5]. Для визначення рівня читабельності україномовної друкованої продукції 16 червня 1933 р. “Просвітою” проводилася своєрідна анкета, мета якої полягала у визначенні літератури, що своїм змістом і формою найбільше відповідала потребам читачів, перевірки проведення сільськими лекторами “голосного читання” [632, арк. 4.]. До лекторів ставилися вимоги чіткого, голосного і виразного читання текстів, системного поділу твору на цілісні й завершені частини [633, с. 381].

Для якісної підготовки культурно-освітніх діячів використовувалися масова (екстенсивна) і поглиблена (інтенсивна) форми освітньо-виховної праці. Масова форма передбачала “голосне читання”, виклади, віче, вистави, кіно тощо. Поглиблена – навчання на курсах, у школах, вузах. Окремою формою освітньої праці виступали аматорські гуртки, духові оркестри, самоосвітні гуртки, що відрізнялися від двох попередніх форм тим, що слухачі підпорядковані провідній ідеї [103, с. 18 – 19]. Окрім того, використовувалися три типи освітньої праці: інтернатові освітньо-виховні заклади, мета яких полягала у тому, щоб “вирвати” вихованців із звичайного середовища і “втягнути” їх у рамки виховної системи. До таких закладів належали народні університети, організаційні школи; освітні осередки громад, установ тощо; внутрішня освіта – освіта у партійних структурах, організаціях, на виробництві тощо [103, с. 15 – 21].

Особливо важливе значення надавалося так званому “голосному читанню”, що практикувалося читальняними бібліотеками й давало змогу більш ширшому

колу осіб прослухати той чи інший твір і обговорити його зміст. У зверненні до філій Головний відділ закликав інтелігенцію до організації “голосного читання” при читальнях [632, арк. 3]. С. Магальяс виділяв три види “голосного читання”: виховне читання, яке передбачало ознайомлення з творами на філософську, релігійно-моральну тематику, визначення їхньої літературно-мистецької вартості; освітнє – твори з історії, літератури, історії культури, природознавства, суспільних наук тощо; повчальне – практичні знання з сільського господарства, ветеринарії, промислу, кооперації тощо [103, с. 28 – 29].

Для “голосного читання” призначалися відповідні дні й години тижня й різножанрові твори. Головний відділ дбав про те, щоб твори, призначені для самоосвітніх гуртків, відповідали рівневі розвитку слухачів [634, с. 126]. Ним було підготовлено однакові за формою, однак різні за змістом три оповідання: П. Куліша “Ориця”, Б. Грінченка “Підпал”, А. Курдидика “Самсон”, які потрібно було упродовж трьох вечорів прочитати, провести дискусію й подати не пізніше 15 серпня 1933 р. протокол, що складався із шести частин [632, арк. 6]. (Приблизний зразок протоколу “голосного читання” подано у табл. 3.59). У часописі “Життя і знання” Головний відділ рекомендував для прочитання зовсім інші твори, такі, як роман В. Наріжного “Бурсак”, читання якого мало б займати 12 – 15 вечорів, історичну повість В. Бірчака “Володар Ростиславич” (для читання за 5 – 6 вечорів), “Діти кам’яної доби” В. Залізняка, статті Ю. Крохмалюка “Хемічна війна” та інші [633, с. 381 – 382; 635, с. 267 – 269].

Читання творів зазвичай відбувалося на спільних зібраннях, хоча передбачалися й індивідуальні. Для цього Головний відділ провів поділ відповідної лектури, що поділялася на актуальну (“Діло”, “Український голос”, “Заграва”, “Свобода”), просвітянську (“Письмо з Просвіти”, “Народня Просвіта”), господарську (“Господарсько-кооперативний часопис”, “Сільський світ”), белетристичну (“Лис Микита” І. Франка, твори С. Руданського, журнал “Маски”, “Прижмуреним оком” О. Маковея), науково-популярну (“З життя первісного чоловіка і сучасних дикунів”, “Оповідання з історії Української

землі” М. Залізняка) [636, с. 124]. У бібліотеках створювалися відповідні читальняні бібліотечні інформаційні таблиці, що визначали не лише періодичне видання для прочитання, але й орієнтували читачів і слухачів у прочитанні чи прослуховуванні тієї чи іншої інформації (зразок подано у табл. 3.60).

На основі методики виховної праці, запропонованої С. Магальясом, передбачалося створення з кожної особи гармонійно розвиненої людини, яка б усвідомлювала суспільні процеси, знайшла своє місце у житті й приймала у ньому активну й творчу участь [105, с. 5]. Освіта дорослого населення розглядалася ним як індивідуальна й гурткова самодіяльність, як самоосвіта [81, с. 12]. С. Сірополко писав, що особливістю сучасного моменту була нагальна потреба освіти серед найширших верств громадянства, що повинна базуватися на самоосвіті [111, с. 97]. На думку М. Галущинського, прагнення до самоосвіти мало ґрунтуватися на наукових основах для того, щоб виховати українця “двигуном-мотором” освітнього процесу [82, с. 69]. С. Магальяс вважав, що основною вимогою самоосвітньої праці виступала самодіяльність предмета викладання, оскільки потрібно залучати слухачів до проведення занять, лише тоді праця самоосвітнього гуртка відповідатиме життєвим вимогам і інтересам слухачів [106, с. 188].

Намагаючись виправити ситуацію, що склалася у сфері організації курсів для неписьменних, на освітньому з’їзді, який проходив 29 вересня 1928 р., “Просвіта” ухвалила рішення про організацію Освітнього інституту [636, арк. 8]. Головний відділ зазначав, що недостатня кількість учителів загальної народної освіти вимагала створення Освітнього інституту у Львові, тому частиною його утворення була організація просвітньо-організаційної підкомісії для студентів, що діяла під проводом голови товариства упродовж грудня 1925 р. – березня 1926 р. [205, с. 231]. С. Сірополко вважав, що народні університети та вищі селянські школи були найвищим ступенем навчання для дорослих, які не навчалися у середніх школах, тому їхнє завдання полягало у поданні матеріалу в доступній формі [637, с. 113].

Ідею утворення Освітнього інституту Головний виділ ініціював, зважаючи на діяльність аналогічної інституції від 5 березня 1925 р. у Празі, що була спадкоємицею Освітнього інституту, утвореного у 1906 р. Освітній інститут у Празі ім. Т. Масарика утворено у переддень 75-річного ювілею президента, який пожертвував на його діяльність 4 млн. крон із національного фонду ім. Т. Масарика. До його структури входили: Сокільське товариство, Робітничка академія, Словацька матиця “Вільного сільського навчання”, Центральна робітничка школа і десять окремих філій [638, с. 149 – 151].

“Просвіта” також мала досвід організації курсів вищої освіти, оскільки подібний курс проводила у Львові в 1913 р. [639, арк. 1 – 2]. Важливе значення курсів ґрунтувалося на тому, щоб, окрім практичних навичок підняти у слухачів рівень національної свідомості й підготувати кадри свідомих, ідейних громадян, готових до планової організованої праці [639, арк. 1]. Навчальна програма курсів вищої освіти складалася з двох частин: перша передбачала вивчення, насамперед українознавства, української літератури, історії, географії, етнографії, на які відводилася половина годин усього навчального курсу. Наступна частина присвячувалася всебічному розвитку слухачів і містила вивчення будови світу, світової географії, всесвіту, народів, рас, політичного устрою, економіки, співу, пожежогасіння тощо [639, арк. 1]. Упродовж трьох місяців 1924 р. філія “Просвіти” у Яворові у співпраці з товариством “Січ” і “Жіночою громадою” організувала 49 викладів, із них 25 викладів на курсах вищої освіти [366, с. 4].

Завдання Освітнього інституту, який планувала утворити “Просвіта”, полягало у тому, щоб готувати інструкторів (учителів-опікунів) для потреб загальної народної освіти [612, арк. 10]. Головний виділ спочатку планував утворити структуру, яка б виплачувала стипендії особам, які після закінчення навчання на місцях організовували б курси для навчання неписьменних. Передбачалося виділити десять стипендій для осіб з вищою освітою і прикріпити їх до відповідних філій на місцях для активізації змісту освітньої праці. Пізніше домінувала думка про організацію Освітнього інституту [425,

арк. 14] за умови матеріальної підтримки громадянства [495, с. 29]. Питання утворення Освітнього інституту було досить складним питанням навіть для Головного віділу, хоча у бюлетені філії “Просвіти” ім. Т. Шевченка у Львові від квітня-червня 1931 р. повідомлялося, що черговим етапом діяльності філії повинно стати утворення народного університету [613, арк. 2].

У сфері позашкільної освіти Головний віділ визначав два основні напрямки: перший – загальний, екстенсивний, який ґрунтувався на піднесенні культури загалу через вплив на широкі народні маси, другий – інтенсивний – на вихованні членів у самоосвітніх гуртках [207, с. 8]. У проекті плану самоосвітнього гуртка планувалося залучити молодь до самоосвіти, яка б, з одного боку, формувала світогляд, з другого, – ґрунтувалася на вивченні історії й географії України [640, арк. 1]. Ідеологія молодіжних гуртків базувалася на “Десяти заповідях “Молодої Просвіти” в питаннях і відповідях” А. Курдидика (текст подано в додатку Д).

Подекуди організовувалися секції молоді, які гуртували юнацтво позашкільного віку [641, с. 4]. Зокрема, з історії України щонеділі кожен член гуртка добровільно готував і знайомив присутніх на зібранні зі змістом певної епохи з конкретизацією важливих історичних подій і фактів, які, у свою чергу, мали занотувати інформацію і на наступному зібранні її відтворити. У такий спосіб планувалося вивчити усі періоди історії України [640, арк. 1]. І. Крип’якевич вважав, що вивчення історії України є основою формування національної свідомості [105, с. 48 – 49]. За аналогічною методикою вивчалася й географія України. На основі статей з часописів, виступів членів самоосвітнього гуртка або делегатів зі Львова передбачалося формування національного світогляду молоді [640, арк. 1]. Член першої управи “Книгоспілки” М. Литвицький пропонував три способи розв’язання назрілих проблем у сфері ліквідації неписьменності, які ґрунтувалися на нормалізації шкільної освіти, організації приватного шкільництва й самоосвіті. Незважаючи на те, що автором пропонувалися практичні шляхи виходу з назрілої кризи у питаннях освіти, він вважав, що лише за рахунок систематичного впровадження

впорядкованої домашньої освіти можна було розв'язати нагальні проблеми освіти [642, с. 67].

Головний виділ об'єктивно оцінював ситуацію, усвідомлював, що відсутність чітко організованої й скоординованої системи виховання молоді негативно відбивалася на її розвитку [426, арк. 7 – 8]. На думку С. Магаляса, основною хвибою у питанні ліквідації неписьменності була відсутність змістовної освітньої праці [103, с. 1 – 2]. Бюлетень філії “Просвіти” ім. Т. Шевченка у Львові за квітень-червень 1931 р. закликав читальні до посилення й поліпшення просвітньої праці для виховання українців у національному дусі через навчання, самоосвіту й самовиховання [613, арк. 3].

“Просвіта”, об'єднавши свої зусилля у ліквідації неписьменності з “Рідною школою”, намагалася насамперед одночасно вирішувати не лише освітні, але й виховні питання [643, с. 11]. При читальнях утворювалися секції молоді, завдання яких полягало в тому, щоб гуртувати молодь для самоосвітньої праці і товариського виховання, для спільного читання книжок, часописів, організації вистав, забав, гри у шахи, доміно, дотримання народних звичаїв, традицій [644, арк. 5 – 7]. Секції молоді організовувалися за почином виділу читальні й підтримкою 10 членів. До їхнього складу входило шість осіб (голова і п'ять членів) [644, арк. 5]. Однак започаткована акція не носила масового характеру, оскільки в обіжнику Головного виділу до усіх філій і читалень від 9 липня 1932 р. зазначалося, що при виділах філій і читалень не можуть існувати студентські, спортивні секції, як такі, що не передбачені статутом [413, арк. 1 – 4].

У спільній інструкції, виданій у 1936 р. Головним виділом “Просвіти” й управою “Рідної школи” щодо практичних вказівок організації життя сільської молоді при самоосвітніх і фізкультурних гуртках, йшлося про залучення юнацтва до “Просвіти”, “Рідної школи”, “Сільського господаря” [639, арк. 3]. Завдяки членству в товариствах розвивалися активність, ідейність і патріотизм – головні основи, наріжні стовпи національної свідомості й виховання, важливі для української суспільності [645, с. 153]. Інструкція містила практичну організацію праці молоді, вивчення українознавства, фізичне виховання,

культурно-мистецьку працю: забави, імпрези, свята, співпрацю між селами. Однак організація праці з молоддю вимагала підготовлених фахівців, тому важливим завданням “Просвіти” і “Рідної школи” було проведення необхідних курсів з метою підготовки кадрів [639, арк. 7]. Для успішної організації освітньої праці гуртків молодь поділялася на рої й групи, до окремих роїв і груп набиралися особи одного віку, якими керували роєві [639, арк. 4].

Українознавство лежало в основі самовиховання молоді, воно мало на меті не лише кількісне накопичення знань гуртківців, але й виховання, знання історії й географії України, української літератури [639, арк. 4]. Для початківців історію України пропонувалося вивчати на основі підручника І. Крип’якевича “Історія України”, поглиблювати знання з посібників О. Терлецького “Історія Української держави”, В. Дорошенка, І. Тиктора, М. Грушевського, географію України – із книги С. Рудницького “Мала географія України” або “Наш рідний край”, поглиблювати знання з “Географії України” В. Кубійовича, історію літератури – з навчального підручника Б. Лепкого “Наше письменство” або інших авторів [639, арк. 5].

Зібрання самоосвітніх і фізкультурних гуртків, організованих “Просвітою” і “Рідною школою”, відбувалися один раз на тиждень, якщо ж у неділю була вистава, тоді збиралася уся гуртківська молодь під проводом курінного для спільного читання й обговорення літературного твору, наприклад, В. Стефаника “Сини”, Лесі Українки “Оргія”, М. Хвильового “Вальдшнепи” та інших [639, арк. 5 – 6]. Важливою сферою функціонування самоосвітнього і фізкультурного гуртка виступало фізичне виховання, необхідною умовою якого був спортивний майданчик для загальнофізичних і легкоатлетичних вправ, спортивних ігор і забав [639, арк. 6]. Культурно-мистецька праця гуртка полягала в організації аматорського театрального гуртка, хору й оркестру, який повинен бути у кожній сільській місцевості. Молодь збиралася, робила “колесо”, співала історичних, революційних і стрілецьких пісень [639, арк. 6 – 7].

На нараді духовенства Львівського і Бібрцького повітів від 1 березня 1935 р. основна увага зверталася на моральне виховання молоді під національним проводом [404, арк. 14]. 14 травня 1936 р. у декларації “Просвіти”, ухваленій на нараді освітніх установ, зацікавлених вихованням молоді, проголошувався принцип домінуючої ролі товариства у цьому питанні, визнання виховання кінцевою потребою суспільного розвитку, співпраці установ і інституції, уникнення непорозумінь, нездорової конкуренції у справі виховання молодого покоління [639, арк. 11]. Спільна праця культурно-освітніх товариств над вихованням молоді мала організований характер і свідчила про те, що практично усі українські інституції підходили до питань виховання молоді не з позиції конкуренції й монополії, а загальнонаціональних інтересів [480, арк. 1]. М. Галущинський писав, що головною метою є виховання громадянина-українця [88, с. 3].

В інструкціях, що стосувалися виховання молоді, запропонованих Головним віділом “Просвіти” й управою “Рідної школи”, передбачалося створення при філіях і читальнях Союзу українок спільних комісій з виховання дівчат, видання підручників і організації праці [639, арк. 12]. Зокрема, “Рідна школа” проводила 15 квітня 1935 р. курс для делегатів повітових гуртків товариства, метою якого була підготовка діячів до організаційної й практичної праці у гуртках молоді [639, арк. 13 – 15]. 29 квітня 1936 р. Союз українок рекомендував Головному віділові “Просвіти” резолюції щодо культурно-освітньої організації праці над вихованням молоді [639, арк. 19].

До часу створення Освітнього інституту передбачалося періодично проводити курси для підготовки інструкторів філій [646, с. 106 – 107; 647, арк. 1]. Перед самоосвітніми гуртками стояло завдання бути передумовою утворення народних університетів, які на той час були поширені у країнах Західної Європи. Їхня діяльність передбачала курс навчання, що мав тривати упродовж чотирьох років [411, арк. 8]. Перший рік навчання у народному університеті передбачав прочитання й дискусію над двома книжками зі сфери економіки й кооперації – популярний курс М. Туган-Барановського “Політична

економія” і К. Коберського “Кооперативний буквар” [411, арк. 8]. (План читання цих книг подано у табл. 3.61). Для подальшого самонавчання й самовдосконалення планувалося прочитати брошуру “Всі до нас” й іншу літературу на економічно-кооперативну й фінансово-господарську тематику, подану в передмові “Політичної економії” М. Туган-Барановського й “Кооперативного букваря” К. Коберського [411, арк. 8].

З практичного ведення й організації домашнього господарства план навчання містив прочитання й опрацювання “Годівлі домашніх тварин” М. Хомишина, “Плекання телят” К. Михайлюка, “Практичного господаря” М. Творидла [411, арк. 8]. (План читання подано у табл. 3.62). На обговорення цієї літератури в цілому відводилося 22 заняття. Це було свідченням того, що слухачів самоосвітніх курсів знайомили з літературою економічного, кооперативного й історичного характеру. Основна маса слухачів була селянами, тому найважливіше значення на заняттях відводилося книгам практично-господарського змісту. В “Інструкції для читалень “Просвіти” в справі поборювання неграмотности” наголошувалося на взаємозв’язку загальноосвітніх предметів із господарсько-економічними [411, арк. 14].

З історії України навчальна програма народного університету подавала “Історію козаччини” І. Крип’якевича, повість Є. Гребінки “Чайковський”, “Чорну раду” П. Куліша [411, арк. 8]. “Історія козаччини” І. Крип’якевича обговорювалася протягом семи занять. (План читання самоосвітнім гуртком книги І. Крип’якевича “Історія козаччини” подано у табл. 3.63). Основними предметами, які вивчали у народних університетах Данії, була історія, що подавалася у формі повістей [105, с. 12]. Окрім того, там вивчалися історія літератури, суспільні й природничі науки, математика, геометрія, гігієна, анатомія, спів [105, с. 12].

25 грудня 1924 р. на загальних зборах товариства І. Макух, делегат із Товмача, запропонував “Просвіті” організувати зимові середні школи на зразок західноєвропейських народних університетів, які б давали селянам рівень знань за курс середньої школи. Як передбачав автор проекту, навчання мало

проводитися упродовж трьох зимових місяців [421, арк. 30 – 31]. З кожної громади у них навчалось б 5 – 7 осіб, після завершення курсу школа переносилася б у іншу місцевість, фінансові витрати здійснювала б громада, в основному українці-емігранти зі США [421, арк. 31].

Ідея утворення Освітнього інституту знайшла своїх прихильників серед українського громадянства. Р. Дичківський з Тернополя пропонував Головному віділові підготувати план курсів для народних університетів, які діяли на той час у Данії [648, арк. 2]. Активну позицію щодо заснування Освітнього інституту зайняла студентська молодь. 7 листопада 1932 р. студентська репрезентація у Львові зверталася до “Просвіти” щодо розгляду постанов III крайового студентського конгресу у справі створення Освітнього інституту і робітничого університету у Львові, делегуванні представника Головного віділу до комітету, який розглядатиме це питання. (Інформація щодо діяльності студентської репрезентації у 1931 – 1933 рр. подана у табл. 3.64).

Упродовж 30 червня – 3 липня 1934 р. у Львові проходив I студентський культурно-освітній конгрес, роботою якого керував репрезентативний комітет у складі голови М. Дужого, заступників голови В. Яніва, Б. Кравціва, Д. Штикала, робочого комітету – Я. Кальби, М. Дужого, Р. Волошина, М. Богуна, С. Мойсеєвича, Р. Паладійчука. До складу почесного комітету входили представники від “Просвіти” – І. Брик, “Рідної школи” – І. Галущинський, НТШ – В. Левицький, прихильників освіти – Ю. Савчак, М. Будка, Д. Донцов, К. Малицька, В. Сімович, В. Старосольський і С. Русова. Одним із важливих питань студентського культурно-освітнього конгресу було питання утворення Освітнього інституту. Його відсутність негативно відбивалася на діяльності товариства, однак вона компенсувалася обіжниками Головного віділу, часописом “Просвіта”, який надавав теоретичну допомогу віділам філій і читалень різноманітними курсами, читанням лекцій.

Певна пасивність українських громад проводити активну освітню працю у читальнях з метою ліквідації неписьменності відіграла негативну роль, бо деякі просвітні осередки недооцінювали її значення. І. Огієнко вважав, що

ситуація, у якій опинився український народ, вимагала значного збільшення праці для піднесення національної культури інтелігенцією, перетворення її у національно свідомий моноліт [649, с. 339]. У більшості сільських населених пунктів з інтелігенції були лише священики [548, арк. 4], на посади голів читалень призначали неписьменних або малописьменних осіб [650, с. 3], значна частина читалень існувала лише формально [119, с. 15]. Часопис “Політика” зазначав, що відповідальність за ситуацію у Західній Україні, що склалася у сфері ліквідації неписьменності, лежить на кожному свідомому українцеві-інтелігентові, тому варто шукати причини складного становища у власному середовищі [651, с. 41]

М. Луцевич, громадсько-політичний діяч, визначаючи завдання й обов’язки української інтелігенції, зауважував, що у її середовищі відсутня єдність, що приводить до незначних наслідків діяльності [652, с. 148]. А. Кущинський вбачав причину невдач у масовій неготовності народу до активного національного розвитку [653, арк. 28 б]. Інші вбачали причини невдач у тому, що справа національної освіти не організована на належному рівні [642, с. 65]. Упродовж 1935 р. відбулося лише 64 курси ліквідації неписьменності, організованих “Просвітою” [403, с. 2], у 1936 – 1938 рр. – 233 курси (підраховано автором) [211], що було досить низьким показником рівня боротьби з неписьменністю. Про низький рівень ліквідації неписьменності серед українського селянства Турківського повіту свідчить лист студента Р. Луціва до Головного відділу від 16 вересня 1937 р., у якому він повідомляв, що статути читалень підписували неписьменні особи, інтелігенція й студентська молодь слабо проводила громадську працю, а українські установи здійснювали дилетантську й несистематичну діяльність [654, арк. 1 зв].

Незважаючи на значну кількість організованих крайових освітніх з’їздів, нарад, засідань, зібрань представників читалень у Львові, що проводилися майже щорічно, питання боротьби з неписьменністю не знайшло належної підтримки серед української суспільності. Про це свідчить звернення комісії боротьби з неписьменністю від вересня 1938 р. щодо організації при філіях і

читальнях відповідних комісій, що мали б діяти ще з середини 20-х рр., до складу яких входили б члени товариства під проводом голови або виділу читальні “Просвіти”, “Рідної школи”, “Сільського господаря”, “Лугу”, “Сокола” [405, арк. 71 – 72], греко-католицького духовенства [609, с. 1].

До 25 жовтня 1938 р. комісії мали б зареєструвати усіх малописьменних і неписьменних українців, залучити їх до “Просвіти” й організувати курси для навчання грамоти [405, арк. 71 – 72; 612, арк. 11]. За даними “Бюлетеня філії у Калуші”, на початок 1938 р. 41,7 % українців у Польщі були неписьменними [609, с. 1]. С. Магальяс зауважував, що у Польщі нараховувалося 50 % неписьменних українців [570, с. 13]. (Інформацію щодо кількості неписьменних українців у Польщі на 1938 р. (за даними Ю. Шкрумеляка), у Львівському, Тернопільському і Станіславівському воєводствах (за даними І. Ющишина) й кількісний склад українців-греко-католиків подано у табл. 3.65 – 3.67).

Отже, намагаючись розв’язати проблеми неписьменності, Головний виділ постійно залучав представників інших українських інституцій. Реалізація програми ліквідації неписьменності передбачала організацію філіями й читальнями відповідних курсів, видання Головним віділом букварів, “Просвітніх листків”, забезпечення ними слухачів. Проголосивши гасла боротьби з неписьменністю, Головний виділ докладав максимум зусиль для практичного втілення їх у життя з метою проведення ударної кампанії, організовуючи якомога більшу кількість курсів для навчання неписьменних.

Одними з форм ліквідації неписьменності виступали народні та “голосні” читання, виклади, дискусійно-інформаційні зібрання, конкурси, свята книжки. Українознавство виступало основою навчання, знання історії й географії України, рідної літератури – необхідною умовою національного виховання молоді. Незважаючи на значну кількість організованих заходів, питання ліквідації неписьменності не знайшло масової підтримки, тому повністю подолати її не вдалося. Однак рух за ліквідацію неписьменності свідчив про те, що “Просвіта” підходила до розв’язання цієї проблеми з загальнонаціональних інтересів.

3. 4. Участь “Просвіти” у розбудову фахової національної освіти

В західноукраїнському суспільстві міжвоєнного періоду “Просвіта” відіграла надзвичайно важливу роль, оскільки розвиток товариства сприяв активізації просвітнього руху й формуванню національної свідомості та патріотизму українців. Своєю копіткою працею вона внесла вагомий внесок у виховання українців на традиціях боротьби за волю й незалежність України, збереження історичної пам’яті рідного народу. Послідовною і цілеспрямованою культурно-просвітньою діяльністю, що спиралася на засади гуманізму й справедливості, “Просвіта” довела, що український народ, пройшовши складний і самобутній шлях розвитку, вистраждав право на рідну мову, національну культуру, власну державність. У своїй праці товариство ставило на перший план культурно-просвітнє життя українців, визначаючи рідну мову й національну освіту першорядним чинником розвитку національної культури.

Фахові школи “Просвіти” мали надзвичайно важливе значення, оскільки економічне й культурне піднесення українців залежало від вдосконалення сільського господарства й кооперації, а саме від розвитку сільськогосподарської і кооперативної освіти від відновлення культурного й господарського життя, усвідомлення громадянством свого обов’язку й завдань у сфері економічної освіти [655, с. 2 – 3]. “Кооперативна родина” підкреслювала, що кооператив це значно ширше поняття ніж комерція, оскільки діяльність сільських і міських осередків “Просвіти”, пов’язана з кооперативним рухом, мала набагато більше значення у поступі української нації [656, с. 2]. Як свідчили дані перевірок читалень, місцеве населення проявляло більшу зацікавленість у співпраці з кооперативами, ніж із читальнями [548, арк. 11]. (Інформація щодо того, як потрібно було засновувати кооперативи, подана в додатку Е).

Внаслідок Першої світової війни процес навчання у фахових школах “Просвіти”, зокрема у господарській школі Миловання припинився до 1925 р. Просвітньо-економічний діяч М. Творидло зазначав, що організувати курс у 1922 – 1923 рр. не вдалося [657, с. 129]. У календарі “Просвіти” на 1939 р.

вказувалося, що за винятком 1915 – 1922 рр., школа постійно здійснювала випуск слухачів [658, с. 156]. С. Перський вказував, що у 1922 – 1923 рр. відбувся перший тримісячний господарський курс, який закінчило 14 учасників [62, с. 172]. Курс відбувся у 1922 – 1923 навчальному році, свідченням цього є дані про те, що у 1928 р. школа у Милованні здійснила шостий випуск своїх учнів, оскільки кожен курс проводився щорічно [659, с. 4]. (Статистичні дані про кількість учнів садівничої школи у Милованні (1909 – 1938 рр.) подано у табл. 3.68).

Зрозуміло, що це не були повноцінні господарські курси в повному розумінні цього слова, бо втрата будинків, сільськогосподарських приміщень, інвентаря не створювали для цього належних умов, однак придбавши пасовище й ліс, товариство все-таки, незважаючи на повоєнну розруху, проводило господарські курси для якнайшвидшого відновлення не лише власне господарських курсів, але й самої школи у Милованні, позаяк її відновлення школи мало підняти авторитет “Просвіти” серед селянських мас, зацікавити громадянство і дати поштовх до відбудови школи в Угерцях Винявських [426, арк. 11].

Один із важливих напрямків діяльності “Просвіти” полягав у тому, щоб відновити зруйновані війною фахові школи, що постраждали внаслідок близькості лінії фронту [421, арк. 4], перетворити їх у центри підготовки сільської молоді для здобуття навичок праці у сільському господарстві. Власне, у діяльності фахових шкіл товариство вбачало шлях виходу зі скрутного економічного становища [426, арк. 11]. Загальні збори “Просвіти” від 25 грудня 1925 р. ухвалили розвивати сільськогосподарську фахову освіту, зважаючи на значний відсоток сільського населення у Західній Україні [612, арк. 10]. Завдання товариства полягало у тому, щоб розвивати національні фахові школи й основну увагу в навчальному процесі приділити молоді. У 1937 р. на території Львівської шкільної округи державних фахових шкіл було у Львові 23, Перемишлі, Станіславові, Коломиї – 5, із приватних – 8 коєдукаційних (для юнаків і дівчат), 9 ліцеїв [119, с. 15]. Окрім того, діяло ще 7 фахових шкіл

(підраховано автором). Польська державна фахова школа не могла задовольнити потреб українців [660, с. 1].

Організуюючи сільськогосподарські курси, виставки, влада намагалася популяризувати свій вплив серед українського громадянства, применшити значення й роль національного чинника в суспільному житті. Газета “Głos Polski” повідомляла, що 23 березня 1930 року у Великих Бірках урочисто закінчився освітньо-рільничий курс, влаштований старанням окружного рільничого товариства й кола ТШЛ у Тернополі. Навчання проводилося щосуботи й щонеділі, інколи в понеділок і четвер. Кількість годин, що відводилися на рільництво, становила 28 викладів. З 42 слухачів, які записалися на курс, лише 22 отримали посвідчення про закінчення курсу [661, с. 3]. Мета ТШЛ полягала у поширенні національної освіти, організації культурно-освітніх інституцій у селах і містах, вихованні молоді у громадянському й державницькому дусі, допомозі польському населенню на окраїнах держави і за її межами [662, с. 2]. Ю. Шегедин, згадуючи у мемуарах про Тернопільську семінарію, писав про те, що досить неприхильним до українців був Ф. Тінель, голова ТШЛ у Тернопільському воєводстві. Найулюбленішою літературою “кресов’яка” була трилогія Г. Сенкевича з її “дикими полями”, “черню”, “Заглобою” [213, с. 208]. (Статистичні дані щодо діяльності ТШЛ у 1923 і 1935 рр. подано у табл. 3.69 – 3.70).

Упродовж 25 вересня – 2 жовтня 1927 р. філія “Сільського господаря” у Стрию також проводила сільськогосподарську виставку, організовану О. Луцьким і М. Павлюком. Однак у той же час згідно з розпорядженням Львівського воєводства організувало виставу “Gospodarskie Towarzystwo rol.”, вимагаючи спільного об’єднання виставки, обіцяючи покриття видатків на її проведення [663, арк. 2 – 3]. У разі відмови влада погрожувала комітетові з проведення виставки, однак незважаючи на погрози, філія відмовилася проводити її спільно із польським товариством під назвою “Wojewódzka Wystawa Rolnicza”, просила допомоги у “Просвіти” на проведення виставки. Комітет навіть подбав про зниження вартості залізничних квитків на 33 % [663,

арк. 5]. У квітні-травні 1933 р. дві виставки виробів українського кооперативного й приватного промислу, ремесел, торгівлі проводив “Центросоюз”, намагаючись зацікавити громадськість розвитком національного виробництва, оскільки виставки відбувалися під час зібрань ПСК, РСУК, Центробанку, конгресу католицької молоді, свята, присвяченого І. Франку.

Передусім збільшення кількості польських товариств у Західній Україні пояснюється не лише економічними потребами, а політичними чинниками. Про підтримку владою ТШЛ свідчив офіційний текст відозви за підписом військового міністра Ю. Пілсудського, кардинала й примаса Польщі А. Гльонда, доктора Польської академії наук Я. Развадовського [660, с. 1]. На “кресах” у 1928 р. діяло 112 народних фахових шкіл, 14 фахових, 91 народний дім, 11 дитсадків тощо [660, с. 1]. З кінцем 1936 р. у трьох східногалицьких воєводствах існувало 997 польських рільничих гуртків, із них на Львівське воєводство припадало 469, Тернопільське – 426, Станіславівське – 102, на Тернопільський повіт – 64, Скалатський – 40, Ряшівський – 39, Ярославський – 38, Збаразький – 33, Зборівський – 26, Пшеворський – 24, Бережанський – 23, Підгаєцький – 21, Золочівський – 20 тощо [664, с. 1].

13 травня 1923 р. просвітньо-економічне віче, що проходило у Львові, закликала українців віддавати своїх дітей до українських фахових шкіл для протистояння польській політиці у сфері фахової освіти [665, с. 3]. З фахових українських шкіл діяли: у Львові – трирічна торгівельна школа-гімназія “Рідної школи” ім. “Просвіти”, однорічний торгівельний курс абітурієнтів, у Сокалі – господарська школа “Рідної школи”, у Стрию – господарська школа “Рідної школи”, у Шибалині – господарські дівочі курси “Рідної школи”, Яворові – однорічна торгівельна школа нижчого типу “Рідної школи” [665, с. 3].

Намагаючись відновити функціонування школи у Милованні, “Просвіта” направила офіційне звернення до міністерства рільництва і державних дібр у Варшаві. У 1923 р. вона отримала дозвіл згаданого міністерства, в якому зазначалося, що виходячи з § 110 конституції й статуту про народні рільничі школи (Dz. Ust. Rz. P. Nr. 62 z 1920 poz. 398), надається “Просвіті” дозвіл на

відкриття господарсько-садівничої школи у Милованні на таких умовах: школа повинна стати виразником польських інтересів й дбати про розвиток рільництва, не пропагувати у навчальному процесі політичної ідеології, включати обов'язкові для вивчення предмети – мову, географію, історію, статут школи узгодити зі статутом про рільничі народні школи, змінити § 15, додати § 22, у § 28 зазначити, що школа не використовуватиме фінансової допомоги держави, однак перебуватиме під її контролем [666, арк. 3]. Відновлення діяльності школи мало б сприяти авторитету Головного відділу, поширити вплив “Просвіти” серед селянських мас, зацікавити нею громадянство [426, арк. 11]. Аналізуючи жорсткий економічний і соціальний тиск з боку урядових структур, політичну конфронтацію у власних рядах міжвоєнного періоду, Ж. Ковба писала, що “Просвіта” не спромоглася відновити роботу школи у Милованні [163, с. 19]. Категоричність твердження авторки не відповідає реальній ситуації, оскільки школа у міжвоєнний період діяла, інша справа, що її відновлення було досить складним питанням, розв'язання якого вимагало значних зусиль як з боку Головного відділу, так і керівництва закладу.

Незважаючи на те, у статуті відновленої господарсько-садівничої школи у Милованні вказувалося, що школа не використовуватиме фінансову допомогу держави. Згідно з розпорядженням від 14 грудня 1928 р. міністерство рільництва і дїбр державних зобов'язувало Станіславівське воєводство щомісячно виділяти упродовж бюджетного року 750 зл. на утримання учительського персоналу рільничої школи [666, арк. 23]. Головний відділ вважав, що потрібно звернутися до міністерства про оплату праці ще одного вчителя господарства [667, арк. 5 зв]. За даними книги протоколів контрольно-ревізійної комісії, однією з причин нерентабельності школи була заборгованість владою коштів на оплату праці третьому вчителю у школі й знецінення сільськогосподарських продуктів [668, арк. 119].

Насправді об'єктивні причини цього явища були набагато глибшими. Лише одному викладачеві щорічно школа платила значно більшу суму, ніж виділяло Станіславівське воєводство. На 30 січня 1926 р. М. Творидлу за

проведені заняття від 1 листопада 1924 р. до 30 червня 1925 р. школа заборгувала 1250 зл., а з відсотками – 1400 зл. 1 лютого 1926 р. голова “Просвіти” доручив касі виплатити інженерові заборговану суму частинами по 700 зл. [669, арк. 1 – 1 зв]. Деякі викладачі на зароблені кошти за проведені заняття направляли на відпочинок своїх дітей у Миловання [670, арк. 36 – 37].

28 березня 1933 р. товариство зверталася до кураторії Львівського шкільного округу. Йшлося про те, що від Станіславівського воєводства отримано листа, датованого 11 березня 1933 р., у якому зазначалося, що міністерство освіти і віросповідань рескриптом від 28 лютого 1933 р. розпоряджалося передати бюджет рільничих шкіл до відома кураторії шкільного округу у Львові і просило вказати причини неотримання персоналом зарплати від 1 квітня 1933 р, призначеної міністерством для школи у Милованні [671, арк. 1]. На звернення “Просвіти” 5 травня 1933 р. кураторія Львівського шкільного округу в особі директора Я. Гадамські вимагала затвердженого статуту школи до 13 липня 1933 р. [671, арк. 2]. 16 травня 1933 р. Головний відділ зобов’язав директора школи у Милованні, М. Брилинського підготувати статут [671, арк. 3 – 3 зв]. 29 грудня 1933 р. А. Гап’як подав матеріали щодо зміни статуту школи українською й польською мовами [670, арк. 28]. Директор канцелярії зазначав, що мав зустріч у кураторії шкільного округу з інспектором Я. Мазором, колишнім управителем рільничої школи біля Рюшева, який інспектуватиме школу. Інспектор вважав, що для забезпечення навчального процесу школі потрібно мати ще одного учителя, якого б утримували за рахунок державного бюджету [673, арк. 3 – 3 зв].

Міністерство рільництва і дібр державних у Варшаві затверджувало управителів й учителів школи. На посаду управителя й учительського персоналу господарсько-садівничої школи проводився конкурс, а греко-католицький митрополичий ординаріат висував кандидатури на посаду священика місцевої парохії. Газета “Визволення” від 8 жовтня 1921 р. повідомляла про його проведення, подаючи такі вимоги до претендентів на посаду управителя: як національність – українець, наявність вищої фахової

освіти [671, арк. 55]. Заяви на посаду управителя школи подавали такі особи, як В. Крисько, власник із Дрогобича, О. Ситник, народний вчитель із Теробовлі, І. Балаш, учитель із Ляхівців Богородчанського повіту та інші особи [671, арк. 56 – 56 зв, 57, 60].

8 лютого 1923 р. директор канцелярії повідомляв В. Батурина з Тернополя про відсутність вільної вакансії учителя у школі [671, арк. 79]. М. Федаківна просила про можливість проходження господарської практики упродовж сезону 1924 р. з оплатою 50 млн. п. м. [671, арк. 83 – 83 зв]. 6 вересня 1927 р. було задоволене прохання М. Мелішнина з Палагіч щодо прийняття його на посаду вчителя загальноосвітніх предметів на господарському курсі з місячною оплатою 100 зл., харчуванням і помешканням [671, арк. 92, 94]. У поданні М. Каплистого про прийом на посаду вчителя за підписом професора кафедри метеорології агрономічно-лісового факультету зазначалося, що він працював технічним помічником у кабінеті метеорології в Українській господарській академії у Подєбрадах упродовж 1 березня 1926 р. – 1 червня 1928 р. [671, арк. 96 – 97]. 11 серпня 1928 р. М. Галущинський отримав прохання ректора Української господарської академії у Чехословацькій Республіці про його прийом на роботу в Миловання [671, арк. 130].

У листі від 30 травня 1921 р. І. Макух, адвокат із Товмача, писав, що єдиним можливим кандидатом на місцеву парохію є о. Г. Зінка з Пшеничник, якого він особисто знав багато років [672, арк. 2]. І. Кивелюк повідомляв, що на парохію у Милованні були такі кандидати, як: о. А. Навроцький, о. С. Яськевич, о. А. Базилевич, о. Л. Боднарук, о. В. Яримович, о. Г. Зінка. На засіданні Головного віділу від 7 червня 1921 р. право надано о. Л. Боднарукові [661, арк. 3]. У листі єпископського ординаріату зі Станіслава, датованому 29 березня 1923 р., ставилося питання, чи “Просвіта” бере на себе обов’язки патронату над Милованням [672, арк. 10]. 11 квітня 1923 р. Головний віділ підтвердив права патронату товариства над Милованням [661, арк. 10].

Філія “Просвіти” у Станіславі на посаду священика місцевої парохії пропонувала о. П. Чужака [672, арк. 8], філія “Просвіти”, гурток УПТ,

повітовий кооператив “Сільського господаря” у Копичинцях – о. І. Блавацького, засновника кооперативу “Добробут”, члена старшини гуртка УПТ, який відновив читальню й організував громадян на побудову пам’ятника борцям за волю України, єдиного на той час у Галичині [672, арк. 5 – 5 зв]. 21 квітня 1923 р. єпископ Г. Хомишин запропонував “Просвіті” шість осіб-претендентів на парохію у Милованні (серед поданих прізвищ кандидатів, прізвище о. І. Блавацького було виділено єпископом) [672, арк. 11]. 9 травня 1923 р. “Просвіта” повідомляла єпископський ординаріат у Станіславові, що на засіданні Головного віділу товариства від 8 травня 1923 р. одноголосно обрано парохом Миловання о. І. Блавацького [672, арк. 12].

Систематично школа зазнавала інспекторських перевірок. Кураторія Львівського шкільного округу повідомляла школу в Милованні, що два дні її інспектуватиме Я. Мазор, інспектор рільничих шкіл Львівського шкільного округу [673, арк. 6]. У його звіті від 17 грудня 1936 р. [673, арк. 13 – 15] зазначалося, що управитель школи повинен частіше відвідувати навчальні лекції, варто надавати методичну допомогу у викладанні фізики, хімії й догляду рослин, не використовувати некомплектних й брудних приладів, ввести натуральне господарство під наглядом учителя, підняти низький рівень молочності худоби, закупити робочих коней, приймати слухачів лише з місцевих околиць [673, арк. 15].

Окрім шкільної державної інспекції, Головний віділ також призначав інспектора, який займався перевіркою діяльності школи, про що свідчить повноваження, видане 23 червня 1922 р. на ім’я С. Байгерта, дипломованого агронома зі Львова, який від 20 червня 1922 р. виконував функції інспектора господарсько-садівничої школи у Милованні й школи жіночого господарства в Угерцях Винявських [674, арк. 3]. У “Акті обстеження підвідомчої господарсько-садівничої школи в с. Миловання” від 9 – 11 травня 1932 р. інспектор зазначав, що на уроках українознавства й математики замість того, щоб вимагати від учнів механічного засвоєння матеріалу, потрібно вчити їх самостійно мислити. Історію вчити не у формі дат, родоводів князів й

гетьманів, а подавати на фоні соціально-економічного, культурного й політичного руху народних мас. Варто мати на увазі, що за одинадцять місяців не можна навчити історії й української літератури, тому варто вибирати з курсу найголовніше [675, арк. 2].

Важливе значення для фахового розвитку господарсько-садівничої школи відігравав педагогічний патронат й опікунський комітет при філії “Просвіти” у Станіславові. 11 травня 1932 р. у Станіславові представники українських установ проводили конференцію з питань діяльності школи у Милованні. Зокрема, предметом для обговорення було становище господарсько-садівничої школи та справа її подальшого розвитку. Конференція прийняла рішення, що школа є необхідною для цілого району, тому не може бути мови про її ліквідацію, але її потрібно реорганізувати відповідно до життєвих потреб українського селянства. Паралельно з однорічною школою можна проводити спеціальні курси. Школа повинна існувати на самозабезпеченні [676, арк. 1].

Для безпосереднього контакту школи й місцевого громадянства ухвалено при Станіславівській філії “Просвіти” утворити для школи опікунський комітет у складі голови Ю. Олесницького, одного заступника, трьох членів [676, арк. 1 зв]. Голова згаданого комітету М. Холевчук 16 вересня 1932 р. надіслав “Просвіті” проект правилників педагогічного патронату й опікунського комітету, ухвалених й затверджених у Станіславові на засіданні від 16 вересня 1932 р. [677, арк. 1]. Проект “правильника” складався з дванадцяти пунктів, затверджений Головним віділом, офіційно називався “Правильник педагогічного патронату для садівничо-господарської школи товариства “Просвіта” у Милованні, організованого при Головному віділі товариства на основі ухвали Головного віділу від 4 жовтня 1932 § 28 статуту товариства” [677, арк. 4].

Педагогічний патронат вважався для господарсько-садівничої школи у Милованні допоміжним органом Головного віділу, до складу якого входили представники “Просвіти”, “Рідної школи”, “Сільського господаря”, РСУК, “Центросоюзу”, “Маслосоюзу” й інших українських установ, що надавали

школі матеріальну допомогу. Завдання патронату полягало у тому, щоб здійснювати фаховий нагляд за діяльністю школи, дбати, щоби школа звертала увагу на предмети з господарського й кооперативного життя, щоб там викладали фахівці, які практично працювали у господарсько-кооперативних установах. Також до сфери патронату входив контроль теоретичного і практичного плану навчання, за використанням коштів, внесення подань щодо управителя і учительського персоналу, матеріальна й моральна підтримка школи, звіт Головному віділові щодо стану навчання у школі [677, арк. 4, 44; 678, арк. 35].

“Правильник” передбачав, що опікунський комітет є допоміжним органом для господарсько-садівничої школи, діє при філії “Просвіти” у Станіславові, метою якого є посередництво між школою і місцевим громадянством, проведення пропаганди для використання школи в інтересах місцевого населення, матеріальної і моральної підтримки школи, інформування Головного віділу про стан навчання й господарство школи [677, арк. 6 – 7]. Досягнення зазначеної мети опікунський комітет домагався за допомогою проведення нарад з громадянством щодо ознайомлення зі станом навчання й господарством школи, створення, по можливості, при кожній філії у районі школи стипендійного фонду для цілорічної матеріальної підтримки школи хоча б одного учня з району даної філії, перевірки діяльності школи через уповноважених осіб щорічно [677, арк. 6 – 7]. Педагогічний патронат як і опікунський комітет був дієвим органом, про що свідчить лист 13 червня 1933 р. до М. Холєвчука з проханням прибути на засідання патронату, заплановане на 14 червня поточного року [671, арк. 4].

Утримання фахової школи у Милованні виявилось непростим завданням, тому “Просвіта” постійно зверталася до філій з проханням забезпечити хоча б одного слухача як до річної школи, так і на сільськогосподарські і кооперативні курси, оскільки на той час це була єдина рільнича й кооперативна школа для села [512, арк. 7]. (Статистичні дані щодо кількості проведених курсів, учнів садівничої школи у Милованні (1922 – 1929 рр.) подано у табл. 3.71).

Важливою умовою функціонування господарської школи у Милованні була певна кількість слухачів, щонайменше їх мало бути 40 щорічно [512, арк. 2]. Головний віділ товариства постійно повідомляв філії й читальні товариства про вступ учнів до школи [679, арк. 1], наголошував на тому, щоб кожна філія щорічно скеровувала одного селянина на навчання [413, арк. 7]. У 1933 р. у школі навчалося 43 слухачі, й філія “Просвіти” у Станіславові виділяла для своїх учнів стипендії [512, арк. 2]. Для залучення якомога більшої кількості слухачів на навчання у господарсько-садівничій школі відбувалася реорганізація навчально-виховного процесу [676, арк. 3 – 4]. Головний віділ також планував використання школи з метою підготовки помічників для збуту сільськогосподарської продукції [680, арк. 1 – 2].

План реорганізації передбачав узгодження навчального плану школи з вимогами часу, тобто паралельне створення при однорічній школі фахових курсів. Тому навчальний рік поділявся на три самостійні частини – курси, фахові предмети, що викладалися в однорічній школі, також поділялися на три групи: годівельну, агротехнічну і економічно-кооперативну [676, арк. 3]. Окрім однорічної школи, кожного року проводилися три спеціальні курси годівельно-ветеринарний, господарсько-городничий, кооперативно-економічний [678, арк. 36 – 37]. Окремі предмети вивчалися за таким розкладом, що весь навчальний матеріал, який викладався у однорічній школі, читався упродовж цілого курсу. Поділ на курси проводився тому, що слухачі мали можливість отримати якомога більше практичних знань з окремих ділянок господарства. Окрім того, кожен курс вивчав певні загальноосвітні предмети. Шкільний курс навчання розпочинався з 1 листопада і тривав до 30 вересня наступного року. Навчання тривало щоденно по 7 годин, крім суботи, з 39 годинами тижневого навантаження [676, арк. 3].

Годівельно-ветеринарний курс тривав упродовж 1 листопада – 28 лютого з двотижневою перервою на Різдвяні свята і нараховував майже 80 днів навчання. Його мета полягала у тому, щоб дати змогу учням отримати практичні навички із зимової годівлі тварин, практики у місцевій молочарні й

гуртку за контролем молочності. (Навчальний план годівельно-ветеринарного курсу подано у табл. 3.72). Умови прийняття слухачів аналогічні як в однорічну господарську школу, оплата за весь курс навчання з опаленням і харчуванням складала 150 зл. [678, арк. 36]. Господарсько-городний курс тривав упродовж 1 березня – 30 квітня, оскільки весняно-польові роботи на городі, у саду й полі сприяли кращому засвоєнню теоретичного матеріалу, виробленню практичних навичок. Навчання тривало майже 90 днів із перервою на Великодні свята [678, арк. 4]. (Навчальний план господарсько-городничого курсу подано у табл. 3.73). Умови прийняття на даний курс такі, як і у однорічну річну школу, оплата навчання за весь курс складала 120 зл. [678, арк. 36].

30 квітня 1938 р. “Просвіта” зверталася з проханням до кураторії Львівського шкільного округу щодо дозволу на проведення однорічного городного курсу в Милованні [671, арк. 23]. Економічно-кооперативний курс проводився упродовж 1 серпня – 30 вересня, майже 75 днів навчання [676, арк. 4]. (Навчальний план економічно-кооперативного курсу подано у табл. 3.74). Умови прийняття такі ж, як у однорічну школу, оплата за весь курс складала з помешканням і харчуванням 100 зл. [678, арк. 36 – 37]. У 1932 р. кооперативні курси при школі відвідувало тринадцять слухачів, які сплачували 100 зл. за навчання й утримання. Важливою умовою існування школи була її рентабельність й самоокупність, тобто для того, щоб школа діяла, потрібно було 60 учнів [675, арк. 4]. Цьому мала сприяти реклама у пресі щодо навчання у школі у формі невеликих статей про школу, її значення й досягнення [675, арк. 4 – 5]. Зниження оплати за навчання мало б зробити школу загальнодоступним навчальним закладом для широких мас. Якщо школа нараховувала б 80 учнів, то оплата на утримання й навчання мала б складати щомісячно 25 зл., найменше 10 зл. на місяць, тобто 800 зл. щомісячно від 80 учнів [675, арк. 4 – 5].

Зауваження до питання реорганізації господарсько-садівничої школи у Милованні, висловлені 1 липня 1932 р., ґрунтувалися на тому, що пропаганда щодо реорганізації школи повинна бути внесена на засідання Головного віділу,

що проведе необхідні заходи щодо реалізації плану реорганізації [675, арк. 5]. Тому що реорганізація однорічної школи і трьох курсів можлива лише при умові постійно діючої однорічної господарсько-кооперативної школи, позаяк теперішня школа, організована за старим методом для синів заможних господарів, які після її закінчення повинні повернутися до своїх господарств [664, арк. 5 – 5 зв]. Вартість навчання потрібно було врегулювати відповідно до середньої рівня заможності селян [426, арк. 11].

Навчальна програма господарсько-садівничої школи у Милованні ґрунтувалася на навчальних планах для крайових трирічних сільськогосподарських шкіл “Plan nauki krajowych szkół rolniczych z trzyletnim kursem nauki” LW. 948/24 [681, арк. 17 – 31, 33 – 36]. (План навчання для крайових рільничих шкіл із трирічним курсом навчання подано у табл. 3.75). Проект програми подавався українською й польською мовами [682, арк. 11 – 15]. (Проект навчальної програми господарсько-садівничої школи у Милованні подано у табл. 3.76). Навчальні предмети містили бесіди на морально-етичні теми, вивчення рідної і польської мов, історії і географії Польщі, історії України (географії і історії українських земель, українських говорів, краси й багатства України, української культури, заснування шкіл у давнину, міст, мистецтва, народного одягу, звичаїв, пісень), математики, основ природи [682, арк. 2 – 2 зв]. До фахових предметів належали догляд рослин, городництво і садівництво, пасічництво, годівля худоби, молочарство, загальне господарство, кооперація, ветеринарія й кування коней, гігієна [682, арк. 3 – 5]. Проект програми від 11 червня 1924 р. для господарсько-садівничої школи у Милованні для однорічної школи передбачав вивчення аналогічних предметів, що вивчалися на п’ятимісячному й семимісячному курсі, різниця полягала у кількості навчальних годин і практиці [682, арк. 16 – 16 зв]. (Проект навчальної програми господарсько-садівничої школи у Милованні від 11 червня 1924 р. подано у табл. 3.77).

Як і планував управитель Є. Брилинський, з 1929 р. розпочалося однорічне навчання у господарській школі від 25 січня до 20 грудня кожного року [678,

арк. 13]. Час початку й закінчення навчання змінювався у залежності від кількості учнів, які бажали вступити до школи. У 1930 р. навчання тривало упродовж 20 січня – 20 грудня поточного року [678, арк. 19]. У 1932 р. навчання розпочиналося 1 листопада й закінчувалося 30 вересня [678, арк. 36]. У 1930 р. директор управи канцелярії С. Магальяс подав розпорядження щодо розміщення інформації про утворення однорічної господарсько-садівничої школи у Милованні в часописі “Добробут” у Львові [678, арк. 17]. Школа розпочала діяльність у 1922 р. тримісячним курсом, у 1923 р. у зв’язку з недостатньою кількістю учнів курс не розпочався. Більш планова праця школи розпочалася з 1925 р. [678, арк. 18 – 18 зв].

6 грудня 1929 р. закінчився перший курс однорічної школи, на який записалося 24 учні, віком 15 – 23 роки з 8 повітів: 5 із Волині, батьки яких були в основному малоземельні, мали до 6 моргів поля, лише у 1 учня батьки мали 30 моргів. Два учні закінчили 3 класи гімназії, усі інші – народну школу. Викладали 4 постійні викладачі, доїжджали фахівці з пасічництва й ветеринарії. Навчальна програма включала 1027 годин, із них 723 год. складали фахові предмети, 484 год. – загальноосвітні предмети. Теоретичні курси читалися взимку, практичні влітку, коли учні проходили практику у місцевій районній молочарні [678, арк. 18]. Окрім того, було проведено учнівську екскурсію до п’яти сусідніх сіл для ознайомлення з типовими господарствами, дводенна екскурсія до городнього господарства А. Терпиляка у Залукві й семиденна у Карпати. Організовано шеститижневий курс кооперативного книговодства і діловодства, що тривав від 15 травня до 30 червня поточного року, який закінчили 23 учні, яких скеровували кооперативи з району ПСК Станіслава [678, арк. 18].

В оголошенні про прийом на навчання до школи у Милованні у 1933 – 1934 рр. зустрічаємо припис, який свідчить про те, що товариство просить прискорити подання документів до зарахування, оскільки кількість учнів є обмеженою [512, арк. 3]. Головний відділ повідомляв, що для того, аби навчання у школі розпочалося з 1 березня 1933 р., потрібна допомога громадянства [678,

арк. 44], наголошуючи на тому, що відкрив 1 січня 1930 року в господарсько-садівничій школі у Милованні однорічну школу, навчання у якій тривало від 20 січня до 20 грудня щорічно на основі програми, затвердженої міністерством рільництва [683, с. 5]. Навчання було безкоштовним, однак учні оплачували за харчування, опалення щомісячно 5 дол. США і 15 зл. при зарахуванні їх учнями. Зараховували на навчання юнаків 16 – 24 років, які закінчили щонайменше народну школу при умові, що їхні родичі або опікуни подадуть письмове зобов'язання щодо оплати за харчування, опалення й навчання [683, с. 5]. На час навчання учні школи користувалися пільгами на придбання квитків на проїзд залізницею. Наприклад, на свята вартість проїзду для учнів становила лише 33 % [663, арк. 5].

“Діло” у 1933 р. помістило оголошення Головного відділу, що з 1 березня 1933 р. розпочинається семимісячний господарсько-садівничий курс у школі. Навчання коштувало 5 зл. щомісячно, за опалення, світло – 5 зл. харчування – 25 зл. на місяць, на покриття коштів адміністрації – 15 зл. Не враховуючи покриття коштів адміністрації, навчання й утримання одного учня складало 35 зл. на місяць, а із записом – 260 зл. за весь курс. Для оплати всього курсу навчання селянин повинен був продати 10 цнт пшениці, або 18 цнт жита або 22 цнт ячменю, або 26 цнт вівса, або 87 цнт картоплі [678, арк. 56]. На основі аналізу архівних матеріалів й тогочасної періодики можна зробити висновок, що навчання у школі в Милованні не постійно було безкоштовним. Так, у 1928 р. оплата становила 5 дол. США щомісячно, включаючи навчання й утримання учня. Хоча були випадки, що читальні “Просвіти” оплачували певну суму за навчання свого учня, власне учні могли оплачувати навчання своїх товаришів тощо. На 1933 навчальний рік учні вже платили 35 зл. щомісячно, з них за навчання – 5 зл., за утримання – 5 зл., 25 зл. за харчування [512, арк. 3].

У повідомленні про запис до господарсько-садівничої школи “Просвіти” у Милованні на 1930 р. вказувалося, що оплата за приміщення у шкільному притулку, харчування, опалення й світло коштує 5 дол. США щомісячно і 15 зл. на покриття коштів адміністрації. Навчання безкоштовне. Запрошуються на

навчання 40 учнів віком 16 – 24 роки, які закінчили народну школу [678, арк. 19]. У 1932 р. щомісячна плата за навчання у школі Милованні складала 5 зл., харчування – біля 30 зл. Щорічні витрати на навчання одного учня становили понад 1000 зл. (11 учнів у 1932 р.) [675, арк. 3]. Того ж року навчалося 11 учнів, з них 2 з Полісся, 2 з Волині, 1 з Перемищини, 1 з Надвірної, 1 з Городка, 1 з Ясла, 1 з Підгайців, 1 з Золочева, 1 із Добромильщини. Маєтний стан: батьки 2 учнів мали по 25 моргів, 3 – по 8 моргів, 2 – по 5 моргів, 4 – по 2 морги [675, арк. 1]. Згідно з рішенням Головного віділу від 6 червня 1934 р. учні оплачували витрати за опалення й світло, утримання канцелярії [519, арк. 2].

Для залучення учнів до навчання у школі Головний віділ підготував звернення “Селяни дайте своїм синам фахову рільничу освіту!” [678, арк. 35 – 37], “Поможім селянським дітям вчитися сільського господарства” [678, арк. 56 – 58]. “Просвіта” вважала, що сільські читальні й кооперативи можуть зекономити кошти у сумі 260 зл. або ж зібрати їх з українських організацій певного повіту, надавши слухачам позику [678, арк. 57]. Розвиток школи залежав від того, скільки слухачів вступить до неї з повітів Станіславівського воєводства, тому що школа призначувалася для потреб вказаного воєводства, у якому відчувалася найбільша потреба у фахівцях [678, арк. 57].

План навчання у школі охоплював усі предмети, необхідні для задоволення потреба передового селянина у його господарстві (догляд ріллі й рослин, годівля домашніх тварин, господарський облік, пасічництво, ветеринарія, городництво, садівництво). При школі діяло зразкове господарство з племінною худобою, курятником, городом, садом, шкілкою дерев, було важливим чинником практичного навчання. Крім фахової освіти, школа виховувала учнів у свідомих й діяльних громадян, які мали працювати у селах не лише над піднесенням господарства, але й організацією культурно-освітніх установ, оскільки учні вивчали українську літературу, історію, географію та інші загальноосвітні предмети [678, арк. 35].

Незважаючи на труднощі, все-таки школа функціонувала. Значних зусиль було докладено Головним віділом для того, щоб школа діяла й проводила

відповідні курси. На засіданні економічної комісії від 15 грудня 1921 р. С. Кузик запропонував організувати зимовий курс у Милованні, за основу використати навчальний план школи з 1914 р. [684, арк. 146 – 147]. На засіданні економічної комісії Головного віділу від 29 грудня 1921 р. Ю. Павликовський подав навчальний план господарсько-молочарського курсу (загальна кількість годин 220 із них 140 год відводилося на фахові предмети, 80 год на загальноосвітні), підготовлений М. Коцюбою й І. Раковським [684, арк. 147 – 148]. Згаданий проект господарсько-молочарського курсу затверджено 23 грудня 1921 р. М. Коцюбою й І. Раковським. Його мета полягала у тому, щоб практично підготувати слухачів до ведення діловодства у селянських молочарських спілках зі знанням особливостей годівлі худоби, молочарства й ветеринарії, піднесення загальноосвітнього рівня на зразок курсів вищої освіти у народних університетах. Час навчання тривав два місяці. Відношення фахових предметів до загальноосвітніх становило не більше як 2/3. Зі 140 годин, що відводилися на вивчення фахових предметів, на годівлю худоби – 40 год., молочарство – 60 (практики 2 год.), ветеринарію – 30 та інші предмети. На курсі викладали Г. Стефурак, І. Раковський та інші викладачі [685, арк. 1 – 5].

Зважаючи на значення кооперативної ідеї для економічного відродження українського села, щорічно, починаючи з 1925 р., школа у Милованні за підтримки РСУК проводила курси кооперативного книговодства і діловодства. Курс у 1936 р. тривав упродовж 9 травня – 15 липня, всього 10 тижнів, хоча планувалося вісім тижнів навчання. Продовження курсу пов'язано з тим, що згідно з навчальними програмами кооперативних курсів, підготовлених РСУК, слухачам читалася ще історія й теорія кооперації, товарознавство [678, арк. 1]. До програми курсу, що тривав 56 днів, входило, крім фахових кооперативних предметів, вивчення основ годівлі тварин, організація контролю за молочністю, ветеринарія, пасічництво, математика й українознавство. Викладали на курсах від РСУК В. Кубасевич, О. Дяків, від “Маслосоюзу” – М. Мазурок та інші. Навчальна програма включала 406 годин навчання, що проводилося від 7 – 12 год., 14 – 17 год. Курс закінчило 26 слухачів з різних повітів Галичини, з них 2 з

Волині і 2 із Полісся. 22 учні закінчили народну школу, 2 – чотири класи гімназії, 1 – два роки учительської семінарії, 1 – учительську семінарію. Вік учнів 15 – 37 років. Маєтний стан був таким: 3 учні були безземельні, 2 – селянські діти, 13 мали господарство до 5 га, 10 – більше 10 га.

Випускний іспит проводив управитель школи М. Брилинський, на закінчення якого прибули як делегати від Головного віділу Я. Олесницький, адвокат і голова філії “Просвіти” і комітету опіки над господарською школою в Станіславові, директор ОСК (Окружний союз кооператив) у Станіславові М. Швалюк, гість о. Й. Раковський, довголітній учитель господарства. Результати іспитів: 14 учнів склали їх на “відмінно”, 12 – на “добре”. Від імені слухачів виступив Ігнатій Гаврилів, який подякував учителям за їхню працю, наголосивши, що набуті у школі знання вони використають для добра українського села [678, арк. 1 – 2]. На курсі викладали 9 вчителів, з них 4 постійні і 5 немісцеві: постійні вчителі: Є. Брилинський викладав годівлю домашніх тварин (37 год.), молочарство (37 год. з них 23 год. практикум), ветеринарію (6 год.), В. Кучера – садівництво й городництво (125 год. з них 63 год практичні), Г. Еліяшевський – рільництво (72 год.), адміністрацію і господарський облік (20 год.), ботаніку (15 год.), зоологію (15 год.), фізику (15 год.), хімію й мінералогію (27 год.), О. Ремезовський – загальноосвітні предмети (202 год.). Приїжджі учителі: І. Грабар викладав кооперацію і книговодство (57 год.), Л. Гаванський – пасічництво (18 год.), о. І. Блавацький – релігію (15 год.), М. Левицький – годівлю риби (10 год.), В. Янович – гігієну (3 год.). Всього годин 689, із них 91 год. практичні заняття [678, арк. 5].

Навчання відбувалося щоденно, крім неділі й релігійних свят, з 8 до 12 год. і від 14 до 17 год. Тричі на тиждень були практичні заняття у саду і на городі, стайні, молочарні й полі. Упродовж лютого у межах курсу проходило навчання книговодства і діловодства, у якому взяло участь, крім учнів, ще 7 слухачів з Товмацького повіту, надісланих кооперативами. Не вистачило часу на пожежно-руханковий курс. За повне утримання учні сплачували 30 зл. щомісячно. Хто оплачував усю суму, то вартість курсу становила 130 зл., один

учень мав знижку до 10 зл. на місяць, двох слухачів утримували спільно товариство “Опіки над інвалідами”, кооператив й читальня “Просвіти” у Видинові. Окрім того, “Просвіта” доплатила за утримання кожного учня по 130 зл., зважаючи на незадовільний стан харчування слухачів [678, арк. 5 – 6].

Для підготовки слухачів до праці у читальнях, гуртках “Сільського господаря”, УПТ, кооперативах учні на засадах самоврядування, організували власний просвітянський гурток, самостійно підготувавши його статут, який затвердила управа школи, провівши загальні збори 11 грудня 1925 р. Упродовж навчання у просвітянському гуртку тричі проводилися перевибори виділу, також бібліотекар гуртка організував пересувну бібліотеку “Просвіти”. Зокрема, слухачі вчилися писати реферати на різноманітні теми, передусім на господарські, що викликало зацікавлення, доказом чого була дискусія над кожним рефератом, яких було підготовлено 17. 29 грудня 1925 р. спільними силами просвітянського гуртка і читальні у Милованні було проведено свято “Просвіти” [678, арк. 6].

30 листопада – 1 грудня 1925 р. школу відвідував голова “Просвіти”, а 3 березня 1926 р. – С. Чужинський, начальник рільничого відділу Станіславівського воєводства. На закінчення курсу прибув І. Макух, делегат від Головного виділу і філії “Просвіти” у Товмачі та інші особи. Варто зауважити, що своїх делегатів не направили інші читальні, окрім місцевої [678, арк. 6]. Останні загальні збори просвітянського гуртка ухвалили рішення виступити з проханням до Головного виділу й управи школи підготувати статут товариства прихильників селянської освіти під назвою “Миловання”, дійсними членами якого будуть винятково особи, які закінчили господарську школу [678, арк. 7].

У 1928 р. Милованська школа здійснила шостий випуск 31 випускника (усіх учнів було 35, із них 4 учні самостійно залишили навчання впродовж навчального року). Для проведення випускного іспиту прибули М. Галуцинський, голова філії Товариства у Товмачі, куратор маєтку І. Макух. Іспит тривав упродовж 9 годин. 14 учнів склали його на “відмінно”, 13 – на “добре”, 4 – на “задовільно”. Учні в основному були родом із таких повітів:

Берестейський (1), Борщівський (1), Грубешівський (2), Дубнівський (2), Добромильський (1), Дрогобицький (2), Кобринський (1), Ковельський (2), Короснівський (1), Львівський (6), Любартівський (1), Надвірнянський (1), Рава-Руський (1), Рівненський (2), Сокальський (1), Станіславівський (1), Стрийський (2), Товмацький (4) [896, с. 2]. З них чотирикласну народну школу закінчило 25 учнів, семикласну – 2, чотири учні навчалися у гімназії, де закінчили перший – четвертий класи. За соціальним станом 20 учнів були селянськими дітьми, один учень – син священика і зарібниці. З них із безземельних сімей було 2 учні, сімей, що мали до 5 моргів землі – 3, від 5 – 10 моргів – 10, від 10 – 20 моргів – 6, до 30 моргів – 4, до 40 моргів – 4, до 50 моргів – 1, 1 учень – 450 моргів [659, с. 2].

Увесь навчальний курс 1928 р. включав 903 години з них 763 теоретичні години (зазвичай у зимовий час) і 140 практичних (у літній час) (підраховано автором). У 1933 р. курс навчання тривав 163 дні при 962 годинах (із них теоретичних годин було 732, на фахові предмети припадало 318, загальноосвітні – 230, допоміжні – 170). Теоретичні заняття відбувалися щоденно з 7 до 12 год., практичні заняття – з 14 до 18 год. [659, с. 2]. Крім фахової освіти, обов'язкових навчальних годин і практичних занять, учні набували навичок культурно-просвітньої праці [426, с. арк. 11]. Вони заснували “Просвітний гурток ім. І. Франка”, члени якого вчилися проводити збори, вести дискусію. За час курсу відбулося шість загальних зборів гуртка і таким чином кожний його член мав змогу працювати практично у відділі гуртка. Драматична секція, організована при гуртку, поставила виставу “Наймичка” у двох навколишніх селах. Гуртковий “Сокіл” щоденно проводив руханкові вправи, фаховий шкільний кооператив, що діяв при гуртку, кошти в сумі 62,50 зл. направив на добродійні цілі з нагоди свята книжки, що проходило у Станіславові [659, с. 2].

Учні школи на чолі з професором І. Каблаком у 1932 р. здійснили екскурсію до Станіславова, де побували у молочарні “Маслосоюзу” і ознайомились з її роботою [686, с. 190]. У часописі “Життя й знання”

знаходимо два листи, написані колишніми учнями школи у Милованні, які досить неоднозначно оцінюють свою школу. При їхньому аналізі спостерігається своєрідна учнівська позиція щодо навчального процесу. Зрозуміло, що теоретичні знання учні мали застосовувати на практиці, тим більше, починаючи з 1934 р., кількість годин на фахові предмети було збільшено, відповідно це привело і до збільшення практичних занять й стало основною причиною конфлікту, про який згадує один з учнів. М. Дяченко писав, що школа й учителі, їхні методи навчання йому сподобалися, незважаючи на те, що це є школа нижчого типу. Автора дивує те, що українська громада не до кінця оцінила значення школи, хоч Головний відділ “Просвіти” постійно звертається з обіжниками до філій і читалень з метою залучення молоді до її стін. Для розвитку української кооперації і господарства потрібні були фахівці, яких готувала школа, тому громада мала щороку направляти кандидата на навчання й спільними зусиллями утримувати його [687, с. 270]. Інший учень, В. Богоніс, писав, що у Милованні задарма використовують селянську молодь у важкій фізичній праці, що є основою конфліктів між учнями й управою закладу, бо теоретичних знань дають мало. Тому не варто, на думку автора, направляти туди учнів на навчання [688, с. 16].

Окрім фахових шкіл, “Просвіта” активно проводила різноманітні сільськогосподарські курси за місцем проживання слухачів, адже скрутне економічне становище українського селянства не давало змоги направляти слухачів на навчання у фахові школи. Навчання на курсах відбувалося згідно з “Program ludowej szkoły rolniczej”, затвердженою міністерством рільництва, що містила теорію й практику рільництва, галузі хліборобства, народне господарство і загальноосвітні предмети [426, арк. 11]. Так, господарсько-садівничий курс тривав 6 місяців, слухачами могли бути юнаки не молодші 16-річного віку, які закінчили чотирикласну народну школу. Навчання було платним і коштувало 180 зл., однак слухачі, які сплачували повну вартість навчання при зарахуванні, платили за навчання лише 150 зл. [689, арк. 26].

В основному такі курси були орієнтовані на селян середнього рівня заможності, тому що практично у таких межах щодо оплати за навчання можна було здобути освіту у фаховій школі. Упродовж 9 травня – 30 червня 1932 р. у сільськогосподарській школі у Милованні проходив восьмитижневий курс кооперативного діловодства. До програми входило книговодство і діловодство у споживчих, молочарських і кредитових кооперативах, годівля домашніх тварин, пасічництво, ветеринарія й організація молочності. На навчання приймали осіб віком 16 – 35 років із закінченою народною школою, вартість утримання одного слухача складала 100 зл. [689, арк. 26]. Читальняний віділ у Погарі звертався з проханням до Головного віділу щодо прийняття О. Дуб на семимісячний господарський курс школи у Милованні [690, арк. 3]. 24 листопада 1927 р. на звернення віділу читальні у Погарі директор канцелярії відповідав, що курс розпочався з 1 жовтня лише для юнаків, тому що школа жіночого господарства в Угерцях Винявських після війни не відновлена [690, арк. 1]. 22 червня 1937 р. директор канцелярії повідомляв М. Малого, мешканця Вислік Горішніх Сяноцького повіту, що наступний господарський курс розпочнеться восени, про його початок буде оголошено у всіх часописах [691, арк. 1]. Українська молодь цікавилася сільськогосподарськими курсами, про що свідчать звернення до Головного віділу щодо інформації про їх проведення [692, арк. 2].

Читальні “Просвіти” також вели відповідні курси, які мали змогу відвідувати члени товариства і вони були безкоштовними. Ветеринарно-годівельний курс “Сільського господаря” у с. Вікно провела читальня “Просвіти” старанням місцевого пароха о. Р. Зарицького упродовж 26 травня – 3 червня 1928 р. [693, с. 3]. Під час іспитових випробувань інспектори товариства Д. Миколаєвич та І. Ришавий були приємно здивовані знаннями випускників курсу. Філія “Просвіти” у Тернополі прийняла рішення організувати освітньо-кооперативні виклади, які проводилися у зимовий час і тривали упродовж трьох місяців. Зокрема, такі виклади проходили з 1 грудня 1928 р. до кінця лютого 1929 р. Через проведення викладів філія звернулася до

кооперативів, аматорських гуртків, читалень з проханням скерувати одного слухача зі своєї місцевості і спільними зусиллями оплатити його навчання [694, с. 39 – 40].

Про високий рівень проведення викладів свідчить їхня програма, що включала 22 навчальних предмети. З них відводилося предметів на кооперацію – 8, ветеринарію, гігієну, географію, всесвітню історію, українське й світове письменство, природничу наук, техніку, режисуру, суспільно-політичні науки, суспільне виховання, практичне ведення культурно-освітніх, руханкових і гуманітарних установ – по 1 [632, арк. 1 – 4]. Упродовж 23 листопада 1936 р. – 6 лютого 1937 р. філія “Просвіти” у Рожнятові організувала освітньо-господарський курс за участю 24 слухачів, представників 11 читалень, із яких закінчили курс лише 14 осіб [694, с. 39 – 40]. Філія “Просвіти” у Ярославі спільно з ПСК і філією “Сільського господаря” упродовж 18 листопада – 25 грудня 1938 р. організувала освітньо-господарський курс із навчальною програмою на 196 год. З них відводилося на християнську етику 6 год., українознавство – 22 год., всесвітню історію й історію України – 18 год., діловодство – 53 год., товарознавство – 10 год., методику просвітньої праці й агрономію – по 24 год., театральне мистецтво – 15 год., адміністративне й кооперативне право, історію кооперації, економіку, гігієну – по 6 год. [695, арк. 360, 362].

У 1938 р. РСУК проводив курс для підготовки кооперативно-виховних референтів, завданням якого було навчання слухачів, скерованих на навчання місцевими кооперативами. Відповідний курс планувалося проводити восени упродовж двох тижнів у кожному кооперативному осередку, залучивши до навчання членів “Просвіти” [631, арк. 1]. Навчальна програма курсу передбачала 78 годин, з них на читання й пояснення заочного кооперативного курсу 40 год. (курсанти мали на місцях організувати гурток для студіювання заочного курсу, який вони мали перевіряти); методику кооперативно-виховної праці на селі 8 год.; методику громадських виступів 12 год.; організації кооперативної бібліотеки 2 год.; спів кооперативних пісень 12 год.; правові

засади проведення зборів 2 год.; діловодство кооперативно-виховного референта 2 год. [631, арк. 1]. Критично проаналізувавши програму курсів підготовки кооперативно-виховних референтів РСУК, приходимо до висновку, що в основному курс мав формальний характер, спрямовувався не на вивчення методики кооперативно-виховної праці на селі, тому що кількість годин на предмет, який вважався основним для слухачів, відводилося лише 8 год., коли на виголошування рефератів і промов, спів кооперативних пісень передбачалося 24 год., як на підготовку курсантів до громадської праці.

Важливе місце у системі розвитку фахових шкіл “Просвіти” займав розвиток торгівельних шкіл, що мали на меті відновити українську кооперацію, модернізувавши її у певну систему, яка стала б основою торгівельної діяльності. Громадський і кооперативний діяч З. Пеленський вважав, що кооперативного ідеалу можна досягнути лише тоді, коли громадянство зрозуміє його значення для потреб загалу [696, с. 168]. Однак завдяки “Просвіті” у сільській місцевості одночасно із заснуванням читалень, організовуються і кооперативи [697, с. 6]. У Жупаню Скільського повіту місцевий священик заснував два кооперативи, дві філії “Просвіти” і відновив читальню [698, с. 2].

У 1920 р. торгівельна школа відкрила однорічний торгівельний курс для слухачів, які мали закінчену середню школу [699, с. 137]. 25 квітня 1929 р. Головний відділ звертався до кураторії Львівського шкільного округу про затвердження управителем торгівельної школи у Львові Д. Коренця, якою він керував 12 років, і в якій навчалися діти селян й робітників [700, арк. 1]. “Рідна школа” також просила кураторію Львівського шкільного округу від імені Д. Коренця, власника трирічної торгівельної школи “Просвіти” у Львові, щодо надання школі ліцензії на здійснення навчального процесу. Зазначаючи, що навчальний план, план приміщень, документи управителя (паспорт, документ про освіту й посвідка про лояльність), підтвердження технічно-санітарної комісії свідчать про придатність школи до навчання [671, арк. 9].

З початком шкільного навчального року трирічна торгівельна школа “Просвіти” на однорічний курс навчання прийняла 167 учнів. З них навчання

завершили 140 учнів, з яких до вищого класу зарахували 61 учня, закінчили навчання 47, незадовільний рівень виявився у 10 учнів. У 1921 – 1922 рр. на навчання до торгівельної школи записалися 267 осіб із них 194 чоловіків і 73 жінок, до двокласної – 106 учнів, на однорічний торгівельний курс – 98 слухачів, на курси англійської мови – 63 слухачі, однак не закінчили школу через неможливість оплачувати навчання 46 учнів [701, с. 274].

Торгівельна школа проводила кооперативні курси, на які з великим бажанням прагнула вступити українська молодь. У листі М. Юхимчука з Дубно, датованому 25 травня 1930 р., висловлювалося прохання щодо підготовки освітньо-кооперативних працівників шляхом проведення відповідних курсів [702, арк. 1]. З. Щибор із Тростянця Луцького повіту просив прийняти його на вищий кооперативний курс, що його проводила торгівельна школа [703, арк. 1]. М. Баран із Молодничого Бібркського повіту просив зарахувати його на навчання до торгівельної школи або ж по можливості надати йому місце праці у брошурувальні [704, арк. 1]. 20 серпня 1930 р. канцелярія повідомляла його, що вільної посади у брошурувальні немає, щодо навчання у торгівельній школі варто звернутися до адміністрації [704, арк. 2]. У торгівельній школі викладало 14 осіб з вищою фаховою університетською освітою, здебільшого з кооперативною й торгівельною практикою. Бібліотека школи нараховувала 1054 книжок і 12 фахових журналів, збірники з історії, географії, товарознавства, бухгалтерії, торгівлі. Курс навчання включав як загальноосвітні, так і фахові предмети [705, 3]. Зокрема, 22 лютого 1927 р. читання лекцій закінчив учитель Д. Квасниця, тому М. Таранько мав уточнити з Д. Коренцем час проведення занять [706, арк. 1].

У 1924 р. торгівельна школа “Просвіти” розпочала реорганізацію, утворивши двокласну школу для тих учнів, які закінчили 3 класи середньої, 7 класів народної школи або однорічний вищий торгівельний курс. Окрім того, почав діяти трикласний торгівельний ліцей. Курс навчання мав не лише предмети, що вивчалися у двокласній школі, але й такі загальноосвітні предмети, як релігію, польську, німецьку, англійську, російську й французьку

мови, історію, каліграфію, руханку. З фахових: купецькі рахунки, книговодство і ведення контори, ділове листування, торгівельну географію, а в торгівельній гімназії ще й стенографію [707, с. 3].

Торгівельний ліцей і торгівельна гімназія були новими навчальними закладами. Оскільки курс навчання у ліцеї містив окрім загальноосвітніх, ще й фахові предмети, зараховуючи на навчання лише тих школярів, які закінчили семикласну народну школу. Власне, ліцей мав замінити двокласну торгівельну школу, де курс навчання включав виключно загальноосвітні предмети. Ця обставина давала змогу випускникам ліцею отримувати вищу загальноосвітню й фахову освіту за рахунок вивчення етики та історії [707, с. 3]. У торгівельній гімназії, крім предметів, що вивчалися у ліцеї, курс навчання включав економіку, іноземні мови і саме це давало підставу для того, щоб визнати випускників гімназії на рівні з випускниками торгівельної академії [708, с. 6].

Отже, фахова національна освіта була важливим засобом подолання відсталості у сільському господарстві й кооперації, складовою частиною організаційної діяльності “Просвіти”, сприяючи економічному розвитку українського села, позаяк відновлення фахових шкіл визначалося як власною потребою, оскільки економічний і культурний поступ вимагав фахівців, так і соціально-економічною політикою польської влади, тому що праця за фахом для випускників українських фахових шкіл у державних польських структурах була малодоступною.

Реорганізація фахових шкіл була викликана потребами й вимогами часу. Окрім фахових курсів, проводилися короткотермінові сільськогосподарські курси, функціонувала торгівельна школа, ліцей, академія. Незважаючи на реорганізацію, фахова школа у Милованні так і не стала масовою і загальнодоступною для широких верств селянства, оскільки була розрахована на навчання заможних слухачів. Тим не менше теоретико-методологічні засади функціонування фахових шкіл “Просвіти” мали принципове значення, оскільки вони готували не лише фахівців для потреб сільського господарства й української кооперації, але й стали основою і визначальним чинником

національної свідомості й суспільної організованості громадсько-культурних сил Західної України.

Організаційний поступ “Просвіти” характеризувався тим, що відновлення й функціонування організаційної структури, залучення членів до товариства виступало важливим чинником поступу товариства, забезпечувало його кількісний і якісний розвиток, пошук інноваційних форм просвітньої праці, наповнення її національним змістом, активізацією культурно-просвітнього руху й обґрунтуванням його конкретних вимог та засад, забезпеченням системного функціонування філій та читалень, масовим зростання національної свідомості.

Участь товариства у ліквідації неписьменності, розбудові фахової національної освіти сприяла розв’язанню складної національної проблеми, бо культурний розвиток та економічне піднесення українців залежали від рівня освітнього поступу нації, перетворення її у добре організовану спільноту, усвідомлення громадянством свого обов’язку і завдань у сфері сільського господарства та кооперації. Загалом організаційний поступ товариства характеризувався тим, що владні структури, використовуючи адміністративні важелі впливу, застосовуючи тиск, переслідування й залякування, чинили неправомірні дії, порушуючи конституційні права громадян на вільний культурний розвиток. Обумовленість дій органів влади викликано передусім намаганням державних структур будь-якими методами загальмувати розгортання українського культурно-просвітнього руху, применшити його роль і значення. Незважаючи на незаконні дії влади, “Просвіта” у Західній Україні постійно розширювала організаційну структуру за рахунок відновлення довоєнних і утворення нових осередків, використовуючи різноманітні форми просвітньої праці, надаючи просвітньому рухові масового характеру, залучаючи до просвітніх осередків молодь.

Через об’єктивні і суб’єктивні чинники товариство не зуміло у повному обсязі виконати поставлені перед ним завдання, однак розгалуженою мережею просвітніх осередків сприяло формуванню у середовищі українців почуття національної гідності, самобутності, прагнення до освіти й самоствердження.

РОЗДІЛ 4

ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКЕ СТАНОВИЩЕ

4. 1. Фінансові аспекти розвитку товариства

Фінансово-господарське становище “Просвіти” у міжвоєнний період було доволі складним, постійно відчувалася нестача готівкових коштів, що було однією з основних причин гальмування розвитку матеріальної бази, бо товариство майже не отримувало фінансової допомоги від влади. Складність фінансово-господарського становища обумовлювалася як інфляційними процесами, знеціненням курсу польської валюти на світових біржах, так і зубожінням народних мас, зростанням безробіття, зниженням купівельної спроможності населення. Врешті-решт це призводило до знецінення коштів товариства, що надходили від членських внесків й добровільних пожертвувань. З другого боку, значна заборгованість філій і читалень товариства гальмувала матеріальний поступ “Просвіти”, негативно відбивалася на загальному розвитку інституції, тому матеріальна допомога товариству вважалася національним обов’язком українців [709, с. 1].

Зниження курсу польської валюти вплинуло на загальний стан банківської сфери. Банки відмовлялися надавати кредити у національній грошовій одиниці, а лише у доларах, приймати векселі тощо. На підставі офіційного курсу долара сума зобов’язань “Просвіти” зросла на 20 %, не враховуючи відсотків від капіталу, що становило серйозну загрозу для подальшої діяльності товариства [612, арк. 8]. (Дані щодо балансу товариства станом на 31 грудня 1920 р., витрат і прибутків, капіталу подано у табл. 4.78 – 4.79). Для поліпшення матеріального становища членів Головного віділу товариства 29 жовтня 1930 р. було утворено кредитно-ощадну “Просвітянську спілку”, що розпочала функціонування з 1 жовтня 1931 р. [710, арк. 1]. Вступний внесок складав 12 зл. [548, арк. 21]. Членами спілки були директор канцелярії товариства “Просвіти” С. Магальяс, інспектори Головного віділу М. Брилинський, В. Гафткович, П. Петрик, касир А. Гап’як, бухгалтер І. Павлик, член віділу А. Підкович,

бібліотекарі І. Полюга, М. Таранович, редактор В. Сімович, працівник брошурувальні Д. Хом'як [711, арк. 33 зв].

Спілка була підвалиною утворення “Просвітянського банку”, адже просвітянська організація не мала єдиної фінансової структури, яка б централізувала фінансові можливості усіх читалень, майно яких на 1935 р. складало біля 1 млн. зл. [548, арк. 21]. Головний відділ зобов'язував філії організувати читальні до вступу в спілку [710, арк. 1]. На початку першого кварталу 1934 р. кооператив “Просвітянська спілка” нараховував шістнадцять вкладників, стан внесків складав 3400 зл. [711, арк. 1]. Упродовж кварталу внесено 275,89 зл., на кінець кварталу внески становили 3676 зл. і кількість вкладників зросла до вісімнадцяти осіб, внаслідок чого відсотки від внеску зросли до 6 %, стан позик становив 450 зл., упродовж кварталу виплачено позик на суму 355 зл., відсоток від внеску складав 10 % [711, арк. 1]. Баланс кооперативу за 1935 р. був таким: борги складали 598 зл., резервний фонд – 416 зл., прибуток – 106 зл., стан готівки – 131 зл., боржники заборгували суму в розмірі 5245 зл. [711, арк. 33]. За іншими даними, баланс “Просвітянської спілки” на 1935 р. нараховував 1943 зл. готівки, 6191 зл. – вкладів, 106 зл. – прибутку [548, арк. 21].

Складна фінансова ситуація, пов'язана з боргами, змусила керівництво спілки суттєво переглянути деякі засадничі положення. Так, хто з вкладників не погоджувався на запропоновані зміни, мав право забрати свої вклади і припинити членство у спілці. Зокрема, 1 лютого 1936 р. управа спілки затвердила ухвалу загальних зборів кооперативу щодо позик. Зміни стосувалися передусім збільшення накопичувального фонду. Члени “Просвітянської спілки” підписали декларації, за якими 2 % місячної заробітної плати вносили до каси кооперативу й не забирали своїх заощаджень, виняток складала втрата посади. У міру надходження коштів члени кооперативу отримували позики, що не перевищували суму в розмірі не більше 500 зл., у надзвичайних випадках (смерть, недуга, лікування, оплата за навчання дітей, купівля нерухомості) – позика складала 1000 зл. [712, арк. 1]. (Інформація щодо

фінансової діяльності спілки упродовж 1934 – 1935 рр., списку її членів подана у табл. 4.80 – 4.83).

Вжиті заходи поліпшили фінансовий стан “Просвітянської спілки”, про що свідчать дані на кінець 1937 р.: членами кооперативу були вже сімдесят дві фізичні особи, з яких двадцять шість адвокатів, три підприємці та інші категорії. Окрім того, юридичними установами-членами спілки вважалися філія “Просвіти” у Львові, й повіті, філія у Сокалі, двадцять одна читальня, один кооператив [710, арк. 1]. Власні кошти спілки у 1937 р. складали 1549 зл. з них 835 зл. – власні позики, запасний фонд – 635 зл., прибуток – 159 зл. з чого 79 зл. перераховано до резервного фонду, 80 зл. на добродійні цілі. Загальна сума інших вкладників складала 8199 зл. Надано позик на суму 7836 зл., від чого кооператив отримав 6 % прибутку від суми [710, арк. 1].

Ідея заснування “Просвітянського банку” так і не отримала практичної реалізації, як зазначав ревізор РСУК у звіті від 11 березня 1938 р., тому що не було проведено належної агітації між читальнями [710, арк. 1]. У фінансовому звіті з 1937 р. вказано, що членами спілки була 21 читальня. Зрозуміло, що така незначна кількість читалень-членів спілки була недостатньою для її розширення й передусім пов’язувалося як з рівнем неналежно проведеної пропаганди, так і складним матеріальним й фінансовим становищем українського населення, бо вступний внесок читалень був досить високим [710, арк. 1].

Ревізійна комісія, перевіrivши адміністративну діяльність товариства, доручила Головному віділові зупинити зростання заборгованості, зменшити видатки на адміністрацію з тим, щоб витрати не перевищували прибутків, ухвалила організацію плану доцільного й раціонального діловодства, що мав базуватися на тому, що головна касова книга “Просвіти” стає основою фіксації усіх фінансових операцій [713, арк. 20]. Готівку приймав й виплачував касир, бухгалтер вписував інформацію до книги, фінансовий референт подавав звіт щодо боргів й прибутків товариства [713, арк. 21]. Окремі відділи товариства вносили до касової книги дані щодо отримання прибутків. Повноваження

просвітньо-організаційного й організаційного відділів певною мірою були ідентичними, оскільки кожен із них подавав інформацію про членські внески, добровільні пожертвування тощо. Однак функції організаційного відділу були набагато ширшими і містили, окрім зазначених функцій, ще й інші [713, арк. 21 – 22]. (Порівняння прибутків і витрат просвітньо-організаційного відділу за 1926 – 1927 рр. подано у табл. 4.84).

За даними ревізійної комісії до Головного відділу на 19 червня 1930 р., борги філій і читалень становили 150 тис. зл. [452, арк. 21], загальна заборгованість на 30 червня 1930 р. – 5133 зл., щорічні відсотки від суми – 56463 зл. [510, арк. 3], на 30 червня 1931 р. борги товариства складали 511 тис. зл., на 31 грудня 1931 р. – 578 тис. зл. [452, арк. 21]. Наприклад, лише УТОНІ на 22 січня 1930 р. “Просвіта” заборгувала 80 дол. США [559, арк. 16]. На кінець червня 1931 р. борги за отриману у кредит літературу становили 120 тис. зл. [714, арк. 12]. Закономірно, що такий стан гальмував значною мірою освітню роботу товариства [510, арк. 3], тому приймається рішення про поетапну виплату боргів, що негативно вплинуло на господарське становище маєтків товариства [715, арк. 1]. Це питання мала б розглядати адміністративно-господарська комісія [137, арк. 1], однак питання боргових зобов’язань було настільки важливим, що виносилося на загальні збори товариства. На загальних зборах від 28 березня 1932 р. розглядався план санації боргів товариства, що щорічно мали становити 190 тис. зл. Планувалося виплату боргів сплачувати упродовж 15 років [716, арк. 4].

Цінними для санаційних планів Головного відділу були поради й вказівки адміністративно-господарської комісії та конференції з представниками преси й кооперації, які без застережень виявили бажання співпрацювати. Маючи все те на увазі, Головний відділ накреслив і подав до розгляду громадянства основні напрямки своєї фінансової політики, які ґрунтувалися на тому, щоб дотримуватися ощадливості як в адміністративній, так і видавничій сферах, масово розпродувати книжки, видані товариством, пропагувати акцію надання внутрішньої позики, дару “Просвіти”, збільшення кількості членів, сплати

боргів [209, с. 5]. Найбільший борг “Просвіти” станом на квітень 1932 р. склав 29 тис. дол. США “Українській накладні” видавця Я. Оренштайна [716, арк. 1 – 2]. За іншими даними, його сума становила 30 тис. дол. США [713, арк. 36].

Виплата готівки на сплату боргів за перших п’ять років мала становити 216 тис. зл. щорічно й порівняно з прибутками на суму 260 тис. зл., нестачу передбачалося покрити внутрішньою позикою, яка б за п’ять років склала 130 тис. зл. За наступні п’ять років при прибутках 190 тис. зл. борги виплачувалися б із відсотками на суму 53 тис. зл., за наступних п’ять років – 79 тис. зл. й усього 395 тис. зл. Ще за п’ять років при прибутках 190 тис. зл. видатки становили б 153 тис. зл. За цей час були б сплачені борги з відсотками на суму по 28 тис. зл. – усього 140 тис. зл., другий тур позики – по 7000 зл. – 35 тис. зл., всього 175 тис. зл. [716, арк. 4].

За перших п’ять років передбачалося виплатити старі борги з відсотками на суму 98 тис. зл. на рік – разом 490 тис. зл., що збільшило б борг перед громадянством на 130 тис. зл. щорічно. За наступних п’ять років при тих же сумах прибутків 190 тис. зл. щорічно були б сплачені старі борги з відсотками на суму 53 тис. зл. щорічно і перший тур позики 26 тис. зл. на рік. Через п’ять років було б виплачено борги на суму 395 тис. зл., а якщо б видатки не покривалися із прибутків (прибутки 190 тис. зл., витрати 197 тис. зл.), річний недобір складав би 7 тис. зл., які покривалися б подальшою внутрішньою позикою, що за наступних п’ять років сума зросла б до 35 тис. зл. [209, с. 19].

Отже, у другому періоді санації було б виплачено внутрішню позику за перші п’ять років на суму 130 тис. зл. За останні п’ять років при прибутках 190 тис. зл. щорічно видатки складали б 153 тис. зл., недобір становив би 37 тис. зл. За цих п’ять років було б сплачено попередні борги з відсотками по 28 тис. зл. на рік на суму 140 тис. зл. і другий тур внутрішньої позики у сумі 35 тис. зл. (по 7 тис. зл. щорічно), разом сплачено було б борг із відсотками на суму 175 тис. зл. Залишився б несплачений борг до Акційного банку на суму 6028,88 дол. США і борги до фондів, які вказані у санаційному плані на суму 131850,11 зл. Виплата цих боргів не входила до плану санації, оскільки борг Акційному

банку мав бути виплачений до 1950 р., фонди товариства також не вважалися боргами [209, с. 19].

План санації будувався на прибутках, які можна було отримати систематичною й плановою працею. Ці кошти, подані у таких позиціях: адміністративний відділ – 70 тис. зл., організаційний відділ – 16 тис. зл. – разом 86 тис. зл. [233, с. 20]. Санацію можна було б провести лише за рахунок пропаганди, тому що “Просвіта” мала не лише свої борги, але й фінансові претензії до громадян, читалень, філій, кооперативів тощо на суму 2407099 зл. і майна у книжках на суму 7738043 зл. [209, с. 21]. Борг філій і читалень на 30 червня 1933 р. складав 11255808 зл., з них 8722812 зл. – філій, 2532996 зл. – читалень [209, с. 21]. У магазинах і книгарні “Просвіти” було майна на суму 77238043 зл., борги за книжки складали суму 12855818 зл. Усього майно видавничого відділу й книгарні товариства становило 90093861 зл. [209, с. 21].

Для зменшення заборгованості філій і читалень Головний віділ ухвалив рішення про організацію читальняних бібліотек й закупівлю видань “Просвіти”, для чого було складено списки 850 бібліотек (у табл. 4.85). Видавничий відділ повинен був щорічно мати прибутки у сумі 70 тис. зл., його борги у 1932 р. становили 15453758 зл. [716, арк. 12]. План збуту книжок передбачав організацію читальняних бібліотек там, де їх немає зовсім або вони не відповідають своїм завданням, створення 2000 читалень, які б витрачали щорічно на книжки по 40 зл. [716, арк. 13 – 14]. Характеризуючи господарський стан товариства, Головний віділ зазначав, що за рахунок реалізації 850 бібліотек можна було б повністю вирішити проблему заборгованості “Просвіти” в найкоротший час [209, с. 23].

За даними Головного віділу, читальні мали готівки на суму 10455575 зл., однак статистика на 1935 р. не подавала інформації щодо коштів, які читальні позичали членам [210, с. 41]. Касовий стан філій і читалень (1933 – 1935 рр.), витрати читалень (1933 – 1935 рр.) подано у табл. 4.86 – 4.87. Наприклад, 28 липня 1937 р. читальня у Рудниках повідомляла канцелярію про те, що гроші позичив не голова і не касир, а це було загальне рішення віділу, за що він і несе

відповідальність. Половину суми від позичених коштів повернуто, і на них закуплено у громади площу під будову Народного дому, іншою половиною буде оплачено вартість контракту й плану будови [717, арк. 42]. Деякі читальні мали значні суми надходжень до читальняної каси. Основними фондами читалень виступали членські внески, влаштування аматорських театральних вистав, проведення фестинів, вечорниць, колядувань і щедрювань, оренди театральної зали. Так, згідно з офіційним звітом читальня “Просвіти” у Немирові Рава-Руського повіту у 1924 р. мала прибутки на суму 1377 зл. [718, с. 57 – 58]. За нашими підрахунками, прибутки читальняної каси становили суму в розмірі 1228 зл. [718, с. 57 – 58]. (Дані щодо прибутків і витрат читальні “Просвіти” у Немирові Рава-Руського повіту подано у табл. 4.88).

Фінансовий референт К. Коберський 19 квітня 1932 р. визначав низку заходів для оздоровлення важкого фінансового становища товариства й поетапної виплати боргів, які досягнули 705 тис. зл. [719, арк. 1]. На його думку, передумовами успішного проведення санаційної акції були два важливих чинники: воля й бажання громадянства й реальність санаційного плану [719, арк. 1]. “Просвіта” володіла будинком у Львові вартістю 600 тис. зл., який влада оцінила у 1,2 млн. зл., маєтками вартістю 430 тис. зл., запаси книжок складали 320 тис. зл., однак санаційний план передбачав виплату боргів, з одного боку, обмеживши фінансові витрати, з іншого – за рахунок внутрішньої позики [719, арк. 1].

Реальність санаційного плану, запропонованого К. Коберським, полягала в тому, що товариство може отримати щорічно прибутки в сумі 160 тис. зл., з них із продажу книжок 70 тис. зл., членських внесків – 25 тис. зл., дару “Просвіти” – 50 тис. зл., інших – 150 тис. зл. Для виконання санаційного плану необхідно було щорічні витрати коштів обмежити до 188 тис. зл., з них на поїздки 66 тис. зл., адміністрацію – 20 тис. зл., виплати банкам – 45,6 тис. зл., виплати короткотермінових боргів – 35 тис. зл., оплата відсотків – 8 тис. зл., видавництво – 6 тис. зл., відсотки стипендійних фондів – 7,5 тис. зл. [719, арк. 1]. За планом фінансового референта К. Коберського, допомога “Просвіти”

грунтувалася на чотирьох основних принципах: розпродажу книжок, внутрішній позиції, масовому членстві й сплаті внесків [719, арк. 2]. І. Брик писав, що матеріальна допомога товариству повинна бути масовою [96, с. 65]. Деякі філії просили зарахувати борги на рахунок внутрішньої позики [632, арк. 1]. При філіях діяли комітети допомоги, що упродовж осінньо-зимового періоду проводили збір коштів на потреби “Просвіти” [413, арк. 6 – 7]. Головний виділ вважав, що кожна українська громадська рада повинна у місцевому бюджеті в освітній графі визначити суму, залежно від заможності громади, 50 – 200 зл., для допомоги “Просвіті”, для організації освітніх курсів 25 – 50 зл., на будову читальні – 200 – 1000 зл., на читальняну бібліотеку – 30 – 100 зл., на театральний гурток – 50 – 200 зл. [89, с. 71]. Наприклад, громадська рада Тишковець Городенківського повіту ухвалила у своєму бюджеті на 1930 р. надати читальні “Просвіти” допомогу в сумі 100 зл. Повітовий виділ затвердив рішення громадської ради [720, с. 7].

Упродовж 28 травня 1928 р. – 1 листопада 1930 р. 65 членів “Просвіти” задекларували суму матеріальної допомоги товариству в розмірі 4184 зл., виплатили лише 2093 зл. [721, арк. 1 – 75]. Зокрема, П. Кімаровський, купець із Дунаєвець, задекларував 6 зл., виплатив 50 зл., М. Городиловський, кандидат адвокатури із Сокаля, задекларував 6 зл., виплатив 50 зл., читальня у Глубичку Великому задекларувала 5 зл., внесла суму 250 зл., Л. Карачко, лікар з Івачева Горішнього (повіт Глубичок Великий), задекларував 1230 зл. і стільки ж виплатив, П. Коцюба зі Львова не декларував жодної суми і нічого не заплатив [721, арк. 5, 20, 33, 38, 68]. “Маслосоюз” підтримав санаційний план “Просвіти”, закликав свої філії допомогти товариству. У 1932 р. він надав допомогу в розмірі 800 зл. (підраховано автором) [542, арк. 57]. Службовці “Маслосоюзу” у Львові на кінець грудня 1931 р. зібрали внутрішню позику товариству в сумі 4051,60 зл., найбільшу серед усіх українських економічних установ [722, с. 94]. М. Мазурик, службовець “Маслосоюзу” із Станіславова, надав “Просвіті” безвідсоткову позику у сумі 50 зл., інші шість осіб-членів

товариства – 150,95 зл. [719, арк. 5]. Хоча матеріальне становище інтелігенції було надзвичайно складним [723, с. 1].

Від 1 липня 1931 р. до 30 червня 1932 р. надійшло 45607,97 зл. з внутрішньої позики, до червня 1933 р. – 7749 зл. Задекларовано від міської інтелігенції 47,2 %, священників – 8,5 %, селян – 23,7 %, установ – 6,53 %, читалень – 4,07 %. Виплачено суми: міська інтелігенція – 64,74 %, установи – 14,92 %, священники – 9,81 %, селяни – 5,61 %, читальні – 4,92 %. Найбільше задекларувала міська інтелігенція та її виплатила. З 3000 читалень задекларовано 4,07 %, виплачено 4,92 %, у той час, коли читальняні каси нараховували 1,5 млн. зл. [209, с. 10 – 11]. (Дані щодо боргів читалень на 1938 р. подано у табл. 4.89). Дирекція “Центросоюзу” виділила безкоштовну внутрішню позику для “Просвіти” у сумі 125 дол. США [515, арк. 48].

26 грудня 1932 р. відбулася повітова нарада у Чорткові у справі фінансової допомоги “Просвіти”. Присутні ухвалили негайно сплатити членські внески, закупити для читалень на 100 зл. книжок у книгарні товариства. З кожної місцевості двадцятьох свідомих селян зобов’язували сплатити по 5 зл. і на таку ж суму закупити для читалень книжок. Окремі села, такі, як Базар, задекларували внутрішню позику на суму 115 зл. Наглядова рада ПСК закликала українські кооперативи надати “Просвіти” внутрішню позику на суму не менше 10 % вартості майна. Кооперативи району володіли майном на суму 200 тис. зл. Весь повіт було поділено на райони: південно-східною частиною опікувалися чотири опікуни – члени місцевої філії, західною й північною – віділ філії. Завдання районних опікунів у підпорядкованих читальнях полягало в активізації внутрішньої позики й контролю освітнього життя читалень [724, с. 159]. У наданні внутрішньої позики “Просвіти” досить активними були читальні й селяни. Жителі Вербиці Рава-Руського повіту задекларували на внутрішню позику 350 зл., з яких 64 зл. заплатили готівкою, читальня у Васючині надала допомогу на суму 200 зл. з них 75 зл. відіслала чеком до Львова, усі члени віділу читальні у Миклашові надали внутрішню позику на суму 35 зл. [722, с. 96].

Студентська репрезентація 22 листопада 1931 р. на чолі з головою В. Янівим і секретарем В. Дороцьким у присутності 150 осіб провела нараду в справі матеріальної допомоги “Просвіти”. Виступаючи, студент М. Дужий зачитав резолюцію наради, що містила одинадцять положень. Основні з них передбачали масове членство студентів, підтримку акції, заснування студентської читальні “Просвіти”, оподаткування усіх українських студентів по 10 зл. на внутрішню позичку для товариства із закликами до інших студентських товариств [722, с. 95]. А. Гап'як у рефераті щодо потреби внутрішньої позики “Просвіти” зазначав, що стан боргу товариства складав 600 тис. зл., на кінець 1933 р. громадянство задекларувало 79390,11 зл. і 128 доларів, західні землі – 2029,08 зл. (виплатили 1729,08 зл.), Волинь – 50 зл. (внесла 20 зл.), Чехословаччина – 638,86 зл. (виплатила 548,86 зл.), Румунія – 50 зл. (виплатила 50 зл.), Франція – 139,40 зл. (виплатила усі), Америка – 603,57 зл. (внесла 590,36 зл.) [446, арк. 3 – 4]. 20 травня 1938 р. службовці товариства надали допомогу українському студентству: 1 % місячної зарплати упродовж січня-лютого, квітня-травня на суму 189,20 зл. [725, арк. 1]. На лютий 1933 р. українське громадянство задекларувало внутрішню позику у сумі 75879,20 зл. і 128 дол. США, заплативши лише 54308,02 зл. (суму в дол. США було повністю виплачено). Тому Головний відділ звертався до філій для забезпечення фінансових надходжень від внутрішньої позики [512, арк. 5]. У 1933 р. за півтора року товариство отримало з внутрішньої позики 80 тис. зл. Не усі філії змогли забезпечити надходження коштів від внутрішньої позики. Так, філія у Тереховлі із запланованої суми 780 зл. виплатила лише 547 зл. (підраховано автором) [512, арк. 5].

Незважаючи на заборгованість, Головний відділ виплачував стипендії зі стипендійних фондів. Відповідно проводилися конкурси з надання стипендій, що розглядалися на засіданнях президії “Просвіти” [525, арк. 12]. Так, 15 грудня 1920 р. Головний відділ оголосив про виділення 16 стипендій на 1920 – 1921 рр. для студентів вищих і середніх навчальних закладів, учнів народних шкіл [726, арк. 11 – 12]. (Дані щодо виплати стипендій (1920 – 1921 рр., 1928 р.,

1937 – 1939 рр.) подано у табл. 4.90 – 4.93). Наприклад, 8 грудня 1926 р. О. Галушак повідомляв Головний віділ про власну ініціативу щодо виплати коштів, які він отримував із фонду ім. О. Левицької по 24 крони (далі – кр.) [727, арк. 1 – 2]. 23 грудня 1927 р. Головний віділ оголосив конкурс на стипендії, встановлені згідно з рішенням загальних зборів товариства від 25 грудня 1926 р. [726, арк. 11 – 13].

У конкурсі на стипендії, оголошені Головним віділом 28 грудня 1938 р., зазначалося, що для подання заяви на призначення стипендії, потрібно подати автобіографію, шкільний атестат, свідоцтво незможності, посвідку студентської організації або дирекції школи [726, арк. 11 – 15]. 29 грудня 1938 р. директор канцелярії направляв інформацію щодо призначення стипендій до відома вихованців навчальних закладів [726, арк. 16]. В оголошеннях Головного віділу про проведення конкурсів на отримання стипендій зазначено, що у 1939 р. виплачено 21 стипендію [726, арк. 15]. Однак у звіті з діяльності “Просвіти” вказано, що у 1939 р. виплачено тридцять сім стипендій на загальну суму 3050 зл., із них двадцять чотири стипендії по 100 зл. і тринадцять по 50 зл. [213, с. 14].

Складні фінансові умови зумовили утворення комітету допомоги “Просвіті”. “Правильник Комітету Допомоги ”Просвіті”” було апробовано Головним віділом у 1932 р. [728, арк. 1]. Згідно з положенням про структуру, функції та компетенцію комітету допомоги “Просвіті” він вважався допоміжним органом філії і діяв на її території, утворювався на основі умови віділу філії з окремими громадянами або ж шляхом виборів на окремому засіданні. У свою чергу, згаданий комітет утворював місцеві комітети. Його членами могли бути лише члени товариства, головою – член віділу філії. Метою діяльності комітету була розбудова діяльності “Просвіти” [728, арк. 1]. Комітет займався збором матеріальних фондів товариства, більш конкретніші завдання, полягали у тому, щоб усіма можливими способами приєднувати членів й збирати внески, поширювати видання “Просвіти”, активізувати внутрішню позику. Не менш важливе завдання ґрунтувалося на розробці

методів втілення у життя завдань референтів в окрузі філії, планів й способів організації місцевих комітетів при читальнях й контроль за їхньою діяльністю [728, арк. 1].

Для раціонального використання сил, часу, можливостей і обставин комітет вводив посади таких референтів: – референт членства, завданням якого була організація більш активної акції щодо сплати членських внесків товариству передусім інтелігентами округу філії, членами виділів, читальнями, кооперативами та іншими установами; референт поширення книжки, який мав на меті поширювати в окрузі філії й у повіті усі видання “Просвіти” та інші книжки, що були в її магазинах; референт внутрішньої позики дбав, щоб якомога більша кількість громадян і установ повіту підписали внутрішню позику, вів її облік й вчасну оплату; референт імпрез старався, щоб усі організації повіту організували відповідну кількість масових заходів, прибуток з яких надходив на адресу Головного виділу; референт дару “Просвіти” при допомозі пропаганди контролював процес збору коштів [728, арк. 1].

Необхідною умовою отримання внутрішньої позики від населення була організація гуртків для збору коштів, які давали б змогу заощаджувати витрати канцелярії Головного виділу [728, арк. 1]. Деякі дослідники вважають, що члени “Просвіти” працювали безкорисливо, тобто, не отримуючи за свою працю матеріальної винагороди. Зокрема, Н. Кушнірик писав, що “Просвіта” завдяки своїм численним філіям і читальням, спеціальним комісіям і підкомісіям, члени яких працювали безкорисливо, відігравала роль власного державного апарату [142, с. 427]. Дослідниця Ж. Ковба зазначала, що звичайні члени товариства або не отримували ніякої платні, або як працівники філій – зовсім невелику винагороду [149, с. 78]. Не заперечуючи безкорисливої праці значної кількості членів читалень і виділів філій, комісій, підкомісій, все-таки певна частина службовців товариства отримувала заробітну плату. Наприклад, на засіданні Головного виділу від 2 жовтня 1920 р. було ухвалено підвищити зарплату всьому персоналові “Просвіти”, а Д. Хом’якові, директорові брошурувальні, її збільшити удвічі [729, арк. 1]. Зокрема, за січень 1928 р.

сімнадцять службовців “Просвіти” отримали заробітну плату в сумі 3550,82 зл., у березні у зв’язку із звільненням С. Корецького – 3450,12 зл. [730, арк. 1 – 6]. (Відомості щодо виплати зарплати службовцям Головного відділу за січень 1928 р. подано у табл. 4.94). Окрім того, згідно із законом від 16 травня 1922 р. службовці отримували оплачувану відпустку на таких умовах: службовці, які пропрацювали півроку отримували двотижневу відпустку, один рік – до одного місяця, цьому не могла перешкодити військова служба або хвороба. Торгівельні практиканти отримували відпустку на таку кількість днів, яку суму вони сплачували до каси допомоги хворим. Від 1 травня до 30 вересня відпустка надавалася 50 % службовців [731, арк. 1].

Для ефективності проведення акції матеріальної допомоги товариству на місцях території поділяли на райони, і для кожного з них створювалися так звані “комітетові пари”, до складу яких входили члени товариства. Їм потрібно було відвідати кожну українську установу й родину у своєму районі для того, щоб переконати її у необхідності вступу в члени “Просвіти” й зобов’язати їх сприяти акції матеріальної допомоги товариству. Окрім того, особлива роль відводилася окремим місцевим гурткам із молоді або жіноцтва, діяльність яких охоплювала цілий район [728, арк. 1]. “Життя і знання” повідомляло про те, що потрібно негайно організувати гуртки прихильників “Просвіти” в основному з числа молоді, чоловічі й жіночі для приєднання членів, збору внутрішньої позики й поширення книжок. Діяльність комітетів у 1932 р. проходила під гаслом: “Купіть книжку з Просвіти! (Одна книжка – одна поміч)” [732, с. 25].

“Комітетові пари” мали відповідні повноваження відділу філії з печаткою і двома підписами, касові квитанції і необхідні заяви щодо вступу в члени товариства, декларацію оподаткування й внутрішньої позики, бланки замовлень на книжки [728, арк. 1]. Після завершення акції у своєму районі їх зобов’язували негайно передати кошти і списки членів до Головного відділу [728, арк. 1]. Товариство зверталось з проханням до РСУК, щоб через своїх фінансових ревізорів він організовував на місцях бібліотеки лише з літератури, виданої “Просвітою”. Тому Головний відділ пропонував українським

кооперативам, промисловцям, ремісникам, установам, підприємствам й підприємцям розміщувати рекламу в ювілейному календарі на 1938 р., де ціла сторінка форматом 24x16 см коштувала 300 зл., $\frac{1}{2}$ сторінки – 160 зл., $\frac{1}{4}$ сторінки – 90 зл., $\frac{1}{8}$ сторінки – 50 зл., $\frac{1}{16}$ сторінки – 30 зл. [733, арк. 40] й купувати ювілейний календар на 1938 р., якого видано 50 тис. примірників [734, арк. 11 – 12].

13 квітня 1937 р. “Просвіта” повідомляла наглядову раду й управу українських кооперативів із посиланням на обіжник дирекції РСУК від 1 березня 1937 р. щодо призначення певного відсотку річних прибутків і оплати членських внесків у сумі 12 зл. на рахунок Центробанку, за що кооператив отримуватиме місячні і чверть місячні книжечки “Просвіти”. Дирекція РСУК із свого боку в цілому підтримала заклик товариства [734, арк. 1 – 2]. Аналогічне звернення надіслало товариство наглядовій раді й дирекції Українбанку від 14 квітня 1937 р. [734, арк. 10], дирекції “Центросоюзу” [734, арк. 10 зв]. (Дані щодо українських кооперативів-членів “Просвіти” і сплати ними членських внесків на 1933 р. подано у табл. 4.95 – 4.96).

Борги 48 читалень філії у Сокалі й інших установ на 15 листопада 1929 р. за отриману літературу, складали 128,28 зл. [482, с. 5]. У довідці, виданій читальні у Беріжці від 25 лютого 1931 р., повідомлялося, що вона виплатила борг за книжки, отримані у книгарні товариства, про що свідчив вексель і декларації [735, арк. 1]. Зобов’язання споживчого кооперативу у Мізюрині сягали 40 дол. США за книжки, які вона зобов’язувалася виплачувати частинами по 1 дол. США щомісячно [736, арк. 1]. Кооператив у Збаражі передав вексель на 1000 зл. із зобов’язанням виплачувати вартість книг частинами [736, арк. 8].

На основі складної ситуації, що виникла у сфері виплати кредитів за отриману літературу, “Просвіта” призначила М. Терлецького відповідальним за стягнення боргів за книжки від ПСК у Богородчанах на суму 142 зл., кооперативів “Народний базар” у Варажі – 17 зл., Лежакові – 48 зл., Гвіздці – 29 зл., Лівчині – 22 зл. [736, арк. 12 – 14, 17 – 18]. Державна гімназія у Самборі

мала 18,42 дол. США боргу за книжки [736, арк. 19 – 20]. На 1934 р. на покриття зовнішніх боргів товариство мало готових бібліотек на суму 150 тис. зл., а книг на 500 тис. зл. У фінансовому звіті ревізійної комісії вказувалося, що упродовж січня 1936 р. – 31 грудня 1938 р. 80 % читалень і філій були боржниками Головного віділу. Приблизно 90 % поширення літератури здійснювалося через філії, що не виконували своїх зобов'язань [550, арк. 15 – 16]. 7 червня 1939 р. ревізійна комісія ухвалила рішення щодо контролю вчасної виплати кредитів за отримані книжки, що давало б можливість впорядкувати отримання коштів, раціонального ведення фінансових справ з філіями й читальнями, підготувала план виплати боргів, рентабельність фінансової діяльності кожного підрозділу товариства [737, арк. 8].

Значна роль у матеріальній підтримці “Просвіти” відводилася українським господарсько-економічним структурам. § 44 статуту українських кооперативів зобов'язував їх бути членами “Просвіти” у Львові. Це положення статуту виконала лише незначна частина кооперативів, об'єднаних у РСУК. У 1931 р. до товариства належало приблизно 471 кооперативів, на 3200 усіх кооперативів, що були членами РСУК, або 14,7 %. Найбільше належало до “Просвіти” повітових районних молочарень (50,5 %). У 1931 р. пожертвування на культурні й гуманітарні цілі виплатило лише 1256 кооперативів на загальну суму 120455 зл. Зокрема, членські внески сплатило лише 538 кооперативів на суму 22677 зл., що становило 19 % від загальної суми виплачених внесків [738, с. 173]. Так, 2 лютого 1922 р. філія “Просвіти” ім. М. Шашкевича у Львові зверталася з проханням до крайового союзу збуту худоби у Львові щодо матеріальної допомоги. Однак відповіді вона так і не отримала [739, арк. 80].

До канцелярії “Просвіти” надходило багато прохань від українських учнів, пластунів, студентства, спортсменів щодо надання стипендій, фінансової допомоги. Головний віділ призначав виплати стипендій, зрозуміло, що через обмеженості стипендійних фондів задовольнити потреби усіх бажаючих було практично неможливо. Хоча допомога виплачувалася не лише зі стипендійних фондів. (Дані щодо п'ятдесяти стипендійних фондів “Просвіти” подано у табл.

4.97). На 1920 р. усіх фондів, якими опікувалося товариство, нараховувалося шістдесят один, із них сорок вісім (стипендійних, пенсійних, допомогових) на загальну суму 29987418 п. м. (підраховано автором) [202, с. 92 – 105]. Окрім того, стипендії виплачувалися із господарського ведення маєтків. (Дані щодо обороту маєтку в Тисковій (1933 – 1938 рр.) подано у табл. 4.98).

23 лютого 1925 р. Український спортовий союз звертався до “Просвіти” щодо надання матеріальної допомоги у розмірі 250 зл., яку з часом мав повернути [740, арк. 1]. На проведення VI Запорізьких ігрищ 22 липня 1925 р. Головний відділ призначив 100 зл. 2 лютого 1926 р. “Сокіл-Батько” запрошував “Просвіту” взяти участь в обговоренні реферату про значення спорту й питання участі українських спортсменів в Олімпіаді [741, арк. 8]. 20 травня 1926 р. “Сокіл-Батько” звертався до “Просвіти” із проханням надати матеріальну допомогу у викупі “українського городу” у Львові для 8000 українців міста. Зважаючи на інфляцію, пожертвування складали у доларах. Наприклад, економічні інституції складали пожертву у сумі 50 дол. США, митрополит А. Шептицький пожертвував 100 дол. США [741, арк. 11, 11 зв, 12]. “Сокіл-Батько” викупив 8 моргів або 51200 тисяч м², заборгувавши таким чином 2400 дол. США, однак планував закупити ще 16000 м² або 2 морги за 90 тис. зл. [741, арк. 56].

Польський уряд за посередництва львівського воєводи у листі від 24 березня 1939 р. повідомляв товариство “Сокіл-Батько”, що площу забирає влада для військових цілей і її необхідно звільнити за 48 годин. Це був прямий грабунок, скерований на самоліквідацію найсильнішої на той час організації української молоді [742, с. 169]. Питання площі “Сокола-Батька” розглядалося УПР, яка звернулася до віце-міністра військових справ, який за дорученням міністра військових справ і президії УПР мав вирішити цю проблему [407, арк. 60 – 61].

М. Хронов’ят, останній голова “Сокола-Батька” (1934 – 1939 рр.), якого було запрошено на прийом до львівського воєводи як і інших представників українських товариств, щоб вони заявили про свою лояльність до польської

держави і задекларували кошти на так званий “Фундуш Народови”, заявляв, що сталося непорозуміння, що запрошено “Сокола-Батька” після того, як насильно, без будь-якої винагороди (відшкодування) забрано площу, що була єдиною, де українська молодь могла вправлятися, а рівночасно – єдиним джерелом прибутків товариства з її оренди на масові заходи [742, с. 169 – 170]. Річ у тому, що 14 червня 1939 р. представники “Сокола-Батька” були на прийомі у Львівському воєводстві щодо визначення пропозиції винагороди за площу, зайняту військами. Влада запропонувала натомість на площу місце на “Ленарці”, що становило 5 га 27 а, тобто довжиною 400 м, шириною 128 м, яке не мало вигідних комунікацій; земельну ділянку громади Голоско Мале – 6,5 га багнистої місцевості; ґрунт по вулиці Пасічній – 2 га 86 а, 80 м², однак там неможливо було побудувати стадіон; “Крушнік” по вулиці Стрийській більш-менш наближений до колишньої площі – 2,5 га з вільними 10 га [407, арк. 6]. Старшина “Сокола-Батька” не погодилася на жодну з пропозицій влади, яка заявила, що у цьому випадку питання буде розв’язано законним шляхом [407, арк. 6].

Допомоги від “Просвіти” очікували й колишні вояки УГА, яку їм могли надати лише українські товариства. У травні 1925 р. М. Біленька, тимчасовий голова головної ради УТОНІ у Львові, В. Садовський, О. Навроцький, М. Гнатюк і П. Постолюк звернулися до українського населення з тим, що традиційно на Зелені свята просять допомогу для інвалідів УГА [559, арк. 1]. Щомісячна допомога передбачалася у розмірі 35 – 100 % ренти або 10 – 60 зл. Річні витрати на утримання будинку інвалідів у Львові складали 13 тис. зл. [559, арк. 13]. Членський внесок для вступу до УТОНІ становив 0,50 зл., для бідних – 0,25 зл. [559, арк. 6]. УТОНІ залучило українські організації США і Канади до побудови будинку українських інвалідів у Львові. Згідно з бажанням жертводавців це мала бути будівля з театральною залою, прибуток із якої передавався б на виплати рент інвалідам. До 1928 р. діаспора зібрала й надіслала на рахунок УТОНІ 20 тис. дол. США, у 1929 р. – 30 тис. дол. США [559, арк. 14 – 15].

“Просвіта” чим могла, тим і допомагала УТОНІ. Головний виділ дозволив безкоштовно користуватися друкарською машинкою марки “Адлер” інвалідові УГА В. Корнотієву, у разі пошкодження УТОНІ зобов’язувалося відремонтувати її своїми коштами [559, арк. 5]. 20 лютого 1928 р. УТОНІ просило про надання допомоги інвалідові УГА В. Стамбульському, який втратив 10 % працездатності, оскільки допомога у 1926 – 1927 рр. складала лише 85 зл. (підрховано автором) [559, арк. 12]. 24 січня 1930 р. Головний виділ передав УТОНІ кошти у сумі 15,60 дол. США, надіслані діаспорою через “Просвіту” [559, арк. 17]. УТОНІ зверталось до редакції “Життя і знання” з проханням розмістити текст відозви щодо моральної й матеріальної підтримки інвалідів УГА, однак влада заборонила редакції робити оголошення від свого імені щодо збору коштів на допомогу членам УТОНІ [559, арк. 21 – 22]. Лише 22 вересня 1933 р. Львівське воєводство дозволило УТОНІ збирати пожертвування для інвалідів [559, арк. 26]. Головний виділ на прохання УТОНІ надав адреси філій для надсилання пропагандистсько-агітаційних листівок щодо збору коштів на допомогу інвалідам [559, арк. 27].

Особлива потреба в коштах відчувалася у середовищі української студентської й шкільної молоді. Так, А. Федина просив надати йому матеріальну допомогу, тому що його батьки – малоземельні селяни у Мостиському повіті, від них він отримував лише 10 зл. щомісячно [743, арк. 1 – 2]. 13 грудня 1929 р. голова управи “Спілки інженерів і техніків українців-емігрантів у Польщі”, професор І. Шовгенів у зверненні “До українського громадянства” зазначав, що серед студентів Української господарської академії у Подєбрадах є кілька десятків студентів, які перебували у надзвичайно скрутному матеріальному становищі, не маючи ніякого матеріального забезпечення [744, арк. 7].

“Просвіта” використовувала свої матеріальні ресурси для допомоги пластунам, студентству, ремісникам, школярам, військовим емігрантам. Так, 21 червня 1930 р. верховна команда українського пластового уладу через організування влітку табори пластунів для 400 осіб на Соколі і в околицях

Підлютого, на Лисоні, водного табору у Монастирі над Дністром просила “Просвіту” про надання матеріальної допомоги у проведенні згаданої акції, на утримання пластової домівки на суму 350 зл. щорічно. Товариство українських зарібників і слуг “Сила” із Заліщиків у листі до “Просвіти” вказувало, що викупило будинок за 250 дол. США, перебувало у складному матеріальному становищі. Зверталось по фінансову допомогу. 8 червня 1931 р. Головний віділ повідомляв “Силу”, що філія “Просвіти” у Заліщиках мала б виділити кредит, якщо і вона не зможе, то отримати позику можна буде у Львові [745, арк. 1 – 2]. Головний віділ надіслав 20 зл. для дітей колишніх українських вояків з Ченстохова на проведення новорічного свята й подарунки для дітей [744, арк. 81 – 82]. 11 лютого 1938 р. управа батьківського комітету при Українській школі ім. Лесі Українки у Варшаві висловлювала подяку за пожертвування, надіслані “Просвітою” [744, арк. 5].

Голова управи “Товариства допомоги емігрантам з України” у Лодзькому воєводстві полковник М. Федченко звертався до Головного віділу з проханням підтримати дітей колишніх українських вояків із Каліша, які не мають рідної школи, потребують зошитів, книжок, оплати навчання [744, арк. 69]. Наприклад, “Геометрія” коштувала 400 тис. п. м. (1,8 млн. п. м. дорівнював 1 зл.) [746, арк. 53]. Незважаючи на те, що на території корінної Польщі діяло “Товариство допомоги українській шкільній молоді в таборах інтернованих в Польщі”, мета праці якого ґрунтувалася на тому, щоб поліпшити матеріальне становище шкільної молоді й лекторів [747, арк. 1], все-таки становище було досить складним. Так, у проханні учня I класу гімназії ім. Т. Шевченка П. Рогового від 5 травня 1924 р. висловлено сподівання на одержання матеріальної допомоги на харчування у розмірі 4 млн. п. м. [746, арк. 47]. У зверненні командира 3-ої Залізної дивізії УНР від 4 лютого 1921 р. у Каліші до керівника американської місії методистів майора Уайта наголошувалося на тому, що у місцевому таборі інтернованих перебувало 4,5 тис. українських козаків, які відчували нагальну потребу в їжі, одязі, літературі, іконах для храму тощо [748, арк. 44]. До речі, більш детальніший опис найнеобхідніших речей, що мали

поставлятися польською владою, подавався в “Інструкції для табору інтернованих” [749, арк. 14 – 16].

М. Дяченко, колишній студент українського університету у Львові, бакалавр агрономічно-лісового факультету Української господарської академії у Подєбрадах просив “Просвіту” надавати фінансову допомогу, бо не мав змоги закінчити навчання в академії. Суму в 300 зл. зі стипендійного фонду ім. М. Галущинського зобов’язувався повернути упродовж одного року з часу отримання позики [750, арк. 2]. До речі, М. Дяченко народився у Бондарові Станіславівського повіту, закінчив господарську школу “Просвіти” у Милованні, про що свідчить його стаття щодо важливості школи для українського громадянства [751, с. 161 – 192]. Був добре знайомий з куратором господарської школи М. Холевчуком, тому й писав, що про нього інформацію при потребі може він надати.

Багато свідомих українців передавали у розпорядження “Просвіти” своє майно. Так, 25 листопада 1936 р. Головний відділ товариства висловлював щире подяку подружжю Ліні й Миколі Малицьким із Шляхтинець за те, що вони передали у розпорядження товариства стипендійний фонд їхнього імені. З фонду було виплачено чотири стипендії на загальну суму 1000 зл., з них студентам медицини Володимиру Аксентію 300 зл., Василю Клеману – 300 зл., Степану Зошуку – 200 зл., Богдану Кивелюку – 200 зл. [752, арк. 1]. І. Верхратський встановив стипендійну фундацію свого імені у розмірі 6000 к. [753, арк. 2]. (Дані щодо назв стипендійних фондів, кількості сум, зростання відсотків на 20 червня 1926 р. подано у табл. 4.99).

Товариство українських студентів права “Правнича громада” у Львові повідомляло 18 січня 1938 р. Головний відділ про те, що студентка Л. Собота була членом їхнього товариства, брала активну участь у студентському житті, тому заслуговувала на стипендію із зазначеного фонду [753, арк. 21]. Л. Собота пред’являла “свідоцтво убожества”, видане греко-католицькою церквою св. Юрія у Львові 28 січня 1938 р., у якому вказувалося, що вона не володіла жодним майном й заслуговувала на матеріальну допомогу [753, арк. 2, 21]. 27

січня 1938 р. С. Горечий, студент четвертого курсу механічного відділу Львівської політехніки звертався до “Просвіти” із проханням надати йому стипендію, оскільки він син незаможних батьків (батькові 77 років), мати померла. Прибуток з 1 морга поля складав 15 зл. щомісячно, інших прибутків батько не мав. Він заробляв уроками 15 зл. щомісячно [754, арк. 1]. Р. Бас, учень 4 класу, у листі до Головного відділу, датованому 15 травня 1939 р., писав, що йому призначено стипендію у сумі 50 зл. з фонду А. Кнігиницького, однак воєводство ухвалою від 26 квітня 1938 р. не затвердило її, тому що він мав борг від березня поточного року за оплату навчання у розмірі 40 зл. [755, арк. 1]. “Просвіта” повідомляла Р. Баса, що фінансово допомогти йому не зможе, позаяк усі стипендії на рік вичерпано [755, арк. 2].

Точного звіту зі стану маєтку А. Кнігиницького ревізійна комісія не отримувала від червня 1926 р., однак чистий прибуток з 134 моргів становив біля 800 зл. А. Кнігиницький залишив “Просвіті” у спадок 26 га ґрунту [756, арк. 42 – 44]. Маєток складав понад 134 моргів поля, із них 100 моргів фундатор призначав для парцеляції між місцевими селянами, за отриману готівку потрібно було заснувати стипендійний фонд його імені [713, арк. 36; 757, арк. 74 – 75]. “Просвіта” планувала визначити суму на стипендії, яка б відповідала загальній вартості ґрунтів. Товариство ухвалило утворити з маєтку фундацію імені А. Кнігиницького, де б взимку проходили курси з плетіння кошиків, мешкав би управитель школи, влітку діяв табір оздоровлення й відпочинку [757, арк. 74 зв].

14 вересня 1926 р. Головний відділ повідомляв Юзефу Соколовську зі Станіславова у справі надання стипендії ім. А. Кнігиницького, що вона ще не увійшла у життя, бо ціни на землю були нестабільні, тому на даний час було не вигідно її продавати. З прибутку від продажу мали б утворити стипендійний фонд [757, арк. 130]. За даними фінансової перевірки, проведеної головою читальні у с. Грабовець М. Матківським, за час від 13 лютого 1938 р. до 20 січня 1939 р. прибутки склали 956,25 зл., витрати 93,28 зл. [757, арк. 133 – 134].

Для стипендійного фонду ім. А. Книгиницького важливе значення для поповнення коштів відіграла вчасно оплачена орендна плата за винайм ріллі у Грабівцях Богородчанського повіту. Усіх орендарів маєтку в Грабівці від весни 1920 р. до 1 жовтня 1920 р. було 60 осіб, які заплатили суму в 136472664 п. м. [759, арк. 1 – 2 зв]. На 25 лютого 1930 р. кількість орендарів складала 404 особи, прибутки становили 3753 зл. [759, арк. 6 – 12]. На 1 листопада 1931 р. до списку боржників віднесено двадцять сім осіб на загальну суму 1980 зл. за 23,5 га жита і 13,5 га вівса [756, арк. 1 – 2 зв]. Рахунок лише Прокопа Юрчака становив 140 зл. [756, арк. 3]. Борг Анни Кузан за 1932 – 1934 рр. складав суму 57 зл., яких вона заплатити не могла, через те, що її чоловік пообіцяв борг ліквідувати, але виїхав до США. Усього п'ять орендарів мали борг на суму 290 зл. з них сестри-служебниці – 140 зл. [756, арк. 1 зв]. (Дані щодо прибутків з оренди землі на 1921 – 1924 рр., витрат маєтку в Грабівці до 31 грудня 1931 р. подано у табл. 4.100 – 4.101). Поповнення цього стипендійного фонду залежало лише від вчасно внесеної орендної оплати.

Господарські будівлі маєтків товариства намагалися придбати місцеві жителі, про що свідчать звернення до Головного виділу [758, арк. 15, 16]. 6 квітня 1929 р. “Просвіта” отримало листа від І. Чачуна, який запитував, чи не продає товариство маєток у Милованні [760, арк. 2]. Директор канцелярії повідомляв його, що товариство не планувало продавати маєток у Милованню, бо він призначений на утримання господарство-садівничої школи [760, арк. 1]. Власне, на цьому й наголошував Головний виділ у зверненні до о. І. Лятишевського, що тимчасово виконував функції управителя маєтку [757, арк. 85].

Поповнення стипендійних фондів, що ґрунтувалися на надходженнях від господарської діяльності маєтків, відбувалося нерівномірно, залежало в основному як від внесення орендної плати, так і від ведення господарства. 17 червня 1932 р. Головний виділ повідомляв о. І. Ліцовського, пароха у Грабівці, про те, що він погано веде облік матеріальних цінностей маєтку [756, арк. 7 – 7 зв]. У “Звіті з перевірки рахунків маєтку в Грабівці” від 24 жовтня 1936 р.

зазначено, що о. І. Ліцовський касової книги не вів [760, арк. 1 – 2]. У 1931 адміністрація Грабівця повідомляла Головний виділ, що прибутки склали 1972,11 зл., чистий прибуток – 936 зл., стан фонду становив суму 2425 зл., з них майно фонду – 969 зл., майно “Просвіти” – 27471 зл., на адміністрацію витрачено 483 зл. У 1932 р. прибутки становили 2568 зл. [761, арк. 1 зв, 5 зв].

Головний виділ намагався володіти детальною інформацією щодо земельних площ орендарів, бо від цього залежало поповнення стипендійних фондів. “Просвіта” повідомляла скарбовий інспекторат у Богородчанах листом, датованим 28 січня 1922 р., що для сплати земельного податку їй потрібна детальна інформація щодо земельних ділянок, через те, що їх орендують тридцять осіб, тому товариство повинно знати, скільки кожен з орендарів повинен вносити орендної плати [756, арк. 35 – 35 зв]. Прибуток від оренди ріллі у Грабівці за 1932 р. від 27 осіб-орендарів становив 1745 зл. + 2350 кг вівса. Порівняно з 1931 р. сума зменшилася на 235 зл. і 13,50 кг вівса [756, арк. 11]. На 1933 р. кількість орендарів ріллі зросла до тридцяти осіб, які платили 1610 зл. і 2100 кг збіжжя, з них на товариство надходило 157 зл., на фундацію – 1452 зл., борги склали 214 зл. [756, арк. 13, 15]. Від парцеляції землі внески склали 56 зл. на 1937 р. кошти становили 1252 зл. [756, арк. 36, 38]. Стан фонду на 30 квітня 1931 р. складав 23444695 зл., сума сплаченого податку 88039 зл. [761, арк. 9]. 2 – 3 березня 1931 р. у ході перевірки сплати податків за оренду земельних ділянок стягнуто борг із десяти осіб-орендарів на суму 602,50 зл. і 300 кг вівса, внесено суму 125,31 зл. земельного податку за 1930 р., за Грабовець 167 зл., заплачено банку “Дністер” 16 зл., зібрано членських внесків на суму 24 зл., за передплату “Життя й знання” – 15 зл., замовлено книжки на суму 118 зл. [762, арк. 1].

Державні фінансові структури намагалися отримати завищені суми у сплаті податків товариством. “Просвіта” повідомляла скарбовий інспекторат у Богородчанах, що сплата земельного і будинкового податку від маєтку у Грабівцях складала не 13593988 п. м., тому що за найточнішими обчисленнями складала 2194548 п. м., які товариство заплатило 13 вересня 1923 р. [758, арк.

41]. З часом “Просвіта” у зверненні до скарбового округу в Станіславові повідомляла, що сума податку становила 4012 зл. [758, арк. 31 – 31 зв]. 10 червня 1921 р. товариство повідомляло скарбовий округ у Станіславові, що від майна, отриманого у спадок, мало сплатити не 8 % від суми, а лише 2 % [758, арк. 32].

Матеріальна допомога з-за кордону була важливим чинником фінансової підтримки “Просвіти”, яку їй надавали українські товариства, установи, приватні особи. Питання фінансової підтримки викликало багато протиріч, бо українські журналісти відстоювали думку щодо адресної допомоги читальням, гурткам, кооперативам, адже вона не завжди мала цільовий характер. Наприклад, Микола Скринець із Нью-Йорка надіслав 50 дол. США “Просвіті” для того, щоб вона закупила бібліотеку для його рідного села Стинава Вижня [763, с. 128]. Деякі українські журналісти притримувалися погляду щодо надання адресної допомоги конкретним просвітнім осередкам для того, щоб кошти надходили на їхню адресу, а не Головного відділу. Через це М. Галущинський 10 березня 1926 р. звертався до журналіста Я. Чижа зі спростуванням низки положень у його полемічних статтях, зокрема у статті “Під розвагу крайовій Просвіті”, опублікованій у “Народній волі” за 11 лютого 1926 р. Він наголошував на тому, що справді закордонну допомогу варто надсилати безпосередньо місцевим читальням, гурткам, кооперативам [764, арк. 1 – 4]. Однак багато закордонних інституцій, приватних осіб, не маючи адреси українських установ, товариств, надсилали допомогу на адресу “Просвіти”, яка передавала ці пожертвування на користь адресатів. Так, “Українсько-американський політичний клуб” надіслав членський внесок на 1926 р. у сумі 25 дол. США, пожертвувавши на інвалідів і “Рідну школу” по 25 дол. США, “Чорноморська Січ” з Нью-Йорка переслала через “Просвіту” допомогу на політичних в’язнів у сумі 100 дол. США, на інвалідів – 135 дол. США, Тарас Волохатюк надіслав 21 дол. США на “Рідну школу”, Михайло Ярославич прислав 2 дол. США як членський внесок “Просвіті”, а 3 дол. США – як допомогу [765, с. 104 – 105].

“Просвіта” 22 вересня 1927 р. повідомляла управу “Вінер банк ферейн”, що отримала суму в розмірі 24 дол. США, однак, не маючи інформації щодо цільового призначення коштів, просила подати адресу відправника грошей [766, арк. 1]. Англо-польський банк у Варшаві повідомляв “Просвіту” про переказ 88,70 зл. з Харкова за дорученням А. Тарасовича. Тому товариство зверталось до вказаного банку щодо виплати вказаної суми [532, арк. 1 зв, 3]. Загальний обіг коштів закордонного відділу за 1928 р. становив 3041,75 дол. США, у 1929 р. – 4113,71 дол. США [767, арк. 62, 66, 70]. У 1929 р. чистий прибуток товариства становив 2571,17 дол. США [767, арк. 70]. (Дані щодо загального обороту коштів закордонного відділу на 1 травня 1929 р. подано у табл. 4.102 – 4.103).

Отже, фінансові аспекти розвитку товариства визначалися постійною нестачею коштів, інфляційними процесами, знеціненням й зниженням курсу польської грошової одиниці, зменшенням купівельної спроможності населення, невикплатою філіями і читальнями коштів за отриману у кредит літературу, що привело до значної заборгованості “Просвіти”.

Вихід із скрутної ситуації, пов’язаної зі значною фінансовою заборгованістю товариства, ґрунтувався на поетапній сплаті боргів, розрахованій на п’ятнадцять років. Основні напрямки фінансової політики базувалися на ощадливому й раціональному використанні коштів, масовому розпродажу видань товариства, акції внутрішньої позики, дару “Просвіти”, збільшенні кількості членів, сплаті боргів, рентабельності кожного підрозділу.

Незважаючи на складність ситуації, товариство продовжувало надавати матеріальну допомогу зі стипендійних фондів. Важливим і суттєвим матеріальним чинником у фінансовій діяльності “Просвіти” посідала допомога української діаспори, яка намагалася підтримати товариство у реалізації поставлених ним завдань у міру своїх можливостей. Однак вона не мала масового характеру й кардинально змінити й покращити фінансову ситуацію товариства не могла.

4. 2. Майновий стан товариства

Внаслідок Першої світової війни й повоєнної розрухи “Просвіта” зазнала значних матеріальних збитків, що негативно відбилося на господарсько-економічному стані маєтків товариства. Основне завдання Головного відділу полягало не лише у їхній відбудові, але й відновленні навчання у господарських школах, що функціонували при маєтках й вимагали значних коштів. Витрати коштів на утримання маєтків “Просвіта” намагалася повернути за рахунок проведення парцеляції землі й лісу.

Без фінансової допомоги на відбудову господарства маєток у Милованні діяв до 1923 р. Польська влада для повернення втрачених у ході воєнних дій нерухомості й іншого майна видала “Pouczenie o zgłaszaniu strat wojennych (szkod i świadczeń wojennych)” [768, арк. 1 – 2 зв]. У “Поученні про складання воєнних страт” зазначалося, що кожен громадянин, який у період Першої світової або українсько-польської війни зазнав втрат нерухомого або рухомого майна, повинен подати документи до реєстрації в урядові структури [769, арк. 8 – 9 зв]. Маєтки товариства також зазнали значних втрат. Однак перелік втрат, завданих маєтку А. Книгиницького у Грабівці, є досить суперечливим. За одними матеріалами, він складав 15 тис. п. м. [769, арк. 1]. За іншими, загальна сума складала 8275 кр. за довоєнними цінами [769, арк. 2]. Згідно з описом, маєтку було завдано втрат на загальну суму 20503 кр., солдатами російської армії – 978 кр., австрійської армії – 12 тис. кр. [769, арк. 5]. Окружній дирекції відбудови у Станіславові “Просвіта” повідомляла, що втрати складають загальну суму в розмірі 29400 кр. довоєнної вартості [757, арк. 96 – 96 зв]. Однак “Просвіта” не отримала жодних відшкодувань втраченого майна.

Незважаючи на рішення уряду щодо компенсації втрат, завданих війною і повоєнною розрухою, влада у плані відновлення маєтків чинила перешкоди. Господарські будівлі перебували частково у знищеному й спаленому стані. Будинок староства у Богородчанах покрили бляхою з маєтку в Грабівцях [757, арк. 74 – 75]. 29 серпня 1919 р. С. Курись, староста Богородчан, писав до “Просвіти”, що через те, що товариство безкоштовно отримало від колишнього

власника А. Книгиницького столу і призначило 8 моргів поля на потреби влаштування літнього відпочинку й оздоровлення дітей і на зимові курси з плетіння кошиків, то він дав дозвіл на зняття бляхи. Проти такого самовільного рішення старости протестували колишній вїйт села П. Квасник й тогочасний Й. Шефер [770, арк. 4 – 5]. Товариство внесло протест до органів влади у Львові щодо незаконного розпорядження староства у Богородчанах від 29 серпня 1919 р. [770, арк. 7 – 8]. 10 грудня 1920 р. І. Кивелюк й І. Брик подали скаргу до дирекції поліції у Львові у справі незаконних дій староства у Богородчанах [770, арк. 20 – 21].

Натомість дирекція поліції повідомляла І. Кивелюка й І. Брика у листі від 16 грудня 1920 р., що скарга подається до намісництва через дирекцію поліції упродовж трьох днів [770, арк. 24]. 22 грудня 1920 р. відповідну скаргу було подано до намісництва у Львові [770, арк. 25 – 26]. Аналогічні скарги також скеровувалися до повітового відділу у Богородчанах, державної прокуратури у Станіславові, міністерства внутрішніх справ, президії Українського депутатського клубу у Варшаві [770, арк. 33, 43 – 43 зв, 45 – 46, 62 – 63 зв]. Від дирекції поліції “Просвіта” отримала відпис, у якому зазначалося, що дії староства диктувалися необхідністю задоволення інтересів державної влади [770, арк. 30]. Зважаючи на ситуацію й позицію поліції, товариство вирішило самотужки придбати бляху на покриття даху. В. Ривюк, управитель маєтку “Просвіти” у Грабівцях, замовив у промислово-торгівельній “Відбудові” у Львові 500 кг бляхи за ціною 175 тис. п. м. за 100 кг, решта 445 тис. п. м. потрібно було доплатити до 15 травня 1922 р. Вартість послуг залізниці складала 200 п. м. [770, арк. 79].

13 серпня 1921 р. у Станіславові і 2 жовтня 1921 р. у Львові було укладено угоду про умови оренди між “Просвітою” і О. Шаповалом, колишнім військовим міністром УНР та О. Білецьким, урядником із Станіслава [758, арк. 46]. За умовами договору орендарі мали відновити будинок, чого не зробили, тому 30 січня 1923 р. договір було розірвано [203, с. 11], що підтверджено рішенням мирового суду [758, арк. 42 – 42 зв]. Однак 20 лютого

1923 р. товариство формально повідомляло О. Шаповала, що причиною визнання угоди недійсною було бажання “Просвіти” розмістити на орендованій землі притулок для дітей сиріт [758, арк. 47]. Як виявилось пізніше, В. Ривюк визначив для О. Шаповала орендну оплату в розмірі 50 тис. п. м., що була набагато меншою за реальну вартість оренди, тому співорендар О. Білецький відмовився орендувати поле у О. Шаповала, що здавав його в суборенду за значно вищою ціною [758, арк. 44 – 44 зв].

Незважаючи на те, що місцевий ліс в Угерцях Винявських належав “Просвіті”, повітова комісія дозволила його вирубку, а представників товариства заарештувала [657, с. 130]. Що стосується арешту, то згідно з декретом про парцеляцію маєтків влада не визнавала цей ліс власністю товариства, позаяк ліси були у власності держави. Побори влади продовжувалися, і 15 грудня 1920 р. відділ повітової ради у Рудках повідомляв “Просвіту” про те, що згідно з розпорядженням ради оборони Польщі від 25 серпня 1920 р. щодо одноразової данини на військові потреби у сумі 2340 п. м. маєток в Угерцях Винявських повинен цю суму заплатити [771, арк. 1]. Головний відділ у зверненні до повітової ради в Рудках просив звільнити школу жіночого господарства від сплати коштів на військові потреби, бо маєток фактично змінено на школу, що у результаті воєнних дій була на стадії відбудови, не мала жодного інвентаря, усі землі були здані в оренду місцевим селянам ще у 1911 р., на 1920 р. товариство розпоряджалося лише 4 моргами поля [771, арк. 3 – 3 зв].

У 1919 р. Головний відділ ухвалив відбудувати маєток й проводити там навчання у школі жіночого господарства. Тому А. Гап’яку, на той час директору канцелярії, доручили відновити передусім господарські будівлі. Упродовж десяти років прибутками з маєтку їх було відновлено. Витрати Головного відділу становили біля 100 тис. зл., й тоді “Просвіта” вирішила провести парцеляцію маєтку, сподіваючись отримати за 238 га землі з новими будівлями 200 тис. зл. [772, арк. 1]. А. Гап’як у “Містеріях з парцеляції Угерець Винявських. Дещо з історії Угерець Винявських” писав, що у заповіті М.

Малецького, дідича Угерць Винявських, який подарував маєток “Просвіті” у 1909 р., наголошувалося на тому, щоб не продавати власність без нагальної потреби [772, арк. 1]. У листі до Головного віділу, датованому 18 січня 1932 р., А. Гап’як наголошував на тому, що він особисто виступав проти парцеляції [772, арк. 7]. Розуміючи безвихідне матеріальне становище товариства, А. Гап’як вважав, що парцеляція маєтку не поліпшить фінансової ситуації, тому що у Земельному банку іпотечному Головний віділ зобов’язався виплатити борги упродовж 30 років, оголосив про внутрішню позику серед українського громадянства [772, арк. 1 зв].

Для проведення парцеляції товариству були необхідні кошти. 4 лютого 1928 р. “Дністер” погодився нагади кредит “Просвіті” за умови, що гарантію виплати суми з будинку товариства у Львові буде перенесено на маєток в Угерцях [773, арк. 2]. 23 лютого 1928 р. товариство отримало кредит під заставу маєтку, оскільки вартість ґрунтів складала 25115 дол. США, не вистачало земельних парцел на суму 1423 дол. США, власне заставна вартість будинку у Львові складала 29091 дол. США [773, арк. 4 – 4 зв]. Товариство уповноважило адвоката І. Рогуцького зайнятися справою застави під кредит маєтку в Угерцях [773, арк. 6]. Земельний банк іпотечний у Львові надав під заставу кошти [773, арк. 7]. “Просвіта” подала заяву до “Дністра” щодо отримання позики у розмірі 10 тис. дол. США під 15 % виплати річних, що мала виплачуватися двічі на рік 1 червня і 1 грудня по 500 дол. США, починаючи з 1 червня 1927 р. [773, арк. 10].

Існувало декілька варіантів продажу маєтку в Угерцях Винявських. За одним із них, Головний віділ планував продавати поле й ліс лише за готівку, надаючи перевагу місцевим жителям. Вартість 8 моргів із будинками на той час становила 5600 зл. за 1 морг при умові продажу 8 моргів частинами, за одну частину можна було б отримати 250 зл., не включаючи вартості будинків, разом за 8 моргів без будинків – 8000 зл. [774, арк. 1 зв – 2]. Продати будинки було непросто, тому що місцеві селяни у основному намагалися купити землю, вартість якої складала за $\frac{3}{4}$ моргів поля (1408 саженив) 600 зл., іншу частину

можна було продати за 250 зл. за 1 морг [774, арк. 1 зв – 2]. Продаж цілого маєтку проводився б на таких умовах: вартість у розмірі 30 % продавалася б місцевим жителям, 50 % – немісцевим, кошти сплачувалася б упродовж трьох років частинами через шість місяців. Оголошення про купівлю приймалися упродовж одного місяця з часу його подання. Громадська управа зобов'язувалася повідомити місцеве населення про продаж [772, арк. 23].

Головний відділ звертався до редакції “Свободи” (“Українського слова”) із проханням безкоштовного розміщення реклами, бо багато емігрантів-українців мали змогу купити землю для своїх рідних. Для реклами “Просвіта” подавала інформацію, що декілька лемків з околиць Ясло і Горлиці купили 60 моргів маєтку, щоб зацікавити лемків у Пітсбурзі й Нью-Джерсі (США), де їх багато проживало [772, арк. 82 – 82 зв]. Однак Головний відділ замовчував той факт, що взаємовідносини між лемками, які придбали розparcelьовані земельні ділянки і лісові парцели, й місцевим населенням, розвивалися досить складно. Основна причина неприязних відносин полягала у тому, що за відсутності коштів, громаду обмежували у придбанні й володінні землями, луками, сіножатями, лісовими ділянками, що й викликало гостре протистояння.

Кількість орендарів становила 63 особи, із них 40 орендували поле, 20 – долину [775, арк. 1 – 1 зв]. 1 жовтня 1928 р. між управителем А. Гап'яком і тринадцятьма селянами було укладено договір, так званий “контракт держави”, що складався з 27 пунктів щодо парцеляції 10 $\frac{1}{4}$ моргів поля з річною оплатою 20,5 центнерів жита або відпрацювання за 1 морг поля кіньми або 40 днів піших [776, арк. 2 – 3 зв]. За даними О. Волосянського, за земельні ділянки, призначені для парцеляції, упродовж 12 – 25 січня 1932 р. 6 осіб заплатили 779,60 зл. і 50 дол. США [772, арк. 24]. Упродовж 29 лютого – 27 серпня 1932 р. 54 особи придбали ділянки загальним обсягом 175,4 морги вартістю від 45 до 140 дол. США за морг, відповідно загальна сума становила 17124 дол. США [772, арк. 41 – 41 зв]. До 5 вересня 1932 р. товариство отримало 20466 дол. США [772, арк. 45 – 45 зв]. З часом кількість осіб, які придбали землю зроста

до 174, а сума заплачених коштів становила 91233 зл. [772, арк. 26, 28 – 28 зв, 29].

19 травня 1932 р. “Просвітянська спілка” зверталася до Головного віділу щодо продажу 15 моргів землі для купівлі під будівництво оселі для просвітянських працівників. Для переговорів із Головними віділом щодо умов купівлі-продажі земельної ділянки спілка делегувала С. Магаляса, І. Павлика й А. Петренка [772, арк. 25]. “Просвітянська спілка” зазначала, що вона є організацією самопомоги передусім службовцям товариства, є членом РСУК і дотримується його статуту. Головним джерелом фондів спілки виступали членські внески службовців “Просвіти”, її річний капітал складав 1500 зл. [772, арк. 35]. 21 травня 1932 р. спілка знову повідомляла Головний віділ щодо купівлі 15 моргів однак уже з будинками, садом, городом й полем для своїх працівників [772, арк. 35 – 36]. Її керівництво вважало, що вартість 15 моргів, оцінених у 3000 дол. США, є зависокою, тому просило зменшити суму для службовців товариства за рахунок матеріальної допомоги. Разом із тим її управа погоджувалася на ціну 1500 зл., оскільки різниця оплати мала б визнаватися як матеріальна допомога товариства службовцям [772, арк. 35 зв]. Згідно із запропонованим планом частину суми у 500 дол. США спілка мала заплатити через півроку готівкою з прибутку від купленого маєтку, що мав служити для літнього відпочинку просвітянських працівників, окрім того вона зобов’язувалася сплачувати щороку 200 дол. США [772, арк. 36].

Службовці спілки просили не визнавати проданої селянам землі, а відпродати цілий центр маєтку з 13 моргами за ту саму ж ціну, яку платили селяни, тобто за 1605 дол. США за 10 моргів і 5 будинків, 3 морги подвір’я, вигону й долини, все разом за 2105 дол. США [772, арк. 38 – 38 зв]. 6 вересня 1932 р. Головний віділ повідомляв “Просвітянську спілку”, що не приймає їхнього подання з таких міркувань: спочатку управа спілки внесла подання, потім його ліквідувала, знову подала прохання, тоді, коли парцеляція уже розпочалася, тобто селяни попродали свої маєтки, підписавши умови продажу, які гарантували їм купівлю розпарцельованих ділянок, тому завдати селянам

моральних збитків “Просвіта” не бажала, оскільки це могло викликати їхнє незадоволення й обурення. Підсумовуючи сказане, Головний відділ констатував, що метою парцеляції виступала нагальна необхідність й потреба у коштах щодо сплати боргових зобов’язань, в основному від відсотків, однак умова, запропонована “Просвітянською спілкою”, цього не гарантувала [772, арк. 47 – 47 зв].

На 24 листопада 1932 р. розпарцельовані землі купили шістдесят одна особа обсягом 202,45 га, з них 147,7 га ріллі, 11 га сіножатей, 43,75 га лісу (подаровано 1,5 га ріллі, 3 га лісу на суму 340 дол. США) на загальну суму 72266 зл. [772, арк. 66 – 66 зв]. (Стан парцеляції маєтку в Угерцях Винявських на 30 листопада 1932 р. подано у табл. 4.104). Сума 72266 зл. містила 64398 зл. готівки, внесеної до каси, на 1788 зл. векселів, 1771 зл. готівки, яку отримала адміністрація Угерець на школу, 4308 зл. – складала оплата послуг інженерів [772, арк. 69].

Детальні дані щодо проведеної парцеляції упродовж 1932 – 1933 рр. подавав управитель О. Волосянський 1 жовтня 1935 р. у “Звідомленні з парцеляції Угерець Винявських” [777, арк. 1 – 3]. Товариство володіло полем 247 моргів за 1932 – 1933 р. розпарцельовано 239 моргів, подаровано 7 моргів, за які отримано чистого прибутку 22541 дол. США, числячи по курсу 1 дол. США за 8 зл., сума склала 200617 зл. Земельні ділянки продано сімдесяти двом особам, із них шістдесят дев’ять фізичних осіб, три – юридичні (місцева громада, дитсадок і читальня, яка отримала у дарунок будівлю). 1 листопада 1933 р. підписано вісімдесят один контракт, із яких шістдесят шість – на володіння полем, п’ятнадцять – лісом. З шістдесяти шести контрактів заплатили готівкою чотирнадцять осіб, із п’ятнадцять контрактів на володіння лісом – п’ять осіб. Один контракт із громадою на володіння лісом ще не підписано, оскільки вона не заплатила гроші. Контракти на ґрунтові парцели підлягали затвердженню земельним управлінням, усі, окрім двох, тому що померли власники І. Праскевич і І. Флісевич [777, арк. 1 – 3].

Контракти на право володіння лісом перебували на затвердженні у воєводстві, тому що не було врегульовано питання поділу лісу. З усієї суми заплачено до кінця 1934 р. 17347,76 дол. США, тобто 77 % від усієї вартості маєтку, інша сума 5194,31 дол. США складала 23 % боргу або 27160,43 зл., ця сума мала б бути виплачена упродовж п'яти років частинами щопівроку. Згідно з законом, їх можна було сплачувати упродовж чотирнадцяти років із 3 % від загальної суми [777, арк. 1 – 3]. Як показала перевірка, інженер С. Рибачевський, не відправив додатково переданої суми 1071,37 зл. до Головного виділу. Сплата податків у 1933 р. склала 5 центів від 1 дол. США суми купівлі парцелі. Усі податки виплачено до кінця 1933 р. [777, арк. 1 – 3]. (Дані щодо заборгованості орендарів земельних ділянок станом на 31 грудня 1936 р. подано у табл. 4.105).

Після проведеної парцеляції інвентар маєтку здебільшого було передано до Миловання [777, арк. 1 – 3]. Маєток в Угерцях Винявських у міру можливого модернізували. Зокрема, 16 липня 1929 р. А. Гап'яком із дозволу Головного виділу було придбано молотарку на виплату на півтора року [778, арк. 1], замовлення якої становило 285 дол. США, із них 185 дол. США передоплата, решту 100 дол. США виплачувалися щоквартально по 25 дол. США [778, арк. 2]. Через порушення терміну виплати коштів адвокатська контора “Др. Р. Бубер і др. Я. Сандауер” 11 червня 1931 р. повідомляла Головний виділ про виплату 65 дол. США з 12 % від 1 січня 1930 р. й оплати вартості рекомендованого листа на суму 5,75 зл. [778, арк. 15].

Прибутки Миловання на 21 липня 1921 р. від проданих 8000 штук саджанців становили біля 700 тис. п. м. [684, арк. 137]. (Звіт із ревізії маєтку у Милованні станом на липень 1926 р. подано у табл. 4.106). Д. Плебан, управитель саду, зазначав, що шкілька закладена у 1912 р., із чого п'ята частина пощеплена, залишилися нещепленими 10 тис. штук саджанців, прибуток від продажу яких у 1921 р. становив 800 тис. п. м., із них у готівці 485 тис. п. м. [779, арк. 7 зв]. Прибутки, які отримувала школа від ведення господарства,

спрямовувалася на її розбудову й оплату боргів [667, арк. 5 зв]. (Інформація щодо боргів Миловання на 6 червня 1934 р. подана у табл. 4.107).

Прибутки маєтку були незначними, на 1932 р. вони становили 1300,70 зл. [532, арк. 2]. Підкомісія рільників, затверджена на спільному засіданні Головного виділу й економічної комісії від 4 березня 1921 р. для перевірки господарства у Милованні, зазначала, що потрібно скласти план господарювання, бо у складних матеріальних умовах не може бути мови про планове господарювання, а виключно лише про збереження майна від нераціонального використання [779, арк. 1 – 1 зв]. Підкомісія вважала, що з метою збереження майна потрібно домовитися з управителем А. Терпиляком про винайм господарства упродовж 15 березня – 31 грудня 1921 р. [779, арк. 1 зв].

У звіті А. Терпиляка, управителя школи, який звітував перед комісією у складі В. Бачинського, С. Кузика й О. Скрентовича з перевірки школи, господарства й діловодства у Милованні від 26 – 27 липня 1921 р. зазначалося, що спочатку потрібно було добре поставити господарство, а вже потім відкривати школу, тоді вона не потребуватиме субвенцій [685, арк. 138]. Комісія у складі І. Макуха, Д. Коренця і Л. Кликайла свідчила про недостатню кількість обігового капіталу в господарстві, яке ведеться без відповідного плану розвитку, носить екстенсивний характер і якщо радикально не змінити ситуацію, то воно буде ліквідоване [685, арк. 155]. Згідно з рішенням комісії, до складу якої входили голова І. Макух, делегат від філії “Просвіти” у Товмачі Л. Кликайло, делегат від філії товариства у Станіславові Й. Лятишевський, члени Головного виділу С. Кузик, Р. Мудрак, голова “Просвіти” І. Кивелюк, секретар С. Шах, керівник парохії о. Я. Посацький, А. Терпиляк, Г. Стефурак, управитель майна у Милованні, й ухвали загальних зборів “Просвіти” планувалося 1 листопада 1921 р. підготували проект відкриття школи [779, арк. 6 – 9]. Комісія ухвалила звернутися до Головного виділу з проханням щодо організації двомісячного молочарсько-годівельного курсу від 21 січня до 21

березня 1922 р., за навчання учні щомісячно платитимуть 100 кг пшениці або еквівалент у грошах на суму 12 тис. п. м. [779, арк. 8 – 8 зв].

У “Акті обстеження підвідомчої господарсько-садівничої школи в с. Миловання” від 9 – 11 травня 1932 р. [675, арк. 1 – 5] вказувалося, що школа організована згідно з програмою міністерства рільництва про народні рільничі школи з одинадцятимісячним курсом навчання. При школі діяло господарство, що складалося з 230 моргів поля (город й сад) і 140 моргів орної землі й інших не використовуваних земель. У приміщенні господарської школи мешкали три постійні вчителі: Є. Брилинський, агроном, управитель школи і господарства, викладав догляд ріллі і рослин (4 год. занять на тиждень), Я. Раковський, викладав адміністрацію, фізику, хімію, ботаніку, зоологію (2 год. занять на тиждень), І. Каблак, народний вчитель, викладав українську й польську мови, математику, географію, історію (14 год. занять на тиждень), учні й сторож [675, арк. 1].

Управитель і учителі не оплачували кошти за помешкання, опалення, світло. Прибутки школи у 1932 р. від міністерства рільництва складали 440 зл., із них 360 зл. щомісячна зарплата управителя і 80 зл. (дві стипендії для учнів). Управителеві школа заборгувала заробітну плату від червня 1931 р., учителям – від серпня 1931 р. Річні витрати коштів складали суму 11808 зл. [675, арк. 3]. За іншими даними, на 1932 р. оплата вчителів складала 11805,03 зл. [676, арк. 2]. (Інформація щодо заробітної плати персоналу Миловання подана у табл. 4.108. Дані щодо щомісячних витрат коштів школою подано у табл. 4.109).

Відносини у колективі школи в Милованні були непростими, тому економіст П. Панашій радив замінити весь персонал, серед якого поширювалися більшовицькі впливи [684, арк. 139]. Комісія ухвалила школу передати іншому управителю, бухгалтерію вести зі Львова, впорядкувати шкільку й визначити фахового референта для Миловання при економічній комісії [684, арк. 140]. У додатку до протоколу засідання дирекції крайового товариства “Сільський господар” від 27 жовтня 1932 р. щодо обговорення справ господарства школи у Милованні зустрічаємо різноманітні міркування щодо

господарської діяльності школи та її заборгованості [676, арк. 20 – 26]. Управитель школи Є. Брилинський зазначав, що його звинувачують у тому, що він нераціонально витратив кошти на розвиток школи. На думку управителя, усі кошти виділялися міністерством рільництва, що відповідно й контролювало витрати [676, арк. 20]. (Кошти загальної адміністрації Миловання подано у табл. 4.110). Школа заборгувала зарплату учителям на суму 9000 зл. у той час, коли уряд виділив субвенцію у розмірі 80 тис. зл. [676, арк. 22].

М. Стахів, громадсько-політичний діяч, зазначав, що усі борги Миловання зроблено за рахунок “Просвіти”, позаяк утримання школи коштувало товариству 40 тис. зл., господарства – 50 тис. зл. щорічно. Він вважав, що її необхідно ліквідувати [676, арк. 21 – 23]. 17 травня 1927 р. відбулося засідання комісії з питання Миловання. М. Творидло доповідав, що досі не зроблено конкретних обрахунків плану розвитку. Перевірка показувала, що на 1 липня 1926 р. борг Миловання складав від 1924 р. 5881,36 дол. США, на 1 липня 1927 р. – 6149,28 дол. США. Цей борг потрібно було сплатити, щоб звільнити Миловання від високих відсотків. Рільничий банк міг надати позику за комісійною оцінкою майна аж до половини вартості її майна, без оцінки до третини і на тридцять років. На сплату боргів потрібно було кожного року виплачувати 6089 зл. [678, арк. 61].

За даними звітів, господарство зростало, на думку дирекції “Сільського господаря”, борги також, наслідком чого було неефективне і нераціональне управління школою й господарством, бо з 1925 р. збільшилися субвенції для школи, тоді борг складав 21 тис. зл. й господарство розвивалося, однак управитель замість ремонту даху добудував ще один поверх, викопав криницю [676, арк. 24]. Деякі виступаючі зазначали, що школа отримала 80 тис. зл. матеріальної допомоги від уряду, потрібно було виплатити хоча б заборгованість із зарплати учителям. З часом загальна сума заборгованості досягла 100 тис. зл. [676, арк. 23].

Є. Брилинський, управитель Миловання, категорично не погоджувався з тим, що керувати школою повинен фаховий агроном і при школі повинно діяти

зразкове селянське господарство на 5 чи 10 га, на іншій частині поля – “дешевий економ” або ж “добрий практичний господар”. На його думку, такий підхід був недостатньо обґрунтованим і вказував на недостатність розуміння господарської школи й господарства при ній, він вважав, що досить важко буде пояснити учням школи, що на певній ділянці можна господарювати “зразково”, на іншій – “по-галицьки” [678, арк. 8].

На думку управителя, між школою й господарством мав би бути тісний взаємозв'язок, тобто школа й господарство повинні бути зразковими у повному розумінні слова, окрім того господарство варто було б перетворити у науковий осередок школи. На підставі такого підходу ним було опрацьовано господарський план функціонування окремих відділів школи у Милованні, який складався з восьми пунктів [678, арк. 8]. Їхній зміст зводився до наступного. Тип місцевості й кліматичні умови Миловання давали змогу раціонально використовувати лише випасове господарство з розведення худоби, тобто молочно-годівельний тип, тому поле при дворі і “Лазки” потрібно спрямовувати на годівлю худоби, яка повинна стати основною господарською ділянкою і важливим чинником прибутку господарства [678, арк. 8 – 8 зв, 9]. Зважаючи на те, що урочище “Лазки” потребувало меліорації, що перевищувала вартість землі, тому вигідніше віддавати його у оренду під пасовище селянам [678, арк. 12]. Шкільна молочарня змогла б переробляти молоко, її потрібно було забезпечити згідно з новими вимогами техніки у цій сфері господарства [678, арк. 10].

Через те, що місцеве населення монополізувало овочевий ринок у Станіславові, конкуренція з ними неможлива, школа повинна себе забезпечити городиною [678, арк. 11]. Лише у 1923 р. закладено шкільку саджанців, яка повинна була перетворитися у джерело прибутку і стати основою розвитку школи, тому до кінця 1929 р. варто було б викорчувати старий сад і на його місці на 6 моргах закласти нову шкільку саджанців [678, арк. 11 зв – 12]. Через те, що ліс знаходився усередині громадського, був молодим, віддаленим від школи, тому наймати сторожа – справа не вигідна, краще було б його продати,

тому що все одно школа з нього не мала жодної користі. До речі, управитель мав дозвіл Головного віділу від 1925 р. на його продаж, однак не було вигідного покупця [678, арк. 12 зв]. Головною причиною занедбаного стану школи була відсутність інвестицій, що не дозволяла утримувати її у належному стані і насправді перетворити у зразкову школу [678, арк. 12 зв]. На думку Є. Брилинського, програма зимових курсів не відповідала потребам українського селянина, тому що основна маса слухачів закінчувала народну школу, і такі учні не в змозі були за 5 – 7 місяців освоїти теоретичне навчання при завантаженому навчальному плані [678, арк. 12].

Управитель вважав, що школу потрібно змінити на однорічну, у якій слухачі проходили б практику у власному господарстві, а викладачі теоретично пояснювали й практично доповнювали знання учнів на практиці, тому що пропагування зимових курсів для українських селян, зважаючи на досвід західних країн, не витримував критики, бо їх потрібно було не лише вчити рільництву, але й основам письма, читання, виховувати [678, арк. 13]. На підставі практичного засвоєння теоретичних знань у зразкових господарствах Є. Брилинський прагнув збільшити персонал школи до двох інструкторів-практикантів, які б проводили практичні заняття з учнями [678, арк. 13 зв]. Програма Є. Брилинського була практичною, раціональною й доцільною, відображала справжні потреби школи, необхідним розвитком якої була, з одного боку, модернізація, з другого, – пристосування до місцевих умов.

Питання раціонального введення господарства управителями маєтків викликало серйозні дискусії у середовищі як “Просвіти”, так і інших господарських інституцій. Деякі українські часописи й польська преса поширювали інформацію про те, що “Просвіта” зазнала значних економічних втрат в Угерцях Винявських внаслідок нераціонального ведення господарства адміністратором-управителем А. Гап’яком, якому згідно з контрактом було передано маєток в управління на 12 років (з 1 квітня 1920 р. по 31 березня 1932 р.) [780, с. 3] без орендної плати. Тим не менше, будучи управителем, А. Гап’як

відбудував житловий будинок, відновив господарські приміщення і закупив сільськогосподарський реманент.

Проблема в основному пов'язана з використанням лісових насаджень для відбудови маєтків товариства. 3 січня 1920 р. “Просвіта” звернулася до місцевого вйта у Грабівцях щодо можливості вирубки у лісі біля 200 найкращих дубів і їх подальшого перевезення залізницею для відбудови маєтку в Угерцях Винявських й умов розрахунку з місцевими селянами щодо їхньої доставки до залізниці й вантаження у вагони [781, арк. 2]. Це привело до того, що розпочалися самовільні вирубки якісної деревини. Даючи відповідь Головному виділові щодо використання зрубаних дубів, управитель А. Гап'як так звану “таємницю грабовецьких дубів” пояснював тим, що він у 1920 р. як адміністратор маєтку в Угерцях отримав від товариства 100 тис. кр. (тодішня вартість двох пар коней) на відбудову усього маєтку [782, арк. 23]. Для того, щоб розпочати відбудову Угерець, Головний виділ уповноважив його продати дуби, а гроші використати для розвитку маєтку. Із 800 штук дубів, які він мав право продати, одержав лише 220, із яких продав біля 100 штук місцевим і немісцевим селянам. Після смерті голови товариства І. Кивелюка Головний виділ взагалі заборонив їх продавати. У 1922 р. управителем було збудовано огорожу, кузню, столярню, закуплено рільничі машини для потреб маєтку [782, арк. 23 зв].

Ревізія 23 травня 1929 р. маєтку в Угерцях Винявських дала поштовх до нових звинувачень управителя маєтку А. Гап'яка в надуживанні службовим становищем, розкраданні майна товариства [782, арк. 1 – 4]. На основі висновків звіту ревізійної комісії щодо надуживань управителя маєтку в Угерцях Винявських від 15 червня 1929 р. на засіданні було заслухано звіти комісій з ревізії маєтку від 21 січня і 23 травня 1929 р. й наголошено на тому, що А. Гап'як не дотримується умов контракту, порушуючи його [782, арк. 9 – 9 зв]. Суть звинувачень ревізійної комісії ґрунтувалася на тому, що управитель побудував стодолу за кошти товариства, а не за свої, не збудував хліва, як зазначено у контракті, до 1 квітня 1926 р., продав $2\frac{3}{4}$ морги поля,

привласнивши гроші, завдавши “Просвіті” збитків на суму 2500 зл., не провів меліорації ґрунтів, занедбав сад і ставок, вирубував біля 40 моргів лісу всупереч контракту, використовував ліс не лише для будови нових будівель, але й продавав і продає його з користю для себе, завдавши значних матеріальних втрат товариству [782, арк. 9 – 9 зв].

На думку ревізійної комісії, А. Гап’як не дотримувався умов контракту, тому потрібно негайно скасувати цей контракт й вимагати повернення завданих товариству збитків [782, арк. 9 – 9 зв]. 28 червня 1929 р. голова товариства повідомляв ревізійну комісію, що Головний віділ на засіданні від 26 червня 1929 р. визнав необхідним запропонувати їй ліквідувати контракт з управителем А. Гап’яком й вимагати від нього відшкодування завданих збитків, однак спочатку варто узгодити це питання з Ю. Павликовським, автором контракту [782, арк. 11].

28 червня 1929 р. інженерові Ю. Павликовському було надіслано витяг із звіту ревізійної комісії для того, щоб він як автор контракту висловив свою думку щодо того, на якій підставі краще розірвати контракт з управителем маєтку [782, арк. 13]. Питання щодо оренди маєтку А. Гап’яком в Угерцях Винявських розглядалося на засіданні господарсько-промислової комісії Головного віділу 25 листопада 1921 р., й умови договору укладав не лише Ю. Павликовський, але й інші особи [684, арк. 146]. 5 вересня 1929 р. він подав необхідну інформацію до відома Головного віділу [782, арк. 14 – 14 зв], вказував, що у ситуації є й прорахунки Головного віділу, передусім вони полягають у тому що, по-перше, А. Гап’як так і не отримав остаточного тексту контракту, а лише його чорновий варіант, й, орієнтуючись на нього, насправді порушив його умови, використовуючи будівельне дерево з Угерців Винявських, тому що будинки, які він мав відремонтувати, у поганому стані; по-друге, Головний віділ мав вимагати не щорічного звіту щодо господарського стану маєтку, а кожних півроку, починаючи з 1 квітня 1922 р., опису інвентаря відносно посівної площі з метою збереження земельної

статистики й контролю за використанням штучних добрив, щоб оцінити реальний стан того, наскільки господарство є рентабельним [782, арк. 14].

Упродовж вересня А. Гап'як двічі отримував повідомлення про прибуття на спільне засідання президії Головного виділу й комісії з контролю за маєтками щодо пояснень у справі ситуації з маєтком товариства [782, арк. 15 – 16], на які не реагував. У відповіді А. Гап'яка Головному виділові наголошувалося на тому, що ліс складав 33 га або 58 моргів, тож В. Левицький, радник державного лісництва, подавав неправдиві дані щодо того, що обсяг лісу становив 68 моргів й що 50 моргів уже вирубано, цьому підтвердженням був звіт ревізійної комісії від 7 жовтня 1928 р. [782, арк. 17 – 18]. За даними управителя, з 58 моргів лісу було вирубано лише половину, тобто $16 \frac{1}{2}$ га або 29 моргів [782, арк. 18]. За дорученням І. Кивелюка 14 лютого 1916 р. А. Гап'як побував в Угерцях Винявських й підготував детальний звіт щодо стану маєтку, в тому числі й лісу. Завдані збитки склали 30 тис. кр., із них на 20 тис. кр. лісу. Те, що ліс насправді було знищено, свідчить подання до намісництва з виділенням саджанців на його відновлення. Упродовж 1919 – 1920 рр. будівельна ексекютива у Рудках вирубала 10 моргів лісу, про що були дані у протоколах засідань Головного виділу від 24 серпня 1919 р., звіт Ю. Мудрака (засідання Головного виділу від 3 жовтня 1919 р.) [782, арк. 18 – 19].

За даними управителя, у квітні 1920 р. було вирубано 13 моргів лісу, із них 3 морги для потреб школи, решту реквізувала будівельна ексекютива, про що свідчив протокол повітової комісії з розподілу лісу, це питання розглядалося на засіданні Головного виділу від 18 вересня 1919 р. [782, арк. 19]. Упродовж 1920 – 1923 рр. вирубано біля 10 моргів лісу, з них використано 45 сажнів (309 м^3) на випалення цегли на будову й 28 сажнів (192 м^3), із них 16 сажнів й 10 возів забрала повітова комісія з розподілу лісу. Кошти проведено через касову книгу, про що й було А. Гап'яком повідомлено Головному виділу. У 1920 р. ліс дав прибутку на суму 53800 п. м., у 1921 р. – 102 тис. п. м., на 22 лютого 1922 р. – 71500 п. м. [782, арк. 20]. У 1924 р. на потреби маєтку використано $1 \frac{1}{2}$ морги, у 1925 – біля 2 моргів, у 1926 – 1928 – біля 3 моргів, всього за 5 років – біля $6 \frac{1}{2}$

морга лісу. 20 сажнів лісу продано, за виручені кошти закуплено вугілля [782, арк. 20]. 9 березня 1929 р. контрольна комісія Головного виділу “Просвіти” у складі Є. Нагірного, О. Охрима, М. Кисілевського стверджувала, що оскільки А. Гап’як у листі до Головного виділу від 22 лютого 1929 р. подав неправдиву інформацію щодо стану маєтку в Угерцях, вона вносить пропозицію направити у маєток окрему спеціальну комісію й спеціаліста-лісника для підтвердження даних, поданих управителем [782, арк. 29 – 29 зв]. (Кількість орендарів і прибутків з оренди маєтку у Грабівці Богородчанського повіту (1921 – 1924 рр.) подано у табл. 4.111).

У звіті ревізійної комісії “Просвіти” на чолі з К. Левицьким щодо господарського стану маєтку в Угерцях Винявських від 29 листопада 1929 р. зазначалося, що президія товариства визнала необхідним ліквідувати контракт з А. Гап’яком щодо оренди маєтку в Угерцях Винявських, про що повідомляла ревізійну комісію 28 червня 1929 р. [782, арк. 30 – 31]. Зазначимо, що контракт з А. Гап’яком було укладено 20 грудня 1922 р., він охоплював час оренди маєтку упродовж 1 квітня 1920 р. – 31 березня 1932 р., тобто час оренди розпочався 1 квітня 1920 р., контракт було підписано 20 грудня 1922 р., такі розбіжності невідповідності вступу контракту в дію суперечили дійсному стану речей й вказували на певні протиріччя й непорозуміння з боку обох сторін.

Висновки ревізійної комісії ґрунтувалися на тому, що, А. Гап’яка, згідно з контрактом, зобов’язували збудувати стодолу за власні кошти, як свідчать дані касової книги, її збудовано за рахунок товариства. Справа у тому, що її було збудовано у 1921 р., тобто тоді, коли він формально ще не підписав контракт, вже виконуючи функції управителя. А. Гап’як продав $2\frac{3}{4}$ моргів поля у 1920 р., маючи дозвіл Головного виділу, однак комісія не підтвердила надходження коштів до каси “Просвіти”. Управителя обвинувачували у тому, що він не сплатив боргу на суму 2508,40 зл., не збудував хліва, нераціонально використовував водоймище 1600 м², не дотримував умов контракту щодо оренди ґрунтів, збираючи від одного морга 2 ц жита або 40 робочих днів. Комісія спростувала твердження радника лісництва інженера В. Левицького від

10 листопада 1929 р. щодо вирубки 4 га лісу, внаслідок чого завдано збитків на 6 тис. зл., було зрубано 37 дубів, відповідно втрати склали суму в розмірі 1850 зл. Висновки комісії ґрунтувалися на тому, що управитель зловживає службовим становищем, веде нераціональне господарювання, шкідливе інтересам “Просвіти” [782, арк. 30 зв, 31].

10 грудня 1929 р. А. Гап’як писав, що прикро вражений фактом, коли на вердикті ревізійної комісії з’явився підпис такої поважної й заслуженої особи, як адвокат К. Левицький, що підписав його, не ознайомившись з умовами контракту [782, арк. 40 – 42]. Головний відділ повідомляв управителя, що прийняв до відома його відмову від оренди маєтку, направивши в Угерці Винявські М. Волошина для опису інвентаря [782, арк. 46 – 46 зв]. 5 лютого 1930 р. президія Головного відділу повідомляла А. Гап’яка про передачу справи до мирового суду за відсутністю предмету обвинувачення, оскільки мова йшла лише про припинення контракту на право оренди маєтком [782, арк. 62]. Бажаючи прискорити справу з розірванням контракту, Головний відділ запропонував А. Гап’якові компромісну угоду, що нібито він заборгував “Просвіті” не 80 тис. зл., а 8 тис. зл. Управитель не погодився на компроміс Головного відділу, не вважаючи себе винним [782, арк. 71].

Намагаючись виправдати себе не лише перед громадськістю, але й “Просвітою”, А. Гап’як розірвав договір щодо прав на управління Угерцями Винявськими, відмовився від подальшого найму маєтку й звернувся до мирового суду для розв’язання проблеми. Мировий суд у складі представника від “Просвіти”, голови апеляційного суду М. Каратницького, від А. Гап’яка – інженера Ю. Мудрака, адвоката С. Федака, вислухавши свідків й оглянувши маєток в Угерцях Винявських, дійшов висновку, що управитель без кредиту й матеріальної допомоги з боку “Просвіти” капітально відремонтував старі будинки, збудував господарські приміщення, будинок для садівника, викопав колодязь, відновив й розширив прибудовами хлів, обгородивши фільварок огорожею з кільчастого дроту довжиною 800 м вартістю 40 тис. зл. А. Гап’як навів у Милованні зразковий порядок, забезпечивши його

сільськогосподарським інвентарем на суму 10 тис. зл., про що не йшлося в договорі оренди [413, арк. 3].

На підставі письмової заяви А. Гап'яка від 15 лютого 1930 р. до Головного віділу “Просвіти” у склад членів мирового суду було включено від управителя маєтку – В. Ривюка, від М. Кисілевського, який висунув звинувачення проти нього, – Л. Петрушевича, головою суду обрано Я. Колтунюка. У цьому складі мировий суд вирішив справу А. Гап'яка подати на 26 квітня 1930 р. на засідання Головного віділу [782, арк. 101]. 1 березня 1930 р. відбувся запис на мировий суд, за яким Головний віділ вимагав від А. Гап'яка повернення 34016,23 зл., він у свою чергу – 36067,67 зл. Обидві сторони визнали, що це рішення мирового суду є остаточним й оскарженню не підлягає [782, арк. 74]. Із суми, визначеної Головним віділом 34016,23 зл. 6000 зл. не платилося, тому що вирубка 4 га лісу була законною [782, арк. 111].

26 квітня 1930 р. у заяві М. Кисілевського зазначалося, що він у приватній розмові з інженером Ю. Мудраком не мав намірів образити управителя щодо купівлі ним ґрунту, а лише обговорити наслідки проведеної ревізії маєтку в Угерцях Винявських й не в тому розумінні, що А. Гап'як здобув ці кошти незаконно, а згадав лише про цей факт як про важливий при перевірці претензій до управителя. Після заяви М. Кисілевського, А. Гап'як вважав справу інциденту вичерпаною й не мав наміру вимагати вже мирового суду [782, арк. 102]. Досить суперечливим, як на нашу думку, є рішення мирового суду щодо ліквідації контракту між управителем маєтку й Головним віділом, бо офіційно, у письмовій заяві, яку подав проти А. Гап'яка М. Кисілевський, йшлося лише про приватний інцидент на рівні розмови з Ю. Мудраком щодо купівлі земельної ділянки управителем маєтку для сестри, присуд мирового суду стосувався зовсім протилежної проблеми – ліквідації контракту на маєток в Угерцях Винявських. Згідно з рішенням мирового суду з приводу розірвання договору-угоди, управитель А. Гап'як зобов'язувався сплатити 4534 золотих, тобто суму кредиту, в т. ч. 10 % від зазначеної суми, яку він особисто отримав у банку для ведення господарства [780, с. 3].

Головний виділ просив А. Гап'яка дати вичерпну відповідь щодо спростування критики на нього у “Громадському голосі” [782, арк. 1]. А. Гап'як критикував й старшину “Сокола-Батька” у зведенні наклепів на нього [783, арк. 1]. У листі Головного виділу до М. Каратницького від 27 травня 1930 р. подано прохання прорецензувати текст комюніке товариства щодо критичних статей у пресі з приводу незадовільного господарювання А. Гап'яка в Угерцях Винявських [784, арк. 1].

Мировий суд визнав, що на 1 березня 1930 р. А. Гап'як повинен сплатити “Просвіті” 4534 зл. боргу [782, арк. 113]. Мировий суд вирішив спірне питання щодо ліквідації договору на маєток в Угерцях Винявських. Згідно з присудом мирового суду від 10 травня 1930 р. А. Гап'яка зобов'язували сплатити товариству до 31 грудня 1930 р. під загрозою екзекуції як виплату взаємних домагань суму в розмірі 4534 зл. з 10 % від 1 березня 1930 р. до фактичної оплати [782, арк. 114]. (Обґрунтування присуду мирового суду у справі розрахунку між “Просвітою” і А. Гап'яком із приводу ліквідації контракту на маєток в Угерцях Винявських подано у табл. 4.112). “Діло” від 31 травня 1930 р. повідомляло, що на підставі фактів, свідчень осіб, жодне з обвинувачень, висунуте “Просвітою” проти А. Гап'яка не підтверджено, навпаки, будучи управителем, він сприяв матеріальному зміцненню товариства [780, с. 3].

Оскільки питання ліквідації контракту було врегульовано рішенням мирового суду, 10 червня 1930 р. Головний виділ просив А. Гап'яка винаймати маєток в Угерцях Винявських за умови, яка повинна гарантуватися векселем на суму 25 тис. зл., підписаним поручителем й завіреном у нотаріуса [782, арк. 121]. На підставі службового договору, укладеного між “Просвітою” й ним, товариство призначило його управителем маєтку з 1 березня 1930 р. Головний виділ зобов'язав А. Гап'яка вести господарство згідно з економічним планом розвитку, керувати адміністрацією господарської школи, вести точний облік маєтку, щомісячно подавати звіт до канцелярії, щоквартально – стан прибутків, щороку в листопаді звітувати про стан господарства. Окрім того, Головний виділ зберіг за собою право вимагати звітів з діяльності маєтку й контролю за

ним, покриття завданих збитків за рахунок коштів управителя [782, арк. 132 – 133]. Службовий договір між “Просвітою” й А. Гап’яком офіційно було укладено 1 березня 1930 р., тобто ще тоді, коли він формально виконував обов’язки управителя маєтку згідно з попереднім контрактом.

За утримання, світло, помешкання, харчування оплата становила 150 зл. готівкою щомісячно [782, арк. 133]. Згідно з розрахунком між товариством і управителем А. Гап’яком упродовж січня – 30 червня 1930 р. кількість орендарів складала 29 осіб, які заплатили 372 зл. [782, арк. 135 – 141]. Кількість обслуговуючого персоналу маєтку становила 16 осіб з щомісячною оплатою у розмірі 992 зл., витрати на ведення господарства – 2272 зл., використання запасів – 3949 зл., прибутки від майна – 2170 зл. Усього на загальну суму 14381 зл. [782, арк. 136 – 141].

11 січня 1932 р. за протоколом передачі й прийняття тимчасової управи маєтком в Угерцях Винявських управителем став О. Волосянський [782, арк. 147]. Головну книгу закрито на пункті 374 від 10 січня 1932 р. з готівкою згідно з розрахунком каси 2 зл. Одночасно закрито книгу боржників, робітників і служби, передано живий інвентар згідно з рапортом від 24 – 31 грудня 1931 р. і ключі від комори згідно з описом даних прибутків і витрат, стодоли, хліва, кузні, дровітні, пивниці. Повна інвентаризація у зв’язку з відсутністю часу не проводилася [514, арк. 1]. (Дані щодо фінансових питань акту передачі-прийому маєтку в Угерцях Винявських (сума 1247,25 зл. з балансу 1931 р.) подано у табл. 4.113. Розрахунок арт. 1020/1021 від 30 червня 1931 р. подано у табл. 4.114).

Протокол передачі-прийому майна в Угерцях Винявських складено 4 липня 1932 р. у присутності нового управителя маєтку О. Волосянського, бухгалтера І. Павлика, референта маєтків “Просвіти” М. Холевчука [785, арк. 2 – 4]. (Опис комори подано у табл. 4.115). За даними протоколу, складеного 13 липня 1932 р. у присутності О. Волосянського, бухгалтера І. Павлика, А. Гап’яка [785, арк. 5 – 6], виявилось, що фактичний стан опису комори на 12 січня 1932 р. становив 4206 кг. (Конкретніші дані подано у табл. 4.116). У листі

А. Гап'яка до Головного виділу, датованому 25 серпня 1932 р., йдеться про те, що на нього накладено адміністративне покарання за ведення господарства в Угерцях Винявських і за те, що він не передав маєтку О. Волосянському [785, арк. 8]. Як свідчать подані протоколи, три з них підписані управителем О. Волосянським від 11 січня, 4 липня й 13 липня 1932 р. (див. табл. 115 – 116). А. Гап'як насправді передав маєток новому управителеві на підставі акту передачі-прийому маєтку, він вважав, що О. Волосянський подав на нього донос, ввівши в обман членів Головного виділу [785, арк. 8]. А. Гап'як у відповідь на зауваження О. Волосянського щодо адміністрації маєтку упродовж 1930 р. – 11 січня 1932 р. [782, арк. 170 – 177] писав про те, що залишає посаду управителя, передаючи впорядкований і відбудований маєток і без боргів [782, арк. 177]. Насправді згідно з умовами договору А. Гап'як мав виплатити товариству суму боргу в розмірі 8157,60 зл. [776, арк. 193].

Досить цікавою виявилася інформація під назвою “Некролог Угерцям Винявським, писаний 5 березня 1942 р., це є десять літ пізніше як відбувалися події, зібрані в цій течці” [786, арк. 1 – 1 зв, 2 – 2 зв], пов'язана з обвинуваченням управителя у службовому надуживанні. А. Гап'як писав про те, що “Просвіта” втратила господарство, яке мало стати основою культурно-освітнього життя в Західній Україні. Він називав три причини, що послужили підставою для обвинувачень його як управителя. Перша причина – проблема заборгованості товариства, Головний виділ намагався розв'язати її за рахунок щорічних прибутків із господарства. Однак вони були незначними – в межах 3 – 4 тис. зл., навіть проведена парцеляція не усунула заборгованості. Друга – протистояння між членами Головного виділу, що особливо загострилися після смерті голови товариства І. Кивелюка, коли тимчасово функції голови виконував І. Брик. Загальні збори головою товариства обрали М. Галущинського, тому І. Брик намагався дискредитувати його, власне справа, пов'язана зі зловживаннями у маєтку, спрямовувалася передусім проти голови товариства М. Галущинського.

У січні 1932 р. після смерті М. Галушинського І. Брик направив у маєток О. Волосянського із завданням виявити зловживання. У 1935 р. його як управителя звільнили з посади управителя маєтку за витрату коштів не за призначенням, а спеціальна комісія проводила слідство щодо зловживань. Третя причина – рільнича академія у Подєбрадах готувала досить значну кількість агрономів для Галичини, які не змогли собі знайти роботу (А. Гап'як не був дипломованим агрономом). У даному випадку мова йшла про дипломованого інженера О. Охрима, що негативно ставився до А. Гап'яка як управителя маєтку. Завершуючи свого листа, А. Гап'як підсумовував, що постійні зміни приводили до появи нових планів розвитку товариства, вносили безлад у діяльність товариства [786, арк. 1 – 1 зв, 2 – 2 зв]. Із серпня 1933 р. А. Гап'як зайняв посаду адміністратора будинку у Львові [785, арк. 9], пізніше став референтом із фінансово-господарських питань при Головному відділі.

Незважаючи на парцеляцію маєтку, крадіжки лісу, самовільне захоплення земельних ділянок так і не припинилися [772, арк. 61 – 62]. 23 січня 1932 р., зважаючи на розкрадання й самовільні незаконні вирубки лісу, “Просвіта” як власник маєтку в Угерцях Винявських звернулася до міністерства рільничих реформ у Варшаві через окружне земельне управління у Львові відносно розпорядження окружного земельного управління від 7 січня 1932 р. щодо права на парцеляцію 35,99 га лісу, окружне земельне управління дозволяло продаж лісових парцел лише у межах 5 га [783, арк. 2]. Місцеві селяни купували, окрім ріллі, луків і ліс, але менше як 5 га. Згідно із законом від 10 липня 1919 р. дозволявся продаж ріллі, ліси вважалися державною власністю. Парцеляція, яку проводила “Просвіта”, мала відбутися без зміни власника лісу для створення лісової спілки [787, арк. 2 – 2 зв].

Отже, внаслідок Першої світової війни і повоєнної розрухи майновий стан “Просвіти” зазнав значних матеріальних збитків, що негативно відбилося на діяльності товариства. Польська влада не лише не відшкодувала товариству вартості втраченого рухомого й нерухомого майна, але створювала штучні перешкоди у відновленні господарських маєтків.

Їхнє відновлення і подальше функціонування пов'язано зі значними матеріальними витратами, бо не усі вони були рентабельними упродовж міжвоєнного періоду. Господарсько-економічне становище маєтку в Угерцях Винявських було надзвичайно складним й залежало від прибутків економічної діяльності, що були незначними й обмеженими, не змогли забезпечити йому рентабельності й повноцінного поступу. Для відбудови маєтку в Угерцях Винявських його було здано в оренду управителеві А. Гап'якові. Відсутність коштів на утримання маєтку привела до того, що він використовував для потреб маєтку лісові насадження, що й стало основною причиною непорозумінь, ускладнило стосунки між ним і Головним віділом та ревізійною комісією, стало причиною ліквідації контракту на оренду маєтку.

Завдання Головного віділу полягало не лише у відбудові маєтків, але й відновленні навчання у господарських школах, що функціонували при маєтках й вимагали значних коштів. Витрати коштів на утримання маєтків “Просвіта” намагалася повернути за рахунок проведення парцеляції землі й лісу. Парцеляційні процеси не ліквідували заборгованості товариства, ускладнили стосунки між місцевою громадою й особами, які придбали земельні й лісові ділянки в Угерцях Винявських.

Загалом фінансово-господарське становище “Просвіти” у міжвоєнний період було надзвичайно складним, гальмувало розвиток товариства у зв'язку з заборгованістю філій та читалень Головному віділу. План ліквідації боргів ґрунтувався на щорічних прибутках у сумі 160 тис. зл. в основному за рахунок ощадливого та раціонального ведення господарства, обмеження фінансових витрат і внутрішньої позики. Незважаючи на прийняті заходи щодо поетапної ліквідації заборгованості філій і читалень у сумі 295226 зл. станом на квітень 1939 р., фінансово-господарське становище “Просвіти” не поліпшилося, бо надходження коштів від реалізації літератури, внутрішньої позики, залучення членів до товариства й сплати ними внесків, не змогли забезпечити вчасного погашення просвітніми осередками отриманих кредитів, рентабельності й самоокупності.

РОЗДІЛ 5

РОЗШИРЕННЯ СФЕРИ ВПЛИВУ ГАЛУЗЕВИХ КОМІСІЙ

5. 1. Розвиток видавничої справи

Галузеві комісії Головного відділу товариства були домінуючою складовою культурно-просвітнього руху в Західній Україні, виконували соціально-значиму роль у поступі “Просвіти”, сприяли формуванню національної самосвідомості українців через поширення видань, організацію бібліотек, аматорсько-театральних гуртків. Об’єднуючим чинником функціонування галузевих комісій виступала боротьба за реалізацію національних прагнень українців. Розширення сфери впливу галузевих комісій “Просвіти” відіграло важливе значення, бо давало змогу, з одного боку, зосередити працю Головного відділу й відповідних комісій на розв’язанні конкретних завдань, з другого – приводило до спеціалізації й вдосконалення видавничої, бібліотечної й аматорсько-театральної діяльності товариства.

Видавнича політика “Просвіти”, починаючи з початку 20-х років, кардинально змінилася. Передусім це пов’язано з тим, що внаслідок воєнних дій було знищено матеріальну базу товариства: інфляційні процеси, подорожчання паперу й друкарських послуг привели до зменшення вартості членських внесків і добровільних пожертвувань, що становили основну частину прибутків, до зростання коштів на друк, пригальмували розвиток видавничої бази [788, с. 4]. До цього спричинилися й незаконні дії польської поліції, що проводила ревізію у канцелярії “Просвіти”, конфіскувала протоколи, документи, папір, призначений для видавничих потреб [421, арк. 3].

У лютому 1918 р. Головний відділ, враховуючи пропозицію видавничої комісії, ліквідував систему обов’язкового розсилання членських книжок, що гальмувала розвиток видавничої бази “Просвіти”. Це дало змогу активізувати процес поширення літератури. У звіті товариства наголошувалося, що це єдиний шлях для перетворення “Просвіти” у справді видавниче товариство, яке б своїми виданнями заповнило ринки збуту не лише у Галичині, Україні, але й США [138, с. 44]. А. Гап’як вважав, що товариство повинно займатися

винятково видавничою діяльністю [789, арк. 114 зв – 115]. Це, на нашу думку, звузило б сферу його функціонування. Однак до таких змін практично ніхто готовим не був, тим більше, що не враховувалася відсутність кадрів, вивчення попиту тощо. Хоча у цілому зміни, що стосувалися видавничої справи, носили позитивний характер, бо для членів знизили на 25 % вартість на купівлю видань товариства [138, с. 44]. Певна централізація у поширенні видань товариства все-таки залишалася, однак такі зміни не мали на меті обмеження функціонування “Просвіти” лише як видавничого товариства. Видавнича комісія використовувала правопис за редакцією І. Огієнка від 23 грудня 1919 р. з такими основними змінами: 1) не вживати після *б, п, в, м* апострофа; 2) у словах *генерал, газета та інші* подавати *г*; 3) писати *є* в словах *легенда, лекція* та інших; 4) писати *ї* у словах: *візд, розіхатися* та інших [202, с. 76 – 81]. У зв’язку з браком коштів упродовж 1919 – 1920 рр. “Просвіта” видала лише десять книжок (65 тис. примірників) [64, с. 99].

Передумовою видання науково-популярних книг товариства була соціальна потреба в них як основному інструменті суспільної комунікації, дієвому чинникові культурних й громадських перетворень. Протягом всієї діяльності товариства його книжкові видання відображали динаміку соціальних відносин, з одного боку, зазнаючи їх впливів, із другого, впливаючи на них [148, с. 13]. В основі видавничої діяльності товариства були “Народна бібліотека “Просвіти””, що призначалася для широких народних мас, видавалася замість колишніх членських книжечок і “Просвітніх листків”; “Загальна бібліотека “Просвіти””, орієнтована на інтелігенцію; “Українське письменство” – твори українських класиків; “Письмо з Просвіти” – орган товариства та ілюстрований журнал для родини під назвою “Живописна Україна”. Редактором видань був Ф. Федорців. З огляду на те, що постійного редактора інших серій не було, редакційний нагляд і коректуру здійснював В. Дорошенко [202, с. 76 – 81]. (Інформація щодо серійних видань товариства подана у діагр. 5.1 – 5.2).

М. Галущинський наголошував на тому, щоб популяризувати твори, видані “Українським письменством”, серед учнів й університетської молоді [546, с. 74, 78]. (Список видань серії “Українське письменство” у 20 томах на 1939 р. подано у табл. 5.117). В. Лев підкреслював, що зважаючи на складність ситуації, “Просвіта” не мала змоги видавати більше творів серії “Українського письменства”, тому намагалася заповнити книжковий ринок науковими працями з літературознавства, історії України, історії культури, тим самим допомагаючи НТШ й іншим інституціям у цьому [146, с. 157 – 158]. У серії “Українське письменство” у міжвоєнний період було видано перший том творів І. Нечуя-Левицького, “Загальною бібліотекою” – “Народня освіта й виховання народу. Методи й цілі” М. Галущинського, Ф. Колесси – “Українські народні думи” М. Возняка – “Історію української літератури” [202, с. 76 – 81]. Видавнича комісія вважала за потрібне видати усі частини “Історії української літератури” М. Возняка [425, арк. 12]. “Історія української літератури” М. Возняка вважалася дешевою щодо витрат на друк й рекламою для “Просвіти” за кордоном [421, арк. 34].

Характеризуючи методи аналізу поданого матеріалу у праці М. Возняка “Історія української літератури”, В. Лев писав, що його праця як відомого науковця (після О. Огоновського) є академічним україномовним виданням, витриманим у науковому стилі з критичним розглядом літературного процесу, використанням численних рукописних й друкованих джерел. У порівнянні з п’ятитомною “Історією літератури руської” О. Огоновського, у якій автор в основному використовував описовий метод, праця М. Возняка ґрунтувалася на історико-порівняльному методі дослідження, нових джерелах. Спільним, що об’єднувало згадані праці, виступала конкретна наукова аргументація ідеї самостійного розвитку української літератури у середовищі інших слов’янських літератур [146, с. 158].

Ухвала загальних зборів “Просвіти” від 1922 р. зобов’язувала Головний відділ розглянути питання видання членських книжечок. На зборах домінувала думка про те, що відмова товариства від видання членських книжечок привела

до зменшення кількості членів [452, арк. 17]. Відповідно збільшилося як кількісне, так і якісне й змістове наповнення членських книжечок. Згідно з ухвалою Головного віділу від 2 травня 1933 р., “Просвіта” з 1934 р. затвердила новий видавничий план, що передбачав видання періодичних і неперіодичних видань у міру надходження коштів. Обсяг відновлених місячних книжечок сягав 3 – 4 аркушів друку (48 – 60 сторінок). В основному тематика включала історичні повісті й оповідання, твори з народного побуту, господарства тощо [790; 425, арк. 12]. Із січня 1934 р. згідно з новим видавничим планом, затвердженим президією Головного віділу, відновлено (за окремою передплатою – 3,60, у продажу – 5,60 зл.) видання місячних книжок. Першою було видано книжку В. Будзиновського “Шляхетське право”, у лютому планувалося видати “Орли” Б. Лепкого [791, с. 47]. До березня 1934 р. тривав конкурс на місячні книжечки “Просвіти”, на який автори надіслали 44 твори, з них 9 історичних оповідань, 11 творів із часів визвольної боротьби, 6 – на побутову тематику, 13 – драматичних творів, 4 – наукових [792, с. 176].

Видавнича комісія зберегла обкладинку колишніх місячних книжечок, додавши чотири ілюстрації. У 1934 р. їх видано 11, у 1935 р. – 12 [210, с. 13]. Першою місячною книжечкою у 1935 р. був життєпис М. Грушевського. Річна передплата становила 3,60 зл. [510, арк. 10]. Крім місячних книжечок, товариство з кураторією фонду “Учітеся, брати мої” створило з фонду “Популярно-наукову бібліотеку” і заснувало періодичне щоквартальне видання. Мета його ґрунтувалася на тому, щоб подати читачам доступний виклад інформації з усіх сфер життя. Матеріал розподілено таким чином, що щороку видавалося дві книжечки з історії, дві – з природознавства [210, с. 15 – 16, 26]. Пожертвування на фонд складали 1, 5 і 10 п. м. від кожного члена української родини [793, арк. 5 зв]. До 1935 р. кількість книжечок фонду “Учітеся...” становила дев’ятнадцять назв. Починаючи з 1935 р., видання фонду отримали назву “Науково-популярна бібліотека Т-ва “Просвіта””. Накладом фонду “Учітеся, брати мої” [210, с. 15 – 16, 26]. Щоквартальні видання “Науково-популярної бібліотеки” були ілюстровані, містили 100 – 300 сторінок друку і

призначалися для освітніх діячів, самоосвітніх гуртків. Щороку виходило чотири номери, із них два з гуманітарних наук (історія, мова, література) і два з природничих [510, арк. 16].

В умовах постійно зростаючої інфляції й девальвації польської грошової одиниці видання членських книжечок деякою мірою давали змогу видавництву покрити витрати на друк. На нашу думку, відмова від видання членських книжечок не була основною причиною зменшення кількості членів “Просвіти”, тому що обов’язковість розсилання членських книжечок не враховувала інтересів читачів. І. Крип’якевич, виступаючи на загальних зборах товариства, зауважував, що у 1926 р. видано лише дев’ять книжечок, із яких тільки календар вважався солідним виданням [495, с. 15]. Т. Прийма, делегат загальних зборів із Дуліб, наголошував на тому, що у читальнях читають “Волю народу”, менше “Свободу”, найменше “Народну Просвіту”, яку навіть не усі члени виділів прочитують, передусім це викликано необхідністю зміни тематики видання й стосується подачі коротких історичних оповідань, які б виховували загал у національному дусі [495, с. 16].

Головний відділ намагався забезпечити читачів виданнями не лише з історії української культури, але й сільськогосподарською й театральною тематикою, енциклопедіями, довідниками, які охоплювали б різноманітні сфери суспільного життя, таким чином сприяти розширенню світогляду й всебічного розвитку українців [425, арк. 12]. Однак не усі видання влада допускала до масового читача. На 1938 р. видавнича комісія визначила список книжок, який нараховував 28 авторів, що можна було використовувати для масового поширення серед українського громадянства [405, арк. 55].

Велике значення для розширення видавничих можливостей українських інституцій відігравали видавничі спілки, однак вони в основному носили політичний характер, або ж організовувалися для видавництва партійно окреслених видань. У зверненні комітету засновників видавничої спілки від 1 червня 1920 р. у складі Р. Перфецького, М. Заячківського, А. Говиковича, С. Герасимовича до “Просвіти” зазначалося, що на конференції українських

економічних установ ухвалено заснувати видавничу спілку з обмеженою відповідальністю й капіталом 1 млн. п. м. для видання часопису “Громадська думка” й інших творів. На товариство покладался обов’язок сплатити до каси іпотечного банку суму в розмірі 50 – 100 тис. п. м. [794, арк. 1]. На засіданні Головного віділу від 8 червня 1920 р. товариство прийняло рішення: через те, що видавничу спілку засновано для видання партійного органу, то “Просвіта” її членом бути не могла [794, арк. 1].

І. Крип’якевич, аналізуючи розвиток української книжкової продукції упродовж 1914 – 1924 рр., писав, що за 1914 р. видано 357 українських книжок, з них на Наддніпрянщині – 138, в Галичині і Буковині – 169, Галичина видавала 47 % загальноукраїнської книжкової продукції, у 1917 р. вийшло 942 видання, з них у Галичині – 103 (біля 11 %), у 1918 р. – 1265, в Галичині – 101 (8 %), у 1919 р. – 860, на західних землях – 45 (5 %), у 1923 р. – 1217, на західних землях – 321 (26 %), у 1924 р. – 1568, на західних землях – 149 (9 %) [795, с. 51]. З аналізу видно, що у воєнні роки кількість видань у Галичині зменшується, у 1923 р. розпочинається її зростання, однак середньостатистичні дані складають у межах 5 – 9 %. Усі видання в основному були передруками, невеликими брошурами. До листопада 1924 р. розпродано 30451 примірників книжок, закуплено 6099 іншомовних видань [204, с. 15].

Важливе місце у видавничій діяльності товариства надавалося творам популярної літератури, тому Головний віділ закликав філії і читальні купувати й передплачувати їх бібліотеками [612, арк. 1]. Упродовж 1 листопада 1921 р. – 31 березня 1923 р. товариство реалізувало 43742 примірників 96 авторів обсягом від 22 до 10 тис. примірників, 3914 портретів українських діячів із них 1782 – Т. Шевченка, 640 – І. Франка, 192 – А. Шептицького, 56 – М. Шашкевича, 345 – І. Мазепи [203, с. 9 – 10]. Деякі дослідники вважають, що у читальнях “Просвіти” та різного спрямування жіночих гуртках передусім читали й обговорювали часопис “Жіноча доля” [796, с. 164]. За нашими даними, це видання навіть не входило до списку обов’язкових видань, що їх мали б передплачувати читальні товариства. Згідно з “Інструкцією в справі

віднови, закладання й ведення читалень і філій “Просвіти”” кожна читальня товариства мала б передплатити “Діло”, “Українське життя”, “Український сурмач”, “Земля й воля”, “Наше життя”, “Слово”, “Українське життя” (Станіславів), “Український голос”, “Будяк”, “ГКЧ”, “Громадський голос”, “Соціалістичну думку”, “Молоду громаду”, “Світ”, “Літературно-науковий вісник”, “Місіонар”, “Нива”, “Молоде життя”, “Січові вісти”, “Наш приятель”, “Поступ”, “Театральне мистецтво”, “Учительське слово”, “Українське пасічництво” [440, с. 12 – 13]. Зрозуміло, що з наведених видань читальні передплачували лише деякі з них, що було викликано складним фінансовим становищем.

Головним віділом було відновлено видання “Письма з Просвіти” як часопису для найширших верств українського народу. Редакція писала про фінансові труднощі у виданні ілюстрованого часопису, відсутність журналістських кадрів і політичні умови, що не сприяли вільному, незалежному слову [797, с. 1]. (Графічне зображення кількості видань “Письма з Просвіти” подано у діагр. 5.3). В. Дорошенко редагував двотижневик “Письмо з Просвіти” упродовж 1921 – 1922 рр., надавши йому загального характеру, співпрацюючи з відомими авторами. Між іншим, цікаві оповідання подавав Ю. Тютюнник під псевдонімом Юртик. Плідно співпрацював із його редакцією М. Грушевський. Він друкував актуальні “Листи до молоді” [131, с. 20]. 1 січня 1922 р. до редакції згаданого часопису вчений писав, що він як колишній засновник і співробітник українських часописів для народу “Село” і “Засів” не відмовився б прилучитися до відновленого галицького часопису [131, с. 1].

5 грудня 1922 р. Головний віділ ухвалив переорієнтувати з 1923 р. “Письмо з Просвіти” в освітньо-організаційний часопис. Борги 1312 передплатників за 1922 р. складали суму 2081130 п. м. з них 362325 п. м. лише за листування з боржниками [798, с. 389 – 390]. Редакція “Письма з Просвіти” зверталася до філій, читалень і усіх, хто отримав часопис у комісійний розпродаж гуртом і вроздріб, надіслати негайно кошти або ж повернути нерозпродані примірники [799, с. 81]. Не всі читальні його передплачували,

хоча часопис вважався обов'язковим для передплати виданням [440, с. 12 – 13]. В окремих випадках передплатниками “Письма з Просвіти” були й члени “Лугів” [476, арк. 9 – 10]. З 1923 р. часопис “Письмо з Просвіти” називався “Народня Просвіта”, як орган позашкільної освіти видавався до 1927 р. [59, с. 20]. (Графічне зображення кількості видань “Народної Просвіти” (1923 – 1927 рр.) подано у діагр. 5.4).

Незважаючи на те, що з видавничою комісією “Просвіти” співпрацювали відомі вчені, історики й письменники, все-таки відчувалася відсутність різнопланових видань. На загальних зборах товариства 2 квітня 1923 р. делегат І. Калинович із Золочева зазначав, що товариство видавало незначну кількість літератури господарського змісту, відчувалася потреба підручника з ветеринарії та інших господарських poradників, бо “Сільський господар” їх не видавав. На цьому наголошували й інші делегати, зауважуючи, що видання фонду “Учітеся...” є непопулярними і варто було б видавати книги господарського й кооперативного змісту [437, арк. 9, 72].

Упродовж 1924 р. товариство видало 146 назв творів, з них 72 твори українських авторів (43 повісті, 8 збірок поезії, 21 драму), 18 – з історії літератури і критики, 16 – з історії, 3 – з географії, 7 – з мистецтва, 4 – з математики, 7 – із природознавства, 16 – шкільних підручників, 39 – політичних видань, 13 – господарських, 16 – релігійних, 14 – збірників, 19 – різних. На 40 тис. українців щорічно виходила одна книжка [795, с. 51]. За нашими підрахунками, упродовж 1919 – 1926 рр. “Просвіта” видала 289420 примірники різних творів. У 1924 – 1926 рр. реалізовано 141230 примірників книжок, із них 41611 передплатникам, 4678 подаровано [800, с. 98 – 104]. Упродовж 1 грудня 1925 р. – 30 листопада 1926 р. товариством видано 53689 примірників книжок із них передано членам – 11632, реалізовано – 81589 [215, с. 256]. У 1926 р. в загальному видано 378550 аркушів друку [215, с. 255]. (Графічне зображення кількості книжкових видань “Просвіти” подано у діагр. 5.5).

Зважаючи на складність ситуації у видавничій сфері, М. Возняк запропонував звернутися з відозвою до населення України щодо збору коштів на видавничу акцію “Просвіти” [789, арк. 121 – 122]. Видавнича комісія 6 листопада 1921 р. підготувала проект звернення до філій з метою підтримки видавничої діяльності товариства. Кожну філію зобов’язували видавати хоча б одну книжечку [789, арк. 133 зв – 134 зв]. У “Плані роботи на осінньо-зимовий період” від 20 липня 1925 р. зазначалося, що кожна філія повинна щорічно видавати принаймні один аркуш друку [426, арк. 3]. Зокрема, міська філія “Просвіти” ім. Т. Шевченка у Львові планувала видати огляд пам’яток міста, філія у Тереховлі – “Історію Тереховлі” М. Голубця, філія у Бродях – “Марусю” М. Вовчок [426, арк. 3; 801, арк. 3].

У деяких ухвалах видавничої комісії зазначалося, що кожна філія зобов’язана видати своїми коштами щорічно одну книжечку, виходячи з її матеріальних можливостей [612, арк. 13]. С. Магальяс, голова філії “Просвіти” ім. М. Шашкевича у Львові, зазначав, що на загальних зборах філії у 1934 р. прийнято ухвалу щодо видання “Вістей” філії, усі читальняні виділи читатимуть, обговорюватимуть й виконуватимуть відповідні постанови [802, с. 1]. Дві філії “Просвіти” у Львові видавали “Бюлетені” і “Вісті”. (Графічне зображення кількості видань подано у діагр. 5.6 – 5.7). Не лише філії, але й Головний виділ відчував постійну потребу в коштах. Редакційна колегія “Народної Просвіти” повідомляла, що з підвищенням вартості друку на 70 %, паперу – на 100 %, поштових витрат видавництво змушене підвищити вартість часопису на 1000 п. м. [803, с. 36]. Вартість одного аркуша становила 11 п. м., складання – 1000 п. м., а у цілому друк невеликої за об’ємом книжки коштував декілька сотень тисяч польських марок, тому Головний виділ зобов’язував покривати власними коштами вартість накладу тиражу однієї книжечки 2 – 5 аркушів друку, за що філія отримуватиме половину тиражу або половина прибутку. Завдяки запропонованій акції можна було щороку видавати 50 популярних творів [804, с. 19].

Не менш важливим питанням, пов'язаним із видавничою сферою, була проблема реалізації друкованої продукції, що приводила до збитковості видань. “Просвіта” у 1925 р. видала 152 тис. примірників різних творів, із них реалізувала лише біля 44292 примірників. Тому В. Мудрий писав, що видання товариства не мають збуту, накопичуються на складах. Наприклад, 90 аркушів друку в 1925 р. коштували “Просвіті” 262260 зл., за 1 аркуш друкарського складу товариство платило 201 зл., у загальному 300 зл. [495, с. 11 – 12]. 2000 книжечок, виданих товариством й розкуплених читальнями, давали змогу повернути товариству кошти, витрачені на наклад тиражу й вкласти капітал у нове видання [426, арк. 13]. Інший варіант виходу зі складної ситуації у видавничій сфері ґрунтувався на тому, щоб кожна філія і читальня або ж член товариства робили одноразовий внесок на розвиток видавничої діяльності “Просвіти”, тим самим брали б участь у видавничій спілці товариства, яка була б створена на зразок кооперативних спілок, керівництво, якою здійснював би Головний віділ [804, с. 19]. Як вважав голова товариства М. Галущинський, створення ґрунту для поширення видань товариства мали б виконувати видавничі спілки [92, с. 5].

Для організації видавничих спілок Головний віділ закликав проявити ініціативу приватних осіб із великим капіталом, товариство виконувало б почесну функцію поширення виданих творів [425, арк. 12]. 27 липня 1920 р. Головний віділ ухвалив рішення про організацію книжкового кооперативу “Книгоспілка”, у статутному фонді якого десять внесків складали б 3 % коштів від загальної суми, однак її утворення так і не було реалізовано на практиці [202, с. 76 – 81], незважаючи на те, що зазначений проект розглядався на засіданні Головного віділу ще і 2 жовтня 1920 р. [729, арк. 1]. У 1923 р. Головний віділ заснував при товаристві видавничо-торгівельно-промислове товариство “Просвіта” [805, арк. 21]. Практично видавничий кооператив не проявив активної діяльності, про що свідчить відсутність інформації щодо його функціонування. Досить цікава ідея залишилася лише проектом [64, с. 99].

Народний банк у Радехові перерахував 10 зл. на потреби майбутнього видавничого кооперативу [806, арк. 5].

Видавнича діяльність була збитковою, тому фінансовий референт при Головному відділі вважав, що видавничий відділ товариства мав би давати 70 тис. зл. щорічних прибутків, зважаючи на те, що його фонди нараховували літератури на суму 77238043 зл., борги за набуті книги склали 12855818 зл [716, арк. 12]. Обіг видавничих коштів упродовж 1 липня 1926 р. – 30 червня 1927 р. становив 602046 зл., тому що реалізація видань складала не третину вартості, а дві треті, реалізованих у кредит [713, арк. 52]. Це привело до зростання заборгованості, що у 1925 – 1926 рр. становила 21919780 зл., у 1927 р. – 50512546 зл., тобто зросла на 28592766 зл. [713, арк. 53].

Упродовж 1927 – 1928 рр. книжково-торгівельний відділ видав 33032 примірники на суму 5554115 зл., з них реалізовано за готівку на 1846574 зл., у кредит – на суму 2061778 зл., вислано членам-передплатникам у США – на 137640 зл., подаровано філіям, читальням, кооперативам – на 224500 зл., реалізовано за зниженими цінами – на 1283223 зл. [207, с. 60]. Цей відділ продавав літературу й інших видавництв на загальну суму 12293658 зл. (50190 примірників), із них за готівку – на 4421306 зл., у кредит – на суму 6015470 зл., за зниженими цінами – на 1856882 зл. Зокрема, видань Я. Оренштайна продано 18546 примірників на суму 6112924 зл. [207, с. 60]. Значним попитом користувалася й іншомовна література. С. Годований, голова філії “Просвіти” у Тереховлі, у листі від 27 травня 1930 р., просив канцелярію товариства надіслати йому список іншомовних видань із питань позашкільної освіти [452, арк. 12].

Літературу, видану книжково-торгівельним відділом “Просвіти” у 1927 – 1928 рр., можна поділити на такі групи: історія України, всесвітня історія, історичні повісті й оповідання – 16101 примірників, театральні п'єси – 9122, видання практичного призначення – 7898, дитячі твори – 7735, повісті й оповідання українських і інших авторів – 65399, просвітньо-організаційного, політичного, громадського змісту – 4988, шкільні підручники, карти, ноти –

1411 [207, с. 60 – 61]. Покупцями книжок були в основному філії, 30 із них найбільш активно реалізовували літературу читальням, кооперативам й приватним особам. У кредит продано книжок на суму 8077248 зл., що збільшило заборгованість філій на 1 липня 1928 р. до 11996649 зл. з чого на філії припадало 5303418 зл., на читальні – 3597398 зл., решта – на кооперативи, приватні особи [207, с. 60 – 61]. Книжки, видані “Просвітою”, користувалися попитом серед членів Союзу українок, про що свідчить замовлення на літературу від осередку товариства з Вікна, зокрема, від І. Зарицької на 31,56 зл., гуртка зі Скали – на суму 14,95 зл. та інших [474, арк. 8 – 9, 25 – 26].

Питання виплати гонорарів авторам розглядалося на засіданнях Головного віділу. Так, на одному з засідань розглядалося питання виплати гонорару автору за “Фізичну географію” [729, арк. 1]. Інші українські видавництва, що перебували за кордоном, гонорари виплачували. Наприклад, українське видавниче товариство “Дзвін” (Відень-Прага) 2 березня і 24 квітня 1919 р. виплатило М. Сендецькому у Відні гонорар за коректуру у розмірі 800 кр. (підраховано автором), О. Коваленкові за “Геометрію” – 4100 кр., у липні й грудні 1919 р. В. Винниченко отримав гонорар у сумі 125 тис. кр. (підраховано автором) [807, арк. 21, 42 – 43, 75, 87].

Не завжди товариство мало змогу вчасно виплатити гонорар автору. Видавнича комісія “Просвіти” прийняла до друку рукопис І. Крип’якевича “Історія України”, однак не змогла відразу виплатити авторові весь гонорар, зазначивши, що виплачуватиме його частинами по 1000 кр. щомісячно. Автор забрав рукопис, віддавши його в інше видавництво й, просив зняти питання виплати гонорару з порядку денного засідання згаданої комісії [789, арк. 121 – 122]. Авторські гонорари після ухвали видавничої комісії від 2 грудня 1919 р. склали 800 кр. від одного аркуша друку оригінальних творів, 600 кр. – за перероблені твори, 400 кр. – за переклади, 200 кр. – за коректуру, 20 кр. від одного аркуша форматом 63x95. Згідно з рішенням комісії від 27 липня 1920 р. виплачувалося відповідно 1500 п. м. від одного аркуша оригінальних творів, 1000 п. м. – за перероблені твори, 1000 п. м. – за переклади, 500 п. м. – за

редагування, 50 п. м. від одного аркуша коректури [202, с. 76 – 81]. Суми гонорарів, визначені видавничою комісією, були незначними й викликали певні непорозуміння авторів, які подавали свої матеріали на друк “Просвіті”. Передусім вони пов’язані з інфляційними процесами, нестачею фінансів у видавничій сфері. 25 червня 1920 р. О. Назарук писав із Бадена до Головного віділу про незначну суму гонорару, заборговану йому товариством [808, арк. 139]. Офіційно “Просвіта” не уклала з О. Назаруком контракту. У 1917 р. Головний віділ мав виплатити йому 2000 кр., їх не було виплачено, тому автор просив збільшити її, зважаючи на інфляцію [808, арк. 139 зв]. О. Назарукові виплатили з фонду так званої “Михайлової премії” 2075 п. м. [202, с. 92 – 105].

Для впорядкування виплати гонорарів авторам й чіткого визначення сум, видавнича комісія 17 вересня 1920 р. розглядала це питання на засіданні. Так, згідно з ухваленим рішенням, І. Раковському товариство мало виплачувати щомісячно 2000 п. м., М. Калиновському – 500 п. м. Виплачувати вищі гонорари товариство не мало змоги, що й відзначали М. Возняк і Ф. Федорців, зазначаючи, що різниця між виданнями НТШ і “Просвіти” полягала у тому, що товариство свої видання спрямовувало на отримання прибутків [789, арк. 127 – 128]. З часом розміри гонорарів зросли, і 27 жовтня 1924 р. видавнича комісія ухвалила підвищені розміри виплат гонорарів авторам за подані матеріали. Зокрема, за оригінальні праці виплачувалося по 40 зл. і як виняток – 60 зл., за перероблені – 28 зл., за переклади – 30 зл., за матеріали до календаря – 48 зл., за переробки до календаря – 33,50 зл., за редагування календаря – 20 зл. Вартість одного аркуша у форматі “Народної бібліотеки” складала 40 зл. (або 28 зл.), як виняток – 60 зл. (або 30 зл.) [789, арк. 145 зв]. Наприклад, рахунок гонорарів М. Дольницького за книжки і статті у “Житті й знанні” від 23 листопада 1937 р. до 14 березня 1938 р. становив 470,50 зл., на 13 травня 1938 р. іншим авторам – 307,80 зл. [809, арк. 32].

Твори, які ухвалювала видавати видавнича комісія Головного віділу “Просвіти”, подавалися на рецензію. Не усі автори були задоволені об’єктивною критикою своїх творів, що викликало їхні неоднозначні оцінки. На

рецензію подавалися праці професорів й відомих письменників [810, арк. 1]. А. Чайковський писав, що його оповідання “Не було вибору” рецензоване, й видавнича комісія ухвалила друкувати твір весною 1924 р. У грудні 1925 р. на загальних зборах “Просвіти” його обрали почесним членом товариства, однак він писав, що коли б отримав авторський гонорар за оповідання “Не було вибору”, то б пожертвував гроші на добродійні цілі: “Просвіті” – 50 зл., інвалідам – 25 зл., УПТ – 25 зл.; сирітському захистові – 25 зл. та іншим. Усього 153 зл. [811, с. 414].

Складну ситуацію, що виникла у видавничій сфері, намагався розв’язати УГВФ, утворений 1 травня 1923 р. у Празі для видання наукових праць, творів українських авторів, підручників для вузів й середніх шкіл [812, арк. 1]. Мета фонду ґрунтувалася на задоволенні потреб в україномовній науковій літературі широких кіл громадянства [813, арк. 3]. Членом УГВФ могла бути як фізична особа, так і юридична установа, яка сплатить членський внесок у сумі 1000 кч. (крони чеські – далі кч., вказана сума складала 30 дол. США), яку можна виплачувати упродовж одного року. Молодь і робітники мали право виплачувати внесок по 10 кч. Хто сплачував внесок повністю – ставав дійсним членом видавничої ради, що керувала усіма справами фонду. Внесок був позикою для забезпечення фонду майном [812, арк. 1].

Голова УГВФ Є. Вировий повідомляв “Просвіту” про те, що з нагоди 350-річчя української книжки у Празі в березні 1924 р. комітет бюро у складі Д. Антоновича, Л. Биковського, В. Дорошенка, І. Калиновича, І. Мозалевського, В. Січинського й Ю. Тищенка проводив виставку українських друків та книжкової графіки, що охоплювала сферу книжкових видань, карт, плакатів, листівок та інших мистецьких репродукцій 1918 – 1923 рр. [814, с. 31 – 32]. У бюлетені УГВФ у Празі від 5 травня 1924 р. підкреслювалося, що виставка охоплювала книжкові видання українських видавців із Німеччини, Чехословаччини, Відня, західноукраїнських земель, Буковини й Великої України. Всього десять відділів, із них видання “Просвіти” в Ужгороді входили до другого відділу, Львова й Кременця – до четвертого [813, арк. 7].

На засіданні видавничої комісії від 26 листопада 1919 р. М. Возняк подав подальший видавничий план “Просвіти”, згідно з яким ухвалено “Руську письменність” перейменувати в “Українську письменність” [789, арк. 115 – 117]. Згідно з видавничим планом укладалася нова програма, у якій усі видання “Просвіти” поділялися на такі групи, як “Народна бібліотека”, що призначалася для широких народних мас; “Загальна бібліотека” – для більш освічених читачів; “Українська письменність” – мала видавати кращі зразки літературної творчості; “Письмо з Просвіти” – періодичний орган Товариства. З 1925 року для орієнтації читачів у розмаїтті книжкової продукції розпочато випуск “Бібліотечного порадника”. У ньому, крім анотації та бібліографічного опису нових книг, у рубриці “Українська просвітницька бібліографія” подавалися вказівки щодо диференціації книг за рівнем освіти читачів. Серед усіх різножанрових творів найбільшим авторитетом користувалися повісті, тому видавнича комісія рекомендувала їх у списку обов’язкових для придбання бібліотеками [815, с. 141].

Виконання видавничого плану товариства насамперед залежало від діяльності філій і читалень [425, арк. 10]. Важливе значення у розвитку видавничої діяльності “Просвіти” відігравали філії і читальні, що були безпосередньо зацікавлені у поширенні видань товариства, тому що просвітні осередки отримували до 40 % прибутку при їх реалізації [426, арк. 14]. Читальні отримували книги на виплату до шести років. В “Інструкції у справі набуття бібліотек” зазначалося, що домінуюче місце у придбанні бібліотеки надавалося читальням, що не мали заборгованості перед Головним віділом. Кошти за отриману у кредит бібліотеку читальні виплачували частинами – щомісячно, щоквартально або через півроку. Передусім, на виплату призначалися ті книги, що видавала “Просвіта”, твори інших видавництв у кредит на півроку не надавалися, бо за них товариство сплачувало готівку. Вартість укладених бібліотек у кількості 77 книг складала 140 зл., 100 книг – 225 зл., 200 книг – 512 зл. [519, арк. 7].

Філії проявляли недостатню активність у поширенні видань “Просвіти”. В “Обіжнику до всіх філій Товариства “Просвіта”” від 13 березня 1929 р. щодо березня – місяця дешевої книжки, наголошувалося, що Головний віділ рекомендував для розпродажу за зниженими цінами 18 книг, що реалізувалися тільки за готівку. Окрім того, канцелярія товариства тричі повідомляла просвітні осередки щодо повернення усіх нереалізованих календарів “Просвіти” на 1929 р., а за продані просила негайно повернути кошти. На 1 липня 1928 р. філії заборгували 5303418 зл. за отримані книги, що негативно позначалося у цілому на усій діяльності товариства [517, арк. 1; 481, арк. 17].

Згідно з “Обіжником до Хвальних Виділів Філій і Читалень Т-ва “Просвіти” у краю” від 28 вересня 1929 р. філії і читальні мали заборгованість за отриману у кредит літературу майже на суму 15 тис. дол. США [517, арк. 8]. У тому ж таки документі повідомлялося, що у Західній Україні функціонують 2934 читальні і 86 філій, з них лише 14 % були передплатниками часопису, однак більшість із них вносила не передплату, а післяплату [517, арк. 1; 481, арк. 17]. (Дані щодо передплатників на “Життя й знання”, розцінки друкарні “Графія” у Львові на часопис, подано у табл. 5.118 – 5.119).

На березень 1931 р. кількість передплатників становила 1373 особи, з них філії і читальні – 503, духовенство – 88, товариства й установи – 59, ПСК і банки – 91, інші – 632 [208, с. 42]. Головний віділ зобов’язував кожну філію передплатити “Життя й знання”, подати 40 передплатників часопису в основному серед родин священників й учителів [480, арк. 2]. Як наголошував Головний віділ в обіжнику від 19 червня 1930 р., кожна читальня, українська установа повинні стати передплатниками “Життя й знання” [452, арк. 20]. Упродовж 1928 – 1930 рр. борги за передплату цього часопису від семи читалень філії “Просвіти” ім. Т. Шевченка у Львові склали 57 зл. [816, с. 3]. (Графічне зображення кількості видань “Життя і знання” подано у діагр. 5.8).

Загальні збори “Просвіти”, що проходили у 1925 – 1926 рр., ухвалили видавати науково-популярний журнал “Життя і знання” із жовтня 1927 р. за ініціативою голови М. Галущинського, який редагував його у співпраці з В.

Дорошенком до 25 листопада 1931 р. Після смерті М. Галущинського до листопада 1933 р. редактором був І. Брик [131, с. 20]. Восени 1933 р. з Чехословаччини прибув В. Сімович, якого Головний виділ запросив на посаду редактора просвітянських видань – журналу і членських книжечок. В. Сімович підняв авторитет “Життя й знання” на високий рівень [131, с. 20]. “Життя й знання” друкувало статті різноманітного змісту, розраховані на читача з будь-яким рівнем освіти. Так, польська шкільна влада рекомендувала його для читання на вечірніх курсах позашкільної освіти замість читанок, часопис призначався для учнів середніх шкіл 2 – 4 класу як додаткове джерело для домашнього читання [817]. Перший український педагогічний з’їзд, що проходив у листопаді 1935 р., висловлювався про нього з захопленням, оскільки кожен номер включав 20 – 25 статей, 20 світлин [510, арк. 16].

Для зацікавлення читачів публікаціями у липні 1929 р. редакція “Життя й знання” розіслала анкету, ставлячи у ній 22 питання різноманітного змісту. З розісланих 1500 анкетних листів надійшло 104 відповіді, тобто лише 7 % від загальної кількості [711, с. 3]. Незначну кількість отриманих відповідей можна пояснити й тим, що листки з питаннями розсилалися у час літніх канікул. Найактивнішу участь взяли учителі, всього 21 %, або 22 надіслані відповіді, селяни – 11, священики – 10, адвокати, лікарі та інші. В основному вік осіб, які надіслали відповіді, був від 16 років (6 осіб) до 76 років (56 осіб) [711, с. 4].

“Життя й знання” користувалося популярністю і у Польщі, і за кордоном. Так, 28 листопада 1927 р. УЦК у Варшаві звертався до “Просвіти” щодо постійної передплати видань товариства для бібліотеки комітету, якою користувалася українська молодь, що навчалася у столиці. Цього ж дня бібліотека замовила й інших одинадцять творів [818, арк. 27 – 28]. Наукова книгарня у Варшаві просила передплатити для неї часопис з 1 січня до 30 червня 1934 р. [818, арк. 14]. Голова філії “Просвіти” з Франції звертався до редакції “Життя й знання” щодо умов передплати часопису для української громади [818, арк. 1]. У листі секції української громади у Вілlepурті (Франція), датованому 20 лютого 1933 р., висловлювалося прохання надіслати

твори С. Руданського (1 – 3 томи), “Письмо з Просвіти” (1910 р. – Ч. 4, 5; 1911 р. – Ч. 4) [818, арк. 22]. Незважаючи на авторитет і популярність часописів, що видавала “Просвіта”, все-таки Головний віділ опинився перед дилемою щодо подальшого видання “Життя й знання”, “Народної Просвіти” і “Аматорського театру”, оскільки вони були збитковими для видавничої комісії [819, арк. 1]. З метою підтримки зазначених видань, загальні збори філії “Просвіти” у Сокалі ухвалили рішення щодо передплати цих часописів, на що читальні виділяли 25 зл. [820, с. 1]. Зрозуміло, що поодинокі факти проявів фінансової підтримки видань товариства кардинально змінити ситуацію у цілому не могли, однак свідчили про активну громадянську позицію у ставленні до національного видавництва.

М. Люзняк писала, що журнал “Життя й знання” серед періодичних видань, що виходили до 1939 р. на території Лемківщини, зробили свій внесок у становлення національної свідомості українського народу, будучи свого роду ідеологічним організатором консолідації та становлення української нації, адже саме цілеспрямовано підібрана тематика на його сторінках сприяла вихованню у народу розуміння основ культури господарства як дієвої запоруки власної міцної економіки у власній державі, чого, на жаль, не сталося з приходом радянських військ [148, с. 47]. Не применшуючи значення як літературної, так і світоглядної ролі часопису “Життя і знання” для розвитку й становлення української національної свідомості у вихованні розуміння основ культури господарювання українського народу на Лемківщині, все-таки варто зважити на певні об’єктивні аргументи. По-перше, лише Східна Лемківщина вважалася в основному українською [821, арк. 5]. Мається на увазі національний чинник поширення мережі культурно-просвітніх осередків. Найбільша кількість філій і читалень “Просвіти”, кооперативів, гуртків “Рідної школи” діяла у таких сільських населених пунктах, як Чертеж, Морохів, Мокре, Прилуки та інших [821, арк. 2]. По-друге, як свідчать рукописні матеріали бібліотечних фондів, стан передплачуваних видань “Просвіти” на Лемківщині на кінець 1932 р. був досить незначним. У кінці 1932 р. “Життя й знання” на Лемківщині

передплачувало лише дві особи. До 1939 р. ця кількість зростає не набагато. (Дані щодо загальної кількості передплачуваних видань і передплатників на Лемківщині на кінець 1932 р. подано у табл. 5.120).

За відсутності власної книгарні продаж видань товариство здійснювало через канцелярію і надсилало їх поштою замовникам. За нашими підрахунками, фактично впродовж 20-х років щороку було реалізовано лише приблизно четверту частину виданої “Просвітою” продукції. Значне нагромадження нереалізованих видань вело до зростання заборгованості видавничої комісії, нерентабельності видавництва. Через відсутність власної книгарні “Просвіта”, починаючи з осені 1924 р., створила інституцію пересувних бібліотек. Головний відділ ставив завдання утворити пересувні бібліотеки не в кількості 50 книг, а значно більше – до 1000 штук у кожному комплекті, які можна було б направляти до тих місцевостей, що не мали змоги придбати бібліотеки. Книги доставлялися власними комунікаційними засобами, так званими “самоходами”, які згідно з планом здійснювали перевезення пересувних бібліотек у ті чи інші населені пункти [425, арк. 15 – 16]. Як свідчать архівні матеріали, питання розвитку пересувних бібліотек не знайшло масової підтримки у членів товариства. При значних зусиллях Головного відділу і видавничої комісії вдалося сформувати 30 комплектів книг у кількості 50 штук у кожному, хоча деякі книги додавалися до комплектів у декількох примірниках [480, арк. 4].

Проблема поширення видань товариства пов’язана з певною соціальною диференціацією й тематикою творів. Через те, що в одному часописі було досить важко врахувати побажання різних суспільних верств українського населення. Для збільшення продажу видань необхідно було серйозно займатися вивченням попиту й ринку збуту друкованої продукції, надто цьому процесові сприяло розпорядження президента Польщі “О праве пшемысловем” від 7 червня 1927 р. на підставі якого торгівля книжками дозволялася будь-якій юридичній установі й фізичній особі за умови, що вони повідомлять згідно зі згаданим приписом місцеве староство. У свою чергу, дозвіл староства

виконував функцію так званої “промислової карти”, на підставі якої викуплявся патент у фінансовій установі першої інстанції [480, арк. 4].

Основний прибуток від видавничої діяльності товариство одержувало від розпродажу календарів, зміст яких значну увагу приділяв різноманітним проблемам. Видавнича комісія ухвалила рішення, згідно з яким прибутки, отримані з видавничої діяльності, направлялися лише на видавництво й оплату витрат на адміністрацію [426, арк. 13]. М. Галущинський зазначав, що товариство щорічно видавало календар, який приносив значні прибутки, що покривали видатки [90, с. 3]. Тим не менше, не кожного року товариство видавало календар. Календар на 1919 р. не було видано через те, що на 1 листопада 1918 р. редактор В. Левицький підготував до друку 10 аркушів, уклавши лише календарну й інформаційну частини, і не повністю літературну [822, с. 212]. Під час облоги Львова не було змоги його друкувати, тому що польські війська конфіскували запаси паперу, призначені на друк календаря [822, с. 212]. С. Шах писав, що жодна філія у Галичині за часів існування української влади, не бажала друкувати календар “Просвіти” на 1919 р., тому матеріал увійшов до календаря на 1920 р., який редагував Ф. Федорців [99, с. 374].

Окрім того, до змісту календаря було додано огляд подій за останні роки. Власне, Ф. Федорців редагував календарі на 1922 і 1926 рр., подаючи огляди політичних подій, запрошуючи до співпраці молодих українських письменників [9, с. 212]. Календарі на 1921, 1923 – 1925 рр. і календарно-інформаційну частину на 1926 р. редагував С. Шах, який орієнтувався на календарі, редаговані В. Лукичем [822, с. 212]. До речі, календарі, редаговані С. Шахом, тяжіли до перших календарів товариства, в яких подавався кількісний стан осередків “Просвіти”, програма праці тощо [822, с. 212]. 2 квітня 1923 р. на загальних зборах ухвалено пропозицію щодо видання календаря “Просвіти” латинськими буквами, яку не було затверджено [426, арк. 20].

Календарі товариства користувалися попитом, їх із задоволенням брали на комісію книгарні Львова та інших міст. Надто, що лише їх можна було

розповсюджувати шляхом комісійного розпродажу. За підрахунками автора, упродовж 1921 – 1923 рр. лише у канцелярії “Просвіти” їх реалізували біля 18 тис. Весь тираж календаря на 1923 р. було розкуплено, тому “Просвіта” зверталася до своїх членів купувати календар “Червоної Калини” і Холмський православний календар [822, с. 212]. У 1924 р. у Східній Галичині видавалося дванадцять різних календарів, тому витримати конкуренцію видавничій комісії “Просвіти” було досить складно [823, с. 4]. С. Шах у ювілейному виданні календаря на 1928 р. писав, що усіх українських календарів видавалося п’ятнадцять [822, с. 212]. Під аналогічною назвою видавався календар “Просвіти” у США в 1919 р., що ніякого стосунку до діяльності товариства не мав [824]. Певні побоювання, що наклад тиражу буде важко реалізувати, були небезпідставні. Можливо, й тому М. Возняк вносив ухвалу щодо видання окремого популярного календар для широких верст народу, але – це питання так і не було у кінцевому варіанті розв’язано. Хоча цю справу доручили проаналізувати С. Шахові й А. Гап’яку [789, с. арк. 122].

Розпродажем календарів “Просвіти” займалися й інші українські установи й товариства. Зокрема, 18 листопада 1922 р. між “Просвітою”, видавцем календаря на 1923 р. й інспектором І. Ліщинським, директором ВПУВ, було укладено угоду щодо перепродажі календарів товариства на 1923 р. Угода передбачала, що І. Ліщинський брав на себе зобов’язання реалізувати 3000 примірників календаря зі зниженням ціни на 25 %, що на листопад поточного року становила 2,50 зл. за примірник, мав забезпечити рекламу, надсилання поштою, доставку, виплату товариству коштів готівкою між 1 і 15 числом кожного місяця, останній розрахунок – 31 січня 1923 р. [439, арк. 1]. Через інфляційні процеси, Головний відділ підвищив вартість календаря з 2500 п. м. до 3300 п. м., із надсиленням – 3500 п. м., про що повідомляв 9 грудня 1923 р. І. Ліщинського [555, арк. 3]. На грудень ВПУВ розпродав лише 2000 примірників календаря [555, арк. 5]. “Народна торгівля” повідомляла “Просвіту”, про свою згоду на реалізацію календарів, однак бажала знати умови [579, арк. 21].

8 жовтня 1925 р. “Народна торгівля” й “Центросоюз” уклали договір про товариську співпрацю на користь кооперативної організації на умовах ведення спільних розрахунків, кредитування тощо [579, арк. 2 – 4]. 6 лютого 1926 р. “Народна торгівля” запропонувала “Просвіті” співпрацю в поширенні культурно-освітньої праці [579, арк. 6]. Календарі “Просвіти” на 1926 р. були надіслані до усіх філій “Народної торгівлі”, окрім Збаража, по 25 примірників з прибутком для них у розмірі 25 % із кожного [825, арк. 13]. Випадково надіслані 25 примірників календарів до Борислава, було повернуто до Снятина, Луцька, Турки [825, арк. 15, 22 – 23].

11 жовтня 1929 р. “Народна торгівля” зверталася до “Просвіти” про надсилення календарів товариства на 1930 р. за ціною по 3 зл. за примірник із прибутком 25 % на кожному примірнику. Усього “Народна торгівля” для реалізації отримала 305 примірників календарів, із них Перемишль, Станіславів, Дрогобич, Стрий, Рогатин, Сокаль – по 10, Турка, Сянік, Коломия, Луцьк, Снятин, Золочів, Самбір – по 15, Тернопіль, Броди, Городок, Борщів, Зборів, Косів, Мостиська – по 20 [825, арк. 29]. З 305 календарів було розпродано лише 153 примірники на загальну суму 34425 зл. Нерозпроданих 137 календарів повернули 12 філій: 116 примірників скерували на адресу “Просвіти” три філії, 21 примірник безпосередньо управа “Народної торгівлі” [825, арк. 30]. (Дані щодо повернутих календарів “Просвіти” на 1930 р. “Народною торгівлею” подано у табл. 5.121). Календарі на 1931 р. “Народна торгівля” розпродала лише 79 штук вартістю 3 зл. за примірник [825, арк. 35].

На адреси філій “Просвіти” надсилялися календарі для усіх читалень товариства. Так, було розіслано календар на 1937 р. вартістю 1,50 зл., хоча окремим читальня у районах філій Янова, Рудок, Нового Санчу висилися календарі безпосередньо [826, с. 151]. Наприклад, філії у Тереховлі була надіслано 100 примірників календаря “Просвіти”, із яких вона отримувала зниження його вартості на 20 % (30 зл.), решту суми 120 зл. надсилала до 1 грудня 1936 р. До того ж Головний віділ зобов’язував філію розпродати усі надіслані календарі [259, арк. 30]. На загальних зборах 2 квітня 1923 р.

ухвалено рішення, за яким філії мали поширювати видання товариства, закупаючи їх за готівку, кожна читальня зобов'язувалася 50 % від суми з аматорських вистав призначати на закупівлю книг до бібліотеки [437, арк. 73]. Загальні збори “Просвіти”, які відбувалися у 1926 р., дещо уточнили попередню ухвалу, тобто 50 % прибутку з вистав, товариських забав мали жертвувати лише ті читальні, що мали власні приміщення [490, с. 23].

Директор канцелярії товариства С. Магальяс звертався до філій з тим, що вони можуть отримати відсотки від видань товариства – 30 %, від інших видань – 25 %, від календарів – 20 %, від виплачених сум за книги – 15 % [405, арк. 30]. Загальні збори філії “Просвіти” у Тереховлі, які відбувалися 22 червня 1937 р. у присутності 67 делегатів читалень, ухвалили звернення до Головного відділу з тим, що відділ філії не може більше замовити календарів, бо ще не розпродано 25 примірників з 1937 р., тому що читальні не заплатили кошти за календарі [480, арк. 5]. Друк лише календаря “Просвіти” на 1937 р. у друкарні НТШ коштував товариству 2000 зл., інших творів – 8000 зл. [809, арк. 3 – 4].

1 березня 1929 р. М. Галушинський, голова “Просвіти” й І. Раковський, голова видавничої комісії, планували видати календар на 1930 р. у збільшеному форматі й суттєво розширити мережу його реалізації. Тому зверталися до громадськості щодо доцільності подачі того чи іншого матеріалу до календаря, внесення змін тощо. Необхідну інформацію потрібно було подати до початку друку календаря, тобто до серпня 1929 р. [517, арк. 2; 481, арк. 18]. Видавнича комісія особливо наголошувала на тому, що у відповідях окремо варто подавати міркування інтелігентів, робітників і селян [714, арк. 13]. Календар на 1930 р. особливо користувався популярністю серед духовенства [452, арк. 19].

Поступове обмеження видавничої діяльності привело до того, що календар на 1933 р. “Просвіта” не видала, натомість на прохання “Сільського господаря” філіям і читальням рекомендувала придбати сільськогосподарський календар вартістю 1,50 зл. [413, арк. 4]. Календарі на 1938 р. отримали 119 читалень у кількості 369 примірників на загальну суму 509,35 зл., із них лише 70 читалень оплатили його вартість на суму 345,05 зл., для 49 читалень заборгованість

становила 434,50 зл. [827, арк. 1 – 3]. Зважаючи на незаконність дій поліції й окружних судів щодо конфіскації ювілейного видання календаря на 1938 р., 3 березня поточного року “Просвіта” у зверненні виділів філій зазначала, що згідно з постановою § 486, що зобов’язувала проведення карної процедури у справах преси і конфіскації друків, конфіскацію може проводити лише той окружний суд, на адміністративній території якого видано той чи інший твір. Тому що календар товариства на 1938 р. був виданий у Львові, окружний суд міста його не конфіскував. Окрім того, календар пройшов апробацію міністерства внутрішніх справ, до якого зверталосся міське староство Львова щодо уточнення деяких сумнівних місць у змісті. Календар пройшов цензуру окружного суду Львова, отже поширювався у всій Польщі, за винятком Волині, з уваги на специфічні місцеві умови [828, арк. 80].

Однак на теренах Тернопільського воєводства фіксувалися випадки, коли державна поліція конфісковувала календарі товариства на 1938 р., зважаючи на те, що вони заборонені. “Просвіта” двічі зверталася до Тернопільського воєводства у цій справі й кожного разу начальник відділу безпеки запевняв товариство, що державна поліція не має права конфісковувати календарі товариства, доручав усім староствам воєводства припинити незаконні конфіскації, а календарі наказував повернути [828, арк. 80]. Через конфіскацію календаря на 1938 р., “Просвіта” звернулася до прокурора найвищого суду у Варшаві щодо законності рішення окружного суду Луцька від 21 жовтня 1937 р. про конфіскацію часопису [829, арк. 21 – 23]. Для масового поширення календаря серед громадськості Головний віділ планував організувати розпродаж календарів на 1939 р. так, щоб у кожному селі розкупили 25 – 30 примірників, бо товариство мало б видавати не 50 тис., а 200 тис. примірників календаря щороку [405, арк. 41]. 8 серпня 1939 р. канцелярія товариства звернулася до виділів філій щодо розпродажу календаря на 1940 р. вартістю 1,20 зл. за примірник. Передбачалося реалізовувати по 10 – 20 примірників у кожному селі [447, арк. 32].

Значну підтримку й розуміння серед громадськості отримала акція “Книжка на захід!” У короткий термін “Просвіті” пожертвували українські інституції книжки, часописи, журнали на суму 7000 зл., із власних фондів товариство докупило книг на 800 зл., розіславши їх до 62 парохій по 18 книжок і 30 журналів, до 7 читалень і бібліотек на суму 150 зл., до 14 місцевостей – пересувні бібліотеки вартістю 250 зл., через філію у Сяноці роздано 900 книжок. Різні видавництва часописів зобов’язувалися надсилати упродовж року безкоштовно 500 примірників [209, с. 14 – 15; 446, арк. 10]. 7 червня 1934 р. кооператив українських студентів техніки у Данцигу надіслав на адресу товариства дві посилки з 47 книжками для акції “Книжка на Захід” [582, арк. 42 – 43]. До цієї акції “Просвіта” залучила “Маслосоюз”, за рахунок якого безкоштовно надсилала книжки [542, арк. 97].

Негативну роль для видавничої діяльності товариства відігравала несплата боржниками своїх зобов’язань перед видавництвом, що в умовах інфляційних процесів практично приводило до знецінення видань, їхньої збитковості. На 31 грудня 1938 р. книгарня “Просвіти” мала запаси книжок вартістю 6801330 зл. Борги видавничого відділу з 1930 р. становили 4714336 зл., запаси “Життя й знання” – 1255038 зл. [550, арк. 2 – 3, 5 – 8, 15]. У зверненні Головного відділу до філій від 24 травня 1930 р. наголошувалося, що “Бібліотечний порадник” і “Аматорський театр” потрібні для освіти й виховання народу [437, арк. 17]. (Графічні зображення кількості видань “Аматорського театру” і “Бібліотечного порадника” подано у діагр. 5.9 – 5.10).

Маючи на меті плановий розвиток рівня освітньої праці, Головний відділ з 1936 р. розпочав видавати новий місячний часопис “Просвіта”. Місячник освіти – виховання – культури”, у якому планував систематично обговорювати важливі питання, пов’язані з організаційною працею товариства [428, арк. 11]. Фактично місячник виконував функцію зв’язку з просвітянами краю, об’єднував і виховував їх [830, с. 1]. (Графічні зображення кількості видань часопису подано у діагр. 5.11). (Інформація щодо розцінок друку часопису друкарнею “Слово” у Львові на 23 травня 1939 р. подано у табл. 5.122). Зокрема

у часописі було розширено відділ “Читання” до чотирьох виступів щомісячно, додано відділ про організацію праці “Молодої Просвіти”, “Із життя Просвіти”, введено рубрику “Наші передовики”, для чого “мужів довір’я” повідомляли надсилати інформацію щодо осіб, які приєднали у 1935 р. понад 100 членів до товариства [428, арк. 11]. (Розвиток видавничої діяльності у 1936 – 1938 рр. подано у табл. 5.123). (Кількість бібліотек, книг і часописів у філіях “Просвіти” (1936 – 1938 рр.) подано у табл. 5.124).

Для збільшення реалізації літератури з нагоди ювілейного 1938 року Головний відділ знижував вартість видань “Українського письменства” та інших серій на 50 %, ухваливши проект С. Масного щодо призначення при кожній філії особи, яка б відповідала за поширення видань товариства у повіті, організацію при читальнях секції пропаганди книжки, проведення відповідних курсів. Незважаючи на активність акції, лише дев’ять філій реалізували даний проект [211, с. 43]. Товариство видавало багато літературних збірників і альманахів. (Графічне зображення кількості виданих збірників і альманахів подано у діагр. 5.12 – 5.13). Книгарня “Просвіти” нараховувала значну частину творів, виданих як “Просвітою”, так і іншими видавництвами. (Каталог творів книгарні на 1939 р. подано у табл. 5.125). (Кількість примірників, виданих “Просвітою” упродовж 1919 – 1939 рр. подано у діагр. 5.14).

Отже, на видавничу діяльність негативно вплинули наслідки воєнних дій, інфляційних процесів, подорожчання паперу й друкарських послуг, відсутність книготоргівельних кадрів, несплата боргів філіями, читальнями, гуртками й кооперативами, що не дозволяло розширити мережу поширення власних видань “Просвіти”, приводило до їх збитковості й гальмувало розвиток не лише видавничої бази, але й товариства у цілому. Влада проводила цензуру видань, не допускала їх до масового читача, конфісковувала навіть дозволену літературу й часописи, тим самим порушувала законні права громадян, гарантовані конституцією Польщі.

5. 2. Функціонування бібліотечної сфери

У розвитку “Просвіти” важливе місце посідала бібліотечна справа, що вважалася самостійною ділянкою культурно-просвітньої праці товариства. Особливість функціонування бібліотечної сфери пов’язувалася з її постійною модернізацією й вдосконаленням, співпрацею бібліотечної комісії Головного віділу з аналогічними структурами НТШ, УНІ та іншими щодо систематичного поповнення фондів, обміну й передплати видань. Основний напрямок бібліотечної сфери спрямовувався на організацію при філіях, читальнях, господарських кооперативах, гуртках “Рідної школи”, “Сокола”, “Січі”, “Лугу” бібліотек й поповнення ними фондів книгами, що видавалися на той час у Західній Україні.

Головний віділ на засіданні від 14 червня 1923 р. у присутності М. Галущинського, В. Ривюка, І. Крип’якевича, В. Дорошенка, Н. Дорошенко розглядав утворення бібліотечної комісії й завдання, пов’язані з реформуванням бібліотеки товариства. До її складу Головний віділ ухвалив включити, крім представників Головного віділу й керівництва бібліотеки, ще й інших фахівців [831, арк. 1]. Бібліотечна комісія складалася з чотирьох відділів: головного, до якого входила наукова література; підручного – белетристика й науково-популярні видання; пересувного; книгарні – запасного фонду для бібліотеки товариства [204, с. 15; 626, арк. 9]. Поділ бібліотеки на головну й підручну запроваджено ще у 1909 р. [205, с. 250 – 251], тому в дечому ця система була застарілою.

З існуванням музеїв, бібліотеки НТШ бібліотека “Просвіти” втратила значення універсальної бібліотеки. Тому з 1923 р. відбувається її реформування у загальноосвітню україномовну бібліотеку. Музейні старовинні речі, стародруки, альбоми, карти передавалися НТШ, за винятком книг, якими бібліотечна комісія ухвалила поповнювати фонди [205, с. 250 – 251]. У 1926 р. з бібліотеки товариства вилучили архів, бібліотеку Ф. Ржегоржа, книги, видані Чеською академією наук, звіти, програми, статuti й передали до бібліотеки НТШ, усі інші книги у кількості 8649 примірників призначалися для продажу й

обміну. Колишня головна бібліотека стала основою обміну й продажу видань [205, с. 252]. Важливе завдання модернізації бібліотеки полягало у визначенні шляхів її розвитку. На той час у США, передових країнах Європи і радянській Україні поширювалися бібліотеки-клуби як осередки позашкільної освіти. Це спонукало і “Просвіту” розробити план відкриття при бібліотеці читальної й лекційної зали для перегляду діапозитивів. Власне, лише за цієї умови можна було говорити про утворення клубного гуртка. Бібліотекар Н. Дорошенко відстоювала ідею модернізації бібліотечної системи товариства у цілому, з єдиною каталогізацією і систематизацією книг для спрощеного користування, а не застарілого поділу на головну й підручну [831, арк. 1 – 1 зв].

У “Регуляміні читальні часописів при бібліотеці товариства “Просвіта” у Львові” від 15 липня 1924 р. наголошувалося на її загальнодоступності, однак її послуги були платними. Наприклад, члени товариства (членом вважався кожен, хто заплатив внесок за поточний рік) у Львові сплачували 1 зл. щомісячно або кожен раз, при користуванні читальним залом по 10 сотиків (далі – сот.), усі інші категорії – 2 зл. щомісячно або 20 сот. кожного разу, користуючись її фондами. Від читачів вимагали дотримання порядку, виконання вказівок чергового й бережливого ставлення до часописів й бібліотечного інвентаря [832, арк. 1]

15 липня 1924 р. “Просвіта”, маючи на меті розвиток бібліотеки й можливість вільного доступу до користування книжками і часописами широких верств громадянства, звернулася до редакцій часописів із проханням надсилати один примірник своїх видань до бібліотеки товариства в обмін на часопис товариства “Письмо з Просвіти” з огляду на те, що з 1 вересня 1924 р. при бібліотеці розпочинала роботу читальна зала [832, арк. 9]. Головний відділ відкрив бібліотеку для користування, призначивши штатного службовця А. Горущького, з 20 жовтня 1920 р. нею керував за власною ініціативою С. Шах [202, с. 90 – 91]. Згідно з умовами користування книжковими фондами бібліотеки школярі подавали довідку від директора, приватні особи оплачували перед канікулами 20 п. м. і 1 п. м. щомісячно на переплетення книг, після

канікул – 40 п. м. на переплетення і 2 п. м. щомісячно [202, с. 90 – 91]. З 1921 р. за користування бібліотекою оплата зростає до 5 п. м. щомісячно і 100 п. м. за одну книжку [203, с. 3]. Дозволялося позичати лише одну книжку на 14 днів. Бібліотека працювала у понеділок, середу й суботу. Згідно із статистичними даними, книжки позичали 214 осіб, із них 132 чоловіки, 82 жінки, 144 учні, 35 студентів і вчителів, 26 приватних осіб, 8 робітників. Кількість усіх випозичених книг становила 981, із них 789 творів українських класиків, 192 – переклади, 840 – белетристика, 121 – наукові твори, 20 – журнали [202, с. 90 – 91]. (Дані щодо кількості читачів бібліотеки і прочитаних книг (1920 – 1933 рр.) подано у табл. 5.126).

Проект “Правил бібліотеки-випозичальні Товариства “Просвіта” у Львові” містив 15 пунктів [831, арк. 11 – 12]. Найважливіші з них стосувалися обслуговування лише членів товариства у Львові і довколишніх селах; читальні або інші товариства мали змогу одночасно позичати не більше 20 книг, при поданні поруки виділів своїх установ; запис читачів становив суму в розмірі 50 сот., для учнів і членів “Просвіти” безкоштовно (пізніше учні оплачували вартість послуг бібліотеки); абонемент від однієї книжки у місяць становив 1 зл., від 2 – 1,50 зл., від 3 – 2 зл., більше трьох книжок видавати заборонялося; читачі, які не дотримувалися термінів користування книгами (до 15 днів), оплачували абонемент на наступний місяць (по 5 сот. за кожен день); читачі мали змогу сплачувати замість абонементу 10 сот. від книжки; по 5 сот. від однієї книжки платили члени “Просвіти” у Львові, читальні й інші організації, які позичали книги гуртом і учні до 15 років; втрачені книги компенсувалися упродовж тижня; пошкоджені часописи не видавалися [831, арк. 11 – 12].

Серйозною проблемою, що стримувала розвиток бібліотеки, було повернення позичених книжок читачами. Товариство закликало читачів дарувати прочитані або ж непотрібні їм видання до бібліотек [833, с. 141]. Серед архівних матеріалів знаходимо інформацію щодо передачі В. Гафтковичем 75 книжок і журналів до бібліотеки філії “Просвіти” у Львові [834, арк. 46 – 47]. У “Бібліотечному звіті” зазначено, що значну частину

приватних видань подарували до бібліотечних фондів товариства такі відомі громадські й культурно-освітні діячі, як Е. Грушкевич, О. Огоновський, Ф. Ржегорж, К. Сушкевич, К. Паньківський, І. Кивелюк. І. Франко, М Драгоманов, Б. Грінченко [205, с. 250 – 251].

Бібліотечна комісія “Просвіти” ухвалила тричі надсилати повідомлення читачам за підписом директора бібліотеки щодо повернення книжок, у противному разі – передавати справу до адвоката. Ця вимога стосувалася й приватних осіб [831, арк. 8 – 8 зв]. Хоча для прочитання книжки читачам визначалися, зазвичай, 2 – 4 тижні, із них для творів українських письменників, позичених у бібліотеці взимку – 2 тижні, влітку – 3 тижні, для наукових – 4 тижні [835, с. 50]. Учні для користування фондами абонементу бібліотеки подавали поруку вчителів і відповідну посвідку. Наприклад, у посвідці, виданій 26 жовтня 1921 р. на ім'я учня 3 класу класичної гімназії Антона Возняка, зазначено, що він поверне книжки вчасно і в належному стані [836, арк. 5]. З 50 учнів лише 15 із них мали таку поруку [836, арк. 3 – 4]. Так, за Антона Євина поручався М. Кордуба, за Карпа Мулькевича – С. Белів, за Клавдію Гаврищак – В. Щурат, Василя Коцюбу – М. Рибачек та інші [836, арк. 3 – 3 зв.]. Згідно зі списком учнів державного семінару, які не повернули книжки, позичені у бібліотеці “Просвіти” у Львові у 1921 – 1922 навчальному році, таких книжок було п'ять, серед школярів Катерина Черняк не повернула книгу “Про жіночий рух”, Марія Мрицівна – “Нові повісті” І. Левицького, Марія Пеленська – “Батьки і діти” І. Тургенева, “Морозенко” П. Мирного, Марія Павецька – “Чернігівку” М. Костомарова [836, арк. 1]. П'ять учнів торгівельної школи у 1921 – 1922 рр. не повернули п'ять книжок. У 1921 – 1922 р. з 104 учнів лише одна учениця повернула одну книжку, інші не повернули [836, арк. 3 – 4].

Ректорат греко-католицької семінарії-інтернату у Львові 27 червня 1932 р. повідомляв товариство, що Богдан Івасюк з 30 травня 1932 р. уже не був учнем 7 класу малої греко-католицької семінарії, тому просив не обслуговувати його як учня, який мав особисту поруку ректора семінарії. Учень 7 класу Б. Івасюк, маючи поруку ректора, не лише на час Різдвяних канікул користувався

послугами бібліотеки, але і в інший час. Книги не повернув. “Просвіта” навіть ставила питання перед ректоратом семінарії про невидачу йому свідоцтва про закінчення семінарії, якщо не поверне книжок до бібліотеки товариства, однак керівництво семінарії на це не погодилося [837, арк. 2 зв]. Головний виділ дозволяв безкоштовно користуватися книжками учням, що приводило до надуживання, оскільки деякі з них обманювали, занижуючи свій вік, тому було введено плату за користування послугами бібліотеки [831, арк. 9 – 9 зв]. Деякі читальняні бібліотеки взагалі забороняли школярам користуватися їхніми фондами. Так, читальня “Просвіти” у Вербіжі повідомляла управу школи в Коломиї, що надаватиме книжки для користування лише членам читальні, а не школярам [838, арк. 2].

Окрім учнів, невчасно повертали книжки до бібліотеки “Просвіти” установи, депутати й відомі культурні та громадські діячі. Ректорат греко-католицької семінарії-інтернату у Львові пізніше вказаного терміну повернув “Збірник устав і розпоряджень”, за що просив вибачення [837, арк. 1]. І. Брик не повернув десять книжок, М. Возняк – одну, К. Величиківна – дві, Ю. Галицький – три, С. Баран – одну, Ю. Бабій – одну, Є. Біксгорін – дві, І. Гандзяк – одну, М. Голубець – одну, В. Гупало – одну, Й. Гриневич – дві, Я. Грушкевич – одну, Л. Курбас – “Академічне діло” (1909 р.), “Українська старину” Г. Данилевського, С. Шах – дві [836, арк. 6 – 6 зв, 7 – 7 зв]. Лише А. Гарасевич повернув усі позичені книжки. За нашими підрахунками, всього 69 осіб не повернуло 101 книжку [836, арк. 9 зв]. У листі від 6 грудня 1929 р. “Просвіта” повідомляла депутата сейму В. Целевича, що для нього позичено дві книжки, які не повернуто бібліотеці [59, арк. 1]. І. Желізко зобов’язався повернути їх до 15 серпня 1929 р. [839, арк. 2], чого не зробив.

Для розширення фондів і забезпечення бібліотеки новими надходженнями систематично проводився обмін виданнями. У прийнятих резолюціях бібліотечна комісія вважала за необхідне передати бібліотеку Ф. Ржегоржа НТШ в обмін на рівноцінну літературу [831, арк. 2]. На засіданні бібліотечної комісії від 21 травня 1924 р. (протокол № 3) важливим питанням порядку

денного було питання обміну книжок з НТШ, продаж книг із права тощо. І. Крип'якевич щодо обміну книжок повідомляв, що НТШ просить визначити ціну на книжки, призначені для обміну. У цій справі вели переговори І. Кривецький та В. Барвінський. Ухвалено призначити основну ціну за бібліотеку О. Огоновського по 1 сот. від кожної сторінки, бібліотеки Ф. Ржегоржа – 0,5 сот. від сторінки. Наступні переговори щодо обміну виданнями з НТШ проводили В. Ривюк й І. Крип'якевич. В. Ривюк зазначав, що НТШ відмовилося купувати книжки у “Просвіти”, мотивуючи відмову відсутністю коштів [831, арк. 10]. У цій ситуації Головний віділ не намагався йти на компроміс й поступки НТШ, отримавши пропозицію щодо придбання цілої бібліотеки Інститутом марксизму-ленінізму з Харкова. Директор Всенародної бібліотеки України при Всеукраїнській академії наук С. Пастернак також пропонував товариству обмін книжками [840, арк. 13].

У протоколі засідання бібліотечної комісії від 1 лютого 1928 р. зазначається, що І. Крип'якевич відмовився брати участь у її роботі [831, арк. 8 – 8 зв]. Передусім це пов'язано з умовами продажу бібліотеки “Просвіти” НТШ, на які І. Крип'якевич не погоджувався. Мабуть, із завищеними цінами на книги, що запропонував Головний віділ НТШ, тому І. Крип'якевич, який з В. Ривюком вів переговори щодо їхнього продажу, вважав запропоновані умови такими, що не сприяли співпраці обох інституцій. 9 червня 1927 р. “Просвіта” повідомляла професора І. Шимоновича про свою згоду продати головну бібліотеку товариства як цілісне видання, доукомплектувавши її виданнями НТШ, надіславши список книжок на суму 804 дол. США (у польській валюті – 715910 зл.). До речі, Інститут погоджувався з ціною, однак про переказ грошей мав попередньо інформувати “Просвіту” [840, арк. 43, 45]. 10 грудня 1927 р. І. Брик інформував, що від Інституту марксизму-ленінізму з Харкова отримано листа, у якому зазначалося, що за відсутністю коштів вони пропонують вилучити з бібліотеки книжки релігійного змісту, медицини й підручники [831, арк. 7]. Мабуть, ця вимога носила не лише фінансовий, а передусім ідеологічний характер. На засіданні від 10 грудня 1927 р. ухвалили реалізувати

запропоновану І. Бриком ідею про поділ бібліотеки на книги для продажу у Харків, керуючись їхніми вимогами, для продажу книгарні НТШ [831, арк. 7 – 7 зв].

Директор книгозбірні Інституту марксизму-ленінізму у Харкові повідомляв “Просвіту”, що у зв’язку з відсутністю необхідної суми на купівлю бібліотеки, оскільки річний бюджет установи на купівлю закордонної літератури складав 2400 карбованців (далі – крб.), вартість бібліотеки товариства у сумі 804 дол. США є завищеною, бо складала дві третіх від виділених фондів, не враховуючи перевезення бібліотеки [840, арк. 57]. Після обговорення даного питання адміністрація книгозбірні у Харкові ухвалила рішення про купівлю бібліотеки “Просвіти” за суму, яка б не перевищувала 400 дол. США на таких умовах: погодитися на продажу не усієї бібліотеки, а лише її частини, зокрема суспільствознавчих дисциплін, історії класової боротьби у Західній Україні, історії літератури, творів українських письменників, періодики тощо; вилучити з бібліотеки релігійні твори, місіонерські часописи, окрім оригінальних творів єпископів, послань, шематизмів, підручники з ветеринарії, домашнього господарства, медицини, шкільні читанки (деякі з читанок усе-таки висилалися) [840, арк. 57].

Дізнавшись про можливість купівлі бібліотеки Інститутом марксизму-ленінізму, НТШ запропонувало “Просвіті” за цілу бібліотеку 5000 зл. Виникла ситуація, коли “Просвіта” одночасно вела переговори щодо продажу бібліотеки з НТШ й Інститутом марксизму-ленінізму. Пропонувалися різні варіанти, зокрема продати усю бібліотеку за нижчу ціну, а окремими – за вищу [831, арк. 10]. Позицію І. Крип’якевича щодо умов продажу книг НТШ підтримував В. Дорошенко, критикуючи Головний віділ й бібліотечну комісію у цьому питанні. Він підкреслював, що не варто трактувати бібліотеку НТШ як структуру, що займається перепродажем книг, бо вона проводить аналогічну працю, як і “Просвіта”.

І. Крип’якевич й В. Дорошенко вважали, що книги, які товариство планувало продати НТШ, отримало від жертводавців безкоштовно. Бібліотека

НТШ погоджувалася закупити видання згідно зі списком на умовах, запропонованих представником НТШ М. Кордубою на спільному засіданні щодо обміну книгами [831, арк. 10]. Внаслідок обміну між “Просвітою” і НТШ передавалося 1626 книжок (підраховано автором) [831, арк. 13 зв]. І. Брик зауважував, що за часткового продажу книжок, ціни на деякі з них варто підвищити, навіть якщо їх буде продано бібліотеці НТШ, тому що за виручені кошти “Просвіта” закупить видання, потрібні для її бібліотеки, тим паче, що товариство безкоштовно передало багато книг НТШ. Думку голови товариства підтримував І. Свенціцький [831, арк. 10 зв]. До бібліотеки НТШ було передано не лише бібліотеку Ф. Ржегоржа. Головний віділ повідомляв НТШ про передачу архівних матеріалів із своєї бібліотеки [841, арк. 1 – 1 зв]. Всього було передано 22 рукописи, із них “Історію русів”, “Дон Жуана” П. Куліша, особисті документи О. Кониського, кореспонденцію О. Огоновського, Т. Грушкевича у шести папках, М. Драгоманова, дипломи польських королів (один з 1660 р., інший – 1671 р.), статuti, звіти та інші матеріали [841, арк. 1 – 1 зв, 2 – 4].

Важливе значення у налагодженні співпраці з книговидавцями й бібліотеками відігравав обмін виданнями, за рахунок чого бібліотека “Просвіти” поповнювала свої книжкові фонди, розширювала мережу збуту літератури. У листі, датованому 5 листопада 1925 р., ректор Білоруського державного університету в Мінську звертався до “Просвіти” щодо обміну науковими працями між викладачами вузу й товариством [842, арк. 1]. Редакція часопису “Сільський світ” 7 лютого 1925 р. запропонувала товариству обмін виданнями [843, арк. 6]. 7 вересня 1929 р. директор ВПУВ А. Зелений та І. Ющишин, редакція педагогічних видань запропонували “Просвіті” взаємообмін виданнями по одному примірнику для рецензій та критичних оглядів [555, арк. 6].

З метою налагодження постійного обміну виданнями Всенародна бібліотека при Всеукраїнській академії наук у Києві надіслала “Просвіті” найновіші видання М. Марковського “Найдавніший список “Енеїди”, “Етнографічний вісник” (Кн. 4), М. Левченка “Із поля фольклористики й

етнографії”, А. Кримського “Турецьке письменство”, власний “Бібліотечний збірник” (Ч. 2 – 3), журнал “Бібліотекознавство”, бібліографію книг [840, арк. 15, 24]. Упродовж 1927 – 1930 рр. Всенародна бібліотека надіслала “Просвіті” 21 видання (підраховано автором), у свою чергу, товариство у 1930 р. надіслало лише 7 видань [840, арк. 15, 29 – 34, 36].

У 1927 р. Народний комісаріат освіти, директор Української книжкової палати М. Годкевич звертався до “Всіх українських видавництв та редакцій українських часописів поза межами УРСР”, у тому числі й до “Просвіти”, із тим, щоб книжкова палата одержувала від усіх видавців УРСР обов’язкові примірники друку. У зв’язку з тим, що вони перебували у різних країнах Європи й Америки, книжкова палата вирішила поширити свою реєстраційно-бібліографічну роботу на усі видання, що видавалися українською мовою в усіх країнах світу [840, арк. 41]. За 1923 – 1926 рр. “Просвіта” надіслала до Української книжкової палати “Аматорський театр”, “Бібліотечний порадишник”, видані у 1925 – 1926 рр., “Народну Просвіту” із додатком “Аматорського театру” за 1927 р., твори Є. Гребінки, А. Чайковського, “Порадишник для лісових робітників”, “Просвітні листки”, “Просвітні поради” [840, арк. 42]. Через політичну цензуру в радянській Україні надіслані “Просвітою” видання було повернуто до Львова. 24 листопада 1928 р. Народний комісаріат освіти, Українська книжкова палата повідомляли товариство про порушення питання щодо розслідування справи й притягнення винних до відповідальності [840, арк. 42].

3 квітня 1928 р. Народний комісаріат УРСР, Українська книжкова палата повідомляла “Просвіту” про поповнення відділу західноукраїнського друку комплектами основних видань наукових і громадських установ Західної України, враховуючи високу вартість видань, вони погоджувалися на обмін виданнями з радянською Україною (аркуш за аркуш) та деяку кількість книжок для компенсації витрат на послуги пошти [840, арк. 62]. Зважаючи на високу вартість видань із радянської України, “Просвіта” зверталася у комісаріат Народної освіти УРСР до М. О. Скрипника з тим, щоб визнати товариство як

структуру, якій би безкоштовно й обов'язково надсилалися примірники книжкових видань із радянської України [840, арк. 71 – 72].

Бібліотека літератури ім. В. Блакитного просила вислати безкоштовно до її книгозбірні усі частини “Життя й знання”, по два примірники книжок І. Мельника “На Камчатку”, В. Наріжного “Бурсак”, усі примірники творів, виданих упродовж 1930 р. [840, арк. 75, 83]. Державне видавництво України у Харкові надіслало “Просвіті” список 33 своїх видань на підставі фактури за № 8744, із них товариство вибрало лише 22 книжки, за фактурою № 11700 – 58 видань. Загалом у результаті обміну “Просвіта” отримала 98 книжок, виданих у радянській Україні [840, арк. 76 – 77, 80 – 82]. УНІ в Берліні надіслав “Просвіті” для продажу 1788 примірників 28 назв книжок від Союзу визволення України в Німеччині [630, арк. 22]. 28 грудня 1930 р. Д. Дорошенко, директор УНІ, повідомляв товариство про те, що Інститут планував утворити бібліотеку, тому просив надіслати цінні видання з українознавства [630, арк. 11]. 21 січня 1931 р. І. Мірчук звертався від імені УНІ до Головного віділу у справі надсилання українських видань до бібліотек Західної Європи й створення Центральної наукової бібліотеки з українознавства у Німеччині для систематизації і планового формування українських відділів у наукових книгозбірнях Західної Європи, що займаються дослідженнями історії України [630, арк. 17]. За сім місяців українські видавці і жертводавці надали у розпорядження бюро при УНІ 10707 примірників 143 назви книжок, з яких 3900 розіслано до 36 бібліотек, 23 осіб і інституцій. До списку жертводавців входило видавництво “Червона калина”, богословське наукове товариство зі Львова, “Добрий пастир” (Станіславів), видання чину ВВ у Жовкві [630, арк. 25 – 27].

І. Мірчук повідомляв “Просвіту” про надсилання із Берліна трьох скриньок з 300 книжок колишніх українських військовополонених (2075 примірників – підраховано автором) [630, арк. 15]. 29 липня 1931 р. З. Кузеля писав у листі до Головного віділу про надсилання чотирьох скриньок з книжками СВУ (Союзу визволення України) в Німеччині. Одна з скриньок з виданнями господарського

змісту призначалася для “Сільського господаря”, що відмовився оплатити вартість книг, тому він просив “Просвіту” оплатити вартість скриньки з книгами, а також ще двох, які надішлють на адресу товариства на початку серпня з українськими й російськими книгами господарського змісту [630, арк. 20]. УНІ у листі до Головного віділу, датованому 26 лютого 1935 р., просив надіслати книжку І. Крип’якевича про М. Грушевського для приватної інституції професора Коха з Кенігсберга [630, арк. 34]. Загалом “Просвіта” надіслала УНІ 31 видання, у тому числі й календарі [630, арк. 39 – 60].

Реформування вимагали не лише бібліотека “Просвіти”, але й уся бібліотечна система в цілому, тому проблема реформування бібліотек у Польщі обговорювалася на найвищому державному рівні. Міністерство віросповідань і загальної освіти ухвалило рішення реєструвати упродовж грудня 1929 р. – січня 1930 р. усі бібліотеки в державі [517, арк. 10]. Окреслена проблема стосувалася передусім польських бібліотек, вона практично не торкнулася бібліотечної справи у цілому. На той час польські бібліотеки складали 73,7 % від усіх освітніх бібліотек у державі (77,5 %), українські – 14,4 % (4,3 %), єврейські – 8,8 % (14 %), німецькі – 1,5 % (2,7 %). На одну польську бібліотеку припадало у середньому 759,95 книжок, українську – 218,58, єврейську – 1017,12, німецьку – 1239,7 [833, с. 139 – 141].

16 травня 1932 р. Головний віділ звертався до віділів філій з тим, аби вони організували місцеві і районні комітети допомоги “Просвіті”, що мали негайно розпочати свою діяльність. Інструктивні матеріали щодо проведення даної акції подавалися у рефераті К. Коберського [715, арк. 14 – 15]. Згідно з планом розбудови “Просвіти”, передбачалося активне поширення літератури й організація як приватних, так і читальняних бібліотек. Засобами служили пропагандистсько-агітаційні заклики у пресі, на афішах та оголошеннях, прочитання рефератів під час проведення відповідних нарад і засідань [844, арк. 15].

Акцією керував комітет допомоги “Просвіті” й “мужі довір’я” у районах філій. Особливість акції полягала у тому, щоб охопити заходами Західну

Україну. Зокрема, заклик “Одна родина – одна книжка!” ґрунтувався на тому, щоб сприяти поширенню “Історії України” І. Крип’якевича (вартістю 1,80 зл.) [844, арк. 5; 413, арк. 4]. Успіх акції залежав від інтенсивності праці місцевих комітетів допомоги. Проведення акції допомоги “Просвіті” “Одна книжка – одна поміч!” мало не меті збір замовлень на купівлю літератури, надсилання їх до книгарні товариства. На замовлення до 100 зл. не вимагався вексель, замовлення книг у кредит від 50 зл. оплачувалося упродовж трьох – дев’яти місяців [844, арк. 21]. На 30 червня 1925 р. 2036 читалень нараховували 1000 бібліотек з 87340 книжками, тобто порівняно з 1924 р. кількість бібліотек зросла на 229 [612, арк. 8]. Завдання товариства полягало у тому, щоб утворювати бібліотеки у сільській місцевості, бо вони були б корисними не лише для тих, хто вже навчився читати, але й для неписьменних [845, с. 8]. Для активного впровадження у життя планів бібліотечної комісії при Головному відділі організовувалися бібліотечні курси. Зокрема, в “Інструкції в справі організації й ведення бібліотекарських курсів для читальняних бібліотекарів” від 8 жовтня 1937 р. зазначалося на потребі проведення пропагандистської кампанії у читальнях і філіях для зацікавлення курсами не лише читальняних бібліотекарів, але й гуртки “Рідної школи”, “Луги”, “Соколи”, “Сільського господаря”, Союз українок та інші установи [846, арк. 3 – 4].

20 жовтня 1931 р. філія “Просвіти” у Львові проводила курс для бібліотекознавців за участю понад 30 слухачів, на якому викладали І. Свенціцький, Н. Дорошенко, В. Радзикевич, О. Терлецький. Окрім занять, слухачі мали змогу двічі відвідати Національний музей НТШ, друкарню “Діла” [847, с. 96]. 25 червня 1935 р. Головний відділ підготував “Інструкцію в справі організації й ведення бібліотекарських курсів для читальняних бібліотекарів”, в якій подавався перелік обов’язкових предметів для читання на курсах: бібліотекознавство і практичні справи (14 год.), твори українських письменників, їхнє значення і літературні твори у бібліотеці (2 год.), історія (2 год.), діловодство (2 год.), виразне читання (1 год.) [848, арк. 3 – 4]. 17 – 18 травня 1934 р. проводила бібліотекарський курс Н. Дорошенко з програмою

бібліотечної техніки, історії української книжки, закону про товариства, гігієни читальні [526, арк. 13].

Згідно з планом комісії бібліотекарських курсів упродовж 1937 – 1938 рр. було проведено 27 [498, арк. 5]. Упродовж 1936 – 1938 рр. відбулося 43 курси (організатор Н. Дорошенко-Савченкова), якими охопили 52,4 % усіх філій “Просвіти”, 24,2 % читалень, 1223 слухачів із яких закінчили 1142 особи (109 жінок, 9,5 %), тобто 93,4 % від загальної кількості. Філія у Миколаєві організувала курс власними силами [849, с. 60]. (Конкретніша інформація щодо проведення згаданих бібліотекарських курсів подана у табл. 5.127 – 5.128). Обіжник до всіх філій і читалень товариства “Просвіта” у Львові від 19 червня 1930 р. [850, арк. 1 – 4] зобов’язував філії організувати книгарні-складниці, бібліотеку для обслуговування читачів з відділами: підручної бібліотеки для освітніх працівників, пересувної і дитячої, часописів просвітньо-економічного і сільськогосподарського змісту, передусім “Життя й знання”, “Народня Просвіта”, “Бібліотечний порадник”, “Аматорський театр”, “Сільський господар”, “Світ дитини”, “Ми молоді”, створення у сільських місцевостях однієї великої бібліотеки при читальні, до якої б увійшли бібліотеки “Рідної школи”, спортивно-руханкових товариства, кооперативів, якою б керувала спільна бібліотечна рада, секція читальні [850, арк. 2, 4]. Зважаючи на те, що сільське населення не мало можливості утримувати окремі бібліотеки, їхнє об’єднання давало б змогу утворити велику бібліотеку, яку гідно оцінила б суспільність [850, арк. 64]. Для ознайомлення громадськості з планами Головного віділу філії проводили повітові і районні конференції [850, арк. 4].

К. Малицька писала про недостатню кількість історичних оповідань, особливо для молоді й дітвори, бо в українській літературі їх було замало. Вона називала лише дві книжки для юнацтва – “Син України” (3 ч.) (Київ-Кам’янець-Подільський-Відень, 1919 р., 223 с.), роман для молоді з ілюстраціями В. Короліва-Старого “Чмелик” (Прага, 1920 р., 420 с.) [851, с. 97]. Н. Дорошенко-Савченкова подавала історичні оповідання Б. Грінченка, твори А. Чайковського “На уходах”, “За сестрою”, “Богданко”, О. Маковея “Ярошенко” [852, с. 141 –

142]. Насправді ж можна назвати твори співробітника “Світу дитини” А. Лотоцького, книжка якого “Історичні оповідання” містила сім окремих оповідань для дітей та молоді: “На світанку”, “Руслан і Либідь”, “Три побратими”, “Вільгельм Тель”, “Ведмедівська попівна”, “Було колись на Україні”, “Смертне зілля”, І. Франка “Захар Беркут”, М. Грушевського “Про старі часи на Україні, коротка історія України”, В. Бирчака “Володар Ростиславич”, Ф. Коковського “Слідами забутих предків”, “За Україну”, “Наші соколята”, М. Погідного “Казка про гордого боярина”, Ю. Шкрумеляка “Цікаві оповідання”, Д. Дорошенка “По рідному краю”, М. Середи “Петрусь Шкода”, А. Курдидика “Маленькі борці” [853, с. 60 – 62; 854, с. 86].

Н. ДОРОШЕНКО ВИСУВАЛА ВІДПОВІДНІ ВИМОГИ ДО КОМПЛЕКТУВАННЯ БІБЛІОТЕК, ЯКІ ҐРУНТУВАЛИСЯ НА ТОМУ, АБИ БІБЛІОТЕКА ПОШИРЮВАЛА Й ПОГЛИБЛЮВАЛА ЗАГАЛЬНУ ОСВІТУ ЧИТАЧІВ, ПЕРЕДУСІМ ПОСТІЙНО ПОПОВНЮЮЧИ СВОЇ ФОНДИ ТВОРАМИ УКРАЇНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ, НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ, ВРАХОВУВАЛА ІНТЕРЕСИ ЧИТАЧІВ – МАЛОПИСЬМЕННИХ, ДІТЕЙ, МОЛОДІ, ІНТЕЛІГЕНТІВ [600, С. 461]. С. СІРОПОЛКО, ГОВОРЯЧИ ПРО КОМПЛЕКТУВАННЯ БІБЛІОТЕК, ВИЗНАЧАВ ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ Й ПРИНЦИПИ КОМПЛЕКТУВАННЯ. ПЕРШИЙ ПРИНЦИП ПЕРЕДБАЧАВ ТЕ, ЩО КОЖНУ БІБЛІОТЕКУ ЗОБОВ’ЯЗУВАЛИ ПОПУЛЯРИЗУВАТИ У ЧИТАЧІВ ПОТРЕБУ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ Й ЗАДОВОЛЬНЯТИ ЇЇ, ТОБТО ЗРОБИТИ З ЧИТАЧА ОСВІЧЕНУ ЛЮДИНУ. ДРУГИЙ ПРИНЦИП – ВІДСУТНІСТЬ У ГРОМАДСЬКІЙ БІБЛІОТЕЦІ БУДЬ-ЯКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ ТЕНДЕНЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ. ТРЕТІЙ ПРИНЦИП – БІБЛІОТЕКА ПОВИННА МАТИ КНИЖКИ ТИХ НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ, ЯКІ ВОНА ОБСЛУГОВУВАЛА. ЧЕТВЕРТИЙ ПРИНЦИП – НЕ ВАРТО ПЕРЕВАНТАЖУВАТИ БІБЛІОТЕКУ БРОШУРНОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ [855, С. 45 – 47].

Читальні передусім мали поповнювати свої бібліотеки книжками, виданими “Просвітою”, “Червоною калиною”, “Доброю книжкою”, “Весною в Чернівцях”, “Окою” і “Рястом” (Коломия), рекомендувалося купувати книжки у “Сільського господаря”, РСУК і з Великої України [856, арк. 22 зв]. За рахунок розширення мережі поповнення читальняних бібліотек літературою, так само й розширилася схема її комплектування. Так, твори українських письменників мали складати 45 %, історичні – 15 %, природознавчі – 15 %, з сільського господарства – 8 %, медицини й гігієни – 2 %, релігійні – 5 %, з економіки і права – 5 %, дитячі – 5 % [856, арк. 22 зв]. Твори зарубіжних авторів українською мовою склали 43 книги, наукова література – 15 (пізніше 41 книгу), оповідання про УСС – 33. Також туди входили такі твори, як “Оповідання про звірів”, “Вік нашої землі” та інші, що тематично не пов’язані з УСС [856, арк. 23 – 24 зв, 25 – 25 зв]. Список книжок товариства, необхідних для поповнення читальняних бібліотек, нараховував 76 назв [856, арк. 19 – 22 зв].

Твори В. Винниченка викреслили зі списку у зв’язку з тим, що проти поширення оповідань автора серед селянства протестувала греко-католицька церква. Станіславівський єпископ Г. Хомишин звинувачував “Просвіту” у тому, що вона вороже ставилася до греко-католицької церкви, маючи на увазі окремі книжки, видані товариством: М. Залізняка “Як люди до кращого життя доходили (Нариси із загальної історії людської культури)”, І. Франка “Із вершин і низин”, твори В. Винниченка [857, арк. 1 – 2]. У пояснюючій записці голови товариства І. Брика до К. Левицького зазначалося, що “Просвіта” ніколи не ставилася до церкви вороже. Обґрунтовуючи видання книжки М. Залізняка “Як люди до кращого життя доходили (Нариси із загальної історії людської культури)”, І. Брик вказував, що наклад книжки становив усього 250 примірників, які було розіслано як обов’язкові для органів влади та бібліотекам у тому числі й закордонним. Подальше видання книжки Головний відділ заборонив, бо М. Залізник, будучи у відпустці, подав матеріал так, як сам того бажав. Окрім того, у виданні вказаного твору голова товариства звинувачував

радикалів, наголосивши на тому, що видання фонду “Учітєся...” надалі рецензуватимуться [857, арк. 1]. І. Брик вважав, що критика єпископом фонду була недоцільною, не сприяла авторитетові товариства, тим паче, що книжка М. Залізняка віддана богословам, які мають доопрацювати текст [857, арк. 1]. Твір М. Залізняка, зважаючи на позицію церкви, не було внесено до каталогу книгарні “Просвіти” [817].

Збірка поетичних творів І. Франка “Із вершин і низин” (1000 примірників), видана “Українською накладнею” Я. Оренштайна, визнавалася церквою забороненою, хоч її товариство поширювало масово [857, арк. 3]. З усього тиражу було реалізовано лише 500 примірників, вартість кожного складала 18 зл., тому можна припустити, що збірку купувала лише інтелігенція, зважаючи на її ціну [857, арк. 1 – 2]. Нічого антирелігійного у поезії “З вершині і низин” не було, хоча автором подавалися сатирично-гротескні образи деяких духовних осіб, в основному москвофілів. У тому ж таки виданні було вміщено “Панські жарти”, де зображувався чесний і моральний священник-громадянин [857, арк. 1 – 2]. Що стосувалося творів В. Винниченка, то І. Брик зазначав, що товариство їх не закупило [857, арк. 2]. За нашими даними, твори В. Винниченка, такі, як “Біля машини”, “Голод”, “Записки кирпатого Мефистофеля”, “Контрасти”, “Кузь та Грицунь” були закуплені товариством, їхня вартість становила від 0,20 зл. до 3,60 зл. (підраховано автором), й їх внесли до каталогу книгарні “Просвіти” [817, с. 15]. Так, одна з читалень Тереховлянського повіту у 1933 р. замовила й отримала їх у книгарні, однак місцевий священник повернув їх, замовивши на ту ж суму інші “відповідні книги” [857, арк. 2]. Незважаючи на те, що ще у 1936 р. голова “Просвіти” І. Брик спростував усі зауваження М. Дзеровича, президента ГІКА, що стосувалися окремих творів, виданих або закуплених товариством, ця проблема час від часу порушувалася часописом “Нова зоря”, який контролювала Станіславівська єпархія [857, арк. 2 – 5].

Бібліотечною комісією визначалися книжки, що підлягали масовому поширенню, із них дев’ять оповідань вартістю від 0,50 зл. до 1 зл. (твори Марка Вовчка, Б. Лепкого, С. Руданського, Ю. Федьковича, А. Чайковського та інших

авторів), твори з історії й історії літератури (12 назв) вартістю від 0,30 зл. до 1 зл. (І. Брика, І. Крип'якевича, В. Сімовича, О. Терлецького та інших), науково-популярні (9 авторів) вартістю від 0,30 зл. до 1,80 зл., інші книжки (9 авторів) вартістю від 1,70 зл. до 7 зл. (Б. Лепкого, О. Терлецького А. Чайковського, І. Крип'якевича та інших) [856, арк. 46 – 46 зв]. В. Сімович і Н. Дорошенко підготували список книжок, які могли придбати шкільні бібліотеки. До нього було внесено місячні видання на 1934 р. (10 творів), на 1935 р. (10 творів), квартальні книжки на 1934 р. (4 книги), на 1935 р. (4 книги) [856, арк. 47]. (Інформація подана у табл. 5.129).

Із розширенням діяльності бібліотечної комісії книжкові фонди й каталоги літератури “Просвіти” суттєво збільшилися. Серед українських бібліотек Західної України поряд із бібліотекою НТШ вона посідала чільне місце. За нашими підрахунками, у книгарні товариства досить широко було представлено літературу з історії України (71 книжка, 13 програм партій), населення й території України (8 книг), Галичини (70 книг), Буковини, Закарпаття, Кубані, північно-західної України (31 книжка), української народної справи (17 книг), взаємовідносин між Україною і Росією (22 книги), Україною й Польщею (4 книги), історії українського права, державного, виборчого, римського, міжнародного (16 книг), державного устрою (радянська влада), установчих зборів, державного ладу, текстів конституцій (29 книг), статистики, фінансів, соціології (30 книг), економіки України (33 книги), літератури (10 книг), мистецтва (6 книг) (підраховано автором) [858, арк. 1 – 15]. З питань матеріалістичного розуміння історії, окремих проблем соціалізму, марксизму, історії соціалізму, комунізму, анархізму, робітничої справи (80 книг), споживчої кооперації, історії кооперації в Україні (44 книги), аграрної справи (43 книги) (підраховано автором) [858, арк. 15 – 22].

І. Калинович просвітянську бібліографію групував на п'ять розділів, до якої відносив твори українських авторів (30 видань), що містили оповідання, поезію, театральні твори, дитячу літературу (18 видань), народне господарство (11 видань), довідкові видання (3 видання). Найбільш об'ємною була наукова

література (34 видання). До її складу зараховували історію України, всесвітню історію, українську літературу й мову, географію, природознавство, народну освіту, філософію, мистецтво, релігію й церковні відносини [116, с. 16 – 26; 117, с. 47 – 51]. На 1938 р. книжки у невеликих читальняних бібліотеках класифікувалися на п'ять груп: твори українських письменників, наукова, фахово-практична і дитяча література, журнали, часописи, календарі [859, с. 28].

Насправді ситуація у бібліотечній сфері була складною, повною мірою не задовольняла потреби українського читача. У бібліотечних фондах окремих читалень не було навіть “Кобзаря” Т. Шевченка, не кажучи про твори І. Франка, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, В. Винниченка та інших авторів [860, с. 1]. Така катастрофічна ситуація не була типовою для усіх читальняних бібліотек. Зокрема, на 47 читалень “Просвіти” у Тереховлянському повіті було 7300 усіх книжок, із яких опрацьованих 50 %, інші – зброшуровані. Найбільшу бібліотеку мала читальня у Кобиловолоках, що складалася з 746 примірників, закуплених за рахунок коштів, надісланих із США. Відділи дитячої літератури діяли при читальняних бібліотеках у Слобідці, Струсові, Дарахові, Тереховлі, Будзанові, Янові [861, с. 335 – 336]. Враховуючи складність ситуації з виплатою отриманих у кредит книжок, “Просвіта” видала обіжник від 10 червня 1926 р., в якому обмежила можливість їх отримання на виплат [862, арк. 1]. Фінансові зобов'язання філій за отримані у кредит книжки склали 79 тис. зл. Зокрема, філії у Тереховлі – 401,01 зл. [512, арк. 20]. Зазвичай, за отриману літературу читальні виплачували один долар щомісячно або три – щоквартально [517, арк. 11]. З 1933 р. вартість бібліотек виплачували упродовж місяця, кварталу, півроку [519, арк. 7]. Для читальняних бібліотек Волині Головний відділ ще з 1926 р. надавав на виплату комплекти бібліотек вартістю 40 – 65 дол. США на три-п'ять місяців [862, арк. 1]. Одночасно із замовленням читальні надсилали один долар як першу виплату суми. Книжки залишалися власністю Головного відділу аж до виплати їхньої вартості. Читальням, що вчасно сплачували вартість отриманих книжок, Головний відділ на п'яту

частину вартості знижував суму плати. Наприклад, вартість бібліотеки Ч. I складала 62 дол. США, Ч. II – 46 дол. США, Ч. III – 30 дол. США [517, арк. 11].

Питання розвитку бібліотек обговорювалося на крайовій освітній конференції 14 лютого 1931 р. Згідно з її рішеннями Головний виділ зобов'язував філії провести акцію залучення читальняних бібліотек до замовлення у своїх філіях бібліотек хоча б на 50 зл. [844, арк. 2]. Передбачалося, що перевірка стану читальняних бібліотек, запровадження єдиного діловодства, організації книгарень-складниць, поширення індивідуальних бібліотек серед інтелігенції і заможних селян, відновлення членів-передплатників, а разом із тим і видання популярних членських книжечок сприятиме активізації бібліотечної справи [863, арк. 2]. Якщо читальні виплачували належні за книги суми, то отримували на 10 % зниження вартості на замовлення від 10 до 30 дол. США, 15 % – на замовлення від 40 до 70 дол. США, 20 % – на замовлення від 80 до 150 дол. США, 25 % – від 200 дол. США [452, арк. 22]. У 1931 р. “Просвіта” продала книжок на суму 5428 зл. у 1932 р. – на 9394 зл. [600, с. 461].

О. Павлів, громадсько-політичний діяч, журналіст зауважував, що кожна філія повинна забезпечувати читальні повіту книжками, щоб вони не зверталися за ними до Головного віділу, сформувати такі комплекти книжок для читалень: 200 бібліотек по 200 книжок вартістю 520 зл., 200 бібліотек по 140 книжок – 390 зл., 300 бібліотек по 100 книжок – 220 зл., 150 бібліотек по 77 книжок – 100 зл. Усього 850 бібліотек на суму 263 тис. зл. Читальні мали б змогу виплачувати їхню вартість частинами упродовж 5 – 6 років [600, с. 462]. Головний виділ ставив перед філіями завдання збільшити кількість книжок у бібліотеках щонайменше до 1000 томів, читалень – до 200 томів [480, арк. 2]. (Дані щодо кількості книжок у бібліотеках станом на 1926 – 1927 рр. подано у табл. 5.130). Наприклад, 22 читальні Ярославського повіту на 1937 р. нараховували 4823 книжки, із них жодна не мала у бібліотеці навіть 500 томів [275, арк. 4 зв].

Зі зростанням кількості книжок у читальняних бібліотеках збільшилася передплата на часописи. Читальні передплачували 6440 часописів. Упродовж одного року на передплату виділяли 54374,84 зл. [864, с. 2]. На 1929 р. з 86 філій і 2934 читалень передплатниками “Життя й знання” були лише 14 % [517, арк. 1] із них, далеко не краща ситуація була з передплатою “Народної Просвіти” і “Аматорського театру”. Навіть не всі філії були передплатниками “Життя й знання”, про що свідчила крайова просвітянська нарада у Львові [481, с. 3, 17; 517, арк. 1]. Більшість передплатників “Життя й знання” вносили плату за часопис післяплатою. 24 січня 1928 р. читальня у Берестечку зверталася до редакції часопису з проханням надіслати його другу частину, після чого вона надішле кошти [844, арк. 1 зв]. Читальня “Просвіти” у Острові Тернопільського повіту повідомляла редакцію з приводу неотримання другої й третьої частини часопису за 1925 р. [865, арк. 1 – 2]. “Просвіта” надсилала установам літературу економічного змісту. 8 квітня 1927 р. кооператив “Українська каса” у Заліщиках просив надіслати книжки економічного змісту, що були б корисними для бібліотеки кредитної установи. Того ж місяця вони замовили твори К. Маркса і Ф. Енгельса на загальну суму 12,65 зл. [866, арк. 1 – 2].

Зрозуміло, що забезпечити усі читальні й філії без винятку необхідною літературою “Просвіта” не мала змоги. Власне, так питання і не ставилося. (Дані щодо загальної кількості бібліотек у 1935 р. і читальняних, зокрема списку бібліотек у 1921 – 1923 рр. подано у табл. 5.131 – 5.133). “Народня Просвіта” писала, що Головний відділ розпочинав з осені 1924 р. організацію пересувних бібліотек, для чого закуплено сто комплектів по 50 книжок, які впорядковано згідно з каталогом й переплетено [867, с. 103]. Через відсутність видавничих фондів у 1920 р. було складено три комплекти пересувних бібліотек і передано читальням Львова [202, с. 76 – 81]. М. Галуцинський доручив бібліотекарю Н. Дорошенко скласти 10 комплектів по 50 книжок у кожному [831, арк. 3 зв]. За іншими даними, було підготовлено 30 комплектів по 50 книжок у кожному на загальну суму 4000 зл. Пересувні бібліотеки призначалися для читалень, що не мали власних бібліотек [868, арк. 3]. (Дані

щодо кількості комплектів пересувних бібліотек упродовж 1925 – 1930 рр. подано у табл. 5.134).

При створенні пересувних бібліотек бібліотечна комісія орієнтувалася на те, щоб вони знайомили населення з творами української літератури [203, с. 86 – 87]. Маючи на увазі різний освітній рівень читачів, комплекти книг пересувної бібліотеки склалися з різноманітної за змістом, жанром й тематикою літератури. В основному до них входили твори І. Левицького, С. Руданського, М. Коцюбинського, В. Стефаніка, Б. Стороженка, Л. Мартовича, Б. Грінченка, Є. Гребінки, П. Куліша, Т. Шевченка та інших українських письменників [205, с. 88 – 89]. Для сільських місцевостей вони комплектувалися з 50 книжок, серед них твори українських письменників склали 25, література із сільського господарства – 7, соціальних питань – 5, історії українського письменства – 3, історії України, життєписи, кооперація – по 2, історія Європи, географія, переклади, соціальна гігієна – по 1 [869, с. 114 – 115]. Серед складених комплектів книжок пересувних бібліотек багато видань повторювалися [425, арк. 12]. Згідно з новим планом організовувалися пересувні бібліотеки в кількості 50 книжок у кожному комплекті. Загальна кількість томів пересувної бібліотеки складало 1103,18 книжок [204, с. 15 – 16]. Накреслений план передбачалося втілити у життя найближчим часом, однак комплекти пересувних бібліотек так і не зросли до 1000 томів.

Директор бібліотеки В. Ривюк зазначав, що пересувна бібліотека мала три комплекти: перший і другий нараховували по 139 книг, третій – 143. Багатьох книжок у бібліотеці не вистачало, книжкові фонди не систематизувалися, тому розвиток пересувних бібліотек вважався недостатнім [831, арк. 4]. Як підкреслював директор бібліотеки, для того, щоб пересувна бібліотека мала відповідний рівень, її потрібно передати до складу бібліотечної комісії й утворити 10 комплектів по 50 книжок у кожному, використовуючи такий принцип комплектування: 50 % – твори українських письменників, 20 % – книжки для молоді, 30 % – наукова література. Вона мала обслуговувати передусім ті місцевості, яким загрожувала денационалізація як окраїни Львова,

Західну Галичину й Холмщину [831, арк. 4]. (Дані щодо списку каталогів пересувних бібліотек подано у табл. 5.135).

На засіданні бібліотечної комісії від 21 травня 1924 р. Н. Дорошенко зазначала, що вже укладено п'ять комплектів пересувної бібліотеки по 50 книжок у кожному, два перших укладено із закуплених книжок і в обмін на видання “Просвіти”, три інші – із книжок колишньої пересувної бібліотеки та дублетів бібліотеки товариства. Усі ці комплекти з початком червня Головний відділ планував запуснути у дію [831, арк. 5, 5 зв]. Укладаючи комплекти пересувних бібліотек, Головний відділ докладав максимум зусиль. Окремі філії також мали свої комплекти пересувних бібліотек. На 1923 р. “Просвіта” у Кременці мала 10 пересувних бібліотек [870, арк. 9]. У 1925 р. Головний відділ організував 30 пересувних бібліотек [421, арк. 37 – 38]. А. Животко, громадсько-політичний діяч, педагог і публіцист зазначав, що пересувні бібліотеки склалися із запасів книжок при районних і центральних товариствах або спеціально закуплених, передплачуваних. Кожна така бібліотека повинна була б складатися з 50 – 100 книжок [869, с. 114]. Однак кількість книжок у комплекті не була постійною й могла змінюватися залежно від потреби й необхідності. Упродовж 1925 – 1926 рр. кількість пересувних бібліотек доведено до 32 комплектів, які містили 1668 книжок, ними скористалися 104 місцевості, 9698 читачів [205, с. 232]. (Дані щодо кількості читачів, які скористалися послугами пересувних бібліотек подано у табл. 5.136).

З часом система комплектування змінилася й набула більш досконалого комплектування. У відсотковому відношенні вона була такою: твори українських письменників складали 50 %, література із сільського господарства – 15 %, суспільних питань – 10 %, історії українського письменства – 5 %, історії України – 4 %, життєписи – 4 %, кооперація – 4 %, історія Європи – 2 %, географія – 2 %, переклади – 2 %, соціальна гігієна – 2 % [869, с. 114.]. Бібліотечна комісія прийшла до висновку, що філії “Просвіти” у Чорткові, Рудках й Бродах не дотримуються графіка повернення комплектів пересувних

бібліотек, ухвалила рішення про те, щоб пересувною бібліотекою задовольняти лише потреби тих читалень, які забезпечували їх повернення відповідною документацією [831, арк. 7 – 7 зв; 205, с. 253]. Хоча й не усі читальні дотримувалися цих правил.

Заслухавши звіт із діяльності бібліотечної комісії за 1928 р., Головний виділ прийняв рішення про продаж зайвих для бібліотеки книжок [831, арк. 13]. Бібліотекар Н. Дорошенко запропонувала обслуговувати пересувною бібліотекою лише ті філії й кооперативи, що мають службовців і є членами “Просвіти” у Львові. Однак І. Брик запропонував не обмежуватися лише тими філіями, які мають службовців, позаяк їхнє завдання полягало у допомозі слабшим філіям, щоб зацікавити їх літературою. Думка Н. Дорошенко була слушною, оскільки цим не заперечувалася основна ідея утворення пересувної бібліотеки, бо практика показала, що зазвичай вчасно не повертали комплекти ті філії, що не мали службовців [831, арк. 15 – 15 зв].

Для того, щоб кожна читальня мала змогу придбати літературу, Головний виділ оголошував березень місяцем дешевої книжки, вартість книг на цей час знижувалася на 25 – 60 %. Зокрема, повісті, оповідання й поезія (157 назв) вартістю 0,50 – 75,50 зл. знижувалася до 0,30 – 62 зл.; драматичні твори (309 назв) вартістю 0,75 – 10 зл. – до 0,55 – 7 зл.; література з медицини, спорту й гігієни (6 назв) вартістю 0,50 – 2,50 зл. – до 0,20 – 1,50 зл.; книги з природничих наук, математики, географії й сільського господарства (24 назви) вартістю 0,45 – 3,60 зл. – до 0,35 – 2,70 зл.; література з історії, історії літератури й мовознавства (31 назва) вартістю 0,20 – 22,50 зл. – до 0,10 – 18 зл.; правознавство, публіцистика, спомини (17 назв) вартістю 0,40 – 10,80 зл. – до 0,30 – 8 зл. [871, с. 192]. Окрім “Просвіти”, зниження вартості літератури на 25 – 60 % у місяці березні пропонувала й книгарня НТШ [872, с. 4]. (Перелік найдешевших видань товариства на 1924 р. подано у табл. 5.137).

За нашими підрахунками, у каталозі книжок за зниженими цінами книгарня “Просвіти” нараховувала 87 назв повістей і оповідань, 34 – поетичних творів, 45 – драматичних, 92 – з історії та історії літератури, 28 – з суспільних

наук, 22 – з природничих, лікарських і сільськогосподарських предметів, 26 – із виховання й просвітньої діяльності, 91 – дитячі твори, ноти, співаники тощо [873, с. 3 – 23]. На 1932 р. книгарня “Просвіти” нараховувала 198 назв драматичних творів, 34 п’єси для дитячого театру, 11 – для молодіжного театру, 5 підручників для режисерів, 8 партитур опер і оперет (підрховано автором) [874, с. 4 – 23]. На 30 червня 1930 р. бібліотека “Просвіти” разом з пересувними комплектами становила 8293 книжки, із них абонемент – 5732 примірники, відділ часописів – 81, відділ видань – 758, пересувні комплекти – 2561 [208, с. 37].

Звіт ревізійної комісії свідчив, що книгарня мала прибутки за 1931 р. 186 зл., за 1932 р. – 933 зл. На це передусім вплинув той факт, що вона отримувала літературу зі зниженням її вартості на 50 – 60 %. З видань “Просвіти” книгарня реалізувала лише 50 % книжок за готівку, література інших видавництв продавалася у кредит, що й стало основною причиною заборгованості, яка зросла на 27618 зл. [713, арк. 118]. На 30 червня 1933 р. борги книгарні становили 112558 зл. Від 1 липня 1933 р. до 31 березня 1934 р. філії і читальні отримали літературу у кредит на суму 131545 зл. з них у березні 1933 р. виплачено 18715 зл., у березні 1934 р. – 5000. Усього – 23715 зл. Загальна сума боргу складала 220 тис. зл. [448, арк. 3]. (Заборгованість філій за отриману літературу в книгарні “Просвіти” станом на 1 червня 1939 р. подано у табл. 5.138).

Стримуючим чинником у розвитку бібліотечної справи була конфіскація літератури польськими органами влади, які, зважаючи на заборону поширення тих чи інших видань, завдавали серйозної шкоди діяльності “Просвіти”. За даними інвентарної книги, лише з бібліотеки Головного віділу було конфісковано книжки: І. Крип’якевича “Історія козаччини” (Львів: “Просвіта”, 1934 р., 130 с.) [875, арк. 1 – 2], В. Антоновича “Коротка історія козаччини”, Б. Монкевича “Чорні запорожці”, М. Гоголя “Тарас Бульба”, А. Чайковського “Побратими”, А. Кащенко “Славні побратими”, Михайла і Людмили Старицьких “Перед бурею” [875, арк. 5 зв – 6, 6 зв – 7, 7 зв – 8, 13 зв – 14],

календар “Червоної калини” на 1925 р., І. Герасимовича “Голод на Україні”, М. Возняка “Українська державність”, В. Будзиновського “Під одну булаву”, О. Слісаренка “Чорний ангел” [875, арк. 24 зв – 25, 36 зв – 37, 44 зв – 45, 47 зв – 48, 49 зв – 50]. Списки заборонених книг “Просвіта” видала у 1932 і 1937 роках [876; 877].

Через те, що усі українські організації, в тому числі й “Просвіта”, перебували під постійним цензурним контролем своїх видань з боку польської влади, Головний відділ намагався постійно інформувати філії і читальні про певні цензурні обмеження. Так, “Луг” із Сосниці Яворівського повіту просив надіслати інформацію щодо заборонених книг, оскільки передбачав відкриття бібліотеки [476, арк. 16]. Незважаючи на те, що як бібліотека читальні “Просвіти”, так і “Сокола” у Михайлівці Підгаєцького повіту мала лише книжки, дозволені владою до користування, вони були конфісковані [878, арк. 1]. Це було свідчення планомірної акції влади щодо “Просвіти”, тому що суди порушували закон й тим самим підривали до себе довіру з боку інституцій і громадян. Товариство висловлювало сподівання, що прокурор апеляційного суду видасть розпорядження, згідно з яким зобов’яже прокурорів окружних судів дотримуватися законності й визнати конфіскації дозволених книг незаконними [879, арк. 5 – 6]. Деякі українські дослідники подій і процесів міжвоєнного періоду основну увагу зосереджували на участі українських адвокатів у захисті політичних процесів [880], залишаючи осторонь проблему захисту адвокатами незаконних конфіскацій владою видань “Просвіти”.

Отже, бібліотечна справа виступала важливим чинником розвитку культурно-просвітнього руху. Для поповнення фондів абонементна бібліотечна комісія передплачувала українські й закордонні часописи, проводила обмін виданнями для задоволення зростаючих потреб і запитів читачів. Товариство створювало сприятливі умови для придбання книг у кредит або на виплату частинами, у разі неможливості придбання бібліотек – скеровувала у певні місцевості комплекти пересувних бібліотек. Організація пересувних бібліотек товариства викликана потребою ознайомлення населення з творами відомих

українських авторів й мала сприяти заснуванню бібліотек на місцях. Стримуючим чинником активності бібліотечної сфери виступала польська влада, що проводила цілеспрямовану політику на штучне витіснення україномовних видань з бібліотек просвітніх осередків.

5.3. Становлення аматорсько-театрального мистецтва

Становлення аматорсько-театрального мистецтва відбувалося у вкрай складних і несприятливих умовах, що негативно відобразилися як на його організаційному аспекті, так й на забезпеченні аматорських колективів необхідним реквізитом й на репертуарі. Для надання аматорському рухові нового змісту в кінці 1919 р. розпочинається його відродження, що поступово досягло значного розвитку завдяки функціонуванню театральної комісії при Головному відділі. Успіхи праці театральної комісії залежали передусім від того, наскільки відповідально аматорські театральні гуртки будуть виконувати свої функції, з іншого боку – якими фінансовими засобами будуть розпоряджатися, тому що видання драматичних творів, організація майстерень для виготовлення театрального гардеробу, декорацій, перук, фарб, бутафорії вимагали значних коштів [129, с. 299].

Згідно з інструкціями й вказівками Головного відділу щодо порядку проведення культурно-просвітньої роботи у читальнях зазначалося, що аматорські театральні гуртки читалень і філій товариства мають на сучасному етапі велике значення не лише як культурно-просвітній чинник, але й як джерело прибутків, тому щоб їхня праця досягла високого мистецького рівня й приносила значні прибутки, театральна комісія ухвалила рішення щодо дотримання вимог “Правильника театрально-мистецької комісії”, ухваленого ще на засіданні Головного відділу від 23 квітня 1912 р. [881, арк. 1 – 1 зв].

18 лютого 1922 р. канцелярія “Просвіти” надіслала запрошення до І. Туркевича, Г. Нички, О. Загарова, О. Дрималика, Я. Вінцновського, Г. Сіятовського з проханням прибути 20 лютого 1922 р. на засідання щодо питання організації музично-театральної комісії при Головному відділі. Організацію доручили С. Шахові [881, арк. 5]. Комісію було засновано під керівництвом І. Туркевича й директорів Львівського театру О. Стадника й О. Загарова [203, с. 8]. Термін “музично-театральна комісія” пізніше змінюється на “театрально-мистецька комісія”, який був ширшим й своєю сферою впливу охоплював театральний, хоровий й музичний аспекти її функціонування, що

було свідченням, з одного боку, певної диференціації у її діяльності, з другого – конкретного поділу завдань.

Театральна комісія виступала найвищою установою для театральних справ у просвітній організації товариства, укладала плани діяльності для читальняних театральних гуртків, визначала обсяг театральних рефератів у філіях, дбала про те, щоб діяльність театального гуртка була освітньо-виховною. Спільно з філіями сприяла організації театального гуртка в читальні, виданні необхідної літератури. Організовувала театральні курси, курси читальняних режисерів і аматорів, заочні курси театального мистецтва, курси національних танців [881, арк. 10]. При театральній комісії діяла підкомісія режисерів, утворена у 1926 р., що організувала зразковий театральний гурток під керівництвом П. Мурського та інших [205, с. 256 – 257]. Для досягнення поставленої мети театально-мистецьку комісію зобов'язували проводити театральні курси, організовувати повітові хори і оркестри, проводити між ними змагання, видавати театально-хорово-музичний журнал [881, арк. 18 – 23]. Цьому сприяв журнал “Аматорський театр”, який з 1926 р. став щомісячним [205, с. 256 – 257]. 7 січня 1929 р. Союз українських громадян у Франції звертався до Головного відділу з проханням надіслати “Аматорський театр” [818, арк. 44 – 45].

Просвітній діяч Б. Курдик вважав, що для розвитку оркестрової справи при читальнях варто навчити членів оркестрів гри на духових інструментах й забезпечити їх відповідним репертуаром [882, с. 99 – 100]). На думку С. Сірополка, найголовнішою формою просвітньої діяльності філій і читалень вважалася організація драматичних вистав і концертів [883, с. 151]. Наприклад, 9 лютого 1930 р. філія “Просвіти” у Львівському повіті організувала концерт колядок мішаного хору зі Скнилова під керівництвом М. Добрянського. До найкраще відспіваних належали такі, як “Святі сиділи”, “Ой, там за горою, та за кам'яною” [884, с. 5]. У зверненні “До читалень і театральних гуртків м. Львова й передмість” театральна комісія наголошувала, що вона намагається активізувати аматорсько-театральний рух при читальнях для піднесення його на високий акторський рівень, ухвалила направляти своїх рецензентів на

постановки вистав, організовані театральними гуртками, спочатку у читальнях Львова, згодом і околицях. Завдання рецензентів полягало у тому, щоб звернути увагу на репертуар і постановку вистави. За рахунок рецензій, опублікованих у “Народній Просвіті” або “Театральному мистецтві”, оцінювалися як позитивні, так і негативні аспекти гри акторів-аматорів і режисура. Читальні зобов’язували повідомляти владу про виставу і театральну комісію за вісім днів, лише за таких умов рецензент міг бути присутнім на постановці вистави [756, арк. 8].

Кожну з філій зобов’язували створювати при виділі спеціальну театральну комісію й підкомісію режисерів і керівників, до якої обов’язково належали б усі керівники й режисери театральних читальняних гуртків. Окрім того, вони забезпечували організацію бібліотек-випозичалень театральної літератури, відповідних курсів для підготовки режисерів і аматорів, оподатковували театральні вистави в окрузі філії на 2 %, із чого 1 % призначався на потреби театральньо-мистецької комісії при Головному виділі [612, арк. 12; 421, арк. 41 – 42]. У резолюції загальних зборів від 25 грудня 1925 р. зазначалося, що усі театральні гуртки оподатковують свої вистави на 3 % з прибутку, із чого 1 % призначають для потреб театру при Головному виділі. За іншими даними, у рішенні загальних зборів “Просвіти” від 1925 р. у п’ятому пункті рішення зазначалося, що театральні гуртки оподаткують усі свої вистави на 3 % з прибутку, із чого 1 % призначають на потреби театральньо-мистецької комісії у Львові, 1 % – на потреби філії, 1 % – на “Рідну школу” [885, с. 23]. У 1926 р. кількість театральних гуртків становила 1190 [205, с. 256 – 257]. Голова філії “Просвіти” у Борщеві повідомляв Головний виділ, що Тернопільське воєводство видало розпорядження до староств, на підставі якого вони наказують читальням складати 10 % прибутку з аматорських вистав на фонд польських інвалідів війни [357, арк. 14].

Від організованих імпрез влада вимагала сплати осередками “Просвіти” податків. Сплачувалися такі податки, як комунальний, у фонд праці й на Червоний Хрест [107, с. 3]. (Дані щодо сплати податків від громадських забав,

розваг і видовищ подано у табл. 5.139). Комунальний податок сплачувався згідно з розпорядженням міністерства внутрішніх справ від 23 листопада 1932 р. Відсоток податку не мав перевищувати 10 % від оплати вартості квитка на театральні вистави, мистецькі виступи, концерти, екскурсії до музеїв й 30 % від ціни квитка на танці, фестини й різноманітні видовища, який був доплатою до суми вартості квитка. Комунальний податок сплачувався до волосної каси не пізніше як на третій день після вистави, на основі розпроданих квитків, організатори залишали для себе з того податку 3 %. Купони від проданих квитків варто було зберігати упродовж 30 днів після імпрези, щоб можна було передати їх волосній управі на його прохання. Якщо з театральною виставою поєднано іншу імпрезу, тоді податок був вищим [107, с. 3 – 4].

Оподаткуванню не підлягали вистави з навчальною метою у громадських і приватних навчальних закладах, а також вистави, що влаштовувалися за дозволом шкільної влади лише для учнів і їхніх батьків і вистави, прибуток від яких призначався на добродійні цілі [107, с. 4]. Несплата комунального податку тягла за собою штраф у сумі 345 зл. Свідки, які давали неправдиві свідчення для звільнення особи від сплати комунального податку, сплачували штраф у сумі 1037,70 зл. [107, с. 5 – 6]. Сплата комунального податку схвалювалася громадською радою і затверджувалася повітовою радою, в іншому разі цей податок сплаті не підлягав [886, с. 170].

Податок на фонд праці сплачувався відповідно до закону від 16 березня 1933 р. Оплаті на фонд праці підлягали квитки на будь-які забави, розваги, видовища тощо. Оплата складала певний відсоток від вартості кожного проданого квитка. Зокрема, від 26 грошів (далі – гр.) до 1 зл. (1 зл. = 100 грошів) податок складав 5 гр., від 1,01 зл. до 2 зл. – 10 гр., від 2,01 зл. до 3 зл. – 20 гр., від 3,01 зл. до 4 зл. – 30 гр., від 4,01 зл. до 5 зл. – 40 гр., понад 5 зл. – 50 гр. [107, с. 6]. Оплаті на фонд праці не підлягали імпрези, з яких більша частина прибутку признавалася для безробітних. Цей податок сплачувався одночасно з комунальним не пізніше як до п'яти днів. Організатори отримували 2 % від внесеної суми [107, с. 6].

Податок на Червоний Хрест сплачувався згідно із законом від 28 січня 1932 р. і розпорядженням міністерства внутрішніх справ від 4 травня 1932 р. На Червоний Хрест платився податок по 5 гр. від суми вартості квитка від 50 – 99 гр. і по 10 гр. від квитка понад 1 зл. Якщо цей податок сплачувався одночасно з іншими, тоді комунальний податок складав 10 % від реалізованих квитків. Організатори сплати отримували 2 % від сплаченої суми.

Окрім сплати податку, для організації концертів, вистав, імпрез тощо потрібен був дозвіл влади. До речі, дозвіл вимагався навіть тоді, коли читальня проводила генеральну репетицію, на якій були присутні не лише режисер, суфлер, актори, але й інші особи [886, с. 170]. Деякі організації використовували читальняні театральні зали для проведення політичної агітації, тому Головний відділ в об'їзнику від 16 квітня 1929 р. закликав віділи читалень здавати в оренду свої зали лише аматорським гурткам інших читалень, за умови, якщо вони матимуть дозвіл відділу філії або Головного відділу [517, арк. 5].

16 жовтня 1936 р. польське товариство спілки авторів, композиторів і видавців “Zaiks” у Львові повідомляло дирекцію стаціонарних і пересувних театрів, товариств, шкіл і громадських організацій, що згідно зі статутом про авторське право від 29 березня 1929 р. виконання різних творів вимагало дозволу автора й композитора, або їх юридичних представників, яким на терені Речі Посполитої вважався “Zaiks”, що надавав ліцензії і виплачував авторам гонорари. За самовільне виконання творів акторів карали до шести місяців ув'язнення або штрафом на суму 10 тис. зл. [887, арк. 5].

Дозвіл на проведення вистав видавало місцеве староство. У поданні обов'язково вказувалися особи, які організовували масовий захід, установа, місцевість, відповідальна особа, подавалася програма тощо. Якщо відділ читальні ставив виставу, то у поданні зазначалося, що вона дозволена владою до постановки на сцені. У крайньому разі подавалося два примірники тексту або рукопису, без перекладу на польську мову, а мовою оригіналу (влада вимагала перекладу твору на польську мову лише на терені західних воєводств,

у яких українська мова не визнавалася владою). Заходи, що проводилися під відкритим небом, установа чи товариство лише повідомляли владу, не чекаючи дозволу на організацію. Отримавши дозвіл староства, ні поліція, ні інші органи влади не мали права заборонити проведення певного заходу [886, с. 170].

Окремо читальні подавали довідку до віділу філії, в якій вказували, що не мають боргів, інакше староство не дозволяло здійснювати постановку вистави. Разом із поданням платилася сума в розмірі 50 гр. на зимову допомогу безробітним [888, с. 5]. Наприклад, читальня у Журові подала до староства у Рогатині прохання на постановку вистави “Назар Стодоля” на 8 листопада 1921 р., однак староство заборонило її постановку, мотивуючи заборону недостатніми санітарно-гігієнічними нормами. Хоча театральна зала читальні мала довжину 7 м, ширину 5 м, висоту 3 м, троє дверей, троє вікон [410, арк. 7] і була цілком придатна для постановки вистав.

Заборона староствами проведення концертів, вистав, імпрез носила загальний запланований характер для обмеження українського аматорсько-театрального руху. Лише староства у Бучачі, Калуші, Раві-Руській, Сокалі і Перемишлянах забороняли постановки вистав у Бучачі, Зеленій, Золотому Потоці, Трибухівцях, Цвітовій, Ялівці, Доброполю, Бобулинцях, Озерянах, Жизномирі, Стінці, Коропці, Болохові, Верхній, Вістовій, Голині, Завію, Медині, Новиці, Підгарках, Тужилові, Хотіні, Чехові, Старому Селі, Верхраті, Боднарах, Углицьку, Річках, Моториці, Угнові, Карові, Корчеві, Стаї, Хлівчагах, Словіті, Станьковій, мотивуючи це необхідністю дотримання громадського спокою [378, арк. 3, 6].

Жандарми Долинського повіту забороняли постановки концертів і вистав аматорським гуртком читальні Белеїва, арештували колишнього січового стрільця П. Матвійцева [889, с. 3]. Збараський староста систематично забороняв постановку вистав аматорським гуртком “Просвіти” у Скориках [890, с. 2]. Староство у Цішанові заборонило аматорському гурткові читальні у Любачеві постановку вистави з тієї причини, що він досить часто організовував постановки. Печеніжинське староство наказувало читальні в Яблоніві

обмежити репетицію хору до мінімуму, тому що на кожен репетицію змушене висилати жандарма [410, арк. 2]. Староство у Кам'янці-Струмиловій не дозволяло аматорському гурткові постановку “Ворожбита”, бо читальня подала дозвіл намісництва від 16 червня 1902 р., а на її постановку вимагався дозвіл львівської поліції [410, арк. 2]. Яворівське староство забороняло постановку вистав не лише читальням “Просвіти”, але й гурткам “Січей”, “Жіночої громади” [891, с. 4].

Знаючи, що одним із найкращих проявів просвітнього життя читалень “Просвіти” є аматорські вистави на честь Т. Шевченка та І. Франка, староство у Снятині вимагало внесення прохання на дозвіл ставити виставу за два тижні до її початку, зазвичай, вчасно дозволу не надсилало, саме тим намагалося перешкодити її проведенню. Кожне прохання староство надсилало до станиці жандармерії, після чого її комендант доручав постерунковому п'єсу перечитати, власне, від нього малоосвіченого і залежало, чи буде вона поставлена на аматорській сцені [892, с. 4]. Така практика повітової адміністрації доводила до того, що читальні підкуповували жандармів. Досить часто у касовій книзі читалень був запис “жандарм за позволення представлення 200 мп.” (марок польських) [892, с. 4]. Зборівське староство, надавши читальні у Залізцях дозвіл на постановку вистави, вимагало у членів виділу 35 тис. п. м. [893, с. 3].

Влада вимагала вартості оплати штемплєвих послуг на дозволи постановки імпрез і вистав від читалень і філій “Просвіти” від 50 гр. до 5 зл. [413, арк. 3]. Тернопільське воєводство і підпорядковані йому староства використовували розпорядження міністерства фінансів від 24 квітня 1923 р. щодо звільнення культурно-освітніх товариств від штемплєвих послуг не на користь “Просвіти” [346, с. 1]. Так, Тернопільське староство за надання дозволу на виставу аматорським гурткам брало 5 зл. за оплату штемплєвих послуг [357, арк. 3], що суперечило розпорядженню скарбової палати у Львові від 31 жовтня 1924 р. ч. 107007/24 і § 7 пункту 4, § 13 розпоряджень міністерства скарбу від 24 квітня 1923 р. В. з. ч. 44 поз. 298 [357, арк. 13].

Після звернень Головного виділу скарбова палата у Львові повідомляла про те, що згідно з розпорядженням міністерства фінансів від 12 грудня 1929 р. подання на дозволи від філій і читалень щодо проведення імпрез і вистав не оплачувалися [517, арк. 1]. В обіжнику Головного виділу до філій і читалень “Просвіти” від 19 червня 1930 р. зазначалося, що для уточнення прохання щодо проведення імпрез і постановки вистав у поданні варто вказати, що прибуток від них призначається на освітні потреби. Окрім того, влада могла оподатковувати дозволи на вистави і концерти на різноманітні гуманітарні цілі, зокрема на інвалідів і немічних у своїх громадах [452, арк. 20].

Незважаючи на переслідування влади, все-таки аматорсько-театральний рух розвивався. Однак ситуація вимагала організації професійної акторської трупи, яка б позитивно впливала на аматорські читальняні колективи, пропагувала театральне мистецтво. Філія “Українського товариства допомоги біженцям з України та їхнім родинам у Польщі” у Львові 20 травня 1922 р. зверталася до Головного виділу з проханням, що управа їхнього товариства ухвалила рішення про утворення артистично-драматичної трупи у складі 50 осіб з акторів у Галичині й Польщі, які перебувають в ув’язненні або виконують невідповідну фахові, важку фізичну працю. “Просвіта” мала б змогу використовувати її для фахової підготовки театральних гуртків на місцях. Однак для цього потрібно проінформувати громадськість Галичини про мету й завдання драматичної трупи, отримати дозвіл влади на організацію вистав у провінції, з огляду на те, що управа філії не мала ще затвердженого статуту, театральною трупою могла б опікуватися “Просвіта” [894, арк. 1]. Як виявилось пізніше, філія управи “Українського товариства допомоги біженцям з України” у Львові з незалежних від неї матеріальних причин не змогла утримувати театральну трупу [894, арк. 7].

20 березня 1922 р. “Просвіта” направила запит на отримання дозволу на постановку вистав “Зразковим мандрівним театром Товариства “Просвіта”” (директор М. Орел-Степняк) до Краківського й Львівського воєводства [894, арк. 2 – 3]. Між директором театру М. Орлом-Степняком і “Просвітою” було

укладено відповідну угоду на таких умовах, що передбачала використання театральною трупю у виставах тільки української мови, самостійне вирішення кадрових питань; репертуар творів, маршрут гастролей затверджуватиме театральна комісія, Головний виділ забезпечуватиме театр ліцензією, надаватиме йому моральну підтримку, а не фінансову, будь-які непорозуміння розглядатимуться між театром й “Просвітою” у мировому суді [894, арк. 13].

22 травня 1922 р. товариство повідомляло О. Марка у Любіні Великому, що на його прохання відряджають фахову театральну трупу для вистав містами й селами повітів. О. Марко мав направити “Просвіті” план артистичної подорожі трупи [894, арк. 4]. Аналогічне звернення було направлено 24 червня 1922 р. до пароха Любіня Великого І. Фединського з проханням посприяти зразковому мандрівному театрові “Просвіті”. Власне, для перебування театру планувалася місцевість, що вважалася курортною зоною, мала велику залу і зручний залізничний зв’язок. Однак вартість проживання, незважаючи на успіх вистав, була занадто дорогою для трупи, тому її місцеперебування змінили [894, арк. 6 – 9 зв].

М. Орел-Степняк повідомляв Головний виділ, що змушений знайти місце для театру, де він обслуговуватиме певну територію, співпрацюючи й інструктуючи місцеві драматичні й хорові гуртки. Коломия, як вважав директор театру, була найбільш вигідним містом для постійного перебування театру з власною бібліотекою на 200 п’єс, реквізитом, до репертуару якого входили твори українських і зарубіжних драматургів. Згідно з реєстром драматичних творів до репертуару театру під проводом М. Орла-Степняка входило 74 п’єси. До речі, репертуар творів надсилався “Просвіті” з метою ухвалення списку творів. Пізніше список п’єс збільшили до 75 творів, із яких 39 були драматичними. Але у зв’язку із заборонаю постановки багатьох п’єс їхній перелік скоротився до 41 п’єси [894, арк. 20 – 21, 55– 57 зв, 58 – 58 зв]. Голову філії у Ярославі К. Хотинецького Головний виділ просив забезпечити М. Орла-Степняка приміщенням для репетицій театру на час шкільних канікул [894, арк. 16].

Окрім зразкового театру, Головний виділ організував хор, що поповнювався за рахунок бажаючих, які мали відповідні хорові задатки. Так, житель Бортників, Р. Сенів, регент церковного хору, з анонсів “Нового часу” від 26 травня 1930 р. довідався про організацію філією у Львові просвітянського хору на чолі з Д. Котком, до складу якого бажав вступити [894, арк. 1]. В. Осташевський, керівник просвітянського хору, 15 липня 1931 р. повідомляв “Просвіту”, що хор дав концерти у Поморянах, Зборові, Тернополі, Могильниці, Чорткові, Бучачі, Монастирську. Однак на виступах буває незначна кількість населення, що передусім пов’язано з тим, що “...театрики так підірвали довір’я громадянства, що ніхто не хоче приходити на виступи. Треба негайно помістити у пресі відозву Головного виділу, що це хор просвітянський...” На концерті у Тереховлі був присутній інспектор В. Гафткович, і виступ хору йому сподобався [895, арк. 2 – 2 зв].

У комюніке Головного виділу до всіх філій і читалень “Просвіти” від 17 липня 1931 р. повідомлялося, що упродовж липня-серпня просвітянський хор під керуванням В. Осташевського здійснюватиме турне. Тому товариство просило взяти масову участь у концертах театральним гурткам і хорам. Відповідну інформацію було подано до друку в “Діло”, “Новий час”, “Наш прапор”, “Народну справу”, “Свободу”, “Громадський голос” та інші часописи [895, арк. 1]. 11 квітня 1932 р. адміністратор хору А. Стадницький запропонував президії товариства турне просвітянського хору Підкарпаттям за умови утримання членів хору на час поїздок за маршрутом Хирів-Динів-Коросно-Березів-Криниця-Горлиці-Новий Санч-Краків. Одноденне утримання 20 осіб складало б 30 зл., упродовж 1 липня – 30 серпня – приблизно 500 – 700 зл., якщо не буде знижено оплати на проїзд залізницею [896, арк. 1 – 2].

Через канікули театральної комісії 24 червня 1922 р. Головний виділ просив дирекцію театру “Українська бесіда” в особі її керівника О. Стадника узгодити з директором пересувного зразкового театру “Просвіти” М. Орлом-Степняком маршрут поїздок територією Польщі й підготувати філії й читальні до моральної підтримки театру [894, арк. 5, 15]. Інформація про утворення

пересувного зразкового театру “Просвіти” подавалася до “Громадського вісника”, “Українського голосу”, “Землі і волі” та інших видань [894, арк. 17 – 19].

Незважаючи на отриману ліцензію театром, яка дозволяла ставити вистави на території Польщі, місцева влада дозволяла постановку вистав лише у Львівському воєводстві [894, арк. 18 – 19]. Театр поставив тільки три вистави у Львові [142, с. 8], хоча М. Орел-Степняк мав персональну театральну ліцензію на постановку вистав у Львівському, Тернопільському і Станіславівському воєводствах, отриману від міністерства внутрішніх справ 23 березня 1922 р. [894, арк. 45]. Тернопільський воєвода у листі до “Просвіти” від 18 серпня 1922 р. зазначав, що влада досить прихильно сприйняла утворення театру, який піднімав художній і етичний рівень населення, однак воєводство вимагало списку особового складу театру й підтвердження його фаховості відповідними документами [894, арк. 23]. Інформація про директора театру подавалася до Тернопільського воєводства 15 квітня 1923 р. [894, арк. 47 – 47 зв]. Дирекція поліції у листі від 11 травня 1923 р. також вимагала списку членів театру, а вже потім ліцензію [894, арк. 48].

Дані про склад театру у кількості тридцяти двох осіб із зазначенням дати й місця народження, національності, віросповідання, сімейного стану, причини еміграції (усі з політичних мотивів) було направлено Тернопільському воєводству [894, арк. 51 – 54]. В основному акторами театру були колишні артисти державного театру у Києві й театру ім. М. Садовського. До його складу входили директор і режисер М. Орел-Степняк, актори Г. Березовський, М. Підборський, М. Авсюкевич, Ю. Вовченко, О. Кривецька, Л. Раїч, О. Левицький, О. Сосницький, М. Миронівна, Я. Пухальський, Н. Ткаченко, С. Помяків, П. Чугай, О. Скалозуб та інші актори [897, с. 274].

У листі до “Просвіти” М. Орел-Степняк повідомляв, що він емігрував із Великої України з п’ятнадцятьма акторами, безправне становище трупи привело до того, що вона врешті-решт розпалася, частина акторів переїхала у Чехословаччину, інша – у табори інтернованих. У 1921 р. його запросив

український театр “Заграва” і “Українська бесіда” на посаду режисера й актора [894, арк. 36]. “Dziennik Polski” від 25 серпня 1938 р. повідомляв, що театр під керівництвом Й. Стадника й “Заграва” пропагують націоналізм [898, арк. 25].

До складу театральної трупи входило сорок чотири особи, з них тринадцять акторів жіночого персоналу (П. Барвінок, Т. Квітка, Г. Левицька, О. Олесь та інші), сімнадцять чоловічого (В. Крещук, Й. Сірий, О. Скалозуб та інші). Окрім того, струнний оркестр налічував чотирнадцять музикантів. За час діяльності театр отримав через комітет допомоги емігрантам з України у Львові 300 тис. п. м., від філії “Просвіти” у Коломиї – 63 тис. п. м., із Чехії – 48280 п. м. і мав прибуток у сумі 11186825 п. м., видатків 630675 п. м., на поділ між членам видано суму 5295280 п. м., також для кожного актора театр мав на одну театральну марку 22253 п. м., тобто за шість місяців по двадцять днів на шість п. м. мав 133518 п. м., на 7 – 155771 п. м., на 8 – 178024, на 9 – 200277 п. м., на 10 – 222530 п. м., на 12 – 267036 п. м., приблизно на день 890 – 900 п. м. За весь час діяльності театр здійснив постановку 70 вистав [894, арк. 39 зв, 40 – 40 зв, 41]. Фактичний склад театру постійно змінювався, бо до часу отримання ліцензії відбувалися зміни у складі театральної трупи. “Просвіта” подала до Львівського воєводства проєктований склад авторів театру, що нараховував дев’ятнадцять осіб [894, арк. 49 – 49 зв].

Ліцензія закінчилася, а влада її не продовжила, про що М. Орел-Степняк повідомляв Головний відділ. Коломийське староство навіть надіслало попередження директорові із заборонаю виступів після 25 лютого 1923 р. Основною причиною, на думку директора театру, було негативне ставлення польської влади, яку не влаштовувало те, що театр користувався успіхом в українського населення. Переконливим доказом того, що театр під керівництвом М. Орла-Степняка насправді виконував своє призначення й користувався успіхом серед української громадськості, свідчив лист голови філії “Просвіти” у Коломиї А. Чайковського [894, арк. 32 – 32 зв].

Згідно з умовою, ліцензію для діяльності театру забезпечувало товариство. Тим паче, що М. Орел-Степняк опинився у скрутному фінансову становищі, у

нього не було коштів навіть на квиток до Варшави [894, арк. 27 – 27 зв]. У разі ненадання дозволу на діяльність театру М. Орел-Степняк планував працювати режисером або інструктором філії “Просвіти” [894, арк. 44 – 44 зв]. Подання на продовження ліцензії “Просвіта” надіслала до Львівського і Станіславівського воєводств, на що 7 березня 1923 р. отримала відповідь від Станіславівського воєводства, яке повідомляло, що такий дозвіл може надати лише Львівське воєводство, через те, що Головний виділ перебуває у Львові [894, арк. 28 – 29 зв]. Для отримання ліцензії на діяльність театру у всіх воєводствах необхідний був дозвіл, виданий міністерством внутрішніх справ у Варшаві [894, арк. 30].

Незважаючи на отриману пересувним зразковим театром “Просвіти” ліцензію, він своєї діяльності так і не відновив. Тому згідно з поданням театральної комісії Головний виділ заснував окремий професійний театр під керуванням А. Шеремети й А. Будзиновського [899, арк. 1]. Пізніше його директором призначили члена театральної комісії А. Будзиновського, колишнього директора театрів “Бесіда”, “Товариства ім. І. Котляревського”, “Ювілейного”, “Союзу артистів” [900, с. 58]. Метою і основним рушієм просвітянського зразкового театру була підготовка фахових акторів із подальшим спрямуванням їх у провінцію для організації аматорських театральних гуртків [900, с. 57].

14 вересня 1927 р. відбувалося засідання Головного виділу й одним із важливих питань було обговорення положень про “Просвітянський театр”. Однак через непередбачені обставини не усі члени Головного виділу змогли бути присутніми на засіданні [901, арк. 1]. До її складу входили й такі відомі діячі, як Л. Лепкий та інші [902, арк. 1]. Можливо, це з часом і вплинуло на певні суперечності щодо основних положень діяльності зразкового просвітянського театру. Насамперед це стосувалося досить важливої проблеми – фінансування. Зважаючи на складний фінансовий стан товариства, перед театром поставлено умову щодо самофінансування. Зрозуміло, що такий театр через матеріальні нестатки активно розвиватися не міг.

М. Галущинський наголошував, що праця зразкового театру є високоідейною, крім практичної підготовки акторів для львівських аматорських гуртків, на нього покладено завдання створення фондів на видання театральних п'єс. Однак театрові не вистачало декораційного матеріалу й сценічного реквізиту [903, с. 54]. Незважаючи на це, все-таки було поставлено першу виставу 15 лютого 1928 р. у Городенці під назвою “Катерина”. За період до 30 червня 1928 р. театр здійснив постановку 154 вистав у містах і селах [899, арк. 1 – 2].

Репертуар театральних п'єс, дозволених владою для постановки у Західній Україні, складався з 305 творів. Взагалі список нараховував 316 творів, але 11 з них вважалися забороненими. Найбільш популярною була п'єса “Страшна помста”, яку ставили 96 гуртків. Усіх вистав було 2624 (підрahовано автором) [904, арк. 1 – 3 зв]. На прохання І. Матвійця у Яструбичах було надіслано список п'єс, дозволених цензурою до вистав [905, арк. 14]. Голова “Лугу” у Лишкові В. Фірман від імені старшини звертався до Головного віділу щодо постановки “Блудного сина” [906, арк. 1 зв]. Для чіткої градації визначення цензурованих п'єс 15 жовтня 1929 р. Головний віділ видав “Спис цензурованих українських п'єс” вартістю 1,50 зл., затверджений міським староством Львова [907, арк. 2]. З усіх 300 п'єс влада дозволила до постановки 64 п'єси [908, арк. 3 а – 23]. 31 жовтня 1938 р. управа канцелярії “Просвіти” доповнила список цензурованих п'єс, дозволених до постановки на сцені до 97 п'єс [908, арк. 1 – 3].

Значною перешкодою у розвитку театального руху були перепони влади щодо заборони постановки драматичних творів. Незважаючи на те, що читальні подавали прохання щодо отримання дозволу на постановку вистав [59, с. 68], влада забороняла ставити вистави, які пройшли цензуру навіть львівської поліції. Зокрема, 17 лютого 1924 р. староство у Заліщиках повернуло читальні у Шутромільцях Заліщицького повіту п'єсу “Зимовий вечір”, бо йому невідомо, чи дозволено її ставити на сцені [909, арк. 1]. Староство у Теребовлі, окрім

дозволу на виставу “Соколики”, вимагало у театрального гуртка Острівця Тереховлянського повіту цензури львівської поліції [905, арк. 12 – 13].

17 квітня 1922 р. аматорський гурток у Баричах Перемишльського повіту ставив виставу “Учитель” за твором І. Франка. Через два тижні староство у Перемишлі направило листа до читальні, у якому рекомендувало виділові використовувати до постановки на сцені дозволені п’єси [910, арк. 1]. За нашими даними, п’єса “Учитель” за твором І. Франка вважалася дозволеною до постановки на підставі ухвали намісництва від 13 травня 1894 р. ч. 5016 і дирекції львівської поліції ч. 13504/894 [910, арк. 2]. В. Калявський з Мостиськ писав, що староста вимагав довідки, у якій було б зазначено, що “Невольник” М. Кропивницького дозволено ставити на сцені, хоча для постановки вистави було досить зазначити, що ця п’єса вже ставилася на сцені [911, с. 10].

Повітовий староста Чорткова забороняв читальні у Білій організувати гумористичний вечір, бо це могло порушити громадський спокій і порядок [912, арк. 1]. Виділ читальні через повітове староство направив протест до Тернопільського воєводства від 24 серпня 1929 р., оскаржуючи дії влади, що порушила § 28 закону від 15 листопада 1857 р. австр. ВЗД. Ч. 134, що проведення вечора не загрожувало громадському порядку [912, арк. 2 – 3]. З аналогічною ситуацією зіткнулася читальня у Глуховичах Львівського повіту, тричі отримавши заборону на постановку вистави від староства [913, с. 3]. Староство у Калуші взагалі забороняло будь-які аматорські вистави, концерти, навіть кооперативні наради, зважаючи на громадський спокій [914, с. 4]. 12 лютого 1930 р. члени читальні у Топільниці Старосамбірського повіту влаштували вечірку, яку дозволив проводити війт. Однак постерунокий відібрав дозвіл у члена виділу С. Курила у присутності війта. Згідно з донесенням постерунку поліції, староство наклало штраф по 10 зл. на голову читальні й члена виділу за організацію вечірки без дозволу староства [915, с. 5 – 6]. У Двірцях Жовківського повіту війт І. Рудий забороняв членам аматорського гуртка при читальні влаштовувати захід [916, с. 4].

В окремих випадках влада дозволяла влаштовувати вечори, здійснювати постановку вистав, вечорів тощо [917, арк. 1; 918, с. 4]. Після отримання дозволу віділ читальні подавав до відома гмінної влади й постерунку поліції дозвіл [260, арк. 2]. На 31 жовтня 1938 р. згідно з додатковим списком п'єс, дозволених владою до постановки, їх нараховувалося 97. Категорично заборонялося здійснювати постановку п'єс: Т. Марусина “Жінка горою”, Р. Антоновича “Гори горять”, М. Костева “Маркитанти”, “За друзі своя”, “Там, де воля кривавим цвітом зацвіла”, Ю. Горліс-Горського “Холодний Яр”, “Київ наш”, “Клянемося могилами героїв”, “Марко Проклятий”, “Козацький рід”, “Лицарі вночі”, “Давно те діялось”, “Встояти не було сили”, “Україна в крові”, “Дума з-над Дніпра”, “Крути” (укладач В. Ковальчук), Т. Лилика “Ой, видно село”, “В кігтях ГПУ” (“У большевицькому раю”). Усього вісімнадцять творів (підраховано автором) [405, арк. 89].

Стан і рівень розвитку театральних аматорських гуртків був різним й залежав передусім від бажання самих членів читалень організувати такий аматорський колектив. 9 травня 1922 р. директор канцелярії “Просвіти” повідомляв В. Шафурка у Болехівцях Дрогобицького повіту, що про утворення театального гуртка не потрібно повідомляти староство, бо читальні згідно зі статутом мають право організовувати театральні вистави й організовувати аматорські гуртки. Окрім цього, читальні на 200 п. м. було надіслано підручник для аматорських гуртків, вказівки й інструкції, необхідні для діяльності аматорського гуртка, список дозволених до постановки п'єс тощо. Філія у Бібрці повідомляла читальні повіту, що подання на організацію імпрез подається через філію [888, с. 5].

Деякі аматорські гуртки досить активно розвивалися завдяки віділам читалень. Зокрема, при читальні у Мицеві Сокальського повіту діяв естрадно-драматичний гурток, який під проводом віділу поставив три вистави: “Вифлеємська ніч”, “Свекруха”, “Наталка Полтавка”, що користувалися успіхом. З коштів, отриманих від постановки вистав, було закуплено для потреб читальні стіл і три лавки, для гуртка – декорації й куліси [919, арк. 1].

Аматорський гурток при читальні у Красноставці у 1922 р. поставив такі вистави, як: “Украдене щастя” (двічі), “Ворожбит” (один раз), “Не удалось” (один раз), “Кара совісті” (двічі) [920, арк. 1]. Активністю відзначався аматорський гурток і хор із Лаврова Старосамбірського повіту [921, с. 6]. Аматорський гурток при читальні у Новиці Калуського повіту упродовж декількох років поставив 38 вистав, прибутки від яких призначав на потреби гуртка “Рідної школи”, читальні й Головного віділу “Просвіти” [922, с. 3]. Співацько-аматорський гурток, який діяв при читальні у Косові, протягом восьми років організував 110 різних імпрез, в основному вистав [923, с. 7].

Завдяки активній праці студентів Д. Шевчука й А. Пельвецького в читальні Нагірянки Чортківського повіту відновив роботу аматорський театральний гурток, що користувався заслуженою повагою серед читалень повіту за постановку таких вистав, як “Наталка Полтавка”, “Повернувся із Сибіру”, “Воєнна любов”, “Хоч раз його правда”, “Безталанна”, “Назар Стодоля”, “Невольник”, які збирали найбільшу кількість глядачів [924, с. 4]. До речі, прибуток від вистав члени аматорського гуртка призначали на ремонт сцени, закупівлю книг до бібліотеки і на потреби української школи. Секція молоді при читальні у Шишколосах Золочівського повіту здійснила вистави “Добрі діти”, “Тарасова слава”, “При брамі ласки”, “Козацькі діти”, “Різдво Марусі” [925, с. 4].

“Нова зоря” від 4 жовтня 1936 р. писала, що упродовж 1933 – 1936 рр. 2000 аматорських гуртків, членами яких було 40320 осіб, поставили 19863 вистави, тобто 6000 вистав щорічно, якими зацікавили 242 тис. осіб, тобто якщо одну виставу у середньому відвідувало щонайменше 50 осіб, то щорічно їх відвідувало 600 тис. осіб, або 10 % усіх українців у Польщі [898, арк. 15]. Просвітні осередки намагалися залучати професійних акторів у свої колективи, організовувати смичкові оркестри. Філія “Просвіти” у Калуші 12 лютого 1930 р. з нагоди загальних зборів поставила оперу “Запорожець за Дунаєм” і “Вечорниці” за участю оперної співачки О. Завадської-Дівничевої у ролі Одарки [926, с. 6], читальня у Цішках Золочівського повіту організувала

смичковий оркестр [927, с. 6]. Заходами філії у Калуші на Зелені свята відбулася постановка опери А. Аркаса “Катерина”. Роль Катерини виконувала оперна співачка й режисер О. Дівничева, інші актори блискуче справилися зі своїми ролями, що свідчило про високий рівень постановки [928, с. 5].

І. Олексин, член театральної комісії, на основі надісланих звітів, наводив дані щодо діяльності аматорських театральних гуртків у філіях “Просвіти”. На початок 1935 р. не надіслали звітів 9 філій, 73 філії мали всього 2000 театральних гуртків, з них 375 діючих, 1625 недіючих, поставили 3054 вистав, всіх хорів 2158, з них 757 діючих, 2083 недіючих, дали 849 концертів, усіх оркестрів 116, із них 62 духових, 23 смичкових, 31 мандолінових (підраховано автором) [929, арк. 1 – 2, 14 – 15]. (Дані щодо аматорсько-театрального руху й аматорських колективів станом на 1935 р., кількісні показники аматорсько-театральної діяльності філій “Просвіти” (1936 – 1938 рр.) подано у табл. 5.140 – 5.142). “Підручник для культурно-просвітних організацій та аматорських гуртків” рекомендував для аматорських театральних гуртків 61 п’єсу (підраховано автором), які поділялися на вісім груп: (2 дитячих, 7 патріотичних і фантастичних, 11 комічних з народного життя, 12 комічних з життя міщан і селян, 14 народних з піснями, 4 комічні з життя інтелігенції, 6 драматичних з народного життя, 5 з драматичних із життя міщан і селян) [911, с. 42 – 45]. Розширити репертуар п’єс можна було б за рахунок часопису “Сільський театр”, щомісячника відділу мистецтва управління політосвіти УСРР, у якому друкувалися твори для окружних робітничо-селянських театрів та драматичних гуртків, селянських будинків і хат-читалень. Однак навіть бібліотека НТШ не мала усіх номерів видання [930, с. 76 – 77].

У 1932 р. каталог драматичних творів товариства нараховував 198 авторів (підраховано автором), із них 34 твори для дитячого театру, 11 – для молодіжного, 8 партитур опер і оперет, 5 підручників для режисерів [874, с. 4 – 23]. На 1936 р. каталог творів “Просвіти” містив 604 драматичні, з них 465 драм, 102 п’єси для дитячих театрів, 13 – для молодіжних театрів, 19 опер і оперет, 5 підручників із режисури. Українські твори склали 326 з 465, із них

73 твори класиків, 139 перекладів, близько 97 творів російських авторів, 38 – радянських, 32 – єврейських, 16 – католицьких, тобто вони становили четверту частину усіх драматичних творів товариства [898, арк. 15].

Проблема забезпечення аматорських гуртків театральним реквізитом, нотами, партитурами оперет, засобами для гримування існувала, неодноразово на адресу театральної комісії при Головному віділові надходили листи з проханням театральних гуртків забезпечити їх необхідними матеріалами. Аматорський гурток при читальні у Мишковичах Тернопільського повіту просив надіслати післяплатою ноти до п'єси “Невольник”, партитури до “Запорожця за Дунаєм” [931, арк. 1, 1 зв – 2], В. Демчишин з Косова – ноти до шести п'єс, аматорський гурток віділу читальні у Ясениці Сільній – драми “Хмара”, “Жидівка-вихрестка”, комедії “Бувальщина”, “У каламутній воді” [932, арк. 1 – 2].

Голова “Товариство служниць ім. Св. Йосафата”, зверталася з проханням прислати режисера, який би допоміг організувати театральний гурток. Л. Пришлівський з Гримайлова бажав позичити перуки й декорації до двох дій для постановки драми “Ясні зорі”. На це Головний віділ у листі від 7 серпня 1922 р. відповідав, що у майстерні ще не мають такого реквізиту й тому вислати його не зможуть [933, арк. 1 – 2]. (Графічне зображення кількості нотних видань подано у діагр. 5.15). Аматорсько-театральне мистецтво знаходило своїх прихильників серед членів “Лугів”. Так, у 1926 р. “Луг” в Озерній замовив через театральну комісію десять драматичних творів [476, арк. 1], пізніше ще двадцять вісім на суму 24 зл., або 8 дол. США [476, арк. 2]. “Луг” у Грусятках просив надіслати книжку М. Старицького “Гетьман Дорошенко” і “Жар життя” М. Черкашенка [476, арк. 3]. Лугова рада у Семківцях замовила 50 книжок на суму 51,30 зл. [476, арк. 9 – 10]. Значну частину драматичних творів театральна комісія подарувала на потреби “Лугу” у Львові [476, арк. 7].

Театральна комісія гостро відчувала потребу майстерні з виготовлення театального реквізиту. Канцелярія товариства купувала його, хоча мала змогу самостійно виготовляти. Так, директор канцелярії 18 січня 1924 р. повідомляв

аматорський гурток при читальні у Гримайлові, що для потреб їхнього гуртка закуплено одну упаковку гриму фірми Ляйхнера вартістю 6,38 млн. кр. з оплатою пошти – 1,38 млн. кр. [933, арк. 4]. У листі до “Просвіти”, датованому 24 липня 1922 р., адвокат Г. Шиян із Тарнова писав про те, що Г. Сіятовський повідомляв його, що при музично-драматичному відділі товариства організовується майстерня з виготовлення театрального реквізиту, тому він, перебуваючи як і кожен емігрант у складному матеріальному становищі, міг би завідувати майстернею. Однак Г. Шиян бажав виготовляти перуки, фарби та інше у Тарнові, якщо б його забезпечили необхідним обладнанням [799, арк. 1 – 1 зв]. Директор канцелярії 27 липня 1922 р. повідомляв Г. Шияна, що Головний відділ призначив його завідувачем майстернею і він може у будь-який час посісти цю посаду. Він зауважував, що “...пудра надіслана вами, прилипала до рук, дряпала по обличчю, тому, щоб не було нарікань треба її було добре розтирати” [934, арк. 2].

Важливе значення відігравали аматорські театри у невеликих містечках, селах, де у кращому разі це була одна з дієвих форм діяльності читальні. Газета “Діло” писала, що вони є одним з найкращих способів поширення просвіти й національної свідомості серед широких верст селянства й робітництва [935, с. 6]. А. Будзиновський, директор зразкового просвітянського театру, писав у “Аматорському театрі”, що аматорські театральні гуртки скаржаться на нестачу не лише акторських сил, але й повної відсутності гардеробу, куліс, перук, реквізиту тощо [129, с. 33]. Канцелярія “Просвіти” зверталася до Г. Сіятовського, актора українського театру в Турці, що аматорські гуртки звертаються до театральної комісії за нотами до “Невольника”, “Ой, не ходи Грицю”, “Вечорниці”, “Сватання на Гончарівці”, “Пошилися у дурні”, “Дай серцю волю”. 28 грудня 1922 р. він повідомляв, що ноти для зазначених п’єс будуть літографовані [936, арк. 1 – 2 зв, 3].

Управа торгового кооперативу “Книгозбірня” із Добромиля просила надіслати для постановки вистави Т. Шевченка “Назар Стодоля” на 9 березня 1923 р. козацькі жупани [937, арк. 1 зв]. З аналогічним проханням звернулася і

читальня Михнівця Самбірського округу [938, арк. 1 зв]. Український кооперативний банк у Новому Почаєві звертався до “Просвіти” з проханням позичити аматорському гурткові костюми для вистави “Останній сніп”, яку планував поставити на сцені на Різдвяні свята [806, арк. 13]. 30 січня 1924 р. адміністратор української оперети “Блакитна ластівка” у Вальєві Г. Гурджій звертався до “Просвіти” із проханням придбати українські комедії, оперети з народного життя, пісенники, партитури й народний одяг [939, арк. 1 – 1 зв]. Театральна комісія повідомляла адміністратора, що партитури, пісні можна придбати у “Просвіти” або НТШ, а народний одяг: жіночі сорочки вартістю 5 – 8 дол. США, чоловічі сорочки – 4 – 6 дол. США, запаски – 5 – 8 дол. США та інші речі замовити у “Труді” [939, арк. 2 – 2 зв].

З червня 1923 р. у Львові функціонував кооператив “Український театр”, основним завданням якого була побудова українського театру у місті. 2 квітня 1923 р. на загальних зборах “Просвіти” ухвалено рішення про організацію комітету будови українського театру у Львові [421, арк. 18]. 10 січня 1924 р. комітет будови українського театру у Львові запрошував усі українські установи й товариства взяти участь у засіданні з питань будови українського театру на 12 січня поточного року [940, арк. 1]. Поряд із цим важливим завданням кооператив надавав всебічну допомогу аматорським гурткам. Зокрема, “Український театр” у співпраці з “Українською бесідою” заснував у Львові випозичальню народного, козацького і турецького одягу, якою мали змогу користуватися читальні “Просвіти”, замовивши його за десять днів до вистави вартістю 20 зл., гарантуючи повернення письмовим дорученням, у якому вказувалося, що театральний реквізит буде неушкодженим [941, с. 61].

На таких умовах можна було замовити й театральні п'єси, оркестрові партитури нот “Ой, не ходи Грицю”, “Невольник”, “Ніч під Івана Купала”, “Бувальщина”, “Як ковбаса та чарка, то минеться сварка” вартістю для членів кооперативу 4 зл. за примірник [941, с. 61]. На бажання театального гуртка кооператив направляв художників для виготовлення декорацій, надавав поради тощо. Для цього читальня або театральний гурток мали бути членом

кооперативу й платити хоча б 10 зл. щорічного внеску, або частинами 6 зл. і 5 зл. Театральна комісія 24 січня 1924 р. повідомляла усі аматорські гуртки, що читальні, які забажають позичити гардероб для театральних вистав, повинні мати гарантійного листа від своєї філії з порукою, що реквізит зберігатимуть у належних умовах і повернуть у зазначений термін [941, с. 62].

Для ефективнішої підготовки керівників аматорських театральних гуртків проводилися театральні курси. 2 квітня 1923 р. на загальних зборах товариства ухвалено рішення про організацію курсів для диригентів. Перший театральний курс для аматорів і режисерів організувала театральна комісія при філії у Сокалі 20 квітня 1926 р. і 20 – 24 травня 1926 р. Завдання курсу полягало у тому, щоб зацікавити аматорів театральним мистецтвом [942, с. 91]. М. Гевський із Сущина Тернопільського повіту цікавився курсами нотного співу й організації аматорських театрів. Такі курси планувалося організувати восени 1923 р., про що повідомлялося у часописах [943, арк. 8 – 8 зв, 9]. Зазначений курс проводився для режисерів і керівників аматорсько-театральних гуртків, членів читальняних хорів і музичних колективів упродовж травня-червня 1929 р., до програми якого було внесено десять предметів [907, арк. 3 – 4]. 12 січня 1924 р. Головний відділ повідомляв про те, що упродовж 15 січня – 17 березня 1924 р. у бібліотечній залі “Просвіти” відбудеться курс для аматорів і інструкторів аматорських театрів. На відкритті курсу М. Вороний виголосив виклад “Мистецтво сценічне”, а О. Стадник – “Праця аматорів”. Як планувалося, курс завершився постановкою комедії І. Франка у трьох діях “Учитель” [943, арк. 5, 7].

11 червня 1924 р. “Просвіта” повідомляла дирекцію поліції у Львові, що 17 червня 1924 р. у залі музичного товариства ім. М. Лисенка відбудеться свято на честь І. Франка з такою програмою: промова М. Галуцинського, силами слухачів аматорського театального курсу буде поставлена комедія у трьох діях І. Франка “Учитель”, дозволена до постановки рескриптом намісництва з 13 травня 1894 р. ч. 5017 і дирекцією львівської поліції ч. 13504/894. Вартість квитків складала: у партері: – 3 млн. п. м., однорядні крісла – 2,5 млн. п. м.,

дворядні – 2 млн. п. м., трирядні – 1,5 млн. п. м., балкон: однорядні крісла – 2,5 млн. п. м., дворядні – 2 млн. п. м., трирядні – 1,5 млн. п. м. Прибуток призначався на пам'ятник І. Франку [943, арк. 44 – 45].

Для більш ефективного заохочення бажаючих взяти участь у його проведенні використовували рекламу [943, арк. 47]. Кількість учасників курсу складала 77 осіб. У звіті повідомлялося, що присутність учасників на кожній лекції становила 36 осіб. За нашими даними, на основі аналізу щоденника П. Мурського, адміністратора курсу виявилось, що на першій лекції були присутні всього 33 особи, упродовж навчання – від 23 до 57 слухачів. Значно більше слухачів відвідувало заняття з режисури, будови аматорської сцени, реквізиту, менше – дикції, декламації [943, арк. 12 – 42]. Курс нараховував тридцять теоретичних лекцій, по дві години щоденно. Текст, дикцію й декламацію викладав М. Вороний, директор драматичної школи, дикцію, текст, декламацію (26 год.) й режисуру (14 год.) – Й. Стадник, директор українського театру, костюмування (3 год.) – актор А. Березовський, початки театрального мистецтва (2 год.) – І. Свенціцький та інші [943, арк. 7 – 7 зв].

У листопаді 1924 р. “Просвіта” і “Український театр” організували двомісячний курс для аматорів і режисерів аматорських театральних гуртків. Адміністратором було призначено Й. Стадника [943, арк. 48]. 30 листопада 1925 р. проводився курс для режисерів і керівників аматорських театрів, на якому викладали М. Вороний, директор драматичної школи, П. Мурський і Л. Лісевич. До програми курсів входила організація аматорських гуртків, техніка сцени, режисура, історія театру, вимова, рухи тощо [414, арк. 13]. (Дані щодо часу й місця проведення курсів, кількості учасників (1927 – 1928 рр.) і у 1937 – 1938 рр. подано у табл. 5.143 – 5.144).

У запропонованому плані піднесення культурно-мистецького рівня аматорських гуртків емігранта з Великої України Л. Кемпа, який, зважаючи на свій значний досвід у цьому питанні, працюючи актором з 1921 р., організував три режисерських курси у кінці 1934 р. у Старому Самборі за участі 30 осіб, (від 20 до 31 травня 1935 р. у Самборі кількість учасників 35 осіб, 10 – 15

червня 1935 р. у Рудках 25 осіб), основна увага зверталася на те, що читальні, які б бажали мати театрального інструктора, повинні оплачувати зі своїх вистав певний відсоток на утримання інструктора [944, арк. 1 – 1 зв].

Для координації спільних дій і розробки основних напрямків театральньо-аматорської діяльності Головний виділ і бібліотечна комісія планували проведення з'їзду. Ухвалу про його проведення було прийнято на загальних зборах 25 грудня 1925 р. [421, арк. 40 – 41]. 23 лютого 1925 р. голова “Просвіти” М. Галущинський і голова театральної комісії о. І. Туркевич у зверненні “До всіх філій товариства “Просвіта” у краю” наголошували на тому, що театральна комісія намагається вивести театральний рух на високий рівень. Тому планували організацію короткотермінових курсів для режисерів театральних гуртків при кожній філії, видання підручників і порадників для гуртків, зібрання даних про них, скликання з'їзду [945, с. 17 – 18].

Справді важливою подією у житті аматорських театральних гуртків стало проведення 7 листопада 1926 р. крайового з'їзду керівників і режисерів аматорсько-театральних гуртків. Він визначив основні напрямки розвитку театального мистецтва [946, с. 97; 205, с. 256 – 257]. Про його проведення Головний виділ повідомляв дирекцію поліції у Львові 1 листопада 1926 р., подавши до відома його програму [414, арк. 25]. Основу проведення з'їзду склали чотири виступи: М. Галущинського про “Значіння й завдання аматорського гуртка”, Д. Садовського – “Значення музики й співу”, Б. Чайковського – “Організація музичних гуртків і хорів”, П. Мурського – “Організація аматорських гуртків і театральних комісій” [946, с. 98]. З'їзд закінчився виставою М. Гоголя “Одруження” [947, с. 125]. Під час проведення з'їзду діяла перша крайова театральна виставка театального реквізиту [205, с. 256 – 257]. До речі, М. Галущинський, виступаючи, зазначив, що “...аматорський театр повинен признавати читальню, а не від неї відділюватися, або вести роботу так, щоб вона не йшла у розріз із працею читальні” [948, с. 144]. Усього було заслухано три виступи (М. Галущинського, П. Мурського, Б. Чайковського) у присутності 217 делегатів [948, с. 144].

У дискусії, що виникла після виступів, делегат О. Коберський із Самбора зауважував, що з'їзд повинен створити централізовану структуру, яка б об'єднувала діяльність усіх аматорських гуртків, тоді театральна комісія при "Просвіті" буде зайвою і товариство витратить менше коштів на її утримання. Питання існування театральної комісії було знято, зважаючи на те, що не усі аматорські гуртки діяли при читальнях товариства, були й при "Соколах", "Лугах". Тому функціонування комісії визнали доцільним. П. Кобат із Стрия зазначав, що варто було б залучити до праці у аматорських гуртках місцевих дяків, за це громада надавала б їм частину землі у користування. І. Підстригач, делегат із Рівного, наголошував на потребі підготовки режисерських кадрів [948, с. 150]. На з'їзді виникла ідея організації при філіях "Просвіти" випозичалень для аматорських театральних гуртків. Чистий прибуток від вистав читальні складали б на її потреби. Наприклад, тридцять читалень могли б одноразово скласти суму у розмірі 50 зл. і за ці кошти закупити необхідні речі [128, с. 33].

"Просвіта" серед західноукраїнських письменників проводила конкурси на кращу виставу, приурочену до діяльності товариства. Зокрема, 27 жовтня 1932 р. Головний відділ звертався до А. Курдидика, А. Лотоцького, М. Матієва-Мельника, Р. Купчинського, І. Карницького, Ю. Шкрумеляка з тим, щоб вони написали одноактову виставу на дві дії, без змін декорацій, без сентименталізму й пропагандистського характеру, зате з гумором, пов'язану з річницею заснування товариства або його діяльності у цілому. Матеріали подавалися до 31 жовтня 1932 р. Гонорар автору становив суму в розмірі 40 зл. [949, арк. 1]. Матеріали на конкурс подавали не лише відомі письменники. К. Ткач з Сатеринівки Сарненського повіту також надіслав на конкурс п'єсу "Пекельна справа", без авторського підпису і навіть без псевдоніма. Свідченням таланту автора було повідомлення про наявність ще однієї комічної п'єси з життя лікарів і забобонників [950, арк. 1 – 3].

Отже, театральна-аматорська діяльність "Просвіти" у Західній Україні в міжвоєнний період виступала важливим чинником просвітньої праці

товариства. Утворення зразкового просвітянського пересувного театру й хору сприяло формуванню національної свідомості українців, пропаганді поширення українського театральнo-музичного мистецтва. Репертуар аматорсько-театральних гуртків “Просвіти” міжвоєнного періоду містив твори різноманітного характеру за жанром і тематикою, відігравав надзвичайно важливе значення у їхній діяльності.

Стримуючим чинником у розвитку аматорсько-театрального руху виступала польська влада, оскільки незаконно чинила тиск і забороняла постановку вистав, проведення вечорів відпочинку, імпрез тощо. Організація й проведення товариством з’їзду і відповідних курсів сприяла не лише фаховій підготовці керівників аматорських колективів, але й розширенню їхнього світогляду, активізації громадянської позиції.

Розширення сфери впливу галузевих комісій Головного відділу “Просвіти” сприяло активному поступу важливих напрямних розвитку товариства за рахунок вдосконалення видавничої бази, врахування запитів читачів-членів товариства на видавничу продукцію, модернізації бібліотечної сфери й організації стаціонарних й пересувних бібліотек, поповнення їхніх фондів виданнями інституції й інших українських видавництв, вигідних умов кредитування, активізації мережі аматорських театральнo-мистецьких гуртків, забезпечення необхідним реквізитом, партитурами, текстами п’єс тощо.

Отож галузеві комісії охоплювали найбільш важливі ділянки культурно-просвітньої праці інституції, стимулювали їхній поступ розширенням й вдосконаленням форми й змісту, кількісного і якісного наповнення видань, розгалуженої організаційної мережі філіяльних й читальняних бібліотек, мережі аматорсько-театральних колективів. Розширення сфери впливу галузевих комісій сприяло інтенсивному розвитку видавничої, бібліотечної і аматорсько-театральної сфери функціонування “Просвіти”, виступало основним чинником й дієвим показником культурно-просвітньої праці товариства.

РОЗДІЛ 6

“ПРОСВІТА” В ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

6. 1. Ювілеї “Просвіти” як одна з форм консолідації української спільноти

Особливостями відзначення ювілеїв “Просвіти” була активізація освітньої праці товариства із залученням якомога більшої кількості членів. Власне проведення святкувань у міжвоєнний період вимагало значних моральних зусиль, матеріальних коштів, тому для їхнього відзначення створювалися ювілейні комітети, об’єднувалися зусилля не лише “Просвіти”, але й інших українських інституцій, що сприяло не тільки координації дій, але й виробленню спільного плану святкування ювілею, що носив масовий всенародний характер. Особливе місце відводилося святкуванню ювілеїв 60-річчя і 70-річчя з часу заснування товариства.

Для проведення святкувань з нагоди 60-річного ювілею “Просвіти” з представників західноукраїнських товариств, організацій, установ було обрано ювілейний комітет, організовано відповідні секції, що проводили певні заходи щодо цього. На засіданні Головного віділу від 19 квітня 1927 р. обрано комісію для відзначення святкування ювілею товариства, до складу якої увійшли М. Творидло, І. Брик, Ю. Мудрак, О. Навроцький [862, арк. 1]. Важливу роль для відзначення ювілею мало звернення до української громади матеріальною підтримати свято [481, арк. 7].

На другому засіданні ювілейної наради, що проходила 4 травня 1927 р., І. Брик підтвердив обрання зазначеної комісії зі святкування ювілею, наголосивши на тому, що вона свідома своїх завдань, користуючись правом вибору, розпочала організацію комітету, що поділятиметься на секції [951, арк. 4]. Для підвищення ролі й авторитету ювілейного комітету з проведення святкування до його діяльності на першому засіданні комісії було залучено таких відомих українських громадських, політичних й культурно-просвітніх діячів, як І. Крип’якевич, Ю. Павликівський, І. Раковський, В. Дорошенко, К. Левицький, М. Донцов, В. Мудрий, Г. Костельник, І. Чапельський, І.

Павликівська, М. Коцюба, П. Дурбак, Ю. Савчак. 29 вересня 1928 р. у Львові відбулася спільна освітня нарада голів і працівників філій “Просвіти”, на яку прибуло 68 учасників від 44 філій [411, арк. 1] для підготовки до святкування ювілею й проведення Освітнього конгресу [411, арк. 11].

Власне інтенсивна праця ювілейного комітету розпочалася з вересня 1928 р. Комітет підготував відповідні інструкції з окремими програмами свят для читалень, філій, закордонних установ і преси під назвою “Інформаційні дані про 60-літню діяльність “Просвіти” [951, арк. 4]. Головний відділ також проводив конкурс на виготовлення проектів наліпок для прикрашування вікон, металевих ювілейних відзнак. Комітет прийняв проекти відзнак, наліпок українського гравера й художника М. Бутовича (Париж), маніфесту за редакцією голови комітету тощо. М. Бутович повідомляв Головний відділ, що для отримання коштів потрібно представити відповідну посвідку, яку видавало міністерство торгівлі Франції, а вже потім звертатися до польського консульства. Щоправда, в нього з’явилися певні проблеми мовного спілкування, бо потрібно було користуватися послугами перекладачів, тому що він ще недостатньо володів французькою й зовсім не знав польської мови [952, арк. 2]. Згідно з даними банківського рахунку кошти за виготовлення ювілейних відзнак М. Бутович отримав 16 січня 1929 р. на суму 128 зл. [952, арк. 3].

“Просвіта” налагодила також листування з ювелірною фірмою “Moritz Stumpf & Sohn” у Данцигу для виготовлення металевих посріблених експонатів-відзнак до 60-річчя товариства. Цьому сприяв місцевий Союз українських студентів “Основа”, який повідомляв Головний відділ про те, що для виготовлення відзнак фірма повинна мати рисунок відзнаки, її розміри, вид виконання витискуванням чи перебиванням. Виконання 600 шестикутних відзнак на шапку розмірами 2 x 2 см складало суму в розмірі 15 пфенінгів (100 гульденів = 173 зл.). Пропонувалося замовити доставку партій відзнак по 5000 шт. [953, арк. 2]. Товариство зверталось 1 грудня 1928 р. до фірми “Moritz Stumpf & Sohn” у Данцигу, подавши зразки й замовивши 50 тис. відзнак з

правом подальшого замовлення за тією ж самою ціною. Відзнаки повинні були виготовлятися з якісного металу. Тому “Просвіта” забезпечувала оплату щопівроку на умовах векселевого забезпечення. Умови, запропоновані Союзом українських студентів “Основа”, товариство не прийняло з огляду на неможливість забезпечення вчасної оплати векселя. За 50 тис. посріблених відзнак було внесено 4000 гульденів, або 6920 зл. [953, арк. 10].

Важливе значення у святкуванні 60-річного ювілею товариство мало залучення до участі “Просвіт” Волині. Ювілейний комітет звертався 19 листопада 1928 р. до повітових філій “Просвіти” на Волині, Поліссі із запитом, чи зможуть філії відсвяткувати 60-річний ювілей у своїй місцевості [954, арк. 2], долучивши інструкції з програмами й рефератами. Інструкції надавалися безкоштовно, реферати за ціною 40 і 50 сот., наліпки на вікна – 10 сот., маніфести безкоштовно. Відповідні запити було направлено у Дубно, Луцьк, Горохів, Ковель, Брест, Кременець, Холм. На заклик відгукнулася лише “Просвіта” у Горохові й декілька інших [952, арк. 6]. Проведені святкування ювілею відбулися у Лаврові, Кременці, “Українській громаді” Луцька [954, арк. 4]. Літературно-мистецьке товариство ім. Лесі Українки з Рівного надіслало привітання з нагоди 60-річчя “Просвіти”, а малярсько-різьбярська секція подарувала погруддя Т. Шевченка, за що Головний відділ направив подяку як товариству, так і згаданій секції [955, арк. 3].

Згідно з планом передбачалося упродовж грудня-квітня відсвяткувати ювілей у всіх читальнях із закінченням свята у районі кожної філії – повітовим святом. Що стосувалося закордонних товариств, то фактично святкування мало охоплювати усі країни світу (за винятком Австралії), де діяли українські товариства, упродовж 8 грудня 1928 р. – 8 грудня 1929 р. [951, арк. 6]. Закінчення ювілейного року мало відбутися у кінці вересня проведенням Освітнього конгресу [951, арк. 4] і виставкою українських видань у залах національного музею у Львові [951, арк. 32 зв]. Член Головного відділу В. Мудрий писав, що святкування ювілею “Просвіти” є святкуванням національного відродження [65, с. 3].

Проведення Освітнього конгресу було завершальним етапом святкування 60-літнього ювілею товариства “Просвіта”. Тому Головний віділ, виконуючи доручення загальних зборів товариства від 1923 р., організував окрему комісію з метою підготовки проведення Освітнього конгресу, яка на одному із засідань ухвалила програму, що містила такі основні положення, як огляд діяльності “Просвіти” у Галичині, Волині, Підляшші, Поліссі, Холмщині, починаючи з 1918 р., організацію просвітньої праці у інших народів, недоліки й вимоги функціонування товариства у сучасних умовах, потреби видавничої сфери тощо [357, арк. 6].

29 квітня 1927 р. відбулось спільне засідання представників львівських установ щодо організації й проведення конгресу [956, арк. 113]. Ширше засідання комітету відбулося 27 березня 1929 р. за участю представників двадцяти трьох запрошених установ. Основним питанням зібрання було визначення термінів проведення конгресу. Планувалося провести просвітній, кооперативний і сільськогосподарський конгреси, крайові здвиги “Сокола” і “Лугу”, сільськогосподарську виставку, яку влада заборонила організувати, тому час проведення конгресу потрібно було узгодити з представниками українських інституцій і товариств [957, арк. 21]. Є. Храпливий радив розділити свято і конгрес разом з “Соколом” і “Лугом” і провести його у червні, а конгрес із “Сільським господарем” і РСУК перенести на вересень. “Просвіта”, звертаючись 28 березня 1929 р. до РСУК, “Сільського господаря”, “Масло союзу”, “Центросоюзу”, “Народної торгівлі”, “Дністра”, “Сокола” і “Лугу”, зазначила, що, зважаючи на обставини, не варто ділити конгрес і свято [957, арк. 22].

Для надання ювілейним святкуванням масовості й підтримки інших українських товариств ювілейний комітет “Просвіти” 3 листопада 1928 р. звертався до старшини “Сокола-Батька” із проханням перенести святкування свого 35-річного ювілею з 30 червня 1929 р. на 21 – 29 вересня 1929 р. [951, арк. 110]. 24 грудня 1928 р. ювілейний комітет отримав відповідь старшини, в якій зазначалося, що з цього приводу було проведено три засідання старшини і

раніше про участь “Сокола-Батька” у ювілеєві “Просвіти” не було жодної згадки, однак незважаючи на це, старшина погодилася підтримати пропозицію Головного віділу [951, арк. 127].

7 вересня і 31 жовтня 1929 р. у зверненні “Просвіти” до “Сокола-Батька” виявилася розбіжність щодо святкування. Через те, що “Сокіл-Батько” планував провести свій окремий здвиг 30 червня 1929 р. [956, арк. 113]. Редакція часопису “Вісти з Лугу” за підписом Р. Дашкевича 4 квітня 1929 р. звернулася до “Просвіти” щодо узгодження часу проведення конгресу, обґрунтовуючи свою позицію тим, що “Сокіл-Батько” ухвалив сокільське свято об’єднати з луговим і “Просвітою” на 30 червня 1929 р. на таких умовах, що кожна з організацій покриває видатки на проведення свята, спільні витрати складають афіші, наліпки, летючки, оплата площі “Сокола-Батька”. Згідно з програмою зранку виступають “Луги” і “Соколи”, п’ять годин свята ділиться порівну на усі три організації, прибуток порівну, похід містом до будинку “Просвіти” (якщо дозволить влада) або до театральної зали, 29 червня проводяться спільні змагання з легкої й важкої атлетики, футболу, боксу [957, арк. 29 – 30]. Згідно з розпорядженням Головного віділу від 12 листопада 1929 р. до усіх філій Львівського й Станіславівського воєводств із розпродажу усіх наліпок за ціною 10 сот. за одну штуку філія отримувала 40 % від загальної суми на власні потреби [481, арк. 22].

Як виявилось, на проведення святкування на таких умовах погодився “Луг”, філія товариства “Просвіта” у Львові, “Сокіл-Батько” намагався провести свято самостійно [957, арк. 29], тому пропонувалося провести спільне свято “Лугу” й “Просвіти” на 16 червня 1929 р. [957, арк. 29 – 30]. РСУК висловлював думку щодо проведення святкування у останній декаді вересня [957, арк. 26]. Ювілейно-конгресовий комітет “Просвіти” звертався до верховної пластової команди у Львові, щоб вона надіслала на відкриття конгресу гурт пластунів як почесну сторожу [955, арк. 2]. Питання підготовки й визначення дати проведення конгресу було на порядку денному конгресової секції від 17 квітня 1929 р. І. Брик зазначав, що аналогічний конгрес

відбудеться упродовж 22 – 29 вересня 1929 р. у Кембриджі й триватиме три дні. Перший реферат буде на тему: “Засади й питання виховання дорослих” [957, арк. 36 – 37]. М. Коцюба пропонував до почесної секції запросити з виступами селян.

Конгресовий комітет в особі його голови І. Брика і М. Галущинського у липні 1929 р. звертався до філії товариства у Тереховлі, повідомляючи її про дату проведення конгресу, наголошуючи на діловому характері, щоб не перетворити його на віче. До програми проведення було внесено театральну виставу, концерт народних пісень, маніфестаційний концерт читальняних хорів, виставку популярних видань на західноукраїнських землях. Філії мали взяти участь у конгресі через своїх делегатів (не більше як три особи), яких представлятимуть голова філії або його заступник, працівник філії або ж визначний просвітянський діяч [517, арк. 7]. Оскільки до програми проведення конгресу входила постановка вистави “Запорожець за Дунаєм”, що організувала театральна комісія, “Просвіта” 17 липня 1929 р. звернулася до магістрату Львова з проханням орендувати театр на вечір 23 вересня 1929 р., на що отримала відповідь, що позитивне розв’язання питання залежатиме від ухвали дирекції театру [957, арк. 58]. Товариство також звернулося 16 серпня 1929 р. до адміністрації театру з аналогічним проханням [957, арк. 60], на що отримало відмову [957, арк. 83].

Бажаючи надати конгресові всеукраїнського характеру, ювілейно-конгресовий комітет 25 січня 1929 р. звертався до Наркомату освіти у Харкові з проханням передати запрошення на участь у проведенні конгресу товариству культурних зв’язків із закордоном, бо адреса названого товариства не була йому відома [958, арк. 1]. Що стосується вживання формулювання “всеукраїнський”, то зазначена проблема розглядалася на засіданні ювілейно-конгресового комітету “Просвіти” від 4 червня 1927 р. [956, арк. 113]. Всеукраїнська академія наук в особі секретаря, академіка О. Корчак-Чепурківського надіслала листа до товариства від 21 січня 1929 р., в якому повідомляла, що адреси “Просвіт” й інших товариств на території УРСР

надіслано до Львова товариством зв'язків із закордоном [958, арк. 4]. У супровідному листі заступника голови Всеукраїнського товариства культурних зв'язків із закордоном у Харкові від 28 січня 1929 р. вказувалося, що на прохання “Просвіти”, яке надійшло на адресу Наркомату освіти, подано список сільбудів на території радянської України, що виконували роль культурно-освітніх установ. Згідно зі списком всього сільбудів нараховувалося 85, із них на Вінницьку округу припадало 10, Дніпропетровську – 11, Полтавську – 9, Харківську – 10, Шевченківську – 10, Луганську – 8, Запорізьку – 10, Київську – 7, міських сільбудів – 10 [959, арк. 1 – 4].

На 1923 – 1924 рр. ВУСБ (Всеукраїнський сільбуд) отримав згідно з витягом із протоколу № 29/239 засідання РНК УРСР у Харкові від 25 травня 1923 р. й ухвалою замнаркома освіти суму в розмірі 488217,26 крб. [960, арк. 1]. (Кошторисна заявка на утримання селянських будинків України (станом на 1923 – 1924 рр.) подана у табл. 6.145). (Зведені дані кошторису селянських будинків України (станом на 1923 – 1924 рр.) подано у табл. 6.146). С. Сірополко з приводу свята товариства зауважував, що визнаючи єдиний засіб боротьби й у духовній сфері – фізичну силу, радянська влада повела боротьбу з “Просвітами” як з інституціями, що взяли на себе завдання поширювати та зміцнювати національну свідомість українського народу. Радянська влада ліквідувала “Просвіти”, звинувачуючи їх у тому, що вони просякнуті шовінізмом і національними традиціями, а на їх місце насадила “сельбуду”, що мусять стати міцним опертям влади на селі [961, арк. 75]. (Більшовицькі темпи руйнування “Просвіт” і передачі їхнього майна політосвітнім установам радянської України подано у табл. 6.147).

Програма проведення Освітнього конгресу друкувалася українською, німецькою, англійською й французькою мовами [956, арк. 2 – 5]. Вона містила програму пленарних і секційних засідань, “правильник” для учасників секційних засідань, початок роботи секцій і підсекцій, час виступів і дискусій тощо. Програму секційних виступів згідно з рішенням конгресової секції від 17 квітня 1929 р. ухвалено 15 травня 1929 р. [957, арк. 43]. Власне робота

Освітнього конгресу передбачала роботу трьох секцій: позашкільного виховання, що охоплювала досить широку сферу освітніх проблем, бібліотечно-музейної, основна увага у якій приділялася питанням організації бібліотечної справи і мистецької, що включала діяльність при читальнях аматорських театральних гуртків, духових оркестрів тощо [956, арк. 86]. До участі у їхній роботі з рефератами-доповідями запрошувалися представники українських громадських, культурно-освітніх установ, еміграції та УСРР [707, арк. 6]. У телеграмі з Харкова повідомлялося, що делегати від центрального правління “Сільбуду” й газети “Народне вчительство” не зможуть прибути на Освітній конгрес через те, що польське генконсульство не видало їм віз [958, арк. 5].

У програму проведення Освітнього конгресу входило відкриття конгресу 22 вересня 1929 р. й проведення його першого засідання. Після обіду передбачалося відвідування виставки українських видань у залах Національного музею. Секційні і підсекційні засідання мали проводитися 23 вересня 1929 р., завершенням яких були вистави “Запорожець” і “Вечорниці”. Наступного дня секційні засідання ще мали б продовжуватися й завершити конгрес. У другій половині дня передбачалося відвідування однієї з читалень Львова [951, арк. 32 зв]. Кожен учасник конгресу на покриття коштів на його проведення сплачував по 5 злотих, селяни й академічна молодь – по 2 зл. [951, арк. 32 зв]. Враховуючи те, що на його проведення потрібно було 35 тис. зл. [951, арк. 62], почесний дар від кожної громади передбачав суму в розмірі 200 зл. [951, арк. 62].

Основні резолюції II Освітнього конгресу в основному стосувалися питань розвитку дитячих бібліотек і піднесення культурно-освітнього рівня жіноцтва [951, арк. 104]. Конгрес протестував проти поліційних переслідувань польською владою просвітнього руху на Волині [956, арк. 105]. Звіт про роботу ювілейно-конгресового комітету готувала комісія у складі голови І. Брика, М. Коцюби, М. Творидла, Ю. Мудрака, О. Охрима, Семківа, М. Брилинського, Ю. Павликівського, З. Пеленського, В. Щурата. Всього у конгресі взяла участь 541

особа (підраховано автором) [957, арк. 1 – 12]. За іншими даними – 273 особи [957, арк. 109 – 113]. Через проведення Освітнього конгресу товариством оголошувався конкурс на гімн “Просвіти”, що тривав до 15 жовтня 1928 р. [951, арк. 89], пізніше його термін продовжили до 30 жовтня поточного року [937, арк. 81]. На конкурс надіслали свої матеріали Н. Вишиванюк із Любіна [962, арк. 3], Ф. Макух із Качанівки [962, арк. 5], А. Курдидик із Перемишля [962, арк. 18], В. Щурат зі Львова [962, арк. 58] та багато інших авторів. Усього вісімнадцять осіб надіслали на конкурс свої матеріали, з них слова і мелодію – дві особи, лише мелодію (слова В. Щурата) – сам автор [962, арк. 65]. 31 березня 1929 р. рішенням ювілейного комітету “Просвіти” було обрано слова гімну В. Щурата.

Отже, святкування 60-річного ювілею “Просвіти” свідчило про значну підготовку до його проведення, створення ювілейного комітету, збору пожертвувань на користь товариства, кампанії масового членства, організації Освітнього конгресу і його секцій, залучення філій і читалень, церкви, кооперативів, шкіл, українських установ не лише Західної України, але й закордонних інституцій. Окремо підготовлені програми проведення святкування ювілею для філій, читалень, закордонних установ давали змогу провести свято на належному рівні, виходячи з об’єктивних умов у цілому й можливостей зокрема.

Надзвичайно важливе значення для “Просвіти” у міжвоєнний період мало відзначення 70-річного ювілею її діяльності у 1938 р. Уперше питання святкування ювілею ухвалено на засіданні Головного віділу 31 березня 1937 р. [211, с. 48]. Зважаючи на загальнонаціональне значення ювілею, до святкування було залучено К. Левицького, М. Цегельського, А. Горбачевського, І. Громницького, які на засіданні від 6 квітня 1937 р. схвалили відзначення 70-річного ювілею, задекларували проведення спільної наради представників усіх українських товариств [211, с. 48]. Делегація у складі К. Левицького, А. Горбачевського, І. Брика мала аудієнцію у митрополита А. Шептицького, який схвалив почин “Просвіти”, благословивши його [211, с. 48].

На спільній нараді представників усіх українських установ, товариств та чільних найстаріших діячів-сеньйорів у Львові 22 квітня 1937 р. проголошено 1938 рік ювілейним роком матірної “Просвіти” [963, арк. 3; 211, с. 48]. До участі у її проведенні було запрошено 5 почесних членів “Просвіти”, 70 представників від 53 установ, 11 журналістів. Чотирнадцять службовців товариства утворили ширший ювілейний комітет, обравши президію, почесний комітет, до складу якого увійшли М. Цегельський, Д. Антонович, К. Левицький, І. Громницький, С. Смаль-Стоцький, А. Горбачевський, О. Кобилянська, О. Лотоцький, А. Волошин, робочий комітет на чолі з головою З. Пеленським і конгресовий, очолюваний О. Терлецьким [211, с. 48 – 49].

У виданому маніфесті “До Українського Народу, Його Синів і Дочок на рідній і нерідній землі сущих” закликалося святкувати 70-річчя “Просвіти” [211, с. 49]. Ювілейний рік розпочався 8 грудня 1937 р., про що сповіщав другий маніфест “Просвіти” [211, с. 49]. Часопис “Життя і знання” з приводу сімдесятиліття товариства зазначав, що українське громадянство проголосило 1938 рік роком “Просвіти”, тому потрібно зібрати усі сили, щоб гідно відсвяткувати ювілей [67, с. 337]. Визначаючи його мету, С. Перський радив використати 70-літню річницю існування товариства для ударної освітньої праці й жертвовності [68, с. 15], позаяк роль і значення товариства були не лише очевидним фактом, але й важливою складовою й вагомим чинником національно-культурного розвитку, ідейною основою культурно-освітнього руху у Західній Україні. Незважаючи на активний еволюційний процес політизації суспільного життя у 30-х рр., “Просвіта” зуміла зберегти статус освітньої інституції, втілюючи на практиці ідеї просвітнього характеру [131, с. 5].

Підготовка до проведення ювілейних святкувань розпочалася ще у 1934 р., коли Головний віділ прийняв рішення про те, щоб до 8 грудня 1938 р. членами товариства стало 700 тис. осіб [733, арк. 1], із яких кожен сплатить внесок у розмірі 1 зл., за що отримає спеціальну кольорову грамоту, яку в 1938 р. обміняє на ювілейну металеву відзнаку. Ювілейних грамот було випущено 25

тис. шт., вартість чотирьох накладів складала 3362,34 зл. [963, арк. 32]. Хоча у бюлетені робочого комітету 70-річчя “Просвіти” вказувалося, що вперше питання святкування ювілею розглядалося на засіданні зазначеного комітету від 31 березня 1937 р. [70, с. 4 – 5].

Зважаючи на важливість святкування 70-річчя для української суспільності, Головний відділ звертався до редакцій часописів із пропозицією проведення спільної конференції щодо обговорення питань майбутнього ювілею [441, арк. 37]. 1 березня 1935 р. на зібранні духовенства Львівського і Бібркського повітів, що відбувалося у приміщенні філії “Просвіти” ім. М. Шашкевича у Львові, голова філії С. Магальяс у своєму виступі, окрім інших питань, основну увагу зосередив на проведенні 70-річного ювілею товариства, у якому філії і читальні повинні були виступити організовано. Зібрання свого роду було свідченням того, що духовенство підтримує почин товариства у святкуванні ювілею. На зборах делегатів читалень, що проходили 6 травня 1938 р., закликано духовенство Львівського повіту взяти якнайширшу участь у святі “Просвіти” [404, арк. 12].

У вересні 1935 р. Головний відділ звертався до греко-католицького єпископського ординариту у Філадельфії й Вінніпезі, ігуменату монастиря чину св. Василя Великого у Едмонтоні, Монтеді (Канада) і Прудентополісі (Бразилія) з причини святкування 70-річного ювілею й посвячення прапора, оскільки товариство до 1938 р. планувало збільшити кількість членів до 1 млн. [578, арк. 10]. Зважаючи на масовість членства та економічну кризу, членський внесок було знижено з 2 дол. США до 1 дол. США, однак такий член не отримував книжок, а лише той, хто сплатив 2 дол. США [578, арк. 11].

У деяких громадах святкування 70-річчя ювілею товариства пов’язували з 950-річчям хрещення Русі, тому місячник “Просвіта” (Ч. 10 – 12, 1938 р.) повністю присвячувався матеріалам ювілейних святкувань [69, с. 195 – 232]. У Турці відбулося спільне святкування двох ювілеїв у присутності тридцяти священиків, голови філії священика Г. Лакоти й голови “Просвіти” І. Брика за участю 20 тис. осіб з архієрейською відправою й масовим походом громадян на

річку Яблінку, де відбувалося водосвяття [964, с. 7; 965, с. 2 – 3; 966, с. 88]. Однак не всі громади об'єднували два свята у одне спільне святкування. У Березові було відсвятковано лише 950-річчя хрещення Русі, а ювілею з нагоди 70-річчя “Просвіти” не святкували [227, с. 419 – 422].

Влада дозволяла збір коштів на користь “Просвіти” згідно з артикулом 2 від 15 березня 1933 р. про громадські збірки (Dz. U. R. P. Nr. 22. poz. 162) і розпорядження міністерства внутрішніх справ від 14 липня 1934 р. (Dz. U. R. P. Nr. 69 poz. 638) у Львові й воєводстві, в т. ч. у повітах Березів, Кольбушово, Кросно, Ніско, Переворськ, Ряшів, Сянік, Лісько, Тарнобжег [733, арк. 42]. Однак жертводавці мали змогу отримати їх лише у кінці січня 1939 р., після того як філії надсилали до Головного віділу дані щодо зібраних коштів у своїй місцевості [733, арк. 67].

Масовість ударної кампанії товариства для залучення якомога більшого числа членів зумовлювалася тим чинником, що “Просвіта” провела цілеспрямовану й активну підготовчу роботу, видавши 3 тис. інструкцій для повітових, міських “мужів довір'я” й окремих читалень і 10 тис. інструкцій для сільських мужів довір'я, 11 тис. закликів-рефератів для перепису членів [733, арк. 3]. Членів читалень зобов'язували сприяти “мужам довір'я” у виконанні покладених на них обов'язків [733, арк. 6]. Ювілейний комітет у жовтні 1937 р. звертався до “мужів довір'я”, що не усі з них свідомо виконують завдання приєднання членів до товариства [963, арк. 45]. У “Пропам'ятній книзі” мали бути вписані лише ті члени, які сплатили внески за 1937 – 1938 рр. [733, арк. 66]. Як передбачалося, запис у “Пропам'ятну книгу” мав принести 30 тис. зл. [963, арк. 84]. До “Пропам'ятної книги” вписали свої побажання представники духовної академії і семінарії, НТШ, “Рідної школи”, РСУК, “Дністра”, Міщанського братства, “Маслосоюзу”, ГІКА, “Зорі”, “Сили”, “Воли” [963, арк. 26]. 14 квітня 1938 р. українські товариства Львова, які представляли О. Луцький, М. Капуста, Ю. Шепарович, М. Творидло, М. Мартюк, С. Кузик, Ю. Павликовський, М. Лазорко, А. Палій, А. Мудрик, ухвалили рішення про

матеріальну підтримку “Просвіти” з нагоди ювілею [71, с. 2 – 3]. РСУК у зв’язку з ювілеєм товариства ухвалив відповідну відозву [70, с. 9].

Питання масового залучення членів було настільки важливим, що Головний виділ визначив матеріальну винагороду для філій і повітових організаторів. Суми сплачених членських внесків у розмірі 1 зл. і 2 зл. від фізичних осіб, з яких 15 % отримував організатор, а 5 % – філія, від сплачених внесків читалень у сумі 25 зл., організатор отримував 10 %, решту – філія, від внесків кооперативів у сумі 12 зл. організатор отримував 5 %, решту – філія. За сплачені членські внески від кооперативів й інших установ упродовж 1928 – 1934 рр. отримував організатор 10 %, а якщо кооперативи платили внесок у розмірі 2 зл. щорічно – 30 % [733, арк. 13]. Для “мужів довір’я” передбачалися й премії. За приєднаних 25 – 50 осіб їм безкоштовно надавалися місячні книжечки “Просвіти”, видані у 1935 р., за 50 – 100 осіб – місячні і кварталні книжечки, за 100 – 150 осіб – місячні й кварталні книжечки і за 10 зл. видання “Української письменності”, за 150 – 200 осіб – місячні і кварталні книжечки, “Життя й знання”, від 200 осіб і більше – ще й спеціальна додаткова винагорода [733, арк. 16].

Для залучення коштів юридичних і фізичних осіб на проведення ювілейних святкувань 6 травня 1937 р. Головний виділ звертався з проханням щодо розміщення реклами у календарі “Просвіти” на 1938 р., де ціла сторінка форматом 24x16 см коштувала 300 зл., $\frac{1}{2}$ сторінки – 160 зл., $\frac{1}{4}$ сторінки – 90 зл., $\frac{1}{8}$ сторінки – 50 зл., $\frac{1}{16}$ сторінки – 30 зл. [733, арк. 40]. С. Магальяс вказував, що ювілейний календар “Просвіти” на 1938 р. вийшов із друку ще у половині вересня 1937 р. і у Тернопільському воєводстві не мав значного поширення, тому Головний виділ прийняв рішення про те, що 20 % вартості від проданих календарів належатиме тому, хто їх реалізовуватиме [733, арк. 24].

Ювілейний комітет звертався до дирекції Центробанку у Львові з проханням про надання позички в сумі 5000 зл. для святкування й видання ювілейних відзнак, грамот, нот, книжечок тощо. Гарантією сплати вказаної суми було те, що, починаючи з листопада 1937 р., посередниками позички

виступатимуть філії, читальні, “мужі довір’я”, які отримані від розпродажу кошти перерахують Центробанку [963, арк. 32]. Українські кооперативи ухвалили 5 % чистого річного прибутку надати Центробанку на рахунок “Просвіти” [963, арк. 24]. Львівський воєвода З. Царевич згідно з рішенням L.PB.27/45/38 дозволив на терені Тернопільського і Станіславівського воєводства проводити семимісячний збір пожертвувань на прапор товариства упродовж 13 травня – до кінця грудня 1938 р. [733, арк. 42]. У січні 1939 р. Головний відділ звертався до філій, щоб вони попередили місцеву владу про наслідки проведеної акції [733, арк. 67].

Президію почесного ювілейного комітету очолювали такі відомі особистості, як К. Левицький і А. Горбачевський. До його складу входили З. Пеленський, М. Творидло, С. Кузик, Л. Максимонька, О. Голян, Л. Макарушка, М. Осінчук, П. Петрик. 10 травня 1937 р. ювілейним комітетом видано маніфест-звернення до українського народу, усіх українських національних товариств, установ, організацій у США, Канаді, Бразилії, Аргентині, Югославії, Болгарії, Франції, Німеччині, Чехословаччині та інших країнах Європи. Закликалося усе організоване українство сповнити свій національний обов’язок щодо “Просвіти” – гідно відзначити її 70-річний ювілей [967, арк. 1, 3, 12].

Свято з нагоди ювілею “Просвіти” відбулося 12 грудня 1936 р., його організувала ОДВУ (Організація державного відродження України), створивши для цього окремих святковий комітет у складі: голови Т. Свистуна, заступника голови М. Ворончака, секретаря С. Ялечка, скарбника А. Колодія. У концерті взяли участь три хори: хор ім. О. Кошиця з Філадельфії, хор “Бандурист” із Трентону, Український козацький хор. Пожертвування на “Просвіту” склали 228,50 дол. США, які надсилалося до Львова [70, с. 9]. У виданні “Просвѣта”, що видавалося в Софії, про 70-річний ювілей товариства зовсім не згадувалося [968]. 28 січня 1938 р. УНІ провів свято “Просвіти”. Академію відкрив його директор І. Мірчук [969, с. 11 – 12]. “Діло” від 17 липня 1938 р. писало про організацію ювілею “Просвіти” у Канаді. Українське громадянство, за почином “Братства українців-католиків” й освітньо-економічного гуртка у Вінніпезі,

провело чотири конференції усіх українських культурно-освітніх установ міста. Конференції проводили о. В. Кушнір, адвокат Д. Якімишак. Активну участь у конференціях брали секція “Братства українців-католиків” у Манітобі, економічно-освітній гурток Інституту “Просвіти”, читальня “Просвіти”, Народний дім, школа ім. М. Шашкевича, Інститут ім. Т. Шевченка, товариство “Кобзар”. На останній конференції обрано ювілейний комітет, до складу якого увійшли голова В. Кушнір, перший заступник голови комітету Т. Ферлей, другий заступник голови Д. Якімишак, секретар І. Байдюк, рекламний агент А. Загарійчук, скарбник Г. Мудрий, касовий писар А. Господин. Контрольну комісію представляли М. Мелешця, С. Мотало й С. Сірий [898, арк. 31].

У звіті з діяльності ділового ювілейного комітету від 16 вересня 1937 р. повідомлялося, що на дев'яти засіданнях обговорено потребу видання трьох масових пісень, трьох немасових, трьох маршів для духових оркестрів та дві в'язанки-пупуррі. За кордон вислано 90 відозв і маніфестів: у Канаду – 43, Америку – 16, Бразилію – 5, ЧСР – 14, СРХ – 6, Болгарію – 1, Австрію – 3, Німеччину – 4, Швейцарію – 1, Францію – 4, Данію – 1, Туреччину – 1, Маньчжурію – 1, Бельгію – 1, 250 листів приватним особам за кордоном [970, арк. 12, 13]. Бажаючи заручитися підтримкою громадськості, почесний ювілейний комітет в особі К. Левицького, о. М. Цегельського, А. Горбачевського, ділового ювілейного комітету на чолі із З. Пеленським (секретар комітету П. Петрик), Головного віділу “Просвіти” звертався до керівництва римо-католицької церкви [963, арк. 18] і до владики римо-католицької церкви у США [964, арк. 19], філій Союзу українок [733, арк. 35] і запросив на ювілей “Сокола-Батька”, “Луг”, Товариство служниць, студентську громаду, духовну академію, “Супругу”, “Бесіду”, “Зорю”, “Силу”, “Волю”, Народну організацію, Міщанське братство, Суспільний промисел з проханням підтримати всенародний ювілей товариства [963, арк. 34].

26 – 27 лютого 1938 р. товариства і гурти КЛК (Львів, Ворохта, Гряда), Сокіл (“Сокіл-Батько”, “Сокіл (II, III, IV, V)” – Львів і “Сокіл” (Глиняни), “Стріла” (Львів), СК “Рідна школа” (Львів), “Орли” (Львів) виставили на участь

у змаганнях із нагоди ювілею 146 спортсменів [971, с. 9 – 10]. КЛК влаштував рейд лижників, членів клубу, що тривав 19 – 20 лютого поточного року, у якому взяли участь 16 лижників на чолі з головою товариства. Траса рейду становила 80 км, всього за 17 годин важкого маршу, до Львова прибули лижники, привізили у срібній чаші землю з Білої гори в Підлиссі, яка вважалася символом зв'язку “Просвіти” із М. Шашкевичем [972, с. 12 – 14; 211, с. 50]. 21 вересня 1938 р. відбулися товариські змагання українських спортивних товариств “Скала” (Мостиська) і “Дністер” (Самбір), приурочені до ювілею “Просвіти”. Прибуток від них було призначено на потреби товариства [973, арк. 1]. Також проводилися інші спортивні змагання, зокрема дводенний футбольний матч у Львові [211, с. 50]. Головний відділ, президія ділового ювілейного комітету надіслали подяку усім спортсменам, які взяли участь у змаганнях з нагоди ювілею “Просвіти” [963, арк. 81].

Програма ювілею мала всенародний характер і передбачала організацію народного здвигу у Львові (повітових і сільських здвигів на місцях), посвячення прапора Матері-“Просвіти”, проведення конгресу української культури (відповідного конгресу на місцевому рівні), виставки мистецьких досягнень товариства за 70 років, створення Фонду української національної культури “Просвіти” [963, арк. 10]. Також було заплановано проведення Дня українки-громадянки [74, с. 53 – 55], Дня української молоді [74, с. 8 – 9], програма масових заходів на селі [974, с. 3 – 4]. Філія у Жовкві подала на розгляд районної наради зразок звіту читалень із ювілейних святкувань, що складався з двадцяти п'яти пунктів [733, арк. 53]. Згідно з рішенням ювілейного комітету 50 % надходжень від сільських ювілейних святкувань залишали для власних потреб читальні, 50 % надсилали до філій, які з цих коштів 25 % передавали Головному відділові [963, арк. 22].

22 квітня 1937 р. на засіданні представників українських центральних установ було утворено спеціальний комітет із підготовки й проведення у 1938 р. Конгресу української культури [975, арк. 1 – 2; 976, арк. 1]. 28 квітня 1937 р. на засіданні комітету його головою обрано О. Терлецького, заступниками Ю.

Павликівського та В. Сімовича, секретарями М. Дужого й В. Ковальчука [976, арк. 29 – 30]. Згідно з протоколом першого засідання конгресового комітету І. Брик висунув ідею об'єднання 70-річного ювілею з проведенням конгресу [976, арк. 29 – 30]. До складу президії конгресового комітету входила комісія у складі трьох осіб, а саме: І. Брика, І. Раковського, А. Жука, якій доручили опрацювати конкретний план проведення конгресу, який було запропоновано на його наступному засіданні [976, арк. 30]. Діловою президією конгресу була президія конгресового комітету, окрім того, планувалося обрання на конгресі почесної президії [976, арк. 3].

7 травня 1937 р. комісія у присутності голови комітету О. Терлецького подала план, що складався з чотирьох основних розділів: завдань й організації конгресового комітету, завдань й складу конгресу, програми проведення [976, арк. 2]. Завдання й організація конгресового комітету, що був складовою частиною ювілейного комітету “Просвіти” і співпрацював з його президією, діловим комітетом й Головним віділом, ґрунтувалися на тому, щоб провести його у рамках 70-річного ювілею товариства, створити постійні й тимчасові комісії для вирішення окремих завдань, налагодити відносини з українськими організаціями й товариствами, приватними особами [976, арк. 1].

Окрім того, його завдання передбачали аналіз досягнень українського народу в сфері духовної й матеріальної культури, особливо стану шкільної й позашкільної освіти, культури й мистецтва, преси, книжкової продукції, фізичного розвитку; виявлення напрямних й практичних заходів для піднесення організованості, культурного рівня й матеріального добробуту українського народу; створення постійного національного органу “Ради Української Культури” (РУК), який би захищав національні інтереси українського народу у широкому розумінні цього слова, координував діяльність різних національних культурних і суспільних організацій, центральним джерелом інформацій і директив у всіх сферах культурного й суспільного життя українського народу [976, арк. 2].

Для ефективної й продуктивної праці, авторитетності ухвал конгресу до його складу передбачалося ввести національну еліту українського народу: визначних представників науки, літератури, мистецтв у різних сферах культурного, суспільного й економічного життя, зокрема митрополитів і єпископів греко-католицької й православної церков, членів Української академії наук, професорів університетів та науково-дослідних установ, представників українських центральних наукових, просвітніх, економічних, добродійних, фізкультурних і суспільних організацій із західних українських земель і еміграції, депутатів до установчих організацій із західних українських земель, пресу. Комітетом із проведення конгресу було підготовлено й надіслано афіші на адреси 33 приватних осіб і установ у зв'язку з проведенням конгресу [976, арк. 45 – 46]. Членами конгресу вважалися усі члени ювілейного комітету. Загальна кількість членів конгресу не повинна перевищувати 350 до 400 осіб [976, арк. 3]. Крім того, на пленарних засіданнях могли бути запрошені й гості.

Окремі маніфестаційні імпрези, пов'язані з організацією конгресу, передбачали проведення виставки періодичної преси і книжкової продукції в основному з українознавства, виданої на всіх українських землях і в еміграції, еміграційної преси і книжок “Просвіти” за весь період її діяльності; виставку українського образотворчого мистецтва пореволюційної доби, кооперативної й приватної торгівлі й промислу, театральні вистави, концерти, музику й спів; показові виступи гімнастичних організацій у день проведення конгресу, маніфестаційний хід гімнастичних організацій і делегацій центральних установ та філій “Просвіти” вулицями Львова у день проведення конгресу [976, арк. 6 – 7]. До практичного втілення накреслених планів залучалися бібліотеки НТШ і “Просвіти”, організація митців, РСУК і “Союз українських купців”, театральні й музичні організації, “Соколи”, “Луги”, “Каменярі” [976, арк. 7]. Тому 28 вересня 1937 р. відбулося спільне засідання президії конгресового комітету, до складу якого входили представники “Сокола-Батька”, “Великого Лугу”, “Орлів”, “Каменярів”, також було запрошено С. Гайдучка, співзасновника й активного діяча сокільського й спортивного руху, щодо презентації усіх

українських спортивно-руханкових організацій на конгресі української культури 1938 р.

Ювілейний комітет 24 серпня 1937 р. звертався до філій з ухвалою, що кожна українська установа, кожен українець і українка повинні скласти пожертвування на нитку (звичайну, шовкову, срібну і золоту) для прапора “Просвіти”, за що жертводавець отримував пам’ятну грамоту й прапорець розміром 60 x 40 см з емблемою ювілейного року. Найменший дар для установ становив 15 зл. [963, арк. 10]. 16 листопада 1938 р. ювілейний комітет із проведення 70-річчя звертався до дирекції Центробанку з проханням покрити 1900 зл., які позичила “Просвіта” на нитку для прапора товариства [977, арк. 50]. У зв’язку з акцією Головного відділу щодо збору коштів на прапор “Просвіти” інспектори провели у червня 1938 р. сорок одну конференцію (підраховано автором) [486, арк. 50]. У шести місцевостях: Кракові, Лежайську, Лиську, Новому Санчі, Устриках Долішних влада заборонила її проводити [486, арк. 51].

Окрім того, жертводавці, які внесли пожертвування від 5 зл. і вище на нитку для прапора, мали ще отримати ювілейні ілюстрації, яких було випущено два види, великого формату трьох видів – 15 тис. штук, малого формату чотирьох видів – 20 тис. штук на суму 5202,44 зл. [963, арк. 27]. Плакати у мистецькому оформленні митця М. Бутовича й Ю. Краківського присвячені 70-річчю “Просвіти”, друкувалися у Львові (Низодрук “Унія”) [978, арк. 1]. 7 червня 1938 р. ювілейний комітет “Просвіти” запропонував громадськості картини, приурочені 70-річчю товариства. Перша з них, представлена художником С. Гординським, символізувала стилізований прапор “Просвіти”, обрамлений з обох боків рослинним орнаментом на тлі будинку товариства й мотивів ювілейної відзнаки. Друга (автор Ю. Краківський) – мистецька персоніфікація “Просвіти” й оформлення пісні “Угору стяг” на фоні Печерської лаври у Києві й собору св. Юра у Львові, що символізувала єдність українських земель і просвітньої ідеї. Третя (автор М. Бутович) – передавала авторське бачення пісні “Просвіти” армія йде...”. Усі картини продавалися лише за

готівку по 5 зл. за штуку зі зниженням вартості для філій на 30 %. Чотири менші за форматом картини М. Бутовича присвячувалися боротьбі з неписьменністю. Вартість кожної з них складала 50 гр. з 30 % зниженням вартості для філій [405, арк. 38].

Проводився конкурс на прапор, матеріали якого надсилалися до ювілейного комітету не пізніше 31 липня 1937 р. Винагорода за участь у ньому складала 75 зл., за прийнятий проект – 200 зл. [963, арк. 25]. Виготовлення прапора коштувало 1500 зл. [963, арк. 83]. До речі, світлина з прапором “Просвіти” подана у “Лемківському календарі” на 1968 р. [143, с. 23]. 16 листопада 1937 р. відбулося засідання так званої “прапорової” комісії у складі голови І. Брика й членів О. Кульчицької, М. Осінчука, М. Драгана й П. Ковжуна з таким порядком денним: розгляд проектів прапора, жетонових відзнак, афіш пропагандистського змісту [963, арк. 55].

Ювілейний комітет звертався з листом до філій товариства, щоб у повітах створювалися відповідні комітети з такими секціями, як “прапорові”, фонду національної культури і конгресові [963, арк. 63]. “Прапорова” секція мала контролювати виплату коштів українськими установами на нитку для прапора [963, арк. 63], секція фонду національної культури здійснювала контроль за оподаткуванням усіх українських установ і громадян на цей фонд [963, арк. 64], секція конгресова готувала проведення повітового й сільського освітнього конгресів [963, арк. 64]. У програму повітового ювілейного свята входило також відзначення Дня молоді, жінки-громадянки, народного господарства [963, арк. 67 – 68]. Упродовж ювілейного року усі сільські бібліотеки мали об’єднатися й утворити одну спільну бібліотеку при читальні [963, арк. 23].

Ювілейний комітет у зверненні “До відома філій і читалень!” повідомляв, що “Просвіта” отримала дозвіл від міністерства внутрішніх справ на прапор і поширення ювілейних відзнак. Заборонялося видавати відзнаку нечленам товариства, виготовляти й використовувати прапорці, проводити відкриті збори коштів для прапора “Просвіти” [979, с. 15]. Члени “Просвіти” згідно з дозволом міністерства внутрішніх справ від 23 лютого 1938 р. мали право носити

ювілейну відзнаку товариства [447, арк. 33]. Дозволялося також використовувати її одночасно з хоругвою на загальних зборах Головного відділу, носити на головному уборі. Вартість відзнаки мала становити не менше 1 зл. [405, арк. 20].

Згідно з прийнятим проектом прапор “Просвіти” мав розміри 140 x 125 см, лицевий бік якого був обрамлений блакитно-жовтими зубцями, рожевого кольору із символом “Просвіти”: жінкою, що сидить із намистом і зіркою над головою, у правій руці вона тримала смолоскип, у лівій – книжку. Біля її ніг зображено три герби: праворуч – св. Михайло з вогненным мечем, ліворуч – лев, обернений на захід, посередині – герб “Запорожжя” – козак із мушкетом. Лівий бік прапора, обрамлений жовтим кольором, блакитного кольору із золотим промінням сонця й книгою. Над сонцем напис “Просвіта”, під сонцем: “1868 – 1938” [963, арк. 25].

Важливе значення для проведення ювілею товариства відігравали жетонові відзнаки. 2 червня 1937 р. ювілейний комітет звертався до одного зі львівських професорів щодо його згоди на участь у поіменному конкурсі ювілейної жетонної відзнаки для членів “Просвіти”. Матеріали потрібно було надіслати до 31 липня 1937 р. За участь у конкурсі передбачалася премія у розмірі 30 зл., а за прийнятий проект – 100 зл. [963, арк. 9]. Усіх ювілейних відзнак три види, а саме: звичайних (50 тис. шт., ціною 4 гр. за одну штуку), окислених (20 тис. шт., ціною по 20 гр. за одну штуку) і емальованих (20 тис. шт., ціною по 30 гр. за одну штуку) було видано на суму 12 тис. зл. [963, арк. 83]. Філії отримали ювілейні відзнаки у першій половині січня 1938 р., і з усієї кількості виготовлених вартістю 1790,58 зл. отримали на власні потреби [964, арк. 29]. Найдешевші з них для масового поширення коштували по 25 гр. за одну штуку, посріблені – 50 гр., емальовані – 1 зл. [963, арк. 62]. Прибутки від продажу відзнак мали становити 29750 зл. [963, арк. 84]. Для філій вартість відзнак було знижено на 30 % і на 1938 р. вони отримали 21 тис. зл. прибутку від їхньої реалізації [405, арк. 38].

Аналізуючи матеріали архівної справи, знаходимо дані, які свідчать про те, що усіх ювілейних відзнак було виготовлено у кількості 140919 на загальну суму 2486453 зл. [874, арк. 29], а не 90 тис. шт. на суму 12 тис. зл., як уже вказувалося. Такі значні розходження у кількості виданих ювілейних відзнак дають підставу стверджувати, що контроль і облік ювілейних відзнак проводився не на належному рівні з певним порушенням обліку затрачених коштів. За даними касової книги (розпочатої 6 січня 1938 р. і закінченої 26 серпня 1939 р.), на виготовлення емальованих відзнак витрачено 50912 зл., отримано прибутку – 51177 зл., витрати посріблених відзнак склали 43345 зл., прибуток – 43947 зл., на звичайні відзнаки витрачено 45883 зл., прибуток – 53836 зл. [980, арк. 1 – 91].

У цілому, “Просвіта” видала 2255 маршів для оркестрів, 5793 пісні для хорів, 15 тис. великих ювілейних ілюстрацій, 20 тис. менших ювілейних ілюстрацій для пропаганди боротьби з неписьменністю, 262 тис. наліпок, 25 тис. ювілейних грамот. З них було реалізовано 132673 ювілейних відзнаки, 1579 маршів для оркестрів, 4302 пісні для хорів, 5358 великих ювілейних ілюстрацій, 15705 менших ювілейних ілюстрацій, 243022 наліпки, 18 тис. ювілейних грамот [211, с. 50]. 25 травня 1938 р. С. Магальяс повідомляв філії, що вони можуть отримувати від фонду національної культури й збору коштів на прапор 30 % [405, арк. 30]. Ситуація із заборгованістю зумовила збільшення надходжень від відсотків на потреби філій. На 8 серпня 1939 р. Головний відділ звертався до філій з тим, що для ліквідації їхньої заборгованості їм призначено 30 % із продажу відзнак, ювілейних наліпок, коштів на нитку прапора і 50 % від купівлі книг [447, арк. 34].

Ювілейна наліпка призначалася для декорування вікон по селах і містечках на час ювілейних святкувань [405, арк. 38)]. Афіші пропагандистського змісту, так звані “наліпки”, були роздруковані у кількості 262 тис. шт. загальною вартістю 1750 зл. (ціною 10 гр. за одну штуку) [963, арк. 36]. На 1938 р. було реалізовано 110 тис. штук [405, арк. 38)]. Також було видано ноти дев'яти маршів для оркестрів і дванадцять пісень для хорів вартістю 2809,85 зл., що

мали виконуватися на площі перед освяченням прапора “Просвіти” і на усіх повітових і сільських святах [963, арк. 36]. Ноти висилалися лише за готівку, однак при їх замовленні філії отримували знижку на 20 % [964, арк. 62]. У цілому видатки на проведення 70-річного ювілею “Просвіти” складали 40489 зл., заплановані прибутки – 272114 зл. [963, арк. 83, 84].

На конференції, що проходила 12 квітня 1938 р., З. Шахерський, міський староста Долини, заявляв представникам “Просвіти”, що товариство готується провести у Львові ювілейний здви́г українських товариств, який на Болехівщині має перетворитися на маніфестацію зорганізованості українського народу. Далі староста зазначив, що це суперечить статутіві, бо на збори кожна філія й читальня делегує одного представника. Влада може припинити діяльність товариства, бо такий здви́г є недоцільним й суперечить статутіві товариства [733, арк. 37 – 38]. Голова філії звернув увагу на той факт, що статут “Просвіти” дозволяє проводити не лише збори, але й організацію імпрез, свят, здви́гів, екскурсій і що це має бути не організаційна чи політична маніфестація, а маніфестація культурних здобутків українського народу [733, арк. 38].

10 травня 1938 р. Головний відділ товариства повідомляв філії і читальні, що воєводська влада у Львові 22 квітня 1938 р. видала розпорядження про те, що ювілейне свято “Просвіта” може провести лише за умови, що участь у ньому зможуть взяти тільки по одному представнику від філій і читалень з чотирьох воєводств (Краківського, Львівського, Тернопільського, Станіславівського) і делегації центральних управ українських установ. Не дозволялися святковий хід вулицями Львова, участь у святі хорів, оркестрів й проведення конгресу української культури [733, арк. 41]. Президія профспілкової організації просвітянських працівників СУПРУГА вважала, що проведення ювілейного здви́гу у Львові 22 – 23 травня 1938 р. не дасть можливості його підготувати й провести, оскільки оркестри й хори мали недостатньо часу для підготовки до виступів [981, арк. 1].

Зважаючи на рішення польської влади, “Просвіта” припинила підготовку масового прибуття членів товариства до Львова на 22 травня 1938 р. Натомість

закликала філії і читальні перенести заплановані святкування на місцевий рівень згідно з наміченою програмою, що обговорювалася на окружних повітових нарадах філій і читальень, де наголошувалося, власне, й на тому, що влада не проводить жодних обмежень [733, арк. 22]. 23 – 24 вересня 1938 р. у Львові проходив з'їзд голів філій і інструкторів з питань обговорення внутрішньо-організаційних справ, що стосувалися обов'язків і завдань освітніх працівників, проведення ювілейних свят, перетворення філій у самоокупні повітові осередки [405, арк. 67]. Деякі автори наголошували на тому, що польська влада заборонила саму підготовку до ювілею [132, с. 25], інші писали про урочисте відзначення 70-річчя заснування товариства 22 травня 1938 р. [133]. Насправді влада заборонила масове проведення ювілейних святкувань у Львові, однак рішення про заборону підготовки до нього з боку поліції, львівського магістрату чи воєводської влади не було.

У дев'яти читальнях Тернопільського воєводства влада заборонила проведення імпрез [982, арк. 22, 22 зв]. Повітове староство у Надвірній заборонило проводити 7 липня 1936 р. окружне просвітянське свято у Манячій [565, с. 8]. Збаразьке староство заборонило читальні у Токах організувати свято “Просвіти” [382, с. 7]. У цілому, в більшості місцевостей святкування все-таки відбулися. Голова “Просвіти” І. Брик святкував 70-річний ювілей “Просвіти” у Золотому Потоці [218, с. 264]. На Жовківщині у святкуваннях взяло участь 52 читальні і понад 15 тис. свідомих громадян [77, с. 7]. Згідно зі звітом О. Калиняка, голови читальні “Просвіти” у Сороцькому від 3 липня 1938 р., ювілейний комітет побудував біля читальні брами, одну з написом “Просвіта”, рік заснування і 1938, й біля церкви дві брами з написом “Хай живе “Просвіта”, також на святі було розпродано 225 наліпок. У зв'язку із святкуванням ювілею привітання до Головного віділу надійшли від читальні, гуртка “Рідної школи” і “Сільського господаря” із Сороцького [982, арк. 1 – 2].

Як свідчать дані звіту філії у Мостиську від 17 вересня 1938 р., у повіті нараховувалося 41 читальня, і влада не ліквідувала жодної з них, лише закрила читальню у Острозі за бездіяльність, хоча остання у подальшому відновила

діяльність. На святі, яке було організовано у 30 читальнях, розпродано 1400 наліпок, 283 ювілейних відзнак [982, арк. 5 – 6, 8]. У філії в Підгайцях відбулося 14 свят на 75 читалень, ювілейних відзнак продано на суму 660 зл., грамот – на 230 зл., календарів – на 672 зл., наліпок – на 750 зл., всього на суму 2312 зл. Взагалі проведено у 1938 р. в цьому повіті 463 різноманітні масові заходи [982, арк. 11, 11 зв]. Філія у Перемишлі у звіті від 19 вересня 1938 повідомляла, що на 109 читалень розпродано однозолотових відзнак на суму 1543 зл., наліпок на вікна – 3750, ювілейних грамот – 110, грамот-образів – 70 [982, арк. 12].

Читальня у Солоному Заліщицького повіту направила на адресу Головного віділу “Просвіти” від 26 грудня 1938 р. за підписом читальні, кооперативу “Праця”, гуртка “Сільського господаря”, “Лугу”, церкви, пам’ятну грамоту, у якій подано загальні дані про розвиток і стан читальні, кооперативу, гуртків тощо. Зокрема, читальня нараховувала 286 членів, у місцевості проживало 766 українців, членами читальні було 118 чоловіків, 124 жінки, неповнолітніх 14 – 18 років 24 хлопці і 23 дівчини. У звіті з ювілейного свята читальні у Блюдниках зазначалося, що наліпок продано 320 на 32 зл., відзнак 30 – по 1 зл. (30 зл.), 20 – по 0,50 зл. (10 зл.), 75 – по 0,25 зл. (17,50 зл.), разом 89,50 зл. Збір на “Просвіту” становив 192,70 зл. від читальні, гуртка “Рідної школи”, кооперативу [982, арк. 44].

У комюніке ювілейного комітету товариства з приводу відзначення 70-річного ювілею “Просвіти” наголошувалося на тому, що здвиг у Львові не відбувся, а посвячення прапора проходило у рамках святкової служби у храмі св. Юра 22 травня 1938 р. митрополитом А. Шептицьким у митрополичій каплиці у присутності найстаршого просвітника, учасника перших загальних зборів від 8 грудня 1868 р. о. М. Цегельського, найстарших сеньйорів-діячів, Головного віділу, робочого і ювілейного комітетів, делегатів установ [956, арк. 5 – 7, 9]. А. Шептицький наголошував на тому, що велике й радісне ювілейне свято проходить у складних умовах [983, с. 55].

Отже, “Просвіта” посідала надзвичайно важливу роль в українському культурно-просвітньому русі, оскільки виконувала функцію збереження, активного розвитку й формування національної свідомості українців. Аналіз особливостей підготовки й проведення ювілейних святкувань у консолідації української спільноти дає змогу осмислити їхній механізм, фінансові можливості, питання пропаганди і залучення членів товариства до їх відзначення.

Для виготовлення ювілейних відзнак, наліпок залучалися українські митці й закордонні ювелірні фірми, проводилися конкурси серед громадянства. Усе це свідчило про масовість кампанії у підготовці до проведення ювілеїв всеукраїнського характеру, активну організаційно-підготовчу роботу, проведеною Головним віділом “Просвіти” й відповідними конгресовими комітетами й ювілейними комісіями. Для надання ювілейним святкуванням масовості й підтримки інших українських товариств Головний віділ намагався заручитися їхньою підтримкою. Бажаючи надати цьому заходу всеукраїнського характеру, ювілейно-конгресовий комітет звертався до наркомату освіти у Харкові з проханням взяти участь у проведенні конгресу.

Для ефективної й продуктивної праці, авторитетності ухвал запланованого конгресу до його складу було введено національну еліту українського народу: визначних представників науки, літератури, мистецтв у різних сферах культурного, суспільного й економічного життя.

Програми ювілейних святкувань своїм впливом охопили закордонні й західноукраїнські інституції, духовенство, наукові й економічні установи, кооперативи, господарські й спортивні товариства, що прилучилися до відзначення 70-річного ювілею. Однак спільні й об’єднані дії “Просвіти” й інших західноукраїнських товариств викликали занепокоєння польської влади, яка нехтуючи конституційними нормами, незважаючи на статут товариства, заборонила проводити ювілейні святкування у Львові, тому що ювілейні заходи сприяли б організованості українського культурно-просвітнього руху.

6. 2. Специфіка просвітянських свят і імпрез

Окрім ювілейних святкувань, пов'язаних із культурно-просвітньою діяльністю товариства, що відзначалися у зв'язку з 60-річчям й 70-річчям, важливе місце у його діяльності посідали свята пісні, книжки, матері, “Просвіти”, Т. Шевченка, І. Франка та інших українських громадських і культурних діячів. Специфіка просвітянських свят і імпрез полягала у тому, що у своїй діяльності товариство опиралося на національні традиції й самобутню українську культуру.

Для популяризації народної пісні 27 жовтня 1927 р. було утворено комітет із проведення свята української пісні у складі І. Брика й Ф. Колесси, В. Щурата, які відповідали за літературну частину проведення свята (пізніше замість Ф. Колесси до складу комітету було введено Я. Біленького), що започаткували у зв'язку із святкуванням 100 роковин видання О. Максимовичем збірки українських народних пісень. Свято планувалося провести, упродовж 6 листопада – 3 грудня, воно мало носити всенародний характер з обов'язковим святкуванням в усіх місцевостях. Програма свята складалася з двох частин: прочитання доповіді про роль і значення української народної пісні й власне концертної частини. Особлива роль у його святкуванні відводилася шкільній молоді, яка виступала популяризатором народної пісні [984, арк. 1 – 2].

Комітет свята складався з двох секцій: музично-вокальної, керівником якої був Ф. Колесса. Вона мала на меті популяризацію найбільш поширених мелодій народних пісень для використання хорами на святкових академіях, концертах і в читальнях; підготувати і видати збірник народних мелодій з партитурами; організувати музично-вокальну частину академії у Львові і пересувний хор (з 16-ти осіб), який би об'їхав край і знайшов співаків-інтерпретаторів народної пісні: лірників, кобзарів; провести виставку народних музичних інструментів [984, арк. 3, 3 зв, 4 зв]. Рефератів на інші теми всього було 14 [984, арк. 4].

Керівником літературної секції призначили В. Щурата. Ця секція готувала антологію народних пісень із зразками мелодій (до редакції запросили Ф. Колессу); мала намір видати упродовж вересня науково-популярні реферати

обсягом 1 – 1,5 аркуша для читалень і шкільної молоді. Основні реферати стосувалися естетичних цінностей народної пісні з літературного й музичного погляду, ролі народної пісні у відродженні нації, впливу української народної пісні на розвиток іншомовних літератур, перших збірок народних пісень, оптимізму народної пісні, реакції народної пісні на історичні події [984, арк. 3, 3 зв, 4 зв].

Б. Курдик у справі репертуару просвітянських хорів зазначав, що потрібно плекати й пропагувати місцеву старогалицьку пісню, твори перших галицьких композиторів М. Вербицького (1815 – 1870) й І. Лаврівського (1822 – 1873) та їх найближчих сподвижників й послідовників: А. Вахнянина (1841 – 1908), В. Матюка (1852 – 1912), О. Нижанківського (1862 – 1919), Д. Січинського (1865 – 1909), обробки старогалицьких пісень С. Людкевича “Там, де Чорногора”, “Як ніч мя покриє”, “Із тої гори високої”, “Пою коня при Дунаї” та інші [985, с. 34].

10 травня 1933 р. М. Лепкий, голова “Станіславівського бояна”, повідомляв товариство, що у зв’язку з 25-річчям смерті Д. Січинського ухвалено вшанувати його пам’ять побудовою надгробку на його могилі. Для цього потрібні кошти у сумі 3000 зл. “Боян” просив відгукнутися “Просвіту”, яка б восени організувала у філіях концерти на честь Д. Січинського для збору коштів [986, арк. 5]. Газети “Новий час” від 8 жовтня 1935 р., “Діло”, “Батьківщина”, “Нова зоря” від 10 жовтня 1935 р. писали про свято пісні й повітове свято у Львові, про читальняні хори [984, арк. 5, 6]. “Наш прапор” від 2 травня 1938 р. – про свято української пісні [984, арк. 8]. Також про це свято знаходимо інформацію у “Warszawski dziennik narodowy” у статті під назвою “Pieśń Ruska” [984, арк. 7]. Свято пісні читалень Львівської філії “Просвіти”, яке відбулося 6 жовтня 1935 р., стало щорічним й традиційним для філії [987, с. 1].

Згідно з ухвалою надзвичайних загальних зборів товариства від 5 березня 1924 р. 1 жовтня проголошувалося святом української книжки [432, арк. 2]. Головний виділ зазначав, що зміст свята книжки містить три аспекти: звеличення книжки, її поширення й організацію бібліотек [446, арк. 26]. 18

травня 1924 р. у залі Народного дому відбувся святковий концерт, приурочений 350-річчю української книжки, надрукованої у Львові І. Федоровим. З нагоди проведення свята від НТШ виступив К. Студинський, від “Просвіти” – М. Галущинський, від УПТ – К. Малицька, від Товариства наукових викладів ім. П. Могили – В. Кучер [988, с. 3]. 28 вересня 1926 р. “Просвіта” зверталася до професора М. Тершаківця у Львові з проханням підготувати реферат з нагоди свята книжки, яке влаштовувала читальня на Городецькому передмісті у залі музичного товариства ім. М. Лисенка [989, арк. 1]. У 1933 р. на свято книжки було подано шістнадцять тем рефератів із доповненням виставкою книжок на різноманітні теми. Зразковою виставкою книжки стала “Історія України в повістях: початки козаччини, козаччина перед Хмельницьким, Гетьманщина (1654 – 1764)” [446, арк. 34 – 37].

М. Мазурик, мешканець Бабухова Рогатинського повіту, підготував проект проведення свята книжки, подавши його на конкурс. Мета проекту полягала у розповсюдженні якомога більшої кількості книг, заохочення громад до їх читання [990, арк. 1 – 3 зв]. До програми проведення свята книжки фактично вносилося три основних аспекти: про значення книжки, у якому важливе місце посідала виховна мета, пропаганда поширення книжки в основному передбачала набуття популярних видань з історії України для малописьменних і дітей, закупівлю книг бібліотеками [512, арк. 4]. У 1926 р. Головний відділ оголосив конкурс на краще проведення свята книжки. Участь у конкурсі могли брати філії і читальні. За найкращу програму свята книжки Головний відділ визначив нагороду – бібліотеку на суму 50 зл. Конкурс тривав до 28 лютого 1926 р. [991, с. 39]. Переміг проект, автором якого був А. Слободян, бібліотекар читальні “Просвіти” у Сокиринцях Копичинецького повіту [992, с. 103]. Реферат Ю. Сірого був основою для проведення цього свята [993, арк. 9 – 11].

Головний відділ підготував для читалень відповідну інструкцію щодо проведення свята книжки, мета якої полягала у поданні загальних вказівок організації свята книжки й допомоги читальням у використанні поданого у збірнику матеріалу для виступів на святі [101, с. 3]. Ситуація, пов’язана з

поширенням літератури, мала тенденцію до позитивних змін. С. Мозолевський повідомляв про проведення свята книжки у Підгайцях, де його об'єднали із книжковою виставкою [994, с. 31].

В “Обіжнику до всіх філій і читалень у справі свята Української матері”, виданого Головним віділом, зазначалося, що, підтримуючи акцію Союзу українок, розпочинаючи з 1929 р., запроваджується свято української матері. Союз українок запропонував програму проведення святкування, яка ґрунтувалася на тому, щоб провести свято 12 травня у всіх філіях, читальнях і гуртках й по можливості у кожному повіті [995, арк. 1]. Окрім свята матері, Союз українок започаткував свято селянки. На окружне свято, що планувалося провести 30 серпня 1936 р. було запрошено “Просвіту” [474, арк. 10]. Для активізації філій і читалень товариство видало обіжник щодо святкування свята матері [995, арк. 22]. Однак Головний віділ “Просвіти” доручив філіям і читальням, а через них українському громадянству, провести свято по можливості 13 травня у кожній місцевості, завершенням якого мало бути повітове свято у філіях упродовж травня [517, арк. 3].

Н. Селезінкова з Радехова підготувала реферат на свято матері, який канцелярією філії “Просвіти” ім. М. Шашкевича у Львові 3 травня 1930 р. було рекомендовано для використання під час проведення свята матері [995, арк. 2 – 6]. Відповідний реферат у 1932 р. підготував і А. Бойчук [996, арк. 1 – 14]. У зв'язку із святкуванням, видавництво “Світ дитини” видало книжку “Свято Матері” вартістю 60 сот., газета “Жіноча доля”, “Народна справа”, “Діло”, “Наш прапор”, “Мета”, “Новий час” писали про мету свята, про те, що його мають спільно святкувати усі українські товариства, про вшанування української матері й пошану до неї у день свята [909, арк. 7 – 13, 15, 17, 21].

Дар “Просвіти” виступав основною позицією у бюджеті інституції, свого роду субвенцією [474, арк. 33]. 11 березня 1938 р. президія Головної ради СУПРУГИ ухвалила рішення щодо дару “Просвіти” у ювілейному році у розмірі 50 зл. [731, арк. 18]. М. Галущинський з нагоди грудня – місяця “Просвіти”, визначаючи мету і його завдання, зазначав, що, власне, зі святом товариства

відбувається збір дару для товариства, що повинен замінити субвенцію чи будь-яку іншу допомогу [997, с. 133]. Свято “Просвіти” складалося з двох частин: збирання дару “Просвіті” і власне свята [998, с. 2]. Мета дару “Просвіті” полягала у тому, щоб матеріально підтримати товариство, дати йому можливість розвивати плідну діяльність, показати громадянству, що український народ дорожить “Просвітою”, усвідомлюючи її роль й значення у сфері організованої позашкільної освіти [998, с. 2 – 3].

Для того, щоб українське громадянство й установи склали гідний внесок на організаційну розбудову “Просвіти”, поглиблення її праці, потрібно було провести активну підготовчу й пропагандистську акцію, і власне, зібрання коштів. У 1925 р. Головний віділ підготував з нагоди свята товариства методичну розробку зразкової лекції на тему: “Читальня Просвіти – школа для дорослих”, у якій наголошувалося на низькому рівні письменності серед українського населення [999, арк. 1]. Окрім того, Головний віділ подавав текст виступу на святі “Просвіти” [998, с. 10 – 16].

У деяких місцевостях влада забороняла проводити свято “Просвіти”, зважаючи на громадський спокій і порядок [914, с. 4]. У 1930 р. на Великодні свята читальня у Посаді Хирівській організувала прочитання реферату про Т. Шевченка, однак місцева поліція заборонила його проведення [1000, с. 5]. Староство у Бучачі й Калуші забороняло проводити свято “Просвіти” у Зеленій, Бережниці Шляхетській, Берлогах, Студінці та інших місцевостях [372, арк. 5]. Староство у Калуші забороняло читальні у Підгірках організувати свято “Просвіти”, зважаючи на порушення громадського порядку [1001, с. 6]. Борщівське староство заборонило проводити свято “Просвіти” в Іванкові. З нагоди свята громада села ухвалила назвати одну з вулиць ім. І. Франка. Комендант постерунку поліції власноруч зірвав табличку з будинку, понищив декорації на огорожі, з людей, які йшли з церкви, позривав кокарди, конфіскувавши добровільні пожертвування у сумі 35 зл. Окрім того, поліція конфіскувала довідку про збір коштів у М. Петраша й М. Пакуляка, подавши їх до суду [372, арк. 5].

Староства у Бучачі, Рудках і Скалаті заборонили у 1929 р. проводити свято “Просвіти” [372, арк. 5]. 1 січня 1930 р. комісар поліції у Сокалі розігнав громаду, зібрану на святі “Просвіти”, що виконувала пісню “Ще не вмерла Україна”. Поліція у Сколе заборонила проводити свято “Просвіти”, хоча громада мала дозвіл староства [372, арк. 5]. Свято на честь Т. Шевченка організували у Яворові семінар василіанок, українська гімназія, селяни повіту. Окрім того, з нагоди святкування громада ухвалила рішення встановити на площі біля гімназії пам’ятник Т. Шевченку [1000, с. 4]. У березні 1921 р. заходами о. І. Федевича й А. Утриска аматорський гурток у Турці у залі польського “Сокола” поставив концерт на честь Т. Шевченка [477, с. 7].

Передусім обов’язковою умовою організації збору коштів був дозвіл польської влади на його проведення, що базувався на певних умовах. Згідно з дозволом, виданим Тернопільським воєводством від 21 жовтня 1936 р. наголошувалося на тому, що на підставі § 2 Уст. 1 б від 15 березня 1933 р. “О публичних зборах” дозволяється товариству “Просвіта” дводенний збір коштів й сільськогосподарської продукції, за винятком Тернополя, або від 1 до 14 грудня 1936 р. за умови, що її проводитимуть лише у місцях компактного проживання українців. “Інструкція для читалень, святочних комітетів і збирачів дару “Просвіти” повідомляла, що збір коштів проводиться упродовж 1 – 15 грудня. Найоптимальнішим варіантом збору коштів був період між 3 – 10 груднем й кожного члена громади зобов’язували його сплатити [998, с. 4]. У 1924 р. філія “Просвіти” у Яворові збрала на дар товариству 472125600 п. м. (1 зл. = 1,8 млн. п. м.), тобто було зібрано 262 зл. (підрaxовано автором) [1000, с. 4].

Деякі обіжники Головного віділу, що направлялися до відділів філій у зв’язку з підготовкою й проведенням збору коштів на дар “Просвіти”, містили визначену кількість збору сільськогосподарської продукції. В обіжнику “До Хвального Віділу Філії Т-ва “Просвіта” у Теробовлі” від 30 жовтня 1936 р. зазначалося, що збір сільськогосподарської продукції на дар визначався 1 – 2 кг пшениці або жита, хоча ця умова не стосувалася жителів гірських районів, у

яких населення мало складати пожертви у грошах [259, арк. 37]. Якщо ж вартість сільськогосподарської продукції перевищувала заплановану суму коштів, визначених для кожної філії, то на цю суму філія за бажанням мала змогу отримати у книгарні необхідну літературу.

Зі збором коштів Головний виділ розгорнув активну агітаційно-пропагандистську кампанію. Для громадян і установ, що склали суму у 10 зл., Головний виділ дарував календар “Просвіти” на 1931 р. або книжку, 40 зл. – три томи “Історії української літератури” М. Возняка [510, арк. 2]. Важливим чинником у проведенні збору коштів були повноваження, що видавалися “Просвітою” особам, які збирали кошти і реєструвалися у відповідних старостах, на адміністративній території яких проводився збір коштів. Деякі староства чинили тут перешкоди, хоча законодавство передбачало збір коштів для потреб товариств. Староства у Городенці і Підгайцях відмовилися реєструвати повноваження для осіб, які проводитимуть збір коштів на дар “Просвіти” у 1936 р., мотивуючи це тим, що міністерство внутрішніх справ заборонило упродовж п’яти місяців будь-які збори коштів, за винятком “зимової помочі” безробітним [259, арк. 38]. Головний виділ, маючи дозвіл на проведення збору коштів, звертався до Станіславівського і Тернопільського воєводств, на що отримав відповідь, що заборона збору будь-яких коштів стосується терміну до 18 листопада 1936 р., після зазначеної дати воєводства безперешкодно дозволяли проведення збору коштів [259, арк. 38].

Особи, які проводили збір коштів, зобов’язувалися виконувати рішення відповідного закону і розпоряджень міністерства внутрішніх справ від 14 липня 1934 р. щодо контролю за збором коштів. Вуличний збір коштів у Тернополі мав відбуватися лише при церквах й українських інституціях, а особи, які її проводили, мали відповідні повноваження, зареєстровані у старостві, без жодних демонстраційних відзнак, також заборонялося залучувати до акції молодь шкільного віку [259, арк. 33]. Виділи філій і читалень визначали 3 – 6 чесних, порядних і ідейних громадян, які від їхнього імені проводили збір коштів на дар “Просвіти”. Громадська управа видавала їм довідки з

фотографією, що засвідчували їхню особу [517, арк. 8]. Усі особи, які проводили збір коштів, повинні були мати посвідки [517, арк. 8]. У повноваженні на збір пожертвувань, виданому на ім'я О. Гайдукевича у Риботичах сказано, що йому дозволено збір коштів упродовж 2 до 8 грудня 1932 р. включно. Ним зібрано 2,35 зл. [1003, арк. 8]. (У табл. 6.148 подано список осіб, які збирали кошти для потреб, вказано місцевість і зібрану суму).

У 1925 р. на філію у Тернополі Головний відділ надіслав 250 довідок-повноважень для осіб, які збирали кошти. Визначена сума для цієї філії була не менше 3000 зл. [612, арк. 9]. Кількість осіб, які проводили збір коштів на дар “Просвіти” у 1937 р. у Тернополі, становила 130 [1004, арк. 3], у громадах Львівського повіту – 84 особи [1005, арк. 79]. У 1935 р у листівці-зверненні “Просвіти” щодо збору пожертвувань вказувалися списки жертводавців, складені культурно-освітньою комісією “Основа”, що закликала до участі в акції. “Основа” визначила 90 осіб, торгівельна школа – 24, правнича громада – 45, реміснична бурса – 25, дирекція шестикласної чоловічої школи ім. короля Данила “Рідна школа” у Львові – 12 [510, арк. 19 – 25].

У “Циркулярі Львівського товариства “Просвіта” про проведення грошових зборів для потреб товариства, святкувань та з інших питань” вказувалося, що особи, які проводять збірку, не отримують жодної винагороди [259, арк. 33]. Однак для матеріальної зацікавленості осіб, які проводили збір коштів, все-таки товариство ухвалило рішення про виплату незначних відсотків від зібраної суми. У “Обіжнику до всіх Філій і Читалень Т-ва “Просвіта” у краю” від 10 вересня 1929 р. зазначено, що особам, які проводитимуть збір коштів, від зібраної суми можна виплатити не більше 10 % [517, арк. 10]. Особи, які проводили збір коштів у сільській місцевості при умові якщо збирали суму в 50 зл., отримували книжку. У грудні 1935 р. Головний відділ передбачав для осіб, які збирали кошти, надсилання книг, виданих товариством. Для кожного, хто збирав на одному листку 25 зл., висилалися місячні видання “Просвіти” за 1935 р., 50 зл. – місячні й кварталні видання, 100 зл. – призначалася спеціальна премія [510, арк. 12].

Філія у Ярославі для збору коштів на дар товариству в 1937 р. визначила тридцять двох осіб [1006, с. 6]. Директор канцелярії повідомляв голову читальні українських студентів-богословів ім. М. Шашкевича у Львові про початок планової акції допомоги товариству, спільні дії студентів із читальняними комітетами допомоги [1007, арк. 2]. Обіжник Головного віділу від 30 жовтня 1936 р. разом із дозволом влади на проведення збору коштів на дар “Просвіті” від 1 до 14 грудня 1936 р. було направлено віділу філії у Тереховлі із 150 довідками-повноваженнями для осіб, які проводитимуть збір коштів [259, арк. 37].

Влада забороняла збір коштів на дар “Просвіті” до 15 січня 1937 р. у зв’язку із зимовим збором коштів на допомогу безробітним, тому Головний віділ намагався отримати дозвіл на її проведення у перших місяцях 1937 р. Незважаючи на заборону проведення збору коштів на дар “Просвіті” упродовж 1 – 14 грудня 1936 р., філія у Тернополі все-таки її проводила, однак повністю не завершила, у 47 громадах її не було проведено. Збір продовжено у лютому 1937 р. У 73 населених пунктів зібрано суму 452,71 зл., один збір на вулиці – 477,98 зл. [1008, арк. 41 – 42]. Хоча ці суми, зважаючи на постійні потреби Головного віділу, були досить незначними [259, арк. 39]. Добродії Т. Васій і Н. Глоба у Варшаві через Земельний банк у Львові перерахували на рахунок “Просвіти” 5 зл. як ювілейний дар, зекономивши кошти за рахунок дводенного голодування [1009, арк. 2]. Суми, визначені на дар “Просвіті”, змінювалися. (У табл. 6.149 подано заплановані й збільшені суми, визначені Головним віділом).

Кожен віділ філії “Просвіти” зобов’язували упродовж восьми днів після закінчення збору передати до староства дані щодо проведеного збору коштів, підтверджені відповідними документами [259, арк. 33]. Загальні дані щодо проведеного збору коштів зобов’язували Головний віділ упродовж місяця оголосити у польській щоденній пресі, що видавалася у Львові, результати збору коштів і один примірник газети зі звітом й цільовим використанням коштів надіслати до відповідного воєводства, на території якого проводився збір коштів, тобто до Тернопільського воєводства [259, арк. 33].

У листопаді 1928 р. до філій товариства було розіслано 9530 відомостей на збір коштів на дар “Просвіті”. Осіб, які проводили збір коштів, зобов’язували у Львівському й Тернопільському воєводствах до 11 грудня 1928 р., у Станіславівському до 22 грудня 1928 р. відіслати необхідні матеріали до філій, які, у свою чергу, відправляли їх до Головного виділу до 10 січня 1929 р. Однак на 13 березня 1929 р. лише 29 філій надіслали кошти і відповідні матеріали щодо проведеного збору коштів [517, арк. 1]. На 13 березня 1929 р. філії не надіслали до Головного виділу ще понад 85 тис. зл. [517, арк. 5]. Якщо матеріали щодо проведеного збору коштів не подавалися вчасно до відповідного староства, то згідно з розпорядженням міністерства внутрішніх справ списки осіб подавалися повітовій владі, яка на наступний рік не дозволяла цим особам збирати кошти на дар “Просвіті” [259, арк. 4].

Процес збору коштів містив такі складові, як підготовку, пропаганду, проведення й завершення акції [259, арк. 34 – 35 а]. На організаційно-підготовчому рівні фактично збором коштів на дар “Просвіті” займався виділ філії після отримання відповідних інструкцій, утворивши повітовий комітет із збору коштів. До складу його мали б увійти ті члени виділу філії, які зможуть організувати й провести збір коштів, а саме: інструктор філії, повітовий організатор масового членства, представники кооперації й інших українських повітових установ, жіноцтва, молоді, духовенства, купецтва, ремісництва та інші. Що стосується молоді, то згідно з розпорядженням влади заборонялося залучати до збору коштів молодь позашкільного віку до 18 років, дозволялося брати участь студентам. Округу філії поділяли на невеликі райони по 3 – 5 громад, які підпорядковувалися членам повітового комітету зі збору коштів [259, арк. 34].

Так само аналогічні комітети зі збору коштів утворювалися при читальнях. До складу сільських комітетів входили члени виділу читалень, також представники місцевих українських установ, священники та “мужі довір’я” масового членства. Округу кожної читальні також поділяли на невеликі райони, які підпорядковувалися членам сільського комітету. На село визначали

зазвичай 2 – 3 осіб, які займалися збором коштів. Після утворення повітового й сільських комітетів складався список осіб, які проводили б збір коштів [259, арк. 34].

Не менш важливим чинником, пов'язаним із збором коштів на дар “Просвіті”, була пропагандистська кампанія, яка ґрунтувалася на тому, щоб видати й розіслати відповідні відозви й обіжники до усіх читалень у районах філій, кооперативів із закликом організації свята “Просвіти” та підготовки дару товариству. В окрузі філії Ярослава пожертвування установ на дар “Просвіті” становили від гуртка “Рідної школи” із Лежахова 5 зл., кооперативу – 8 зл., читальні – 5 зл., кооперативу з Маковиськ – 5 зл., читальні – 4,12 зл., читальні у Лазах – 4,12 зл. [1006, с. 7].

Головний відділ систематично звертався до відділів філій і читалень щодо почесного дару “Просвіті” 8 грудня, також із приводу 65-річчя [1010, арк. 1 – 2]. Окремо варто наголосити на зверненні до греко-католицького духовенства, яке, користуючись авторитетом й підтримкою серед громадськості (нерідко священики були й головами читалень, входили до складу її відділів), попереджали парафіян зазвичай за тиждень до початку збору коштів на дар “Просвіті”. У ситуації, що виникла у стосунках між “Просвітою” й митрополичим ординаріатом у Львові щодо збору коштів на дар товариству, простежується певна неоднозначність, тенденційність, подекуди й відкрите протистояння, через те, що вище духовне керівництво митрополичого ординаріату передусім піклувалося не про матеріальні потреби й запити товариства, що відіграло надзвичайно важливу роль у культурному розвитку в міжвоєнний період, а переслідувало особисті корисливі навіть вузькопартійні інтереси, що свідчило про багатовекторність української суспільності, відсутність одностайності й єдиної позиції на процесі культурно-просвітнього розвитку.

6 червня 1925 р. митрополичий ординаріат у Львові звертався до “Просвіти”, що парафіяни й священики жаліються на осіб, які вимагають пожертв, що є добровільними, це відлякувало віруючих від церкви, тому

ординаріат забороняв проводити будь-які збори коштів при місцевих храмах [300, арк. 1]. “Просвіта” 16 червня 1925 р. повідомляла митрополичий ординаріат у Львові, що пожертвування громадян є добровільними, збираються на товариство щороку з нагоди свята “Просвіти”, які використовуються філією ім. Т. Шевченка на культурно-освітні потреби [300, арк. 2].

У зверненні “Просвіти” до митрополичого ординаріату у Львові від 23 листопада 1932 р. наголошувалося на тому, що 4 грудня поточного року проводитиметься збір коштів на дар “Просвіти” перед церквами й українськими установами, щоб він не чинив перешкод особам, які будуть мати відповідні повноваження щодо збору коштів [598, арк. 19]. Головний відділ повідомляв пароха василіанської церкви й греко-католицьку консисторію у Львові, що 10 грудня 1933 р. проводитимуть збір коштів на дар “Просвіти” і щоб у ті дні вони не збирали пожертви при церквах на інші цілі [598, арк. 26, 27]. Незважаючи на прохання “Просвіти”, греко-католицька консисторія у Львові повідомляла товариство листом від 6 грудня 1933 р., що не дозволяє збирати гроші поблизу храму [598, арк. 28].

Інтелігенція також брала активну участь у зборі коштів на дар “Просвіти” й своїм прикладом спонукала громадянство до пожертвувань. У окрузі філії Львівського повіту кількість інтелігентів, які брали участь у просвітній діяльності складала, 87 осіб, у Глинянському – 134 особи [1005, арк. 107 – 108, 153 – 154]. У цілому інтелігенція була активною у зборі коштів на дар “Просвіти”, однак товариство звертало увагу на окремі негативні факти, що мали місце під час збору пожертвувань [1011, с. 35].

Власне, проведення й завершення збору коштів ґрунтувалося на узагальненні й використанні інструктивного матеріалу, який подавався у підготовці до збору. Виділи читалень зобов’язували найпізніше до 16 грудня 1936 р. провести спільне засідання членів комітету зі збору коштів з особами, які проводили цю акцію, на якому перевірялися дані щодо зібраних коштів, сільськогосподарську продукцію планувалося продати кооперативам, отримані кошти включити до загальної суми. Якщо читальні не виконували плану збору

коштів щодо визначених сум, то цю різницю поповнювали за рахунок читальняних кас. Окрім того, віділи філій після завершення збору коштів мали проконтролювати, щоб кожна читальня здійснила постановку театральної вистави і виручені кошти направила на потреби Головного віділу “Просвіти” у Львові.

Головний віділ намагався поставити справу збору дару “Просвіти” так, щоб кожна українська родина склала пожертву в розмірі хоча б 10 сот., установа – 5 зл. [519, арк. 12]. У 1927 р. філія “Просвіти” у Тернополі пожертвувала на дар товариству 40 дол. США, читальня на Личаківській дільниці Львова – 50 зол. [1012, с. 9 – 10]. (Дані щодо пожертвувань на дар “Просвіти” у 1926 – 1927 рр. подано у табл. 6.150). Неодноразово Головний віділ повідомляв віділи філій і читалень щодо їхніх зобов’язань. На кінець січня 1930 р. було отримано 30 тис. зл. [452, арк. 7]. У 1930 р. деякі філії не надіслали на дар “Просвіти” жодних коштів [452, арк. 7]. Зважаючи на важке матеріальне становище товариства, усі прибутки зі свята “Просвіти”, за винятком покриття видатків на його проведення, мали надсилатися до Головного віділу [998, с. 9].

У Коломиї викладач української мови державної гімназії А. Княжинський для ознайомлення гімназистів із діяльністю “Просвіти” проводив аналогічне свято з експозицією видань, діаграмами, що ілюстрували розвиток товариства [1013, арк. 1 – 2]. З 1926 р. вводилися наліпки, які повинні були прикрашувати вікна кожної української хати. Їх варто було наліплювати ввечері 7 грудня або того дня, коли відбувається свято “Просвіти” [998, с. 6 – 7]. До 24 грудня 1938 р. наліпки розпродано на суму 17648,55 зл. [982, арк. 1 – 22]. Читальня у Терлі одночасно відсвяткувала свято “Просвіти” і ювілей митрополита греко-католицької церкви А. Шептицького, що проходили у переповненій залі [598, арк. 8]. Читальня “Просвіти” у Синевідську Вижньому отримала від староства дозвіл на проведення свята “Просвіти”, однак із застереженням, що із запропонованої програми буде викреслено декламацію поеми Т. Шевченка

“Послання”, як зазначалося у розпорядженні влади, її зміст може викликати у присутніх почуття ненависті до польського народу й держави [1014, с. 6].

У грудні 1920 р. уперше проведено свято “Просвіти”, що продовжувалося і в січні наступного року, приурочене 61-й річниці смерті Т. Шевченка. Тому Головний відділ ухвалив провести збір коштів на видавничий фонд ім. Т. Шевченка, на що отримав дозвіл влади. Всенародний збір коштів від 1 до 5 п. м. склав суму 2411 млн. п. м. (1339 зл. – підраховано автором), що стали фінансовою основою організації фонду “Учітеся, брати мої”. Керівництво фондом здійснювала кураторія у складі голови “Просвіти”, керівника кураторії І. Раковського, членів М. Галущинського, В. Бачинського, В. Дорошенка, С. Шаха, секретаря Ф. Федорціва [227, с. 2]. Ініціатором створення фонду був Ю. Романчук, який у 1921 р. запропонував крайовому комітетові шевченківського свята всенародний збір коштів від усіх українців Галичини. У свою чергу, комітет підготував план проведення збору коштів [1015, с. 103]. За рекламне оголошення фонду “Учітеся...” Головний відділ оплатив рахунок редакції газети “Українська трибуна” у сумі 4480 п. м. [1016, арк. 4].

У зв’язку з вшануванням пам’яті великого Кобзаря “Просвіта” видала реферати С. Шаха, М. Галущинського, В. Радзиковича, у яких пропонувала перелік промов і виступів на час проведення святкувань [1017, с. 49 – 51]. У 1923 р. п’ятнадцять аматорсько-театральних гуртків організували й провели три величких свята на честь Т. Шевченка, шістнадцять вистав і шість концертів [1017, с. 49 – 51]. Святковий концерт на честь Т. Шевченка відбувся у Тернополі 13 квітня 1924 р. за участю українських товариств у залі Міщанського братства. У концерті взяла участь свідомо громадськість Тернополі й околиць. Прибуток від концерту призначався на потреби фонду “Учітеся...” [1018, с. 4].

Концерт, приурочений до свята Т. Шевченка, влаштували вчителі й гімназисти Другої державної вчительської гімназії Львова, на який було запрошено представників “Просвіти” [1019, арк. 1 – 3]. Читальня “Просвіти” у Делятині 13 травня 1924 р. влаштувала дитячий вечір виступів на честь Т.

Шевченка, на якому зібрано 40 млн. п. м. (22 зл. – підраховано автором) на фонд “Учітеся...” [1020, с. 4]. Аналогічні концерти, приурочені пам’яті Т. Шевченка, відбулися в Ярославі [1021, с. 4], Войнилові [1022, с. 2], Тухольці, Стрию, Добромилі [1023, с. 2], Варламові [1022, с. 2], Ходорові [1024, с. 7] та інших місцевостях Західної України. Наприклад, філія у Перемишлі за участю семи читалень організувала 17 березня 1935 р. концерт на честь Т. Шевченка. Вартість квитків складала від 0,25 зл. до 0,99 зл. [1025, с. 2]. 11 жовтня 1936 р. філія “Просвіти” у Калуші організувала концерт оперного співака-тенора, уродженця с. Верхні Калуського повіту М. Дуди. Прибуток від концерту призначався на філію й завершення читальняного будинку в с. Верхні. Вартість квитків складала від 50 сот. до 3 зл., для організованих хорів – знижка на 50 % [1026, с. 1].

Філія у Ходорові підготувала концерт, приурочений пам’яті Т. Шевченка, однак зала лише наполовину була заповнена [1027, с. 6 – 7]. 22 січня 1922 р. Головний відділ закликав філії і читальні організувати свято на честь Т. Шевченка для утворення фонду видань для самоосвіти [1028, с. 53 – 54]. Однак не всі філії і читальні прибуток від проведення святкувань надсилали на потреби видавничого фонду. Кураторія видавничого фонду в особі І. Раковського у комунікаті від 10 лютого 1926 р. вказувала, що якщо б усі комітети, що проводять свята на честь Т. Шевченка, прибуток від проведених святкувань жертвували на видавничий фонд, то можна було б щорічно видавати принаймні двадцять книжок, а з часом і утворити народний університет як гідний пам’ятник великому пророкові [1029, с. 95 – 96].

Філії орієнтовано на утворення повітових Шевченківських комітетів, що мали б контролювати втілення ухвали у життя. Водночас комітет і відділ філії мав провести нараду представників читальняних відділів, кооперативів або громад щодо проведення свята на честь Т. Шевченка у кожній місцевості повіту: хор мав дати концерт, аматорський театр поставити “Назара Стодолю” Т. Шевченка, “Наталку Полтавку” І. Котляревського або “Невольника” М.

Старицького, де не діяв хор або аматорський театр, потрібно було організувати святкове зібрання [1011, с. 36].

Однією з перших відгукнулася філія “Просвіти” у Винниках, організувавши комітет із відновлення пам’ятника Кобзареві. Це був перший пам’ятник Т. Шевченкові в Україні, споруджений у 1913 р. Внаслідок українсько-польської війни у 1919 р. його було пошкоджено, тому створений комітет займався збором коштів на його відновлення. У 1924 р. скульптор А. Коверко виконував роботи з реставрації пам’ятника [217, с. 197]. Комітет звертався до Львівського староства за дозволом на святкове відкриття відновленого пам’ятника, на що отримав відмову в листі від 21 травня 1924 р., після чого було внесено скаргу до Львівського воєводства, яке постановою від 6 червня 1924 р. затвердило рішення староства. Комітет знову подав прохання щодо відкриття пам’ятника, вказавши, що свято проходитиме без участі запрошених осіб, на що староство погодилося, видавши дозвіл на його проведення [217, с. 197]. 28 березня 1925 р. Львівське староство надіслало місцевій поліції зміст затвердженої промови для вручення голові комітету Г. Гірнякові. Святкове відкриття величного пам’ятника Т. Шевченкові відбулося 29 березня 1925 р. [217, с. 197].

Комітет для вшанування 10-ліття роковин смерті І. Франка, до складу якого входили всі українські культурно-освітні установи, звертався з проханням до Головного відділу закликати філії і читальні, щоби вони Шевченківські свята закінчили у березні, найдалше до половини квітня, тому що потрібно вшанувати пам’ять про І. Франка побудовою пам’ятника на його могилі [1030, с. 96]. П’яту річницю смерті І. Франка було використано для того, щоб дати почин до щорічного святкування свята на честь Каменяра [203, с. 2]. 1 червня 1921 р. у великій залі музичного товариства ім. М. Лисенка у Львові відбувався концерт, приурочений до 5-ої річниці смерті І. Франка за участю об’єднаних хорів львівського “Бояна”, “Бандуриста” під керівництвом відомого диригента С. Людкевича. Прибуток із свята призначався на пам’ятник і могилу І. Франка [1031, арк. 1].

До величного святкування пам'яті великого Каменяра були приурочені загальні збори філії “Просвіти” у Бережанах, що відбувалися 29 травня 1924 р. за участю вихованців притулку сестер-служебниць пречистої Діви Марії, які декламували твори І. Франка [1032, с. 4]. До речі, 31 червня 1926 р. громада студентів-українців у Познані просила Головний відділ надіслати опис життя й діяльності І. Франка [582, арк. 45]. Однак таку інформацію могла надати лише редакція часопису “Життя й знання” [582, арк. 46].

Головний відділ повідомляв Академію наук у Києві про надсилання відозви комітетові західноукраїнських земель у зв'язку зі святкуванням 10-річного ювілею смерті І. Франка і просив її вжити заходів щодо популяризації його імені у радянській Україні [863, арк. 1]. 3 червня 1926 р. свято, присвячене Каменяреві, проводив “Сокіл-Батько”, запрошуючи на нього “Просвіту” [741, арк. 13]. 28 травня 1933 р. Головний відділ повідомляв філії, що на Личаківському цвинтарі відбудеться урочисте відкриття пам'ятника І. Франкові, тому філії мали забезпечити приїзд делегацій до Львова [512, арк. 4]. Художник І. Труш брав участь у проектуванні пам'ятника на могилі І. Франка у Львові [1033, арк. 1 – 5].

Заходами усіх українських культурно-освітніх і економічних товариств 5 квітня 1939 відбулося величне свято на честь 125-ої річниці народин Т. Шевченка у залі кінотеатру “Атлантик” у Львові [1034, с. 6]. Починаючи з 1 лютого 1933 р. Головний відділ відновив свято вшанування Т. Шевченка, організовано комітет, до складу якого увійшли представники українських інституцій, його перше засідання відбулося 3 лютого 1933 р. [863, арк. 1]. Головний відділ товариства 20 березня 1936 р. оголосив поточний рік роком Т. Шевченка. Для цього усі читальні для промов, рефератів і виступів отримали місячну книжечку “Просвіти” за 1934 р., окрім того, у книгарні товариства було ще чимало написаних промов і рефератів. Також читальням було надіслано книжечку “Інсценізації вибраних творів Т. Шевченка” (Ч. 3 – 4). Для читальняних хорів видано пісні до слів Т. Шевченка: С. Людкевича “Заповіт” (вартістю 60 гр.), М. Лисенка “Радуйся ниво, неполитая”, ці два твори були

обов'язковими для виконання на святі, Д. Січинського “Лічу в неволі дні й ночі”, Б. Вахнянина “Садок вишневий коло хати”, “У перетику ходила на горіхи”, М. Лисенка “Орися ж ти, моя ниво”, “Ой діброво, темний гаю”, “Калина” та інші. До 20 квітня 1936 р. філії, розташовані поблизу Львова, подавали прізвисьце диригента, який би керував спільно організованим хором, утвореним із найкращих хорів повіту [863, арк. 4]. Читальні у Верхівці поліція заборонила виконувати деякі твори, серед них “Заповіт” Т. Шевченка. Староство у Сколе заборонило декламувати поему “Кавказ”. Голову читальні у Скалі Борщівського повіту М. Гелетюка поліція оштрафувала за виконання на концерті “Великих роковин” І. Франка [373, арк. 5].

Святкування тих чи інших ювілеїв, пов'язаних із діяльністю відомих громадських, культурних діячів займало належне місце у діяльності “Просвіти”. Голова товариства М. Галущинський у статті “Національні й громадські свята” виділяв три групи свят: до першої він зараховував свята, приурочені пам'яті відомих діячів української культури – Т. Шевченка, М. Шашкевича, І. Франка та інших; до другої – 60-річчя “Просвіти”, річниці історичних подій; до третіх – свято книжки, ощадності та інші [1035, с. 34]. Хоча ухвала надзвичайних загальних зборів від 5 березня 1924 р. визначала чотири основних свята, а саме: перше – на честь Т. Шевченка, друге – на честь І. Франка, третє – свято книжки, четверте – свято “Просвіти” [1031, арк. 2].

У післявоєнний період свято на честь М. Шашкевича було відновлено завдяки свідомим громадянам Золочівщини Ф. Зайцеві і Т. Ваньові (у подальшому голова місцевої філії “Просвіти”) у 1921 р., які організували величне святкування на честь М. Шашкевича [224, с. 529 – 530]. 1 серпня 1926 р. заходами українських товариств Золочева у Підлиссі відбувалося крайове всенародне свято. До програми проведення святкування входили соборна служба Божа, народне свято, пластові вправи, виступи хору, народні забави тощо [1036, арк. 1]. Товариство ім. М. Шашкевича із Золочева 4 січня 1930 р. зверталось до Головного віділу щодо збору коштів на викуп Білої гори на Підлиссі у зв'язку з перенесенням туди тлінних останків М. Шашкевича.

Вартість викупу становила 30 тис. зл. за 30 моргів землі, тому це товариство просило “Просвіту” надати адреси читалень, щоб надіслати відповідне звернення зі збору коштів [1036, арк. 2 – 3, 14]. На 5 травня 1930 р. товариство ім. М. Шашкевича так і не отримало необхідних адрес від канцелярії “Просвіти”, на її звернення з 87 філій відгукнулося лише 27 філій. Серед них філії товариства у Борщеві, Городенці, Золочеві, Копичинцях, Перемишлі, Тереховлі та інші, які дали вказівки читальням провести свято на честь М. Шашкевича для збору коштів [1036, арк. 4 – 5].

Реакція товариства ім. М. Шашкевича була досить різкою, про що свідчить лист [1036, арк. 5]. Товариство ім. М. Шашкевича зверталось до виділів читалень філій “Просвіти” у Золочеві, Олеську, Буську, Бродах і Зборові з проханням, що кожна читальня надіслала на адресу товариства від 2 до 5 зл., організувала у травні-червні свято на честь М. Шашкевича, прибуток від якого направила б на викуп Білої Гори на Підлиссі. До проекту програми входило виконання “Боже, великий, єдиний”, прочитання делегатом товариства реферату про життя й діяльність М. Шашкевича, декламація його творів, виступ хорів із народними піснями, завершувалося свято співом “Ще не вмерла Україна”. Вартість квитка на свято для дорослих складала 50 гр., для молоді – 20 гр. [1036, арк. 7].

3 червня 1930 р. Головний відділ повідомляв товариство ім. М. Шашкевича, що у найближчому обіжнику доручить філіям збирати кошти на викуп Білої Гори [1036, арк. 9]. В обіжнику до філій і читалень “Просвіти” від 19 червня 1930 р. Головний відділ зазначав, що кожна філія, зобов’язана вибрати повітового делегата, а у кожній громаді – представника від громади. Вона повинна організувати у місцевостях концерти, фестини і вистави, масові заходи, прибуток від яких скерувати на адресу товариства ім. М. Шашкевича у Золочеві, сприяти приєднанню членів до згаданого товариства [452, арк. 20; 481, арк. 29]. Секція молоді, організована при читальні “Просвіти” у Шишколосах Золочівського повіту (опікун М. Білецький), однією з перших організувала й провела свято на честь М. Шашкевича [641, с. 4]. Вказане

товариство наполягало на призначенні повітового делегата й представника від громади у кожній місцевості, де діяла філія “Просвіти”, щодо проведення свята на честь М. Шашкевича [1036, арк. 14].

22 липня 1930 р. товариство ім. М. Шашкевича проводило свято на його честь 10 серпня поточного року, на яке запросило “Просвіту”, подякувавши їй за те, що Головний виділ видав відозву до філій і читалень із проханням співпраці з цим товариством щодо збору коштів на викуп Білої Гори [1036, арк. 12]. У 1939 р. на Підлиссі передбачалося збудувати будинок ім. М. Шашкевича вартістю 50 тис. зл., тому товариство ім. М. Шашкевича зверталось до громадськості з прохання жертвувати кошти на його спорудження [1037, с. 7].

Заходами філії товариства “Учительської громади” у Тернополі 23 березня 1924 р. було організовано академію на честь 50-річного ювілею НТШ й 30-річчя його наукової праці. Н. Гірняк коротко зупинився на історії НТШ й привітав його голову К. Студинського і голову “Просвіти” М. Галушинського. У свою чергу голова НТШ К. Студинський виголосив реферат про роль товариства у відродженні Галичини, а дійсний член НТШ В. Садовський виступив із науково-популярним викладом про НТШ. Закінчилася святкова академія виконанням хором гімназистів пісні “Чорна хмара з-за лиману” і збором пожертвувань на дар для інституції [1038, с. 4].

Досить широко святкувався ювілей 40-річної громадсько-політичної діяльності К. Левицького [1039, с. 1 – 3]. Головний виділ 22 листопада 1927 р. звертався до адвоката у Городенці Т. Окуневського, щоб він від імені “Просвіти” 24 листопада поточного року привітав із 60-річчям радника і громадського діяча З. Шухевича з Тишківцею [1040, арк. 2]. Театр “Весь мир” станції Яоминь Харбінського округу в Маньчжурії 21 травня 1927 р. організував концерт українського хору, присвячений пам’яті геніального композитора України М. В. Лисенка. Програма мала двадцять пунктів. Вартість квитка становила від 50 центів до 3 дол. США [585, арк. 1 – 2].

Філія “Просвіти” у Харбіні виникла 14 липня 1926 р. Спочатку це була “Січ”, яку заснували колишні військові, перетворивши її 30 грудня 1928 р. у

“Просвіту”. Першу раду товариства очолював голова І. Паславський, до якої входили секретар І. Світ й скарбник П. Яхно [1041, с. 111 – 112]. Товариство складалося з трьох відділів: організаційного, культурно-освітнього і господарського. У 1923 р. китайська влада конфіскувала у товариства Народний дім, де, між іншим, містилася і перша українська гімназія на Далекому Сході. Легально “Просвіта” розпочала діяльність під опікою американського посольства і з 14 липня 1930 р., її визнано філією Головного відділу у Львові [1041, с. 111 – 112]. Вона функціонувала на підставі окремого статуту як секція Української американської світової організації [1042, арк. 1 зв].

Про складне становище українців у Китаї знаходимо інформацію у листі голови філії у Харбіні І. Паславського, датованому 25 березня 1931 р., до М. Брилинського, інспектора організаційного відділу Головного відділу [1043, арк. 4]. Реагуючи на листа І. Паславського й намагаючись виправити ситуацію, Головний відділ звертався 12 квітня 1933 р. до Д. Ткачука, керівника українського василіанського ордену у Римі з проханням направити священників-українців на Далекий Схід, зокрема у Харбін із релігійно-просвітницькою місією [1044, арк. 1]. За час свого існування філія організувала двісті п’ятдесят зібрань, провела тридцять одне національне свято, чотири курси українознавства, один курс бібліотекознавства тощо [1041, с. 111 – 112]. До речі, 20 – 21 вересня 1936 р. філія у Харбіні святкувала 10-річний ювілей [1045, арк. 1].

20 квітня 1927 р. святкував 70-річний ювілей в еміграції М. Тишкевич, видатний український патріот, письменник, фундатор “Михайлової премії” при “Просвіті”, член Київського наукового товариства, фундатор стипендії при цьому ж товаристві, колишній голова Київського товариства прихильників миру, перший український депутат при Ватикані, колишній голова української делегації на Паризькій мирній конференції, автор численних наукових праць тощо [1046, арк. 8]. У листі УНДО до М. Галущинського від 13 квітня 1927 р. підкреслювалася роль ювіляра в українській історії, вказувалося на складних

фінансових проблемах, у яких він опинився в еміграції [1046, арк. 9]. З графом М. Тишкевичем “Просвіта” підтримувала тісні контакти, надсилала йому літературу, що видавалася у Львові. Йому належав солідний родинний архів, який він передав митрополитові греко-католицької церкви А. Шептицькому. М. Тишкевич у листі, датованому 7 вересня 1926 р. з Жидово (гнєзна), дякував за книги, зокрема праці М. Грушевського, з яким він був особисто знайомий [1046, арк. 5].

У залі музичного товариства ім. М. Лисенка 27 квітня 1931 р. відбувалася академія, присвячена пам’яті художника П. Холодного [1047, арк. 1]. 1 червня 1931 р. відправлено службу на могилі І. Кивелюка, а 6 грудня 1936 р. відбулося посвячення пам’ятника на могилі [1048, арк. 1 – 2]. Через смерть довголітнього голови “Просвіти” Ю. Романчука було надіслано співчуття від дирекції ВПУВ, УНДО, українських товариств Австрії, Українського технічного товариства, Союзу українських емігрантських організацій і Українського університету (Прага), Української бібліотеки ім. С. Петлюри (Париж), “Просвіти” (Луцьк), Союзу українських пластунів-емігрантів, Українського академічного комітету (Прага), телеграфного агентства “UKBURO” (Женева), Національного музею Львова, Українського педагогічного товариства (Прага), Українського історичного кабінету в Празі. “Просвіта” 30 квітня 1932 р. звернулася до магістрату Львова з тим, що, зважаючи на фінансову скруту, звільнити товариство від оплати 300 зл. за гріб для Ю. Романчука [1049, арк. 4, 6 – 7, 18, 26 – 27, 29, 31 – 35, 38, 40 – 41].

С. Булак, голова комітету, утвореного з представників українських установ Сколе, звертався 23 жовтня 1932 р. “До всіх українських установ і цілого українського громадянства Скільського округу!” з метою проведення повітового свята на честь великого українського державника, гетьмана Івана Мазепи з нагоди 300-ліття його народження [1050, арк. 1]. 11 червня 1933 р. І. Брик звертався від імені редакційної колегії “Життя й знання” до комітету до святкувань 30-річчя літературної праці Ф. Косовського [1050, арк. 2].

На звернення комітету від жовтня 1934 р., утвореного з представників українських інституцій “Просвіти”, НТШ, “Рідної школи”, Союзу українок, Товариства українських письменників і журналістів, “Учительської громади”, ВПУВ, РСУК, “Сільського господаря”, “Бояна”, музичного товариства ім. Лисенка, академічного хору “Бандурист”, українського співацького товариства “Сурма”, “Відродження”, до складу якого увійшли голова І. Брик, Р. Купчинський, В. Сімович, І. Охримович, З. Пеленський, М. Дужий, І. Німчук, П. Петрик було ухвалено урочисто вшанувати 100-річчя від дня народження видатного українського письменника Ю. Федьковича, першого редактора видань “Просвіти”, який збагатив своїми творами репертуар українського театру [1051, арк. 1]. Відповідним чином було відсвятковано 100-річчя члена-засновника “Просвіти”, довголітнього її голови о. О. Огоновського [512, арк. 20]. 3 червня 1934 р. “Просвіта” була запрошена на святкування 50-річчя української кооперації у Галичині. До програми святкувань входило посвячення прапора А. Шептицьким [1052, с. 3].

25 жовтня 1927 р. Народна організація українців Львова повідомляла “Просвіту”, що на нараді від 20 жовтня поточного року ухвалено вважати 1 листопада національним святом, тому всі українські установи повинні оголосити його вихідним [1053, арк. 1]. Головна управа “Рідної школи” вважала 1 листопада – українським євшан-зіллям [1054, арк. 1 – 8]. Святкування роковин, пов’язаних із відродженням соборності України, бою під Крутами, не носило загального характеру, а локальний, насамперед це було пов’язано з впливом влади. Свято проходило 29 квітня 1934 р. у читальні “Просвіти” Елеонорівки, на якому, окрім традиційної програми, М. Олійник зачитала реферат про “Бій під Крутами” [1055, с. 7].

19 червня 1927 р. “Сокіл-Батько” проводив обласне сокільське свято з нагоди 10-річчя українського зриву на Великій Україні, на яке запрошував “Просвіту” [741, арк. 21]. 25 травня 1936 р. планувалося святкувати роковини смерті Головного отамана військ УНР С. Петлюри [259, арк. 55]. Святкові збори з нагоди 10-річчя смерті С. Петлюри організовано 7 червня 1936 р.

філією у Дрогобичі, які відкрив її голова С. Витвицький. Реферат про життя й діяльність С. Петлюри зачитав Д. Бурко, студент М. Гуменний продекламував вірш “Чуєш націє” [1056, с. 5]. В. Бемка, голову повітового комітету з вшанування 10-х роковин смерті С. Петлюри, за проведення святкування Бережанське староство покарало на 500 зл. або 50 днів арешту [256, арк. 12]. УЦК і Головна управа товариства ім. С. Петлюри у Варшаві засудили резолюцію вироку Паризького суду присяжних у справі вбивства Головного отамана військ УНР [744, арк. 23].

Голова повітового комітету культу героїв у Станіславові Ю. Олесницький 8 травня 1936 звертався до усіх українських установ і товариств у повіті в справі походу на могили героїв [1050, арк. 5 – 6]. 24 січня 1926 р. правління Української станиці й Української громадської організації у Каліші й околицях проводило свято на честь 8-ої річниці проголошення самостійної Української Народної Республіки [744, арк. 43 – 44]. 27 квітня 1926 р. СУПРУГА повідомляла “Просвіту”, що на підставі ухвали загальних зборів день 1 травня оголошений ЗУНР державним святом, УНР від 18 квітня 1919 р. – національним, що святкується як міжнародне й державне свято ЗОУНР (Західна область Української Народної Республіки) [731, арк. 1].

Заходом усіх українських установ Ярослава й повіту 15 жовтня 1936 р. у день св. Кипріяна святкувалося 70-річчя з дня народження (50-річчя праці у Ярославі, 30-ліття парохування) К. Хотинецького у зв'язку з чим голова філії “Просвіти” у Ярославі привітав ювіляра [1050, арк. 11, 14]. Комітет ювілейного дару з Бережан в особі о. Є. Бачинського закупив площу у Черчу й передав 1175 зл. на побудову будинку письменника-ювіляра Б. Лепкого [1050, арк. 3]. У зверненні комітету з Кракова від жовтня 1938 у складі Б. Лепкого, професора української літератури Ягеллонського університету, В. Кубійовича, доцента цього вузу, о. П. Хруща, Ю. Генік-Березовського, лектора української мови Ягеллонського університету, Т. Сташка, асистента цього ж університету до західноукраїнських лінгвістів містився заклик підготувати наукові статті для опублікування їх у ювілейному збірнику до вшанування 30-річчя наукової праці

та 60-річчя доктора І. Зілинського, професора східнослов'янських мов у Ягеллонському університеті. До речі, І. Зілинський видав такі фундаментальні праці, як “Проба упорядкування українських говорів” (Львів, 1913), “Карта українських говорів” (Варшава, 1933) та інші. Передбачалося, що до ювілейного збірника увійдуть праці з української філології, слов'янського мовознавства та інші, які видадуть окремим томом наукових праць УНІ у Варшаві [1057, арк. 1].

Отже, специфіка просвітянських свят і імпрез полягала у використанні товариством масових заходів для популяризації свята пісні, книжки, матері, “Просвіти”, Т. Шевченка, І. Франка, М. Шашкевича, Д. Січинського, К. Левицького, М. Тишкевича, Ю. Романчука, Ф. Косовського, О. Огоновського, З. Шухевича, К. Хотинецького, І. Зілинського та інших українських громадських і культурних діячів, це активізувало формування національної свідомості українців, сприяло вихованню молодого покоління й збереженню історичної пам'яті народу. Основна ідея, що відіграла провідну роль у функціонуванні товариства у західноукраїнському суспільстві, полягала у пробудженні національної свідомості українства. Особливості проведення просвітянських свят і імпрез охоплювали різні аспекти національної історії та культури. Просвітянські свята та імпрези сприяли консолідації нації, були дієвим виховним засобом у роботі з молоддю, збереженні й примноженні історичної пам'яті народу.

У проведенні просвітянських свят та імпрез використовувалися різноманітні форми культурно-просвітньої праці: популяризація української народнопісенної творчості, найбільш поширених мелодій народних творів для хорів, зокрема старогалицьких пісень й творів галицьких композиторів початку ХІХ ст., поширення популярних видань з історії України й української літератури, тематичні книжкові виставки, прочитання рефератів про життя і діяльність відомих українців, впорядкування могил українських героїв тощо. “Просвіта” підтримувала масові заходи, започатковані іншими українськими

інституціями з нагоди вшанування героїв Крут, проголошення самостійності УНР, роковин смерті С. Петлюри, інших пам'ятних дат.

Необхідною умовою проведення свята “Просвіти” був збір коштів на потреби товариства, у зв'язку з чим Головний відділ розгорнув активну пропагандистсько-агітаційну кампанію на місцях, сприяючи залученню свідомих українців до участі в акції. Злагоджена й чітко продумана програма давала змогу визначити роль Головного відділу, прослідкувати діяльність відповідних ювілейних комітетів й комісій, провести святкування на належному патріотичному рівні. Це свідчило про зростання визнаного авторитету товариства, його підтримку громадськістю Західної України.

Особливу роль відігравала “Просвіта” у консолідації прогресивної інтелігенції, греко-католицького духовенства, селянства, долаючи запеклий опір польської адміністрації і поліції, що протистояла будь-яким проявам національно-культурного життя українців, не виявляла зацікавлення розвитком корінного населення Західної України. У результаті запеклої боротьби вона зберегла характер культурно-освітньої організації, не піддалася тиску, залишившись на своїх статутних принципах попри несприятливі умови, виступивши цементуючою основою єдності української національної культури через організацію, святкувань ювілеїв, проведення масових просвітянських заходів та імпрез. На спільній нараді представників усіх українських установ, товариств та чільних найстаріших діячів-сеньйорів у Львові проголошено 1938 рік ювілейним роком матірної “Просвіти”.

Функціонування товариства у західноукраїнському суспільстві підтверджує залежність форм і методів культурно-просвітньої праці від політичних, соціальних і економічних умов, у яких перебувала “Просвіта”. Праця інституції ґрунтувалася на допомозі громадянства, її національний характер визначався відсутністю власної державності та обмежувальною політикою польських правлячих кіл. Діяльність товариства у Західній Україні була важливим чинником розвитку культурно-просвітнього руху, визначала напрямки національного поступу й організаційні форми виховання українців.

ВИСНОВКИ

Відновлення діяльності товариства у міжвоєнний період було нагальною потребою часу і тим об'єктивним чинником, що дав змогу реалізувати національно-культурні прагнення українцям як національній меншині, на правах якої вони опинилися в Польській державі, через те що діяльність не лише “Просвіти”, але й інших інституцій відбувалася у надзвичайно складних умовах. Робота “Просвіти” проводилася в умовах невизнання владою, що вимагала затвердження нового статуту в окремо взятому воєводстві. Владні структури вважали, що статут товариства не відповідав новому адміністративному поділові краю.

Питання зміни статуту було першочерговим завданням Головного відділу, бо від цього фактично залежав подальший просвітньо-організаційний розвиток товариства взагалі. “Просвіта” намагалася поширити свою діяльність на усю Польщу, про що свідчив як проект зміни статуту, так і варіанти нового статуту. Діяльність товариства обмежувалася чотирма воєводствами: Краківським, Львівським, Станіславівським, Тернопільським. Влада з огляду на власні інтереси забороняла поширення діяльності товариства не лише на усю Польщу, але й на Волинь і Полісся, там “Просвіта” не мала централізованої структури, діяла на підставі окремих статутів.

Активністю відзначалося відновлення післявоєнної діяльності філій і читалень, заснування нових осередків, що стало яскравим свідченням живучості просвітньої ідеї й динаміки поступу товариства. Число філій зросло у десять разів, читалень – у півтора рази, членів – майже у три рази. Головний відділ досить принципово підходив до питання членства у товаристві, пропагуючи різноманітні гасла. Незважаючи на масовість кампанії у залученні членів до “Просвіти”, все-таки відбувався певний якісний відбір серед кандидатів на вступ до товариства. Важливим завданням “Просвіти” було залучити кожную читальню, кооператив, членів відділів, ревізійних комісії до товариства, про що неодноразово повідомляла “Просвіта”. У 1933 р. з 3200 українських кооперативів членами товариства було 471 (14,7 %). Головний

виділ рекомендував залучати членів до товариства через канцелярії адвокатів, установи, парафії. Ця акція знайшла підтримку також серед членів “Сокола”, “Лугів”, Союзу українок, пластунів.

Зважаючи на складну ситуацію з втіленням у життя акції масового членства, Головний виділ намагався поліпшити становище за рахунок “мужів довір’я”. Передбачалося залучити до акції сільську інтелігенцію, свідомих кооператорів, призначивши для них як винагороду певний відсоток від зібраної суми або ж подарувати книжки. Організаторів масового членства спільно з інструкторами філій зобов’язували забезпечити виплати внесків членами, передплату на місячник “Просвіта”, закликати “мужів довір’я” до активної участі у залученні українців до товариства. Пропагандистська акція “Просвіти” щодо залучення членів до товариства знайшла значну підтримку серед української еміграції США і Канади. Активністю відзначалися представники січових організацій, стрілецьких громад, окремі читальні “Просвіти”, “Соколи”, УНО, окремі особи. У 1924 – 1928 рр. у США членами товариства було 2864 осіб, у 1929 р. в Канаді – 1029.

Важливе місце у діяльності “Просвіти” посідала боротьба з неписьменністю серед українського громадянства. “Просвіта”, зважаючи на занепад української школи, не могла залишити осторонь питання освітнього характеру. Для більш ефективного розв’язання цієї досить складної проблеми Головний виділ постійно залучав представників інших українських установ, національну пресу, греко-католицьке духовенство. Упродовж 1920 – 1939 рр. було проведено більше 1,5 тис. курсів для неписьменних. Питанням ліквідації неписьменності займалися і філії “Просвіти” на місцях, бо масова неписьменність громадянства була серйозною національною проблемою. Товариство намагалося повністю ліквідувати неписьменність до кінця 1927 р., однак боротьба з неписьменністю не знайшла належної підтримки серед української суспільності, що не дало змоги “Просвіті” повністю ліквідувати це явище. Розгалуженою мережею самоосвітніх курсів “Просвіта” сприяла вихованню в українців почуття гідності, національної свідомості.

Фахова національна освіта мала надзвичайно важливе значення, бо економічне й культурне піднесення українців залежало від вдосконалення сільського господарства й кооперації, зокрема від розвитку сільськогосподарської й кооперативної освіти. Завдання товариства полягало у тому, щоб розвивати національні фахові школи й основну увагу у процесі навчання приділити саме молоді. Утримання фахової школи у Милованні виявилось непростим завданням, тому “Просвіта” постійно зверталася до філій з проханням забезпечити хоча б одного слухача як до річної школи, так і на сільськогосподарські й кооперативні курси, бо на той час це була єдина рільнича й кооперативна школа для села.

Для залучення якомога більшої кількості слухачів до навчання у господарсько-садівничій школі відбувається реорганізація навчально-виховного процесу. План реорганізації передбачав узгодження навчального плану школи з вимогами часу, тобто паралельне створення при однорічній школі фахових курсів. Фахові предмети і курси, що викладалися в однорічній школі, поділялися на три групи: годівельну, агротехнічну і економічно-кооперативну. Окрім однорічної школи, кожного року проводилися три спеціальні курси. Упродовж 1922 – 1929 рр. було проведено 6 курсів за участю 186 слухачів.

Крім фахової освіти, обов’язкових навчальних годин і практичних занять, учні набували навичок культурно-освітньої праці. Для підготовки слухачів до праці у читальнях і гуртках “Сільського господаря” і УПТ, кооперативах учні на засадах самоврядування організували власний просвітянський гурток, самостійно підготували статут. Слухачі вчилися писати реферати на різноманітні теми, передусім на господарські, що викликало зацікавлення, доказом чого була дискусія над кожним рефератом. Важливе місце у системі розвитку фахових шкіл “Просвіти” займав розвиток торгівельних шкіл, які мали на меті відновити українську кооперацію, модернізувавши її у певну систему, що стала б основою торгівельної діяльності. Завдяки діяльності торгівельної школи “Просвіти” у Львові було створено торгівельно-організаційну мережу українських кооперативів.

Фінансове становище “Просвіти” у міжвоєнний період було доволі складним, постійно відчувалася нестача коштів, що було однією з основних причин гальмування розвитку матеріальної бази, бо товариство майже не отримувало фінансової допомоги від влади. На підставі офіційного курсу долара сума фінансових зобов’язань “Просвіти” зросла на 20 %, не враховуючи відсотків від капіталу, що становило серйозну загрозу для подальшої діяльності товариства. Загальна заборгованість 1880 читалень в цілому становила у 1939 р. 295226 зл. Незважаючи на значну фінансову заборгованість, Головний відділ продовжував виплати стипендій, відповідно до реальної ситуації. Про авторитет і популярність “Просвіти” серед українського громадянства свідчило створення стипендійних фондів. Загальна кількість фондів становила 50.

Складні фінансові умови спонукали утворення комітетів допомоги “Просвіті”, що вважалися допоміжними органами філії, займалися збором матеріальних фондів товариства, залученням членів, виплатою внесків, поширенням видань товариства, активізацією внутрішньої позики. Для ефективності проведення акції матеріальної допомоги товариству на місцях території поділяли на райони, і для кожного з них створювалися так звані “комітетові пари”, що відвідували кожну українську установу й родину у своєму районі для того, щоб переконати її у необхідності вступу в члени “Просвіти” й спонукати їх сприяти акції матеріальної допомоги товариству.

Для покращення фінансового стану товариства проводилася парцеляція маєтків. Фінансове становище маєтку “Просвіти” в Угерцях Винявських привело до того, що А. Гап’як використовував для потреб маєтку лісові насадження, що й стало основною причиною непорозумінь, ускладнило стосунки між ним і Головним відділом та ревізійною комісією, привело до ліквідації контракту на оренду маєтку. Кошти на утримання маєтку Головний відділ намагався отримати за рахунок проведення парцеляції землі й лісу, що ускладнило стосунки між громадою й особами, які придбали земельні й лісові ділянки.

Фінансова допомога з-за кордону була важливим чинником економічної підтримки “Просвіти”, яку їй надавали українські товариства, установи, приватні особи. Для реалізації цього проекту на місцях утворювалися комітети допомоги “Просвіти”, що забезпечували його втілення на практиці. Окрім того, Головний відділ закликав українські громадські ради закладати у місцеві бюджети витрати на освітні потреби: закупівлю видань товариства, будівлю читалень, проведення освітніх курсів, організацію театральних гуртків тощо.

Видавнича діяльність “Просвіти” починаючи з 20-х років кардинально змінилася. Передусім це пов’язано з тим, що внаслідок воєнних дій було знищено матеріальну базу товариства: інфляція, подорожчання паперу й друкарських послуг привели до зменшення вартості членських внесків і пожертвувань, що становили основну частину прибутків. В умовах постійно зростаючої інфляції й девальвації польської грошової одиниці видання членських книжечок деякою мірою давали змогу видавництву покрити витрати на друк. Видавнича діяльність товариства контролювалася видавничою комісією, функції якої звужувалися до підготовки програми видавництва й рецензування поданих творів, визначення авторських гонорарів, фінансовому відновленню видавничої бази.

Головний відділ намагався забезпечити читачів виданнями не лише з історії України, української культури, але й сільськогосподарською й театральною тематикою, енциклопедіями, довідниками, що охоплювали б різноманітні сфери суспільного життя, сприяли розширенню світогляду і всебічному розвитку українців. Каталог книгарні товариства на 1939 р. складав 429 авторів різних видавництв і 114 авторів власних видань. Однак не усі видання влада допускала до масового читача.

Незважаючи на те, що з видавничою комісією “Просвіти” співпрацювали відомі вчені, історики, письменники, все-таки відчувалася відсутність різнопланових видань. Не менш важливим питанням, пов’язаним із видавничою сферою, була проблема реалізації друкованої продукції, що приводила до збитковості видань. Один із варіантів виходу зі складної ситуації у видавничій

сфері ґрунтувався на тому, щоб кожна філія і читальня або ж член товариства робили одноразовий внесок на розвиток видавничої діяльності “Просвіти”. Тим самим вони брали б участь у видавничій спілці товариства, що створювалися на зразок кооперативних спілок, керівництво якою здійснював би Головний виділ.

Виконання видавничого плану товариства насамперед залежало від діяльності філій і читалень, які були безпосередньо зацікавлені у поширенні видань товариства, тому що просвітні осередки отримували до 40 % прибутку при їх реалізації. Незважаючи на авторитет і популярність часописів, які видавала “Просвіта”, все-таки Головний виділ опинився перед дилемою щодо подальшого видання “Життя й знання”, “Народної Просвіти” і “Аматорського театру”, оскільки вони були збитковими для видавничої комісії. Основний прибуток від видавничої діяльності товариство одержувало від розпродажу календарів, у яких значна увага приділялася актуальним питанням.

Поширення видань товариства пов’язане з певною соціальною диференціацією й тематикою творів. Через те, що в одному часописі досить важко врахувати побажання різних суспільних верств українського населення, для збільшення продажу видань необхідно було серйозно займатися вивченням попиту й ринку збуту друкованої продукції. Негативну роль для видавничої діяльності товариства відіграла несплата боржниками своїх зобов’язань перед видавництвом, що в умовах інфляційних процесів практично приводило до знецінення видань, їхньої збитковості. Заборгованість філій і читалень за одержану літературу складала у 1939 р. понад 819 тис. зл.

У розвитку “Просвіти” важливе місце посідала бібліотечна справа, що вважалася самостійною ділянкою просвітньої праці. З 1920 р. бібліотеку товариства перетворено на народну бібліотеку з введенням посади штатного бібліотекаря. З існуванням музеїв, бібліотеки НТШ, бібліотека “Просвіти” втратила значення універсальної бібліотеки. Тому з 1923 р. відбувається її реформування у загальноосвітню україномовну бібліотеку. Музейні старовинні речі, стародруки, альбоми, карти передавалися НТШ, за винятком книг, якими

бібліотечна комісія ухвалила поповнювати фонди. “Просвіта” і НТШ досить тісно співпрацювали між собою у розвитку бібліотечної справи.

Для розширення фондів і забезпечення бібліотеки новими надходженнями систематично проводився обмін виданнями. Зважаючи на високу вартість видань із радянської України, “Просвіта” зверталася у комісаріат народної освіти УРСР до М. О. Скрипника з тим, щоб визнати товариство як структуру, якій би безкоштовно й обов’язково надсилалися примірники книжкових видань із радянської України. Певну частину видань просвітні осередки передплачували, виділяючи щорічно на передплату 6440 часописів 54374 зл.

Основний напрямок діяльності бібліотеки спрямовувався на утворення бібліотечного абонементу, що формувався відповідно до плану, передбачаючи у фондах наявність белетристики, літератури з історії України, наукових видань, практично усіх книг, що видавалися на той час у Західній Україні. Надзвичайно важливе значення для розвитку бібліотечної справи мало поширення літератури й організація виставок української книги, що служило об’єктивним доказом заслуженого визнання й авторитету.

Забезпечити усі читальні й філії без винятку необхідною літературою “Просвіта” не мала змоги. Тому з осені 1924 р. розпочала організацію пересувних бібліотек, що призначалися для читалень, які не мали власних бібліотек. При створенні пересувних бібліотек комісія орієнтувалася на те, щоб вони знайомили населення з творами української літератури. З часом система комплектування змінилася й стала більш досконалішою. Однак читальні, філії, кооперативи й приватні особи, нехтуючи правилами, не дотримуючись умов зберігання, передачі комплектів пересувної бібліотеки, за відсутності відповідальності з їхнього боку, їх не повертали. Серйозною проблемою подальшого розвитку бібліотечної сфери була заборгованість філій, читалень, кооперативів і гуртків за отриману літературу. Книгарня Головного відділу реалізовувала 50 % видань “Просвіти” за готівку, літературу інших видавництв продавала у кредит, що й стало причиною зростання заборгованості. Загальна сума боргу складала 220 тис. зл.

Стримуючим чинником у розвитку бібліотечної справи була конфіскація літератури польськими органами влади, що, зважаючи на заборону поширення тих чи інших видань, завдавало серйозної шкоди діяльності “Просвіти”. Через те, що усі українські організації, в тому числі і “Просвіта”, перебували під постійним цензурним контролем своїх видань з боку польської влади, Головний відділ намагався постійно інформувати філії і читальні про певні цензурні обмеження.

Особливістю конфіскаційної акції влади щодо заборони видань було те, що досить часто конфісковувалися книги, які формально дозволялося читати й поширювати. Староства самочинно припиняли діяльність осередків товариства, навіть якщо читальні передплачували часописи, видання яких дозволялося владою. Це було свідченням планомірної акції влади щодо “Просвіти”, тому що суди порушували закон й тим самим підривали до себе довіру з боку інституцій і громадян. Всупереч захисним акціям українських адвокатів незаконні конфіскації літератури не припинилися. “Просвіта” відстоювала своє законне право на поширення україномовної видавничої продукції, сприяючи формуванню національної самосвідомості українців.

Незважаючи на переслідування влади, розвивався аматорсько-театральний рух. Ситуація вимагала організації професійної акторської трупи, що позитивно впливало б на аматорські читальняні колективи, пропагувало б театральне мистецтво. Такою професійною трупою став “Просвітянський театр” під проводом М. Орла-Степняка. Створення зразкового просвітянського пересувного й хору сприяло формуванню національної свідомості українців, пропаганді поширення театально-музичного мистецтва. Репертуар аматорсько-театральних гуртків “Просвіти” міжвоєнного періоду містив твори різноманітного характеру за жанром і тематикою, мав надзвичайно важливе значення у їхній діяльності. Репертуар дозволених п’єс становив 305 творів (на 1938 р. – лише 97). Стан і рівень розвитку театральних аматорських гуртків був різним й залежав передусім від бажання самих членів читалень організувати

такий аматорський колектив. Деякі аматорські гуртки досить активно розвивалися завдяки віділам читалень.

Існувала проблема забезпечення аматорських гуртків театральним реквізитом, нотами, партитурами оперет, засобами для гримування. На адресу театральної комісії при Головному віділові неодноразово надходили листи з проханням театральних гуртків забезпечити їх необхідними матеріалами. Важливе значення мали аматорські театри у невеликих містечках, селах, де у кращому разі це була одна з дієвих форм діяльності читальні. На 1939 р. діяло 2046 театральних гуртків (38350 членів), хорових – 1176 (25362 членів), інших – 269. Масові заходи й вистави щорічно відвідувало до 242 тис. українців. Для ефективнішої підготовки керівників аматорських театральних гуртків проводилися театральні курси, театральний з'їзд.

Для проведення святкувань з нагоди 60-річного ювілею “Просвіти” з представників західноукраїнських товариств, організацій, установ було обрано ювілейний комітет, організовано відповідні секції, які проводили певні заходи щодо цього. Надзвичайно важливе значення для “Просвіти” у міжвоєнний період мало відзначення 70-річного ювілею її діяльності у 1938 р. У виданому маніфесті “До Українського Народу, Його Синів і Дочок на рідній і нерідній землі сущих” закликалося святкувати 70-річчя “Просвіти”, тому що роль і значення товариства була не лише очевидним фактом, але й важливою складовою й вагомим чинником національно-культурного розвитку, ідейною основою культурно-просвітнього руху в Західній Україні.

Специфіка просвітянських свят і імпрез полягала у тому, що вони мали національний характер, товариство використовувало різноманітні форми їх проведення, підтримувало масові заходи, започатковані іншими українськими інституціями з нагоди нагоди вшанування героїв Крут, проголошення самостійності УНР, роковин смерті С. Петлюри, інших пам'ятних дат. Головний віділ розгортав активну пропагандистсько-агітаційну кампанію на місцях, сприяючи залученню свідомих українців до участі в масових заходах.

Таким чином, організаційні засади, господарське становище та

культурно-просвітня діяльність “Просвіти” у Західній Україні в міжвоєнний період були важливим чинником поступу української нації. Дисертаційне дослідження дозволяє стверджувати, що “Просвіта” була закономірним і об’єктивним виявом української історії і рушійною силою культурно-просвітнього руху в Західній Україні в міжвоєнний період, відстоюючи національні інтереси й прагнення української нації. Беззаперечними здобутками “Просвіти” у культурно-просвітньому русі в Західній Україні в міжвоєнний період стали:

- створення міцної ідейно-теоретичної основи національно-культурного руху, обґрунтування його конкретних вимог й засад;
- формування розгалуженої мережі товариства, що сприяло залученню широких верств українців до участі у його функціонуванні;
- масове зростання національної свідомості українців;
- залучення до просвітніх осередків молодого покоління;
- перетворення “Просвіти” у добре організовану спільноту, що чітко усвідомлювала національні потреби, прагнення та інтереси.

Здобутки культурно-просвітнього руху в Західній Україні стали можливими завдяки тому, що просвітні осередки висували на перший план ідею формування національної свідомості, демонструючи тим самим, що українці є повноправною нацією на своїй споконвічній землі. Зрозуміло, що у діяльності “Просвіти” були хиби й упущення, зокрема формалізм у діяльності багатьох філій й читалень, відсутність достатньо чіткої координації спільних дій, пасивність і низький рівень організаційної активності частини інтелігенції, недостатній зв’язок Головного відділу з філіями й читальнями, боротьба між політичними партіями за вплив на товариство.

Незважаючи на неоднорідність і суперечності у своєму культурно-просвітньому розвитку, “Просвіта” Західної України в міжвоєнний період, спираючись на організаційні засади й ґрунтовно розроблену ідейно-теоретичну основу, зробила значний внесок у формування національної свідомості українців, пропагуючи й втілюючи у життя просвітню ідею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. – К.: Либідь, 1993. – 288 с.: іл.
2. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. – К.: Укр. письменник, 1994. – 413 с.
3. Історія України / Керівник авт. кол. Ю. Зайцев. – Львів: Світ, 1996. – 488 с.
4. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921 – 1939 рр.). – К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 1999. – 336 с.
5. Україна крізь віки: В 15-ти т. Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921 – 1939 рр.). – Т. 11. – К.: Видавничий дім “Альтернативи”, 1998. – 336 с.
6. Історія України: нове бачення / Під ред. В. А. Смолія. – К.: “Альтернативи”, 2000. – 464 с.: іл.
7. Грицак Я. Й. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. – К.: Генеза, 2000. – 360 с.: іл.
8. Новітня історія України (1900 – 2000) / А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусєв, В. П. Дрожжин та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 663 с.
9. Україна в ХХ столітті (1900 – 2000): Зб. документів і матеріалів / Упоряд.: А. Г. Слюсаренко, В. І. Гусєв, В. Ю. Король та ін. – К.: Вища школа, 2000. – 351 с.
10. Політична історія України / За ред. В. І. Танцюри. – К.: Видавничий дім “Академія”, 2001. – 488 с.
11. Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (ХІХ – ХХ ст.) / Малик Я. Й., Вол Б. Д., Гелів С. Д. та ін.: За загальною ред. д-ра. іст. наук, проф. Малика Я. Й. – Львів: Світ, 2001. – 296 с.
12. Історія України / За ред. Г. Д. Темка, Л. С. Тупчієнка. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 480 с.
13. Бойко О. Д. Історія України. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 656 с.

14. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії: Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.). – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
15. Швагуляк М. Маловідома сторінка політичного життя Західної України передодня Другої світової війни (З історії Контактного Комітету. 1937 – 1939 роки) // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. Праці історично-філософської секції. – Львів, 1994. – Том ССХVІІІ. – С. 207 – 248.
16. Баран З. Відродження і становлення Польської держави. 1918 – 1921 рр. – Львів: Ред.-вид. відділ Львівського університету, 1995. – 54 с.
17. Ярош Б. О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях 30 – 50-ті роки ХХ століття (історико-політологічний аспект): Монографія. – Луцьк: “Надстир’я”, 1995. – 176 с.
18. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. Том І (1939 – 1953) / Упорядники: Галайчак Тамара, Луцький Олександр, Микитів Богдан, Батрак-Плодиста Людмила, Сливка Юрій, Федоришин Лев. – К.: “Наукова думка”, 1995. – 748 с.
19. Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918 – 1923 рр.: Проблеми взаємовідносин. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – 304 с.
20. Литвин М. Українсько-польська війна 1918 – 1919 рр. – Львів: Інститут українознавства; Інститут Центрально-Східної Європи, 1998. – 488 с.
21. Гетьманчук М. П. Українське питання в радянсько-польських відносинах 1920 – 1939 рр. – Львів: Світ, 1998. – 428 с.
22. Боротьба за українську державність на західноукраїнських землях у 20 – 30-х роках / Шевчук В. П., Тараненко М. Г. – К.: Либідь, 1999. – 480 с.
23. Сергійчук В. Правда про “золотий вересень” 1939-го. – К.: Українська Видавнича Спілка, 1999. – 128 с.
24. Красівський О. Галичина в першій чверті ХХ ст.: Проблеми польсько-українських стосунків. – Львів: Вид-во ЛФУАДУ, 2000. – 416 с.
25. Васюта І. К. Нариси політичної історії Західної України 1918 – 1939 рр. – Львів, 2001. – 345 с.

26. Литвин В. Тисяча років сусідства і взаємодії. – К., 2002. – 133 с.
27. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 752 с.+8 кол. мап.
28. Сирота Р. Східна Галичина у британській суспільній думці та політиці першої чверті ХХ століття // Записки Наукового Товариства імені Шевченка. Праці історично-філософської секції. – Львів, 2002. – Том ССХLIII. – С. 100 – 133.
29. Алексієвець Л. Польща: шляхом відродження державної незалежності. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 272 с.
30. Алексієвець Л. Новітня історія Польщі (1918 – 1939). – Київ-Тернопіль: Астон, 2002. – 320 с.
31. Макар Ю. Холмщина і Підляшшя в першій половині ХХ століття: історико-політична проблематика. – Львів: Інститут українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича, 2003. – 88 с.
32. Кучерепа М. До генези конфлікту: українсько-польські відносини на Волині напередодні Другої світової війни // Волинь і Холмщина 1938 – 1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади / Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2003. – С. 59 – 70.
33. Україна-Польща: історична спадщина і суспільна свідомість / Матеріали Міжнародної наукової конференції. Кам'янець-Подільський, 29 – 31 травня 1992 р. – К.: Либідь, 1993. – Т. 1. – 262 с.
34. Українсько-польські відносини в Галичині у ХХ ст. / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (21 – 22 листопада 1996 р.). – Івано-Франківськ: Видавництво “Плай”, 1997. – 452 с.
35. Матеріали Міжнародної наукової конференції “Українсько-польські відносини в ХХ столітті: державність, суспільство, культура” (15 – 16 квітня 1999 р.). – Тернопіль: Лілея, 1999. – 250 с.

36. Україна-Польща: важкі питання // Матеріали II Міжнародного семінару істориків “Українсько-польські відносини в 1918 – 1947 роках”, Варшава, 22 – 24 травня 1997. – Варшава: Світовий союз воїнів Армії Крайової, Об’єднання українців у Польщі, 1998. – 245 с.
37. Polska-Ukraina: Historia, polityka, kultura // Materiały międzynarodnej konferencji naukowej. – Szczecin-Warszawa, 2003. – 320 s.
38. Україна – Польща: історія і сучасність: Збірник наукових праць: У 2-ох ч. – Ч. 1. – К.: Інститут історії НАН України, 2003. – 498 с.
39. Grabski S. Szkoła na ziemiach wschodnich. – Warszawa, 1927. – 19 s.
40. Феліньські М. Українці у відродженій Польщі. – Львів, 1931. – 120 с.
41. Mausberg C. Szkolnictwo powszechne dla mniejszości narodowych w Polsce w latach 1918 – 1939. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1968. – 230 s.
42. Mikulicz S. Prometeizm w polityce II Rzeczypospolitej. – Warszawa: Książka i wiedza, 1971. – 313 s.
43. Iwanicki M. Oświata i szkolnictwo ukraińskie w Polsce w latach 1918 – 1939. – Siedlce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Siedlach, 1975. – 272 s.
44. Buszko J. Historia Polski. 1864 – 1948. – Warszawa, 1978. – 549 s.
45. Papierzyńska-Turek M. Sprawa ukraińska w Drugiej Rzeczypospolitej, 1922 – 1928. – Kraków: Wyd-wo Literackie, 1979. – 389 s.
46. Serczyk W. Historia Ukrainy. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1979. – 499 s.
47. Chojnowski A. Koncepcje polityki narodowościowej Rządów polskich w latach 1921 – 1939. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1979. – 262 s.
48. Ajnenkiel A. Polska po przewrocie majowym: Zarys dziejow politycznych Polski 1926 – 1939. – Warszawa: Wiedza Powzechna, 1980. – 724 s.
49. Zieliński H. Historia Polski 1914 – 1939. – Wrocław: Ossolieneum, 1985. – 372 s.
50. Tymowski M., Kieniewicz J., Holzek J. Historia Polski. – Warszawa: Editions spotkania, 1991. – 398 s.

51. Zarnowski J. Polska 1918 – 1939: Praca – technika – społeczeństwo. – Warszawa, 1992. – 414 s.
52. Siwicki M. Dzieje konfliktów polsko-ukraińskich. – Warszawa: Nakładem autora, 1992. – T. 1. – 318 s.
53. Czesław E. Blicharski. Miscellanea Tarnopolskie. – Biskupice, 1994. – Tom 1. – 472 s.
54. Olsański T. Historia Ukrainy XX wieku. – Warszawa: Volumen, 1994. – 348 s.
55. Дыбковская А., Жарын М., Жарын Я. История Польши. С древнейших времен до наших дней / Под. ред. А. Сухеми-Грабовской, Э. У. Круля. Перевод с польского. – Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. – 381 с.
56. Borucki M. Historia Polski do 1997 roku. – Warszawa: MadA, 1998. – 362 s.
57. Toporek M. Historia Polski. – Krakow: Korona, 1999. – 368 s.
58. Topolski J. Polska XX wieku 1914 – 2000. – Poznań, 2001. – 450 s.
59. Просвіта до українського народу. – Львів, 1921. – 70 с.
60. УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДЕ! // Життя і знання. – 1929. – Ч. 3 (27). – С. 69 – 70.
61. Приготування до ювілейного свята 60-ліття “Просвіти” // Бюлетень Філії Товариства “Просвіта” в Сокалі. – 1929. – Ч. 4 (20). – С. 3.
62. Перський С. Популярна історія Товариства “Просвіта” з ілюстраціями. – Львів, 1932. – 268 с.
63. Сторіччя Матері-“Просвіти”. Нарис з історії Матірнього Товариства Просвіти і огляд просвітних товариств у Канаді. – Вінніпег: Накладом Українського Товариства Читальні “Просвіти”, Манітоба, Канада, 1968. – 309 с.: іл.
64. Шістьдесят літ. 1868 – 1928. Ювілейний альманах Т-ва “Просвіта” у Львові. – Львів, 1927. – 292 с.: іл.
65. Мудрий В. Роля “Просвіти” в українському житті. З приводу шістьдесятиліття “Просвіти”. – Львів, 1928. – 19 с.
66. Збірка статей з приводу 60-літнього Ювілею Т-ва “Просвіта”. – Тернопіль, б. р. – 15 с.

67. На порозі сімдесятиліття “Просвіти” // Життя і знання. – 1937. – Ч. 12. – С. 337.
68. Перський С. Ювілей “Просвіти” (думки з нагоди 70-ліття існування “Матері українських товариств”). Відбитка з альманаху “Нового часу” на рік 1938. – Львів, 1938. – 15 с.
69. Матеріяли до ювілейних святкувань // Просвіта. – 1938. – Ч. 10 – 12. – С. 195 – 232.
70. Так почалося велике діло... Як повстав Ювілейний Комітет для святкування 70-літнього Ювілею Просвіти // Під прапором Просвіти! Бюлетен Ділового Комітету 70-ліття Просвіти. – 1938. – Ч. 7 – 12. – С. 4 – 5.
71. Наша кооперація – в 70-ліття Матері-Просвіти // Під прапором Просвіти! Бюлетен Ділового комітету 70-ліття Просвіти. – 1938. – Ч. 1 – 2. – С. 2 – 3.
72. Праця читалень у ювілейному році // Бюлетень Філії “Просвіти” в Калуші. – 1938. – Ч. III – V. – С. 1.
73. До читалень “Просвіти”! // Бюлетень Філії “Просвіти” в Калуші. – 1937. – Ч. VIII – IX. – С. 1.
74. Підготовка Дня українки-громадянки // Просвіта. – 1938. – Ч. 3 – 4. – С. 53 – 55.
75. Підготовка Дня української молоді // Просвіта. – 1938. – Ч. 1 – 2 (22 – 23). – С. 8 – 9.
76. Збірка на нитку для прапора “Просвіти” // Бюлетень Філії “Просвіти” в Калуші. – 1938. – Ч. VI – IX. – С. 3.
77. Жовківщина “Просвіти” // Новий час. – 1938. – 27 жовтня.
78. Галущинський М. Як вибороли собі люди право основувати товариства? – Львів, 1920. – 21 с.
79. Галущинський М. Одиниця і громада. – Львів, 1921. – 24 с.
80. Галущинський М. На переломі // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1929. – Львів, 1928. – С. 3.

81. Галушинський М. Як має виглядати наше село під теперішню хвилю? // Народній Календар Товариства “Просвіта” з літературним збірником на звичайний рік 1921. – Львів, 1920. – С. 53.
82. Галушинський М. В Освітній день! // Життя і знання. – 1928. – Ч. 3 (15). – С. 69.
83. Галушинський М. На роздоріжжі // Діло. – 1928. – 15 квітня.
84. Галушинський М. Політика в освіті, чи освіта в політиці? // Діло. – 1930. – 20 квітня.
85. Галушинський М. “Геть неписьменність!” – Львів, 1927. – 25 с.
86. Галушинський М. Народні читання // Народня освіта й виховання народу. Методи й цілі. – Львів, 1920. – С. 18.
87. Галушинський М. За право до життя (дві промови). – Львів, 1930. – 71 с.
88. Галушинський М. Національне виховання (статі і замітки). – Львів, 1920. – 30 с.
89. Галушинський М. До самоосвіти // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1930. – Львів, 1929. – С. 71.
90. Галушинський М. Ще про видавничу діяльність “Просвіти” // Діло. – 1923. – 26 липня.
91. Галушинський М. Видавнича діяльність “Просвіти” // Діло. – 1923. – 17 липня.
92. Галушинський М. Новими шляхами. – Львів, 1926. – 7 с.
93. Галушинський М. Позашкільна освіта (Народини, – Освітні установи, – Організаційні форми, – Мета.). З 27 ілюстраціями. – Львів, 1927. – 45 с.
94. Галушинський М. Преважна справа. На маргінесі польського законопроекту про громадські бібліотеки // Діло. – 1930. – 4 січня.
95. Брик І. Обов’язок життя // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 29 – 30. – С. 229.
96. Брик І. День “Просвіти” // Життя і знання. – 1932. – Ч. 3 (51). – С. 65.
97. Брик І. Історія шістьдесятиліття календарів “Просвіти” // Народній Ілюстрований Календар “Просвіти” на переступний рік 1940. – Львів, 1939. – С. 60 – 66.

98. Шах С. Новий напрям просвітної праці // Народня Просвіта. – 1923. – Ч. 3. – С. 43.
99. Шах С. Календарі “Просвіти” (з нагоди появи 45-го річника) // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 47 – 48. – С. 374.
100. Дорошенко Н. Діточі бібліотеки // Життя і Знання. – 1930. – Ч. 4 (28). – С. 117.
101. Дорошенко Н. Читаймо і шануймо книжку! (Реферат) (Інструкція. – Реферат. – Деклямації й пісні). – Львів, 1931. – 31 с.
102. Магальяс С. Як підготовляти та вести загальні збори. Додаток: Дужий М. Розподіл обов'язків між виділових читальні. – Львів, 1937. – 16 с.
103. Магальяс С. Порадник для освітників. Форми і методи освітньої праці. – Львів, 1933. – 96 с.
104. Магальяс С. Організація і методика освітньої праці // Вісти з філії Т-ва “Просвіта” ім. М. Шашкевича у Львові. – 1934. – Ч. 4. – С. 1 – 2.
105. Магальяс С. Значіння, організація й методика освітньої та виховної праці самоосвітніх гуртків у читальнях “Просвіти” // Порадник для самоосвітніх гуртків. – Львів, 1934. – Ч. 14. – С. 5, 12, 48 – 49.
106. Магальяс С. Освіта й виховання. Методика освітньої праці. Загальні уваги // Життя і знання. – 1933. – Ч. 6 (69). – С. 188.
107. Магальяс С. Що товариствам треба знати про податки від публичних забав, розваг і видовищ. – Львів, 1936. – 7 с.
108. Магальяс С. Більше уваги та дбайливості для театрального мистецтва // Життя і знання. – 1934. – Ч. 6. – С. 21.
109. Магальяс С. Освіта й виховання. Народні Свята й Обходи // Життя і знання. – 1933. – Ч. 11 (74). – С. 332.
110. Сірополко С. Просвіта і демократія // Народний ілюстрований календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1931. – Львів, 1930. – С. 140.
111. Сірополко С. Самоосвіта. Методи на програма систематичного читання // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1929. – Львів, 1928. – С. 7.

112. Сірополко С. Самоосвіта // Життя і Знання. – 1928. – Ч. 4. – С. 97.
113. “Просвіта” Гуцульщині. – Львів, 1936. – 25 с.
114. Гафткович В. Стан просвітньої організації на Гуцульщині // Життя і знання. – 1937. – Ч. 12. – С. 19 – 20.
115. Крип’якевич І. День “Просвіти” // Політика. – 1925. – Ч. 5 – 6. – С. 86.
116. Українська Просвітянська бібліографія (Зібрав і уложив Іван Калинович) // Бібліотечний Порадник. – 1926. – Ч. 1. – С. 16 – 26.
117. Українська Просвітянська бібліографія (Зібрав і уложив Іван Калинович) // Бібліотечний Порадник. – 1926. – Ч. 2. – С. 47 – 51.
118. Калинович І. Значіння і завдання книжки (З нагоди 350-літнього ювілею української книжки) // Народня Просвіта. – 1924. – Ч. 3. – С. 33 – 35.
119. Татомир Я. Освіта й виховання. За національне виховання нашої селянської дітвори // Життя і знання. – 1934. – Ч. 1. – С. 15.
120. Проекти інтенсифікації культурно-освітньої масової роботи шляхом організування лекторіїв, а також кінофікації – складені О. Балицьким та Антоном Дівничем з прикладенням їхніх автобіографій, фото і інших документів. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6379. – Арк. 15.
121. Дужий М. Освітні завдання читальні “Просвіти” // Народний Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на переступний рік 1932. – Львів, 1931. – С. 38 – 43.
122. Дужий М. Самоосвіта просвітянського робітника // Бюлетень Філії Товариства “Просвіта” ім. Шевченка у Львові. – 1931. – Ч. 1. – С. 1 – 2.
123. Творидло М. Куди йти нашій кооперації? // Діло. – 1930. – 1 травня.
124. Мурський П. Організація аматорських театральних гуртків // Аматорський театр. – 1925. – Ч. 1. – С. 5.
125. Мурський П. Становище й відношення Театрального Гуртка до виділу Читальні // Аматорський театр. – 1925. – Ч. 2. – С. 34.
126. Мурський П. Просвітно-організаційна праця аматорсько-театрального гуртка // Аматорський театр. – 1925. – Ч. 3. – С. 68.

127. Мурський П. Репертуар аматорського театрального гуртка // Аматорський театр. – 1925. – Ч. 4. – С. 97.
128. Будзиновський А. Болячка театрив // Аматорський театр. – 1927. – Ч. 3 – 6. – С. 33.
129. Сіятовський Г. Дещо про український аматорський театр // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 37 – 38. – С. 299.
130. Девський Є. Театральні й співучо-музичні гуртки // Наш прапор. – 1937. – Ч. 17 (614). – С. 1.
131. Дорошенко В. “Просвіта” її заснування й праця. Короткий історичний нарис з додатком про “Просвіти” в інших країнах. – Філадельфія: Па., ЗДА, видання: “Молода Просвіта” ім. Митр. А. Шептицького, 1959. – 102 с.: іл.
132. Качор А. Роля “Просвіти” в економічному розвитку Західної України. Українська Вільна Академія наук. Серія: Літопис УВАН. Ч. 18. – Вінніпег: Накладом Товариства “Просвіта” в Порт Артурі, 1960. – 31 с.
133. Гринів О. “Просвіта”: історія і сучасність // Літопис Червоної Калини. – 1991. – Ч. 6. – С. 53.
134. Грицан А. В. Просвітня зоря Прикарпаття. Нариси про історію товариства “Просвіта” на Прикарпатті між двома світовими війнами (1921 – 1939 рр.). – Івано-Франківськ: Сіверсія, 2001. – 180 с.
135. Положення про функції й компетенції бібліотечного реферату як сектору освітньо-організаційного відділу при Головній управі товариства – створеного для керівництва роботою бібліотек при читальнях. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6395. – Арк. 1 – 2.
136. Правила діяльності видавничо-книгарського відділу товариства – Там само. – Спр. 6496. – Арк. 1 – 2.
137. Положення про структуру, функції та компетенції господарсько-промислової комісії – Там само. – Спр. 6985. – Арк. 1 – 2.
138. Нарис історії “Просвіти” / Р. Іваничук, Т. Комаринець, І. Мельник, А. Середяк. – Львів-Краків-Париж: Просвіта, 1993. – 232 с.
139. Бюлетень Філії “Просвіти” в Калуші. – 1939. – Ч. VI – VII. – 4 с.

140. М. М. Століття матірної “Просвіти” // Жіночий світ. – 1968. – Ч. 11 – 12. – С. 3.
141. Дм. М. Для добра і щастя народу (століття громадської служби Т-ва “Просвіта”) // Календар “Слово” на ювілейний 1969 рік у 50-ту Річницю Соборности України. – Торонто-Канада: Видавництво “Вільне слово”, 1969. – С. 126.
142. Кушнірик Н. З приводу сторіччя Матері-Просвіти // Світло. – 1968. – Ч. 12 (552). – С. 427.
143. Матір українського національного життя: у сторіччя “Просвіти” // Лемківський календар на божий 1968 рік. – Торонто-Н. Дж.: Видання Організації Оборони Лемківщини, 1968. – С. 20, 23.
144. Чинило М. Століття “Просвіти” // Альманах “Гомону України” на рік 1968 у 50-річчя проголошення державної самостійности України 1918 – 1968. – Торонто, Онт., Канада. – С. 126.
145. Лев В. Сторіччя “Просвіти” // Альманах календар Союзу Українців Католиків Америки “Провидіння” на рік божий 1968. – Філядельфія: Видавництво “Америка”, 1968. – С. 166.
146. Лев В. Наукові видання товариства “Просвіта” // Збірник наукових праць на пошану Євгена Вертипороха президента Головної Ради НТШ і Голови Канадського НТШ з нагоди 70-річчя його життя. – Торонто, 1972. – С. 157 – 158.
147. Щерба Г. Просвітянські ідеї на Лемківщині // Наше слово. – 1994. – 27 березня.
148. Люзняк М. М. Маловідоме з видавничої історії товариства “Просвіта” у Західній Україні: на шляху формування національної свідомості та політичного мислення українського народу. – Львів: Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича НАН України; Львівський національний університет ім. Івана Франка, ЛДКФ “Атлас”, 2001. – 60 с.
149. Грицак П. До 130-ліття “Просвіти” в Галичині // Свобода. – 1998. – Ч. 60. – С. 2.

150. “Просвіта” – історія і сучасні проблеми. Міжнародна науково-практична конференція. Львів, 20 – 21 серпня 1993 // Просвіта. – 1993. – Випуск 23 (117). – С. 1.
151. Крип’якевич Р. Час рефлексії та узагальнення: із виступів на конференції // Просвіта. – 1993. – Випуск 25 (119). – С. 4.
152. Гринів О. Товариство “Просвіта”: традиції і проблеми // Українське слово. – 1993. – 22 жовтня.
153. Ковба Ж. М. “Просвіта” – світло, знання, добро і воля українського народу. – Дрогобич: Видавнича фірма “Відродження”, 1993. – 126 с.:іл.
154. Заброварний С. Наукова конференція у Львові: до 125-ліття “Просвіти” // Наше слово. – 1994. – 30 січня.
155. Стельмахович М. До 125-річчя “Просвіти”. З укліном до Августина Домбровського // Злагода. – 1993. – 24 листопада.
156. Мандрик М. Дорога до храму. Із ювілейної доповіді з нагоди 125-річчя “Просвіти” / Хвилі Стрия: сторінки з історії культури та національно-визвольного руху; Сучасне літературно-мистецьке життя. – Стрий: Щедрик, 1995. – С. 65.
157. Видання “Просвіт” Галичини: книги та аркушева продукція (1868 – 1939): Бібліографічний покажчик. – К.: Абрис, 1996. – 248 с.
158. Товариство “Просвіта” у Львові: покажчик видань 1868 – 1939 / Укладачі: О. Г. Бербека, Л. В. Головата. – Львів: Національна Академія наук України, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, 1996. – 580 с.
159. Матисякевич З. Сколівщина в 1918 – 1943-х рр. / Сколівщина. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 1996. – С. 96.
160. Мандрик М. Стрийщина: шлях до волі. – Стрий: Товариство “Просвіта”, видавництво “Щедрик”, 1998. – 626 с. іл.
161. “Просвіта”: історія та сучасність (1868 – 1998)”: Збірник матеріалів та документів, присвячених 130-річчю ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка / Упоряд., ред. В. Германа. – К.: Вид. центр “Просвіта”, Вид. “Веселка”, 1998. – 480 с.

162. Головацький І. “Просвіта” і НТШ: штрихи до історії їх спільної діяльності // *Просвіта*. – 2001. – № 1 (233). – С. 1, 7.
163. Ковба Ж. Микола Творидло – провідник господарського та економічного просвітництва / Творидло Микола. П'ятдесятилітня діяльність “Просвіти” на поли економічнім / Упоряд., вступні статті В. Пашука, Ж. Ковби. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2002. – С. 19.
164. Прокіп А. В. Громадська і політична діяльність Михайла Галущинського: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2003. – 17 с.
165. Савчук Б. П. Українські громадські організації в суспільному житті Галичини (остання третина ХІХ ст. – кінець 30-х рр. ХХ ст.). Автореф. дис... д-ра іст. наук: 07.00.01 / Національна бібліотека імені В. І. Вернадського. – Чернівці, 1999. – 32 с.
166. Філіпович М. Б. Луцька “Просвіта” (1918 – 1935 роки): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – Львів, 2002. – 22 с.
167. Гарат Р. М. Діяльність товариства “Просвіта” в Галичині (1868 – 1921 рр.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Національна бібліотека імені В. І. Вернадського. – Чернівці, 2004. – 17 с.
168. Іван Зуляк. Діяльність “Просвіти” у Східній Галичині (1868 – 1939): історіографія та джерельна база дослідження // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2000. – Випуск 10. – С. 287 – 292.
169. Іван Зуляк. “Просвіта” Східної Галичини в період польської окупації // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2000. – Випуск ХІ. – С. 65 – 70.
170. Іван Зуляк. “Просвіта” і греко-католицьке духовенство в умовах польської окупації // Матеріали науково-теоретичної конференції до 55-ї річниці

ліквідації УГКЦ радянським режимом (Івано-Франківськ, березень 2001 р.). – Івано-Франківськ, 2001. – С. 32 – 40.

171. Іван Зуляк. Польська влада і “Просвіта”: проблеми взаємовідносин // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2001. – Випуск XII. – С. 120 – 128.
172. Зуляк Галина, Зуляк Іван. Становище української мови і культури у Східній Галичині (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) // Мова і культура нації: Науковий збірник. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. – С. 54 – 61.
173. Іван Зуляк. Видавнича діяльність “Просвіти” Східної Галичини (1920 – 1939 рр.) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2001. – Випуск 13. – С. 149 – 153.
174. Іван Зуляк. Становлення і розвиток “Просвіти” в Тернопільському воєводстві у міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2002. – Вип. 1. – С. 65 – 72.
175. Іван Зуляк. Посилення антиукраїнської політики польської влади на західноукраїнських землях (1919 – 1939) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2002. – Вип. 2. – С. 40 – 45.
176. Іван Зуляк. Особливості польської політики на західноукраїнських землях (1919 – 1939) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2002. – Вип. 3. – С. 36 – 41.
177. Іван Зуляк. Проблема існування української мови і культури у Східній Галичині в міжвоєнний період (1919 – 1939 рр.) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія: Збірник наукових праць. – Вінниця, 2002. – Вип. 4. – С. 123 – 125.

178. Іван Зуляк. Проблема Східної Галичини на міжнародній арені у 20-х рр. ХХ ст. // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2002. – Вип. 5. – С. 42 – 48.
179. Іван Зуляк. Посилення антиукраїнської політики польської влади на західноукраїнських землях (1919 – 1939) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2002. – Вип. 5. – С. 119 – 121.
180. Іван Зуляк. Роль греко-католицької церкви у культурно-просвітньому русі західноукраїнських земель (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Соціальні та духовно-культурні виміри релігійних процесів в Україні” (Чернівці, 21 – 22 квітня 2003 р.). Науковий вісник Чернівецького університету. Збірник наукових праць. – Чернівці: Рута, 2003. – Вип. 163 – 164. – С. 174 – 178.
181. Іван Зуляк. Переслідування польською владою просвітнього руху у міжвоєнний період // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2003. – Вип. I. – С. 133 – 141.
182. Іван Зуляк. Читальні “Просвіти” Західної України у міжвоєнний період: завдання і програма освітньої праці // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2003. – Вип. 2. – С. 80 – 88.
183. Іван Зуляк. Особливості розвитку і характер діяльності фахових шкіл “Просвіти” у міжвоєнний період // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Національно-державне відродження слов’янських народів Центрально-Східної Європи крізь призму 85-річчя. – Тернопіль: ТДПУ, 2003. – Вип. 3. – С. 288 – 295.
184. І. С. Зуляк. Фахові школи “Просвіти” міжвоєнного періоду – важливий чинник розвитку національної освіти // Наукові праці Кам’янець-

- Подільського державного університету: Історичні. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004. – Т. 12. – С. 204 – 212.
185. І. Зуляк. Відновлення і активізація діяльності “Просвіти” Західної України у міжвоєнний період // Питання історії України: Збірник наукових статей. – Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – Т. 7. – С. 63 – 69.
186. І. Зуляк. Відзначення ювілеїв “Просвіти” у міжвоєнний період // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових статей. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Рута, 2004. – Вип. 229 – 230. – С. 52 – 58.
187. Зуляк І. Видавнича діяльність “Просвіти” Західної України // Збірник праць. Тернопільський міський осередок Наукового товариства ім. Т. Шевченка. – Том 1. – Тернопіль, 2004. – С. 154 – 160.
188. Іван Зуляк. Освітній конгрес “Просвіти” – завершальний етап святкування 60-літнього ювілею товариства у міжвоєнний період // Література та культура Полісся. Вип. 29: Регіональна історія та культура в українському і східноєвропейському контексті. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2005. – С. 236 – 245.
189. Іван Зуляк. Основні тенденції у відносинах між “Просвітою” і “Скалою” (30-ті рр. ХХ ст.) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 1. – Тернопіль, Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – Вип. 1. – С. 97 – 104.
190. Іван Зуляк. Культурно-освітня праця М. Галущинського в діяльності “Просвіти” в Західній Україні в міжвоєнний період // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 1. – Тернопіль, Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – Вип. 2. – С. 157 – 162.
191. Іван Зуляк. Використання “Просвітою” технічних засобів у просвітній праці в міжвоєнний період // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції “Друга світова війна в історичній долі українського народу”

- (Тернопіль, 20 – 21 травня 2005 р.). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 1. – Тернопіль, Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – Вип. 2. – С. 229 – 232.
192. Іван Зуляк. Розширення мережі членства “Просвітою” Західної України у міжвоєнний період // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції “Просвіта” в духовно-культурному піднесенні України” (Хмельницький, 7 грудня 2005 р.). – Хмельницький: Просвіта, 2005. – С. 80 – 90.
193. Іван Зуляк. “Просвіта” і суспільно-політичний рух Західної України (1919 – 1939) // Науковий вісник Чернівецького національного університету: Збірник наукових статей. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці, 2005. – Вип. 272. – С. 90 – 97.
194. І. С. Зуляк. Реалізація “Просвітою” програми ліквідації неписьменності // Український історичний журнал. – 2005. – № 6. – С. 103 – 112.
195. Іван Зуляк. Репертуар аматорсько-театральних гуртків “Просвіти” міжвоєнного періоду // Мандрівець. – 2005. – № 6. – С. 12 – 21.
196. Іван Зуляк. Функціонування “Просвітянського театру” в міжвоєнний період // Питання історії України: Збірник наукових статей. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – Т. 8. – С. 155 – 159.
197. Іван Зуляк. Мандрівні бібліотеки “Просвіти” – важливий чинник розвитку культурно-просвітнього руху в Західній Україні в міжвоєнний період // Матеріали V Буковинської Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 130-річчю заснування Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. У двох томах. – Чернівці: Книги – XXI, 2005. – Том 1. – С. 180 – 184.
198. Зуляк Іван. Діяльність “Просвіти” у Західній Україні в міжвоєнний період (1919 – 1939). – Тернопіль: “Воля”, 2005. – 946 с.
199. Зуляк І. С. Організаційні аспекти театрально-аматорської діяльності осередків “Просвіти” (1919 – 1939) // Сторінки історії: Збірник наукових

праць. Вип. 22 / Відп. ред. Н. Ф. Гнатюк. – К.: ІВЦ “Видавництво “Політехніка””, 2006. – С. 94 – 108.

200. Іван Зуляк. Взаємовідносини Головного виділу “Просвіти” з управителем маєтку товариства в Угерцях Винявських Антоном Гапяком // Мандрівець. – 2006. – № 2. – С. 26 – 32.
201. Статут Товариства “Просвіта” ухвалений надзвичайними зборами у Львові, 5. марта 1924 р. Принятий до відома рескриптом львівського Воевідства з дня 2. марта 1924 р. ч. 4883/24/I/3. – Львів, 1924. – 30 с.
202. Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” у Львові за час від 8. IV. 1913 до 31. XII. 1920 року. – Львів, 1921. – 107 с.
203. Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” у Львові за час від 1. січня 1921. до 31. марта 1923. р. – Львів, 1923. – 12 с.
204. Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” у Львові за час від 1. квітня 1923 до 23. грудня 1924. Звіт касовий за час від 1. січня 1923 до 30 червня 1924. – Львів, 1924. – 19 с.
205. Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 25. грудня 1925 року до 24. грудня 1926 року. (Касовий звіт обіймає час від 1. липня 1925 року до 30. червня 1926 р., буде розданий на загальному зборі). – Львів, 1926. – 262 с.
206. Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 25. XII. 1926 року до 25. XII. 1927. (Касовий обіймає час від 1. VII. 1926 до 30. VI. 1927.). – Львів, 1927. – 122 с.
207. Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 26. грудня 1927 р. до 31. грудня 1928 р. (Касовий звіт обіймає час від 1. VII. 1927 до 30. VI. 1928 р.). – Львів, 1929. – 80 с.
208. Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 1-го січня 1929 до 30-го червня 1930. (Касовий звіт обіймає час від 1. VII. 1928 р. до 30. VI. 1930 р.). – Львів, 1931. – 103 с.
209. Звідомлення з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 1-го липня 1931 до 30-го червня 1933. – Львів, 1933. – 40 с.

210. Товариство “Просвіта” в рр. 1933 – 1935. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1933 р. до 31. грудня 1935 року. – Львів, 1936. – 72 с.
211. Товариство “Просвіта” в рр. 1936 – 1938. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1936 р. по 31. грудня 1938 р. XLXI. Загальні збори “Просвіти” 8 червня 1939. – Львів, 1939. – 84 с.
212. Підсумки праці “Просвіти”. Звіт з Загальних Зборів Матері-Просвіти у Львові, дня 8 червня 1939 // Діло. – 1939. – 10 червня.
213. Шляхами Золотого Поділля. Тернопільщина і Скалатщина. Регіональний історично-мемуарний Збірник. Том III. Наукове Товариство ім. Шевченка. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто: Регіональне Об’єднання Тернопільщина, Філядельфія, Па., ЗСА, 1983. – 846 с.
214. Теробовельська земля. Історично-мемуарний збірник. Наукове Товариство ім. Шевченка. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1968. – 913 с.
215. Дем’янчук М. Короткий огляд діяльності читальні і філії Т-ва “Просвіта” в Надвірній та околиці // Самостійна Україна. – Чикаго-Нью-Йорк. – 1969. – Ч. 12 – 16 (235 – 241). – С. 25.
216. Бережанська земля. Історично-мемуарний збірник. Наукове Товариство ім. Шевченка. Український Архів. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто: Видавець: Комітет “Видавництва Бережани”, 1970. – 877 с.: іл.
217. Влох М. Винники-Звенигород-Унів та довкільні села. Історично-мемуарний збірник. – Чикаго, США, 1970. – 527 с.: іл.
218. Бучач і Бучаччина. Історично-мемуарний збірник. Наукове Товариство ім. Шевченка. – Нью-Йорк-Лондон-Париж-Сідней-Торонто: 3 друкарні Української Видавничої Спілки в Лондоні, 1972. – 768 с.: іл.
219. Історично-мемуарний збірник Чортківської округи. Повіти: Чортків, Копичинці, Борщів, Заліщики. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто: Видавець: Діловий Комітет Земляків Чортківської Округи, 1974. – 923 с.
220. Альманах Станиславівської землі. Наукове Товариство ім. Шевченка. – Нью-Йорк-Торонто-Мюнхен: Видання Центрального Комітету Станиславівщини, 1975. – 959 с.: іл.

221. Городенщина. Історично-мемуарний збірник. Наукове Товариство ім. Шевченка. – Нью Йорк-Торонто-Вінніпег, 1978. – 871 с.: іл.
222. Підгаєцька земля. Історично-мемуарний збірник. Наукове Товариство ім. Шевченка. – Нью Йорк-Париж-Сідней-Торонто, Дітройт ЗСА: Головний Комітет Підгаєчан, 1980. – 744 с.
223. Бойківщина. Монографічний Збірник Матеріалів про Бойківщину з Географії, Історії, Етнографії і Побуту. Наукове Товариство ім. Шевченка. – Філядельфія-Нью Йорк: Видавець Головна Управа Т-ва “Бойківщина” Філядельфія ЗСА, 1980. – 521 с. + 1 карта.
224. Золочівщина її минуле і сучасне. Канадське Наукове товариство ім. Шевченка. – Нью-Йорк-Торонто-Канберра: Видання комітету Золочівщини, 1982. – 661 с.
225. Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станислава і Станиславщини. Том II. Наукове Товариство ім. Шевченка. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто: Видання Центрального Комітету Станиславівщини, 1985. – 900 с.: іл.
226. Ярославина і Засяння 1031 – 1947. Історично-мемуарний збірник. Наукове Товариство ім. Шевченка. – Нью Йорк-Париж-Сідней-Торонто: Регіональне Об’єднання “Ярославщина і Засяння” (ЯРОКЗА), 1986. – 707 с.
227. Коломия і Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле. Наукове Товариство ім. Шевченка. – Філядельфія: Видання Комітету Коломیان, 1988. – 959 с.: іл.
228. Коструба Т. Белз і Белзька земля від найдавніших часів до 1772 року. – Нью-Йорк-Торонто: Об’єднання Надбужанців, 1989. – 165 с.
229. Рогатинська земля. Збірник історично-мемуарних, етнографічних і побутових матеріалів. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто: Видавець: Центральний Комітет “Рогатинщина”, 1989. – 998 с.: іл.
230. Стрийщина. Історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавенщини, Жидачівщини і

- Миколаївщини. – Нью Йорк-Торонто-Париж-Сидней: Комітет Стрийщини, 1993. – 635 с.: іл.
231. Надбужанщина: Сокальщина, Белзчина, Радехівщина, Каміначчина, Холмщина і Підляшшя. Історично-мемуарний збірник.– Нью-Йорк-Париж-Сидней-Торонто: Об'єднання Надбужанців, 1994. – Том 3. – 735 с.: іл.
232. Броди і Брідщина. Історично-мемуарний збірник. – Броди: Бібліотека літературно-краєзнавчого журналу “Брідщина”, 1998. – 689 с.: іл.
233. Белзькі дзвони (Документально про часи Белзького князівства і наступні періоди – до наших днів). – Львів: Вид-во “Оліс”, 1999. – 785 с.
234. Дрогобиччина – земля Івана Франка. – Нью Йорк-Париж-Сидней-Торонто, 1973. – 856 с.
235. Рабій Ю.-Є. Княжий город Самбір. – Львів-Самбір-Ютика, 1999. – 422 с.
236. Заліщицька земля в спогадах емігрантів. – Тернопіль, 1993. – 125 с.
237. Монастирська і околиці в спогадах емігрантів. – Тернопіль, 1993. – 168 с.
238. Підволочиська земля в спогадах емігрантів. – Тернопіль, 1993. – 176 с.
239. Бережанщина в спогадах емігрантів. – Тернопіль, 1993. – 392 с.
240. Тернопіль: погляд крізь століття. – Тернопіль, 1992. – 204 с.
241. Качараба С. П. Еміграція з Західної України 1919 – 1939. – Львів, 2003. – 416 с.
242. Дещо з господарського життя Польщі // Народний Ілюстрований Календар Товариства “Просвіти” на звичайний рік 1926. – Львів, 1925. – С. 244 – 245.
243. Бовуа Д. Міф “східних окраїн” або як йому покласти край / ПРОΣΦΩΝΗΜΑ. Історичні та філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича / Уклав Богдан Якимович за участю Марти Боянівської, Остапа Середи, Андрія Ясіновського. Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. Випуск 5. – Львів, 1998. – С. 126.
244. Кордуба М. Українські землі під польською владою // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 3 – 4 (подвійне). – С. 29.

245. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. Із праць Історично-Філософської секції НТШ. – Нью-Йорк: ТУК – Товариство Української Кооперації, 1964. – 624 с.
246. Tozecki Richard. Kwestia ukraińska w polityce III Rzeszy (1933 – 1945). – Warszawa: Książka i Wiedza, 1972. – 376 s.
247. Положение на кресах // Волинское слово. – 1924. – 12 февраля.
248. Сливка Ю. Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920 – 1939). – К.: Наукова думка, 1986. – 248 с.
249. Referat o sytuacji na Zachodniej Ukrainie. – AAN. – Prezydium Rady Ministrów. Rektyfikat. – Sygn. 25. – T. 32. – 118 s.
250. Томашівський С. Десять літ українського питання в Польщі. Переклад стенограми відчиту улаженного “Інститутом дослідів національних справ” у Варшаві 12.IV.1929. – Львів: Накладом автора, 1929. – 48 с.
251. Програма Польской окраинной политики // Волинское слово. – 1924. – 26 января.
252. На Восточных Окраинах // Варшавский голос. – 1921. – 5 июля.
253. “Малопольська” // Діло. – 1924. – 6 травня.
254. Книш З. Смерть Станіслава Собінського на тлі шкільного народоббивства в Західній Україні. – Торонто: Срібна сурма, 1982. – 683 с.
255. М. С. “Русь”, “Україна”, “руський”, “український” // Новий час. – 1937. – Ч. 31 (2144). – С. 2.
256. Газетні статті та інформації замітки про ставлення польських урядових кіл до українського населення Галичини перешкоди їх у статутівій діяльності читалень товариства та інших українських установ (вирізки). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6805. – Арк. 1, 10 – 11, 12, 13, 14 зв, 16.
257. Львівська кураторія “самовизначає”. Інтерпеляція послів Українського Клубу до міністра віросповідань і публичної освіти в справі заборони Кураторії львівського шкільництва округу уживати в українських середніх школах в публичних документах слова “український” // Діло. – 1923. – 20 червня.

258. Лист Кураторії Львівського шкільного округу з протестом про заборону вживання слів: “Україна”, “український” та ін. в приватних українських гімназіях. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 81. – Арк. 6.
259. Циркуляр Львівського товариства “Просвіта” про проведення грошових зборів для потреб товариства, святкувань та з інших питань. – ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 55. – Арк. 4, 26, 30, 31 – 32, 33, 34 – 35 зв, 37, 38, 39, 55.
260. Заяви керівників читалень на проведення вечорів самодіяльності і програми вечорів. – Там само. – Спр. 36. – Арк. 2, 31.
261. Протокол та заява жителів сіл Жукова і Струсова про їхнє бажання посилати дітей в українську школу та про колонізаційну акцію шкільної ради. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 408. – Оп. 1. – Спр. 304. – Арк. 1 – 2.
262. Цезаропапізм в мініятурі // Нива. – 1921. – Ч. 11. – С. 347.
263. Реквізиція метрик // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 7 – 8 (подвійне). – С. 63.
264. Здирання українських вивісок у Львові // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 9. – С. 99.
265. Юрчинський О. Права української мови в практиці. Чи греко-кат. парохіяльні уряди мають право вживати української мови в переписці з урядовими державними установами? // Діло. – 1930. – 28 січня.
266. Два документи // Діло. – 1930. – 11 листопада.
267. Зі судової зали. Присуди священників у Радехівщині // Діло. – 1939. – 21 травня.
268. Баран С. Примус святкування латинських свят // Діло. – 1923. – 30 серпня.
269. Газетні матеріали про положення на Україні, використані Шелухіним для своєї статті “Голод на Україні”. – ЦДАВО. – Ф. 3695 с. – Оп. 1. – Спр. 114. – Арк. 15.
270. Поліція забороняє співати український національний гімн // Діло. – 1923. – 4 вересня.

271. Баран С. Важніші постанови закона про військову службу // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1927. – Львів, 1926. – С. 198.
272. Кс. Мйодонський проти Маслосоюзу // Діло. – 1939. – 9 червня.
273. Як має виглядати на Волині шляхта загорова // Діло. – 1939. – 10 травня.
274. Звернення, газетні статті та інші документи про заходи західноукраїнських товариств і організацій проти ополячення місцевого населення. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 201. – Арк. 1 – 2.
275. Інформації В. Городиського про стан читалень Просвіти в Ярославському повіті та утиски й репресії з-боку органів білопольського окупаційного режиму. – Там само. – Спр. 836. – Арк. 3, 4 зв.
276. Кривава книга / Упорядник, автор передм. Я. Радевич-Винницький. – Передрук вид. 1919, 1921 р. – Дрогобич: “Відродження”, 1994. – 274 с.
277. Григориїв Н. Поляки на Україні. Польсько-українські відносини в історичній перспективі. – Скрентон, 1936. – 94 с.
278. Тортури в Раві Руській // Слово. – 1922. – № 9. – С. 2.
279. Абба. Східна Галичина // Нова Україна. – 1922. – Ч. 1 – 18. – С. 60.
280. Відгомін конскрипційних переслідувань // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 13 – 14 (подвійне). – С. 112.
281. Запрошення Головної управи товариства керівникам західноукраїнських центральних товариств у Львові на засідання ініціативного комітету для розстановки кадрів по цих ділянках народного життя (чернетка). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 249. – Арк. 1.
282. Озаркевич І. Як ми господарили нафтовими теренами? // Календар Просвіта на Божий 1969 рік. – Торонто: Українське Видавництво “Добра книжка”, 1968. – 186 випуск. – С. 66.
283. Польська кольонізація Східної Галичини. – Відень: “Видання Українського Прапора”, 1921. – 22 с.

284. Кривава книга. Матеріяли до польської інвазії на українські землі Східної Галичини 1918|1919 року. Частина I. Видання Уряду Західно-Української Народної Республіки, 1919. – 99 с.
285. Статті з журналів, газет по питанню української державності різних авторів. – ЦДАВО. – Ф. 3695 с. – Оп. 1. – Спр. 44. – Арк. 95.
286. Козоріс М. Панський терор на Західній Україні. – К.: Видання ВУАН, 1932. – 75 с.
287. Карні експедиції, ревізії й арештування в Тернопільщині // Діло. – 1930. – 3 жовтня.
288. Баран З. До питання про аграрну політику урядів міжвоєнної Польщі стосовно Західної України // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 1998. – Випуск 33. – С. 147, 153.
289. Дзьобан О. Архів Дідушицьких – джерело до господарської історії Галичини / Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та проблеми створення інформаційного банку даних. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 20 – 21 вересня 1996 року. – Львів: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, 1996. – С. 431.
290. Хом'як М. Як розв'язав справу національних меншин уряд Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), а як уряд Польщі? // Збірник наукових праць на пошану Євгена Вертипороха президента Головної Ради НТШ і Голови Канадського НТШ з нагоди 70-річчя його життя. – Торонто, 1972. – С. 191 – 192.
291. Довідник з історії України (А – Я) / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-ге вид., доopr. і доповн. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с.
292. Арештування і карні експедиції в Тернопільщині // Діло. – 1930. – 24 вересня.
293. Пацифікація. Дальші ревізії, арештування і карні експедиції в Тернопільщині // Діло. – 1930. – 30 вересня.
294. Що діється в нашому краю // Діло. – 1930. – 19 жовтня.

295. Інформація управи в селі: Добромірка про зруйнування приміщень і майна першої під час пацифікації та інші репресії з боку окупаційних органів. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2237. – Арк. 1 – 2.
296. Список книжок та музичних інструментів знищених під час пацифікації, проведеної держполіцією у с. Купчинці. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 104. – Арк. 1 – 2.
297. Що то діється? // Народна справа. – 1930. – Ч. 39 (104). – С. 1.
298. Міна під читальнею “Просвіти” // Діло. – 1930. – 12 вересня.
299. Пацифікація і реванші. Львів, 22. вересня 1930 // Діло. – 1930. – 24 вересня.
300. Хтось кинув бомбу під чит. “Просвіти” в Збоїсках // Народна справа. – 1930. – Ч. 41 (106). – С. 1.
301. Замах на читальню “Просвіти” // Діло. – 1930. – 11 жовтня.
302. Вибух бомби в чит. “Просвіти” // Діло. – 1930. – 18 жовтня.
303. Вибух бомби у “Просвіти” в Галичі // Діло. – 1930. – 12 жовтня.
304. Пацифікація // Діло. – 1930. – 3 жовтня.
305. За правну самооборону. Польська конституція про охорону особи і майна горожан // Діло. – 1930. – 5 жовтня.
306. Боронім своїх прав! // Народний Ілюстрований календар “Просвіти” на звичайний рік 1938. – Львів, 1937. – С. 163 – 164.
307. Карні експедиції, ревізії й арештування в Тернопільщині // Діло. – 1930. – 3 жовтня.
308. Арештування бувш. посла о. прал. Куницького і б. посла д-ра Ладики в Тернополі // Діло. – 1930. – 4 жовтня.
309. Інтервенції в справі теперішніх подій у львівського воєводи // Діло. – 1930. – 1 жовтня.
310. Інтервенція Голови “Просвіти” у Дир. Стаміровського // Діло. – 1930. – 5 жовтня.
311. Що вони пишуть // Народна справа. – 1930. – Ч. 37 (102). – С. 1.
312. Перед розв'язанням Пласту? // Діло. – 1930. – 7 вересня.
313. Głos Polski. – 1930. – 12 pazdziernika.

314. Символ об'єднання і живучости // Новий час. – 1937. – Ч. 31 (2144). – С. 2 – 3.
315. Ратуймо національну культуру // Політика. – 1925. – Ч. 1. – С. 19 – 20.
316. Брик І. Сімдесят літ тому... // Календар “Слово” на божий 1975 рік. – Торонто-Канада: Видавництво “Вільне слово”, 1975. – С. 126.
317. Uchwaly Towarzystwa “Prosvita”. – AAN. – KPZU. – Sygn. 165. – 7 s.; Okolnik w sprawie pracy w “Prosvitach”. – AAN. – Urząd Wojewódski Wolyński. – Sygn. 979/21. – 47 s.
318. Діло. – 1930. – 31 травня.
319. Діло. – 1930. – 5 січня.
320. Масові арешти // Діло. – 1930. – 24 вересня
321. Арештування в Золочеві // Новий час. – 1938. – Ч. 285 (4485). – С. 6.
322. Знищили читальню і кооперативу // Новий час. – 1939. – Ч. 2 (4494). – С. 7.
323. Гарт духа // Кооперативна родина. – 1939. – № 4. – С. 4.
324. Присутній. Просвіта у Володимирі Волинському // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 7 – 8 (подвійне). – С. 62.
325. Дописи. Коломия (“Ні вітру, ні хвилі”) // Діло. – 1923. – 6 грудня.
326. Переслідування читальняного руху. Глинянщина // Діло. – 1923. – 15 червня.
327. Похід проти т-ва “Просвіта”. Поведінка тернопільського воєвідства супроти читалень “Просвіти” // Діло. – 1924. – 25 квітня.
328. Бережани (Ревізії й арешти в бережанському окрузі) // Діло. – 1924. – 21 лютого.
329. Переслідування освітнього руху. Повінь переслідувань культурно-освітніх інституцій в Тернопільщині // Діло. – 1924. – 11 квітня.
330. Инструкция для уполномоченных ликвидационного комитета и список филиалов на июль 1934 г. – ДАВО. – Ф. 54. – Оп. 1. – Спр. 638. – Арк. 3
331. З життя краю. Стрийська хроніка // Новий час. – 1939. – Ч. 113 (4605). – С. 5.

332. Rezolucje o sprawie “Procwitu”. – AAN. – Urząd Wojewódski Wolyński. – Sydn. 979/64. – 47 s.
333. Діло. – 1924. – 25 березня.
334. Матеріали про репресії окупаційних органів по відношенню до читальні в селі: Домашів та ліквідацію другої (інформація, накази і апеляція і інші). ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2271. – Арк. 1, 2.
335. Жалобы на имя воеводы о притеснении со стороны поветовых староств деятельности “Просвиты” и филиалов, письмо в Луцкое староство о терроризации деятельности филиалов и их членов. – ДАВО. – Ф. 54. – Оп. 1. – Спр. 686. – Арк. 5.
336. Донесения воеводской полиции о деятельности обществ, товариществ, союзов. – ДАРО. – Ф. 30. – Оп. 18. – Спр. 1274. – Арк. 2 – 12.
337. Протоколы съездов, общих собраний и ревизионной комисси. Списки и удостоверения депутатов, прибывших с филиалов на съезд, списки членов поветовой “Просвиты”. – ДАВО. – Ф. 54. – Оп. 1. – Спр. 691. – Арк. 7.
338. Циркуляри і повідомлення Львівського товариства “Просвіта” про порядок проведення загальних зборів членів та діяльність, стан читальні “Просвіта” у с. Івачів Горішній. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 63. – Арк. 2, 3, 6, 7, 13, 14.
339. Дописи. Тернопільщина. (Невимовно важкі відносини в Драганівці) // Діло. – 1930. – 3 липня.
340. Матеріали про діяльність читальні Просвіти в селі: Бартатів та репресії з боку окупаційних органів (розпорядження, апеляції, інформації і т. п.). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 982. – Арк. 1, 4, 4 зв – 6, 8 зв.
341. Розпорядження окупаційних органів про заборону заснування читальні Просвіти в селі Барилів у районі м. Радехів. – Там само. – Спр. 979. – Арк. 1.
342. Завішення Читальні в Жогатині // Наш прапор. – 1937. – Ч. 58 (511). – С. 2.
343. Розв’язали читальню “Просвіти” й кружка “Рідної Школи” в Собачеві // Народна справа. – 1939. – Ч. 15 (388). – С. 12.

344. З судової салі. За державну зраду // Діло. – 1923. – 23 листопада.
345. Присуд // Діло. – 1923. – 1 грудня.
346. З судової салі. Сорок двох українських селян перед польським судом // Діло. – 1923. – 26 червня.
347. Переслідування українського культурного руху. Нові три факти // Діло. – 1924. – 20 березня.
348. Похід проти т-ва “Просвіта”. Поведінка тернопільського воєвідства супроти читалень “Просвіти” // Діло. – 1924. – 24 квітня.
349. Заборона імпрез // Новий час. – 1939. – Ч. 2. (4494). – С. 7.
350. Угнівщина. (Нагінка на т-ва “Сокіл” у Василеві Великому) // Діло. – 1930. – 7 травня.
351. Ревізії й арештування // Діло. – 1930. – 31 травня.
352. З польських справ // Діло. – 1924. – 14 травня.
353. Зведені статистичні й тематичні відомості про репресії окупаційних органів по відношенні до читалень і філіалів товариства у Західній Україні.– ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 804. – Арк. 1, 2, 3, 5, 6.
354. Матеріали про примусове виселення органами окупаційного режиму просвітянської активістки з села Ферескула, Косовського повіту – Марусі Наконечної (накази, петиція, звернення і ін.). – Там само. – Спр. 5797. – Арк. 1 – 5.
355. Поліція забороняє співати український національний гимн // Діло. – 1923. – 4 вересня.
356. З судової салі. Апеляційна розправа у справі співу національного гимну // Діло. – 1930. – 2 лютого.
357. “Польща, Русь і Литва...” (Допис з Чортківщини) // Діло. – 1930. – 28 червня.
358. Ой, ті українці // Народна справа. – 1938. – Ч. 35 (516). – С. 4.
359. Закон про Товариства з дня 15. листопада 1867. Ч. 134. В. з. д. з углядненням змін і доповнень, означених законом з дня 3. квітня 1925. В. з.

- д. ч. 43. поз. 297 // Народний Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на переступний рік 1932. – Львів, 1931. – С. 76, 78.
360. З тернопільського пашалика. (Поліційні, адміністраційні і військові надужиття) // Діло. – 1923. – 26 липня.
361. Дописи. Бережани (Надмірна дбайливість влади) // Діло. – 1923. – 21 листопада.
362. Знову розв'язали читальні // Діло. – 1930. – 7 жовтня.
363. Припинили діяльність читалень “Просвіти” // Неділя. – 1938. – Ч. 37 (507). – С. 7.
364. З судової салі. Засуд на виступ на концерті в національному одязі // Діло. – 1930. – 21 січня.
365. Тернопіль. (Окружне віче) // Діло. – 1923. – 6 грудня.
366. Пам’ятна записка чеського редактора в м. Прага інженера Е. Є. Гокеша з гострим осудом українофобської політики білопольських окупантів і колонізаторів у Зах. Україні та з пропагандою тези про кооперацію рівноправних народів за зразком Швейцарії. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 275. – Арк. 1 – 1 зв.
367. Інформація “протестаційного комітету” в м. Брендом у Канаді про організування ним повсюдних масових мітингів канадських українців з протестом проти ексцесів білопольських колонізаторів у Львові в листопаді 1928 р. – Там само. – Спр. 378. – Арк. 1 – 3.
368. Листування з управою [філіалу] українського товариства “Просвіта” у м-ку Трес Баррас, штат Санта Катарина в Бразилії про передплату видань матірної “Просвіти” у Львові, опублікування протесту членів першого проти репресій білопольських окупантів в Західній Україні. – Там само. – Спр. 6274. – Арк. 1 – 3.
369. Стшельци гуляють // Народна справа. – 1930. – Ч. 12 (77). – С. 1, 7.
370. Тернистими дорогами // Народна справа. – 1930. – Ч. 19 (84). – С. 2.
371. Розв'язали читальню в Журавенщині // Наш прапор. – 1938. – Ч. 124 (721). – С. 6.

372. Держава і громадяни. Промова посла С. Кузика на пленумі сойму при бюджеті мін. внутр. справ дня 8. лютого 1930 // Діло. – 1930. – 21 лютого.
373. Мшана, пов. Городок (До чого у нас вже доходить...) // Діло. – 1930. – 26 лютого.
374. Нові арештування // Діло. – 1930. – 7 серпня.
375. Głos Polski. – 1930. – 10 sierpnia.
376. Напад вандалів на читальню “Просвіти” // Діло. – 1923. – 14 червня.
377. Дописи з краю Підгаєччина // Діло. – 1923. – 20 вересня.
378. Самоволя держ. поліції в Ходорові // Діло. – 1923. – 20 червня.
379. Терпіння просвітнього руху // Народня Просвіта. – 1926. – Ч. 1 – 2. – С. 102 – 103.
380. Діло. – 1930. – 18 лютого.
381. Добрий голова... // Вісти. – 1934. – Ч. 17. – С. 7.
382. Газетні інформації про вимоги окупаційних органів у Західній Україні, зокрема на Тернопільщині вивішувати білопольські прапори під час державних свят та репресії перших по відношенню до голів читалень за невиконання цього. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6746. – Арк. 1, 2.
383. Головин Б. Сторінки історії Тернопільської “Просвіти” // “Просвіта” в Денисові. Матеріали виступів на святковій академії, присвяченій 120-річчю реєстрації першої читальні “Просвіти” на Тернопільщині. – Тернопіль-Козова-Денисів, 1995. – С. 7, 13.
384. “Просвіта” і її праця // Народна справа. – 1936. – Ч. 52 (432). – С. 2.
385. Матеріали про проведення зборів (просвітянських анкет) духовенства Львівського та Бібрського повітів по питанню “Роль духовенства у суспільному житті українського народу”. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 165. – Арк. 5 – 7, 10 – 12, 14.
386. Обіжники, розпорядження та інші директиви Головної управи товариства за 1938 рік. – Там само. – Спр. 214. – Арк. 2, 18 – 19, 20, 30, 37, 38, 41 – 43, 47, 55, 67, 71 – 72, 89.

406. Информация поветовых староств о коммунистической агитации в селах в 1926 г. – ДАВО. – Ф. 46. – Оп. 9. – Спр. 288. – Арк. 23 – 43.
407. Статті Барана Степана та повідомлення невстановлених авторів про діяльність українських політичних партій і суспільних організацій в Галичині, вміщені в газеті “Національна політика”. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 344 т. – Оп. 1 т. – Спр. 80. – Арк. 6, 12, 60 – 61.
408. Розпорядження окупаційних органів про винесення зауваження управі читальні Просвіти в селі: Баківці Бібркського округу з-приводу нелояльності її окремих членів. – Там само. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 953. – Арк. 1.
409. Далі припиняють діяльність українських установ. Припинили діяльність читальні “Просвіти” в Стібенці // Діло. – 1939. – 3 травня.
410. Пам’ятні записки, меморіали, петиції і протести з даними про репресивні заходи органів нового білопольського окупаційного режиму по відношенні до філіалів і читалень Просвіти у 1921 – 1923 роках (копії). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 802. – Арк. 1 – 1 зв, 2 – 12 зв, 13 – 18.
411. Циркуляри та інструкції Львівського товариства “Просвіта” про проведення ювілейного свята “Дня організації товариства “Просвіта”. – ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 26. – Арк. 1, 8, 11, 12, 14.
412. Нові печатки для читалень // Бюлетень Філії “Просвіти” в Калуші. – 1938 – 1939. – Ч. XII. 38 I – II 39. – С. 4.
413. Циркуляр Львівського товариства “Просвіта” про конфіскацію книг і журналів, заборонених урядом – ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 38. – Арк. 1 – 4, 6 – 7.
414. Листування з органами австрійського і білопольського окупаційних режимів про надання дозволів на проведення зборів, свят, збору пожертв на дар Просвіті. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 227. – Арк. 13, 25, 61 – 62, 75 – 77.
415. Відомості про стан читалень Просвіти на території міста Львова. – Там само. – Спр. 841. – Арк. 12.

416. Українські постуляти. Богородчанщина // Діло. – 1923. – 16 червня.
417. Новий тернопільський віцевоєвода // Народна справа. – 1937. – Ч. 21 (453). – С. 5.
418. Апеляції проти адміністративного стягнення накладеного окупаційними органами на читальню в селі: Ганівці, Жидачівського округу. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 1765. – Арк. 1 – 2.
419. Статті та замітки про культосвітню діяльність товариства серед українців-емігрантів з кордоном, надіслані в газеті “Діло”, календарі “Просвіта”. – Там само. – Спр. 6798. – Арк. 1, 11 – 12.
420. Красівський О. За українську державу і церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність Митрополита Андрея Шептицького в 1918 – 1923 рр. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1996. – 86 с.
421. Книга протоколів загальних зборів (представників) товариства, проведених у 1921 – 1936 роках, а також їх регламент та списки обраних членів Головної управи. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 163. – Арк. 3, 4, 15, 17, 18, 21 – 22, 29 – 31, 34, 37 – 38, 40 – 42, 43, 91, 92, 98.
422. Є. М. Дещо про кооперативні крамниці // Українські Вісти. – 1919. – 4 травня.
423. Матеріали про підготовку та проведення загальних зборів представників товариства осінню 1921 року у Львові (звернення, ком'юніке, списки учасників, протоколи та інші). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 151. – Арк. 1, 37 – 38, 43, 71 – 72.
424. Янів Бр. Відбудова просвітнього життя // Народня Просвіта. – 1923. – Ч. 4. – С. 63.
425. Інформаційне повідомлення Львівського товариства “Просвіта” про порядок проведення культурно-просвітньої роботи в читальні “Просвіта” у Тернопільському повіті. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 70. – Арк. 1, 5, 10, 11, 12, 13, 15 – 16.

426. Інструкція Львівського товариства “Просвіта” про проведення культурно-просвітньої роботи читальні “Просвіта” у повіті. – Там само. – Спр. 71. – Арк. 3, 7 – 9, 11, 13, 14, 15, 20.
427. Дописи з краю. Городенщина // Діло. – 1923. – 10 жовтня.
428. Тексти пісень, які вивчали члени товариства “Просвіта”. – ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 51. – Арк. 1, 3, 6, 9, 11, 12.
429. Олійник Г. “Свято “Просвіти”. Реферат виголошений на святочній академії в Гримайлові. – Гримайлів, 1925. – 8 с.
430. Шах С. “Виїмковий стан” у Галичині й Тов-о “Просвіта” у Львові // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 37 – 38 (подвійне). – С. 293.
431. Документ // Діло. – 1923. – 5 серпня.
432. Документи (звіти, повідомлення про зміни керівного складу, статистичні звіти, циркуляр Тернопільської філії товариства “Просвіта”) про діяльність та стан читальні “Просвіта” у м. Тернополі – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 67. – Арк. 1 – 2, 6, 22, 29.
433. Комунікат Головного Виділу “Просвіти” // Діло. – 1923. – 20 жовтня.
434. Статут товариства (копія). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 1.
435. Алексієвець М. М., Зуляк І. С. Діяльність “Просвіти” у національно-культурному відродженні українського народу Східної Галичини (1868 – 1914). – Тернопіль, 1999. – 184 с.
436. Відозви й комунікати. До всіх філій і Читалень в краю // Діло. – 1924. – 25 січня.
437. Матеріали про підготовку та проведення загальних зборів делегатів філіалів, читалень товариства на провесні 1923 року у Львові (звернення, списки учасників, протоколи та інше). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 152. – Арк. 9, 17, 30, 72, 73.
438. Магальяс С. “Просвіта” й економічні організації // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 20 – 21 (подвійне). – С. 165 – 166.

439. Надзвичайні Загальні Збори Товариства “Просвіта” // Діло. – 1924. – 13 березня.
440. Інструкція в справі віднови, закладання й ведення читалень і філій Просвіти. Реферат Д-ра Степана Біляка. Народня Бібліотека Просвіти. – Львів, 1922. – 56 с.
441. Обіжники, розпорядження та інші директиви Головної управи товариства за 1935 рік (чорновики і копії). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 203. – Арк. 2 – 4, 11, 37.
442. Відозви й комунікати // Діло. – 1924. – 5 червня.
443. Краків – Філія Т-ва “Просвіта” // Народня Просвіта. – 1924. – Ч. 9. – С. 145 – 146.
444. Проект зміни статуту товариства. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 21. – Арк. 1.
445. Проект нового статуту товариства (чорновик). – Там само. – Спр. 14. – Арк. 1.
446. Обіжники й розпорядження Головної управи товариства – філіалам за 1933 рік. – Там само. – Спр. 196. – Арк. 3 – 4, 10, 28, 34 – 37, 52.
447. Обіжники, розпорядження та інші директиви Головної управи товариства за 1939 рік. – Там само. – Спр. 220. – Арк. 25 – 26, 32, 33, 34.
448. Проспект заходів навколо поліпшення фінансового стану товариства під девізом: “За тривкі основи життя і розвитку “Просвіти””. – Там само. – Спр. 22. – Арк. 1, 3, 4.
449. Реферат члена філіялу в Ярославі Гебуса Мефодія на тему: “Значіння читальні на селі і її завдання”. – Там само. – Спр. 6839. – Арк. 1.
450. Справа про реєстрацію читальні українсько-націоналістичного товариства “Просвіта” в Ходорові Бібрського повіту. – ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 54. – Спр. 7835. – Арк. 1.
451. Справа про реєстрацію читальні українсько-націоналістичного товариства “Просвіта” у Букавині Бібрського повіту. – Там само. – Спр. 7834. – Арк. 1.

452. Циркуляри Львівського товариства “Просвіта” про надання звітності з організаційних питань. – ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 30. – Арк. 1, 5 – 7, 11, 17, 19, 20, 21, 22.
453. Шах С. Пильнуймо свого права! // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 9 – 10 (подвійне). – С. 69 – 70.
454. М. Д. З теки освітника. Освітнє життя у Львові й на периферіях // Діло. – 1930. – 9 квітня.
455. Гігієна читальняної домівки // Бюлетень Філії “Просвіти” в Калуші. – 1937. – Ч. 3. – С. 6.
456. Філія у Калуші оголошує конкурс до 1 січня 1937 р. на найкращу домівку читальні “Просвіти” // Бюлетень Філії “Просвіти” в Калуші. – 1936. – Ч. 1. – 6 с.
457. Протоколи загальних зборів членів читальні “Просвіта” у с. Сітківці, реферат, прочитаний на зборах, з організаційних питань. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 113. – Арк. 4, 25, 27.
458. Ряд // Золочівське слово. – 1933. – 15 березня.
459. Читальняні дома // Життя і Знання. – 1932. – Ч. 7 (55). – С. 215.
460. Листування з “Дирекцією приватної української гімназії імені М. Шашкевича в Чорткові” про пошуки за “актами шкільного союзу” ротопронтні відбитки, текстів, звернень першого до земляків в Америці і т. п. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 495. – Арк. 5.
461. Запрошення на чайний вечір – з танцями надіслане профспілці працівників централі Просвіти “Радою службовиків “Дністра”. – Там само. – Спр. 551. – Арк. 1.
462. Поможіть хосенному ділу // Народна справа. – 1935. – Ч. 37 (414). – С. 1.
463. В окрузі філії в Сокалі // Бюлетень Філії Товариства “Просвіта” в Сокалі. – 1930. – Ч. 6 (31). – С. 2.
464. Листування з адвокатом в м-ку: Богородчани доктором Когутом Осипом та з кооперативою інженерних робіт “КІР” у Львові про порядок оформлення юридичної і технічної документації у справі побудови будинків для

- читалень Просвіти в тамтешніх селах: Горохолин, Старий Місець і ін. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6999. – Арк. 1 – 3.
465. Проект плану будівництва будинку читальні в місті Збараж та листування по цьому питанню. – Там само. – Спр. 2630. – Арк. 1 – 3, 5 – 9.
466. Магальяс С. Справа читальняних площ і будинків // Просвіта. – 1936. – Ч. 1. – С. 19.
467. С. Ш. В справі набування ґрунтів під будову читальняних домів // Народня Просвіта. – 1926. – Ч. 1 – 2. – С. 91 – 93.
468. Лист професорові української богословської академії у Львові – Юліану Дзеровичу з проханням допомогти делегації читальні “Просвіти” в селі Бортники на Ходорівщині у справі оформлення права користування будівельною площею в даній місцевості. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 283. – Арк. 1.
469. З тернистого шляху. Поведення польської влади супроти Українців в Тернополі // Діло. – 1923. – 19 червня.
470. Дописи. Тернопіль. (Продовження окупації українських будинків. – Переслідування українського шкільництва. – Арешти) // Діло. – 1923. – 13 грудня.
471. З тернопільського пашалика. (Поліційні, адміністраційні і військові надужиття) // Діло. – 1923. – 27 липня.
472. Своєрідні Соломони (Дві відповіді на інтерпеляції) // Діло. – 1923. – 17 листопада.
473. Вітальний лист управі читальні в селі: Лисовичі й тамтешньому кооперативу “Єдність” з-приводу посвячення спільно побудованого будинку. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 3375. – Арк. 1.
474. Листування з філіалами й гуртками товариства “Союз Українок” в Західній Україні про надіслання літератури, врегулювання конфліктів з читальнями “Просвіти” через приміщення. – Там само. – Спр. 543. – Арк. 8 – 9, 10, 11 – 12, 16, 25 – 26, 33.

475. Посвячення дому “Просвіти” на Богданівці. Львів, 7. грудня 1930 // Діло. – 1930. – 9 грудня.
476. Листування з головною управою українського спортивного товариства “Луг” у Львові, а також з луговими організаціями в місцевостях: Бучач, Ланівці, Озірна, Скалат та інші в Західній Україні про висилку видань Просвіти, участь в урочистих зборах, врегулювання конфліктів. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 491. – Арк. 1, 2, 3, 7, 9 – 10, 16, 45.
477. Діло. – 1923. – 20 травня.
478. Красний приклад свідомости // Народна справа. – 1930. – Ч. 4 (69). – С. 1.
479. Не пропадемо! Зворушливий приклад громадського вироблення й жертвенности українського селянства // Діло. – 1930. – 8 листопада.
480. Повідомлення філіалу товариства “Просвіта” в м. Терехівці про проведення загальних зборів. – ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 1 – 4.
481. Обіжники й розпорядження Головної управи товариства за 1927 – 1930 рр. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 179. – Арк. 3, 4, 6, 7, 11, 13, 17, 18, 22, 29.
482. Борги читалень філії на 15 листопада 1929 // Бюлетень Філії Товариства “Просвіта” в Сокалі. – 1929. – Ч. 9 (25). – С. 1, 5.
483. Бюлетень Філії Товариства “Просвіта” в Сокалі. – 1930. – Ч. 2 (27). – 4 с.
484. З теки освітника. З нових змагань на освітньому полі // Діло. – 1930. – 25 червня.
485. Никифорчин Н. Творім сильний організаційний апарат // В просвітні ряди. Одноднівка (Тисмениця). – 1936. – 8 грудня.
486. Важнійші напрямні праці читалень // Бюлетень Філії “Просвіти” в Калуші. – 1938 – 1939. – Ч. XII. 38 I – II 39. – С. 1 – 2.
487. Календарні плани відряджень інспекторів й інструкторів товариства у підвідомчі філіали та читальні в Західній Україні. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 822. – Арк. 2, 4 – 4 зв, 5 – 6, 22, 44, 50, 51.
488. “Просвіта” і її праця // Народна справа. – 1936. – Ч. 52 (432). – С. 2.

489. Вісті з “Просвіти”. Обіжник до Хв. Виділів Т-ва “Просвіта” в краю. Районізація // Життя і Знання. – 1932. – Ч. 12 (60). – С. 396.
490. Правильник районової організації читалень Сокальського повіту // Філія Товариства “Просвіта” у Сокалі. – 1927. – 15 листопада.
491. Петрик П. Організація філіяльної канцелярії // Народня Просвіта. – 1926. – С. 90 – 91.
492. Просвітні вісти Філії Товариства “Просвіта” в Перемишлі. – 1935. – Ч. 1. – 4 с.
493. Інструкція по складанню тематичних планів роботи “філіяльних інструкторів” /проект/. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 814 в. – Арк. 1 – 1 зв.
494. Щоденник роботи урядовця філіялу Івана Панькова в м. Монастирська. – Там само. – Спр. 3868. – Арк. 1 – 91.
495. Загальний Збір Товариства “Просвіта” у Львові // Народня Просвіта. – 1926. – С. 4, 7, 11 – 13, 15, 16, 23, 24, 28, 29.
496. Повідомлення Головної управи про проведення конкурсу на посади організаторів-інспекторів філіялів і читалень та заяви осіб з проханням про призначення на цю посаду. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 723. – Арк. 1, 20.
497. Плани маршрутів, звіти з поїздок по Західній Україні, інформації та інші матеріали про роботу інспекторів при головній управі товариства у Львові. – Там само. – Спр. 821. – Арк. 2 – 4.
498. Програми, календарно-тематичні плани та інші матеріали про влаштування курсів для підвищення ідейно-теоретичного рівня та ділової кваліфікації відповідальних працівників низових читалень в Західній Україні. – Там само. – Спр. 6392. – Арк. 1, 3, 3 зв, 5.
499. Плани роботи інспекторів організаційного відділу при Головній управі товариства на трирічний період 1939 – 1942 роки (проекти). – Там само. – Спр. 847. – Арк. 2 – 4, 6 – 7.

500. Звернення інспекторів організаційного відділу до члена Головної управи товариства й одноразово віцемаршала сейму – Василя Мудрого у справі підвишки оплати добових під час їх відряджень (копії). – Там само. – Спр. 844. – Арк. 1 – 3.
501. Положення про структуру, функції та компетенції просвітно-організаційної комісії товариства (копія). – Там само. – Спр. 6381. – Арк. 1.
502. Правильник просвітно-організаційної комісії товариства. – Там само. – Спр. 6382. – Арк. 1.
503. До українського громадянства! // Діло. – 1923. – 12 липня.
504. Дужий М. Щоб не було запізно! // Народній Ілюстрований Календар “Просвіти” на переступний рік 1940. – Львів, 1939. – С. 195 – 196.
505. Що кожен українець повинен знати про “Просвіту” (П’ятнадцять питань і відповідей) / Шкрумеляк Ю. Просвіта сили нашої основи. Оповідання для кожного цікаве з 16 образками. – Львів, 1937. – С. 39 – 42.
506. Мета. – 1935. – 24 березня.
507. Конгрес гуртків молоді // Гарт. Часопис молоді “Перебендя” при читальні “Просвіти” городської дільниці. – 1932. – Ч. 2. – С. 7.
508. Галущинський М. Робота в Просвіті // Діло. – 1923. – 14 липня.
509. “До всіх громадян-українців на рідній і нерідній землі!” // Просвіта. – 1937. – Ч. 1 – 2 (10 – 11). – С. 1 – 2.
510. Звернення головної управи до громадян Західної України з закликами добровільними датками й пожертвами допомогти Просвіті, а також ставати їх членами. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 185. – Арк. 2, 3, 10, 12, 15, 16, 19 – 25, 32, 33.
511. Просвітньо-організаційна комісія // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 20 – 21 (подвійне). – С. 178.
512. Циркуляр Львівського товариства “Просвіта” про наступну загальну нараду у Львові про проведення сільськогосподарських курсів. – ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 43. – Арк. 2, 3, 4, 5, 7, 18, 19, 20.

513. Головна книга реєстрації членів товариства прийнятих у 1935 – 1936 роках. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 796. – Арк. 1 – 201, 201 зв.
514. Головна книга реєстрації членів товариства прийнятих у 1938 – 1939 роках. – Там само. – Оп. 1. – Спр. 797. – Арк. 1 – 268, 268 зв.
515. Листування з Союзом кооперативних союзів “Центросоюз” у Львові про доставку вугілля для опалення приміщень Просвіти, участь в організації виставок, сплату членських внесків і ін. – Там само. – Спр. 475. – Арк. 24, 31, 48, 55 – 56.
516. Листівка читальні Просвіти на Гірці про висилку грамот для вручення окремим членам товариства по місцю їх проживання. – Там само. – Спр. 1797. – Арк. 1.
517. Циркуляри Львівського товариства “Просвіта” про наступні загальні збори у Львові, проведення свят та з інших питань. – ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 27. – Арк. 1, 2, 3, 5, 7, 8, 10, 11.
518. Харук С. Членські вкладки по сільських читальнях. (Дискусійна стаття) // Народня Просвіта. – 1927. – Ч. 1 – 4. – С. 13.
519. Циркуляри, вказівки та розпорядження Львівського товариства “Просвіта” з організаційних питань. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 118. – Арк. 1, 2, 3, 5, 7, 10 – 13.
520. Листування з підприємцем М. Горбовим у містечку Косів, Коломийського повіту про надіслання йому портретів Т. Шевченка, І. Франка для зображення їх на виробих керованої першим “Пластової килимарні”, а також літератури і т. п. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 276. – Арк. 5 – 6.
521. Листування з пенсіонером Горуцьким Олександром у Львові про його працевлаштування в товаристві “Просвіта”, звільнення його як просвітнього ветерана від сплати членських внесків та відзначення заслуг. – Там само. – Спр. 725. – Арк. 2, 4, 12.
522. Звернення Головної управи до свої колишніх передвоєнних членів у Західній Україні з закликом поновно вступити в ряди Матірнього

- товариства й приєднувати інших рідних та знайомих. – Там само. – Спр. 174. – Арк. 1.
523. Комунікат в справі членства до Матірнього Товариства у Львові за 1925 рік // Народня Просвіта. – 1926. – С. 33.
524. Звернення Головної управи у Львові до усіх читалень і кооператив у Західній Україні з закликом підсобляти масовому зростанню членів матірнього товариства “Просвіта”. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 187. – Арк. 1.
525. Протоколи засідань Головного віділу президії та фінансової комісії товариства. – Там само. – Спр. 110 а. – Арк. 12, 13.
526. Філіал у м. Белзі. Бюлетні філіалу у м. Белзі. – Там само. – Спр. 1003 с. – Арк. 2 зв, 13, 14.
527. Листування з учителем у селі Константинівка – Ярославом Мацюком у справі оплати членських внесків та виданні йому грамоти матірнього товариства “Просвіта”. – Там само. – Спр. 314. – Арк. 2.
528. Списки членів товариства “Просвіта” Тернопільського повіту, які сплатили членські внески за II-півріччя 1926 року. – ДАГО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Арк. 2 – 10.
529. Записка Миколи Дужого – делегата Головної управи товариства на кущових конференціях з представниками повітових українських установ у містах: Рава і Стрий. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 840. – Арк. 1 – 2.
530. Запросини стати членом-передплатником! Ваша ВСЕЧЕСНОСТЕ // Народний Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на переступний рік 1932. – Львів, 1931. – С. 1.
531. Листування з ініціатором заснування читальні Просвіти в м: Бережниця, Сарниньського повіту про порядок оформлення цього, а також у справі видання друком його п’єси: – “Чародійний перстень”. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 1042. – Арк. 3.

532. Листування з банками у місті: Варшава про грошові переводи і контокоренто Просвіти у Львові. – Там само. – Спр. 467. – Арк. 1, 1 зв, 3, 5.
533. Книга обліку почесних членів товариства. – Там само. – Спр. 774. – Арк. 1, 29.
534. Відзначені за заслуги для народу. Почесні члени “Просвіти” // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1930. – Львів, 1929. – С. 147.
535. Звернення директора канцелярії Головної управи у Львові до доктора І. Макуха, письменника В. Стефаніка та деяких інших осіб в Західній Україні з проханням надіслати свої фотографії й автобіографії в зв’язку з іменуванням їх почесними членами товариства “Просвіта”. – Там само. – Спр. 310. – Арк. 1.
536. Листування з “Ревізійним союзом українських кооператив” про координацію заходів навколо приєднання нових членів, влаштування урочистих з’їздів, ювілеїв, обмін виданнями. – Там само. – Спр. 466. – Арк. 11, 12, 16 – 21, 23, 27, 55, 96, 149, 222, 243, 244.
537. Коломийська хроніка. Секція “Ритміки і танку” // Новий час. – 1937. – Ч. 80 (2192). – С. 7.
538. Реєстр адресатів – нагороджених грамотами товариства (фрагмент пошкоджений). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 788. – Арк. 1 – 2.
539. Листування з кооперативами під однойменною назвою “Сила” – про висилку їм календарів і інших видань Просвіти, а також сплату членських внесків. – Там само. – Спр. 508. – Арк. 7.
540. Заява кооперативи в селі: Бовино повіт Перемишль з проханням прийняти її в члени матірнього товариства Просвіта у Львові. – Там само. – Спр. 546. – Арк. 1.
541. Лист до дирекції окружного союзу українських кооператив у Стрию – І. Кузіву про оформлення й вручення грамоти підлеглим йому установам на

- місяцях – зарахованим колективними членами товариства Просвіта у Львові, з прикладенням їх списків. – Там само. – Спр. 298. – Арк. 1.
542. Листування з крайовою молочарською спілкою “Маслосоюз” в Стрию про підпайом приміщень і сплату чиншу, участь у загальних зборах з додаванням звітів, конто корренто. – Там само. – Спр. 464. – Арк. 14, 56, 57, 58, 64, 97.
543. Савчук Б. Український пласт 1911 – 1939. – Івано-Франківськ: “Лілея-НВ”, 1996. – 264 с.
544. Листування з українським крайовим товариством захисту дітей і опіки над молоддю та підвідомчою йому “Верховною пластовою командою” про участь пластунів у зборі пожертвувань для “Просвіти” і на влаштування молодіжних таборів у Карпатах, а також запрошення на урочистості. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 455. – Арк. 1, 2, 3, 12, 20, 22, 24 – 27.
545. Листування з ректором української духовної семінарії відтак богословської академії у Львові – доктором Сліпим Йосифом про участь у святкових концертах, приєднання студентів цих вузів у члени матірнього товариства з доданням їх списків. – Там само. – Спр. 341. – Арк. 7.
546. Листування редакції видань – Просвіти з дирекцією бібліотеки “Греко-католицької богословської академії” у Львові про обмін журналами й іншими своїми публікаціями. – Там само. – Спр. 6564. – Арк. 4 – 4 зв.
547. Листування з “греко-католицькими парафіальними урядами” в Гаях дітковоцьких, Миклашеві, Тухольці, Явірках та інших місцевостях про кольпортаж і передплату видань “Просвіти”, сплату членських вкладок, участь у святкових імпрезах. – Там само. – Спр. 448. – Арк. 3, 4, 5, 14.
548. Звіти сільських читалень “Просвіта” про проведені перевірки діяльності. – ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 32. – Арк. 3, 4, 11, 21.
549. Галущинський М. Справа членства у Т-ві “Просвіта” // Діло. – 1924. – 26 січня.

550. Фінансовий звіт товариства за період від січня 1936 до 31 грудня 1938 року. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 107. – Арк. 2 –3, 5 – 8, 15 – 16.
551. Книга обліку членів читалень Львівського повіту. – Там само. – Спр. 2884. – Арк. 3 – 5, 12 – 13.
552. Список індивідуальних членів матірнього товариства у Львові, жителів міст: Бережани, Броди та інших з даними про сплату ними членських вкладок. – Там само. – Спр. 784. – Арк. 1.
553. Список львівських студентів, в тому числі Дудикевича Богдана – членів товариства. – Там само. – Спр. 780. – Арк. 1 – 2.
554. Список членів товариства “Медична громада” сплативших вкладки. – Там само. – Спр. 782. – Арк. 1.
555. Листування з Головною управою товариства “Взаїмна поміч українського вчительства” у Львові та його відділеннями у місцевостях: Радохів, Самбір, Станислав і інших про розпродаж й передплату видань Просвіти, сплату членських вкладок. – Там само. – Спр. 454. – Арк. 3, 5, 6, 9.
556. Списки членів філіалів і читалень, які оплатили членські внески через філіал Львів-повіт. – Там само. – Спр. 244 “а”. – Арк. 10.
557. Книга обліку членів читалень Львівського повіту. – Там само. – Спр. 246. – Арк. 1 – 91.
558. Статті про події в Галичині в 1922 р., надруковані в газеті “Діло”. Машинопис. – Там само. – Ф. 309. – Оп. 2. – Спр. 76. – Арк. 12.
559. Листування з “Українським товариством допомоги інвалідам” у Львові про збір пожертв, опублікування звернень до громадянства, анонсів, статей, участь у зборах. – Там само. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 472. – Арк. 1, 5, 6, 12, 13 – 17, 21 – 22, 26, 27.
560. Освітня анкета читалень Львівщини // Вісти з Філії Т-ва “Просвіта” ім. М. Шашкевича у Львові. – 1935. – Ч. 3 – 4. – С. 1.
561. Повітова просвітня анкета виділів читалень і мужів довір’я // Вісти з Філії Т-ва “Просвіта” ім. М. Шашкевича у Львові. – 1935. – Ч. 5. – С. 1 – 2.

562. Що Читальням “Просвіти” треба знати із закону про Товариства // Просвіта. – 1936. – Ч. 1. – С. 17.
563. Матеріали про діяльність читальні в селі: Бишки Бережанського повіту та репресії з боку окупаційних органів /листи, інформації і розпорядження/. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 1092. – Арк. 8.
564. Що Читальням “Просвіти” треба знати із закону про Товариства // Просвіта. – 1936. – Ч. 1. – С. 18.
565. Коротка просвітянська статистика Солотвинщини // З просвітянського фронту на Підгір'ю й Гуцульщині (Одnodнівка). – 1936. – Липень.
566. Розпорядження окупаційних органів про оштрафування голови читальні в селі: Доброводи із за прийому 4 підлітків у члени другої. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2217. – Арк. 1.
567. Савчук Б. Корчма: алкогольна політика і рух тверезості в Західній Україні у ХІХ – 30-х роках ХХ ст. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2001. – 248 с.
568. Заява (членів самоосвітнього гуртка) // Золочівське слово. – 1933. – 15 березня.
569. Документи (протоколи загальних зборів членів читальні, звіти, відомості про членів читальні, листування з Тернопільською філією товариства “Просвіта” з організаційно-адміністративних питань) про діяльність читальні у с. Остальці. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 84. – Арк. 52.
570. Магальяс С. Публичні освітні віча. (Значіння і потреба пропаганди) // Життя і знання. – 1934. – Ч. 4. – С. 13.
571. Проект інструкції про порядок і мету проведення “перепису членів Просвіти” на території Західної України, складений секретарем Головної управи товариства – Миколою Дужим. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 200. – Арк. 1 – 5.
572. М. Д. Наша “Просвіта” – колись і тепер // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1937. – Львів, 1936. – С. 93.

573. Повідомлення Тернопільської філії товариства “Просвіта” про списки членів товариства, які сплатили членські внески та кількість зібраних коштів. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 178. – Арк. 1 – 10.
574. Звіт мужа довір’я товариства Просвіти – Михайла Левицького про свою діяльність, складений ним у селі Глинки, Надвірнянського повіту з пропозицією тамтешню читальню підпорядковану досі філіалу у Дилятині, приєднати до такого ж в Отинії. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 1809. – Арк. 3.
575. Списки членів товариства “Просвіта” Тернопільського повіту, які сплатили членські внески за 1937 рік. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 161. – Арк. 1 – 18.
576. Анкети, заяви, листи та інші особові документи службовців, які служили в УСС, УГА та належали до націоналістичних партій та організацій. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7557. – Арк. 52.
577. Бюлетень Філії “Просвіти” в Калуші. – 1939. – Ч. III – IV. – 8 с.
578. Звернення Головної управи до своїх членів і прихильників і з закликами допомогти першій грошовими пожертвами та масовим розповсюдженням її видань, а також відклики других у цьому. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 173. – Арк. 2, 4, 5, 9 – 11.
579. Звіт про діяльність товариства “Просвіта” в Америці за 1928 рік. – Там само. – Спр. 6306 а. – Арк. 1 – 4.
580. Списки й адреси читалень “Просвіти” і індивідуальних і колективних членів товариства в США, Канаді, Аргентині, Бразилії, Уругваї та інших американських країнах. – Там само. – Спр. 365. – Арк. 1 – 5 зв, 18 – 40.
581. Листування з управою українського студентського товариства “Січ” у м. Грац в Австрії про прийняття його в члени “Просвіти” та надіслання із Львова літератури. – Там само. – Спр. 511. – Арк. 1, 6.
582. Листування з українськими студентськими товариствами й організаціями у містах: Львів, Краків, Данціг [Гданськ] та іншими про участь у зборах, тематичних вечорах, конгресі, приєднання в члени матірнього товариства,

постачання виданнями останнього. – Там само. – Спр. 477. – Арк. 35, 39, 42 – 43, 45, 46.

583. Пам'ятна записка редактору української газети в Бразилії “Праця” – Петру Карманському у справі приєднання нових членів матірнього товариства “Просвіта” у Львові та розповсюдження видань останнього чернетка). – Там само. – Спр. 375. – Арк. 1 – 1 зв, 4.
584. Листування з українськими торговими фірмами в Бразилії про прийняття їх в члени матірнього товариства “Просвіта” у Львові, комісійний розпродаж його видань, а також перетранспортування із Західної України насіння ярого жита. – Там само. – Спр. 373. – Арк. 1 – 2.
585. Рекламні програми концертів на вшанування пам'яті М. В. Лисенка і Т. Г. Шевченка, організованих керівником українського хору й викладачем залізничної гімназії в поселенні при станції Яоминь Харбінського округу в Маньчжурії А. М. Лобаєм, а також його листування з Львівською “Просвітою” про прийняття в члени останнього. – Там само. – Спр. 640. – Арк. 1 – 2, 5, 5 зв.
586. Листування з керівниками “Української матиці” в містечку: Баня-Лука у Босні (Югославія) про прийом її в члени товариства у Львові та висилку видань останнього. – Там само. – Спр. 605 с. – Арк. 1.
587. Бр-ий М. Канадійсько-український Інститут “Просвіти” у Вінніпегу // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1929. – Львів, 1928. – С. 181.
588. Статут і проспект Канадійсько-Українського Інституту “Просвіта” у Вінніпегу. – Вінніпег: Манітоба, 1917. – 50 с.
589. Листування з українськими книгарнями в Канаді про комісійний розпродаж видань львівської “Просвіти”. – ЦДІАУ у Львові. – Спр. 382. – Арк. 2, 24 – 28, 34, 35.
590. Листування з українськими військовими формаціями й політичними організаціями в Канаді про висилку внесків і грошових пожертв львівській

- “Просвіті”, а також із Львова видань останньої. – Там само. – Спр. 379. – Арк. 1 – 3, 5, 7, 12, 14, 23, 25, 31.
591. Листування з управою української громади в столиці Бельгії Брюсселі про відкриття українського відділу в світовому музею, сплату членських внесків. – Там само. – Спр. 556. – Арк. 2.
592. Інформація Василя Семака з містечка Прнявір в Боснії про суспільно-культурні течії серед тамтешніх українських поселенців, роль “Просвіти” в столиці Хорватії – Загребі та потребу в тісніших зв’язках із Західною Україною. – Там само. – Спр. 336 с. – Арк. 1, 1 зв, 2.
593. Лист кравця в містечку Прнявір у Боснії (Югославія) В. Семака з оглядом ідеологічних течій серед югославських українців та з закликом систематично надсилати із Львова літературу для тамтешніх читалень Просвіти. – Там само. – Спр. 337 с. – Арк. 1 – 2.
594. Звіт з діяльності Українського Товариства Просвіти у Загребі за діловий рік 1938 // Вістник Українського Товариства Просвіти у Загребі. – 1939. – Березень-квітень. – С. 6 – 7.
595. Вістник Українського Товариства Просвіти у Загребі. – 1939. – Січень-лютий. – 12 с.
596. За перебудову освітніх організацій // Діло. – 1923. – 8 квітня.
597. “Просвіта” до української суспільності! // Діло. – 1923. – 25 квітня.
598. Листування з керівними українськими церковними установами у Львові, Станиславі, Перемишлі та іншими релігійними організаціями про збір пожертв для “Просвіти” участь у святах, обмін виданнями і т. п. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 474. – Арк. 1, 2, 8, 19, 20, 26, 27, 28.
599. Протокол наради представників українських установ, преси скликаної Головною управою товариства у Львові в справі організації заходів по усуненню неписьменності серед українського населення. – Там само. – Спр. 120. – Арк. 1 – 2.
600. Вісті з “Просвіти”. Краєва освітня анкета // Життя і знання. – 1932. – Ч. 15 (63). – С. 461, 462.

601. Ліщинський І., референт комісії боротьби з неписьменністю. До боротьби з неграмотністю! // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. Ч. 1 – 2 (подвійне). – С. 19.
602. Чайковський Б. Як улашувати просвітні курси // Народня Просвіта – Львів, 1926. – С. 68, 69.
603. М. Галушинський. Культурно-освітний працівник // Народня Просвіта – Львів, 1926. – С. 84.
604. Дописи. Ярославщина. (Свята “Просвіти”). Протест проти комуністичних насильств на В. Україні // Діло. – 1930. – 11 січня.
605. Сколе (Ревізії) // Діло. – 1930. – 14 березня.
606. Проти червоного терору. Дальші протести українського громадянства // Діло. – 1930. – 4 травня.
607. Розв'язали читальню в Журавенщині // Наш прапор. – 1938.– Ч. 124 (721). – С. 1.
608. Ющишин І. Виженім темряву з хати! (Про боротьбу з неписьменністю) // Просвіта. – 1939. – Ч. 1 – 3 (34 – 36). – С. 20.
609. Неграмотність – найбільше лихо нашого села! // Бюлетень Філії “Просвіти” в Калуші. – 1938. – Ч. 1 – 2. – С. 1.
610. Ющишин І. До боротьби з неписьменністю // Новий час. – 1938. – Ч. 285 (4485). – С. 2.
611. Інструкція Головної управи про порядок створення і роботи “Самоосвітньої референтури” при кожному з філіалів товариства (чорновик і копія). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 215. – Арк. 6 – 9.
612. Вказівки Львівського товариства “Просвіта” про порядок проведення культурно-просвітньої роботи читальні “Просвіти” на території Львівського повіту. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 69. – Арк. 1, 8, 9, 10, 11, 12, 13.
613. Бюлетень загальних зборів філіалу товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка у Львові. – Там само. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 34. – Арк. 2, 3.

614. Інструкції, обіжники, звернення та інші матеріали про керовану головною управою товариства кампанію по ліквідації неписьменності серед населення у Західній Україні. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6370. – Арк. 1 зв, 3, 4 – 4 зв, 8, 13, 23, 25 – 26 – 27, 29 – 29 зв, 32 – 32зв, 41 – 42 зв, 43 – 44, 48, 49 – 49 зв.
615. Конкурс правильного розуміння книги з метою пропаганди української літератури. – ДАІФО. – Ф. 378. – Оп. 1. – Спр. 51. – Арк. 1, 1 зв.
616. В. С. Культурно-освітній курс у Сокалі (16 листопада – 16 грудня 1936) // Просвіта. – 1937. – Ч. 1 – 2 (10 – 11). – С. 38 – 39.
617. Дужий М. Організація і приготування викладу // Життя і Знання. – 1928. – Ч. 10 – 11. – С. 324.
618. Інструкція і методичні вказівки для навчання неграмотних. – Львів, 1932. – 13 с.
619. Брик І. Свято “Просвіти”. 8. XII. 1932 // Життя і знання. – 1932. – Ч. 15 (63). – С. 433.
620. Ющишин І., Петрова І. Вчіть неписьменних. Порадник для тих, що гуртують неписьменних до науки письма, та Методичний Показчик для тих, що пояснюватимуть буквар “ДО СОНЦЯ”. – Львів, 1938. – 32 с.
621. Магальяс С. Всі фронтом до книжки! Книжка й емансипаційні змагання народу // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на переступний рік 1936. – Львів, 1935. – С. 72 – 73.
622. Попович О. Як учили, а як учтиби грамоти? Народня Бібліотека “Просвіти”. – Львів, 1925. – 20 с.
623. Галущинський М. Новий засіб для поборювання неграмотности // Народня Просвіта. – 1924. – Ч. 1. – С. 2.
624. Рідне слово. Буквар для неграмотних. Уложив Августин Домбровський учитель рідної школи. – Львів, 1928. – 75 с.
625. Полянський В. До сонця. Початки письма й рахунків. – Львів, 1938. – 112 с.
626. Матеріали про підготовку й проведення загальних звітно-виборчих зборів представників товариства за участю делегатів його філіалів і читалень у

західноукраїнському краю, скликаний на 25 грудня 1924 року у Львові, а також лист доктора Макуха Івана з Товмача в зв'язку з цим (повідомлення, звіти, списки учасників, протоколи та інші). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 155. – Арк. 9.

627. Меморандум куратора Львівського шкільного округу – Собіньського органам білопольського окупаційного режиму в Західній Україні із закликом виявляти й ліквідувати приватні українські навчальні заклади, курси. – Там само. – Спр. 243. – Арк. 1 – 3.
628. Освітній рух і освітня справа на еміграції. Курси позашкільної освіти // Народня Просвіта. – 1924. – Ч. 3. – С. 48 – 49.
629. Заяви, автобіографії, контрольні роботи та інші матеріали осіб, допущених до іспитів в Українській іспитовій комісії за курс середньої освіти в Німеччині. – ЦДАВО. – Ф. 4465 с. – Од. зб. 69. – Арк. 57.
630. Листування з українським науковим інститутом в Берліні про відзначення ювілеїв, уточнення кількості українців, організування пропагандистських бібліотечних пунктів українознавства в зарубіжних країнах. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1 т. – Спр. 512. – Арк. 11, 15, 17, 20, 22, 25 – 27, 34, 35, 39 – 60.
631. План і програма курсів для вишколу і підготовки кооперативно-виховних референтів. – Там само. – Спр. 6394. – Арк. 1, 7.
632. Протокол засідання президії матірнього товариства “Просвіта” у Львові (фрагмент чернетки). – Там само. – Спр. 119. – Арк. 1 – 4, 6.
633. Роля “Життя і Знання” в освітній роботі. I. Які статті будуть подаватися до грімкого читання. 1. Що таке грімке читання? // Життя і знання. – 1931. – С. 381.
634. О. П. Про самоосвіту // Народня Просвіта. – 1926. – С. 126.
635. Магальяс С. Освіта й виховання. Часопис в Освітньо-виховній праці // Життя і знання. – 1933. – Ч. 9 (72). – С. 267 – 269.
636. Як має виглядати життя в читальні? // Народня Просвіта. – 1923. – Ч. 8. – С. 124.

637. Сірополко С. Народні університети та вищі селянські школи // Народня Просвіта. – 1923. – Ч. 7. – С. 113.
638. Сірополко С. Народньо-освітній Інститут ім. Масарика у Празі // Просвіта. – 1937. – Ч. 7 – 12 (16 – 21). – С. 149 – 151.
639. Інструкція, декларація, резолюції та інші матеріали про спільні заходи головних управ Просвіти, Рідної школи й деяких інших товариств в справі позашкільної освіти й виховання західноукраїнської молоді. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6389. – Арк. 1 – 15, 19.
640. План роботи самоосвітнього гуртка при читальнях (проект). – Там само. – Спр. 6390. – Арк. 1.
641. Загальні Збори Читалень “Просвіти” // Золочівське слово. – 1933. – 15 січня.
642. Литвицький М. Самоосвітні змагання як підстава національної освіти. (Організація книжкового ринку) // Бібліотечний порадник. – 1926. – Ч. 3 – 4. – С. 65, 67.
643. Завдання “Просвіти” й обов’язки громадянства. До всіх членів і приятелів товариства. – Львів: Накладом Товариства “Просвіта”, 1931. – 24 с.
644. Проект положення про “секції” молоді при читальнях Просвіти (чорновик і копія). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 808. – Арк. 5 – 7.
645. Ющишин І. Даймо нашим дітям національне виховання // Народній Ілюстрований Календар “Просвіти” на переступний рік 1940. – Львів, 1939. – С. 153.
646. Тези, прийняті з’їздом освітників у Львові 10 червня 1936 р. // Просвіта. – 1936. – Ч. 4 – 5. – С. 106 – 107.
647. Тези, прийняті і схвалені з’їздом освітників в дні 10 червня 1936 року у Львові. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 164. – Арк. 1.
648. Заява Дичківського Романа з Тернополя про його готовність взяти участь в організації народних університетів на території Західної України, з-уваги на свій досвід у цьому, набутий під час його ранішого перебування в Данії. – Там само. – Спр. 282. – Арк. 2.

649. Огієнко І. Творімо українську культуру всіма силами нації! Ще раз про наші завдання // Наша культура. – 1935. – Кн. 6. – С. 339.
650. Дописи з краю. Винники коло Львова. (Заг. Збори читальні “Просвіти” // Діло. – 1923. – 3 липня.
651. Політика. – 1926. – Ч. 3 – 4. – С. 41.
652. Луцевич М. Завдання й обов’язки інтелігенції // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1921. – Львів, 1922. – С. 148.
653. Часописи: “Нова громада (1924 р.)”, “Трізуб” (1925, 1931 рр.), “Розбудова нації” (1928 – 1929 рр.), “Життя і право” (1933 р.) та інші, що їх використано Шелухіним для своїх статей. – ЦДАВО України. – Ф. 3695 с. – Оп. 1. – Спр. 166. – Арк. 28 б.
654. Інформація студента Р. Луціва про суспільно-політичні відносини на території Турківського повіту. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 834. – Арк. 1 зв.
655. Наш Гр. Завдання часу // Нова Україна. – 1922. – Ч. 1. – С. 2 – 3.
656. Наш Великдень // Кооперативна родина. – 1939. – № 4. – С. 2.
657. Творидло М. Економічна діяльність “Просвіти” // Народний ілюстрований календар Товариства “Просвіти” на переступний рік 1928. Ювілейне видання з нагоди 60-ліття і 50-ліття Календаря. – Львів, 1927. – С. 129 – 130.
658. Господарська школа “Просвіти” в Милованні. Коротка історія // Народній Ілюстрований Календар “Просвіти” на звичайний 1939. – Львів, 1938. – С. 156.
659. Господарсько-садівнича школа в Милованні. (з приводу закінчення шестого курсу) // Діло. – 1928. – 13 травня.
660. Галущинський М. Господарсько-садівнича школа в Милованні. (з приводу закінчення шестого курсу) // Діло. – 1928. – 14 травня.
661. Głos Polski – 1930. – 30 marca.
662. Народня освіта чи полонізація? // Діло. – 1923. – 8 травня.

663. Рекламні об'яви й комюніке комітетів, створених для влаштування виставок "Сільськогосподарської" в Стрию: Української книжки в Станиславі, надіслані і з супровідними листами в редакцію видань Просвіти для опублікування анонсів. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6545. – Арк. 2 – 3, 5.
664. Господарська хроніка. Польська організаційно-торговельна експансія в селах Сх. Галичини // Новий час. – 1937. – Ч. 115 (2226). – С. 1.
665. Просвітно-економічне віче у Львові // Діло. – 1923. – 16 травня.
666. Листування з Міністерством рільництва та державних дібр у Варшаві, Міністерством Віросповідання і освіти по питанню організаційної та видавничої діяльності школи в с. Милованя. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7184. – Арк. 3, 23.
667. План реорганізації господарсько-садівничої школи в с. Милування Товмацького повіту. – Там само. – Спр. 7199. – Арк. 5 зв.
668. Книга протоколів засідань членів контрольно-ревізійної комісії з прикладенням звітів перших. – Там само. – Спр. 112. – Арк. 20, 21, 22, 36, 52, 53, 118, 119.
669. Листування з інженером М. Творидлом про оплату його праці як керівника садівничої школи в с. Милованя, а також рецензування надісланих у Львів рукописів статей. – Там само. – Спр. 7192. – Арк. 1 – 1 зв.
670. Дублет листів референта по фінансово-господарських справах товариства – Гап'яка Антона директору садівничої школи в селі: Милування та іншим контрагентам (копії). – Там само. – Спр. 839. – Арк. 3 – 4, 28, 32, 36 – 37.
671. Листування з управою господарсько-садівничої школи в Милованні та приватними особами по питанню учительських посад з доданням заяв. – Там само. – Спр. 7166. – Арк. 1, 2, 3 – 3 зв, 55, 56 – 56 зв, 57, 60, 79, 83 – 83 зв, 92, 94, 96 – 97, 130.
672. Листування з греко-католицьким митрополичим ординаріатом, філіалом товариства в Станиславі про висунення кандидатур на священика маєтку в

с. Милованя, Товмацького повіту. – Там само. – Спр. 7181. – Арк. 2, 3, 5 – 5 зв, 8, 10, 11, 12.

673. Листування управи школи товариства в с. Милування з Кураторією Львівського шкільного округу про організацію та проведення навчання у вищезгаданій школі. – Там само. – Спр. 7208. – Арк. 1, 2, 3 – 3 зв, 4, 6, 9, 13 – 15, 23.

674. Заява Северина Байгерта про прийом його на посаду люстратора садівничої школи у Милованню та школи домашнього господарства в Угерцях Винявських та уповноваження на право здійснення контролю вищеназваних закладів. – Там само. – Спр. 7500. – Арк. 3.

675. Акт обстеження підвідомчої господарсько-садівничої школи в с. Миловання. – Там само. – Спр. 7201. – Арк. 1 – 5.

676. Протоколи конференції представників українських установ, скликаної у Станіславі 11 травня 1932 р. та засідань товариства “Сільський господар” у Львові по питанню діяльності садівничої школи в Милованню. – Там само. – Спр. 7202. – Арк. 1, 1 зв, 2, 3 – 4, 5 – 5 зв, 20 – 26.

677. Правила внутрішнього розпорядку для садівничої школи с. Милування, видані “Педагогічним патронатом” та Опікунчим Комітетом при філіалі в м. Станіславі. – Там само. – Спр. 7200. – Арк. 1, 4, 6 – 7, 44.

678. Статті та реферати про діяльність господарсько-садівничої школи в с. Миловання Товмацького повіту (рукописи, машинописи). – Там само. – Спр. 6778. – Арк. 1 – 2, 5 – 6, 7, 8 – 14 зв, 17, 18 – 18 зв, 19, 35 – 37, 43, 44, 56 – 58, 60 зв, 61, 61 зв.

679. Обіжник Головної управи товариства у справі набору учнів до підвідомчої Господарської школи, організованої в селі Милування. – Там само. – Спр. 197. – Арк. 1.

680. Проект обіжника до “Окружних союзів кооператив”, членів “Центросоюзу”. – Там само. – Спр. 221. – Арк. 1 – 2.

681. Учбові плани для крайових трирічних сільськогосподарських шкіл, організованих товариством. – Там само. – Спр. 6397. – Арк. 17 – 31, 33 – 36.
682. Проект навчальної програми в господарсько-садівничій школі села Милованя Товмацького повіту. – Там само. – Спр. 7185. – Арк. 2 – 2 зв, 3 – 5, 11 – 15, 16 – 16 зв.
683. До господарської освіти. Вписи до Господарсько-Садівничої Школи Т-ва “Просвіта” в Милованні // Діло. – 1930. – 1 січня.
684. Книга протоколів засідань господарсько-промислової комісії при товаристві за період від 24 березня 1911 – 6 лютого 1923 року. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6986. – Арк. 97 – 99, 133 – 150, 155.
685. Проект програми навчання на господарсько-молочарському курсі в школі с. Миловання, Товмацького повіту. – Там само. – Спр. 7179. – Арк. 1 – 5.
686. Написав Б-ий М. З життя і праці Господарської школи в Милованню // Життя і Знання. – 1933. – Ч. 6 (69). – С. 190.
687. Дяченко М., бувший учень милованської школи. Милованська школа Т-ва “Просвіта” // Життя і Знання. – 1933. – Ч. 9 (72). – С. 270.
688. Богоніс В., учень милованської школи. Ще про милованську школу Т-ва “Просвіта” // Життя і Знання. – 1934. – Ч. 1. – С. 16.
689. Обіжники й розпорядження Головної управи товариства за 1931 – 1932 роки (чорновики і копії). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 190. – Арк. 1 зв, 2, 5, 15, 21, 26.
690. Листування з членом читальні в селі: Погар підпорядкованій філіалу товариства у м-ку: Сколе – Оленою Дуб у справі прийняття її на курси при господарській школі в селі Милування, Товмацького повіту або в селі Угерці Винявські. – Там само. – Спр. 4493. – Арк. 1, 3.
691. Лист-відповідь директора канцелярії при Головній управі товариства у Львові кандидату в слухачі господарського курсу в селі Милування – Миколі Малому мешканцеві села: Вислік Горішний, Сянницького повіту з-приводу заяви останнього. – Там само. – Спр. 311. – Арк. 1.

692. Лист до Ю. Яворського з містечка Корець, Рівненського повіту з проханням надіслати йому інформацію про курси з галузі бджільництва й медотництва. – Там само. – Спр. 360. – Арк. 2.
693. Дописи. Грималівщина. (Ветеринарно-годовельний курс “Сільського Господаря” у Вікні) // Діло. – 1928. – 20 червня.
694. Освітньо-господарський курс у Рожнітові (23 листопада –) // Просвіта. – 1937. – Ч. 1 – 2 (10 – 11). – С. 39 – 40.
695. Листування з філіалом про проведення загальних зборів, заснування нових читалень, надсилання літератури та інші організаційні питання. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6215. – Арк. 360, 362.
696. Пеленський З. Чому закладаємо кооперативи? // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1921. – Львів, 1922. – С. 168.
697. Струк Є. З господарського життя українського народу // Шлях молоді. – 1936. – 15 квітня.
698. Праця в Скільщині // Наш прапор. – 1937. – Ч. 44 (497). – С. 2.
699. Д. К. Торговельна Школа Тов-а “Просвіта” у Львові // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1921. – Львів, 1922. – С. 137.
700. Лист Головної управи кураторії Львівського шкільного округу з проханням уможливити Корінцю Денису очолювати управу української торгової школи у Львові. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 252. – Арк. 1.
701. Торговельна школа товариства “Просвіта” у Львові у шкільному році 1921/22 // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 33 – 34 (подвійне). – С. 274.
702. Звернення західноукраїнського діяча в місті Дубно й околиці – Михайла Юхимчука у справі підготовки кадрів освітньо-кооперативних працівників шляхом курсів, а також листування з дирекцією РСУК у Львові в зв’язку з цим. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 358. – Арк. 1.

703. Листування із Щибором Захарем у селі: Тростянець, Луцького повіту у справі влаштування його на вищий кооперативний курс при Торговій школі товариства у Львові. – Там само. – Спр. 734. – Арк. 1.
704. Листування з Бараном Михайлом в селі: Молодиче, Бібркського повіту та з дирекцією торговельної школи товариства про влаштування першого на двохрічні курси. – Там само. – Спр. 743. – Арк. 1, 2.
705. Торговельна Школа Тов-ва “Просвіта” у Львові // Діло. – 1928. – 12 липня.
706. Інструкція Михайлові Тараньку про порядок відчитання ним лекцій на освітньому курсі для учнів “Торговельної школи” Просвіти у Львові. – Там само. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6376. – Арк. 1.
707. Корінець Д. Нові типи торговельних шкіл // Діло. – 1923. – 24 червня.
708. Корінець Д. Нові типи торгівельних фахових шкіл і їх значіння для нас // Діло. – 1923. – 1 липня.
709. Мова фактів і цифр. З приводу одного надзвичайного видатку “Просвіти” // Діло. – 1930. – 23 травня.
710. Інформація про діяльність ощадного кооперативу “Просвітянська спілка” у Львові за час від 1 жовтня 1931 року по 22 вересня 1938 р. (копії). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 105. – Арк. 1.
711. Звіти кооперативи товариства “Просвітянська спілка” у Львові про фінансову діяльність за 1934 – 1936 роки. – Там само. – Спр. 7399. – Арк. 1, 33, 33 зв.
712. Обіжник управи кооперативу “Просвітянська спілка” своїм членам про зміни в порядку користування послугами каси взаємної допомоги. – Там само. – Спр. 209. – Арк. 1.
713. Книга протоколів засідань членів контрольно-ревізійної комісії з прикладенням звітів перших. – Там само. – Спр. 112. – Арк. 20, 21, 22, 36, 52, 53, 118, 119.
714. Циркуляри Львівського товариства “Просвіта”. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 96. – Арк. 12, 13.

715. Інформація ревізійної комісії про стан дебіторської заборгованості товариства і необхідні заходи для поетапного погашення боргів (оригінал). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 98. – Арк. 1.
716. Інформація фінансового референта при Головній управі про важкий фінансово й господарський стан “Просвіти” з проектом поетапної сплати боргів упродовж наступних 15 років тобто з 1932 по 1947 включно. – Там само. – Спр. 100. – Арк. 1 – 2, 4, 12 – 14.
717. Звіти, протоколи, списки, листування про діяльність читальні в селі Рудники – Там само. – Спр. 4862. – Арк. 42.
718. З діяльності Читалень // Народня Просвіта. – Львів, 1926. – С. 57 – 58.
719. Реферат доктора Коберського Карла про заходи новообраної Головної управи навколо оздоровлення важкого фінансового стану товариства та поетапної оплати його боргів у сумі 705 тисяч золотих – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 99. – Арк. 1, 2, 5.
720. Примірні громади // Народна справа. – 1930. – Ч. 13 (78). – С. 7.
721. Книга обліку членів товариства, які пожертвували грошові суми на користь товариства. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 785. – Арк. 1 – 75.
722. Вісти з “Просвіти”. Внутрішня позичка – Дар “Просвіти” // Життя і знання. – 1931. – Ч. 3 (51). – С. 94 – 96.
723. Н. Й. В круговерті думок і подій // Золочівське слово. – 1933. – Ч. 2. – С. 1.
724. Вісті з “Просвіти” // Життя і знання. – 1932. – Ч. 5 (53). – С. 159.
725. Лист голови профспілки товариства Просвіти – А. Гап’яка керівнику академічного душпастирства доктору Гриньоху Івану з інформацією про результати збору грошових пожертв в допомогу українському студентству. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 277. – Арк. 1.
726. Оголошення Головної управи товариства про проведення конкурсів на отримання стипендії на 1908 – 1938 роки. – Там само. – Спр. 166. – Арк. 11 – 16.

727. Листування з доктором Галушаком Осипом в м. Яворів з-приводу його ініціативи у справі повернення товариству грошових сум, одержаних колишніми стипендіатами. – Там само. – Спр. 6145. – Арк. 1 – 2.
728. Положення про структуру, функції та компетенції “Комітету допомоги “Просвіті” апробований Головною управою товариства в [1932] році. – Там само. – Спр. 19. – Арк. 1.
729. Протоколи засідань Головної управи від жовтня 1920 року та наради делегатів низових організацій товариства Просвіта від 24 і 25 грудня того ж року. – Там само. – Спр. 114. – Арк. 1.
730. Відомості про виплату зарплати службовцями товариства за січень-грудень 1928 року. – Там само. – Спр. 7372. – Арк. 1 – 6.
731. Листування з Союзом українських приватних службовців – урядовців “Супруга” про святкування 1 травня, соціальне забезпечення працівників. – Там само. – Спр. 7580. – Арк. 1, 18.
732. Вісті з “Просвіти”. Перші кроки нового Виділу Т-ва “Просвіта” в справі санації // Життя і Знання. – 1932. – Ч. 8 (56). – С. 25.
733. Обіжники, звернення та інші матеріали про заходи Головної управи навколо підготовки до відзначення в грудні 1938 року 70-річного ювілею існування й діяльності товариства “Просвіта” та про перешкоди й протидіяння цьому з боку органів білопольського окупаційного режиму в Західній Україні. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 34. – Арк. 1, 3, 6, 13, 16, 22, 24, 35, 37 – 38, 40, 41, 42, 53, 66, 67.
734. Звернення Головної управи товариства до українських кооператив у Західній Україні з закликами стати колективними членами та надати “Просвіті” – фінансову допомогу. – Там само. – Спр. 211. – Арк. 1 – 2, 10, 10 зв, 11 – 12.
735. Довідка, видана для читальні Просвіти в селі: Беріжці про сплату нею боргу за книжки взяті в кредит з книгарні товариства у Львові. – Там само. – Спр. 1070. – Арк. 1.

736. Матеріали про заходи канцелярії головної управи навколо стягнення боргів за літературу видану в кредит колективним та індивідуальним дебіторам – замовникам у Західній Україні (замовлення, боргові розписки). – Там само. – Спр. 518. – Арк. 1, 8, 12 – 14, 17 – 20.
737. Звіт ревізійної комісії товариства про результати перевірки фінансових показників діяльності Головної управи та її структурних органів і підвідомних установ за період з 1 січня 1936 по 31 грудня 1937 року. – Там само. – Спр. 106. – Арк. 8.
738. Жук А. Як українські кооперативи виконують статутіві приписи про членство в “Просвіті” і як матеріально спомагають “Просвіті” // Життя і знання. – 1933. – Ч. 6 (69). – С. 173.
739. Листування філіалу ім. М. Шашкевича у Львові з Дирекцією поліції, українськими товариствами, окремими особами про проведення загальних зборів, затвердження статуту, відзначення ювілейних дат товариства та інші організаційні питання. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 3572. – Арк. 80.
740. Звернення ради українського спортивного союзу до головної управи за допомогою у підготовці й проведенні західноукраїнських олімпіад за участю спортсменів Буковини, Закарпаття, Волині, Полісся, а також запрошення на збори і т. п. надіслані першого другій. – Там само. – Спр. 478. – Арк. 1.
741. Листування з товариством “Сокіл-Батько” про участь в зборах, надсилку літератури і ін. питанням. – Там само. – Спр. 250. – Арк. 8, 11, 11 зв, 12, 13, 21, 56.
742. Трофим’як Б. Є. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга половина XIX ст. – перша пол. XX ст.). – Тернопіль: “Економічна думка”, 2001. – 694 с.
743. Заява абсолювента гімназії в м. Перемишль – Федина Андрія з проханням надати йому грошову допомогу із стипендійних фондів товариства для

продовження навчання у Високій технічній школі в Данцигу, а також лист відповідь у цьому. – ЦДІАУ у Львові. – Оп. 1. – Спр. 7128. – Арк. 1 – 2.

744. Листування з українськими товариствами, спілками й організаціями в Варшаві, Каліші, Соснівці, Торуні та інших місцевостях на привісленській Польщі про висилку літератури, участь в урочистих зборах та інших питаннях. – Там само. – Спр. 490. – Арк. 5, 7, 23, 43 – 44, 69, 81 – 82.
745. Листування з товариством українських ремісників, зарібників і слуг “Сила” в м-ку: Залішки у справі фінансової допомоги на докінчення будівництва приміщень для робітничої організації. – Там само. – Спр. 572. – Арк. 1 – 2.
746. Розписки петлюрівців в одержанні грошей, рахунки польських друкарень, крамниць та інші виправдуючі документи. – ЦДАВО. – Ф. 2467. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 47, 53.
747. Статут Товариства допомоги петлюрівській молоді та підписані листи по збору добровільних внесків на користь цього товариства. – Там само. – Спр. 1. – Арк. 1.
748. Матеріали про зносини з українськими громадськими організаціями в Варшаві по питанню організації допомоги інтернованим в Польщі. – Там само. – Ф. 3523. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 44.
749. Інструкції для табору інтернованих. – Там само. – Ф. 3513. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 14 – 16.
750. Заява дипломанта української господарської академії в м. Підєброди у ЧСР – Дяченко Миколи з проханням надати йому зворотну грошову допомогу із стипендійного фонду Просвіти ім. М. Галущинського. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7116. – Арк. 2.
751. Вісті з “Просвіти” // Життя і Знання. – 1933. – Ч. 6 (69). – С. 161 – 192.
752. Лист Головної управи товариства у Львові подружжю – Ліні й Миколі Малицьким в Шляхтинцях на Тернопільщині з подякою за передачу в розпорядження першої стипендійного фонду їх імені для виплати допомог студентам вищих шкіл. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7089. – Арк. 1.

753. Матеріали про заснування стипендіального фонду імені Івана Верхратського (заповіт, заяви студентів учбових закладів про надання матеріальної допомоги з цього фонду, їх особисті документи тощо). – Там само. – Спр. 7062. – Арк. 2, 21.
754. Заява студента Львівського політехнічного інституту – Горечого Степана з проханням надати йому стипендію із фондів Просвіти. – Там само. – Спр. 7115. – Арк. 1.
755. Заява учня греко-католицької малої семінарії у Львові – Романа Баса з проханням надати йому грошову стипендію із фонду імені Кнігиницького як лист – відповідь в цьому. – Там само. – Спр. 7083. – Арк. 1, 2.
756. Списки орендаторів земельних ділянок в маєтку села Грабовець Богородчанського повіту. – Там само. – Спр. 7156. – Арк. 1, 1 зв, 2 зв, 3, 7 – 7 зв, 11, 13, 15, 35 – 35 зв, 36, 38, 42 – 44.
757. Матеріали про пожертвування А. Кнігиницьким маєтку в с. Грабовець Богородчанського повіту на користь товариства (дарчий запис, протоколи, рішення, листування та інше. – Там само. – Спр. 7138. – Арк. 1 зв, 6 – 9, 74, 74 зв, 75, 85, 96 – 96 зв, 130, 133 – 134.
758. Листування з адвокатами, земельними управліннями, селянами села Грабовець Богородчанського повіту про купівлю-продаж, парцеляцію земельних ділянок, переданих як дарчий запис А. Кнігиницьким товариству. – Там само. – Спр. 7139. – Арк. 15, 16, 31 – 31 зв, 32, 41, 42 – 42 зв, 44 – 44 зв, 46, 47, 57.
759. Списки орендаторів маєтку в селі Грабовець Богородчанського повіту та виписки з касової книги. – Там само. – Спр. 7164. – Арк. 1 – 2 зв, 6 – 12.
760. Пояснювальна записка директора С. Магальяса про заснувану ще в 1910 році “Господарсько-садівничу школу” в с. Милування, Товмацького повіту, адресована господареві в селі: Жовчів біля м. Рогатина – Івану Чачуну. – Там само. – Спр. 7197. – Арк. 1 – 2.
761. Книга обліку прибутків і видатків в маєтку в селі Грабовець Богородчанського повіту. – Там само. – Спр. 7142. – Арк. 1 зв, 5 зв, 9.

762. Звіт з поїздки в справі перевірки сплати податків за оренду земельних ділянок маєтку в с. Грабовець 2 – 3 березня 1931 року. – Там само. – Спр. 7157. – Арк. 1.
763. З настроїв загалу // Життя і знання. – 1932. – Ч. 4 (52). – С. 128.
764. Відкритий лист професора Галущинського Михайла до українського журналіста – Ярослава Чижа із спростуванням ряду положень у полемічних статтях другого, зокрема “Під розвагу крайовій Просвіті” – опублікований в газеті “Народна воля” за 11 лютого 1926 року (копія, чернетки. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 352. – Арк. 1 – 4.
765. Америка // Народня Просвіта – 1926. – Ч. 1 – 2. – С. 104 – 105.
766. Листування з управою об’єднання віденських банків (“Вінер банк фереїн”) в Австрії з приводу грошової посилки для львівської “Просвіти” від українського товариства “Провидіння” з м. Філадельфія в США, а також листовне запитання останньому в цій справі. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 413. – Арк. 1.
767. Звернення, переліки, інформації, списки та інші матеріали про заходи комісії для американських українців при Головній управі навколо розповсюдження видань “Просвіти”, збору пожертв, приєднання нових членів в США, Канаді, Аргентині, Бразилії і т. д. – Там само. – Спр. 364. – Арк. 62, 66, 70.
768. Інструкція польського уряду населенню Польщі про порядок реєстрації втрат, нанесених першою світовою і польсько-українськими війнами. – Там само. – Ф. 309. – Оп. 2. – Спр. 137. – Арк. 1 – 2 зв.
769. Перелік втрат нанесених маєтку в с. Грабовець в результаті військових дій в період першої світової війни. – Там само. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7148. – Арк. 1, 2, 5, 8 – 9 зв.
770. Матеріали про спір з Богородчанським староством в зв’язку з порушенням ним прав власності на маєток в с. Грабовець. – Там само. – Спр. 7141. – Арк. 4 – 5, 7 – 8, 20 – 21, 24 – 26, 30, 33, 43 – 43 зв, 45 – 46, 62 – 63 зв, 79.

771. Листування з Міністерством внутрішніх справ у Варшаві, повітовою радою в Рудках в справі звільнення маєтку та жіночої школи домашнього господарства в Угерцях Винявських від сплати податку на користь польського війська в зв'язку з матеріальною нестачею. – Там само. – Спр. 7288. – Арк. 1, 3 – 3 зв.
772. Матеріали про парцеляцію земельних ділянок маєтку Угерці Винявські (плани земельних ділянок, списки боржників, звіти, листування. – Там само. – Спр. 7314. – Арк. 1, 1 зв, 7, 23, 24 – 26, 28 – 28 зв, 29, 35, 35 зв, 36, 38 – 38 зв, 41 – 41 зв, 45 – 45 зв, 47 – 47 зв, 61 – 62, 66 – 66 зв, 69, 82 – 82 зв.
773. Листування з страховим товариством “Дністер” у Львові та адвокатом Рогутським в Самборі про надання кредиту жіночій школі домашнього господарства в селі Угерці Винявські. – Там само. – Спр. 7302. – Арк. 2, 4 – 4 зв, 6, 7, 10.
774. Звіт про перевірку стану фінансової діяльності маєтку в с. Грабовець дня 24 жовтня 1936 року. – Там само. – Спр. 7158. – Арк. 1 зв – 2.
775. Розпорядження завідувача майновим об'єктом Просвіти в с. Угерці Винявські й поновно організованої там професійної школи – А. Гап'яку дати вичерпні пояснення й спростування з-уваги на критичні матеріали в газеті “Громадський голос”. – Там само. – Спр. 7300. – 1 – 1 зв.
776. Звіт О. Волосянського про проведену в 1932 – 1933 роках парцеляцію земельних ділянок маєтку Угерці Винявські. – Там само. – Спр. 7322. – Арк. 1 – 3, 3 зв, 193.
777. Листування управителя маєтку Угерці Винявські з промисловими організаціями про забезпечення придбання сільськогосподарських машин та оплати за надсилання їх. – Там само. – Спр. 7303. – Арк. 1 – 3, 15.
778. Книга протоколів засідань господарсько-промислової комісії при товаристві за період від 24 березня 1911 – 6 лютого 1923 року. – Там само. – Спр. 6986. – Арк. 1, 2, 15, 97 – 99, 133 – 150, 155.

779. Протоколи засідань комісії по перевірці діяльності маєтку і школи в с. Миловання, Товмацького повіту. – Там само. – Спр. 7180. – Арк. 1 – 1 зв, 6, 7 зв, 8 – 8 зв, 9.
780. Майно “Просвіти” в Угерцях Винявських. Комунікат Головного Виділу Г-ва “Просвіта” про рішення Мирowego Суду // Діло. – 1930. – 31 травня.
781. Листування з повітовим судом в Богородчанах, прокуратурою у Станиславі про незаконне вирублення лісу, продаж лісу в маєтку Грабовець та інших питаннях. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7140. – Арк. 2.
782. Матеріали по обвинуваченню управителя маєтку Угерці Винявські А. Гап’яка в службовому зловживанні, розкраденні майна тощо (звіти ревізійних комісій, протоколи, листування. – Там само. – Спр. 7304. – Арк. 1 – 4, 9 – 9 зв, 11, 13, 14 – 14 зв, 15 – 20, 23, 23 зв, 27, 29 – 29 зв, 30, 30 зв, 31, 40 – 42, 46 – 46 зв, 62, 71, 74, 101, 102, 111, 113, 114, 121, 132 – 133, 135 – 141, 147, 170 – 177.
783. Пояснювальна записка працівника товариства у Львові – А. Гап’яка, адресована старшині “Сокола-Батька” із спростуванням закидів другої про дворушництво першого (фрагмент чернетка). – Там само. – Спр. 7514. – Арк. 1, 2.
784. Лист Головної управи товариства Модесту Каратницькому у Львові з проханням прорецензувати проект тексту комюніке першої з-приводу критичних статей в пресі щодо незадовільної господарки А. Гап’яка у маєтку Просвіти в Угерцях Винявських, Рудківського повіту. – Там само. – Спр. 290. – Арк. 1.
785. Акт передачі А. Гап’яком управи маєтку в с. Угерці Винявські і прийому її новопризначеним адміністратором О. Волосянським, а також протоколи розгляду зв’язаних з цим претензій останнього. – Там само. – Спр. 7313. – Арк. 2 – 6, 8, 9.
786. Лист-відповідь колишнього управителя маєтку Угерці Винявські А. Гап’яка на незаконне обвинувачення його у службовому зловживанні з боку членів маєтку. – Там само. – Спр. 7324. – Арк. 1 – 1 зв, 2 – 2 зв.

787. Листування з Земельним та воєводським управліннями у Львові, староством в Рудках про парцеляцію, продаж, незаконну вирубку лісу. – Там само. – Спр. 7309. – Арк. 2 – 2 зв.
788. Прихильники Товариства “Просвіта” українському громадянству в Америці. – Львів, 1924. – 80 с.
789. Протоколи засідань видавничої комісії. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6503. – Арк. 121 – 122, 114 зв – 117, 122, 127 – 128, 133 зв – 134 зв, 145 зв.
790. Сімович В. Тарас Шевченко. Його життя і творчість. З нагоди 120 роковин уродин (1814 – 1934). – Львів, 1934. – 72 с.
791. Верниволя В. Про видавничі справи “Просвіти” // Життя і знання. – 1934. – Ч. 2. – С. 47.
792. Про конкурс “Просвіти” на місячні видання // Життя і знання. – 1934. – Ч. 6. – С. 176.
793. Газетні матеріали про творчість Пушкіна, Толстого, Шевченко. – ЦДАВО. – Ф. 3695. – Оп. 1. – Спр. 86. – Арк. 5 зв.
794. Лист комітету засновників видавничої спілки українських, економічних організацій у Львові Головній управі про асигнування коштів на потреби спілки та делегування уповноважених для укладення контракту з доданням проекту статуту. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 452. – Арк. 1.
795. Крип’якевич І. Занепад української книжки // Політика. – 1926. – Ч. 3 – 4. – С. 51.
796. Дутчак П. Становлення і розвиток жіночої преси в Західній Україні (20 – 30-ті роки ХХ ст. // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 123 – 124. Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. – Чернівці: Рута, 2001. – С. 164.
797. До читачів // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 1 – 2 (подвійне). – С. 1.
798. Від видавництва // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 49 – 50 (подвійне). – С. 389 – 390.

799. Адміністрація “Письма з Просвіти” до філій, читалень товариства “Просвіта” і всіх, хто отримав на комісію і гуртом продаж “Письма з Просвіти” // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 9 – 10 (подвійне). – С. 81.
800. Петрик П. З діяльності Т-ва “Просвіта” // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на переступний рік 1928. Ювілейне видання з нагоди 60-ліття “Просвіти” і 50-ліття Календаря. – Львів, 1927. – С. 98 – 104.
801. Директиви по покращанні і дальшому піднесенні основних аспектів діяльності товариства філіалам у західноукраїнському краї на обговорення (копії). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 176. – Арк. 3.
802. Вісти з філії Т-ва “Просвіта” ім. Шашкевича у Львові. – Львів, 1934. – Ч. 1. – 6 с.
803. Від адміністрації // Народня Просвіта. – 1923. – Ч. 2. – С. 36.
804. Вісти з “Просвіти” // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 1 – 2 (подвійне). – С. 19.
805. Історична довідка про видавничу й освітньо-пропагандивну діяльність товариства Просвіта за 60 років (1869 – 1929) – складена Шахом Степаном (рукопис). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 92. – Арк. 21.
806. Листування з західноукраїнськими кооперативами й народними банками в містах: Остріг, Почаїв, Тернопіль, Судова Вишня та інших по питаннях передплати й висилки журналу “Життя і знання”, календарів “Просвіти”, пожертв для матірнього товариства. – Там само. – Спр. 575. – Арк. 5, 13.
807. Рахунки видавництва за виплату гонорарів та інші господарчі витрати. – ЦДАВО. – Ф. 3919 с. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 21, 42 – 43, 75, 87.
808. Матеріали про проведення конкурсів на кращі драматичні твори й повісті з історії України на здобуття “Михайлової премії” пожертвованої графом М. Тишкевичем (Історичні довідки, об’яви, рецензії та інші документи). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7104. – Арк. 139 – 139 зв.

809. Дублет листів референта по фінансово-господарських справах товариства – Гап’яка Антона директору садівничої школи в селі: Милування та іншим контрагентам (копії). – Там само. – Спр. 839. – Арк. 3 – 4, 28, 32, 36 – 37.
810. Листування з професором українського університету в м. Прага О. К. Мицюком про опублікування його праці під назвою “Денаціоналізація селянства на еміграції”, а також рецензія на це дослідження. – Там само. – Спр. 6607. – Арк. 1.
811. Лист А. Чайковського до “Просвіти” від 5 травня 1926 р., Коломия // Андрій Чайковський. Спогади. Листи. Дослідження: У 3 т. / Мін. освіти і науки України, Львівський національний університет імені Івана Франка, Наукова бібліотека; Національна академія наук України, Інститут українознавства імені Івана Крип’якевича; Наукова фундація Андрія Чайковського / Упорядкування Б. З. Якимовича за участю З. Т. Грень, О. В. Сідляра; Редкол.: Б. З. Якимович (голова) та ін. – Львів, 2002. – Т. 2. – 468 с., 1 порт.: іл.
812. Звернення членів українського громадського комітету в Чехословаччині до видавничих установ, інститутів та українських товариств з закликом вносити пожертвування на український видавничий фонд, організований 1 травня 1923 р. вищезгаданим комітетом у Празі з доданням бюлетеня цього фонду від листопада 1923 р. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 458. – Арк. 1.
813. Матеріали українського громадського видавничого фонду в Празі. Звернення українського громадського комітету про створення українського видавничого фонду, бюлетень українського громадського видавничого фонду та статті. – ЦДАВО. – Ф. 4007. – Оп. 1. – Спр. 11. – Арк. 3, 7.
814. Бюро Українського громадського видавничого фонду // Народня Просвіта. – 1924. – Ч. 2. – С. 31 – 32.
815. Назарук О. Будова незнищимого фундаменту (Про публичні бібліотеки). // Ілюстрований календар Т-ва “Просвіти” з літературним збірником на переступний 1920. – Львів, 1919. – С. 141.

816. Справа членства // Бюлетень Філії Товариства “Просвіта” ім. Шевченка у Львові. – 1931. – Ч. 2. – С. 3.
817. Каталог книгарні товариства “Просвіта”. – Львів, 1939. – 35 с.
818. Листування з українськими товариствами, спілками й організаціями в Варшаві, Каліші, Соснівці, Торуні та інших місцевостях на привісленській Польщі про висилку літератури, участь в урочистих зборах та інших питаннях. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 490. – Арк. 14, 27 – 28.
819. Листування з українськими товариствами і організаціями у Франції про демонстрації протесту проти свавілля білопольських окупантів у Західній Україні, а також передплату і надсилання видань Львівської “Просвіти”, збір пожертв і членських внесків для неї. – Там само. – Спр. 515. – Арк. 1, 22, 44 – 45.
820. Видавництва товариства “Просвіта” // Філія Товариства у Сокалі. – Сокаль, 1928. – С. 1.
821. ВР ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України. – Ф. 122. – Од. зб. “Просвіта” 1/1. – Папка 1. – Арк. 2, 5.
822. Шах С. Календар “Просвіти” (Історичний огляд видавництва з нагоди 50-літнього ювілею) // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на переступний рік 1928. Ювілейне видання з нагоди 60-ліття “Просвіти” і 50-ліття Календаря. – Львів, 1927. – С. 212.
823. С-кий Ол. Дещо про календарі // Діло. – 1924. – 20 лютого.
824. Місяцеслов Календар Просвіти на 1919 обыкновенный годъ, имеющей 365 дней. Выданный: Просвета Выдават. Сполечностію и для Собранія Греко Католическихъ Братствъ и для Американского Угро-Русского греко-католического народа. – McKeesport, Pa. – 250 с.
825. Листування з дирекцією крайової кооперативної спілки “Народна торгівля” і її філіалами в Західній Україні про розпродаж календарів Просвіти, конкуренто, участь у зборах, об’яву анонсів, реклам. – Там

- само. – ЦДІАУ у Львові. – ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 476. – Арк. 13, 15, 22 – 23, 29, 30, 35.
826. До всіх філій і читалень “Просвіти” в краю // Просвіта. – 1936. – Ч. 6 – 7. – С. 151.
827. Список читалень та їх членів-передплатників календаря “Просвіти” на 1938 рік. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6356. – Арк. 1 – 3.
828. Матеріали про наказані окупаційними органами систематичні конфіскації “Кобзаря” Т. Шевченка, публікації Г. Хоткевича, Крип’якевича та ряду інших українських дослідників, письменників а також зв’язані з цим репресії перших по відношенню до читалень і філіалів товариства “Просвіта” (накази, постанови, апеляції і інші). – Там само. – Спр. 255. – Арк. 80.
829. Петиції і звернення Головної управи до центральних органів білопольського окупаційного режиму в місті Варшаві у справі відміни підвищених платежів за посылки з-за кордону, конфіскації видань “Просвіти” і т. п. – Там само. – Спр. 251. – Арк. 21 – 23.
830. Чого ми хочемо? // Просвіта. – 1936. – Ч. 1. – С. 1.
831. Протоколи засідань бібліотечної комісії. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6411. – Арк. 1 – 1 зв, 2, 3 зв, 4, 5 – 5 зв, 7 – 7 зв, 8 – 8 зв, 9 – 9 зв, 10, 10 зв, 11 – 12, 13, 13 зв, 15 – 15 зв.
832. Положення про читальняні часописи при бібліотеці товариства та план перебудови бібліотечного приміщення під читальні. – Там само. – Спр. 6386 а. – Арк. 1, 9.
833. Б. Ч. Відки взяти грошей на ведення бібліотеки? // Просвіта. – 1936. – Ч. 6 – 7. – С. 139 – 141.
834. Списки видань переданих бібліотекам читальням та приватним особам. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6450. – Арк. 46 – 47.
835. Б. Ч. Термінар звороту книжок // Життя і знання. – 1934. – Ч. 2. – С. 50.
836. Списки читачів-боржників бібліотеки. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6409. – Арк. 1, 3, 3 зв – 5, 6 – 6 зв, 7 – 7 зв, 9 зв.

837. Лист “ректорату греко-католицької семінарії” – інтернату у Львові в справі випозичуваних книжок з бібліотеки товариства. – Там само. – Спр. 6432. – Арк. 1, 2 зв.
838. Листування управи читальні в селі: Вербіж з дирекцією 7 класної школи імені Т. Шевченка в м. Коломия про склад книжок в бібліотеці першої та умови їх позичання. – Там само. – Спр. 1441. – Арк. 2.
839. Листи депутатів сейму в Варшаві – Володимиру Целевичу в справі віддачі книжок позичених для нього та з подякою за його заклик жертвувати на дар товариству. – Там само. – Спр. 349. – Арк. 1, 2.
840. Листування з українськими радянськими науковими й культурно-освітніми установами, їх видавничими відділами, редакціями у містах: Київ, Харків, в УРСР про обмін виданнями, участь у відзначеннях ювілеїв. – Там само. – Спр. 485. – Арк. 13, 15, 24, 29 – 34, 36, 41, 42, 43, 45, 57, 62, 71 – 72, 75, 76 – 77, 80 – 82, 83.
841. Список літератури переданої бібліотеці Наукового товариства ім. Шевченка. – Там само. – Спр. 6418. – Арк. 1 – 1 зв, 2 – 4.
842. Лист правління білоруського державного університету в Мінську в справі обміну виданнями з “Просвітою”. – Там само. – Спр. 6523. – Арк. 1.
843. Листування з редактором періодичних видань “Сільський світ” і “Українське пасічництво” у Львові у справі їх поширення на Лемківщині за допомогою тамтешніх філіалів та активістів товариства в Новому Сончі, Сяноку і інших місцевостях. – Там само. – Спр. 473. – Арк. 6.
844. Обіжники й розпорядження Головної управи товариства за 1931 – 1932 роки (чорновики і копії). – Там само. – Спр. 190. – Арк. 1 зв, 2, 5, 15, 21, 26.
845. Д. О. “Просвіта” на селі. – Кремінець, без року. – 14 с.
846. Інструкція головної управи про організацію ведення бібліотекарських курсів для бібліотекарів читалень та сплату членських внесків. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 204. – Арк. 3 – 4.
847. Курси бібліотекознавства і режисерів // Життя і знання. – 1931. – Ч. 3 (51). – С. 96.

848. Обіжники, інструкції та інші директиви Головної управи товариства за 1934 рік. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 199. – Арк. 3 – 4.
849. Бібліотекарські курси // Просвіта. – 1939. – Ч. 1 – 3 (34 – 36). – С. 60.
850. Обіжник Головної управи філіалам та читальням по питанню організації бібліотечної справи. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 189. – Арк. 1 – 4, 64.
851. Малицька К. Книжка в діточому світі. Книжки, які повинні найтись в кожній українській хаті // Бібліотечний порадник. – 1925. – Ч. 4. – С. 97.
852. Дорошенко-Савченкова Н. Що молоді читати (історичні оповідання й повісті) // // Просвіта. – 1936. – Ч. 6 – 7. – С. 141 – 142.
853. Вільшанський З. Що “Молодій Просвіті” читати? // Просвіта. – 1936. – Ч. 3. – С. 60 – 62.
854. М. Д. Що “Молодій Просвіті” читити? // Просвіта. – 1936. – Ч. 4 – 5. – С. 86.
855. Сірополко С. Комплектування бібліотек. Загальні засади комплектування // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 5 – 6 (подвійне). – С. 45 – 47.
856. Список літератури наявної у бібліотеці та необхідної до придбання для бібліотек читалень. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6410. – Арк. 19 – 22 зв, 23 – 24 зв, 25 – 25 зв, 46 – 46 зв, 47.
857. Пояснювальна записка керівника Головної управи товариств – доктора Брика Івана [почесному] “президентові” [доктору Левицькому Костю] із спростуванням та осудом закидів в адресу “Просвіти” з-боку Станиславського уніатського єпископа – Григора Хомишина. – Там само. – Спр. 303. – Арк. 1 – 5.
858. Список літератури по історії України географії з питань економіки, наявних в бібліотеці товариства. – Там само. – Спр. 6451. – Арк. 1 – 22.
859. Левицький В. Порадник для бібліотекарів. Підручна освітня бібліотека. – Львів, 1938. – 127 с.
860. Галущинський М. Ще про громадські бібліотеки // Діло. – 1930. – 24 січня.

861. Бібліотечна справа в Теробовельщині // Життя і знання. – 1933. – Ч. 11 (74). – С. 335 – 336.
862. Обіжники Головної управи адресовані повітовим організаціям “Просвіти” у західноукраїнських містах: Берестя, Володимир-Волинський, Горохів, Дубно, Ковель, Крем’янець, Луцьк, Остріг, Рівне, а також “Рідної хати” в Холмі. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 177. – Арк. 1.
863. Звернення, обіжники та інші матеріали про заходи Головної управи Товариства навколо повсюдного вшанування пам’яті Тараса Шевченка. – Там само. – Спр. 81. – Арк. 1, 2, 4.
864. Бібліотеки // Народна справа. – 1936. – Ч. 52 (432). – С. 2.
865. Рекламація читальні Просвіти в селі: Острів, Тернопільського округу, адресована редакції журналу “Життя і знання” у Львові, з-приводу неотримання оплачених коштів того журналу Просвіти. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 4197. – Арк. 1 – 2.
866. Листівка кооперативи “Українська каса” в м. Заліщики з проханням надіслати книжки, в тому числі про вчення К. Маркса, Ф. Енгельса. – Там само. – Спр. 6540. – Арк. 1 – 2.
867. Галущинський М. Мандрівні бібліотеки Товариства “Просвіта” // Народня Просвіта. – 1924. – Ч. 7. – С. 103.
868. Листи членів товариства “Просвіта” про надання матеріальної допомоги. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 408. – Оп. 1. – Спр. 594. – Арк. 3.
869. Животко А. Мандрівні випозичальні книжок (бібліотеки) // Народня Просвіта. – 1927. – Ч. 7 – 8. – С. 114 – 115.
870. Звіт М. Галущинського й доктора І. Крип’якевича про їхню поїздку по Волині, Поліссі і Холмщині в місяці серпні 1923 року з метою встановлення контактів з тамтешніми “Просвітами” і “Рідними Хатами” й іншими аналогічними культурно-освітніми товариствами та об’єднання їх під керівництвом єдиної західноукраїнської централі у Львові. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 815. – Арк. 9.
871. Місяць дешевої книжки // Життя і знання. – 1932. – Ч. 6 (54). – С. 192.

872. Діло. – 1930. – 1 березня.
873. Каталог книжок по знижених цінах. Ціни важні від 10-ого листопада 1932 р. – Львів, 1932. – 24 с.
874. Каталог драматичних творів. – Львів, 1932. – 24 с.
875. Інвентарна книга бібліотеки товариства. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6407. – Арк. 1 – 2, 5 зв – 6, 6 зв – 7, 7 зв – 8, 13 зв – 14, 24 зв – 25, 36 зв – 37, 44 зв – 45, 47 зв – 48, 49 зв – 50.
876. СПИС сконфіскованих і заборонених українських книжок та друків в Польщі. Зібрав і уложив С. Магальяс. Порадник для бібліотек. – Львів, 1932. – 36 с.
877. СПИС сконфіскованих і заборонених українських книжок та друків у Польщі до 30. червня 1937 р. Порадник для бібліотек. – Львів, 1937. – 75 с.
878. Інформація управи читальні в селі: Михайлівка про припинення її діяльності в зв'язку з репресіями окупаційних органів під час “пацифікації”. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 3805. – Арк. 1.
879. Меморіал Головної управи товариства прокурору апеляційного суду у Львові в справі конфіскацій книжок у бібліотеках читалень Просвіти у Західній Україні. – Там само. – Спр. 261. – Арк. 5 – 6.
880. Гловацький І. Ю. Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921 – 1939 рр.). – Львів: Тріада плюс, 2003. – 348 с.
881. Матеріали про організування і діяльність “Театрально-мистецької комісії” при головній управі товариства у Львові (положення, правильник, звернення, запрошення і ін.). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6453. – Арк. 1 – 1 зв, 5, 10, 18 – 23, 32.
882. Курдик Б. Наші читальняні оркестри (їх дотеперішній стан та як їх реформувати // Просвіта. – 1936. – Ч. 4 – 5. – С. 99 – 100.
883. Сірополко С. Факти та цифри з діяльності читалень за минулий рік // Народня Просвіта. – 1924. – Ч. 10. – С. 151.
884. З естради. Концерт колядок // Діло. – 1930. – 12 лютого.

885. Аматорське-театральне мистецтво // Народня Просвіта. – 1926. – Ч. 1 – 2. – С. 23.
886. Важні правні настанови про публичні розваги // Народний Ілюстрований календар “Просвіти” на звичайний рік 1938. – Львів, 1937. – С. 170.
887. Листування з польськими установами, спілками, товариствами у містах: Варшава, Краків, Познань про опублікування анонсів, об’яв, обмін інформацією і виданнями. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6553. – Арк. 5.
888. Подання на імпрези // Бюлетень філії “Просвіти” в Бібрці. – 1937. – Ч. 2. – С. 5.
889. Середньовічні методи // Діло. – 1923. – 15 травня.
890. Сірополко С. Факти та цифри з діяльності читалень за минулий рік? // Народня Просвіта. – 1926. – Ч. 1 – 2. – С. 2.
891. Діло. – 1924. – 20 травня.
892. Снятинщина. Боротьба адміністрації з українським культурним рухом // – Діло. – 1923. – 17 травня.
893. Дописи з краю. Залізці пов. Зборів // Діло. – 1923. – 19 червня.
894. Матеріали про організування Миколою Орлом-Степняком українського мандрівного театру, підвідомчого товариству та перешкоди в розгортанню його діяльності з-боку білопольських окупантів (списки артистів). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6457. – Арк. 1, 2 – 3, 4, 5, 6 – 9 зв, 13, 15, 16, 17 – 19, 20 – 21, 23, 27 – 27 зв, 28 – 29 зв, 30, 32 – 32 зв, 36, 39 зв, 40 – 40 зв, 41, 44 – 44 зв, 45, 47 – 47 зв, 48, 49 – 49 зв, 51 – 54, 55– 57 зв, 58 – 58 зв.
895. Ком’юніке головної управи товариства Просвіта у Львові про турне просвітянського хору а також звернення до редакцій газет. – Там само. – Спр. 6482. – Арк. 1, 2 – 2 зв.
896. Проект літнього турне та гастрольних вистав – українського Львівського просвітянського хору під керуванням В. Асташівського у містечках на

- Лемківщині, складений його адміністратором Стадницьким Андрієм. – Там само. – Спр. 6478. – Арк. 1 – 2.
897. Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 33 – 34 (подвійне). – С. 274.
898. Газетні статті, замітки та повідомлення націоналістичного та антирадянського змісту. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6798 г. – Арк. 15, 25, 31.
899. Інформація про діяльність мандрівного “Просвітянського театру” під керівництвом А. Будзиновського і А. Шеремети та режисера П. Сороки. – Там само. – Спр. 6474. – Арк. 1 – 2.
900. Просвітянський театр // Аматорський театр. – 1927. – Ч. 7 – 8. – С. 57 – 58.
901. Пояснювальна записка доктора О. Ривюка про причини його неявки на засідання головної управи товариства у Львові, скликаного для обговорень положень про “Просвітянський театр”. – ЦДІАУ у Львові. – ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 332. – Арк. 1.
902. Лист Головної управи товариства Л. Лепкому у Львові з повідомленням про кооптування адресата в склад “Театральної Комісії” (копія). – Там само. – Спр. 6466. – Арк. 1.
903. Галущинський М. Мої вражіння // Аматорський театр. – 1926. – Ч. 4 – 5. – С. 54.
904. Перелік п'єс – наявних у репертуарах просвітянських театральних і драматичних гуртків у Західній Україні. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6480. – Арк. 1 – 3 зв.
905. Листування з керівниками “аматорських театральних” груп і драматичних гуртків, заснованих поза мережею Просвіти як окремі організації, або при народних будинках, кооперативах тощо про висилку їм зі Львова профільної літератури, речей для гримування, бутафорії. – Там само. – Спр. 6458. – Арк. 12 – 13, 14.
906. Листівка товариства “Луг” в с. Лишківці в справі допуску на сцену й цензурної апробати театрального підручника “Блудний син”. – Там само. – Спр. 6492. – Арк. 1 зв.

907. Обіжники про організацію праці в напрямку піднесення театрального мистецтва. – Там само. – Спр. 6468. – Арк. 2, 3 – 4.
908. Перелік українських музично-драматичних творів бібліотеки товариства дозволених до постановки на сцені. – Там само. – Спр. 6493. – Арк. 1 – 3, 3 а – 23.
909. Лист управи в селі: Шутромильці Заліщицького повіту з проханням надіслати дані про цензуру апробацію п'єси “Зимовий вечір”. – Там само. – Спр. 6088. – Арк. 1.
910. Листування з управою читальні Просвіти в селі Баричі Перемишльського повіту про цензурну апробату інсценізації твору І. Франко “Учитель”. – Там само. – Спр. 980. – Арк. 1, 2.
911. Анко. Аматорський театр. Підручник для культурно-просвітних організацій та аматорських гуртків. – Львів, 1921. – 45 с.
912. Розпорядження окупаційних органів управи читальні Просвіти в селі: Біла про заборону влаштувати спектаклі, а також апеляції другої з-приводу цього. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 1116. – Арк. 1 – 3.
913. І концерти для них небезпечні // Діло. – 1923. – 28 грудня.
914. Заборона свята “Просвіти” // Діло. – 1930. – 17 січня.
915. Топільниця, повіт Старий Самбір (Безпідставні кари) // Діло. – 1930. – 1 квітня.
916. Діло. – 1923. – 6 травня.
917. Розпорядження повітового староства в м. Борщів про надання дозволу читальні Просвіти в селі Шишківці на влаштування танців та спектаклю. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 1264 – Арк. 1.
918. Бюлетин Філії Товариства “Просвіта” в Дрогобичі для Читалень “Просвіти” міста й повіту Дрогобич. – Дрогобич, 1936. – Ч. 2. – 7 с.
919. Інформація про заснування й початки діяльності “аматорського (естрадно-драматичного) гуртка” при читальні в селі Миців, Сокальського повіту. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 3814. – Арк. 1.

920. Відомість про діяльність “аматорського /драматичного/ гуртка” при читальні в селі: Красноставці. – Там само. – Спр. 3162. – Арк. 1.
921. Старосамбірщина. (З культурно-освітньої діяльності в селі Лаврові // Діло. – 1930. – 26 березня.
922. Дописи з краю. Новиця пов. Калуш // Свобода. – 1927. – 5 червня.
923. Косівська хроніка. Праця свідомого села // Новий час. – 1927. – Ч. 115 (2226). – С. 7.
924. Діло. – 1923. – 12 травня.
925. Загальні Збори Читалень “Просвіти” // Золочівське слово. – 1933. – Ч. 2. – С. 4.
926. Калуш. (Опера на аматорській сцені) // Діло. – 1930. – 22 лютого.
927. Різні вісти з життя повіту // Золочівське слово. – 1933. – Ч. 5 – 6. – С. 6.
928. Калуш (Вистава опери “Катерина”) // Діло. – 1930. – 18 червня.
929. Зведені статистичні відомості про діяльність аматорських театральних, хорових і музичних гуртків підзвітних філіалам товариства. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6456. – Арк. 1 – 2, 14 – 15.
930. З літературно-театрального мистецтва // Аматорський театр. – 1927. – Ч. 9 – 10. – С. 76 – 77.
931. Лист керівника “аматорського естрадно-драматичного гуртка” при читальні в селі: Мишковичі, Тернопільського повіту з проханням надати літографічні відбитки партитур до оперет. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 3817. – Арк. 1, 1 зв – 2.
932. Листування з управою читальні в селі: Ясениця Сільна про висилку поштою замовлених п’єс і речей для гримування. – Там само. – Спр. 6234. – Арк. 1 – 2.
933. Листування з керівниками аматорського /драматичного/ гуртка при читальні в м-ку: Грималів у справі забезпечення його речами для гримування й бутафорії. – Там само. – Спр. 2004. – Арк. 1 – 2, 4.

934. Листування з Шияном Григорієм у м-ку: Тарні у справі прийняття його на посаду завідуючого театральної майстерні товариства у Львові. – Там само. – Спр. 6460. – Арк. 2.
935. Театрально-аматорські курси // Діло. – 1923. – 2 грудня.
936. Листування з артистом українського театру в м-ку: Турка – Г. Сіятовським у справі постачання літографічних відбиток партитур до оперет для аматорських драматичних гуртків. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6459. – Арк. 1 – 2 зв, 3.
937. Лист управи торгового кооперативу Книгозбірня в м-ку: Добромилъ з проханням допомогти у випозиченні козацьких жупанів для вистави драми Т. Шевченка “Назар Стодоля”. – Там само. – Спр. 6461. – Арк. 1 зв.
938. Лист управи читальні в селі: Михнівець Самбірського округу з проханням випозичити театральні костюми для вистави п’єси Т. Шевченка “Назар Стодоля”. – Там само. – Спр. 3811. – Арк. 1 зв.
939. Листування з адміністратором Української оперети “Блакитна ластівка” в м-ку: Вальєві у справі випозичення або купівлі першим театральних костюмів. – Там само. – Спр. 6462. – Арк. 1 – 1 зв, 2 – 2 зв.
940. Запрошення на засідання “Комітету будови українського театру” у Львові, адресована переліченим його членам. – Там само. – Спр. 6464. – Арк. 1.
941. Кооператива “Український театр” у Львові і аматорські гуртки // Аматорський театр. – 1925. – Ч. 2. – С. 61, 62.
942. З організаційного життя. Перший театральний курс на провінції // Аматорський театр. – 1926. – Ч. 6. – С. 91.
943. Матеріали про організування й проведення при товаристві у Львові курсів для підготовки керівників, режисерів, аматорсько-театральних гуртків (об’яви, списки учасників, звіти і інші. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6368. – Арк. 5, 7 – 7 зв, 8 – 8 зв, 9, 12 – 42, 44 – 45, 47, 48.
944. Оферт театрального артиста в м-ку: Старий Самбір – Лавра Кемпа про умови й хосен прийняття його на роботу інструктора й люстратора

- аматорських, театральних гуртків у мережі товариства. – Там само. – Спр. 6483. – Арк. 1 – 1 зв.
945. До всіх філій товариства “Просвіта” в краю // Аматорський театр. – 1925. – Ч. 1. – С. 17 – 18.
946. Мурський П. Перед з’їздом аматорських гуртків // Аматорський театр. – 1926. – Ч. 7 – 8. – С. 97 – 98.
947. Оголошення про проведення краєвого з’їзду керівників і режисерів аматорських театральних гуртків // Аматорський театр. – 1926. – Ч. 9. – С. 125.
948. Галущинський М. Значіння і завдання аматорського театру (реферат М. Галущинського на I з’їзді режисерів і керівників аматорських гуртків 7 листопада 1926) // Аматорський театр. – 1926. – Ч. 10. – С. 144, 150.
949. Звернення Головної управи товариства до західноукраїнських письменників з пропозицією створити й надіслати на конкурс п’єсу, присвячену діяльності “Просвіти”. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 192. – Арк. 1.
950. Листування з Климом Ткачем у селі: Сатеринівка, Сарненського повіту з приводу його п’єси: “Пекельна справа”, надісланої у Львів на конкурс. – Там само. – Спр. 6473. – Арк. 1 – 3.
951. Матеріали про утворення з представників західноукраїнських товариств, організацій, установ ширшого Ювілейного Комітету й організаційно-пропагандивної секції та їхні заходи у справі відзначення 60 річчя Просвіти (запрошення, протоколи засідань, проекти програм, звернення та інші документи). – Там само. – Спр. 25. – Арк. 1, 4, 6, 32 а, 62, 81, 89, 104, 110, 127.
952. Інформація українського гравера із Парижу про виготовлення за його участю “штапци” (зразкового штамбу) для масової продукції просвітницьких ювілейних металічних відзнак з прикладенням рахунку. – Там само. – Спр. 122. – Арк. 2, 3.

953. Листування з ювелірною фірмою “Мориц Штунф і син” та спілкою українських студентів “Основа” в м. Данціг про можливості й кошти виготовлення металевих посріблених експонатів-відзнак в зв’язку з 60-річчям “Просвіти”. – Там само. – Спр. 29. – Арк. 2, 10.
954. Листування ювілейного конгресового комітету із товариствами, організаціями й діячами на північно-західних українських землях – Волині, Поліссі, Підляшші і Холмщині щодо 60-річчя “Просвіти” та участі в роботі II Всеукраїнського освітнього конгресу у Львові. – Там само. – Спр. 31 а. – Арк. 2, 4.
955. Листи ювілейно-конгресового комітету головним управам товариств і дирекціям установ з подякою за їхню допомогу і сприяння у відзначенні 60-річчя Просвіти та проведення зв’язаного з цим Освітнього конгресу у Львові (копії чернетки). – Там само. – Спр. 139. – Арк. 2, 3.
956. Матеріали про проведення пленарних засідань усіх учасників II го Всеукраїнського освітнього конгресу у Львові 22-го і 24-го вересня 1929 р. (програми, реєстри учасників, протоколи, резолюції та інші документи зв’язані з цим. – Там само. – Спр. 130. – Арк. 2 – 5, 86, 105, 113.
957. Матеріали про заходи ювілейного комітету у справі підготовки до II го Всеукраїнського освітнього конгресу у місті Львові (протоколи, листування, заяви, списки, запрошення осіб, установ та інші док.). – Там само. – Спр. 123. – Арк. 1 – 12, 21, 26, 29 – 30, 36 – 37, 43, 58, 60, 83, 109 – 113.
958. Листування ювілейно-конгресового комітету з Народним Комісаріатом освіти у Харкові та іншими східноукраїнськими установами й діячами в тогочасній Українській СРР у справі участі в роботі II го всеукраїнського освітнього конгресу у Львові. – Там само. – Спр. 124. – Арк. 1, 4, 5.
959. Список “сільбудів” – “будинків культури” на території Радянської України, а також супровідний лист заступника голови Всеукраїнського товариства культурного зв’язку з закордоном в Харкові Головній управі товариства. – Там само. – Спр. 552. – Арк. 1 – 4.

960. Кошторисна заявка на утримання селянських будинків України на 1923/24 р. – ЦДАВО. – Ф. Р-166. – Оп. 3. – Спр. 1161. – Арк. 1.
961. Газетні матеріали про українську православну церкву. – Там само. – Ф. 3695 с. – Оп. 1. – Спр. 66. – Арк. 75.
962. Проекти лібретто й музичної обробки Гімну Просвіти – надіслані учасниками конкурсу в зв'язку з 60-річчям товариства. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 32. – Арк. 3, 5, 18, 58, 65.
963. Матеріали про утворення із представників 50-и українських установ, організацій почесного й робочого Ювілейно-Конгресового Комітетів для організування відзначення 70 річчя “Просвіти”. – Там само. – Спр. 35. – Арк. 3, 9, 10, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 32, 34, 36, 45, 55, 62, 63, 64, 67 – 68, 81, 83, 84.
964. Турчанська хроніка. Бойківська верховина “Просвіти” // Наш прапор. – 1938. – Ч. 222. – С. 7.
965. Незвичайне свято Бойківщини // Наш прапор. – 1938. – Ч. 241. – С. 2 – 3.
966. Гайда Ю. І. Турківщина: природа і люди. Монографічний опис. – Ужгород: Патент, 1998. – 391 с.
967. Відозви й звернення почесного й робочого (ділового) Ювілейно-Конгресового Комітетів до українського народу у справі повсюдного урочистого відзначення 70 річчя товариства “Просвіта”. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 36. – Арк. 1, 3, 12.
968. Просвѣта. Редакторъ Петъръ Мутафчиевъ. – София, 1938 – 1939. – 1296 с.
969. “І наші серця бють в один такт”. Свято “Просвіти” в Українськiм Науковiм Інститутi в Берліні // Під прапором Просвіти! Бюлетен Дiлового Комiтету 70-лiття Просвіти. – 1938. – Ч. 1 – 2. – С. 11 – 12.
970. Комюніке ювілейного комітету з поясненням причин скромного і звуженого відзначення 70 річчя матірнього товариства “Просвіта” у Львові та відкликання зв'язаного з цим з'їзду (чернетка). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 216. – Арк. 5 – 7, 9, 12, 13.

971. Спортовий поклін. Як відбулися лещетарські врочистости в честь Просвіти? // Під прапором Просвіти! Бюлетен Ділового Комітету 70-ліття Просвіти. – 1938. – Ч. 1 – 2. – С. 9 – 10.
972. Лещетарський поклін Просвіті. Прегарна імпреза Карпатського Лещетарського Клубу в межах Ювілейного Року // Під прапором Просвіти! Бюлетен Ділового Комітету 70-ліття Просвіти. – 1937. – Ч. 7 – 12 1937. – С. 12 – 14.
973. Афіша з повідомленням про заплановані змагання між командами українських спортивних товариств “Скала” з містечка Мостиська та “Дністер” із Самбора. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 218. – Арк. 1.
974. 70-літній ювілей “Просвіти” (за обіжником Головного Товариства) // Бюллетень Філії “Просвіти” в Калуші. – 1937. – Ч. X. – С. 3 – 4.
975. Комюніке про утворення на нараді представників центральних організацій і установ в дні 22 квітня 1937 року у Львові спеціального комітету для підготовки Конгресу української культури в 1938 році (копія). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 210. – Арк. 1 – 2.
976. Протоколи, звіти, повідомлення та інші матеріали про роботу “Конгресового комітету української культури”. – Там само. – Спр. 141 а. – Арк. 1, 2, 3, 6 – 7, 29 – 30, 45 – 46.
977. Листування із “Центральним кооперативним банком” у Львові про надання кредитів, їх сплати, контокоренто, перекази третіх сторін для товариства, а також святкові побажання, запрошення на збори. – Там само. – Спр. 481. – Арк. 50.
978. Плакати в мистецькому оформленні М. Бутовича і Ю. Крайківського, присвячені 70-річному ювілею товариства “Просвіта” (друкарські відбитки). – Там само. – Спр. 218. – Арк. 1.
979. До відома філій і читалень! // Під прапором Просвіти! Бюлетен Ділового Комітету 70-ліття Просвіти. – 1938. – Ч. 1 – 2. – С. 15.

980. Касова книга книгарні. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6448. – Арк. 1 – 91.
981. Проект коректив до плану підготовки й проведення 70 річчя ювілею товариства “Просвіта” у 1938 році, складений президією профспілкової організації просвітянських працівників як секцією “Супруга”. – Там само. – Спр. 49. – Арк. 1.
982. Звіт філіалів і читалень товариства про проведення ними ювілейних свята на ознаменування 70-річчя “Просвіти”. – Там само. – Спр. 812. – Арк. 1 – 2, 5 – 6, 8, 11, 11 зв, 12, 22, 22 зв, 33 – 38, 44.
983. Як прапор “Просвіти” посвятили // Народній Ілюстрований Календар “Просвіти” на звичайний 1939. – Львів, 1938. – С. 55.
984. Звернення “Комітету свята пісні” про відзначення громадськістю свята української пісні. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6469. – Арк. 1 – 2, 3, 3 зв, 4, 4 зв, 5, 6, 7, 8.
985. Курдик Б. Не занехтуймо старого! (Кілька слів у справі репертуарів наших просвітянських хорів) // Просвіта. – 1937. – Ч. 1 – 2 (10 – 11). – С. 34.
986. Листування з західноукраїнськими товариствами про обмін виданнями, участь в зборах. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 451. – Арк. 5.
987. Вісти з Філії Т-ва “Просвіта” ім. М. Шашкевича у Львові. – 1935. – Ч. 8. – С. 1.
988. Свято культури // Діло. – 1924. – 21 травня.
989. Звернення до професора Тершаківця з проханням підготувати текст лекцій для відчитання на святі книжки, влаштовуваному читальнею на Городецькому передмісті Львова (чернетка). – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6373. – Арк. 1.
990. Проект проведення “свята книжки”, складений Мазуриком Миколою – мешканцем села Бабухів, Рогатинського повіту. – Там само. – Спр. 6375. – Арк. 1 – 3 зв.
991. Конкурс // Народня Просвіта. – 1926. – Ч. 1 – 2. – С. 39.
992. Відповіді на конкурси // Народня Просвіта. – 1926. – Ч. 1 – 2. – С. 103.

993. Вказівки Львівського товариства “Просвіта” про порядок проведення культурно-просвітньої роботи читальні “Просвіта” на території Львівського повіту. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 76. – Арк. 9 – 11.
994. Мозолевський С. Вистава книжки // Життя і знання. – 1933. – Ч. 1 (64). – С. 31.
995. Обіжники Головної управи товариства в справі святкування свята “Української матері”. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 186. – Арк. 1, 2 – 6, 7 – 13, 15, 17, 21, 22.
996. Реферат Бойчука А. “Свято матері”. – Там само. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 2065. – Арк. 1 – 14.
997. Галущинський М. З нагоди Місяця Просвіти // Народня Просвіта. – 1927. – Ч. 9 – 10. – С. 133.
998. Свято “Просвіти”. I. Інструкція для читалень, святочних комітетів і збірщиків дару “Просвіти”. II. Зразковий реферат на свято “Просвіти”. – Львів, 1926. – 16 с.
999. Методична розробка зразкової лекції на тему: “Читальня Просвіти – школа для дорослих”. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6372. – Арк. 1.
1000. Посада Хирівська. (Поліція в читальні) // Діло. – 1930. – 8 травня.
1001. Дописи. Калуш (З хроніки заборон) // Діло. – 1930. – 30 грудня.
1002. Орфей. Яворів, 1. березня. (З культурного життя) // Діло. – 1924. – 20 березня.
1003. Довідка для збирачів пожертв. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 581. – Арк. 8.
1004. Списки збирачів і відомості про кількість зібраних коштів у фонд товариства “Просвіта”. – Там само. – Спр. 162. – Арк. 3.
1005. Списки членів філіалу ім. М. Шашкевича у Львові. – Там само. – Спр. 241 а. – Арк. 79, 107 – 108, 153 – 154.
1006. Вісті з філії Т-ва “Просвіта” в Ярославі. – Ярослав, 1937. – Ч. 1. – 13 с.
1007. Листування з управою українських студентів-богословів імені М. Шашкевича у Львові про влаштування культурно-освітньо-виховних

- курсів для майбутніх священників, участь у збірці на дар Просвіті, висилку журналів. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 574. – Арк. 2.
1008. Списки збирачів і відомість про кількість зібраних коштів у фонд “Просвіта” на території Тернопільського повіту. – ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 153. – Арк. 41 – 42.
1009. Лист головної управи у Львові Теодору Васию і Н. Глобі в Варшаві з подякою за дар Просвіті, надісланий ними із заощаджень в результаті дводенної голодівки. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 274. – Арк. 2.
1010. Звернення Головної управи товариства у Львові до українського народу з закликом складати пожертви на “дар Просвіті” з-приводу її 65 річного ювілею. – Там само. – Спр. 198. – Арк. 1 – 2.
1011. Комунікат в справі почесного Дару Просвіти // Народня Просвіта – 1926. – Ч. 1 – 2. – С. 35, 36.
1012. Виказ “Дару Просвіті” 1926 – 27. – Львів, 1927. – 10 с.
1013. Лист викладача української мови при державній гімназії у Коломиї – доктора А. Княжинського з проханням надіслати експонати для виставки під час організованого ним “Свята Просвіти”. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 292. – Арк. 1 – 2.
1014. Сколе (дозвіл з обмеженням) // Діло. – 1930. – 3 січня.
1015. Шах С. Фонд “Учітеся, брати мої” – й Товариство “Просвіта” // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 13 – 14 (подвійне). – С. 103.
1016. Статті і листи петлюрівців до редакції і редакторів буржуазно-націоналістичної газети “Українська трибуна” про підготовку до з’їзду петлюрівців, які втекли з України, про становище в таборах, про підписку журналу, одержання гонорару і іншим питанням. – ЦДАВО. – Ф. 3327. – Оп. 1. – Спр. 22. – Арк. 4.
1017. Шах С. Культ Шевченка в Галичині і Т-во “Просвіта” (Помічникчий реферат до промов і відчитів підчас Шевченківського свята по читальнях) // Народня Просвіта. – 1924. – Ч. 3. – С. 49 – 51.

1018. Шевченківський концерт в Тернополі // Діло. – 1924. – 9 квітня.
1019. Запрошення на концерт, присвячений Т. Шевченку, влаштовуваний в другій державній вчительській гімназії у Львові. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 589. – Арк. 1 – 3.
1020. Діло. – 1924. – 8. травня.
1021. Ярослав (Шевченківські свята) // Діло. – 1924. – 20 червня.
1022. Свячене у Войниліві // Наш прапор. – 1927. – Ч. 58 (511). – С. 2.
1023. Зі Скільщини. Шевченківський конкурс // Наш прапор. – 1937. – Ч. 44 (497). – С. 2.
1024. Ходорівська хроніка. Свято Шевченка // Наш прапор. – 1937. – Ч. 63 (2176). – С. 7.
1025. Просвітні вісти Філії Товариства “Просвіта” в Перемишлі. – Перемишль, 1935. – Ч. 2. – 4 с.
1026. Бюлетень Філії “Просвіти” в Калуші. – Калуш, 1936. – Ч. 2. – 6 с.
1027. Невдячні діти! // Бюлетень Філії Товариства “Просвіта” в Ходорові. — Ходорів, 1932. – Ч. 6. – 10 с.
1028. Головний виділ, 22 січня 1922 // Письмо з Просвіти. – 1922. – Ч. 7 – 8 (подвійне). – С. 53 – 54.
1029. Комунікат до всіх, кому дорога пам'ять Тараса Шевченка // Народня Просвіта. – 1926. – Ч. 1–2. – С. 95 – 96.
1030. Комунікат в справі покінчення Шевченківських Свят у місяці березні // Народня Просвіта. – 1926. – Ч. 1 – 2. – С. 96.
1031. Афіші з об'явою про концерт присвячений пам'яті Івана Франка, підготовлений заходами українських товариств у місті Львові. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 67. – Арк. 1, 2.
1032. Бережани (Заг. Збори Філії “Просвіти” – Свято Івана Франка // Діло. – 1924. – 4 червня.
1033. Листування із західноукраїнським малярем митцем Трушом Іваном з приводу його дару “Просвіти” у вигляді картин: “Вид на Печерськ у Києві” і “Пні”, а також участь в проектуванні пам'ятника на могилі Івана

- Франка у Львові. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 323. – Арк. 1 – 5.
1034. Витвицький В. Святочний концерт у 125-літтях Т. Шевченка // Новий час. – 1939. – Ч. 54 (4546). – С. 6.
1035. Галущинський М. Національні й громадські свята // Життя і знання. – 1929. – Ч. 2. (26). – С. 34.
1036. Листування з управою товариства імені Маркіяна Шашкевича в Золочеві про поширення культу основоположника народної літератури в Західній Україні, збір пожертв на викуп Білої Гори біля села Підлисса, поновне перенесення туди зі Львова його трупа. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 73. – Арк. 4 – 5, 7, 9, 12 – 3, 14.
1037. До всіх українців у краю і за кордоном! // Діло. – 1939. – 27 травня.
1038. Діло. – 1924. – 3 квітня.
1039. Ф. Ф. Д-р Кость Левицький. Кілька біографічних дат // Діло. – 1924. – 3 червня.
1040. Пам'ятна записка одного з ініціаторів заснування товариства “Просвіта” в 1868 році – Олександра Степановича у справі відзначення ювілею аналогічного діяча – Зенона Шухевича, проживаючого в селі Тишківці біля м. Городенка, а також вітальний адрес висланий останньому. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 75. – Арк. 2.
1041. Брилинський М. 10-ліття Філії Т-ва “Просвіта” в Харбіні // Просвіта. – 1936. – Ч. 4 – 5. – С. 111 – 112.
1042. Листування з ініціатором заснування філіалу товариства у містечку Акерман [Білгород-Дністровський] – інженером Гетьманченко Василем про перспективи оформлення цього за зразком Просвіти (в м. Харбін у Маньчжурії) – в умовах румунського окупаційного режиму. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 916 с. – Арк. 1 зв.
1043. Листування українського журналіста в Харбіні у Маньчжурії Івана Паславського з інспектором організаційного відділу при головній управі товариства у Львові Максимом Брилинським з даними про тогочасні

- події, зокрема, на Далекому Сході та в Західній Україні. – Там само. – Спр. 6322. – Арк. 4.
1044. Звернення Головної управи товариства Просвіта у Львові до Генерального керівника українського василіанського ордену – архимандрита [Ткачука Дениса] в місті: Рим у справі відрядження священників-українців на Далекий Схід, зокрема в місто: Харбін. – Там само. – Спр. 320 т. – Арк. 1.
1045. Комюніке Головної управи з-приводу відзначення 10 річчя діяльності свого далекосхідного філіалу в місті: Харбін у Маньчжурії – вислане редакціям західноукраїнських газет і журналів для опублікування (чернетка). – Там само. – Спр. 208 т. – Арк. 1.
1046. Матеріали про відзначення у Західній Україні 70-річчя з дня народження М. Тишкевича – жертводавця й засновника стипендійного фонду при товаристві “Просвіта” – під назвою “Михайлова премія”. – Там само. – Спр. 74. – Арк. 5, 8, 9.
1047. Запрошення на урочистий вечір, влаштований у Львові для вшанування пам’яті померлого видатного українського митця – Петра Холодного. – Там само. – Спр. 83. – Арк. 1.
1048. Матеріали про заходи Головної управи товариства навколо вшанування пам’яті й встановлення пам’ятника на могилі, похороненого на Личаківському цвинтарі у Львові довголітнього голови Просвіти – Івана Кивелюка (звернення, об’яви, клеписдра та інше). – Там само. – Спр. 84. – Арк. 1 – 2.
1049. Матеріали про заходи Головної управи товариства навколо організування величавих похоронів довголітнього голови Просвіти і одного з керівних діячів доктора Романчука Юліана (клеписдра, звернення, телеграми й інше). – Там само. – Спр. 85. – Арк. 4, 6 – 7, 18, 26 – 27, 29, 31 – 35, 38, 40 – 41.
1050. Листування з комітетами, створеними для відзначення ювілеїв і роковин смерті: Франца Коківського, Івана Франка, Кипріяна Хотинецького й

інших про участь у святкових зборах, дефілядах в містах Сколе, Станислав, Дрогобич, Ярослав і інших. – Там само. – Спр. 86. – Арк. 1, 2, 3, 5 – 6, 11, 14.

1051. Звернення “Ділового комітету” – складеного з представників українських товариств до населення з закликом урочисто вшанувати 100 річчя з часу народження – співця й видатного письменника буковинської України – Осипа-Юри Федьковича. – Там само. – Спр. 87. – Арк. 1.
1052. Вісти з філії Т-ва “Просвіта” ім. М. Шашкевича у Львові. – 1934. – Ч. 4. – 4 с.
1053. Листування з Радою Народною організації українців міста Львова про святкування дня першого листопада, приєднання нових членів до Просвіти. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 531 с. – Арк. 1.
1054. Обіжники, інструкції і правильники Головної управи УПТ “Рідна школа” у Львові. – Там само. – Спр. 180. – Арк. 1– 8.
1055. З українського життя. Свято Крутів // Вісти. – 1934. – Ч. 17. – С. 7.
1056. Святочні сходи нагади 10-ліття смерті С. Петлюри в Дрогобичі // Бюлетин Філії Товариства “Просвіта” в Дрогобичі для Читалень “Просвіти” міста й повіту Дрогобича. – 1936. – Ч. 8 – 11. – С. 5.
1057. Звернення комітету для вшанування 30-річчя наукової праці та 60-річчя доктора Зілинського Івана – професора східнослов’янських мов на Ягайлонському університеті у Кракові до західноукраїнських лінгвістів із закликом підготувати наукові статті з метою опублікувати їх у ювілейному збірнику. – ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 89. – Арк. 1.

ДОДАТКИ

Додаток А

Статут товариства “Просвіта” ухвалений надзвичайними загальними зборами у Львові від 5 березня 1924 р. ч. 4883/І/З

А) Ціль Товариства і об'єм ділання.

§ 1. Ціллю Товариства, є: просвіта і піднесення культури українського народу у всіх його верствах і напрямках життя.

§ 2. До досягнення цієї цілі прислужують Товариству отсі способи:

а) видавання усякого рода книжок, творів, письм, журналів і часописий в мові українській або після потреби иншої, особливо творів і письм популярних для сільського і міського люду, – та їх розширювання;

б) устне поучування народу в справах просвітних, культурних, господарських, торговельних і промислових, а то через делегатів, люстраторів і вандрівних учителів;

в) закладання на території Воєвідств: львівського, тернопільського, станіславівського і краківського (§ 4.) філій і читалень Товариства “Просвіта”, як також поміч і опіка над тими товариствами;

г) улаштування публичних лекцій і викладів, літературно-музичних продукцій, концертів, аматорських вистав театральних, – взагалі плекання музики та співу і ведення людого театру та кінотеатру;

д) улаштування національно-культурних свят і просвітних віч та прогульок в ціли пізнання краю і народу та гідних звиджування місць;

е) закладання і удержування бібліотек, народніх музеїв, публичних читалень і випозичалені книжок, як також збирання і видавання всяких матеріялів, відносячихся до пізнання краю і народу

ж) основування і ведення книгарень, друкарень, переплетень і инших до досягнення цілий Товариства потрібних помічних підприємств;

з) улаштування і ведення шкіл; народніх, середніх і вищих, як також шкіл господарських, торговельних, ремісничих і промислових з мовою викладовою українською, – зглядно після потреби иншою, – та устроювання курсів для неграмотних і курсів для доповняючої і підготовляючої науки, як також курсів торговельних, рільничих, промислових і домашнього господарства;

і) закладання і ведення бурс, захоронок, захистів, діточих городів вакаційних осель і инших добродійних заведень, в яких виховувалабися убога а талановита молодіж відповідно до своїх здібностей і потреб українського народа;

и) закладання взірцевих господарств, досвідних стацій, взірцевих садів, шкілок деревних і городів;

к) запомагання матеріальне письменників, артистів, учених, учителів народніх і образуючоїся молодіжи стипендіями, преміями і иншими способами;

л) улаштування анкет, зїздів і конгресів в справах просвітно-наукових і просвітно-культурних;

м) оголошення конкурсів і премій за найкращі твори письменства та умілости;

н) улаштування просвітних і етнографічних вистав;

о) взагалі заохочування всіх верств українського народу до просвіти і науки; розбуджування замиловання до ощадности і праці, як також ділання всього, що може причинитися до піднесення просвіти і культури українського народу.

§ 3. В цілі придбання або побільшення своїх матеріальних засобів приймає Товариство вклади членів, добровільні дари, спадщини і записи, по одержанню на се дозволу властей. Взагалі може Товариство набувати на власність всякого рода предмети так движимі як недвижимі, з правного обігу невиключені і свобідно орудувати своїм майном і фондами під його заряд через когонебудь переданими.

Б) Осідок Товариства і територіальний обсяг ділання.

§ 4. Осідком Товариства є місто Львів, де пробуває також Головний Виділ, – а своєю діяльністю обіймає територію Воєвідств: львівського, тернопільського, станиславівського і краківського.

В) Склад Товариства, права і обовязання членів.

§ 5. Товариство складається з членів звичайних, почесних, добродіїв і спомагаючих.

§ 6. Членом звичайним є:

а) кожда особа української народности, котру Головний Виділ Товариства як члена звичайного прийме;

в) громади, товариства і інші особи правні під тим самим услівям.

§ 7. Членом почесним може бути кождий, хто яким ділом для українського народу або для Товариства високо заслужився і коли на запрошення Товариства (§ 19. в.) цю почесть прийме.

§ 8. Членом-добродієм може бути особа, української народности, що зложить до Товариства одноразову вкладку, якої висоту, означать Загальні Збори, зглядно жертвує; предмет тої вартости, та як члена-добродія Головний Виділ її прийме.

Під тим самим услівям можуть стати членами-добродіями громади, товариства і інші особи правні.

§ 9. Членом спомагаючим може бути кождий, хто зложить для Товариства одноразову вкладку або складатиме вкладки у висоті означеній Загальними Зборами і його, як такого члена Головний Виділ прийме.

§ 10. Звичайні члени Товариств мають право:

а) бувати на Загальних Зборах з голосом радним, забирати там голос, ставити і інтерпелювати Виділ, як і право пасивного вибору;

б) бувати на зборах філіяльних і своїх філій і округів з голосом рішаючим з правом на них вибирати і бути вибраним до виділу філії, як також на відпоручників на Загальні Збори Товариства;

в) вглядати по замкненню рахунків за 14 днів перед Загальними Зборами в книги товариства;

г) предкладати Виділови письменно в справі видавання діл і заряду майном, діл має взяти під розвагу;

д) користати з полекш при набуванню видавництв Товариства під умовами, означеними Головним Виділом;

е) діставати легітимації членської приналежности до Товариства;

ж) уживати членських відзнак і при одержанню на се дозволу власти. Українські громади і інститути беруть участь в Зборі своїх заступників, управнених до заступлення зглядно статутом.

§ 11. Почесні члени мають право:

а) бувати на Загальних Зборах Товариства і на Зборах філії свого осідку з голосом рішаючим, забирати на них голос, ставляти голос, як і право активного і пасивного вибору;

б) предкладати Виділови письменні внесення в справі видавання діл і заряду майном, котрі Виділ має взяти під розвагу;

Члени-добродії мають право:

а) бувати на Загальних Зборах Товариства і на Зборах філії свого осідку з голосом рішаючим, забирати на них голос, ставляти внесення, як і право активного та пасивного вибору;

б) предкладати Виділови письменні внесення в справі видавання діл і заряду.

§ 12. Члени спомагаючі мають право подавати Головному Виділови зглядно філіальному письменно внесення в справі видавництв Товариства і заряду майном, котрі ті Виділи мають взяти під розвагу.

§ 13. Звичайні члени мають обовязок:

а) платити до Товариства вкладки у висоті означеній Загальними Зборами, однак Головний Виділ має право незаможним членам Товариства річну вкладку знизити;

б) причинитися відповідною працею до осягнення спільної ціли Товариства;

в) підчинятися в справах Товариства тогож рішенням.

Вільний від вкладок є, кого Головний Виділ для заслуг коло Товариства від вкладок увільнить.

Г) Прийняття в члени і утрата прав члена.

§ 14. Членів звичайних, добродіїв і спомагаючих приймає головний Виділ. Членів почесних іменує Загальний Збір на внесення Головного Виділу голосованням без наради.

§ 15. Членом перестає бути:

а) хто зречеса прав належаня до товариства;

б) хто за який знеславляючий злочин зістане правосильно засуджений;

в) хто з причини шкідливої для Товариства діяльности, або з причини нечесного чи неморального поведення буде виключений з членів Товариства.

Про виключення члена з Товариства в случаях б) і в) рішає Головний Виділ. Виключеному членови прислугує право відклику до Загального Збору Товариства.

§ 16. Членом звичайним або спомагаючим перестає бути:

Хто, не будучи увільненим, через рік не платив вкладки, і мимо зазиву Головного Виділу під загрозою вичеркнення з членів Товариства, залежності не вирівнав.

§17. Хто перестав бути членом, може вступити в члени тільки на підставі рішення Головного Виділу і по зложення членської вкладки.

Д) Заряд Товаристві і обсяг його ділання.

І. Загальний Збір.

§ 18. Найвищою властю рішаючою Товариства є Загальний Збір членів.

Участь в Загальнім Зборі з рішаючим голосом прислугує:

а) відпоручники звичайних членів, вибраним на Зборах філіяльних або окружним, – і відпоручникам читалень “Просвіти”;

б) почесним членам і членам добродіям;

в) всім, членам Головного виділу Товариства, як також кождочасному голові зглядно заступникові голови або делегатови Виділу кожної філії Товариства.

Відпоручники звичайних членів Товариства легітимуються грамотами вибору, підписаними предсідателем Збору філіяльного, зглядно окружного і Головним Виділом провіреними (§ 28. з).

Вибір отсих відпоручників на Загальний Збір Товариства доконується тим способом, що на Зборі філіяльнім, зглядно в тій цілі скликанім на зборі окружнім вибирають присутні припадаюче на округ філіяльний зглядно окружний число відпоручників. Вибирають на кождих 50 звичайних членів по одному відпоручникови. Неповне число первісне (понище 50 звичайних членів Товариства) та всяка надвижка поверх 50 звичайних членів Товариства управняють також до вибору по одному відпоручникови.

Сі Збори скликають Виділи філіяльні на зазив Головного Виділу Товариства, а в тих округах, де філії Товариства нема, мужі довіря, установлені Головним Виділом Товариства (§ 28. в). На сих Зборах проводить голова філії, зглядно його заступник або установлений муж довіря.

Кожда читальня “Просвіти” на Загальний Збір Товариства вибирає без огляду на число своїх членів лишень одного відпоручника, а вибір цей доконується на Звичайних або Надзвичайних Загальних Зборах читальні.

Вислані відпоручники мають на Загальнім Зборі Товариства лише один голос.

§ 19. Загальний Збір Товариства:

а) приймає до відома звіт Головного Виділу і на внесення Комісії ревізійної уділяє уступаючому Виділови абсолюторії з ведення рахунків і діловодства;

б) вибирає споміж членів Товариства, управнених до пасивного вибору, голову Товариства на три роки і Головний Виділ (по мисли § 30. сього статуту);

в) іменує членів почесних;

г) рішає внесення Головного Виділу, Збору філіяльного, читальні і поодиноких членів;

д) рішає про зміну статута;

е) рішає про висоту вкладки, а в разі перешкоди у відбуттю Загального Збору висоту вкладки означає Головний Виділ;

ж) рішає про розв'язання Товариства;

з) вибирає Комісію ревізійну.

§ 20. Рішення Загального Збору западають абсолютною більшістю голосів і лиш до рішення зміни статута треба двох третин ($\frac{2}{3}$) а до розв'язання Товариства пять шестих ($\frac{5}{6}$) голосів присутних членів.

§ 21. Голосовання на Загальнім Зборі відбувається устно і явно, лиш при виборі голови Товариства, виділу і членів почесних голосується тайно картками. Загальному Зборови прислугує однак право постановити, що і над сими справами відбудеться голосовання явне.

§ 22. Під наради і рішення на Загальнім Зборі беруться лиш ті внесення Головного Виділу, філій, читалень або поодиноких членів, що поставлені на дневнім порядку.

Внесення філій, читалень або поодиноких членів мусять бути оголошені, що найменше 14 днів: перед Загальнім Збором на руки Головного Виділу в цілі поставлення їх на дневнім порядку Загального Збору. Поза тим можуть прийти на Загальнім Зборі під наради лишень ті внесення, за яких наглядністю заявиться Головний Виділ або дві третини ($\frac{2}{3}$) присутних членів.

§ 23. Для порішення прав Товариства скликає Головний Виділ Звичайний Збір членів Товариства що року до Львова

Крім сього Загального Збору може Головний Виділ в міру потреби скликувати зібрання членів будьто загальні, будь окружні до Львова або иншої місцевости на території діяльності Товариства (§ 4); – а для справ просвітно-організаційних і видавничих може скликувати також зібрання самих делегатів філій, або делегатів філій і читалень. На тих зібраннях може Головний Виділ улажувати прилюдні відчити, вокально-музикальні продукції, вистави театральні, як також вистави просвітні і етнографічні.

§ 24. В міру потреби Головний Виділ має право кожного часу скликувати Надзвичайний Загальний Збір Товариства, а є обов'язаний такий Загальний Збір скликати на мотивоване жадання (сто) звичайних членів. Право участі втім Надзвичайнім Загальнім Зборі мають члени Товариства котрим то право прислугує на Загальнім Зборі звичайнім.

§ 25. Час і місце Загального Збору мають бути оголошені на 30 днів наперед в доклад поданням дневного порядку в органі Товариства і в одній в українських часописий, означеній Головним Виділом.

§ 26. До правосильности рішень Загального Збору треба присутности сто (100) членів, зглядно делегатів, управнених до голосовання; коли однак ходить о зміну статуту треба присутности (200) членів, зглядно делегатів, а до розв'язання Товариства присутности двох третин ($\frac{2}{3}$) всіх членів, зглядно делегатів, управнених до голосовання.

§ 27 Загальному Зборови проводить голова Товариства або один з його заступників, а в случаю їх перешкоди вибрана Збором зпоміж присутних президія.

II. Головний Виділ.

§ 28. Головний Виділ є найвисшою управляючою властю Товариства.

Всі права Товариства, які не є застережені Загальному Зборови, прислугують Головному Виділові, а іменно;

а) приймати членів звичайних, членів добродіїв і членів спомагаючих;

б) видавати твори літературні і часописи, входячі в обсяг діяльності Товариства;

в) засновувати філії і читальні Товаристві в спосіб означений законом і сим статутом, як також установляти до виконування справ Товариства мужів довіря в тих округах, де філії Товариства нема;

г) орудувати майном Товариства і фондами, в заряд Товариства вгаданими, як також заведенням і інститутами Товариства, приймати, всякі зобовязання, як також установляти учителів, інструкторів, урядників і слуг Товариства;

д) вести верховний нагляд над діяльністю і розвоєм Філій і Читалень Товариства з правом скликування засідань виділу і Загальних Зборів філій, читалень і інституцій до них приналежних, з правом кожного часу жадати від філій, читалень і інститутів Товариства звітів, як також висилати в тій цілі своїх делегатів і установляти зглядно затверджувати установлених через філії окружних люстраторів;

е) уневажнювати зглядно застановлювати (систувати) рішення філій і читалень, як узнасть їх для інтересів Товариства шкідливими;

ж) розвязувати філії і читальні, які виступлять проти цілий Товариства, зглядно не виконують постанов сього статута;

з) провірювати вибір відпоручників на Загальний Збір, скликувати і переводити Збір та видавати звіт з діяльності Товариства;

і) скликувати збори філіяльні для вибору відпоручників на Загальний Збір в тих повітах і місцевостях, де тих зборів, мимо зазиву Головного Виділу не скликано або вибору не переведено;

и) творити для полагоджування справ Товариства при Головнім Виділі секції і комісії, до яких можна покликувати членів а поза Виділу, і ухвалювати для них регулямін;

к) запрошувати до участі в своїх нарадах і рішеннях делегатів тих властей, що своїми фондами Товариство в його діяльності спомагають;

л) взагалі вказувати напрям діяльності Товариства виконувати всі права, прислугуючі Товариству по мисли §§ 2. і 3. сього статуту, о скільки ті ж не застережені Загальним Зборам;

м) означувати полекші при набуванні видавництв членами Товариства.

Від рішень Головного Виділу, виданих по мисли уступів е) ж) і з) сього § прислугує філіям і читальням право відклику до Загального Збору Товариства.

§ 29. Головний Виділ Товариства обовязаний предклатати Загальному Зборови звіти з діловодства і орудування майном Товариства, як також зі стану і поступу просвітної організації, найменше що три роки.

§ 30. Головний Виділ Товариства складається – крім голови – з п'ятнадцятьох (15) членів і шістьох (6) заступників вибраних після постанов §§ 19. б), 20, і 21. сього статута.

Уряд виділових триває три роки, а по трьох роках аж до вибору нового виділу.

З Головного Виділу уступає що року п'ять (5) членів, а на їх місце вибирається нових. Жереб витягнений на засіданні Головного Виділу через голову, що не підлягає льосованню, рішає, котрі з первісних членів Головного Виділу мають уступити по першій і другій році. В третій і дальших роках уступають ті, що були вибрані перед трьома роками. Уступаючого члена Головного Виділу можна вибрати поновно. Всіх заступників членів Головного Виділу вибирається кожного року.

§ 31. Головний Виділ вибирає зпоміж себе кожного року двох заступників голови, секретаря і його заступника, касієра, контролера, завідателя книжного магазину, бібліотекаря і потрібних референтів.

Головний Виділ ухвалює для себе регулямін. З виїмком директора канцелярії і редактора видань Товариства – урядник Товариства членом Головного Виділу бути не може.

§ 32. Засідання Виділу скликає голова або один з його заступників, а в разі їх перешкоди – найстарший віком член виділу.

Рішення Виділу є правосильні, коли вісім (8) членів є присутніх, а більшість заявиться за внесенням. На случай рівності голосів рішає голова, який впрочім не голосує.

III. Філії Товариства.

§ 33. Найменше двадцять (20) звичайних членів може заложити філію Товариства на підставі сього статута і за дозволом Головного Виділу, по мисли приписів закона.

Філія вибирає на постійний осідок місцевість, для її діяльності найвідповіднішу. В одній місцевості може бути більше філій, а діяльність межовує Головний Виділ по вислуханню дотичних філій, зглядно основателів.

Філія сповняє в своїй окрузі задачі Товариства, сим статутом означені (§ 1.) і є управою до осягнення тої цілі послугуватися способами, обнятими § 2. сього статута, з виїмком уст. в., о скільки місцеві обставини і сили на се позволять.

Кождій філії прислугує право на свої приймати датки, добровільні дари, спадщини, записи, по узисканню на се дозволу власти.

Надто може філія набувати на свою владу всякого рода предмети, особливо недвижимі і має право своїм майном і фондами, під її через когонебудь переданими, свобідно завідувати. Тільки своїх недвижимостей не може збувати без згоди Головного Виділу.

§ 34. Філіями Товариства управляють: філіяльний Збір членів і філіяльний Виділ.

Членами філії можуть бути лишень члени Товариства (звичайні, почесні, добродії і спомагаючи) мешкаючи в окрузі дотичної філії.

Хто не є або перестав бути членом Товариства, не може бути також членом філії. З другої сторони всі члени Товариства, мешкаючи в окрузі якоїсь філії, обовязані до тої філії належати, рішенням повинуватися.

§ 35. Збір філіяльний відбувається під проводом голови філії, його заступника, а в случаю перешкоди вибраного Збором ad hoc провідника.

Право участі в Загальному Зборі філії з голосом рішеннячим мають крім членів філії, (§34.) мешкаючих в окрузі дотичної філії також делегати читалень, вибрані по мисли §. 46. б. цього статута.

Однак делегати читалень права пасивного вибору до Виділу філіяльного не мають, як не суть теж членами філії. До важности Збору Філіяльного потрібно присутности двадцяти (20) членів з округу дотичної філії, а всі рішення западають абсолютною більшістю голосів

§ 36. Збір філіяльний:

а) вибирає голову і Виділ філіяльний в спосіб приписаний для вибору Головного Виділу (§ 21.);

б) веде наради над способом переведення в своїм окрузі цілий Товариства;

в) подає свої рішення до відома головному Виділові;

г) розглядає звіти Виділу філіяльного і на внесення вибраної собою Комісії контрольної уділяє йому абсолюторії;

д) вибирає Комісію контрольну з трьох членів. Члени Комісії контрольної не можуть бути заразом членами Виділу філіяльного.

Комісія має право і обовязок вглядати в адміністраційну діяльність Виділу філії і її заведень, провірювати книги, рахунки, – взагалі діловодство філії. Уряд членів Комісії контрольної треває один рік;

е) рішає про потреб і висоту додаткових оплат від членських вкладок на покриття видатків філії.

§ 37 Виділ Філіяльний складається з голови, шістьох (6) членів і трьох (3) заступників. Члени Виділу вибирають зпоміж себе заступника голови, секретаря, касієра і контролора.

§ 38. Уряд виділових треває один рік, а по році аж до вибору нового Виділу.

Засідання Виділу скликає голова або його заступник, а в разі їх перешкоди найстарший член Виділу.

Рішення Виділу філіяльного є правосильні як чотирьох (4) членів Виділу (або заступників) є присутних, а більшість за внесенням заявиться. Голова (заступник) голосує лишень в разі рівности голосів.

§ 39. Виділ Філіяльний:

а) скликає в перших трьох місяцях кожного року Збір Філіяльний, о чім має повідомити Головний Виділ Товариства 8 днів наперед, а також скликає на зазив Головного Виділу філіяльні Збори в ціли вибору відпоручників на Загальний Збір Товариства зпоміж членів звичайних, почесних і добродіїв.

Вибір тих від поручників може відбутися також на звичайнім річним Загальним Зборі філії (§ 18);

б) збирає вкладки від членів своєї філії і відсилає що чверть року Головному Виділові;

в) скликає в своїй філії, по змозі кожного місяця, зібрання членів для наради в справах просвітно-економічних свого округу, улажуючи рівночасно прилюдні відчити, музикально-вокальні продукції і вистави театральні;

г) закладає в своїм окрузі читальні Товариства, курси для неграмотних, курси висшої освіти, бурси, захорони, школи і інші інституції просвітні в § 2. статута вичислені, – і то так під зарядом власним як і осібним; веде безпосередній нагляд над їх діяльністю через своїх делегатів і люстраторів, згідно інструкторів філіяльних та старається о їх успішний розвій. Виділ філії має право скликувати засідання Виділу і Загальні Збори читалень свого округу та улаштувати просвітні анкети і просвітні віча з представниками читалень свого округу;

д) жадає кожного часу від Виділів читалень собі підчинених, справоздань з їх розвою і потреб, як також приходять їм в поміч радою і ділом. – Взагалі є посередником між членами і читальнями своєї філії з Головним Виділом;

е) виконує припоручення Головного Виділу і має беречи інтересів Товариства в своїм окрузі в тім напрямі, щоби читальні Товариства не переступали цілий Товариства ані постанов сього статуту;

ж) предкладає Головному Виділови свої внесення що до уневажнення ухвал і рішень читалень свого округу, котрі має право тимчасом застановити (систувати), як також внесення що до розвязання тих читалень;

і) насилає Головному Виділови свої внесення що до справ просвітних, які головний Виділ має взяти під обради, – і предкладає Головному Виділови звіти зі своєї діяльності і зі стану просвітної організації свого округу – разом із замкненням рахунків;

н) скликує після потреби з власної ініціативи, а надто на зазив Головного Виділу або письменне жадання п'ятнадцяти (15) членів свого округу надзвичайний Загальний Збір філії;

к) старається о придбання на ціли свої і Товариства потрібних фондів, та для ведення справ філії удержує філіяльну канцелярію і іменує потрібних урядників;

л) після потреби може творити для успішнійшої праці філії – секції і комісії, до яких може покликувати також членів зпоза Виділу. Ті секції і комісії ухвалюють для себе регулямін, який має бути затверджений Виділом філії.

§ 40. На свої потреби може Виділ філіяльний при кождоразовій висилці до Головного Виділу задержати 15 % від зібраних собою членських вкладок. Крім того Головний Виділ приходять з матеріальною помочію Виділам філіяльним в міру потреби і засобів головної каси. Філії мають теж право установляти до членських вкладок додатки і їх в свій хосен збирати (§ 36. е).

§ 41. Виділ філіяльний складає свої звіти і рахунки Зборови філіяльному.

Головний Виділ має право вислати на Збір філіяльний свого делегата, іменованого з поміж членів Товариства, Той делегат має право голосу і право ставляти внесення, котрі мусять прийти під обради.

§ 42. Головний Виділ може кожного часу жадати вияснень і справоздань від Виділу філіяльного про стан справ Товариства, через своїх делегатів переводити контролю книг, письм, книгозборів, накладів, інститутів і маєтку філії, а також систувати або зносити ухвали філії, Товариству шкідливі. Від рішення головного Виділу в послідній справі прислугує філії право відклику до Загального Збору Товариства.

§ 43. Філія може бути розв'язана рішенням Головного Виділу, від чого члени розв'язаної філії можуть відкликатися до Загального Збору Товариства, – а надто рішенням Збору філіяльного, затвердженим через Головний Виділ.

Маєток філії, що перестане існувати, переходить на власність Товариства.

§ 44. Для успішнішого осягнення цілей Товариства може Головний Виділ Товариства скликувати окружні Збори кількох філій, територіально близько положених. Збором тим проводить делегат Головного Виділу, а відбуваються вони після подібних постанов, приписаних для Загального Збору Товариства.

IV. Читальні Товариства.

§ 45. Читальня “Просвіти” може зав'язатися в кожній громаді на основі цього статута по мисли приписів закону і за дозволом філіяльного Виділу тої філії, до котрої дотична місцевість належить, а як такої філії не було, за дозволом Головного Виділу, коли що найменше десять (10) місцевих членів громади української народності заявить охоту до читальні приступити.

В одній місцевості може бути більше читалень “Просвіти”.

Читальня “Просвіти” виповнює в місцевості свого осідку задачі Товариства а до осягнення тої цілі може послуговатися всіми способами, обнятими § 2. статуту, з виїмком § 2. уст. в., о скільки місцеві обставини і сили читальні на се позволять.

Права читальні.

§ 46. а) Кожда читальня носить назву “Читальня Просвіти” і є управнена при корпоративних виступах уживати власного прапора, о скільки одержить на се уживання прапора окремих дозвіл адміністраційної влади;

б) кожда читальня має право через вибраних відпоручників брати участь з голосом рішачим в Загальнім Зборі філії, котрій вона підлягає. На кожних 50 членів вибирає читальня одного відпоручника;

в) кожда читальня має право висилати по одному відпоручникови з голосом рішачим (§ 18.) на Загальний Збір Товариства.

Відпоручників названих під б) і в) вибирає кожда читальня на Загальних Зборах звичайних або надзвичайних, в тій цілі скликаних – і вони мають виказатися легітимацією, виставленою Виділом читальні;

г) кожда читальня має право приймати на свої цілі датки, добровільні дари, спадщини і записи, о скільки на се добуде дозвіл властей. Надто може читальня набувати на свою власність всякого рода предмети, особливож недвижимости і має право своїм майном і фондами, під її заряд переданими, свобідно завідувати. Свої недвижимости може читальня інтабульовати або в хосен самої читальні, або в користь Товариства “Просвіта”, але не може їх без згоди Головного Виділу ані обтяжувати ані позбувати. Перед своїм рішенням в тій справі має Головний Виділ засягнути думки дотичного Виділу філіяльного.

Обовязки читальні.

§ 47. а) Кожда читальня “Просвіти” мусить підлягати філії свого округа, зглядно філії, до котрої Головний Виділ її приділить, і підчинятися зарядженням філії і Головного Виділу;

б) кожна читальня обов'язана платити до Головного Виділу через Виділ філіяльний річну вкладку звичайного члена (§ 13.), а до Виділу філіяльного річний додаток на потреби філії, який Збір філіяльний на читальні свого округу наложити (§ 40.), – хіба що Виділом Головним або філіяльним від тих оплат буде звільнена.

Загальний Збір читальні.

§ 48. Звичайний Загальний Збір членів читальні, відбувається що року, по змозі в місяці січні, під проводом голови читальні, його заступника або найстаршого віком члена Виділу читальні, евентуально делегата Виділу філіяльного або Головного.

Загальний Збір читальні:

а) приймає звіт з діяльносте Виділу і на внесення Контрольної Комісії уділяє або відмовляє уступаючому Виділови абсолюторії;

б) вибирає відпоручників на Збори філіяльні і на Загальний Збір товариства;

в) вибирає зпоміж членів Виділ і Контрольну Комісію;

г) установає висоту членської вкладки;

д) рішає про внесення членів, Виділу філіяльного, будь Головного, і Виділу читальні;

ж) іменує на внесення Виділу читальні заслужені для читальні особи почесними членами читальні.

Всі рішення Загального Збору читальні западають абсолютною більшість голосів в присутности найменше 10 членів з виїмком рішення що до розв'язання читальні, за чим мусять заявитися дві третини ($\frac{2}{3}$) членів читальні. – Голосовання відбувається явно.

Виділ читальні.

§ 49. Виділ читальні складається з сімох (7) членів і трьох заступників, вибраних Загальним Збором читальні на час одного року зпоміж членів читальні, мешкаючих в місци й осідку, хіба сусідна місцевість так близько лежить коло осідку читальні, що творить з місцем осідку читальні хоч не адміністраційну, а дійсну цілість. – Виділ вибирає зпоміж себе голову, його заступника, секретаря, касієра, бібліотекаря і господаря. Перший Виділ вибирається зпоміж членів основателів читальні.

Виділ читальні ухвалює для себе регулямін. – Засідання Виділу скликає голова або його заступник, а в разі їх перешкоди найстарший віком член Виділу.

До важности рішення Виділу читальні треба крім голови або його заступника ще присутности трьох виділових читальні. Рішення Виділу читальні западають більшістю голосів. Предсідатель засідання не голосує, лиш рішає в разі рівности голосів.

Права і обов'язки Виділу читальні.

§ 50. Виділ читальні має право і обов'язок:

а) приймати і виключати членів читальні. – Виключеним членам прислугоє право відклику до Загального Збору читальні. В члени приймає Виділ особу

української народності без різниці пола, котра заявить свою волю до читальні приступити;

б) орудувати майном читальні;

в) скликувати надзвичайні Загальні Збори членів на припоручення Головного Виділу або дотичного Виділу філіяльного, або коли Виділ читальні узнасть се за потрібне, або на умотивоване бажання одної третьої (1/3) части членів-читальні;

г) відбувати що місяця звичайні засідання, а в разі потреби частійше;

д) скликувати кожного року, по змозі в місяці січни, Загальний Збір членів читальні – при попереднім повідомленню своєї філії і Головного Виділу, що найменше на вісім (8) днів перед Збором, – здавати справу зі своєї діяльності і предклатати сьому Зборови свої рахунки і внесення;

е) здавати з кінцем кожного адміністраційного року письменний звіт Головному Виділови і своїй філії товариства про розвиток читальні, а то про число членів, степень освіти, про наради, відчити і вечерниці, які відбувалися в читальня, про фонди, якими читальня орудує, про стан бібліотеки, про перешкоди, які належалоби усунути з увага на добро Товариства, як також про потреби і жадання читальні;

ж) виконувати припоручення Головного Виділу і Виділу філіяльного;

з) скликувати якнайчастіше сходини членів читальні в ціли розбудження життя в читальні через уладження відчигів, викладів, рефератів, народніх фестинів, національно культурних свят, театральних вистав, товариських забав і т. й.;

і) заводити науку співу і музики;

и) закладати і удержувати школи, курси для неграмотних і курси для підготовляючої і доповняючої науки, – як також курси торговельні, рільничі і промислові, – накладати і удержувати бурси, захоронки, діточі горазди і інші добродійні інституції:

к) взагалі причинятися до осягнення цілий Товариства, о скільки переведення їх не належить виключно до Головного Виділу Товариства або філії.

§ 51. Кождий член читальні має право, зглядно обовязок:

а) брати участь в Загальнім Зборі і всяких нарадах читальні, забирати голос, ставити внесення, голосувати, вибирати та бути вибраним до Виділу читальні і на відпоручника на Збори філіяльні і Загальний Збір Товариства, як також вглядати в рахунки Виділу, предклатені Загальному Зборови читальні;

б) читати книжки, часописи і всякого рода письма, що є в читальнях;

в) позичати їх до дому під услівями Виділом, читальні постановленими і оголошеними;

г) платити до каси читальні вкладки, які ухвалить Загальний Збір читальні;

д) приєднувати нових членів, словом і ділом причинятися до сповнення цілий Товариства, а особливо старатися поширити просвіту в своїй громаді;

е) в означених днях збиратися на спільне читання пожиточних книжок і письм, як також на наради в справах просвітно-культурних;

з) взагалі користати з помочи і добродійств, які читальня буде своїм членам давати.

Контрольна Комісія

§ 52. Контрольна Комісія складається з трьох (3) членів, вибраних Загальним Збором читальні, провірює діловодство Виділу, складає перед Загальним Збором звіт і приходить з відповідним внесенням що до, затвердження звіту і рахунків Виділу або відмовлення абсолюторії. Члени Комісії не можуть бути рівночасно членами Виділу читальні.

§ 53 Коли би читальня була розвязана в наслідок розпорядження власти, рішення Головного Виділу або Загального Збору читальні, має перейти маєток читальні на Товариство “Просвіта” у Львові. – Однак той маєток обовязане Товариство “Просвіта” звернути назад читальні “Просвіти”, як би така читальня в тій місцевости пізнійше завязалася.

V. Комісія ревізійна.

§ 54. Комісія ревізійна складається з пяти (5) членів ідвох (2) заступників, вибраних Загальним Збором на один рік. – Трьох членів Комісії мусить мешкати постійно у Львові і трьох членів становить комплет Комісії.

Члени Комісії ревізійної не можуть бути разом членами Головного Виділу. Комісія ревізійна має право і обовязок оглядати після свого узнаний в адміністраційну діяльність Головного Виділу, провірювати книги і всі рахунки, контролювати бібліотеку та магазин, а перед Загальним Збором мусить Комісія провірити діловодство Товариства.

VI. Рішення спорів.

§ 55. Всякі спори, що повстали з відносин в Товаристві, його філіях або читальнях рішає суд мировий, зложений з двох членів, яких спорючі сторони кожда по одному зпоміж членів Товариства вибирають, – і зверхника, іменованого вибраними судіями, а як би суди не могли згодитися на Зверхника, тоді зістає ним особа, вильосована зпоміж осіб судіями предложених.

VII. Заступство на зверх.

§ 56. На зверх заступає Товариство його Головний Виділ, філії – їх Виділи філіяльні, а читальні – їх Виділи читальняні. – Головний Виділ заступає на зверх голова, зглядно заступник голови і один член Головного Виділу, – так само Виділи філіяльні і читальняні заступас на зверх голова зглядно містогорова і один член Виділу.

Всі письма і грамоти приявні від Товариства, його філій або читалень походячі, носять печать Товариства, зглядно філії або читальні і мають бути підписані головою, зглядно його заступником і одним членом Виділу Товариства, філії або читальні.

Печать Товариства носить напись “Товариство Просвіта у Львові”, печать філії напись: “Філія Товариства Просвіта в ...”, а печать читалень напись “Читальня Просвіти в ...”.

§ 57. Як би Товариство “Просвіта” розвязалося або було розвязане, а Загальний Збір про майно Товариства не рішив нічого, тоді переходить майно Товариства на Наукове Товариство імени Шевченка у Львові; колиж би се Товариство в тім часі вже не істнувало, на Товариство “Руська Бесіда” у Львові,

а коли би і се Товариство в тім часі не існувало, то члени послідного Головного Виділу мають право і обовязок постановити більшістю голосів, на котру з українських інститутів має перейти майно Товариства “Просвіта”. Інституція, що на неї спадщина перейде, мусить прийняти на себе зобовязання ужити то майно виключно на ціли, означені в §§ 1. і 2. сього статуту. Ужиття маєтку Товариства “Просвіта” на інші ціли, як згадані просвітно-добродійні, виключаються раз, на все.

Статут товариства “Просвіта” ухвалений надзвичайними загальними зборами у Львові від 5 березня 1924 р. ч. 4883/І/3. – Львів, 1924. – 30 с.

Додаток Б

Організаційна схема праці та діловодства для філій товариства “Просвіта” Дві групи членів філії.

Філія Т-ва “Просвіта” є статутним об'єднанням освітніх діячів і освітніх осередків повіту для ведення організованої, освітньої праці, при допомозі найрізноманітніших засобів і метод.

У цьому об'єднанні розрізняємо дві складові Групи членів, а саме: підметову групу членів, це є освітніх діячів і предметову групу, це є читальні. Від рівня обидвох груп, від їх підготовки до освітньої праці, буде залежати у великій мірі вислід праці філії. Передумовою дійсної освітньої праці є, щоби перша Група членів була ініціативно чинною, а друга група, щоби реагувала на всі почини і кличі. В наших умовах обидві Групи у виявах своєї активності взаємно перехрещуються і витворюють своєрідні комбінації. Потішачим, але неприродним є явище, коли вага тяжкості лежить часто в активності тільки предметової Групи членів. Діяльність предметової групи може виявити і викликати деяку діяльність філії, але тоді її праця буде вже без власної ініціативи і філія стане лише пасивним виконавцем волі предметової групи членів. Коли ж знова точка тяжкості лежить у підметовій групі членів, а ця Група не виявляє активності, тоді ініціатива і добра воля йдуть на марне, вислідів праці нема ніяких, є тільки провід без війська. Коли обі Групи нечинні і не виявляють ні ініціативи ні охоти до праці, тоді немає рації існування філії. На жаль, і таке трапляється у нашій організації.

Підметова група, її обов'язки.

До підметової групи членів слід, як сказано, зачислити всіх чинних освітніх діячів, чинних членів виділу і всяких комісій при філіях, фахових освітніх інструкторів.

Підставовим чинником філіяльної організації і передумовою діяльності філії є у великій мірі ініціативна активність усіх членів філії, згідно Матірнього Т-ва. Цю активність вводить у рамки організації і нею пляново кермує вибраний загальними зборами філіяльний Виділ. До філіяльних Виділів повинні входити найактивніші освітні діячі, чинно зв'язані з освітнім рухом. Недоцільним і шкідливим є часто практикуваний у нас звичай, що членів філіяльних Виділів підбирається під кутом групових чи навіть особистих інтересів і амбіцій. При намічуванні членів до Виділу філії, слід взяти під увагу в першу чергу їхню теоретичну й практичну підготовку до освітньої праці, їхню можливість і охоту посвятити вільний час тій праці, а навіть місце їхнього замешкання, щоби комунікаційні труднощі не стали перешкодою їх участі в працях Виділу.

Першим обов'язком членів філіяльних Виділів і всіх активних освітніх діячів є докладне знання статуту Товариства. Лише докладне знання статуту дає змогу використати всі статутні можливості. Другим обов'язком є підготовка в освітніх питаннях, в наших умовах головно шляхом самоосвіти. Третім обов'язком є докладне знання своїх функційних статутних обов'язків.

Четвертим буде живий зв'язок з освітнім рухом і чинна участь у ньому. Тут належать: часті поїздки до читалень, участь у рефератах, дискусіях, анкетах, сходах та в працях комісій і Виділу. Зокрема часті засідання комісій і Виділу зв'язують тісно членів з освітнім рухом і вводять їх у цей вічно живий круговорот освітніх справ. І лише такі члени філій і філіяльних Виділів можуть мати право зватися освітніми діячами і забирати рішучий голос в освітніх питаннях, які всім своїм знанням і почуваннями будуть стояти у рядах чинних просвітян. Заплачення двозолотої вкладки ще не є сповненням громадянського обов'язку і не дає ще ніякого морального управління на те, щоби зватися освітнім діячем та критикувати всі почини людей, відповідальних за освітню працю.

Поділ праці, завдання комісій.

Внутрішнє урядування філіяльного Виділу вимагає певного поділу праці, приділу поодиноким чинностей і рефератів поодиноким членам Виділу.

Життєві вимоги вже так зріжничкували освітні змагання, якщо заходить потреба ріжничкувати працю членів філії до відповідних ділянок. Виявляється потреба творення при філіях особливих комісій для поодиноких ділянок. Завданням комісій буде точно обслідувати дані ділянки і з устійненими внесками, чи проектами приходити на засідання Виділу. Дотеперішній досвід виказує потребу існування при філіях таких комісій: 1. освітньо-організаційної; 2. поборювання неграмотности; 3. бібліотечної, 4. театральномистецької; 5. маєткової і 6. музейно-архівної. Комісії повинні вести свою працю на основі правильників, прийнятих філіяльними Виділами. Провід поодиноких комісій повинен бути в руках одного з членів Виділу.

Круг ділення поодиноких комісій є доволі широкий, а вже найширший круг ділення має комісія освітньо-організаційна. До завдань освітньо-організаційної комісії належать ось такі справи: пізнання філіяльної округи, пізнання потреб поодиноких осередків, і на цій основі поширення організаційної сітки читалень, поширення членства в читальнях, приєднання членів Матірнього Т-ва, устійнювання однородного діловодства в читальнях, наладнування філіяльного діловодства, поглиблювання праці по читальнях (зміст), перевірка праці читалень (люстрація, поділ повіту на райони й опіка над ними, влаштування освітніх сходів, анкет і курсів по філіях, районах і читальнях, пропаганда і підмога самоосвітнім змаганням, ведення відчитової акції і добування помічних засобів (скіюптіконів, параскопів, мандрівних кін, показових таблиць, зразкових рефератів), організація молоді, притягання до освітньої праці студентської молоді, організація і підготовка збірки на "Дар Просвіті", влаштування і підготовка святочних обходів (Просвіти, Шевченка, Франка, Книжки), в філії і читальнях та всяких інших свят і ювілеїв, збирання й установа точної статистики освітнього руху.

Завданням комісії поборювання неграмотности буде: зібрання відомостей про стан неграмотности в районі філії, влаштування курсів для неграмотних, поширювання і боротьби з неграмотністю при помочі трійкової системи навчання боротьба з поворотною неграмотністю і малограмотністю, ведення пропаганди читачівства при помочі голосного читання по читальнях.

Дуже важною і відповідальною є праця бібліотечної комісії, її завданням буде: перевірити стан читальняних бібліотек і усунути з них книжки знищені, перестарілі змістом та шкідливі. Устійнити і завести однорodne діловодство по читальняних бібліотеках, дбати про постійне доповнювання бібліотек, вишколювати бібліотекарів влаштовуючи для них курси, створити й вивіщувати при філії повітову бібліотеку враз із мандрівними і доповняючими бібліотеками, пропагувати творення при бібліотеках відділів для молоді і дітей, перевести фузію всіх бібліотек на місцях в одну громадську бібліотеку при читальні, підготовляти свята книжки з виставкою книжок, вести кольпортажу книжок, дбати про переплет книжок, навіть вести курси переплетництва, збирати й вести точну бібліотечну статистику.

Завданням театрально-мистецької комісії буде: організація театральних гуртків при читальнях і зразкової; гуртка при філії, догляд над працею гуртків, добір пес, створення і ведення повітової випозичальні театального приладдя, влаштовування курсів театального мистецтва, курсів режисерів, характеристичії, влаштовування курсів для дирігентів і курсів нотного читання, опіка над хорами, орхестрами, влаштовування повітових і місцевих концертів, придбання інструментів, поширювання радіофонії як засобу музичного виховання, мистецька сторінка святочних обходів, вистав і всяких імпрез, ведення статистики вистав, концертів та інших імпрез.

Маєткова комісія має за завдання: подавати поодиноким комісіям і філіяльному Виділові внески й проекти в справі збільшення приходів філії, використовувати всі можливі джерела приходів, складати бюджетовий прелімінар філії, завести однорodne і ясне касове книговодство по читальнях і філії, вести контролю і статистику приходів читалень, дбати, щоби всі прибутки читалень йшли на освітні цілі, співпрацювати з ревізійними комісіями читалень і філії, опікуватися справами домівок (справи табулярні, будови, чиншів), вести нагляд і евіденцію нерухомого (рухомого майна читалень і філії).

Музейно-архівна комісія має за завдання: збирати і комплетувати музейні матеріяли і зразки народнього мистецтва даного повіту, збирати і комплетувати архівні матеріяли до історії повіту, дбати про заховання історичних памяток на території повіту, вести пропаганду шановання нашої старої традиції, провадити повітовий музей-архів, улаштовувати краєзнавчі прогульки до музеїв та історичних памяток, вести хроніку всіх проявів культурного життя повіту.

Подана вгорі організаційна схема комісій не мусить бути обовязкова аж до подробиць. Нераз дійсні вимоги життя висувають на чоло таку справу, яка в іншій філії є вже належито поставлена, або яка розвивається самочинно без ініціятиви комісії. Може бути й таке, що деякі порушені справи в даному повіті не мають найменшого вигляду на здійснення. Тому обовязком Виділу філії буде творити комісії і випрацювати для них такий плян праці, що відповідав би дійсним умовам на місцях.

Освітній інструктор і його обовязки.

Дальшим преважним чинником у підметовій групі членів є освітній інструктор при філії. Він має бути живим апостолом виховно-освітніх змагань. Кваліфікацією освітнього інструктора повинен бути перш за все вроджений

нахил до громадянської праці й активності. Ця природна кваліфікація вимагає ще й належної підготовки і теоретичного знання цілей і метод освітньої праці. При цьому мусить бути в нього популяризаторський хист і ясний та приступний спосіб висказування своїх і думок. Добре, коли освітній інструктор може ще бути і мистецьким провідником хорів, орхестр і працювати в театральних гуртках. На жаль, так всесторонно талановитих людей не багато і важко їх знайти. Все ж таки досвід повчає, що й таких людей можна у нас підшукати. Недостає тільки фахових шкіл, які підготовляють б відповідних людей до освітньої праці. Ідея Освітнього Інституту, на жаль, з браку розуміння її ваги не зреалізована. Півзасоби, вживані у нас у формі курсів, зїздових нарад, мають безперечно велике значіння, але в цілості не дають ще бажаних успіхів.

Формальні обов'язки освітнього інструктора можна означити кількома короткими словами, а саме: налаштувати освітню роботу на місцях, провіряти висліди праці, стежити за причинами невдач і усувати їх, збирати підсумки осягненого та вказувати нові напрямні освітньої праці. У цих небагатьох завданнях лежить цей велитенський розмір праці освітнього інструктора. Працю свою веде освітній інструктор підчас поїздок на місця до читалень. Побут інструктора в місці осідку філії повинен бути лише хвилиний, щоби він міг здати звідомлення зі своєї праці і дістати дальші вказівки від Виділу. Найкращою порою для праці освітнього інструктора є осінньо-зимовий сезон і частина весни, коли вільніший, для хлібороба час і довгі вечорі дають змогу інтензивніше вести працю по читальнях. Інструкторських поїздок до кожної читальні повинно бути в кожному сезоні щонайменше три. Перша поїздка спочатку сезону повинна бути підготовкою даної читальні до започаткування плянової праці. Вона повинна мати інформаційний характер. Інструктор знайомиться із станом читальні, з її недомаганнями, провіряє і наладжує діловодство та подає плян праці на весь сезон. Друга поїздка має вже характер чисто інструкторський і в міру потреби може побут інструктора в даній читальні затягнутися і на кілька днів. У часі побуту інструктор сам особисто наладжує працю поодиноких ділянок, оскільки вона не розвивалася правильно. Тоді переводить зразкові сходи читальняних членів з голосним читанням, дискусією, підбирає і підготовляє для тої ціли кращих лекторів, наладжує, або започатковує працю самоосвітнього гуртка, наладжує і виправляє працю театального гуртка, хору, орхестри, організує при читальні поодинокі секції, як: жінок, молоді і спільно з ними виготовляє пляни праці, провіряє, чи розділ функцій між членами Виділу є переведений пляново й доцільно, наладжує бібліотечну справу і випрацьовує для читальні спільно з Виділом календар праці. При цій поїздки видає інструктор певні припоручення, за переведенням яких у життя чинить відповідальними Виділ читальні або його поодиноких членів чи провід гуртків і секцій. Третя поїздка буде вже провіркою, які висліди дав намічений плян і які були причини дальших недомагань. До освітнього інструктора буде ще належати ведення денника поїздок і люстрацій, виготовлювання звідомлень про стан читалень, ведення точної метрики читалень і збирання правдивих і устійнених статистичних дат

освітнього, руху в повіті. У літніх місяцях освітній інструктор повинен підготувати і розробити на поодиноких комісіях і на філіяльному Виділі реальний плян освітньої праці в повіті на наступний сезон у всіх ділянках і зайнятися підготовкою й організацією конечних для філії курсів, анкет чи якоїсь іншої важної та спішної праці.

Предметова група, районова організація читалень.

Другим рівнорядним чинником в освітній праці філії є Предметова група членів, себто читальні, а далі районова організація читалень, їхнє відношення до філії і Матірнього Т-ва як до проводу, повинно будуватися на діяльній відповіді на всі зазиви й доручення. В цьому взаємному відношенні слід підчеркнути, що пляновість праці вимагає конечно дисципліни. Знову ж читальні та райони у відношенні до своїх членів повинні виказати ініціативу в рямцях пляну праці, наміченого проводом. Про напрямні праці читалень подає матеріял інша стаття і тому переходимо зразу до цієї організаційної надбудови читалень, якою є районова організація.

Райони, є це непередбачене статутом обєднання декількох близьких собі територіяльних читалень з метою успішнішого ведення освітньої праці. Поділ на райони не може бути довільно переведений самими читальнями; поділ переводить Виділ філії в рямцях свого організаційного пляну.

Завданням районової організації є співпраця і взаїмна допомога в освітній праці. Співпраця і взаїмна допомога може виявитися у переводженні в життя певних намічених плянів усіх ділянок праці читалень, а саме в допомозі при будові читальняних домівок, у допомозі слабшим читальням висилкою прелегентів, хорів, орхестр і театральних гуртків. Не менше важним завданням районів є навязання добросусідських взаємин між поодинокими селами, сталі відвідини з нагоди свят, вистав і всяких імпрез та влаштування районних сходин Виділів читалень у приявности делегата філії та обмірковування засобів і методів ведення освітньої праці на місцях. Корисною у вислідах показалася інституція районних і читальняних опікунів, які мають піклуватися районами або читальнями.

Канцелярійна діяльність філії.

Всі ініціативні почини підметової групи і вся організаційна праця предметової групи членів мусить бути належите зарєєстрована. Це значить, що канцелярійне діловодство філії мусить бути так поставлене, щоби ні один почин, ні один успіх чи невдача, не пропали безслідно, а могли наглядними даними виказати дійсну працю філії. При так зріжничкованій праці філії заходить конечність мати при філії крім інструктора ще й канцелярійного урядовця. Зорганізована філіяльна канцелярія відтяжує працю Виділу і дає йому змогу присвятити вільний час дійсно освітній праці. Слід з тим числитися, що покищо в деяких слабших філіях не буде змоги вдержати двох постійних службовиків, у цьому випадку канцелярійною роботою мусять поділитися члени Виділу філії між собою, а частинно віддати її освітньому інструкторові. Канцелярійний урядовець повинен вести протокол чинностей філії (входячих і виходячих письм), юкстову книгу приходів, які в означений час має передавати скарбникові, за порозумінням з Президією філії, полагоджувати переписку з

читальнями, Матірним Т-вом та сторонами, вести течки поодиноких читалень і філії з усіма документами, письмами і копіями відповідей, вести діловодство повітової бібліотеки-випозичальні і мандрівних та доповнюючих бібліотек, вести книговодство повітової випозичальні театрального приладдя, полагоджувати дрібні біжучі справи в канцелярії, як приймавання сторін, уділювання порад, старання за дозволи на вистави, концерти тощо в адміністраційної влади, вкінці бути помічним виділовим філії у полагоджуванні всіх канцелярійних справ, звязаних з їхніми статутowymi обовязками. Філіяльна канцелярія є формальним виконавцем усіх заряджень Виділу.

Книговодство філії.

Книговодство філії слід так завести, щоби воно давало ясний і докладний перегляд праці як самої філії, так і стану всіх підчинених читалень. Звичайно стрічаємося у філіях з такими книгами: 1. Книга протоколів загальних зборів філії, (слід вести окремо від протоколів засідань Виділу); 2. Книга протоколів засідань Виділу філії, веде її секретар філії, або на зміну члени Виділу; 3. Книга протоколів нарад, освітніх сходин і районних конференцій. Ведуть її кожночасні секретарі, або інструктор філії; 4. Книга протоколів поодиноких комісій. Ведуть її секретарі комісій. Театрально-мистецька комісія веде разом з канцеляріями урядовцем евіденційну книгу вистав, концертів і всяких імпрез; 5. Книга членів філії (Матірного Т-ва), вкупі з “індексом” членів веде її канцелярійний урядовець із скарбником; 6. Протокол чинностей (книга входячих і виходячих письм) її веде канцелярійний урядовець; 7. Течки читалень і філії на анкети, письма і вислані відповіді, їх веде канцелярійний урядовець; 8. Метрика читалень і філії, її веде освітній інструктор; 9. Денник праці Виділу і канцелярії його веде секретар філії і канцелярійний урядовець; 10. Денник поїздок і люстрацій читалень. Це веде освітній інструктор; 11. Юкстова книга приходів філії, її веде канц. урядовець (побічна юкстова книга для інструктора, зібрані квоти передає він за одним юкстом канцелярії); 12. Касова книга філії, яку веде скарбник; 13. Книга конт вірителів і довжників філії, яку веде теж скарбник з канцелярійним урядовцем; 14. Книга інвентарів рухомого і нерухомого майна філії, її веде скарбник; 15. Ліквідаційна книга філії враз із головною книгою і білянсовими замкненнями. її веде теж скарбник; 16. Книга провірок і протоколів ревізійної комісії, яку веде секретар ревіз. комісії; 17. Бібліотечний інвентар, або хронольогічний катальог, поазбучний катальог за авторами (картковий), систематичний катальог, спис читачів, книга статистична, картотека читачів і книга замовлень та побажань читачів. Ціле бібліотечне книговодство веде бібліотекар; 18. Товарова книга кольпортажі книжок, яку веде канцелярійний урядовець; 19. Інвентар, книга позичаючих і оплат випозичальні театрального приладдя, яку веде канцелярійний урядовець; 20. Хроніка філії. Цю веде провід музейно-архівної комісії.

Якщо при філії нема можности вдержання ні інструктора ні канц. урядовця, тоді книговодство буде до деякої міри упрощене, а вести його мусять самі члени Виділу.

Так заведене діловодство дає вже ясний перегляд праці самої філії у всіх ділянках.

Бюлетини філії.

При цього роду діловодстві є можливість зареєструвати кожний крок праці філії і читалень в окрузі. Для скріплення звязку з читальнями повинні філії видавати стало свої обіжники, або місячні бюлетини. На зміст бюлетинів повинні складатися короткі статті на освітні теми, плян праці читалень, поради для Виділів і всяких секцій при читальнях, обіжники Мат. Т-ва і філії, звідомлення з праць на місцях і дописи та статистика освітнього руху. Бюлетини з часом можуть перемінитися в місцеву часопись.

Матеріальне забезпечення філії.

Філія, яка вspiє наладати живий звязок з читальнями, в якій працюють і комісії і Виділ, інструктор і канцелярія при чинній співпраці широкого гуртка членів, зможе завжди добути конечні матеріальні засоби на ведення освітньої праці та на сплачення урядовців.

З яких джерел може мати філія приходи? – Приходи повинні філії черпати з таких джерел: 1. відсоток від членських вкладок до Матірнього Т-ва, зібраних філією; 2. додаток для філії чл. вкладки Матірнього Т-ва, ухвалений Загальними Зборами філії (вищий для установ і читалень, нижчий для фізичних членів); 3. відсоток для філії від доходу читалень з вистав, концертів, відчитів влаштовуваних самою філією; 5. дохід з бібліотечних оплат; 6. дохід з кольпортажі книжок; 7. дохід з повітової випозичальні театрального приладдя (випозичальня повинна бути побудована на паях театральних гуртків); 8. добровільні жертви і підмоги від громадянства і всяких установ (кооперація, громади тощо). – Досвід доказує, що там, де філія дійсно веде інтензивну працю, там громадянство у зрозумінні ваги цієї праці завжди належно забезпечить матеріальне існування філії. Лише філії недіяльні і без ініціативи є й остануть без матеріальних засобів на ведення освітньої праці. А що освітня праця вимагає доні значних матеріальних коштів, про це не можна мати двох думок.

Обласна організація філій.

Вищим ступнем організації, якій у деякій мірі відповідає організації районів читалень є організація кількох сусідних філій в одну освітню цілість. Назвемо її обласною організацією.

Дотеперішній досвід в організації області дав уже змогу точніше означити її завдання й обовязки. У правильнику, прийнятому на 3-ій обласній конференції Сокальської області в Жовкві ухвалено:

1. Для кращого переведення статуткових завдань творять філії обласні об'єднання. Призначування філій до областей і установлювання одної з них обласним центром належить до Головного Виділу.

2. Філії одної області: а) відбувають спільні наради в довільних місцевостях на території області; б) удержують спільним коштом обласного освітнього інструктора; в) ведуть спільно видавництва; г) обмінюються своїми виданнями та обіжниками, призначеними для своїх читалень і членів; д) відвідують себе при нагоді зборів, нарад, анкет, свят тощо.

3. Обовязком центральної філії є давати ініціативу в усіх починаннях області. Зосібна, вона проектує час, місце і порядок нарад та визначає

референтів. Інші філії можуть висказувати свої побажання. до Централі, яка обов'язана до них застосуватися. У випадку розбіжності думок рішає Головний Виділ.

4. Обовязки філії, що належать до області, такі: виконувати точно рішення обласних нарад і причинятися до поношення видатків ухваленими вкладками. Зосібна філії мають дбати, щоби у спільних нарадах брали участь по можності всі члени Виділу та інші діяльні освітники. До нарад повинні філії приготувитися.

5. Обласні наради скликає по думці § 28. д. статуту Головний Виділ для внесення центральної філії, або з власної ініціативи і висилає на них своїх відпоручників. Головний Виділ може запрошувати до участі в нараді також філії, що не належать до області. Нарадами проводить відпоручник Головного Виділу, а на випадок перешкоди вибраний до цього провідник. Кожній філії прислугує тільки один голос. З наради списується протокол. Книгу протоколів переховується в центральній філії.

Затверджені Головним Виділом рішення наради центральна філія пересилає всім обласним філіям.

Головно велике значіння має обласна організація як засіб теоретичної підготовки освітніх діячів через обласні конференції зїзди і курси, а з часом у майбутньому може мати далекосяглу вагу в удержуванні й організуванні довше триваючих курсів а й фахових шкіл для освітніх провідників. На жаль, спроби організування області обмежилися лише до одинокої сокальської області.

Кінцеві уваги.

Накреслені організаційні можливості діяльності філій слід заповнити належитим освітнім змістом. Завдання “Просвіти” в теперішних умовах слід розуміти дещо ширше, звязувати їх з дійсними вимогами життя, беручи під увагу не лише поширювання знання, але й вироблення характерів. Змагаємо до того, щоби ви творили новий тип українця-громадянина, який був би фізично здатним і економічно незалежним та самовистарчальним і соціально забезпеченим і політично освідмленим та врешті культурно-активним і творчим. Всі ці бажані прикмети треба заціплювати на твердих підставах моралі й етики. І тому філія у переводженні своїх завдань мусить співпрацювати з усіми іншим чинниками й установами, які мають завдання морального, культурного й економічного піднесення громадянства. Лише повновартні громадяни можуть нам дати повновартне громадянство яке буде давати запоруку кращого майбутнього цілого народу.

Волосянський О. Організаційна схема праці та діловодства для філій Т-ва “Просвіта” // Народний Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на переступний рік 1932. – Львів, 1931. – С. 48 – 56.

Додаток В

Як працювати по читальнях “Просвіти”? – програма і поділ просвітньої праці

В нашому просвітянському рухові закорінився незвичайно шкідливий погляд на завдання народньої освіти і на саму діяльність читалень “Просвіти”. Виявляє він себе здебільшого у традиційних щорічних загальних зборах, у бурхливих дискусіях і виборах нового віділу товариства, та накінець у пустомельстві деяких промовців-референтів, що з нагоди зборів, чи якогось просвітянського свята, виголошують патріотично-бундючі промови без змісту і хисту, або – кажучи словами Тараса Шевченка, – кидають “незрячим братам гречкосіям”...

“Великих слів – велику силу,
Тай більше нічого”...

А тимчасом справжнє життя читалень “Просвіти” зводиться до невмілого прочитування часописів, і від часу до часу книжок, до того без пляну і системи, без пугнього розуміння прочитаних тем, без потрібних пояснень, і без належного освітлення.

Знову просвітянські бібліотеки – подобають на старе книжкове лахміття, де зібрано кілька десятків старих, пошарпаних і затовщених книжок-брошурок, котрих ніхто не читає, бо вони нічим не цікаві; а нових, дійсно цінних видань немає, бо на їх закупно звичайно не стає грошей... Коли до того додати – ще дві-три аматорські маловартні виставки – в роді “Сатани в бочці”, “Іцка Свата” або “Заручин по смерті”), що їх ставлять читальняні драматичні гуртки на протязі року, – то цим вичерпується пересічна програма діяльності читалень “Просвіти”, як не менше й ціле культурно-освітнє життя українського села...

Правда, в останніх роках зростає число гарно розвиваючихся читалень “Просвіти”, котрі виказують на полі освітньої праці поважні досягнення і рівночасно можуть почванитися незвичайно дільними освітніми працівниками, що присвячують народній справі чимало часу і труду, багацько серця і думок, віддаючи свої найкращі сили освітній справі. Та таких читалень з такими робітниками в нас мало.

Велика більшість читалень нашого Товариства, як також їх членів, потапає в дивній байдужности до народніх змагань, у повоєнній неохоті до праці, національній бездіяльности, визнаючи принцип дядька: “моя хата з краю, – я нічо не знаю”.

Тимчасом у наші часи переоцінки усіх культурних цінностей і методів освітньої праці – не можна ні одинцем, ні прихапцем, ні по думці приповідки, “як хто вміє, тай знає – хай в громаді працює”... але, – як у всіх ділянках сьогочасного життя, – так само в освітній, – треба працювати по наміченому плану, витревало, систематично перевівши доцільний поділ праці, узброївшися знанням і досвідом освітніх працівників, засвоївши собі всякі методи освітньої роботи, щоби можна було приноровити їх до місця, людей і ріжних умовин громадського життя. Бо не можна говорити про доцільність освітньої

роботи, коли її працівники самі не розуміють завдання народної освіти, і не вміють їх перевести в життя...

I. ПРОГРАМА ОСВІТНЬОЇ ПРАЦІ **– Завдання читалень “Просвіти”**

Доцільна освітня організація вимагає об'єднання всіх членів читальні “Просвіти” в одну просвітянську громаду, котра, звязавши їх працю спільними духовими інтересами, могла б при допомозі самоосвіти забезпечити їм потрібне знання. Те знання малоб відповідати культурному розвитку сучасної доби і піднеслоб моральний і духовий – інтелектуальний рівень – українського народу.

“Народня освіта” – як слушно каже теперішній голова нашого Товариства Михайло Галушчинський – **“це справа цілого народу”**. Коли вона має правильно розвиватися, мусить кожна одиниця взяти бодай свою пайку на себе і нести її на собі. Тільки ця праця не має бути “патріотичною жертвою”, ні “вдовиною лептою”, але громадською повинністю, яку кожний свідомий громадянин повинен виконати по своїм силам і найкращому розумінні справи. А що нове, повоєнне життя – поставило своїм гаслом “працю”, – **то народня освіта звернула також пильну увагу на доцільність і пляновість освітньої роботи, котру треба вивчити**, так само як н. пр. народній учитель, бажаючи чогось навчити шкільних дітей, мусить сам себе фахово підготувати до навчання в школі, як член сільської кооперативи, котрий має вести кооперативне діловодство, мусить вивчити рахункове книговодство і товарознавство. Так само освітній діяч, а особливо член віділу читальні “Просвіти”, – бажаючи як слід сповнити наложені на нього товариством і статутом обовязки – мусить вивчити освітню працю у всіх її проявах: **1) зазнайомитися з програмою народньої освіти і методами освітньої праці; 2) навчитися ведення самоосвітніх гуртків і курсів голосного читання; 3) пізнати техніку бібліотечної справи; 4) вміло проводити аматорським театральним гуртком; 5) поборювати неграмотність і малограмотність; 6) творити діточі садки, захоронки, кружки молоді і т. п., одним словом віддати себе освітній справі позашкільного перевиховання українського народу при допомозі ширення знання і заціплювання в нашому народу культурних придбань.**

Тому що наш український нарід у своїй подавляючій більшості селянський, **треба освітню роботу розпочати від села, вести її серед працюючих мас села, з ними і для них.** Тут вихідною точкою і осередком освітньої праці мусять стати існуючі культурно-освітні установи, які є на місцях і здобули собі право горожанства, а саме: читальні “Просвіти”, кружки Українського Педагогічного Товариства – “Рідна школа”), сільські кооперативи, робітничо-професійні організації – по містах), “Луги”, “Соколи”, кружки “Сільського Господаря” і т. п. , а передовсім читальні “Просвіти”. При теперішніх політично-національних відносинах на українських землях під Польщею, наші читальні “Просвіти” треба вести так, щоб вони заступили нам: народні школи і гімназії, народні університети і великоміські книгозбірні, театри і кіна, одним словом усе, чого потребує селянство для здобуття знання. З

уваги на те нашим головним завданням повинно бути **заснування і відновлювання читалень “Просвіти” у кожній громаді, селі, містечку, місті по всьому просторі української землі!**...

Коли шукаємо за причинами наших народніх невдач, то вони безумовно лежать у безпляновости та безпорядках, які видно передовсім у веденні просвітянської роботи. У нас – кожний громадянин своєрідний Пестальюцці, котрого не обходять ніякі виховні пляни і методи до- чи позашкільного навчання; аджеж він сам добре знає, що й як робити, і не потребує ніяких “Порадників для ведення освітньої праці”. І тому з нашої роботи так мало користи...

Наша програма освітньої роботи повинна йти по лінії **перевиховання українського громадянства шляхом усупільнювання нового національного життя**. “Рівночасно” радить голова “Просвіти”, – М. Галуцинський – “використати це багатство досвіду, зібраного іншими народами на полі освіти та опрацювати як найдокладніше методу й техніку просвітньої праці”. Значить, – коли ми поважно беремося до віднови чи там перебудови нашого культурно-освітнього життя – **мусимо наперед виробити собі плян просвітньої праці та його послідовно придержуватись**. Не значить це, щоби наш плян освітньої праці мав бути для кожної читальні “Просвіти” інший; навпаки, він повинен бути одноцільний, для всіх наших культурно-освітніх установ однаковий, бо тільки тоді будемо мати певність, що цей плян зреалізуємо в цілому, включно до подробиць. З другої сторони, цей плян можна відповідно приноровлювати до місцевих потреб і обставин, отже можна в дечому зміняти, але під одним застереженням, а то: що ці зміни нічим не порушать загального, так сказатиб, всенароднього освітнього пляну.

Не треба забувати, що **“просвітня праця – це народня служба”**, яка вимагає крім моральних, також матеріяльних сил народу, або просто – **грошей!** А ті гроші мусить зложити ніхто інший, як само українське громадянство, коли хоче, щоби народня освіта була від нікого незалежною і вільною. Організація освітньої праці, видавання потрібних освітніх книжок, часописів вимагають великих грошевих засобів – фондів, яких нам не можна сподіватися від нікого іншого, як тільки від самого українського громадянства, і то **в дорозі членських вкладок, добровільних жертв та закупу просвітніх видань**.

Тому одним з найважливіших завдань читалень “Просвіти” є між иншим **приєднування членів для Матірнього Товариства “Просвіта” у Львові**, а нашою просвітянською заповідю мусить стати така постанова:

“Кожний Українець чи Українка, без огляду на вік, пол і суспільне становище, без огляду на свої політичні та соціяльні переконання – мусить стати членом Товариства “Просвіта” у Львові”.

“Не сміє бути між нами ні одної свідомої людини української нації від халупника до земельного власника, що не був-би членом Товариства “Просвіта”, бо тільки свідомість таких завдань, які має “Просвіта”, буде очевидною, є наглядною легітимацією нашої політичної і громадської зрілости, певности себе і загальної свідомости”.

Тому завдання сучасного моменту і нас усіх є **приєднування членів і збирання членських вкладок для Матірнього Товариства “Просвіта” у Львові, а цим у першу чергу мусять займатися читальні і філії “Просвіти”,** які зібрані гроші мають негайно відслати до Головного Виділу Товариства “Просвіта” у Львові – Ринок, ч. 10., як неменше зайнятися збиранням добровільних жертв: у день 8-го грудня, на видавничий фонд “Учітеся, брати мої”... і т. п.

Рівночасно **українська кооперація повинна заключити святий союз з “Просвітою”,** з нею спільно працювати, одна другій помагати у перебудові нашого економічного життя – шляхом кооперації – праці і просвіти – знання. Щоби перевести вище намічене завдання треба перевести раціональне розділення кооперативних прибутків – білянсових зисків і львину частину з них віддати на ведення освітньої праці читалень “Просвіти”.

Накінець усі культурно-освітні установи села й міста повинні **проголосити святу війну безграмотности і малограмотности.** Боротьба з неграмотністю, це освітнє завдання нашого моменту. Тільки це навчання грамоти не обмежується самим читанням, писанням і рахуванням, але поширюється також на тих, що скінчили народню школу не виносячи з неї загального знання.

З тих причин читальні “Просвіти” повинні вести в осінньому та зимовому часі – **голосне читання книжок і часописів.** На жаль – по наших читальнях “Просвіти” – найменше читають, а коли й читають, то знову без розбору, без якогонебудь пляну і системи, читають усе, що під руки попаде, хто як вміє і знає... А між тим тут, як у всякій роботі, – треба пляну і розуміння завдань читання, треба праці і науки, а вислід не дасть на себе довго ждати. Тому, наші читальні повинні негайно завести у себе **курси загальної освіти,** а то при допомозі голосного читання відповідних книжок, яке треба вести після наміченого пляну кожної неділя чи свята, і таким чином поширювати і закріплювати загальне знання.

Доповненням курсів голосного читання повинні бути **виклади і відчити** – при помочі скіоптікону, які треба вести також по певному пляні і поставити їх на висоті їхнього завдання. Передовсім тут треба наукової організації викладів – системи, докладного опанування предмету викладаючим, уміння робити загально доступним або популяризувати знання і вести дискусії. Тому, що виклади і відчити вимагають ширшого знання і добору людей, що вміли б викладати т. зв. прелегентів, то їх організацією повинні зайнятися філії нашого Товариства. Вони повинні випрацювати потрібні програми і порядок викладів та підібрати відповідних прелегантів. Рівночасно **прелегенти,** як делегати освітніх осередків – філій при нагоді побуту в читальні “Просвіти”, **повинні переводити люстрацію освітньої праці на місцях,** звертаючи увагу членів читальняного виділу на доцільне ведення курсів голосного читання, знайомити їх зі значінням і завданням книги та бібліотеки на селі, подавати поради, що й як читати, переглядати просвітні книгозбірні, уділюючи потрібних інформацій і вказівок освітній справі.

Передовсім слід звертати увагу на **просвітянські бібліотеки**, котрі на селі сповняють роллю освітнього учителя, даючи основу до всякої культурно-просвітньої праці. Бібліотека це сільська святиня українського друкованого слова, це серце читальняного життя, трибуна громадської думки і чину! І тим, чим для церкви є вітвар, тим самим для читальні “Просвіти” є бібліотека. **Тому обов'язком кожної читальні “Просвіти” є заснування, ведення і безнастанне доповнювання власної бібліотеки** новими книжками, на які мусять знайтися матеріальні засоби. Читальня “Просвіти” без бібліотеки неможлива, подібно, як людина без душі й серця...

Безпосередньо з освітньою роботою вяжеться **дошкільне виховання міської та сільської дітвори**. На це треба звернути належну увагу виділови, наколибажає колись заступити себе рівновартними, або ще кращими громадянами. Памятаймо, що дитину міської бідноти здебільшого виховує вулиця міста, або “непрохані сусіди”, бо батьки дітей, ради насушного хліба весь день на роботі, а крім того не мають на виховання своїх дітей ні потрібного часу, ні відповідного хисту. Не краще стоїть справа зі сільськими дітьми, котрі в літі виховує вулиця, а зимою традиційна “українська піч”. З цієї власне причини повинні просвітянські діячі **занятися заснуванням діточих захистів** – захоронок, **діточих садків і вакаційних осель**, де-б дітворі з ранніх літ виховувалася на добрих і примірних громадян, а відповідно підібраними педагогічними засобами виробляла в собі почуття обов'язку громадської відповідальности, національного духа, єдности і братерства.

Коли мова про опіку над дітьми й молодю, то не забуваймо також про їхніх матерей, **про наше жіноцтво**, котре під освітнім оглядом стоїть нижче мужчин, чого вимовним доказом анальфабетизм наших міщанок і селянок. Треба вкінці взятися до повної ліквідації безграмотности і малограмотности, треба раз приступити до совісної освітньої праці серед українського жіноцтва, а ради кращого зорганізованя, слід **позасновувати окремі жіночі гуртки при читальнях “Просвіти”**, про що буде мова далі.

Звертаючи ще раз увагу на духове перевиховання українського народу, не забуваймо **про фізичне виховання народнього організму**, памятаючи на латинську пословицю, що “в здоровому тілі – здорова душа” і життєздатна сила до боротьби за кращу будуччину. Тому то читальні “Просвіти” повинні популяризувати і розповсюднювати здобутки сучасної гігієни й медицини теж при допомозі викладів і голосного читання, поборювати таким чином пошесні недуги, плекати чистоту тіла й хати, вчити гігієнічного способу життя і дати почин до заснування чи відновлювання товариства “Сокіл” чи “Луг” чи якої іншої спортової установи.

Рівночасно в програму освітньої праці повинна входити **боротьба з алькоголізмом** і “заснування товариства тверезости “Відродження”, “Визволення” і т. п. Не треба цієї справи легковажити, бо алькоголь нищить наше громадянство морально і матеріально, вбиває енергію і витривалість, а тим самим здатність до життя.

Під сучасну пору великих політично-супільних перемін **треба народні маси підготовляти до громадського життя**, щоби вони могли виробити собі

належну співучасть у політичному житті і визволити себе з кайданів визиску й неволі. Читальні “Просвіти” після постанов статута не можуть займатися політикою, але за те мають повне право і повинні займатися суспільними та економічними справами, словом пізнавати закони суспільного та державного життя, знайомитися з державними устроями різних країн і народів, а передовсім докладно пізнати сучасне господарське положення українського народу.

Змагаючи до утворення одної, великої просвітянської сімї з членів читалень “Просвіти” – **слід плекати товариське життя й забави**, але треба дивитися на те, щоби забави не стали виключною діяльністю читальні.

До найбільших приємних товариських розваг, котрі мають благородний і освідомлюючий вплив – належить **Аматорський Театр**. Театральна вистава це жива книга, яку читають усі зібрані громадяне, навіть ті, що зовсім читати не вміють... Театр є не тільки місцем культурної розривки, але також виховним громадянським чинником, що образує серце і підносить духа, родить думки, бажання і поширює світогляд. Треба тільки поставити аматорські виставки на висоті їхнього завдання і підібрати відповідні твори до вистави. Щоби можна було доцільно працювати в тому напрямі, – треба **заснувати окремих аматорський театральний гурток – Театральну Секцію при читальні “Просвіти”**, котра оставала б під управою виділу читальні і віддавала б свою працю і гроші на користь “Просвіти”.

Майже невіддільною складовою частиною аматорського гуртка є **читальняний хор**. Тільки організація хорального співу вимагає фахового проводу і дірігента, а тим самим утворення окремої секції співаків, а коли є до цього дані і охота – **окремого музичного гуртка – орхестри**.

При творенні поодиноких мистецьких гуртків – секцій) треба пам'ятати, що засновується їх на те, щоби членів товариства зєднати спільним духовим інтересом, а не розділити на ворожі собі табори. Гарне **співжиття членів читальні найкраще виявляється у спільних святочних обходах і народніх святах**, що їх улаштовують з приводу різних національних поминок і роковин та ювілеїв наших діячів слова і чину.

Вкінці пам'ятати треба на слова нашого Кобзаря, що – “в своїй хаті – своя правда, і сила, і воля” – і **послідовно змагати до того, щоби в кожній громаді була власна домівка читальні “Просвіти”** – очевидно де її досіль немає), а кожодчасний виділ читальні “Просвіти” повинен доложити всіх зусиль, щоби читальня прийшла раз до своєї домівки. Тому треба по тих громадах, де читальні “Просвіти” досіль не мають власних домів, – **покликати до життя окрему секцію – комісію “будови дому читальні “Просвіти”** – зі старших і молодших господарів), котра малаб виключно зайнятися купном площі і будовою дому.

Працюючи для живих, – читальня “Просвіти” не повинна забувати на мертвих, іменно тих, що у визвольній боротьбі поклали свої голови за нашу справу і волю ріднього краю. Тому нашим національним обов'язком є **охорона могил українських борців, опіка над інвалідами, воєнними сиротами і взагалі плекання споминів воєнної доби**.

Щоби наші сільські освітні діячі могли обняти цілу програму просвітянської роботи, а разом з тим навчилися вести читальні “Просвіти”, – повинні наші просвітні повітові осередки – філії Т-ва “Просвіти” від часу до часу **улаштовувати у себе курси вищої освіти**, на зразок “вищих університетів”, які побіч теоретичного знання, давали б їм практичне підготування. Тому курси вищої освіти не повинні накопичувати в головах своїх слухачів масу знання, але мають **навчити їх плянкової організації освітньої акції і методів освітньої праці**, щоби вони вміли повести просвітянську громаду **шляхом самоосвіти** до здобуття знання і кращих умовин життя.

ПОДІЛ ПРАЦІ ПО ЧИТАЛЬНЯХ “ПРОСВІТИ”.

1. Виділ читальні.

Тому що освітніми діячами на місцях – себто по читальнях “Просвіти” повинні бути в першій мірі вибрані члени виділу, то на провідників освітнього життя “Просвіти” треба вибирати по змозі найсвідоміших і найспосібніших громадян, котрі розуміючи освітні завдання віддали б своє знання й сили просвітній роботі. Понадто освітні діячі повинні посідати потрібну енергію і витривалість для переведення усіх постанов статуту, і виконати усі на їх покладені обовязки та доручення Головного Виділу “Просвіти” у Львові, чи філії Т-ва “Просвіта”, чи вкінці постанови своїх же загальних зборів і кожноразові ухвали власного виділу. Рівночасно – кожний член виділу повинен докладно зазнайомитися зі статутом товариства. Вкінці виділовий повинен пізнати моральні і матеріяльні засоби, якими розпоряжає товариство, та обміркувати способи для розбудови просвітнього життя і успішного розвитку освітньої справи в його громаді.

Поки однак нововибраний виділ читальні “Просвіти” приступить до праці, повинен заздалегідь виробити собі плян освітньої роботи на найблищий час, як не менше на цілий рік. Понадто виділ читальні мусить перевести поділ освітньої праці поміж своїх членів, щоби кожний з виділових докладно знав, що саме і як має зробити на протязі означеного часу... Разом з тим організація просвітньої праці вимагає праці і систематизації знання, бо тільки плянова освітня акція може принести користь загально-культурній справі. Як з одної сторони повільна акція незвичайно лихо відбивається на цілому культурному розвитку, так з другої сторони надто швидке темпо приводить до виснаження освітніх працюючих і до поверховности освітньої роботи. Зводячи все попередньо сказане до купи, треба підкреслити, що доцільна організація освітньої праці по читальнях “Просвіти” має за завдання усунути всяку випадковість, доривочність та завести докладні способи освітньої праці, які в наслідках дали б при найменшій витраті людських сил і гроша як найбільші просвітні досягнення.

Та перейдімо від загальних, теоретичних міркувань до практичного поділу праці поміж членів виділу читальні, яких після статуту є сім і трох заступників. – § 49.

1. ГОЛОВА є урядовим дійсним представником товариства перед владою й власною громадою. Він є провідником просвітнього життя, він є душою товариства. Голова має вважати за те, щоби кожний з членів виділу охоче й

точно виконував свої обов'язки. На випадок потреби повинен він допомогти кожному виділовому в роботі, чи приділити когось до помочі, а щонайменше служити порадою чи своїм досвідом. Тому, що голова є виконавчим органом усіх постанов товариства, він повинен подбати, щоби усі доручення просвітніх центрів – Головного Виділу і філій, як також загальних зборів читальні, чи постанови власного виділу – були точно виконані, а справи товариства як найкраще ведені. Поза тим голова скликає засідання виділу читальні, укладає порядок нарад, відкриває і замикає засідання та проводить нарадами. Засідання виділу повинні відбуватися найменше раз у місяць, а в разі потреби й частіше. На засіданнях – голова звичайно складає звіт про діяльність читальні, стежить за ходом нарад, уділяє потрібних інформацій, направляє дискусію на властиві шляхи, записує по черзі внесення членів, котрі по дискусії піддає під голосування. Сам голова голосує тільки в разі рівності голосів; при чому його голос рішає. Понадто, голова перевірює текст протоколу кожного засідання, щоби цей був вірно написаний – після чого підписує протокол разом зі секретарем. Поза проводом, голова наглядає ведення цілого діловодства й книговодства читальні. Він прочитує усі акти і веде листування, переписку. Всі письма він підписує разом зі секретарем. Вкінці голова обмірковує усі справи товариства і дає ініціативу до нових праць у читальні, щоби таким чином причинитися до оживлення Т-ва і успішного вислідку культурно-освітньої праці в читальні.

З усього сказаного виходить, що діяльність голови є незвичайно широка і різнорідна. Тому, уже при виборі голови треба членам добре розважити, кого вибирати на голову освітнього товариства, і чи посідає пропонований кандидат відповідні кваліфікації на провідника “Просвіти”, чи відзначається бистротою ума і повагою, чи поважає його громада, чи має сильний характер і потрібну енергію, щоби в разі потреби постояти в обороні товариства. Хто прийняв уряд голови, – повинен вище ставити інтерес товариства, чим особисті справи: повинен пам'ятати, що освітня праця – не марна розривка, але важний громадянський обов'язок, який вимагає від провідника гарту душі, чимало серця й часу, та самовідречення.

2. ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ. Те, що ми сказали з приводу голови – відноситься у рівній мірі до заступника голови, котрий заступає голову в випадку перешкоди, неприсутности або недуги. Заступник голови, а також усі члени виділу – повинні мати ті самі прикмети характеру й розуму, що ми їх подали при обговоренні голови, бо члени виділу разом творять один творчий суспільний організм.

3. СЕКРЕТАР – це мотор, що вправляє в рух ціле читальняне життя, котрий разом з головою завідує усіми справами товариства і відповідає за цілу діяльність виділу. До обсягу ділання секретаря належать такі справи:

1. Ведення книги протоколів загальних зборів читальні, в якій записується точно порядок дня, зміст нарад, прийняті постанови і вибір **нового виділу.** Цей протокол підписує кожночасний провідник і секретар загальних зборів, а відпис протоколу пересилається до філії Товариства “Просвіти”.

2. Книгу протоколів засідань виділу – ведеться так само, як книгу протоколів загальних зборів; тільки на початку кожного засідання виписується імена й назвиська присутніх членів виділу і заступників, а далі записується кожноразове звітлення з діяльності читальні, як не менше касові звіти. Відписи з протоколів зі засідань виділу належить відсилати до філіяльної канцелярії Т-ва “Просвіта” в районі читальні.

3. Дневник діяльності читальні – повинен бути у кожній “Просвіті”. Тут записується усі сходи членів – у неділі, свята чи у будні дні, подаючи скількість учасників – мужчин, жіноцтва, молоді, черговий порядок сходин, отже: хто і що голосно читав – наколи був виклад – хто і про що викладав; чи була дискусія і хто забирав голос, які ставлено запити, чи подобалася прочитана – виголошена тема, які були ще інші заняття – бесіди, реферати і т. п. Чи була й яка саме товариська забава, як довго тривали сходи і коли покінчилися.

4. Книга членів читальні – має вестися на друках, видання Головного товариства “Просвіта” – у Львові, Ринок ч. 10. Тут записується по черзі прізвища та імена членів – найкраще в поазбучному порядку, їхнє заняття, вік, стан – вільний, жонатий і т. д., знання – замилювання до музики, співу, аматорських вистав, спорту і т. п., від коли хто членом читальні “Просвіти” і т. д.

Протокол чинностей – діловодства ведеться також на друках видання Т-ва. Тут записується письма, обіжники факти – надіслані або відіслані з читальні, при чому занотовується дати і числа письм та одним реченням подається зміст запротоколованого документу.

Понадто до обовязків секретаря належить виготовлення всяких письм, оповісток, оголошень і відозв, ведення переписки з просвітніми центрами і товариствами, як також з властями, переховування усіх книг, письм та печатки товариства.

4. КАСІЄР це незвичайно важна особа у читальні, що має незвичайно важний уряд у просвітнянській організації. Касіє – це та людина, що має знайти гроші для просвітньої роботи власної читальні, та ще частину з них переслати на потреби філії, чи Головного Т-ва “Просвіти”. До обовязків касієра належить: **1. збирання членських вкладок** – щомісячних чи річних у висоті ухваленій загальними зборами, які стягає з членів читальні не тільки підчас сходин, але в разі потреби, піде він по домах членів і стягне з них належні членські вкладки чи добровільні жертви. Членів, котрі мимо трикратного письменного зазиву не вирівнують членських вкладок, має касієр предложити до вичеркнення з членів товариства. До збирання членських вкладок та добровільних жертв повинен касієр **уживати нумерованих бльочків**, щоби можна було дати касове поквітовання.

Понадто касієр покриває усі видатки читальні – наскільки була в тому напрямі ухвала виділу, а з місячних прибутків і видатків складає щомісячні рахункові звітлення на засіданнях виділу.

Крім того має касієр на доручення просвітніх центральних установ **збирати добровільні жертви**, як н. пр. на почесний дар “Просвіті”, на видавничий фонд “Учітєся, брати мої!”, на памятник Івана Франка і т. п.

Розділивши громаду на природні райони, призначає до переведення збірки певних членів, від котрих інкасує зібрані гроші. Усі пожертви повинен касієр **переводити тільки при допомозі лісти збірок**, котрі разом зі зібраними грішми належить негайно відослати до приналежної філії чи прямо до Головного Виділу Товариства “Просвіта” у Львові.

Накінець касієр вишукує та обмірковує всякі фінансові – грошові проєкти задля здобуття нових джерел доходу для читальні “Просвіти”, котрі дає під розвагу виділови. **Ведення касової книги** – на друках видання Головного Т-ва “Просвіта” у Львові належить до обов'язків касієра читальні. У цю книгу записує він на підставі бльочків усі приходи, а на основі оригінальних посвідок і квітів – видатки читальні.

До касієра належить **складання щомісячних звітів, як неменше цілорічних рахункових звідомлень** – білянсів. **Усі рахункові зіставлення і касові прилоги** – асигнати мусять бути **провірені через контрольну комісію**, котра засвідчає згідність рахунків і касових документів власноручними підписами – відручними знаками тощо.

5. БІБЛІОТЕКАР – на нашу думку, – найважливіший освітній діяч читальні “Просвіти”; – це виховник душ, що користується друкованим словом просвітянської бібліотеки, це керманіч плянового читання, яке становить суть освітньої праці. Якщо бібліотекар хоче даними проводити, мусить сам багато знати і читати, щоби міг порадити, що і як кому читати. Очитаний бібліотекар – подібний до магнесу, що притягає залізо, так само він може притягати до читальні “Просвіти” навіть найбайдужіших членів, коли зуміє захопити їх цікавими книжками.

6. Щоби таким бути, – мусить бібліотекар сам перечитати ті книжки, що їх має добірною читальняною бібліотека, мусить поповнити просвітянську книгозбірню новими книжками зі всіх ділянок людського знання, мусить вміти у відповідний спосіб поручити книжку читачам і добре пізнати душу сільського читача, його думки й бажання... Поза самим “бібліотечним” заняттям – повинен бібліотекар бути для всіх увічливий і чемний, щоби читачів нічим не вразити і нікому не ставити труднощів ні у виборі, ні у випозичання книжок.

До обов'язків читальняного бібліотекаря належить: **1. Ведення читальняної бібліотеки**, переховування книжок і часописів в окремій шафі і **випозичування книжок до читання.**

2. Удержування евіденції книжок, записуючи кожен читальняну книгу до **інвентаря книжок** – спису книжок, в такому порядку, як вони до бібліотеки наспіли.

3. Бібліотекар повинен вести список членів випозичаючих книжки.

4. Книгу прибутків і видатків бібліотеки – з оплат за випозичування книжок.

Евіденцію книжок повинен вести бібліотекар точно і старанно. Позичена книжка не повинна бути в руках читача довше понад 2 тижні. Що три місяці повинен бібліотекар складати звідомлення зі стану бібліотеки, а відпис звідомлення пересилати до своєї філії “Просвіти”. Бібліотекар мусить дбати, щоби просвітянська книгозбірня з року в рік побільшалася добірними

книжками, які треба оправляти. Спис книжок, потрібних для читальні має бібліотекар предклатати до затвердження виділу, а само закупно книжок повинен переводити через канцелярію філії, або Головного Виділу Товариства “Просвіта” у Львові.

До обовязків читальняного бібліотекаря понадто належить збирання і переховування часописів, що їх передплачує читальня, а котрі по скінченні календарного року треба оправити і втягнути до інвентаря бібліотеки.

6. ГОСПОДАР – завідує адміністраційно-господарськими справами читальні. Він має дбати про те, щоби дім читальні своїм зовнішнім виглядом робив вражіння святині народньої освіти а своїм внутрішнім уладженням, щоби причинявся до підйому почуття краси й порядку в тих, що читальню відвідують. Господар дбає також про те, щоби кімната була завсігди чиста, провітрена і освітлена, а зимою огріта. На світлі та опалі не повинна читальня щадити, бо це ніколи не вийшло би на користь “Просвіти”. Читальняна кімната повинна бути відповідно прикрашена портретами наших визначних діячів та історичними образками. Перед домом читальні повинен бути розведений квітник, а ціла площа обведена парканом. Дім читальні повинен бути обезпечений в Товаристві “Дністер” у Львові в долярах. Всі річи, приналежні до читальні повинен господар списати до інвентаря читальні, подаючи дійсну вартість кожного предмету в долярах.

ЗАСТУПНИКИ ВИДІЛОВИХ – повинні бути також підготовлені до освітньої праці, щоби на випадок потреби могли в кожній хвилині перебрати обовязки котрого-небудь члена виділу і вміло їх вести на користь товариства.

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ, що складається після постанов статуту § 53. З трьох членів, вибраних загальним збором читальні, перевірює діяльність виділу що найменше 3 рази до року, і приходить з відповідними внесеннями відносно затвердження звідомлення і рахунків перед загальний збір. Члени Комісії повинні бувати на засіданнях виділу, щоби докладно розбиратися в ході освітньої праці.

Виділ читальні “Просвіти” обовязаний у всіх справах звертатися за порадою та інформаціями до своєї філії “Просвіти”, а коли вона нечинна то безпосередньо до Головного Виділу Товариства “Просвіта” у Львові. Зокрема повинен виділ негайно відповідати на всі письменні запити філії, чи Головного Виділу, як неменше на всі заклики, уміщені в органі Т-ва “Народня Просвіта” чи в інших українських часописах.

II. ДІЯЛЬНІСТЬ СЕКЦІЙ.

Щоби читальня могла вповні відповісти усім освітнім завданням, які ми перечислили і притягнути до праці як найбільше громадян, – треба перевести поза виділом доцільний поділ праці поміж членів читальні, та приділити їм поодинокі освітні ділянки роботи. Відповідно до цього приділу повинен виділ читальні позасновувати окремі гуртки-комісії або т. зв. **секції**, які мали б за завдання певну ділянку освітньої праці поглибити і поширити. В першу чергу такі секції слід заводити по тих читальнях “Просвіти”, які проявляють всесторонню діяльність й потребують зріжничковання праці.

Пам'ятаймо на те, що всяку освітню роботу треба належно зорганізувати та доцільно вести з поділом на окремі ділянки-секції. Чим краще поставлена читальня “Просвіти”, тим більше буде цих секцій... До числа таких секцій, що повинні бути у кожній читальні “Просвіти” належить:

1. ПРОСВІТНЬО-ОРГАНІЗАЦІЙНА СЕКЦІЯ, котра повинна складатися з кількох членів – 5 до 7 душ з виборним головою і референтом. Завданням цієї секції повинно бути: 1. **Приєднання членів** читальні “Просвіти” і Матірньому Товариству у Львові; 2. **Збирання добровільних жертв** на доручення освітніх центрів філії або Головного Виділу; 3. **Впорядкування сходин** членів читальні кожної неділі й свята, а також у зимові будні дні з відповідно уложеною програмою сходин; 4. **Ведення постійного курсу голосного читання**, часописів й відповідно підібраних книжок, при тім **спільне читання** не повинно тривати довше однієї години; 5. Влаштування по можливості кожної неділі, **популярно-наукового викладу зі скіоптіконом** з усяких ділянок знання, в першу чергу по українознавству, себто: з обсягу української історії, літератури, географії, природознавства і суспільних наук; 6. По кожнім рефераті й викладі обов'язково слід започаткувати **дискусію**, щоби кожний з присутніх слухачів мав змогу забирати голос, ставити запити і одержувати потрібні пояснення і т. п.; 7. Заснування окремих **самоосвітніх гуртків**, коли кілька членів добровільно захоче вчитися якоїсь ділянки знання під проводом учителя; 8. Ведення в осінньо-зимовому часу **курсу загальної освіти**, після уложеного плану і порядку, щоби члени читальні мали можливість поширити своє знання й світогляд. В програму курсу загальної освіти повинні входити такі ділянки: а) курс історії України, б) українське й всесвітнє письменство, в) загальна географія земель України, г) природничі науки: астрономія, геологія, зоологія, ботаніка, фізика й хемія, г) господарсько-торговельна математика, д) Суспільно-політичні знання: соціологія, політична економія, право і т. п.; а з практичних дисциплін: е) кооперація, є) торговельно-кооперативне діловодство, ж) агрономія дослідна, молочарство, пасічництво, садівництво, годівля худоби й безріг, рільництво і т. д., гігієна й поради в наглих випадках занедужань та чимало інших практичних життєвих відомостей, відповідно до сил, якими розпоряджає читальня “Просвіти”: 9. Передплачувати газети і журнали. Між ними обов'язково мусять бути: а) **“Народня Просвіта”**, часопис присвячений справам позашкільної освіти, котрий виходить один раз у місяць і коштує річно 4 зол.; б) **“Бібліотечний Порадник”**, що виходить раз на три місяці і коштує річно 2 зол.; в) **“Аматорський Театр”**, що виходить кожного місяця і коштує річно 2 зол.; г) дві-три політично-суспільні часописи та один літературно-освітній місячник – нпр. “Світ”, або “Наша Бесіда”. Це були б ті заповіді “Просвітньо-організаційної Секції”, які вона обов'язана виконати.

2. СЕКЦІЯ БОРОТЬБИ З НЕГРАМОТНІСТЮ – повинна складатися найвище з трьох членів, в тому числі з одного учителя-провідника курсу для неграмотних – анальфabetів. Завданням цієї секції було б: 1. Списати усіх неграмотних і малограмотних місцевих громадян від 14 до 40 року життя; 2. Вести курс читання і писання для неграмотних; 3. Підняти для курсу

приміщення, окремо старших і молодших членів, підібрати учителя (-ів) і відповідних підручників для науки.

3. АМАТОРСЬКИЙ ТЕАТРАЛЬНИЙ ГУРТОК – повинен бути у кожній читальні “Просвіти” і повинен складатися з режисера, суфлера, інспіцієнта, сценічного декоратора і аматорів-грачів. Просвітянський театр це громадська школа життя, котра призвичаює читальняних членів до спільної праці й товариського співжиття, ублагороднює обичаї та оживлює самі читальні “Просвіти”. Понадто просвітянський театр – це мистецька школа, котра знайомить широкі маси з рідним і чужим драматичним мистецтвом; – це жива книжка, яку читає нараз багато людей а між ними навіть ті, що читати не вміють, бо перед їх очима переходить на сцені цілий зміст такої книжки як життя. Треба тільки вибирати до виставки цікаві, повчаючі і дійсно вартні пєси, котрі показували б, якими шляхами йти, щоби стати добрими громадянами своєї батьківщини, які вчили б пожертвоування задля громадської справи і вчили б нас цінити красу життя в заразом і життєву боротьбу, що має глибокий підклад у суспільному укладі наших відносин. Добре було б завести по аматорських театрах звичай, щоби режисер, чи один з членів драматичного гуртка, перед виставкою пєси пояснив сюжет пєси, її провідну думку, і т. подібні справи, що можуть бути незрозумілими для селянських глядачів. Такі пояснення безумовно причиняться до кращого розуміння драматичного мистецтва і будуть мати добрий, виховуючий вплив на видців і слухачів.

Про кожен аматорську виставу треба наперед на 3 дні повідомити своє старство, подаючи число рескрипту влади, на підставі котрого можна виставляти пєсу, а рівночасно повідомити й запросити на виставку сусідні читальні “Просвіти” та інші українські товариства.

Щоби прийти з порадою та допомогою аматорським кружкам – зорганізував Головний Виділ Т-ва “Просвіта” у Львові, окрему Театральну Комісію, котра уділює всіх потрібних інформацій для аматорських гуртків читалень “Просвіти”, а рівночасно видає театральний poradник, часопис “Аматорський Театр”, – виходить щомісячно і коштує 2 зол. річно, де друкується багато цінних режисерських вказівок про те: як ставити поодинокі пєси, підходячі для аматорських виставок, що саме грати, звідкіля можна дізнатися про нові, друковані пєси і про цілий просвітянський театральний рух у нас і закордоном, і чимало інших театральних відомостей.

4. ПРОСВІТЯНСЬКИЙ ХОР. – Кажуть, що пісня – то душа народу... а Тарас Шевченко пише, що “наша дума, наша пісня” – це слова України. Вже з тої причини повинні читальні “Просвіти” плекати народню пісню, котра притягає молодих і старих у стіни читальняної кімнати і розвеселяє серце людини... Тому виділ кожної читальні, повинен доложити всіх зусиль, щоби заснувати власний просвітянський хор, віддаючи його в руки тямущого організатора і диригента, котрий вивчить співаків нотного співу. Читальняний хор повинен кожної неділі і свята відспівати кілька народніх пісень на сходинах членів, бо це вносить гарний і піднесений настрій у стіни читальні, підбадьорує людей і додає сили до боротьби з нашим лихоліттям. Понадто повинен просвітянський хор співати у церкві в часі Богослуження, на похоронах членів,

з нагоди Різдвяних свят – колядувати, щедрувати і таким чином призбирувати фонди на народніх концертах і святах. Потрібні ноти для просвітянських хорів можна замовляти в канцелярії Головного Т-ва “Просвіта” у Львові або у львівських українських книгарнях.

5. ОРХЕСТРА. Безпосередньо зі співом вяжеться музика – орхестра, котра може складатися з ріжних музичних інструментів – пр. смичкова орхестра або на дутих інструментах, тощо, але її організація получена з великими грошовими видатками і з усякими технічними труднощами, тому не кожна читальня може приступити до заснування власної орхестри. Тут треба добре розважити усі дані, перевірити здібности музикантів, матеріяльні засоби читальні, підшукати відповідного диригента-вчителя і щойно приступити до організації орхестри. Потрібні вказівки і поради уділяє канцелярія Музичного Товариства ім. Миколи Лисенка у Львові, вул. Шашкевича, ч. 5.

6. ЧИТАЛЬНЯНИЙ КОМІТЕТ ДЛЯ УРЯДЖЕННЯ НАРОДНІХ КОНЦЕРТІВ І СВЯТ. Коли читальня має вже власний хор та аматорський театральний гурток – тоді повинна заснувати постійний читальняний “Комітет для уряджування народніх свят”. До нього повинні належати: 1) двох-трьох членів виділу читальні, 2) диригент хору, 3) режисер аматорського гуртка і 4) місцевий інтелігент – священик, учитель чи студент. Цей Комітет повинен зайнятися уряджуванням народніх концертів у роковини ріжних подій, чи з приводу смерти наших визначних діячів слова й мистецтва. Комітет повинен уложит програму свята, підготувати до нього все як слід, повідомити усі сусідні читальні “Просвіти” і щойно тоді урядити саме свято.

Програма такого народнього свята повинна бути менше-більше така: 1) Вступне слово або промова на тему дотичної історичної події, яку святкує читальня, або відчит про того діяча, в честь котрого уряджується свято. 2) Кілька співів хору – народні пісні, а коли є змога – один-два сольові співи чи дуети. 3) Деклямації – найбільше дві-три з творів того поета, котрого свято читальня обходить. 4) Музичні виступи поодиноких осіб – пр. скрипкове чи цитрове сольо, або цілої орхестри. 5. На закінчення можна дати живий образ, або коротеньку одноактову пєсу, достроєну до свята.

Звичайно – намічену нами програму можна відповідно до побажань комітету і місцевих відносин змінити і доповняти, але в основі треба її придержуватися.

До числа народніх свят, що їх повинна обходити кожна читальня “Просвіти”, уряджаючи концерти, а по крайній мірі святочні сходи – належать отсі пропамятні дні: **1) У березні** – 9. III. I 10. III. В ті дні припадають **Шевченківські роковини.** – Тарас Шевченко вродився 9/III. 1814 р., помер 10/III. 1861 р) **2) У травні: День 1. травня.** В 1919 р. це свято проголошено за української влади загальнонароднім і державним українським святом, як святом працюючих. **День 28. травня.** Того дня є роковини смерти **поета Івана Франка,** котрий помер 28/V. 1916 р. **3) У червні:** 7 червня. Тоді припадають роковини смерти Маркіяна Шашкевича, що вмер 7. червня 1843 р. Зноваж 15. червня припадають роковини смерти **Михайла Драгоманова,** великого українського вченого і політичного діяча, що вмер 1894 р. **4) У серпні:** 14/VIII.

Свято хрещення України-Руси – 988 р. Роковини слід пошанувати рефератом.
5) У жовтні: Свято книги. – День 1-го жовтня установлено Головним Т-вом “Просвіта” – днем української книги. **6) У грудні: 8. XII. Свято “Просвіти”**, це роковини заснування нашого Товариства – в 1868 р. Ті роковини треба вшанувати концертом або театральною виставою.

В наведені дні – повинна кожна читальня **відбути святочні сходи**, і коли б не можна було урядити концерту, – то треба виголосити бодай реферат і кілька патріотичних промов, деклямацій, співів, тощо. Про прилюдні концерти треба повідомити наперед – на 3 дні староство, подаючи програму свята.

7. СЕКЦІЯ МОЛОДІ. – Головним завданням сільських клубів молоді є дати здорове заняття й розвагу. Ця секція – подібно як усі інші повинна існувати на засадах самоуправи, але під батьківським наглядом членів виділу. Членами секції можуть бути хлопці й дівчата років 16 – 24, котрі повинні збиратися кожної неділі і свята після обіду. Програму кожних сходів молоді складають самі члени секції, в порозумінні з віділом читальні – поділивши час на спів, руханку, спільне читання і товариські забави. Сходи повинні початися лекціями голосного читання а кінчатися забавою. Секція повинна кілька разів до року уладити спільні вечерниці зі співом і танцями, найкраще зимою; літом уладити кілька народніх фестинів і прогульок. Добре буде завести спортові вправи і змагання – пр. літом: легка атлетика; зимою; ховзаня, їзда санками і т. п.

8. ЖІНОЧА СЕКЦІЯ. – Для кращого згуртування нашого жіноцтва і приєднання його для просвітянської праці, добре є заснувати окрему секцію “Жіночої Громади”, до якої належали б усі жінки, що гуртуються в читальні “Просвіти”. Не один з нас завважив, що жіноцтво у гурті мужчин почуваеться ніяково, а наколи б жінок згуртувати разом та визначити їм окремі дні на сходи, на яких вони вишиваючи, чи прядучи слухали б голосного читання, то повільно можна би позискати їх для освітньої праці з великою користю для просвітньої справи. Секція вибирає собі голову й секретарку, які мають дбати, щоби на жіночих сходах: 1. обговорювати справи домашнього жіночого господарства; 2. виголошувати відповідні виклади і реферати з ділянки гігієни й медицини – н. пр. про жіночі недуги, як кормити немовлят, як дбати про дітей і т. п.; 3. Знайомити жінок з новими визвольними змаганнями жіноцтва, що добивається рівного права з мужчинами в політичному, економічному і культурному житті. Секція повинна постаратися також, щоби у читальні відбути зимою практичні курси жіночих робіт: шиття, крою, вишивання, гафтовання і т. п.

9. СЕКЦІЯ ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК МИНУЛОГО. Між іншими точками освітньої праці, слід поставити також охорону давніх пам'яток української культури, збирання воєнних пам'яток останньої світової війни і вкінці – охорону воєнних могил. Досвід інших культурних країн показав, що при невеличких зусиллях можна скласти навіть місцевий музей і таким чином причинитися до поширення й поглиблення національної свідомости. Такий музей місцевої старовини, пам'яток воєнної доби й української визвольної боротьби, може заснувати при добрій волі та охоті кожна читальня “Просвіти”. Вона може

збирати матеріяли до історії громади, списувати перекази про початок села, його назву, збирати старі документи й друки, відозви, розпорядки ріжних воєнних влад, фотографії учасників світової війни з даної громади, принесені з війни річи і т. п. і т. п. До завдань цієї секції належало б також **плекання воєнних могил**, їх зберігання, пристроювання у Зелені Свята, і складання вінків на могилах українського стрілецтва. Вкінці до неї належало б ще **ведення хроніки громадського життя** і списування історичних споминів.

10. КОМІТЕТ БУДОВИ ВЛАСНОГО ДОМУ. Для здійснення усіх наведених завдань освітньої праці, потрібно перше всього відповідне приміщення. Само собою зрозуміле, що такого приміщення ніколи не може дати наймлена сільська хата –звичайно одна кімната і тому кожна читальня “Просвіти” мусить змагати до будови власного дому.

Одна з перших умовин це набуття пів морга ґрунту, а по крайній мірі 1/3 морга під будову читальняного дому. Тільки на більшому кусникові ґрунту і по середині села можна ставити просвітню домівку, щоби з “Просвіти” сотворити дійсний центр освітньо-культурного життя для цілої громади. І тільки на більшому просторі землі можна поставити вигідно хатину, в садку, чи огороді. Дім читальні повинен бути просторий, там повинно міститися велика саля для аматорських театральних вистав і концертів, там повинна мати своє пристановище кооперативна крамниця, сільсько-позичкова каса, одним словом усі народні установи громади. І сама читальня потребує по крайній мірі не рахуючи двох кімнат, з окремими входами і великими вікнами.

Неменшу увагу треба звернути на уладження садку, де б літом у гарні дні можна було посидіти членам і прочитати часопис та погугорити з собою.

Також треба звернути увагу на само уладження читальняних кімнат, в котрих відбуваються сходи членів і голосне читання. Кімнати повинні бути просторі, ясні і чисті. В углі або на середині кімнати повинен стояти все довгий стіл, на якому лежали б усі нововидані числа часописів. Попід стіни кімнати і довкола стола слід примістити лавки і крісла. А самі стіни повинні бути прикрашені портретами українських діячів, а на видному місці повинен видіти портрет нашого найбільшого поета Тараса, обвішаний вишиваними ручниками. Поруч нього повинен бути портрет найбільшого галицького поета І. Франка. Усі портрети повинні бути в рамах, за склом. Понадто повинна бути у читальні стінна таблиця, на якій подається до відома членів усякі оповістки виділу та повідомлення секцій.

Так повинні бути повідомлені і так повинні виглядати дома читалень “Просвіти”. Коли читальня не має власного дому, належить покликати до життя окремий комітет, зложений з поважних і метких громадян, котрі не жаліли б ні гроша, ні часу на здвигнення освітньої святині.

Отже бачимо, що просвітня праця не легка і не мала навіть у сільській читальні “Просвіти”. Та коли нею хто щиро займеться, то не пожалує ні праці ні труду, особливо тоді, як побачить перші овочі тої праці. Невже ж член читальні, а особливо член виділу читальні перечитавши ці рядки злякається може? Та злякається без причини! Є ж уже тепер сотки таких читалень по наших селах, що мають свої власні дома з великими салями для театральних

вистав, мають свої аматорські театри, хори, а є й такі, що мають свої оркестри. Отже при добрій волі, охоті, при енергії та вірі в успіх діла можна здійснити все те, що вище записане. Та не треба забувати, що не все дається осягнути одним махом, відразу, бо до всього треба доходити поступово, крок за кроком, але певно та непохитно зміряти до раз обраної мети.

Та все ж найважливішою справою в усьому є не дома, не хори, не аматорські гуртки, а освіта, яка має йти в наш народ з читальні. І чим краще буде поширюватися в народі освіта, тим легше і тим швидше ми будемо зближатися до здійснювання усіх зв'язаних з освітою і необхідних для неї справ. Зі здвигненням освіти двигнуться і власні дома. Залунає в них українська пісня, поллється зі сцени благородне слово українських театральних вистав, запанує в їх мурах піднесений, ублагороднюючий кожного настрій, повіє з них культурою і подихом добробуту. Тоді правдивими стануть слова про те “вільний розвиток кожного є умовиною розвитку всіх”. Як кожний стане культурним і освіченим громадянином, то він зрозуміє не тільки свій але й загальний інтерес. І тоді все осягнемо.

III. КАЛЕНДАР ОСВІТНЬОЇ ПРАЦІ НА 1927 РІК.

Нижче подаємо календар просвітньої праці на цілий рік. Ми свідомі того, що він має багато недочет, свідомі також, що знайшлись би між нашими освітніми діячами такі, котрі зложили б його куди краще. Та це нас зовсім не зражує і ми календар друкуємо. Вже з огляду на те не можемо до нікого ставити домагання, щоби поступав у своїй праці згідно з буквою цього календаря. Обставини і сили вкажуть кожному найкраще, як уложити собі працю.

Січень

1. З днем 1-го січня розпочати новий адміністраційний рік у цілому діловодстві читальні “Просвіти”, починаючи все в книгах діловодства від позиції 1, а саме: в касовій книзі – справа касієра і в протоколі діловодства – справа секретаря.

Після перевірки контрольною комісією касових книг, читальняного майна і стану бібліотеки читальні повинен голова читальні “Просвіти” скликати засідання виділу, менше-більше з таким порядком нарад: а) Відчитання протоколу з попереднього засідання виділу – відчитає секретар; б) Замкнення рахунків за адміністраційний рік 1926 – зложить касієр; в) Звідомлення зі стану читальняної бібліотеки – зложить бібліотекар; г) Стан майна читальні “Просвіти” з днем 31. грудня 1926 – зreferує господар; г) Справа скликання загальних зборів читальні – час і місце, як також порядок нарад – запропонує голова; д) Звідомлення контрольної комісії – зложить голова цієї комісії; е) Вільні внески і запити.

Всі помічення членів виділу і хід нарад цього засідання записати точно до книги протоколів засідань виділу читальні, так само текст рішень з цього засідання. Відпис протоколу відіслати до канцелярії філії Т-ва “Просвіта”, до якої читальня належить.

3. Зладити докладне звідомлення – письменно з цілорічної діяльності читальні за минулий – 1926 рік, щоби можна було його відчитати на загальних зборах читальні “Просвіти”, які повинні відбутися на протязі січня, а

найпізніше лютого. Відпис звідомлення з діяльності читальні відсилати у 2-ох примірниках до своєї філії Товариства “Просвіта” найдалше до кінця січня 1927 р.

4. Після членів читальні з колядою – з вертепом по селі, а заколядовані гроші негайно відослати до Головної Управи “Рідної Школи” – У. П. Т. у Львові, або до Повітового Союзу “Рідної Школи” в своєму окрузі – повіті.

5. Подбати, щоби усі члени виділу читальні – а за їх приміром всі громадяне дотичного села, місточка чи міста заплатили членську вкладку до Матірнього Т-ва “Просвіта” у Львові, найкраще за цілий рік згори. Зібрані членські вкладки і виказ членів негайно переслати через канцелярію філії до Т-ва “Просвіта” у Львові.

6. Кожна читальня “Просвіти” обовязково мусить стати членом Матірнього Т-ва “Просвіта” у Львові і зложить в канцелярії філії Т-ва квоту рівновартну двом амер. долям – 18 злотих, за які одержить: 1. Членську грамоту; 2. Календар Т-ва “Просвіти” на 1927 рік; 3. І всі книжочки видання Головного Т-ва “Просвіта” у Львові. Від цього обовязку не може бути ніякою умовою звільнена ні одна читальня “Просвіти”.

7. Відновити передплату часописів за 1927 рік. Передовсім вислати передплату на орган Т-ва “Просвіти” – “Народня Просвіта” – коштує 4 зол. на цілий рік); 2. “Бібліотечний порадинок”, видання Т-ва “Просвіта” – коштує 2 зол. на цілий рік; “Аматорський Театр”, орган Театральної Комісії Т-ва “Просвіта” – коштує 2 зол. на цілий рік. Гроші належні за передплату цих журналів вислати чеком Т-ва або переказом – просто на адресу канцелярії Головного Т-ва “Просвіти” у Львові.

8. Не забувати про постійні сходи членів читальні і про голосне читання, бо зима це найкраща пора року для спільного читання, науки і розваги.

9. В часі Різдвяних Свят виставити театральну песу, до котрої підготовка повинна була початися з листопада минулого року.

1 січня – засідання виділу читальні.

2 січня – Відчит на тему “Значіння і завдання “Рідної Школи”. По відчиті перевести вибір колядників, котрих треба поділити на партії – гуртки визначаючи кожному окремий район. Перевести пробу співу колядок. – Ноти заздальгідь замовити в канцелярії Головного Т-ва “Просвіта” у Львові, або в канцелярії філії.

3 січня. На цей день припадають роковини смерти – 9. січня 1803 р.) останнього гетьмана України Кирила Розумовського – 1727 – 1734). Добре було б причитати книжечку В. Різниченка: На могилі останнього гетьмана України в Батурині. Київ, 1917, 16?, 20 стор. – або М. Аркаса: Історія України, 3-е видання, стор. 532 – 538, також проф. М. Грушевського: Ілюстрована історія України, стор. 410 – 415; проф. Омеляна Терлецького: Історія Української Держави. Видання фонду “2Учітєся, брати мої” ч. 7. Том II. – Козацька доба, стор. 248 – 253; В. Будзиновського: Наші гетьмани – збірка. Видання автора. Львів, 1907, стор. 183 – 187. Ціна 2 зол.

13 січня – Маланка). – Урядити вечір Маланки зі співами і товариськими забавами.

- 16 січня. – Пошанувати пам'ять київського митрополита Петра Могили – помер 16/1. 1647 р.). Про його можна дізнатися з праці проф. М. Возняка: Історія української літератури. Том II. Видання Т-ва “Просвіта”. Львів, 1921, стор. 99 – 108.
- 17 січня – Йордан. Прочитати книжку проф. д-ра Івана Раковського: Наша земля. Видання Т-ва “Просвіта”. Львів, 1925, 16?, 149 стор.
- 18 січня. Аматорська вистава або загальні збори читальні “Просвіти”. Колиб не було ні театральної виставки, ні загальних зборів – продовжити читання книжки проф. І. Раковського.

Лютий

1. З початком місяця відбути засідання виділу читальні “Просвіти”, ось з таким наприклад дневним порядком: а) Відчитання протоколу з попереднього засідання; б) Доручення Головного Т-ва чи філії “Просвіти”; в) Вибір комітету Шевченківського Свята; г) Приняття нових членів читальні “Просвіти”; г) Закупно нових книжок до бібліотеки; д) Інші читальняні справи.

2. Вибраний Комітет Шевченківського Свята повинен негайно приступити до уложення програми свята-концерту і вести підготовку свята після наміченої програми.

3. Стягати членські вкладки – поділивши громаду на райони.

4. Повідомити філію Т-ва “Просвіта” про перебіг загальних зборів, про склад нововибраного виділу читальні – повідомляючи філію Т-ва і староство – урядово, понадто про вибір відпоручників читальні на загальні збори філії і Головного Т-ва “Просвіта” у Львові. Виділ повинен припильнувати, щоби вибрані делегати на час виїхали і на зборах явилися.

5 лютого. Цей день слід присвятити читанню книжки проф. д-ра Степана Рудницького: “Україна наш рідний край”. Вид. 2-е. Накладом фонду “Учітеся, брати мої”. Ч. 4. Львів, 1921, 16?, 428 стор.

12 лютого – Трох Святителів. Продовжити голосне читання книжки проф. д-ра І. Раковського “Наша Земля”; або проф. д-ра Степана Рудницького “Україна наш рідний край” – далі.

13 лютого. День присвятити 30-літнім роковинам смерти визначного українського письменника Панька Куліша – помер 14/II 1897 р. Кожна читальня “Просвіти” повинна пошанувати його пам'ять. В програму свята моглиб входити: 1. Відчит – або виклад) про Панька Куліша. – Рекомендуємо книжку Дмитра Дорошенка: П. Куліш, Літературна характеристика. Видання “Загальної Бібліотеки”, 8?, 205 стор. Дістати можна в канцелярії Головного Т-ва “Просвіта” у Львові–за ціну 2 зол.); 2. Деклямація поезій Панька Куліша, пр.: “Рідне слово”. – Див.: Твори П. Куліша. Видання Т-ва “Просвіта”. Львів, 1910, том. 1. стор. 239 – 241) або: “Дума про Саву Кононенка” – там же стор. 234 – 237 та чимало інших; 3. Починати з творів П. Куліша радимо – після вподоби: “Січові гості” – там же, том V, стор. 300 – 307); або; “Мартин Гак” – там же, стор. 342 – 353), понадто можна прочитати голосно “Орисю”, “Давне горе”, “Степова могила” і т. п. оповідання П. Куліша.

20 лютого. Саме, дня 20/II 1954 р. помер князь Ярослав Мудрий. Тому той день слід присвятити пам'яті цього історичного діяча і прочитати з “Історії України” – М. Аркаса розділ про Ярослава Мудрого – стор. 83 – 90_ або проф. М. Грушевського “Ілюстрована історія України” – стор. 87 – 94); проф. О. Терлецького: Історія Української Держави. Том I. – княжа доба) стор. 51 – 57. Можна б також віддеклямувати вірш Мусія Кононенка “Заповіт Ярослава Мудрого”, що його видало Т-во у “Просвітних Листках”, № 14 – 15.

Березень

1. Обовязково кожна читальня “Просвіти” мусить відсвяткувати Шевченківські роковини в березні, збирати жертви на фонд видавництва “Учітеся, брати мої!”, котрим завідує Головне Т-во “Просвіта” у Львові.

2. Про Шевченківське Свято своєї читальні – повідомити: а) свою Філію Т-ва “Просвіта”, б) усі сусідні читальні “Просвіти” і староство – подаючи час, місце і програму свята.

3. В часі Шевченківського свята поставити добре масову продажу книжок фонду “Учітеся, брати мої!”, що їх видає Т-во “Просвіта” у Львові. Досі видано: Ч. 1. В. Дорошенка: Шевченкова Криниця. 16? 8+256 стор. – Ч. 2. Д-р Ст. Рудницький: Україна, наш рідний край. 16?, 128 стор. I 1 карта. – Ч. 4. М. Возняк: Кирило-Методіївське Братство, 16?, 240 стор. – Ч. 4. М. Голубець: Начерк історії українського мистецтва. Частина 1. 16?, VIII+262 стор. Ч. 5. Д-р І. Крип'якевич: Історія Козаччини. 16?, 92 стор. – Ч. 6 і 7. Омелян Терлецький: Історія української держави. Том 1. – княжа доба, 16?, 252 стор.; Том II. 16?, 304 стор. – Ч. 8. Ст. Сірополко: Короткий курс бібліотекарства. 16?, 127 стор. – Ч. 9. Д-р Іван Раковський: Наша земля. Основи геології. 16 ?, 150 стор.

4. Закупити бюст Тараса Шевченка, а по крайній мірі портрет нашого Кобзаря – де його нема – котрий треба оправити в рами і за скло. Портрет поставити на видному місці в читальні і прикрасити вишиваними рушниками, що їх повинні вишити дівчата-члени читальні.

5. Приступити до підготовки театральної виставки, яку можна б відограти в часі Великодних свят. До виставки вибрати побутову драму з народнього життя, як напр.: Івана Франка: “Украдене щастя”, драма в 5 діях; Бориса Грінченка: “Ясні зорі”, драма в 5 діях; Гр. Квітки: “Сватання на Гончарівці”, оперета в 3 діях; М. Кропивницького: “Дай серцю волю, заведе в неволю”, драма в 5 діях; Карпенка-Карого: “Безталанна”, драма в 5 діях; того ж автора: “Наймичка”, драма в 4 діях, і т. п., і т. п.).

6. Не забувати, що вже кінчиться зимовий сезон освітньої праці в читальні; тому слід виконати всі доручення та обіжники Головного т-ва, як не менше філії “Просвіти”.

7. Відбути чергове засідання виділу – найкраще по Шевченківському святі, зложити касове звітлення зі свята і вислати зібрані гроші на фонд “Учітеся, брати мої!” – до Головного Т-ва “Просвіта” у Львові.

7 або 14 березня. Урядити величаве Шевченківське свято. Перевівши попередньо генеральну пробу хорів, деклямацій і живого образу.

- 7 березня 1927 р. припадають 100-літні роковини з дня народження Леоніда Глібова, найбільшого українського байкаря-поета. Радимо в найближчу вільну неділю чи свято прочитати життєпис Л. Глібова – з “Української письменности” видання Т-ва “Просвіта”, том VII, стор. 5 – 6 і стор. 274 – 277 та дещо з його байок, жартів і пісень.
- 21 березня. 20-ліття смерті визначного історика Володимира Антоновича – помер 21. III. 1907). У цей день можна б прочитати статтю проф. Володимира Радзиковича п. з.: В десятиліття смерти великого громадянина, що її надруковано в календарі Т-ва “Просвіта” на 1918 р., стор. 139 – 143. Понадто можна б було прочитати частину книжки пок. проф. В. Антоновича: Коротка історія Козаччини. Видання “Загальної Бібліотеки” Коломия, 8?, 232 стор.
- 28 березня. Продовження голосного читання чи закінчення прочитування книжок: проф. д-ра Ст. Рудницького “Україна, наш рідний край”, або проф. д-ра Івана Раковського “Наша земля”.

Квітень

1. Скликати з початком місяця спільне засідання виділу і секцій читальні–для квартального перегляду праці своєї читальні. Звідомлення у відписі переслати до філії Т-ва “Просвіта”.
 2. Уладити при читальні курс для підготовки сільських дітей до середніх шкіл.
 3. Відновити передплату часописів за II. квартал 1927 р.
 4. Направити могили борців за волю України.
 5. Покінчити курс анальфabetів – найраше при участі делегата філії Т-ва “Просвіти”. Відіслати звідомлення про вислід навчання неграмотних до філії Т-ва “Просвіти”.
- 4 квітня. Уладити прилюдний виклад на тему: “Про значіння освіти й знання в житті чоловіка, зокрема в житті українського народу”. Після переведеної дискусії вибрати комітет, котрий має зайнятися згуртуванням дітей для підготовки курсу до середніх шкіл, під проводом відповідного інструктора або вчителя.
- 11 квітня. Відчит на сільсько-господарські теми. – Пр. :В. Доманицького: Як господарюють селяне в чужих краях? Видання Т-ва “Просвіта”. Львів, 1923. 16?, 88 стор.
- 18 квітня. 80-ті роковини арештування Тараса Шевченка – 18. Квітня 1847 р. Виголосити відповідний реферат або прочитати книжечку Володимира Дорошенка: Шевченко і його думки про громадські справи. Бібліотека “Знання” ч. 4. Львів, 1921, 16?, 24 стор., ціна 20 гр.
- 25 квітня. Роковини смерті визначного українського письменника Михайла Коцюбинського – помер 25. IV. 1931 р. Для реферату надається праця акад. С. Єфремова п. з.: Михайло Коцюбинський. Літературна характеристика. Видання “Загальної Бібліотеки”. Ляйпціг, 8?, 215 стор., або стаття проф. Л. Білецького про Михайла Коцюбинського і його творчість у книзі “Творів”» М. Коцюбинського, вид. “Атенеум”. Львів, 1923, стор. III-XXXIV. Звідтам

радимо прочитати одно-два оповідання самого Коцюбинського, н. пр. “В путях шайтана” – стор. 1–5, або “Ціповяз” – стор. 89–129.

Травень

1. Відбути чергове засідання виділу читальні.
 2. Заснувати забавовий комітет, котрий занявся б на протязі літа уладжуванням народніх забав, фестинів, прогульок і т. и.
 3. Дохід з усіх народніх забав і фестинів слід призначити на будову власного дому, а котрий уже такий є – на закупно книжок для читальняної бібліотеки.
 4. Відсвяткувати роковини смерти Івана Франка.
 5. Уладити свято з нагоди знесення панщини – свято волі при помочи відповідного реферату, деклямацій і співу.
- 1 травня. Робітничо-селянське свято обєднання й праці, що за української влади було державним святом. У цей день виголосити реферат на тему: “Значіння організації і народнього обєднання”.
 - 2 травня. Відчит на сільсько-господарські теми, пр. доктора Доманицького: “Яким насінням і як сіяти в полі”. Практичний порадник. Видання “Сільського світу”. Ч. 1. Львів, 1925, 8?, 24 стор. Ціна 50 гр. або Маркіяна Стахурського: “Чому поборювати нам знахорство й як лічити по правилам домашні звірята?” Видання Т-ва “Просвіта”. Ч. 692. Львів, 1925, 8?, 18 стор. Ціна 30 гр.
 - 9 травня. Присвятити роковинам смерти Бориса Грінченка – помер 6. V. 1910 р. На голосне читання надаються стаття Степана Сірополка “Борис Грінченко – як культурно-просвітній діяч”, надрукована в календарі Т-ва “Просвіта” на 1925 р., стор. 66–73. Понадто можна б прочитати з оповідань Б. Грінченка: Байда і інші оповідання. Видання “Просвіти”. 8?, 32 стор. Ціна 30 гр.
 - 16 травня. В цей день уладити “Свято Свободи” – на памятку знесення панщини, 15. V. 1848 р.). На голосне читання надаються І. Франка: “Паньщина і її скасованє в 1848 р.” Видання Т-ва “Просвіта”. Львів, 1898, 8?, 135 стор. Ціна 2 зол., або того ж автора оповідання “Паньщизняний хліб”. Видання Україн. Студ. Союзу. Львів, 1913, 8?, 47 стор. Можна також прочитати в голос поему Івана Франка: “Панські жарти”. Видання У. П. Т. Львів, 1922, 16?, 140 стор. Ціна 1 зол.
 - 23 травня. Роковини побіди Богдана Хмельницького під Корсунем. – 23. V. 1648 р. Поручаємо прочитати голосно книжечку проф. М. Грушевського: “Хмельницький і Хмельниччина”. Історичний ескіз. Львів, 1901, 16?, 62 стор., або статтю того ж автора: “Перемога Хмельницького коло Жовтих Вод і Корсуня”, в календарі Т-ва “Просвіта” на 1923 р., стор. 86–90. Можна також переказати зміст історичної повісти А. Кащенко: Під Корсунем. Видання Україн. Видавництва в Катеринославі. – Відень, 1919, 8?, 127 стор.
 - 30 травня. Свято Ів. Франка по думці ухвали виділу читальні і після наміченої програми, про що була у нас мова.

Червень

1. Чергове засідання виділу читальні зі звідомленням зі свята Івана Франка – зреферує голова Комітету) і присвячене біжучим читальняним справам.

2. Уладити похід членів читальні “Просвіти” на могили борців у визвольній боротьбі підчас Зелених Свят.

3. Припилнувати, щоби всі ученики підготовлені до середніх шкіл приступили на означений час до вступних іспитів.

4. Підготувати читальняне Свято Маркіяна Шашкевича, а також Михайла Драгоманова – визначивши відповідні реферати, відчити, деклямації і читання їх творів.

5. На Зелені Свята виставити – підготовлену заздалегідь театральну виставку.

4. червня. – День присвятити роковинам смерти Маркіяна Шашкевича – помер 7. VI. 1843 р.). Що саме робити у цей день – була мова.

11 червня. Цей день, після нашого пляну слід присвятити пам'яті Михайла Драгоманова – помер 15. VI. 1895 р. про те як слід пошанувати пам'ять цього великого українського ученого теж була мова.

12 червня. [Зелені свята]. Того дня слід прочитати книжечку проф. І. К.: “Безіменні герої”. Видання Історичної Бібліотеки “Просвіти”, ч. 1. 8?, 8 стор. Ціна 5 гр. Після відчиту походом піти на кладовище і зложити від читальні вінок на могилі борців за волю України. Вечером відіграє аматорський гурток підготовлену історично-патріотичну драму [пр.: Б. Грінченка: “Степовий гість”; Карпенка-Карого “Бондарівна”; М. Кропивницького “Невольник”; М. Старицького “Маруся Богуславка” і т. п.].

18 червня. Відчит на сільсько-господарські теми, пр.: Євгена Архипенка: Український рямковий вулик. Видання “Сільського Світу”. ч. 2. Львів, 1926, 16?, 31 стор. Ціна 50 гр., або К. Михайлюка: Плекання телят. Бібліотека “Сільського Господаря”. Ч. 46. Львів, 1925, 8?, 19 стор. Ціна 30 гр.

25 червня. Роковини смерти кн. Романа, що згинув у боротьбі з Поляками під Завихвостом [25. VI. 1205 р.]. Добре було-б прочитати з “Історії України” М. Аркаса розділ про Романа Мстиславича, стор. 120 – 124; або проф. М. Грушевського “Ілюстрована Історія України”, стор. 111 – 114. Див. Також Омеляна Терлецького: Історія української держави, том 1, стор. 118 – 124.

Липень

1. З огляду на тяжкий час господарської праці в полі [жнива] – виділ повинен бодай раз у неділю збирати членів читальні на спільні сходини і голосне читання часописів і книжок.

2. Скликати спільне засідання виділу і секцій читальні задля звідомлення з діяльності читальні за II. квартал 1927 р. Відпис звідомлення.

3. Відновити передплату часописів за III. Квартал 1927 р.

4. Стягати членські вкладки й частину їх відослати негайно до філій Т-ва “Просвіта”.

5. Уладити народній фестин – з якого дохід призначити на “Рідну Школу”, котра в тому часі [по причині шкільних ферій] не має грошей на покриття своїх адміністраційних видатків.

- 4 липня. Уладити народній фестин.
- 7 липня. [Івана Хр.]. Роковини смерти вел. Гетьмана Богдана Хмельницького [помер 7. VII. 1657 р. у Чигирині] поручаємо в цей день прочитати проф. М. Грушевського: Про батька козацького Богдана Хмельницького. [Є кілька видань]. Колиб цієї книжки читальня не мала, можна прочитати з книжки В. Будзиновського “Наші гетьмани”. Львів, 1907, стор. 31 – 80. Книжка коштує 1 зол. 50 гр. Також помічними стануть для рефератів “Історія України”, М. Аркаса [стор. 282 – 352]; проф. М. Грушевського [стор. 296 – 330]. В. Антоновича: Коротка історія Козаччини [стор. 82 – 138]; Омеляна Терлецького: Історія Української держави. Том II.
- 11 липня. Відчит на сільсько-господарські теми, пр.: інж. Льва Роневича: Як приноровлювати помічничі погної? Львів, 1925, 8?, 22 стор. Висилає даром цю книжечку “Спілка Акційної Експльоатації потарових солей” у Львові, площа Смольки, ч. 5. Можна також прочитати з книжки В. Домницького: Як господарюють селяне в чужих краях? розділ п. з.: Про штучний [роблений] гній, стор. 10 – 13.
- 18 липня. Присвятити роковинам смерти вел. Кн. Володимира Великого [помер 15. VII. 1015 р.]. До реферату послужити можуть: М. Аркаса “Історія України” [стор. 69 – 78.]; проф. М. Грушевського: Ілюстрована історія України [стор. 72 – 82], Том 1, стор. 43 – 52. На голосне читання надається Д-ра Івана Крип'якевича: “Шляхами слави українських князів”. Видання “Української Книжки”. Львів, 1918, 8?, стор. 3 – 12.
- 25 липня. Присвятити цю неділю сучасному найбільшому українському письменникові Володимирові Винниченкові [з нагоди вродин 27. VII. 1881 р.]. На реферат надається книжечка Д-ра І. Свенціцького: Винниченко. Спроба літературної характеристики. Львів, 1920, 8?, 24 стор. До голосного читання у читальні з творів В. Винниченка надаються ось такі оповідання: 1. “Біля машини”, 2. “Голод”, 3. “Записна книжка”, 4. “Кузь та Грицунь”, 5. “Контрасти” – усі видання “Дзвону” в ціні від 20 до 40 гр; і “На пристані” та інше. Київ, 1914, 8?, 31 стор. Ціна 40 гр.

Серпень

1. Відбути чергове засідання виділу, в справі звідомлення з реферату і біжучих читальняних справ.
2. Припильнувати, щоби діти, котрі йдуть з громади до середніх шкіл записувати тільки до українських шкіл.
3. Уладити народній фестин, з якого прихід призначити на закупно книжок для читальняної бібліотеки.
4. Приступити до підготовки аматорської театральної виставки – на вересень або жовтень [свято книги]. Задля виставки підібрати якусь народню песу, прим.: Івана Франка: “Учитель”; Івана Котляревського: “Наталка Полтавка” народня оперета в 3 діях. Гр. Квітки: “Шельменко Денщик”; М. Старицького: “Крути та не перекручуй” комедія в 5 діях; Б. Грінченка: “Нахмарило”, комедія в 3 діях і інші.

- 1.серпня. Роковини смерті найбільшої української письменниці-жінки Лесі Українки [померла 1. VIII. 1913 р.]. Добре було б, коли б хто з інтелігентів села виголосив виклад про Лесю Українку, її життя і твори. До випрацювання такого реферату придасться: Дра Дмитра Донцова: Поетка українського рiсорджiменту [Леся Українка]. Львів, 1922, 8?, 35 стор. Ціна 50 гр.; або Юрія Сірого: Леся Українка. [Короткий нарис.. Львів, 1923, 16?, 25 стор. Ціна 60 гр. [Можна цю книжечку, в недостатчі реферат навіть голосно прочитати, з доконченими поясненнями]. З творів Лесі Українки можли би прочитати [але пояснюючи] “Лісову пісню” [Драма-казка в 3 діях], драматичну поему – видання “Загальної Бібліотеки”.
- 8 серпня. 30-ті роковини смерті другої великої української письменниці – Марка Вовчка [правдиве назвисько Марія Маркович, померла 10. VIII. 1907 р.]. Задля випрацювання реферату послужити може книжка В. Бойка: Марко Вовчок: Літературна характеристика. Вид. “Загальної Бібліотеки”, 8?, 239 стор. Ціна 2 зол. 50 гр. З творів Марка Вовчка радимо прочитати: “Два сини”, “Одарка”, “Свекруха”, “Чумак”, “Не до пари”, “Сестра”, “Козачка”, “Чари”, “Сон”, “Максим Грімач”, і т. п. Взагалі, що тільки сподобається членам, все можна читати з оповідань М. Вовчка, що їх видало Т-во “Просвіта”. Львів, 1924, 16?.
- 15 серпня. Відсвяткувати річницю Хрещення України, попросивши когось з місцевих інтелігентів, щоби з цієї нагоди виголосив виклад. До випрацювання реферату можна вжити “Історію України” проф. М. Грушевського [стор. 76 – 82].
- 19 серпня. [преобр. Господ.]. Річниця обєднання галицько-українських земель під владою короля Данила [побіда короля Данила під Ярославом 19. VIII. 1245 р.]. На голосне читання поручаємо книжечку І. Б.: “Король Данило”. Історична Бібліотека “Просвіти”. Львів, 1925, 8?, 8 стор. Ціна 10 гр.
- 22 серпня. Пошанувати роковини смерті Григорія Квітки-Основ'яненка [помер 20. VIII. 1843 р.]. Потрібний матеріал для реферату, як також для голосного читання дають самі “Твори” Гр. Квітки, що їх видало Т-во “Просвіта” у двох томах.
- 28 серпня. Прочитати корисну книжечку після вибору.
- 29 серпня. Народній фестин [забава].

Вересень

1. Скликати чергове засідання виділу – присвячуючи його обговоренню пляну освітньої праці в читальні на осінньо-зимовий сезон, який у читальняному році є найважлишою порою року.
2. Впорядкувати читальняну бібліотеку і закупити нові книжки для просвітянської книгозбірні, щоби члени мали що читати в осінньо-зимовому сезоні.
3. Замовити календарі “Просвіти” на слiдуєчий рік. Тому, що календар Т-ва “Просвіта” повинен бути в кожній хаті, виділ читальні подбає і збере замовлення [враз із грiшми] на келендарі, за що читальня дістає 25% опушту.

- 5 вересня. Роковини смерті гетьмана Івана Мазепи – помер 3. XI. 1709 р. З нагоди цих роковин прочитати можна статтю В. Будзиновського: Іван Мазепа, в книжці: “Наші гетьмани”. Видання Т-ва “Просвіта”. ч. 349, Львів, 1909, 8?, 47 стор.; Характерника: “Гетьман Мазепа в історії й літературі та для сучасности”. Видання Т-ва “Просвіта”. ч. 27. Львів, 1924, 8?, 20 стор.; і відповідні розділи з “Історії України” проф. М. Грушевського [стор. 367 – 386]; М. Аркаса [стор. 456 – 502]; проф. В. Антоновича “Коротка історія козаччини” [стор. 155 – 166]; Омеляна Терлецького “Історія української держави”. Том II. [стор. 222 – 239]; –д-ра Івана Крип'якевича: Історія козаччини [стор. 73 – 79]. Хто вміє читати поезії, може прочитати історичну поему Степана Руданського п. з.: “Мазепа”. [Див. “Твори Степана Руданського” – видання Т-ва “Просвіта”. Том. II. стор. 62 – 87].
- 12 вересня. На відміну прочитати “Оповідання про сили природи”. Видання Т-ва “Просвіта”. Львів, 1924, 8?, 65 стор. Читати треба уступами, пояснюючи та переводячи над прочитаним дискусію. Книжечку поділити на три лекції. [Перше читання від стор. 3 – 26].
- 19 вересня. Роковини смерті буковинсько-українського поета Сидора Воробкевича [помер 19. IX. 1903 р.]. Як матеріал до реферату і на лекцію голосного читання послужитися можуть “Твори С. Воробкевича” видання Т-ва “Просвіта” в трьох томах. [“Українська писемність” том. XII.].
- 21 вересня. [Різдво Пр. Богородиці]. Друга лекція читання “Оповідання про сили природи” [від стор. 26 – 39] з поясненнями і розмовами.
- 26 вересня [неділя]. Третя і остання лекція читання “Оповідання про сили природи” [від стор. 40 – 65]. Примітка як вище.
- 27 вересня [Воздв. Ч. І Ж. Хреста]. На цей день припадає столітній ювілей винаходу алюмінію, що його винайшов учений Велер [27. IX. 1827 р.]. Добре було б, колиб виділ читальні “Просвіти” підшукав прелегента до викладу про цей винахід і метал та його примінення в щоденному житті. В звязку з тим постаратися дати виклад про винаходи взагалі.

Жовтень

1. Спільне засідання виділу і секцій читальні та затвердження програми просвітньої праці на осінньо-зимовий сезон. Звідомлення з освітньої праці за III квартал 1927 р.
 2. Відослати у відписі до філії Т-ва “Просвіта” програму просвітньої праці, яку намічено і ухвалено віділом читальні.
 3. Відновити передплату часописів за останній [IV] квартал.
 4. Перевести обнову і направу читальняного дому. Направити двері, позакітовувати вікна, зробити загату зі соломи або листя.
 5. Подбати про опал і світло на зиму.
 6. На протязі жовтня відсвяткувати “свято книги”.
 7. привернути до життя аматорський гурток.
- 3 жовтня. Пошанувати 50-ті роковини смерті українського вченого Осипа Бодяньського. Про цього вченого вийде на протязі 1927 р. коротенький життєпис і його “Наські українські казки”.
- 10 жовтня. Свято книги. Як уряджувати це свято – про це була вже мова.

- 17 жовтня. Розпочати систематичне читання книжки д-ра Івана Раковського п. з.: Вселенна. Начерк астрономії. Часть 1. [Про землю, місяць і сонце]. Видання “Загальної Книгозбірні”. ч. 10. Коломия, 1922, 16?, 248 стор.. Треба читати повільно, пояснюючи і дискутуючи.
- 24 жовтня. Роковини смерти найбільшого українського музика Миколи Лисенка [помер 24. X. 1912 р.]. До реферату надаються спогади Олени Пчілки п. з.: Микола Лисенко. “Життєписи українських діячів”. Т. 1. Київ, 1914, 8?, 72 стор. Ціна 1 зол. Поза рефератом слід заспівати декілька пісень композиції М. Лисенка, що їх співають у нас [пр.: “Ой діброво темний гаю”, музика до “Кобзаря” Т. Шевченка та багато інших].
- 31 жовтня. Продовження читання книжки д-ра І. Раковського “Вселенна”. Вечером аматорський гурток відограти повинен одну з підготовлених театральних виставок.

Листопад

1. Чергове засідання виділу присвячене біжучим читальняно-освітнім справам.
2. Підготовка до свята “Просвіти” – 8-го грудня. Укладення програми свята і поділ громади на райони для збірок на дар “Просвіти”.
3. Розпочати курс читання і писання для неграмотних та повідомити про це філію.
4. Рівномірна освітня праця по всіх секціях і комісіях читальні “Просвіти”.
5. Приступити до підготовки аматорської вистави на Різдво. [Пр.: І. Я. Луцика “Вифлеємська Ніч”, сценічна ораторія на 4 дії. Видання “Русалки”. Львів, 8?, 36 стор.+ 12 стор. Нот. [партитура]. Ціна 3 зол. або Я. Вільшенка: “Вифлеємська Зоря”. Український Вертеп у 3 діях. Львів, 1922, 16?, 79 стор. Ціна 60 гр. Понадто надаються М. Старицького “Ой не ходи Грицю, та на вечорниці”. Народна драма в 5 діях М. Степняка; “У різдвяну ніч”; Тараса Шевченка “Назар Стодоля”. Драма в 3 діях і багацько інших].
6. Підготувати діточу виставку на св. Миколая. На такі виставки надаються діточі пєси: І. Блажкевича: “Св. Миколай в 1920 році”, в 3 діях; Я. Вільшенка: “Гостина св. Миколая”, в 1 дії; Івана Франка: “Суд св. Миколая” в 1 дії та І. Калитовського: “Гостина св. Миколая”, в діях.
- 7 листопада. Пошанувати пам'ять гетьмана Петра Дорошенка [помер 9/ХІІІ/1698 р.]. В цей день слід прочитати книжечку написану проф. І. Крипякевичем п. з.: Гетьман Петро Дорошенко. Видання Історичної Бібліотеки “Просвіти”. Ч. 8, Львів, 1925, 8?, 13 стор. Ціна 10 гр.; або В. Будзиновського: Наші гетьмани. Львів, 1907, стор. 110 – 123 [про П. Дорошенка]; Також з історії України проф. М. Грушевського [стор. 339 – 353]; М. Аркаса [стор. 428 – 434]; проф. В. Антоновича “Коротка історія Козаччини” [стор. 146 – 154]; проф. д-ра І. Крипякевича “Історія Козаччини” [стор. 62 – 66].
- 14 листопада. Присвятити читанню оповідань сучасної визначної української письменниці Ольги Кобилянської, котра вродилася 15/ХІ. 1863 р. Матеріалу для реферату дає маленька книжечка п. з.: Ольга Кобилянська. З приводу 35-

тих роковин літературної праці. Чернівці, 1922, 8?, 15 стор. На голосне читання взяти збірку новель О. Кобилянської п. з.: “Сниться” Чернівці, 1922, 8?, 64 стор. Ціна 1 зол.

21 листопада. Продовження читання “Вселенної” проф. д-ра І. Раковського.

28 листопада [неділя]. Продовження читання “Вселенної” проф. Івана Раковського.

Грудень

1. Чергове засідання віділу читальні, на якому слід зложити підрахунок з цілорічної діяльності, звідомлення зі Свята “Просвіти” і переведеної збірки на дар “Просвіти” і т. п.

2. Відсвяткувати день 8-го грудня [Свято Просвіти].

3. Перевести збірку на дар “Просвіти”, розділивши громаду на округи, назначивши певних збірників до збірки. Зібрані гроші негайно відослати до Головного Т-ва “Просвіта” у Львові.

4. Відновити асекурацію дому читальні “Просвіти” в Т-ві “Дністер” у Львові в долярівій валюті.

5. Провірити спис членів і стягнути усі грошеві залежності з титулу членських вкладок, жертв, позичок тощо.

6. Працювати невпинно над вивченням драматичних виставок і хорального співу [коляд на Різдво і щедрівок на Новий Рік].

7. Перевести з днем 31. грудня замкнення рахунків і діловодства.

4 грудня [Введ. Пр. Богород.]. Дальше читання “Вселенної” проф. І. Раковського.

5 грудня. Роковини смерти останнього запорожського кошового Петра Кальнишевського. З цієї нагоди добре прочитати Богдана Лепкого: “Чекає нам велика річ”. Видання Т-ва “Просвіта”. Відень, 1916, 8?, 40 стор. Ціна 20 гр. Також відповідні розділи з “Історії України”.

8 грудня. Свято “Просвіти” – відсвяткувати незвичайно торжественно, по наміченій програмі і підготовці. Про це, як відсвяткувати день 8-го грудня, була вже мова.

15 грудня. Роковини смерти Олександра Кониського, визначного укр. письменника і діяча [помер 12/ХІІ. 1900 р.]. З творів цього письменника можна набути на книгарському ринку тільки оповідання п. з.: Трівога автора і видавця. Львів, 1902, 16?, 36 стор. Ціна 30 гр.; та історичні оповідання “У гостях добре, дома ліпше”. Видання “Загальної Бібліотеки”. 8?, 216 стор. Ціна 60 амер. центів.

19 грудня. Діточа виставка з нагоди свята св. Миколая.

22 грудня. [Непороч. Зач. Пр. богород.]. Закінчити читання “Вселенної” проф. І. Раковського.

26 грудня [неділя]. Пошанувати роковини смерти останнього “наказного” гетьмана Павла Полуботка [помер 29/ХІІ. 1724 р.]. На цей день прочитати можна В. Будзиновського: “Наші гетьмани”. Львів, 1907, стор. 172 – 179 [про П. Полуботка], або відповідні розділи з “Історії України” проф. М. Грушевського [стор. 393 – 398]; М. Аркаса [стор. 516 – 593].

31 грудня [останній день адміністраційного року]. Вечером цього дня сходяться усі члени віділу читальні “Просвіти” для переведення замкнення рахунків і зложення цілорічного білянсу праці.

Калинович І. Як працювати по читальнях “Просвіти”? – програма і поділ просвітньої праці // Народний Ілюстрований Календар Товариства “Просвіти” на звичайний рік 1927. – Львів, 1926. – С. 45 – 71.

Додаток Д

Десять заповідей “Молодої Просвіти” в питаннях і відповідях

1. Хто ти, брате молодий?
України син твердий,
Син тих українських нив,
Де віки народ мій жив.
2. А. великий твій народ?
Сорок п'ять нас мільйонів –
В нас усіх міцні долоні,
Кожний м'яз у нас – граніт.
Ми збудуєм іншій світ!
3. Де ж живуть ці мільйони?
На великому просторі –
Від Карпат по Чорне Море,
Від Кавказу і по Сян
Наш народ владар і пан.
4. Чи багата ця земля?
Бог дарів їй не жалів:
Молоко вона і мід.
Та ще в ній, у цій землі,
В надрах скарби чималі –
Їх нам цілий заздрить світ!
5. А яка у тебе мова?
З мов усіх найбільш чудова –
Українська. Хоч і згину,
Мови тої не покину.
6. А який твій знак? Прапори!
Знак мій – знак Володимира:
В ньому влада, сила.
Злотосиній є наш стяг,
Він нас кличе всіх на змаг.
7. А історія народу?
Вічні бої за свободу.
В ній кожнісінька доба –
Героїчна боротьба.
8. А народ твій вольний був?
Він віки цілі стояв
У ряді вільних держав.
І хоч впав, то все ж живе –
Творить знов життя нове.
9. Хочеш ти чого для нього?
Хочу для народу свого,
Щоб не спав він у могилі, –
А воскрес в красі, у силі,

Щоб у щасті на ввесь світ
Засіяв як самоцвіт.
10. Знаєш ти, як це зробити?
Рукави нам закотити,
В кожній школі, в кожній хаті,
У Читальні, у верстаті
Працювати день-у-день!
Гордим бути з свого роду,
З мови, з одягу, з пісень, –
Гордим за свого народу
Всю історію криваву,
За цю землю величаву,
І рости що-день готовим
До посвяти, жертви крові, –
Щоб зближати всенародні
ДНІ ВЕЛИКІ ВЕЛИКОДНІ!

Курдидик А. Десять заповідей “Молодої Просвіти” // Просвіта. – 1936. – Ч. 4 – 5. – С. 85.

Додаток Е

Як оснoвувати коoпeративу

Кооперативу оснoвуеться тiльки там, де є бодай гурток кооперативно свiдомих людей, що розумiють мету коoпeрацiї: органiзацiєю споживачiв усунути приватного торговельного посередника, опанувати подрiбну i гуртову торговлю, взятися до фабрикацiї товарiв масового споживання у своїх установах, i так запанувати над господарським життям села, мiсточка, мiста, повіту, краю, всього народу та i свiту. Про кооперативне освiдомлювання одиниць i гуртiв мають дбати головнo кооперативнi централi.

Свiдомий гурток мусить для оснoвання кооперативи освiдомити в тих справах ширший загал своєї мiсцевости. Це найкраще зробить в читальнi рядом викладiв або прямо вiдчитуванням i пояснюванням кооперативної лiтератури. Потiм означити i обговорити мету i пляни тої кооперативи, що її мається оснoвувати, написати до “Кр. Союзу Ревiзiйного” по статуту i означити день оснoвательних зборiв кооперативи. На оснoвательних зборах конечно повинен бути фаховий органiзатор кооператив, добрий бесiдник з мiсцевої повітової кооперативної централi, або з Краєвого Союзу. Оснoвательнi збори вiдбувати у просторiй салi, бо треба, щоб зiйшлося як найбільше народу, головнo повинно бути багато жiнок, бо *без жiноцтва нiколи нiде не розвинеться споживча кооператива*. Можуть бути також i дiти, щоб памятали покликання до життя тої органiзацiї, в якiй колись працюватимуть на добро всеї громади. В теперiшних умовах нашого суспiльного життя в Польщi треба би i вiдчит i оснoвательнi збори кооперативи – для всякої певности – з голосити до староства. Нпр. таким письмом:

До Староства

В

Дня.....1925 р. вiдбудуться – еться) в
 о год.....перед – пополудни в салi мiсцевої читальнi “Просвiта” – або в домi п.....пiд ч.....) оснoвательнi збори кооперативи або вiдчит на таку тему:Порядок нарад..... – Тут навести порядок нарад поданий низше в протоколi).,
 дня.....1925.

За скликуючих збори:

– читкий пiдпис i адреса двох громад або фiрмовий пiдпис читальнi “Просвiти”).

Отсе зголошення треба подати за поквiтованням до староства i поквiтовання переховувати. Коли не прийде заказ, вiдбувати збори, бо окремого позволення на збори не треба, а тiльки зголошення. Коли заказано збори, повiдомити про це “Краєвий Союз Ревiзiйний” у Львовi, над силаючи вiдпис вiдносного акту.

Оснoвательнi збори кооперативи вести так, щоб списати потiм ось який протокол:

Протокол

основательних Зборів..... – тут подати повну фірму кооперативи), які відбулися дня.....192.... в в домі під ч.....о годині.....перед-пополудни.

Порядок нарад:

I. Відкриття Зборів і вибір Президії.

II. Відчитання, пояснення і прийняття статута кооперативи.

III. Підписання статута.

IV. Вибір сімох членів – 7) Надзірної Ради,

V. Вибір трьох – 3) членів Управи і 2 заступників.

До точки I.: О годині.....перед-попол. відкрив Збори п..... і візвав присутніх вибрати Провідників Зборів і Секретаря.

На внесення п.....вибрано одногосно – більшістю голосів) Провідником Зборів п..... а Секретарем п.

До точки II.: На візвання Провідника Зборів відчитав і у всіх §§-а від 1 до 62 пояснив п.....долучений тут статут кооперативи.

На внесення п.....цей прочитаний і Зборам зрозумілий статут всіх його §§-ах від 1 до 62. Збори одногосно ухвалили і прийняли, що стверджено підписами при кінці статуту.

До точки III: З черги підписували присутні ухвалений статут, члени-основники кооперативи.

До точки IV: На внесення п.....вибрано до Надзірної Ради кооперативи: пп..... і т. д. – разом 7 членів).

До точки V: На внесення п.....вибрано першу Управу з отсих осіб: 1 п.....2 п.....3 п.....і їх заступників – двох): пп.....

Вибрані заявили, що вибір приймають.

На внесення п.....поручено Управі кооперативи якнайшвидше зголосити основану кооперативу о впис її до судового реєстру з постановами закону.

Що до точки другої, т. є. Відносно статуту кооперативи, то до друкованого вірця статута прийняти ще. і до статуту вписати оце: 1) назву кооперативи – в горі і у § 1), нпр. “Єдність” кооператива з обмеженою порукою в; 2) висоту квоти одного уділу – §14. статуту). Оден уділ установити такий, щоб легко найбільшій чоловік в місци міг приступити до кооперативи і міг користати з неї, бо кооператива повстає якраз головно для найбільшій. Богатші можуть мати по кілька і кільканайцять уділів. 3) Поруку – § 23 в). Кооператива може мати обмежену або необмежену поруку. При необмеженій поруці відповідають члени за зобовязання кооперативи на випадок упадку кооперативи всім їхнім майном, а при обмеженій тільки уділом і тою квотою, яку осягається помноженням квоти одного уділу через число прийнятої поруки. Нпр. при однім уділі 10 золотихі при п'ятикратній поруці відповідає член, що має тільки оден уділ, квотою 10+50 – 10×5) то є 60 золотих. 4) Одночасно з

уділом вирішити також квоту вписового – § 23 а) і § 50 статуту, яке одноразово складають приступаючі члени на резервний фонд кооперативи. 5) У § 58 вписується як часопис до оголошення “Господарсько-кооперативний часопис” видаваний у Львові, вул. Домініканська ч.11. Ухвалені числа вписувати в статуті також і словами – нпр. 10 т. є. десять).

Після постанов закону має управа зголосити о впис до реєстру того торговельного суду, в якого області оснований кооперативу, і має зголосити до того ж реєстру удостоверені підписи членів управи та їх заступників. Подання о це зареєстровання буде таке:

До
Суду окружного, як Суду реєстрованого

В.....

Управа кооперативи
– повна назва кооперативи)
.....вносить

а) о впис кооперативи,
б) о впис членів першої Управи до реєстра кооператив.

4.прилоги

Внесення.

1|. 2|. 3|. 4|. I. Як виказує долучений тут перший оригінальний статут і два удостоверені відписи того статута оснований дня вкооперативу під фірмою:..... – повна назва кооперативи).

II. Як виказує дальшу тут долучений відпис протоколу основательних Зборів тої ж кооперативи вибрано одночасно на тих самих Зборах дня.....першу Управу кооперативи в отсих осіб:

1. п.....
2. п.....
3. п.....
і їх заступників пп.....

та вибрано першу Надзірну Раду кооперативи з отсих осіб:

п. п.....

III. Вибрані члени Управи і заступники будуть власноручно підписувати в отсей спосіб:

.....

– Тут підпишуться члени Управи і їх заступники в суді, або у нотаря, в Уряді Громадськїм).

.....
.....
.....

IV. Управа кооперативи вносить, щоб заряджено впис до реєстру:

A) Кооперативи під фірмою – повна назва кооперативи)
.....

B) Витягу із статуту цієї кооперативи;

B) Імена і назвиска членів Управи кооперативи;

Г) Щоб зголошено в законом означених органах реєстрові дані про кооперативу;

3) Щоб переслано оден потверджений статут кооперативі, а другий примірник переслано означеній законом власти.

.....дня.....192.....

На цім поданню о зареєстровання підпишуться всі члени першої Управи і їх заступники в повітовім Суді, або у нотаря два рази т. є. Раз в тексті подання при його точці Ш., а другий раз під поданням.

Прилоги до подання т. є. два – 2) відписи статутів – третій прийде оригінальний статут) і відпис протоколу основательних зборів виготовлений в кооперативі, а згідність відпису з оригіналом посвідчити такою формолою:

Згідно з оригіналом!

– Повна назва фірми кооперативи. Підписи 2 членів Управи).

.....дня1924.

Всі відписи з кооперативи можеться так посідчити і не треба в таких справах іти до суду, ані до нотаря, ані до уряду громадського потвердити згідність підписів в поданню о зареєстровання кооперативи та оригінальність підписів у внутрі того подання.

Стмеплеві оплати при реєстрації кооперативи і Управи: 1) подання 2 зл., 2) кожда прилога–40 грш.; 3) легалізація підпису–по 30 грш. Кождий підпис, а якщо легалізується більше, ніж 2 підписи–то оден – 1) золотий за всі підписи.

За впис кооперативи до реєстру такса 4 золоті.

Суд торговельний не може відмовити о зареєстровання кооперативи, але може зажадати законом оправданих доповнень, або зміни статуту. Коли до двох місяців по внесенню подання не повідомив суд про відозву впису в реєстр – узнається, що кооператива правно існує.

Удоставірені Управою Кооперативи: відпис ухвали зареєстровання і відпис статуту перешле Управа безпроводочно “Краєвому Союзови Ревізійному”.

Одночасно зголоситься кооператива в члени тогож “Ревізійного Союзу” члени тих фахових союзів і тих товариств, які означено в §-фі 62-ім взірцевого статуту.

Перед розпочаттям підприємства має кооператива викупити промислове свідоцтво. Свідоцтво викуплюється в податковій касі і платять кооперативи:

А) Для торговельного підприємства – крамниця) третої категорії в місцевостях І. кл. 65 зл., ІІ кл., 50 зл., ІІІ кл. 40 зл., ІV кл., 25 зл.

Б) Для підприємств промислових – дахівкарських і т. д.) ціни промислового свідоцтва рівнюється:

а) для шестої категорії в місцевостях: І. кл., 50 зл., ІІ. кл., 40 зл., ІІІ кл. 30 зл., ІV кл. 20 зл.;

б) для семої категорії в місцевостях: І. кл., 50 зл., ІІ. кл., 40 зл., ІІІ кл. 30 зл., ІV кл. 20 зл.;

в) для осмої категорії в місцевостях: І. кл., 12 зл., ІІ. кл., 10 зл., ІІІ кл. 8 зл., ІV кл. 4 зл.;

Ті підприємства, які розпочнуть свою діяльність в другій половині року, т. є. по 1. липня платять половину вказаних сум.

Кредитові кооперативи, що є інституціями дрібного кредиту, не викупляють промислового свідоцтва.

Одночасно треба зголосити підприємство до староства таким письмом:

До
Староства

В

Підписана “Єдність”, кооператива з обмеженою порукою в Раківці отвирає в домі під ч.....в.....торговлю мішаних товарів – або нпр. молочарню, дахівкарню). На свого заступника представляє кооператива до ведення цієї торгівлі – чи то молочарства, дахівкарні).....господаря, замешкалого в тій громаді, після свідоцтва хресту має літ Це зголошення просить прийняти до своєї відомости і зарядити видання промислової карти.

Печатка чи то повна фірма кооперативи і два підписи членів Управи:

Подання це треба предложити за поквітованням:

Староство в.....

Кооператива “Єдність”, кооператива з обмеженою порукою в Раківці оголосила нишішнього дня тогровлю мішаних товарів і просить о видання промислової карти.

.....дня.....1924.

Печатка і підпис староства.

Поквітовання переховувати в актах. Староство літами не видає промислової карти. Та ця посвідка подання о карту мусить бути в кооперативі.

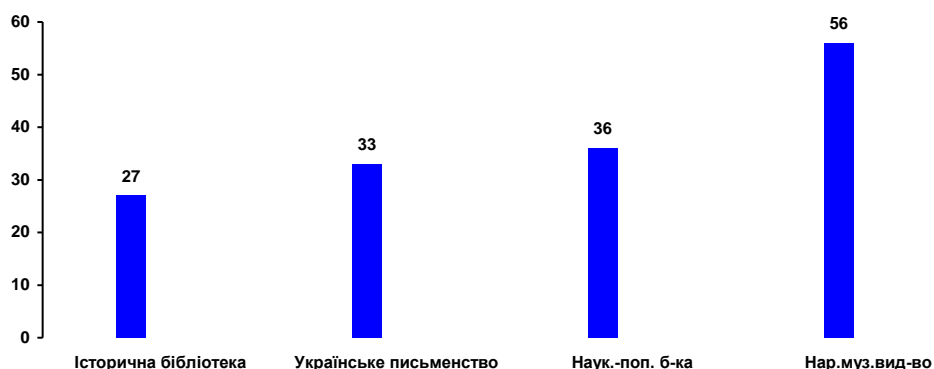
Це зголошення стемплювати – 7 зл., сама промислова карта – 2 зл.

На землях бувшої Росії не треба такого зголошення.

Гаврилко А. Як оснувати кооперативу // Народний Ілюстрований Календар Товариства “Просвіти” на звичайний рік 1926. – Львів, 1925. – С. LVII – LXI.

Діаграма 5.1

Серійні видання “Просвіти”

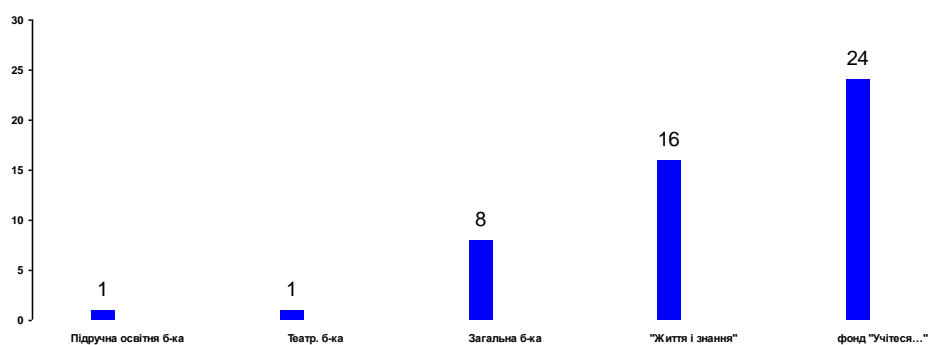

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Подано на

Діаграма 5.2

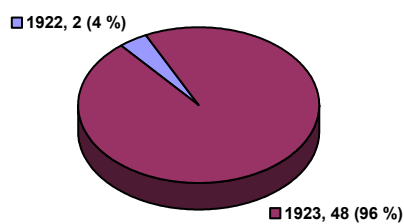
Серійні видання “Просвіти”

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.3

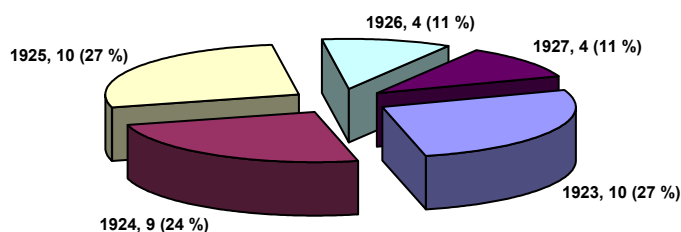
Графічне зображень кількості видань “Письма з Просвіти”
(1922 – 1923 рр.)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.4

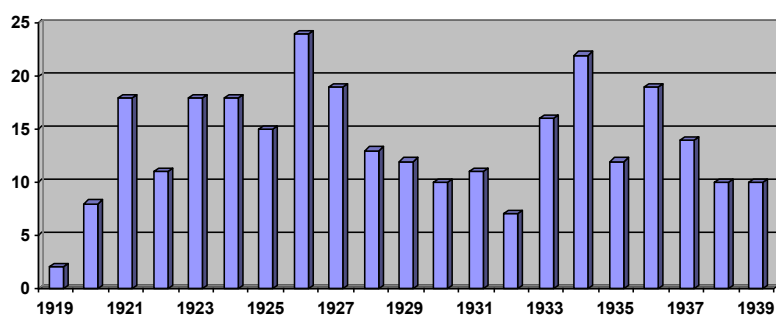
Графічне зображень кількості видань “Народної Просвіти”
(1923 – 1927 рр.)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.5

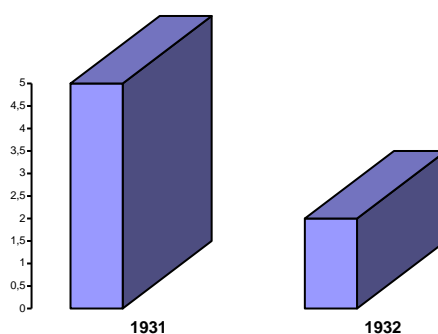
Графічне зображень кількості книжкових видань “Просвіти”
(1919 – 1939 рр.)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.6

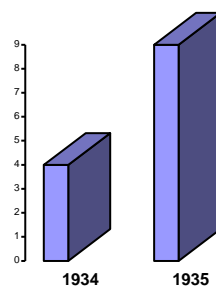
Графічне зображення кількості видань Бюлетеня Філії Товариства
“Просвіта” ім. Т. Шевченка у Львові (1931 – 1932 рр.)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.7

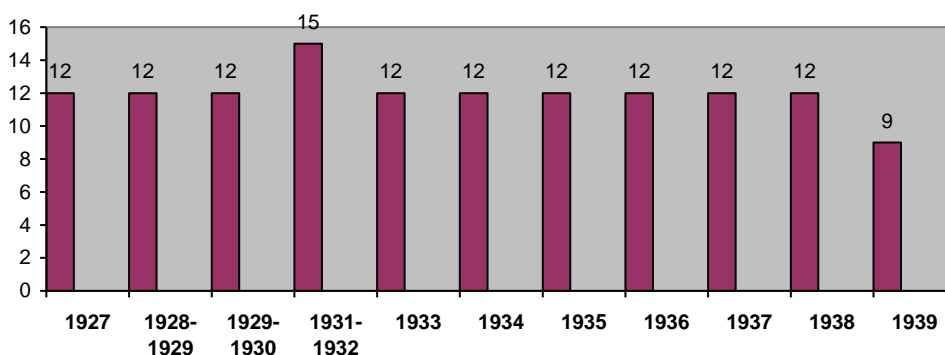
Графічне зображення кількості видань “Вістей з “Просвіти”
філії ім. М. Шашкевича у Львові (1934 – 1935 рр.)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.8

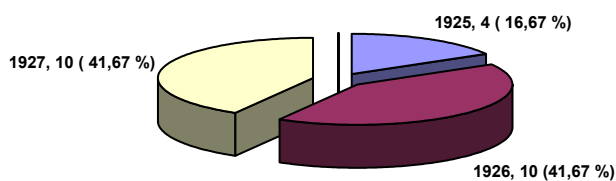
Графічне зображення кількості видань “Життя і знання” (1926 – 1939 рр.)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.9

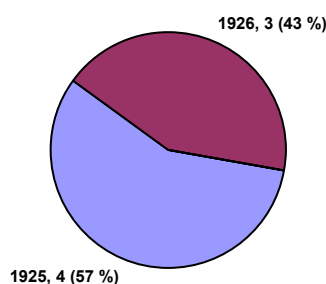
Графічне зображень кількості видань “Аматорського театру”
(1925 – 1927 рр.)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.10

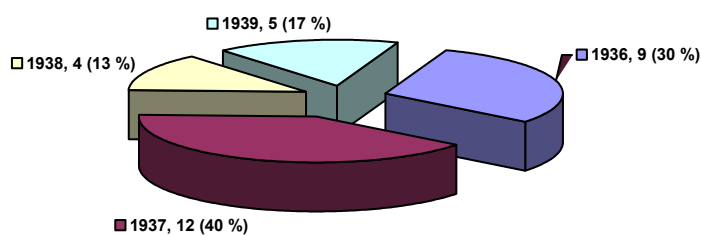
Графічне зображення кількості видань “Бібліотечного порадника”
(1925 – 1926 рр.)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.11

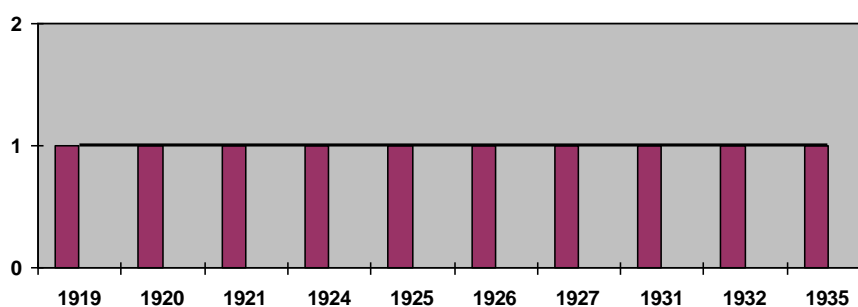
Графічне зображення кількості видань часопису “Просвіта”
(1937 – 1939 рр.)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.12

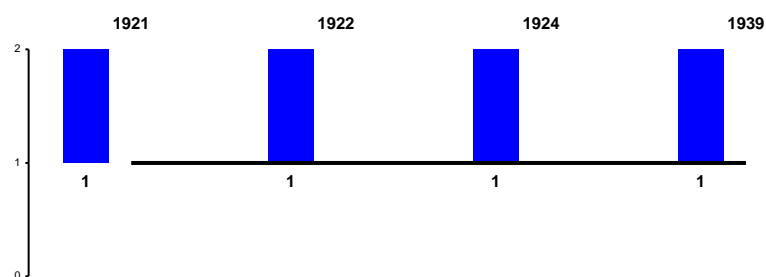
Графічне зображення видань збірників (1919 – 1935 рр.)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.13

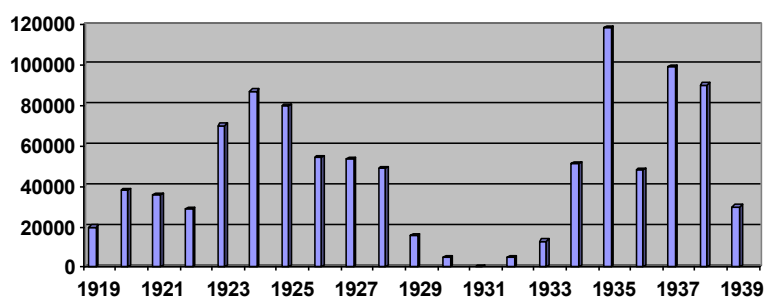
Графічне зображення видань альманахів (1921 – 1939 рр.)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.14

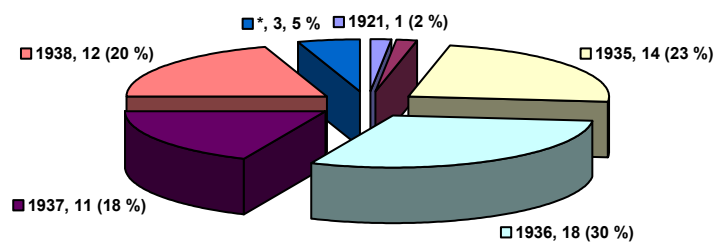
Графічне зображення кількості примірників видань “Просвіти” (1919 – 1939 рр.) (дані неповні)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Діаграма 5.15

Графічне зображення кількості нотних видань (* без визначення року видання)

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Таблиця 3.1

Дійсний стан філій і читалень на кінець березня 1923 р.

№ п/п	Відновлені філії	Читальні			кількість членів
		було	відновлено	нові	
1.	Бережани	47	21	-	134
2.	Бібрка	51	39	4	216
3.	Богородчани	23	9	-	92
4.	Борщів	58	19	2	86
5.	Броди	36	13	1	52
6.	Бурштин	46	14	-	-
7.	Буськ	19	6	-	-
8.	Бучач	60	13	1	92
9.	Глиняни	24	6	-	-
10.	Городенка	52	11	-	69
11.	Городок	27	5	1	24
12.	Гусятин	62	48	-	52
13.	Долина	43	16	1	51
14.	Дрогобич	68	24	1	231
15.	Жидачів	38	11	3-	126
16.	Жовква	44	15	2	65
17.	Журавно	18	9	-	75
18.	Заліщики	28	5	-	59
19.	Збараж	41	11	1	130
20.	Зборів	52	16	8	42
21.	Золочів	66	21	-	57
22.	Калуш	40	6	2	60
23.	Камінка Струмилова	23	2	4	118
24.	Козова	23	13	-	-
25.	Коломия	51	21	5	186
26.	Косів	16	7	-	36
27.	Краковець	17	10	-	69
28.	Львів-повіт	60	14	-	98
29.	Львів-місто	10	10	-	1609
30.	Мостиська	42	3	3	29
31.	Надвірна	32	12	-	97
32.	Новий Санч	5	2	8	14
33.	Перемишль	87	37	4	223
34.	Перемишляни	35	6	4	117
35.	Підгайці	69	6	1	41
36.	Рава-руська	38	11	3	73
37.	Радехів	35	8	2	33
38.	Рогатин	55	28	3	90
39.	Комарно	17	12	1	-

Продовж. табл. 3.1

40.	Самбір	75	13	-	113
41.	Сколе	7	1	1	78
42.	Снятин	36	35	5	293
43.	Сокаль	56	13	1	57
44.	Станіславів	92	23	2	137
45.	Старий Самбір	55	11	-	28
46.	Стрий	78	28	-	61
47.	Тернопіль	101	28	-	215
48.	Теребовля	44	14	2	162
49.	Товмач	37	29	2	54
50.	Турка	28	9	1	107
51.	Чесанів	53	3	1	69
52.	Чортків	49	17	-	251
53.	Щирець	34	10	-	52
54.	Яворів	44	12	1	21
55.	Ярослав	51	8	2	31
56.	Войнилів	24	1	-	-
57.	Судова Вишня	16	8	-	-
58.	Нове Село	23	10	-	-
59.	Товсте	28	9	-	-
60.	Угнів	26	13	1	-
61.	Делятин	17	6	-	-
62.	Рудки	33	7	2	48
63.	Белз	27	11	-	-
64.	Янів	14	6	-	-
Всього		2607	865	86	8689

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 152. – Арк. 29 – 30.

*Таблиця 3.2***Кількість філій і читалень “Просвіти” (станом на 30 червня 1923 р.)**

№ п/п	Філія	Голова філії	К-сть читалень	Відновлено читалень	Внесено подання
1.	Белз	Т. Ліскевич	27	11	-
2.	Бережани	М. Західний	47	22	-
3.	Бібрка	К. Троян	51	39	4
4.	Богородчани	о. А. Рудницький	23	9	-
5.	Болахів	-	20	4	-
6.	Борщів	А. Лунів	58	36	2
7.	Броди	о. В. Павула	36	13	1
8.	Бурштин	Р. Степанович	46	15	-
9.	Буськ	о. В. Зеленський	19	9	-
10.	Бучач	о. А. Добрянський	60	30	-
11.	Войнилів	о. М. Дурбак	24	1	-
12.	Гвоздець	-	24	6	-

Продовж. табл. 3.2

13.	Глиняни	о. М. Хамула	24	7	-
14.	Городенка	Т. Окуневський	52	11	-
15.	Гусятин	о. С. Матковський	62	48	-
16.	Долина	о. М. Лада	43	16	-
17.	Делятин	О. Навроцький	17	11	-
18.	Доброміль	о. М. Бурмич	18	8	закрита
19.	Дрогобич	Р. Скібінський	68	24	1
20.	Заліщики	В. Бараник	28	5	1
21.	Збараж	о. О. Коделський	41	12	1
22.	Зборів	о. В. Кулик	52	17	8
23.	Золочів	Т. Ваньо	66	22	-
24.	Жидачів	о. П. Чехут	38	11	3
25.	Жовква	о. С. Бараник	44	15	2
26.	Журавно	Г. Музичка	18	9	-
27.	Калуш	М. Воробець	40	5	2
28.	Кам. Струм.	о. М. Цегельський	23	3	4
29.	Козова	о. С. Іванчук	23	20	-
30.	Коломия	А. Чайківський	51	21	3
31.	Косів	П. Рондяк	16	10	-
32.	Комарно	О. Утриско	17	14	1
33.	Краків	А. Будзиновський	1	1	-
34.	Краковець	о. С. Щурко	17	10	-
35.	Кути	-	33	12	не відн.
36.	Львів-місто	І. Волошин	10	10	-
37.	Львів-повіт	О. Терлецький	60	15	-
38.	Любачів	С. Шалинський	17	8	-
39.	Мостиська	М. Здерковський	42	3	3
40.	Надвірна	І. Луців	32	14	-
41.	Нове Село	І. Ющишин	23	11	-
42.	Новий Санч	В. Яворський	5	2	8
43.	Олесько	-	13	3	не відн.
44.	Перемишль	Кормош	87	37	4
45.	Перемишляни	о. О. Ковч	35	6	4
46.	Підгайці	о. П. Наболотний	69	6	1
47.	Рава-Руська	о. О. Лещук	38	11	3
48.	Радехів	о. В. Пеліх	35	8	2
49.	Рогатин	о. С. Городецький	55	34	3
50.	Рудки	А. Ковальський	33	7	1
51.	Самбір	о. В. Петрик	75	13	-
52.	Ст. Самбір	І. Микита	55	11	-
53.	Скалат	-	58	12	не відн.
54.	Сколе	С. Дольницький	7	1	1

Продовж. табл. 3.2

55.	Снятин	В. Равлюк	40	38	5
56.	Сокаль	О. Ріпецький	56	23	1
57.	Солотвино	-	19	1	не відн.
58.	Станіславів	В. Янович	82	26	2
59.	Стрий	Є. Калитовський	78	28	-
60.	Судова Вишня	І. Третяк	16	8	-
61.	Сянік	-	32	-	-
62.	Теребовля	о. С. Мохнацький	44	22	2
63.	Тернопіль	С. Баран	101	30	1
64.	Тисмениця	Я. Шипайло	27	8	-
65.	Товсте	М. Хомин	28	10	-
66.	Товмач	І. Макух	37	29	2
67.	Турка	о. І. Федевич	28	9	1
68.	Угнів	о. В. Хоростіль	26	13	-
69.	Чесанів	о. С. Метелля	53	3	1
70.	Чортків	І. Боднар	49	23	-
71.	Щирець	о. М. Бартко	34	10	-
72.	Яворів	А. Мусянович	44	18	1
73.	Янів	о. А. Іщак	14	6	-
74.	Ярослав	о. К. Хотинецький	51	9	2
75.	Ясло	-	5	1	не відн.
76.	Ходорів	Я. Стронціцький	34	8	-
77.	Ліско	-	23	-	-
78.	Коросно	-	6	-	-
79.	Березів	-	3	-	-
80.	Горлиці	-	9	-	-
81.	Грибів	-	2	-	-
Всього			2916	1032	79

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6348. – Арк. 1 – 1 зв.

Таблиця 3.3

Організаційна мережа “Просвіт” на Волині (станом на 1930 р.)

Повіт	Кількість	
	осередків і філій	членів
Володимир-Волинський	72	2380
Горохівський	48	1967
Дубнівський* (дані на 1928 р.)	112	3260
Здолбунівський	9	600
Ковельський	102	3000
Кременецький	76	2129
Луцький	117	3380
Рівненський * (дані на 1928 р.)	104	1044

Продовж. табл. 3.3

Всього	641	18700
---------------	------------	--------------

Кучерепа М. “Просвіта” на Волині у міжвоєнний період (20-ті – початок 30-років ХХ ст.) // “Просвіта” на Волині: минуле і сучасне / Збірник наукових статей, документів і матеріалів / За ред. В. К. Барана. – Луцьк: Ред.-вид. відд. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – С. 14.

Таблиця 3.4

**Округова управа культурно-освітніх осередків
“Просвітянських хат” і народних хорів на Волині (1937 – 1938 рр.)**

Округова управа	“Просвітянські хати”		Народні хори	
	1937	1938	1937	1938
Володимир	6	7	1	-
Рівне	53	43	-	-
Дубно	19	18	-	1
Ковель	7	7	1	2
Сарни	2	1	-	-
Луцьк	26	18	4	5
Здолбунів	22	19	-	-
Кременець	4	4	-	-
Костопіль	3	3	-	-
Горохів	3	-	-	-
Любомль	-	-	-	-
Всього	145	120	6	8

Давидюк Р. З історії “Просвіт” та “Просвітянських хат” на Волині // “Просвіта” на Волині: минуле і сучасне / Збірник наукових статей, документів і матеріалів / За ред. В. К. Барана. – Луцьк: Ред.-вид. відд. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – С. 30.

Таблиця 3.5

Кількість читалень “Просвіти” у Західній Україні (1920 – 1929 рр.)

№ п/п	Рік	Кількість читалень
1.	1920	50
2.	1921	292
3.	1922	720
4.	1923	1105
5.	1924	1337
6.	1925	2020
7.	1926	2473
8.	1927	2689
9.	1928	2713
10.	1929	3103

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6798. – Арк. 14.

Таблиця 3.6

Невідновлені філії (дані на кінець березня 1923 р.)

№ п/п	Філії	Читальні		
		довоєнні	відновлені	нові
1.	Болехів	20	4	-
2.	Гвоздець	23	6	-
3.	Кути	33	9	-
4.	Олесько	13	3	-
5.	Скалат	58	10	-
6.	Солотвино	19	1	-
7.	Ліско-Сянік	49	-	-
8.	Тисмениця	27	8	-
9.	Ясло	5	1	-
10.	Ходорів	25	-	-
11.	Доброміль	18	7	1
Всього		290	49	1

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 152. – Арк. 29 – 30.

Таблиця 3.7

Дані щодо розрахунків створення фонду будови читалень

№ п/п	Кількість читалень	Річна сума	Всього
1.	100 читалень	300	30000
2.	200 читалень	200	40000
3.	300 читалень	100	30000
4.	400 читалень	50	20999
5.	1000 читалень	20	20000
Разом		670	140000

Жук Г. Як збирати фонди на будову читальняних і філіяльних домів // Народний ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1926. – Львів, 1925. – С. 137.

Таблиця 3.8

Майновий стан читалень Тернопільського повіту (30-ті рр.)

№ п/п	Місцевість	Де розміщена	Борги	Примітки
1.	Біла	Викупила у громади площу за 7 дол., побудувала будинок спільно з кооперативою	700 зл.	будівля застрахована на 6400 зл.
2.	Глубічок Великий	Отримала площу у подарунок від Данила Лалаки, побудувавши дім у 1904 р.	-	вартість будинку 1000 зл.
3.	Грабівці	Набула площу від Магди Стиряк у 1926 р. за 750 зл. і побудувала спільно з кооперативом дім у 1933 р.	-	-
4.	Дітківці	Набула площу від Степана Боляка у 1929 р. за 80 дол., у ньому розміщено і кооперативу	115 зл.	вартість будинку 1000 зл.
5.	Доли	-	-	-
6.	Домаморич	Читальня міститься у приватному будинку	-	-
7.	Забойки	Читальня міститься у дяківці	-	-
8.	Кізілів	Читальня міститься у приватному будинку	-	-
9.	Красівка	Спільний будинок з кооперативом	-	-
10.	Кипячка	Набула читальня площу від Ксенії Дахим у 1926 р. за 20 дол., міститься разом з кооперативом у приватному будинку Степана Федоровського з умовою ремонту помешкання. Вистави аматорського гуртка організують у будинку Анни Федчишин за 2 коптарі жита на рік і 5 % від прибутку кожної вистави	-	-
11.	Микулинці	Читальня набула площу з міщанського фонду у 1906 і 1910 рр. за 4373 кр. Спільно з кооперативом побудовано будинок у 1911 р. В оренду здається приміщення за 300 зл. у рік, крамниця і кухня за 60 дол. на рік	300 дол.	борги виплачують з найму житла
12.	Обаринці	Читальня міститься у приватному будинку	-	-

Продовж. табл. 3.8

13.	Плесівці	Читальня отримала площу у подарунок від Івана Трача у 1927 р.		вартість буд. 2000 зл.
14.	Пронятин	Читальня знаходиться у будинку кооперативу	-	-
15.	Прошова	Читальня збудувала двоповерховий будинок у 1928 – 1930 рр.	500 дол.	вартість будинку 44 тис. зл.
16.	Серединки	Читальня міститься у приватному будинку	-	-
17.	Скоморохи	Читальня міститься у приватному будинку	-	-
18.	Цебрів	Читальня у 1927 р. набула площу від Марії Олійник за 990 зл. У 1929 р. збудувала будинок	270 зл.	вартість будинку 15 тис. зл.
19.	Чистилів	Читальня набула площу від Хаї Генерберг у 1927 р. за 155 дол. У 1932 р. збудувала будинок, де знаходиться і кооператив	-	вартість будинку 4000 зл.
20.	Волганщина	Читальня набула площу від Явдохи Липки у 1933 р. за 270 зл. У будинку міститься кооператив	-	вартість будинку 60 зл., застраховано на 100 зл.
21.	Чортория	Читальня набула площу від Матвія Течинського у 1928 р. за 309,75 зл. У 1930 р. збудувала будинок, де міститься і кооператив	1299,70 зл.	вартість будинку 10 зл.

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 5497. – Арк. 1 – 7.

Таблиця 3.9

Майновий стан читалень у м. Львові (станом на 1938 р.) *

№ п/п	Назва	Дата перевірки	Час заснування	Кількість членів	Стан каси	Вартість маєтку	Книжки	Гуртки		
								самоосвітні	театральні	співацькі
1.	Читальня на Богданівці	11.11., 10.12 1938	1922	276	4604,01	65000	1454	1	1	1
2.	Читальня на Вульці	29.11.1938	1932	199	2426,40	3500	558	-	**	**
3.	Читальня на Голоску Великому	18.11.1938	1910	60	344,10	10000	-	-	-	-
4.	Читальня на Городецькому***	28.11.1938	1925	595	1551,60	-	426	-	**	-
5.	Читальня на Жовківському	8.12.1938	1904	218	1015,29	900	419	-	-	-
6.	Читальня на Новому Знесінню	7.11, 10.11 1938	-	150	1743,63	13100	794	1	1	-
7.	Читальня на Клепарові	22.11.1938	-	150	1281,77	55000	1040	-	-	-
8.	Читальня на Левандівці	15.11, 16.11 1938	-	138	1609,63	14150	1040	1	1	1
9.	Читальня на Личакові	8.12.1938	-	215	-	-	568	1	-	1

Продовже. табл. 3.9

10.	Читальня на Середмістя	28.11.1938	-	133	1700	-	1840	-	-	**
11.	Читальня на Сигнівці	4.12.1938	-	80	699,15	10500	423	1	1	-
12.	Читальня на Стрийському	24.11.1938	-	235	710	3300	1050	1	1	1
Всього				2449	1768558	14822725	9612	6	5	4

* інформація неповна;

** працюють несистематично;

*** припинила діяльність у 1925 – 1927 рр. через те, що виділ захопили комуністи.

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 841. – Арк. 1 – 12.

*Таблиця 3.10***Поділ краю на області**

№ п/п	Області	Місцевості
1.	Тернопіль	Тернопіль, Збараж, Зборів, Скалат, Гримайлів, Козова, Нове Село, Підволочиськ.
2.	Чортків	Чортків, Заліщики, Товсте, Бучач, Монастириськ, Борщів, Мельниця, Гусятин, Копичинці.
3.	Коломия	Коломия, Гвіздець, Городенка, Обертин, Косів, Кути, Снятин, Заболотів, Печеніжин.
4.	Станіславів	Станіславів, Галич, Надвірна, Делятин, Богородчани, Солотвино, Товмач, Тисмениця, Калуш, Войнилів, Рожнітів.
5.	Стрий	Стрий, Долина, Болехів, Сколе, Дрогобич, Миколаїв, Жидачів, Журавно.
6.	Самбір	Самбір, Старий Самбір, Турка, Сянок, Лісько, Динів.
7.	Перемишль	Перемишль, Доброміль, Мостиська, Судова Вишня, Ярослав, Лежайськ, Краків.
8.	Львів	Львів (місто і повіт), Городок, Янів, Рудки, Комарно, Щирець, Бібрка, Жовква, Камінка, Струмилова, Рахедів.

Подано на основі ЦДІАУ у Львові – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 179. – Арк. 13.

Таблиця 3.11

Поділ праці у читальнях “Просвіти” (взимку)

Пополудневі години	15.00 – 15.30	15.30 – 18.00	18.00 – 20.00	20.00 – 22.00	22.15
Вівторок	Черговий готує домівку	“Молода Просвіта”	Бібліотека й тихе читання	Засідання виділу, наради	Черговий впорядковує домівку
Години	13.00 – 13.00	13.00 – 13.30	14.30 – 19.30	19.00 – 22.30	Черговий впорядковує домівку
Неділя	Приготування домівки	“Молода Просвіта”	Читання для всіх членів	Якась імпреза	Черговий впорядковує домівку
П’ятниця	Черговий готує домівку	Жіноча секція	Бібліотека й тихе читання	Хор. гурток	Черговий впорядковує домівку
Понеділок	Черговий готує домівку	Навчання неписьменних	Самоосвітній гурток	Хор. гурток	Черговий впорядковує домівку
Середа	Черговий готує домівку	Навчання неписьменних	Голосне читання	Репетиція театрального гуртка	Черговий впорядковує домівку
Субота	Черговий готує домівку	Навчання неписьменних	Голосне читання	Репетиція театрального гуртка	Черговий впорядковує домівку
Четвер	Черговий готує домівку	“Молода Просвіта”	Самоосвітній гурток	Товариська гутірка	Черговий впорядковує домівку

Зразковий поділ у читальні “Просвіти” на зиму // Просвіта. – 1936. – Ч. 8 – 9. – С. 204 – 206.

Таблиця 3.12

Поділ праці у читальнях “Просвіти” (влітку)

Вечірні години	19.30	20.00 – 22.30	20.00 – 22.30	23.00
Понеділок	Черговий готує домівку	Хор. гурток		Черговий впорядковує домівку
Вівторок	Черговий готує домівку	Засідання виділу, наради		Черговий впорядковує домівку
Середа	Черговий готує домівку	Репетиція театрального гуртка		Черговий впорядковує домівку
Години	Черговий готує домівку	19.30 – 21.00	21.00 – 23.00	Черговий впорядковує домівку
Четвер	Черговий готує домівку	Бібліотека й тихе читання	Самоосвітній гурток	Черговий впорядковує домівку
П’ятниця	Черговий готує домівку	Жіноча секція	Хор. гурток	Черговий впорядковує домівку
Субота	Черговий готує домівку	Порядок	Репетиція театрального гуртка	Черговий впорядковує домівку
Години	13.00 – 15.00	17.00 – 19.00	20.00 – 23.00	Черговий впорядковує домівку
Неділя	Приготування домівки	“Молода Просвіта”	Читання для всіх членів	Якась імпреза

Поділ занять у читальні на літо // Просвіта. – 1937. – Ч. 3 – 6 (12 – 15). – С. 100.

Таблиця 3.13

Поділ на східну і західну округи

№ п/п	Інспектор	Місцевість	К-сть філій
Східна округа (контролює В. Гафткович)			
1.	В. Гафткович	Борщів, Бучач, Гусятин, Заліщики, Копичинці, Мельниця, Монастирська, Підволочиськ, Скалат, Терехівля, Тернопіль, Товсте, Чортків.	не пост. 13
2.	В. Гафткович	Богородчани, Городенка, Заболотів, Коломия, Косів, Кути, Станіславів, Снятин.	8
3.	С. Корецький	Броди, Буськ, Бурштин, Збараж, Зборів, Золочів, Журавно, Галич, Глиняни, Нове Село, Підкамінь.	11
4.	Я. Андрусечко	Болехів, Войничів, Делятин, Долина, Калуш, Надвірна, Отинія, Рожнітів, Солотвино, Тисмениця, Товмач.	11
Західна округа			
5.	В.Городинський	Бібрка, Бережани, Перемишляни, Жидачів, Комарно, Львів-місто, Львів-повіт, Рогатин, Рудки, Ходорів, Підгайці.	11
6.	В. Кобів	Бірча, Городок Ягеллонський, Добромиль, Краків, Лісько, Лежайськ, Любачів, Мостиська, Новий Санч, Перемишль, Самбір, Старий Самбір, Судова Вишня, Сянік, Турка, Устрики Долішні, Чесанів, Ярослав.	18
7.	В. Татомир	Белз, Жовква, Дрогобич, Камінка Струмилова, Краковець, Рава-Руська, Радехів, Сокаль, Яворів, Янів, Дрогобич, Миколаїв, Сколе, Стрий.	14
Разом			86

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 822. – Арк. 22, 44.

Таблиця 3.14

Кількість освітніх інструкторів (1936 – 1938 рр.)

№ п/п	Роки	Назва	Загальна кількість
1.	1936	У 60 філіях працювало по 1 інструкторові, у 6 – по 2, у 2 – по 3 інструктори, у 14 філіях не було інструкторів.	78
2.	1937	У 56 філіях працювало по 1 інструкторові, у 14 – по 2, у 2 – по 3, 11 філій не мали інструкторів.	90
3.	1938	5, 13 філій не мали інструкторів.	
Всього			253

Освітні інструктори // Товариство “Просвіта” в рр. 1936 – 1938. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1936 р. по 31. грудня 1938 р. XLIX. Загальні збори “Просвіти” 8 червня 1939. – Львів, 1939. – С. 21.

Таблиця 3.15

Рівень освіти інструкторів

№ п/п	Назва	Кількість осіб
1.	Вища університетська освіта	11
2.	Незакінчена університетська освіта	19
3.	Середня освіта	43
4.	Незакінчена середня освіта	29
Всього		102

Освітні інструктори // Товариство “Просвіта” в рр. 1936 – 1938. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1936 р. по 31. грудня 1938 р. XLIX. Загальні збори “Просвіти” 8 червня 1939. – Львів, 1939. – С. 21.

Таблиця 3.16

Заробітна плата освітніх інструкторів

№ п/п	Кількість службовців	Сума
1.	26	до 50 зл.
2.	55	від 50 зл. до 100 зл.
3.	9	від 100 зл. до 150 зл.
4.	1	по 200 зл.
5.	1	по 250 зл.
6.	1	по 260 зл.

Освітні інструктори // Товариство “Просвіта” в рр. 1936 – 1938. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1936 р. по 31. грудня 1938 р. XLIX. Загальні збори “Просвіти” 8 червня 1939. – Львів, 1939. – С. 21.

Таблиця 3.17

Плани інспекторських перевірок (1934 – 1938 рр.)

№ п/п	Інспектор	Час перевірки	Примітка
1.	В. Гафткович	січень-березень 1934 р.	22 місцевості
2.	В. Гафткович	лютий-березень 1935 р.	26 місцевостей
3.	В. Гафткович	жовтень-листопад 1936 р.	23 місцевості
4.	В. Гафткович	13 вересня 1937 р. – 27 березня 1938 р.	19 місцевостей
5.	В. Гафткович	1937 – 1938 рр.	22 філії
6.	С. Корецький	1937 – 1938 рр.	25 філій
7.	Я. Андрусечко	1937 – 1938 рр.	8 філій
8.	М. Брилинський	1937 – 1938 рр.	11 філій
9.	В. Городинський	1937 – 1938 рр.	15 філій
10.	В. Татомир	1937 – 1938 рр.	17 філій
11.	В. Кобів	1937 – 1938 рр.	20 філій

Продовж. табл. 3.17

12.	М. Брилинський	зима-весна 1938 р.	12 філій
13.	В. Городинський	зима-весна 1938 р.	3 райони
14.	В. Кобів	зима-весна 1938 р.	4 райони
15.	В. Татомир	зима-весна 1938 р.	3 райони

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 822. – Арк. 8 – 9, 16 – 17, 26, 28 – 30, 41, 43, 47, 50 – 51.

Таблиця 3.18

Районні перевірки філій і читалень інспекторами (1937 р.)

№ п/п	Інспектор	Час проведення	Місцевість
1.	І. Полюга	11 жовтня – 5 листопада	Скалат (Товсте, Гримайлів), Теремовля (Могильниця, Струсів, Буданів, Ілавче, Теремовля), Тернопіль (Микулинці, Бірки, Чернихів, Буцнів, Товстолуг, Денисів, Курівці, Тернопіль).
2.	Я. Андрусечко	5 – 11 березня	Сокаль
		13 – 19 березня	Любачів
		20 – 24 березня	Чесанів
3.	В. Татомир	5 – 12 березня	Сокаль
		22 березня – 1 квітня	Белз
4.	В. Кобів	25 лютого – 14 березня	Ярослав
		16 лютого – 4 квітня	Перемишль
5.	В. Городиський	7 – 22 березня	Підгайці
		23 – 25 березня	Підгайці
6.	С. Корецький	6 – 20 березня	Зборів
		21 – 25 березня	Буськ

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6392. – Арк. 6 – 7.

Таблиця 3.19

Порівняльна характеристика вартості поїздок інспекторів і виплачених боргів читальнями (1937 р.)

№ п/п	Інспектор	Час поїздки	Кошти поїздки	Виплачено боргів
1.	Я. Андрусечко	22 дні	155,30	685,548
2.	В. Татомир	19 днів	122,55	693,02
3.	В. Кобів	19 днів	140,45	444,75
4.	В. Городиський	19 днів	116,70	426,50
5.	І. Полюга	27 днів	320,60	2152,86
Всього		106	864,60	4402,71

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6392. – Арк. 3 зв.

Таблиця 3.20

Порівняння коштів праці інспектора з наміченими у плані праці

№ п/п	Назва	Сума
1.	Зарплата	800
2.	Добові згідно відбух днів	8
3.	Додаток на одяг	300
4.	Оплата підвід за поїздку	3
5.	Нічліг (оплата за добу)	3,50
Всього		1114,5

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 847. – Арк. 5.

Таблиця 3.21

Кількісні показники “Просвіти” (1930 р.)

№ п/п	Назва	Кількість
1.	Філій	87
2.	Вартість будинків філій	1169000
3.	Читальні	3110
4.	Читальняні бібліотеки	2127
5.	Книжки у читальняних бібліотеках	268511
6.	Прочитано книжок	612450
7.	Аматорські гуртки	1478
8.	Хори	520
9.	Самоосвітні гуртки	125
10.	Жіночих секцій	163
11.	Дитячі секції	46
12.	Оркестри	84
13.	Курси для неписьменних	113
14.	Читальняні будинки	870
15.	Будують читальняні будинки	25

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 97. – Арк. 3.

Таблиця 3.22

Кількісні показники “Просвіти” (станом на 14 жовтня 1935 р.)

№ п/п	Назва	Кількість	
		філії	читалень
1.	м. Львів	2	14
2.	Львівське воєводство	28	1112
3.	Тернопільське воєводство	26	1028
4.	Станіславівське воєводство	25	901
Всього		81	3055

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 227. – Арк. 47.

Таблиця 3.23

Річний бюджет праці інспектора Головного відділу

№ п/п	Назва	Сума
1.	Річна зарплата	2420
2.	Добові на 250 днів по 8 зл.	2000
3.	Додаток на одяг	300
4.	Оплата залізниці (на 1938 р.)	600
5.	Оплата підвід (167 поїздок до читалень по 3 зл.)	500
6.	Оплата ночівлі (250 днів по 3,50 зл.)	875
7.	Оплата листування і різного	105
Всього		6800
8.	При зарплаті 350 зл. на місяць	1430
Разом		8230
9.	Кошти ці можна зменшити, якщо читальні покривють частину витрат, наприклад на підводи на 50 % на 250 днів	6550/7980
10.	Ночівлі можуть бути даровими на 50 %	6120/7550
11.	Сума заощаджень	680
12.	Тоді сума коштів на інспектора зменшиться на 6120 зл. або на 6550 зл. при зарплаті 350 зл. у місяць	7550 зл. або на 7980 зл.

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 847. – Арк. 3.

Таблиця 3.24

Практична діяльність організаційного відділу (1936 – 1938 рр.)

№ п/п	Назва	Кількість службовців			Охоплено філій			Кількість днів		
		1936	1937	1938	1936	1937	1938	1936	1937	1938
1.	Повітові і районні конференції	6	9	9	60	74	80	80	146	244
2.	Районні перевірки читалень	6	9	9	10	42	11	21	296	416
3.	Окремі перевірки читалень	6	9	9	5	17	3	252	684	67
4.	Загальних зборів	6	9	9	16	26	23	16	26	26
5.	Перевірок	6	9	9	20	25	22	38	25	40
6.	Курсів для бібліотекарів	6	9	9	8	18	17	24	74	89
7.	Курсів для режисерів	6	9	9	2	14	3	3	95	16
8.	Інших курсів	6	9	9	2	2	2	2	8	2
9.	Ювілейних районних імпрез	6	9	9	-	8	19	-	9	37
10.	Інших імпрез	-	-	-	-	9	8	-	13	11

Продовж. табл. 3.24

11.	Імпрез в різних установах	-	-	4	-	-	-	-	-	4
Всього		6	9	9	123	236	188	236	1376	952

Товариство “Просвіта” в рр. 1936 – 1938. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1936 р. по 31. грудня 1938 р. XLIX. Загальні збори “Просвіти” 8 червня 1939. – Львів, 1939. – С. 18.

Таблиця 3.25

Кількісні показники діяльності філій “Просвіти” (1936 – 1938 рр.)

№ п/п	Назва філії	Кількість						
		громад	читалень	членів	читальняних будинків	курсів для неписьменних	нарад	прочитаних рефератів
1.	Белз	38	33	3695	8	-	17	275
2.	Бережани	75	60	8794	25	40	-	-
3.	Бібка	46	46	6038	23	-	7	-
4.	Бірча	35	21	1945	-	-	7	120
5.	Богородчани	14	24	2267	19	1	3	-
6.	Болехів	21	22	2914	6	5	-	-
7.	Борщів	40	41	6031	28	-	47	-
8.	Броди	50	52	6120	18	32	16	-
9.	Буськ	21	21	2250	10	-	-	-
10.	Бурштин	57	45	5396	29	3	6	-
11.	Бучач	53	56	7957	22	9	20	-
12.	Войничів	21	23	3329	10	-	6	-
13.	Галич	34	34	4345	20	5	48	-
14.	Глиняни	26	23	2114	14	-	4	-
15.	Городенка	52	58	9451	36	-	3	598
16.	Городок Ягелл.	42	29	4696	5	1	3	-
17.	Гусятин	27	29	3424	19	-	2	-
18.	Деятин	22	26	3487	15	-	5	-
19.	Доброміль	65	53	5206	11	1	6	-
20.	Долина	звіт не надіслано						
21.	Дрогобич	74	74	7229	38	12	79	-
22.	Жидачів	21	21	3084	2	-	38	-
23.	Жовква	71	53	6942	19	-	10	-
24.	Журавко	34	27	4789	10	-	14	-
25.	Заліщики	звіт не надіслано						
26.	Збараж	41	40	4936	20	-	3	-
27.	Зборів	83	70	6575	11	-	16	-

Продовж. табл. 3.25

28.	Золочів	95	89	11070	28	5	6	-
29.	Калуш	49	54	8752	32	5	81	-
30.	Камінка Струм.	33	29	2695	6	-	7	169
31.	Коломия	97	92	10400	72	-	184	-
32.	Комарно	32	24	2306	10	-	26	379
33.	Копичинці	30	38	4307	26	1	6	-
34.	Косів	звіт не надіслано						
35.	Краків	-	-	-	-	1	2	2
36.	Краковець	24	18	1479	11	-	3	-
37.	Кути	22	15	646	6	-	2	-
38.	Лесько	-	13	762	2	-	3	-
39.	Львів (місто)	-	14	2695	8	1	15	-
40.	Львів (повіт)	199	74	7184	29	6	15	-
41.	Любачів	34	30	2711	15	2	6	268
42.	Мельниця	26	25	2730	-	-	8	97
43.	Миколаїв	18	15	-	3	-	1	21
44.	Монастириськ	35	28	4030	10	5	10	-
45.	Мостиська	51	41	3950	16	-	58	462
46.	Надвірна	23	24	4802	20	-	14	-
47.	Нове Село	24	23	3658	15	2	18	-
48.	Новий Санч	влада ліквідувала усі читальні						
49.	Отинія	20	16	1410	6	4	24	126
50.	Перемишль	127	108	8754	49	-	-	-
51.	Перемишляни	45	44	3953	10	1	81	231
52.	Підволочиськ	13	13	2119	10	-	5	-
53.	Підгайці	82	74	10212	43	29	67	903
54.	Під камінь	30	23	2204	8	2	6	275
55.	Рава-Руська	74	66	8635	39	-	31	-
56.	Радехів	55	44	4990	28	-	7	301
57.	Рогатин	51	43	5040	31	6	60	-
58.	Рожнітів	звіт не надіслано						
59.	Рудки	38	29	1968	4	-	4	197
60.	Самбір	68	63	9135	26	-	25	431
61.	Скалат	51	47	5470	20	-	7	359
62.	Сколе	50	44	5660	23	1	-	492
63.	Снятин	24	32	3819	17	-	4	-
64.	Сокаль	64	64	7159	42	5	-	1272
65.	Солотвино	19	21	2438	12	2	3	125
66.	Станіславів	звіт не надіслано						
67.	Ст. Самбір	40	33	2623	16	1	2	267
68.	Стрий	65	62	9752	30	17	77	988
69.	Судова Вишня	22	21	2066	13	1	4	181

Продовж. табл. 3.25

70.	Сянік	128	49	1974	10	1	4	295
71.	Теребовля	53	53	8177	34	6	34	738
72.	Тернопіль	87	92	11764	70	10	48	1019
73.	Тисмениця	13	17	1613	8	1	8	231
74.	Товсте	28	29	3378	14	-	6	351
75.	Товмач	39	40	5721	22	3	9	-
76.	Турка	74	49	3016	19	3	3	312
77.	Устріки Дол.	72	22	1876	2	-	5	462
78.	Ходорів	44	43	5844	18	-	34	528
79.	Чесанів	30	16	1716	7	1	7	220
80.	Чортків	49	54	7609	28	3	26	724
81.	Яворів	38	42	5232	20	1	6	565
82.	Янів	28	9	990	2	-	3	343
83.	Ярослав	110	64	5327	16	-	15	646
Всього		3585	3005	351385	1424	233	1388	14672

Подано на основі Товариство “Просвіта” в рр. 1936 – 1938. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1936 р. по 31. грудня 1938. XLIX. Загальні збори “Просвіти” 8 червня 1939. – Львів, 1939. – С. 66 – 81.

Таблиця 3.26

Виплата членських внесків філією “Просвіти” у Бродях (1937 – 1939 рр.)

№ п/п	Виплатили	1937	1938	1939
1.	Українбанк	6	-	-
2.	Районна молочарня		25	-
3.	о. Є. Лабінський	2	-	-
4.	М. Ліщинська	2	2	-
5.	С. Левицький	2	2	2
6.	М. Сірко	2	2	-
7.	о. А. Зафійовський	2	-	-
8.	Т. Жовнірчук	2	2	-
9.	Н. Жовнірчук		2	
9.	В. Тофан	2	-	-
10.	І. Демкович	2	-	-
11.	Г. Панас	2	-	-
12.	І. Сенник	-	2	-
13.	Г. Павлюк	2	2	-
14.	О. Вислоцький	2	2	-
15.	Б. Чума	2	2	-
16.	Н. Чума	-	2	-
17.	О. Дідиківна	1	-	-
18.	о. М. Левенець	-	0,50	
19.	П. Радкевич	1	-	-
20.	Ю. Янівський	1	1	-

Продовж. табл. 3.26

21.	О. Гарасимів	-	0,70	-
Всього		35	47,20	2

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 1306. – Арк. 10.

*Таблиця 3.27***Кількість членів філій у 1935 р.**

№ п/п	Кількість членів у філіях	Кількість філій
1.	1400	1 (Стрий)
2.	1394	1 (Станіславів)
3.	1205	1 (Тернопіль)
4.	1063	1 (Сколе)
5.	800 – 900	1
6.	700 – 800	-
7.	600 – 700	4
8.	500 – 600	6
9.	400 – 500	7
10.	300 – 400	9
11.	200 – 300	15
12.	100 – 200	20
13.	50 – 100	9
14.	Менше 50	11

М. Б. Щоб не було за пізно! (Масове членство в Матірній “Просвіті”) // Просвіта. – 1937. – Ч. 1 – 2 (10 – 11). – С. 11 – 12.

*Таблиця 3.28***Кількість членів філій у 1936 р.**

№ п/п	Кількість членів у філіях	Кількість філій
1.	1400	1 (Стрий)
2.	900 – 1000	-
3.	800 – 900	-
4.	700 – 800	-
5.	600 – 700	-
6.	500 – 600	-
7.	400 – 500	1
8.	300 – 400	3
9.	200 – 300	8
10.	100 – 200	24
11.	50 – 100	20
12.	Менше 50	27
13.	Жодного	2

М. Б. Щоб не було за пізно! (Масове членство в Матірній “Просвіті”) // Просвіта. – 1937. – Ч. 1 – 2 (10 – 11). – С. 11 – 12.

Таблиця 3.29

Список почесних членів “Просвіти” (станом на 25 грудня 1925 р.)

№ п/п	Прізвище
1.	С. Русова
2.	К. Малицька
3.	С. Городецький
4.	С. Матковський
5.	В. Левицький
6.	В. Яворський
7.	І. Макух
8.	В. Равлюк
9.	С. Федак
10.	А. Чайковський
11.	Є. Чикаленко
12.	С. Смаль-Стоцький
13.	В. Стефаник
14.	Б. Лепкий
15.	В. Гнатюк

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 163. – Арк. 40 – 41.

Таблиця 3.30

Почесні члени “Просвіти”

№ п/п	Прізвище	Примітка	Ухвала Головного віділу
1.	Барвінський Олександр	професор гімназії	відсутні дані
2.	Гнатюк Володимир	вчений	25 грудня 1925 р.
3.	Грушевський Михайло	професор університету у Львові	8 червня 1908 р.
4.	Городецький Степан	священик с. Вербилівці Рогатинського повіту	25 грудня 1925 р.
5.	Житецький Павло	відсутні дані	відсутні дані
6.	Кузьма Григорій	радник двору у Львові	8 червня 1908 р.
7.	Нечуй-Левицький Іван	письменник у Києві	19 червня 1906 р.
8.	Левицький Володимир	редактор календарів “Просвіти”	25 грудня 1925 р.
9.	Лепкий Богдан	письменник	25 грудня 1925 р.
10.	Малицька Константина	громадська діячка	25 грудня 1925 р.
11.	Матковський Северин	священик с. Босири Густинського повіту	25 грудня 1925 р.
2.	Макух Іван	адвокат у Товмачі	25 грудня 1925 р.
13.	Олесницький Євген	краєвий адвокат, депутат сейму зі Стрия	19 травня 1902 р.

Продовж. табл. 3.30

14.	Пулюй Іван	професор університету у Празі	2 лютого 1894 р.
15.	Равлюк Василь	управитель школи у с. Вовчківцях Снятинського повіту	25 грудня 1925 р.
16.	Русова Софія	письменниця	25 грудня 1925 р.
17.	Стефаник Василь	письменник	25 грудня 1925 р.
18.	Смаль-Стоцький Степан	вчений	25 грудня 1925 р.
19.	Федак Степан	адвокат у Львові	25 грудня 1925 р.
20.	Франко Іван	літератор у Львові	8 червня 1908 р.
21.	Федькович Юрій	поет і письменник	8 червня 1891 р.
22.	Чикаленко Євген	перший видавець української книжки у Російській імперії	25 грудня 1925 р.
23.	Чайковський Андрій	письменник	25 грудня 1925 р.
24.	Яворівський Василь	радник у Новому Санчі	25 грудня 1925 р.
25.	Горбачевський Антон	громадський діяч, адвокат	11 червня 1936 р.
26.	Цегельський Михайло	священик, громадський діяч,	11 червня 1936 р.

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 774. – Арк. 1 – 29; Нові почесні члени Т-ва “Просвіти” іменовані Заг. Збором Т-ва 11. VI. 1936 // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1937. – Львів, 1936. – С. 94 – 97.

Таблиця 3.31

**Післявоєнні почесні члени “Просвіти”, затверджені загальними зборами
25 грудня 1925 р., 25 грудня 1926 р., 21 березня 1929 р.**

№ п/п	Прізвище	Примітка
1.	І. Брик	член Головного віділу, заступник голови товариства, дійсний член НТШ
2.	М. Галущинський	голова “Просвіти”, перший комендант УСС
3.	В. Гнатюк	етнограф, член ВАН у Києві, дійсний член НТШ
4.	о. С. Городецький	просвітній діяч
5.	М. Коцюба	член Головного віділу, голова господарсько-економічної комісії
6.	В. Левицький	редактор “Зорі”, календарів “Просвіти”
7.	Б. Лепкий	поет, письменник
8.	І. Макух	освітній діяч, секретар внутрішніх справ ЗУНР
9.	К. Малицька	громадська діячка, педагог, поет, письменник
10.	о. С. Матковський	освітній організатор на Гусятинщині
11.	В. Равлюк	освітній організатор на Снятинщині

Продовж. табл. 3.31

12.	С. Русова	педагог, письменниця
13.	С. Сірополко	просвітній діяч з Великої України
14.	С. Смаль-Стоцький	організатор просвітнього життя Буковини, член ВУАН, НТШ
15.	о. О. Стефанович	громадський діяч, педагог
16.	В. Стефаник	письменник
17.	Г. Тершаковець	освітній діяч, депутат
18.	А. Чайковський	письменник, організатор “Січей” на Бережанщині
19.	Є. Чикаленко	меценат української культури
20.	С. Федак	громадський діяч
21.	С. Фіглер	освітній діяч
22.	А. Шептицький	митрополит галицький, добродій “Просвіти”
23.	В. Щурат	вчений, поет, письменник
24.	В. Яворський	організатор, опікун Лемківщини
25.	В. Янович	громадський діяч Станиславівщини, голова філії “Просвіти” у Станиславі

Подано на основі Відзначені за заслуги для народу. Почесні члени “Просвіти” // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1930. – Львів, 1929. – С. 147.

Таблиця 3.32

**Заборгованість “Маслосоюзу” з виплати членських внесків
(станом на 13 квітня 1934 р.)**

№ п/ п	Назва	Роки						
		1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
1.	Молочарський союз	30,50	28	28	28	28	10	25
2.	Взаємна поміч маслосоюзників	-	-	-	25	25	25	25
Всього		30,50	28	28	53	53	35	50

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 464. – Арк. 97, 109.

Таблиця 3.33

**Дані щодо виплати членських внесків семінаристами
Львівської духовної академії (1927 р.)**

№ п/п	Дата виплати внесків	Кількість осіб	Сума
1.	11 травня 1927 р.	12	16
2.	24 травня 1927 р.	39	39,50
3.	15 грудня 1927 р.	29	37
Всього		80	62,50

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 341. – Арк. 8 – 9, 11.

Таблиця 3.34

Членство філії у Сокалі (1928 – 1930 рр.)

№ п/п	Назва	1928	1929	1930
Фізичні особи				
1.	Селяни	75	50	5
2.	Міщани	12	8	1
3.	Священики	12	8	5
4.	Урядники	37	34	12
5.	Учителі	27	23	3
6.	Інші	29	30	6
Всього		192	153	32
Юридичні особи				
7.	Читальні	34	18	2
8.	Кооперативи	46	43	2
Всього		80	61	4
Разом		272	214	36

Членство у філії // Бюлетень Філії Товариства “Просвіта” в Сокалі. – 1930. – Ч. 6 (31). – С. 3.

Таблиця 3.35

Члени товариства “Просвіта” від 1913 р. до кінця червня 1929 р.
(прийнято нових членів)

№ п/п	Рік	Прийнято нових членів	Загальна сума внесків	Примітки
1.	1913	2285	відсутні дані	-
2.	1914 (по липень)	527	відсутні дані	-
3.	Від серпня 1914 до 1922	відсутні дані	відсутні дані	-
4.	1923	1434	6566	-
5.	1924	5026*	9223	*біля 2500 з 1923
6.	1925	5142*	6993	*біля 2500 з 1923
7.	1926	3004	9545	-
8.	1927	4391	11248	-
9.	1928	3361	10740	-
10.	1929 (по травень)	2735	6941	-

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 849. – Арк. 1.

Таблиця 3.36

**Нові члени і члени товариства з попередніх років
від 1913 р. до кінця червня 1929 р.**

№ п/п	Рік	Нові члени	Загальна сума внесків	Примітки
1.	1913	2285		-
2.	1914 (серпень) по 1922	відсутні дані	відсутні дані	-
3.	1923	1434	6566	-
4.	1924	5026*	9223	*біля 2500 з 1923
5.	1925	5142*	6993	*біля 2500 з 1923
6.	1926	3004	9545	-
7.	1927	4391	11248	-
8.	1928	3361	10164	-
9.	1929	2735	5595	-

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 849. – Арк. 2.

Таблиця 3.37

Членство у “Просвіті” (1933 р. – 10 липня 1935 р.)

№ п/п	Дата	Кількість членів		
		читалень	установ	фізичних осіб
1.	1933 – 31 березня 1935	978	522	5022
2.	1934 – 30 червня 1935	1566	793	10158
3.	До 10 липня 1935 р.	647	420	14629
Разом		3191	1735	29809

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 796. – Арк. 86.

Таблиця 3.38

Інформація щодо реєстрації членів товариства (1935 р. – 26 травня 1936 р.)

№ п/п	Дата	Кількість прийнятих членів
1.	1935 р. – до 10 вересня 1935 р.	1416
2.	10 – 24 вересня 1935 р.	613
3.	24 вересня – 15 жовтня 1935 р.	1522
4.	15 – 29 жовтня 1935 р.	327
5.	29 жовтня – 19 листопада 1935 р.	1016
6.	19 листопада 1935 р. – 21 січня 1936 р.	453
7.	21 січня – 8 квітня 1936 р.	1796
8.	8 квітня – 5 травня 1936 р.	704
9.	5 – 26 травня 1936 р.	1681
Всього		9528

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 796. – Арк. 1 – 201, 201 зв.

Таблиця 3.39

**Інформація щодо реєстрації членів товариства
(грудень 1938 р. – 8 серпня 1939 р.)**

№ п/п	Дата	Кількість прийнятих членів	Рішення Головного віділу
1.	На 27 грудня 1938 р.	1444	27 грудня 1938 р.
2.	Початок 1939 р. – 24 січня 1939 р.	1058	24 січня 1939 р.
3.	24 січня – 28 лютого 1939 р.	2900	28 лютого 1939 р.
4.	28 лютого – 7 березня 1939 р.	357	7 березня 1939 р.
5.	7 березня – 25 квітня 1939 р.	6178	25 квітня 1939 р.
6.	25 квітня – 6 червня 1939 р.	2002	27 червня 1939 р.
7.	6 – 27 червня 1939 р.	624	27 червня 1939 р.
8.	27 червня – 4 липня 1939 р.	286	8 серпня 1939 р.
9.	4 липня – 8 серпня 1939 р.	590	8 серпня 1939 р.
10.	8 серпня 1939 – і далі...	238	Не затверджено Головним віділом
Всього		15677	-

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 797. – Арк. 1 – 268, 268 зв.

Таблиця 3.40

Список “мужів довір’я” “Просвіти” (1933 р.)

№ п/п	Прізвище	Місцевість
1.	Злупко А.	Гладишів
2.	Зубрицький С.	Чолгани
3.	Зюбрецький П.	Скала
4.	Іванець О.	Сокаль
5.	Іванків П.	Рудки
6.	Іванців П.	Балухів
7.	Івасюк М.	Самбір
8.	Іванишин Л.	Мальчиці
9.	Іващук М.	Назавізів
10.	Істеревич С.	Городенка
11.	Кабаровський П.	Тисмениця
12.	Коблак П.	Боків
13.	Калинович С.	Гумницька
14.	Калинович С.	Буськ

Продовж. табл. 3.40

15.	Калиняк С.	Коломия
16.	Капустій М.	Стрілківці
17.	Капустинський О.	Копичинці
18.	Капустинський М.	Коломия

19.	Карачевський І.	Ліско
20.	Каратницький І.	Добряни
21.	Карпинський Є.	Труханів
22.	Карпович С.	Годів
22.	Касян В.	Городенка
24.	Катамон Л.	Труханів
25.	Качоровський М.	Миколаїв
26.	Кашуба А.	Глубічок
27.	Кашубинський А.	Пикуличі
28.	Квіт О.	Вірлів
29.	Квічка Л.	Волосів
30.	Кебало К.	Миколаїв
31.	Кейван М.	Брустури
32.	Келебай П.	Калуш
33.	Кирилюк В.	Дички
34.	Китай І.	Скалат
35.	Кичмур М.	Слобода Долішня
36.	Кізь С.	Підберізці
37.	Кізюк О.	Бучач
38.	Дубицький І.	Стрий
39.	Дубляниця Р.	Перемишль
40.	Дудикевич Я.	Бібрка
41.	Дума В.	Виписки
42.	Думка	Глембока (Вільнюс)
43.	Дурбак С.	Теребовля
44.	Дутка Й.	Галич
45.	Дуцилевич М.	Кальне
46.	Дюк М.	Унів
47.	Дяків П.	Тернопіль
48.	Дяковський С.	Спас
49.	Дячук В.	Розношинці
50.	Єдинаковський В.	Тернопіль
51.	Еліяшевський В.	Синевідське Нижнє
52.	Елієв В.	Сокаль
53.	Жарський І.	Глудно
54.	Жеплинський М.	Дукля
55.	Жипаль І.	Милятин Новий
56.	Журовський І.	Данильче

Продовж. табл. 3.40

57.	Заброцький В.	Борщів
58.	Загаєвич В.	Вовчухи
59.	Загаєвич С.	Калуш
60.	Задорожний М.	Ляшки

61.	Задубера П.	Супранівка
62.	Заліпський А.	Буськ
63.	Залужний В.	Тернопіль
64.	Залуцький Т.	Косів
65.	Зальц Й.	Перегінсько
66.	Зарицький Л.	Войничів
67.	Зарицький І.	Тустановичі
68.	Заєць П.	Цебрів
69.	Заячківський Р.	Надвірна
70.	Зборовський А.	Долина
71.	Зєлик Г.	Войнилів
72.	Зельський І.	Милятин Старий
73.	Зінкевич М.	Сколе

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6353. – Арк. 1 – 1 зв.

Таблиця 3.41

Стан масового членства на Бережанщині (1935 – 1937 рр.)

Роки	Кількість членів
1935	530
1936	326
1937	128
Всього	979

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 214. – Арк. 2.

Таблиця 3.42

**Просвітні національні та ненаціональні товариства у Канаді
(станом на 1930 – 1931 рр.)**

№ п/п	Місцевість	Національні просвітні товариства	Ненаціональні просвітні товариства
		1930	
1.	Альберта	31	25
2.	Саскачеван	37	12
3.	Манітоба	72	23
Всього		140	60
		1931	
4.	Онтаріо	17	24
5.	Квебек	3	3
6.	Нова Шкотія	1	-
7.	Британська Колумбія	1	3

Продовж. табл. 3.42

Разом	162	90
--------------	------------	-----------

Подано на основі Брилинський М. Взаємовідносини “Просвіти” й еміграції // Народний Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на переступний рік 1932. – Львів, 1931. – С. 59.

Таблиця 3.43

Кількість членів “Просвіти” у США (1924 – 1928 рр.)

№ п/п	Рік	Кількість членів
1.	1924	552
2.	1925	1010
3.	1926	491
4.	1927	431
5.	1928	380
Всього		2864

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6306 а. – Арк. 1 – 4.

Таблиця 3.44

Кількість членів “Просвіти” у Канаді на 1929 р.

№ п/п	Рік	Кількість членів
1.	1924	274
2.	1925	217
3.	1926	88
4.	1927	130
5.	1928	130
6.	1929	190
Всього		1029

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6798. – Арк. 15.

Таблиця 3.45

Дані щодо кількості членів “Просвіти” за кордоном (1924 – 1929 рр.)

№ п/п	Рік	Кількість членів (нових)	Всього
1.	1924	552	552
2.	1925	785	1010
3.	1926	203	491
4.	1927	163	421
5.	1928	95	374
6.	1929	282	578

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6798. – Арк. 3.

Таблиця 3.46

Дані щодо кількості членів “Просвіти” у різних країнах світу на 1929 р.

№ п/п	Країна	Кількість членів
1.	США	345
2.	Канада	192
3.	Південна Америка	40
4.	Австралія	1
Всього		578

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6798. – Арк. 4.

Таблиця 3.47

Дані щодо часу членства у “Просвіті” за кордоном на 1929 р.

Час перебування членом товариства (у роках)						
2	3	4	5	6	7	18
70	68	52	68	25	11	2

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6798. – Арк. 4.

Таблиця 3.48

Кількість неписьменних українців у Львівському воєводстві (за даними перепису населення від 9 грудня 1931 р.)

№ п/ п	Львівське воєводство	Місцевість	Українців греко-католиків						Неписьменних	
			Загальна кількість	Відсоток	Після 10 років	Всього неписьменних	Відсоток	чол.	жінок	
	Політичний повіт									
1.	Лісько	с	79751	76,9	62205	36954	59,4	14685	22269	
		м	1793	22,7	1393	232	17,4	100	132	
2.	Турка	с	92353	88,5	64499	36829	57,1	15495	21334	
		м	4211	41,8	3143	944	30,2	374	570	
3.	Дрогобич	с	92773	76,9	68059	25386	37,3	8779	16607	
		м	8104	25,1	6504	709	10,9	236	473	
3	Борислав	м	9440	22,7	5493	901	16,4	367	534	
4.	Рава-Руська	с	79946	77,1	60417	23412	38,8	8275	15137	
		м	4211	22,9	3260	512	16,7	183	329	
5.	Яворів	с	56734	76,3	41238	17361	42,1	6999	10362	
		м	6049	48,9	4681	668	16,9	323	345	
6.	Добромилль	с	57069	67,5	40809	16007	39,2	7098	8909	
		м	2571	27,2	2018	226	11,2	77	149	
7.	Самбір	с	72586	67,8	53174	15994	29,8	6586	9408	
		м	2174	44,8	1737	303	17,5	109	194	
7.	Самбір-місто	м	3774	17,1	3102	372	12	121	251	
8.	Жовква	с	59949	77,4	45289	13480	29,7	5126	8324	
		м	6835	30,8	5427	977	18	341	636	
9.	Перемишль	с	65199	58,5	48700	13149	27	5907	7242	
		м	8278	16,2	6975	690	9,8	185	505	

Продовж. табл. 3.48

10.	Город.Ягайл.	с	51520	74,1	32696	12130	37,1	5276	6854
		м	5146	33,4	3985	584	14,7	199	385
11.	Мостиська	с	46490	58,5	33696	11620	34,3	4763	6857
		м	2731	27,3	2130	373	17,5	139	234
12.	Сянік	с	52839	55,0	37807	10888	28,8	4527	6361
		м	1728	9,5	1476	148	10	42	10
13.	Рудки	с	43361	62	31543	10661	34,8	4193	6468
		м	2381	25,7	1858	269	14,5	92	177
14.	Сокаль	с	65182	70,7	49475	10042	20,3	3.814	6228
		м	4078	24,2	3233	355	11	118	237
15.	Любачів	с	41800	53,6	30774	8370	27,2	3547	4823
		м	2896	31,4	2082	287	13,8	148	139
16.	Бібрка	с	61815	73,4	45064	8517	18,9	3441	5076
		м	4262	32,8	3176	435	13,7	158	277
17.	Ярослав	с	48769	40,1	35503	8345	23,5	3507	4838
		м	269	6,4	247	34	14	5	29
17.	Ярослав-місто	м	3200	14,4	2621	223	8,6	69	154
18.	Львів	с	64356	48,2	46549	7085	14,9	2996	4089
		м	3151	33,9	2472	254	10,7	101	153
19.	Львів-місто	м	49747	15,9	42295	3694	8,5	946	2748
20.	Кросно	с	14883	15	10956	1965	18,1	698	1267
21.	Березів	с	12667	16	9334	1811	19,4	582	1229
22.	Ланцут	с	4388	5,2	2928	700	23,9	247	453
23.	Ряшів	с	2984	2,1	2152	476	22,1	200	276
24.	Переворськ	с	2922	5,6	2030	335	13,1	142	193
5.	Нісько	с	845	1,5	619	123	20	48	75
	20-25 міста	м	913	-	740	66	9	17	49

Продовж. табл. 3.48

Разом	с	1171181	-	856112	291610	34,06	116931	174679
	м	137962	-	110049	13256	12,04	4450	8806

Кількість неписьменних українців у трьох східногалицьких воєводствах згідно перепису від 9 грудня 1931 р. // Просвіта. – 1936. – Ч. 8 – 9. – С. 179.

Таблиця 3.49

**Кількість неписьменних українців у Тернопільському воєводстві
(за даними перепису населення від 9 грудня 1931 р.)**

№ п/п	Тернопільське воєводство	Українці							
		Місцевість	Загальна кількість	Відсоток	Після 10 років	Всього неписьменних	Відсоток	Неписьменних	
								чол.	жінок
1.	Бучач	с	71709	62,3	52343	21094	40,3	7947	13147
		м	5286	22,1	4072	835	20,5	275	560
2.	Борщів	с	59008	67,4	45098	20428	45,3	7637	12791
		м	6240	39,8	4892	1352	29,7	583	769
3.	Заліщики	с	45686	72,5	34214	14883	43,5	5349	9534
		м	2339	260	1839	364	19,8	118	266
4.	Броди	с	53423	72,8	40314	14432	35,8	5351	9081
		м	4300	24,5	3483	602	17,3	189	413
4.	Бережани	с	50591	58,8	38153	13582	35,6	5161	8421
		м	3609	20,4	2820	488	17,3	160	328
5.	Підгайці	с	51546	57,3	37455	13119	35	5167	7952
		м	1067	18,8	807	122	15,1	41	81
6.	Золочів	с	64518	65,4	48468	12504	25,8	5091	7413
		м	6078	39,5	4601	690	15	239	451
7.	Тернопіль	с	53561	51,8	41108	12085	29,4	4428	7657

		м	460	39,5	377	70	17,8	24	46
8.	Тернопіль	м	6849	19,2	5616	826	14,7	147	679
9.	Зборів	с	41833	63,4	31109	11168	35,9	3535	7633
		м	7619	49,6	5836	1477	25,3	648	829
10.	Копичинці	с	431254	61,4	33293	10420	33,1	3476	6944
		м	6801	37,1	5537	1705	30,8	591	1114
11.	Чортків	с	38454	59,2	28852	10300	35,7	3668	6632
		м	4327	22,7	3476	633	18,3	206	427
12.	Збараж	с	34458	59,5	27119	8515	31,4	3106	5409
		м	1777	23,2	1414	272	19,3	89	183
13.	Перемишля	с	41289	51,5	30190	8272	27,4	3274	4998
		м	2686	27,6	2116	389	18,4	127	262
14.	Теребовля	с	36081	50,3	27502	8003	29,1	3060	4943
		м	4356	34,5	3158	656	20,8	239	417
15.	Скалат	с	31757	43,3	24514	7820	31,9	2827	4993
		м	2995	18,9	2337	481	20,6	212	269
16.	Радехів	с	39477	65,3	29683	7244	24,5	2506	4738
		м	3417	38,7	2667	482	18,1	183	299
17.	Кам. Струм.	с	41519	62,6	31150	6583	22,0	2788	4065
		м	3556	22,5	2792	421	15,1	161	260
Разом		с	798064	-	600505	200722	33,42	74371	126351
		м	73852	-	57840	11865	20,51	4232	7766

Кількість неписьменних українців у трьох східногалицьких воєводствах згідно перепису від 9 грудня 1931 р. // Просвіта. – 1936. – Ч. 8 – 9. – С. 180.

Таблиця 3.50

**Кількість неписьменних українців у Станіславівському воєводстві
(за даними перепису населення від 9 грудня 1931 р.)**

№ п/п	Станіславівське воєводство Політичний повіт	Українці							
		Місцевість	Загальна кількість	Відсоток	Після 10 років	Всього неписьм.	Відсоток	Неписьменних	
								чол.	жінок
1.	Надвірна	с	104021	85,7	75210	42719	56,8	17218	25501
		м	8996	46,7	6878	1854	27,1	716	1138
2.	Косів	с	7586	93,9	56764	35421	62,4	15152	20269
		м	5162	38,7	4186	812	19,4	266	546
3.	Коломия	с	110174	81,4	82809	35359	42,7	12418	23211
		м	4851	70,9	3719	1265	39,8	508	757
	Коломия-м	м	6225	18,4	5172	776	15	229	547
4.	Станіславів	с	108820	83,1	78052	28878	37	10224	18654
		м	3813	50,6	396	396	16,4	156	240
	Станіслав-місто	м	11134	18,6	9187	1029	11,2	265	764
5	Долина	с	80893	85,7	58148	24225	45,1	10211	14014
		м	8868	37	6798	1263	18,6	479	784
6.	Товмач	с	68404	70,3	50074	23785	47,5	8535	15520
		м	8217	43,7	6136	1344	21,9	495	849
7.	Стрий	с	97307	84,9	70478	23785	34,8	9314	14222
		м	2206	29,3	1721	279	16,2	87	192
	Стрий-місто	м	8589	28	7089	824	11,7	242	582

Продовж. табл. 3.50

8.	Городенка	с	63607	78,9	46968	22310	47,5	8114	14196
		м	6121	50	4785	1345	28,1	484	861
9.	Калуш	с	76707	85,1	55502	21950	38,9	8667	12923
		м	3999	33,1	3106	413	13,3	120	293
10.	Снятин	с	53751	88,5	42921	18360	42,8	6114	12246
		м	8004	46,2	6352	1594	25,1	528	1066
11.	Рогатин	с	84090	75,3	61567	17116	27,8	6407	10709
		м	6316	40,6	4902	1083	22,1	355	728
12.	Жидачів	с	55949	83	40937	9948	24,3	3599	6349
		м	7109	43,6	5481	921	16,8	320	601
Всього		с	979409	-	719430	303247	42,15	115703	187544
		м	99660	-	77929	15198	19,50	5250	9948
Разом			1,079069	-	797359	318445	39,98	120953	197492

Кількість неписьменних українців у трьох східногалицьких воєводствах згідно перепису від 9 грудня 1931 р. // Просвіта. – 1936. – Ч. 8 – 9. – С. 181.

Таблиця 3.51

**Загальна кількість неписьменних українців у трьох східногалицьких воєводствах
(за даними перепису населення від 9 грудня 1931 р.*)**

№ п/п	Воєводства	Українці						
		Місцевість	Загальна кількість	Після 10 років	Всього неписьменних	Відсоток	Неписьменних	
							чоловіків	жінок
1.	Львівське	с	171181	856112	291610	34,06	116931	174679
		м	137962	110049	13356	12,04	4430	8806
<i>Продовж. табл. 3.51</i>								
2.	Тернопільське	с	798064	600565	200722	33,42	74371	126351

		м	73852	57840	11865	20,51	4232	7633
3.	Станіславівське	с	979409	719430	303247	42,15	115703	187544
		м	99660	77949	15198	19,50	5250	9948
Разом		с	2,948654	2,176107	795579	36,56	307005	488574
		м	311474	245818	40319	16,40	13932	26387
Всього			3,260128	2,421925	835898	34,51	320937	514961

Кількість неписьменних українців у трьох східногалицьких воєводствах згідно перепису від 9 грудня 1931 р. // Просвіта. – 1936. – Ч. 8 – 9. – С. 181.

Таблиця 3.52

Кількість неписьменних українців у Волинському воєводстві (за даними перепису населення від 9 грудня 1931 р.*)

№ п/п	Волинське Воєводство	Місцевість	Українці						
			Загальна кількість	Відсоток	Після 10 років	Всього неписьм.	Відсоток	Неписьменних	
								чол.	жінок
1.	Сарни	с	127543	76,5	86127	56069	65,1	21768	34301
		м	741	5,1	563	74	13,2	18	56
2.	Любомль	с	65586	80,6	45112	28295	62,5	9944	18351
		м	155	3,7	112	31	27,3	9	22
3.	Ковель	с	179307	79,9	122718	73040	59,6	24874	48166
		м	1017	33,4	747	220	29,5	74	146
4.	Костопіль	с	102354	68,2	70062	41406	59,1	13596	27810
		м	1626	17,2	1242	268	21,6	82	186

Продовж. табл. 3.52

5.	Крем'янець	с	187389	84,0	140591	79073	56,3	24791	54282
		м	8428	42,4	6578	1730	26,3	420	1310

6.	Володимир	с	83350	68,9	60230	30890	51,3	9548	21350
		м	454	9,5	331	109	32,8	41	68
6.	Володимир	м	3408	13,9	2592	573	22,1	182	391
7.	Луцьк	с	166050	67,8	116774	59554	51,0	20030	39524
		м	2447	23,8	1837	391	21,3	121	270
7.	Луцьк-місто	м	3296	9,3	2603	513	19,7	169	344
8.	Горохів	с	77460	70,6	56517	28485	50,4	8832	19653
		м	5659	46,0	4390	1212	27,6	367	845
9.	Дубно	с	155110	74,4	115640	56999	48,4	17606	39393
		м	2529	14,0	2023	457	22,1	136	321
10.	Рівне	с	156955	75,4	114753	54279	47,3	16161	38118
		м	229	5,7	183	31	17,2	11	20
10.	Рівне-місто	м	3187	7,9	2563	415	16,2	124	291
11.	Здолбунів	с	76557	80,7	57185	25,962	45,4	7163	18799
		м	5004	21,3	4070	679	16,9	204	475
Разом		с	1377661	75,2	985060	534,060	54,15	174313	359747
		м	40663	18,0	31781	6,970	21,93	2,028	4942
Всього			1418324	-	1,017489	541,030	53,16	176341	36489

Кількість неписьменних українців // Просвіта. – 1937. – Ч. 1 – 2 (10 – 11). – С. 14 – 16.

Таблиця 3.53

Кількість неписьменних українців у Люблінському воєводстві (за даними перепису населення від 9 грудня 1931 р.)

№ п/ п	Люблінське воєводство Політичний повіт	Місцевість	Українці						
			Загальна кількість	Відсоток	Після 10 років	Всього неписьменних	Відсоток	Неписьменних	
								чол.	жінок
1.	Білгорай	с	20664	19,0	15343	7854	45,3	2932	4922
		м	244	3,0	183	54	29,3	17	37
2.	Володава	с	33168	36,9	22088	9277	42,0	3149	6128
		м	214	0,9	159	49	30,7	17	32
3.	Томашів	с	32378	29,3	24110	9210	38,2	3000	6210
		м	681	6,5	519	134	26,3	44	90
4.	Замостя	с	6138	6,2	4614	1743	38,0	614	1129
		м	67	0,9	52	14	8,0	6	8
4.	Замостя-місто	м	573	2,4	450	99	22,0	40	59
		с	48233	42,7	34379	12514	36,4	3954	8560
5.	Грубешів	с	48233	42,7	34379	12514	36,4	3954	8560
		м	895	5,3	689	196	22,7	65	131
6.	Красностав	с	4756	3,9	3540	1281	36,2	452	829
		м	97	0,9	75	19	25,0	6	13
7.	Радимин	с	1787	2,3	1325	458	34,6	133	325
		м	53	0,3	38	9	23,2	4	5
8.	Біла Підляська	с	17617	19,0	13698	4575	33,4	1191	3384
		м	575	2,4	444	99	22,3	43	56
9.	Любартів	с	1511	1,6	1151	373	32,4	117	256
		м	33	0,3	25	4	24,6	2	5

Продовж. табл. 3.5²

10.	Холм	с	35766	26,9	25694	6372	24,8	3098	3274
		м	1769	6,1	1364	245	17,9	74	171
Разом		с	202018	18,7	145942	53657	36,7	18640	35017
		м	5201	2,7	3998	925	23,0	318	607

Кількість неписьменних українців // Просвіта. – 1937. – Ч. 1 – 2 (10 – 11). – С. 14 – 16.

Таблиця 3.54

Кількість неписьменних українців у Поліському воєводстві (за даними перепису населення від 9 грудня 1931 р.)

№ п/ п	Поліське воєводство Політичний повіт	Місцевість	Українці						Неписьменних	
			Загальна кількість	Відсоток	Після 10 років	Всього неписьменних	Відсоток	чол.	жінок	
1.	Камінь Каширський	с	82584	86,4	55678	38678	68,9	14076	24300	
2.	Пинськ	с	117933	78,8	81037	51377	63,4	16213	35164	
		м	47	1,8	33	14	43,4	5	9	
2.	Пінськ-місто	м	781	2,5	598	84	14,1	23	61	
3.	Столин	с	80477	75,4	55558	34446	62,0	12266	22180	
		м	7540	40,7	5470	1142	31,8	513	629	
4.	Кобрин	с	82730	64,3	62905	29343	47,6	5685	23658	
		м	1058	10,6	833	126	15,1	33	93	
5.	Берестя	с	110459	68,2	76821	32111	41,8	7897	24214	
		м	193	3,4	146	22	15,6	9	13	
5.	Берестя-місто	м	2107	4,4	2014	282	14,0	61	221	
6.	Дрогичин	с	81649	84,1	56573	30323	53,6	8579	21744	

Продовження табл. 3.54

7.	Косів	с	52774	69,1	36150	20425	56,5	6002	14423
		м	1050	14,4	800	147	18,4	44	103

8.	Пружани	с	54517	59,0	37846	17763	47,2	4049	13714
		м	1790	11,1	1379	240	17,4	66	174
9.	Луцинець	с	76948	77,0	53290	30715	57,6	10853	19862
		м	3375	38,8	2565	590	23,0	136	454
Разом		с	740041	73,4	515858	284879	55,2	85620	199259
		м	17941	8,8	13838	2647	26,6	890	1757

Кількість неписьменних українців // Просвіта. – 1937. – Ч. 1 – 2 (10 – 11). – С. 14 – 16.

Таблиця 3.55

Всього неписьменних українців у трьох північних воєводствах

№ п/ п	Воєводство	Місцевість	Загальна кількість	Після 10 років	Всього неписьм.	Відсоток	Неписьменних	
							чол.	жінок
1.	Волинське	с	1,377661	985708	534060	54,1	174313	359747
		м	40663	31781	6970	21,9	2028	4942
2.	Люблінське	с	202018	145942	53657	36,7	18640	35017
		м	5201	3998	925	23,0	318	607
3.	Поліське	с	740041	515858	284879	55,2	85620	199259
		м	17941	13838	2647	26,6	890	1757
Всього		с	2319720	1647508	872596	52,9	278573	594023
		м	63805	49617	10542	21,2	3236	7306

Кількість неписьменних українців // Просвіта. – 1937. – Ч. 1 – 2 (10 – 11). – С. 14 – 16.

Таблиця 3.56

**Навчальна програма просвітнього курсу, який проходив упродовж
11 листопада 1924 р. – 3 січня 1925 р. у Сокалі**

№ п/п	Назва предмета
	Кооперативний відділ
1.	Політична економія
2.	Наука про торгівлю і товарознавство
3.	Діловодство і конторові роботи
4.	Купецькі рахунки
5.	Книговодство
6.	Кооперативне законодавство
Просвітній відділ	
1.	Українська мова і література
2.	Всесвітня історія, історія України
3.	Географія, географія України, купецька географія
4.	Природничі науки
5.	Суспільні науки
6.	Етика, педагогіка, гігієна
7.	Наука про сільське господарство
8.	Праця у читальні
9.	Навчання неграмотних
10.	Каліграфія
11.	Аматорський театр
12.	Руханка

Чайковський Б. Як улаштувати просвітні курси // Народний ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1926. – Львів, 1925. – С. 72.

Таблиця 3.57

**Проект курсу громадської роботи для українського студентства
у Львові (за М. Дужим, 1 січня 1932 р.)**

№ п/п	Назва курсу
1.	Поняття, характеристика, предмет культурно-освітньо-виховної роботи
2.	Маса і провідник культурно-освітньо-виховної роботи
3.	Сучасні напрями народної освіти і виховання. Екстенсивний і інтенсивний напрямки освіти дорослих
4.	Характеристика видів, форм і ступенів культурно-освітньо-виховної роботи
5.	Мотиви і чинники в роботі для зацікавлення
6.	Мистецьке виховання, нові шляхи народного театру
7.	Навчання і його форми (від навчання неграмотних до курсів громадянського виховання)
8.	Організація викладів і курсів
9.	Методика популярних викладів

Продовж. табл. 3.57

10.	Популяризація рідної і всесвітньої історії
11.	Популяризація питань суспільствознавства
12.	Популяризація українського письменства
13.	Народні університети – селянські і робітничі
14.	Заочне навчання – кореспондентські курси
15.	Гуртки молоді
16.	Самоосвіта, її організація, завдання і методи
17.	Народні бібліотеки
18.	Праця бібліотеки над вихованням читача
19.	Організаційна схема “Просвіти” і організація її праці
20.	Участь студентства у просвітній роботі

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6370.– Арк. 11 – 12.

Таблиця 3.58

**Програма курсів позашкільної освіти, організованих
при часописі “Українське слово” (Берлін)**

№ п/п	Назва предмета	Викладач
	I. Напрямок: курс за середню школу	
1.	Українська мова	Б. Лепкий
2.	Українська література	Б. Лепкий
3.	Всесвітня історія	С. Томашівський
4.	Історія України	С. Томашівський
5.	Арифметика	В. Коваль, П. Алтухів
6.	Фізика	В. Коваль, П. Алтухів
7.	Геометрія	В. Коваль, П. Алтухів
8.	Тригонометрія	В. Коваль, П. Алтухів
9.	Географія	З. Кузеля
10.	Природознавство	-
11.	Логіка. Психологія	-
II напрямок: практичні предмети		
1.	Курс кооперації з кооперативними рахунками	В. Домницький
2.	Землемірство	П. Алтухів
3.	Хліборобські машини	В. Коваль
4.	Комерційна арифметика	С. Тимчук
III. Напрямок: іноземні мови		
1.	Латинська мова	-
2.	Німецька мова	-
3.	Англійська мова	-

Освітній рух і освітня справа на еміграції. Курси позашкільної освіти // Народня Просвіта. – 1924. – Ч. 3. – С. 48 – 49.

Таблиця 3.59

Приблизний зразок протоколу “голосного читання”

Перебіг читання, запити, пояснення і відповіді читаного	Поведінка, зауваги, запити і відповіді слухача
<p>ПЕРЕД ЧИТАННЯМ ЧИТАЮЧИЙ ДАЄ ТАКЕ ПОЯСНЕННЯ: Т-ВУ “ПРОСВІТА” ТРЕБА ЗНАТИ ДУМКУ ГРОМАДЯН ПРО ЧИТАНІ В НАШІЙ ЧИТАЛЬНІ КНИЖКИ, ЩОБ ПІЗНАТИ, ЧИ ВАРТА ТАКІ КНИЖКИ ВИДАВНИЦТВА ТА ЯК ВЕСТИ ОСВІТНЮ ПРАЦЮ.</p> <p>Для того ми прочитаємо сьогодні оповідання п. н. ... написав... і починає читати.</p>	<p>Слухачі сідають ближче стола. П'ять слухачів витягує папір і олівці.</p> <p>Всі слухають уважно. Одна 20-літня дівчина отворила рот, очі впилила ів читаючого, а один із слухачів не заважив, що йому випав з рук папір.</p>
<p>Читає: “Руки усіх дуже мозолисті і тверді як залізо”.</p>	<p>Робітник: “Як і у нас”.</p>
<p>Читає: “Не мала баба клопоту – купила собі порося”.</p>	<p>Всі сміються – один виходить.</p>

Подано на основі ДАТО. – Ф. 294. – Оп. 1. – Спр. 119. – Арк. 6.

Таблиця 3.60

Зразок інформаційної таблиці

Читай сьогодні	
Діло	7.серпня 1931. Трагедія середущого й молодого покоління. С. 2.
Свобода	20.серпня 1933. Биймо у великий дзвін на тривогу! С. 2.
Новий Час	20.серпня 1933. На протестаційному фронті. С. 3.
Громадський Голос	20.серпня 1933. Гаразди в більшовицькому раю. С. 1.
Сільський Господар	15. серпня 1933. Чи добре ми господарюємо? С. 242.

Магалає С. Освіта й виховання. Часопис в Освітньо-виховній праці // Життя і знання. – 1933.

– Ч. 9 (72). – С. 269.

Таблиця 3.61

План читання самоосвітнім гуртком (перший рік навчання)
книг М. Туган-Барановського “Політична економія” і К. Коберського
“Кооперативний буквар”

№ п/п	Час доби	Автор	Сторінки	Примітка
-------	----------	-------	----------	----------

1.	Вечір	М. Т-Б.*	13 – 16, 17 – 22	обговорення прочитаного
2.	Вечір	М. Т-Б.*	36 – 42	обговорення прочитаного
3.	Вечір	М. Т-Б.	53 – 62	обговорення прочитаного
4.	Вечір	М. Т-Б.	69 – 78	обговорення прочитаного
5.	Вечір	М. Т-Б.	124 – 129, 141 – 148	обговорення прочитаного
6.	Вечір	М. Т-Б. К. Б.**	156 – 166, 8 – 18	обговорення прочитаного

Продовж. табл. 3.61

7.	Вечір	М. Т-Б. К. К.	20 – 35 59 – 62	обговорення прочитаного
8.	Вечір	М. Т-Б. К. К.	66 – 72 33 – 43	обговорення прочитаного
9.	Вечір	М. Т-Б. К. К.	103 – 104 11 – 13	обговорення прочитаного

Примітки: * (скорочення) М. Туган-Барановський. “Політична економія”;

** (скорочення) К. Коберський “Кооперативний буквар”.

Подано на основі ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 12. – Спр. 26. – Арк. 8.

Таблиця 3.62

**План читання самоосвітніми гуртками книг М. Хомишина
“Годівля домашніх тварин”, К. Михайлюка “Плекання телят”,
М. Творидла “Практичний господар”**

№ п/п	Час доби	Автор	Назва	Сторінки	Примітка
1.	Вечір	М. Х.*	Паша	8 – 15	обговорення
2.	Вечір	М. Х.*	Норми паші	15 – 26	обговорення
3.	Вечір	М. Х.*	Опис паші	27 – 36	обговорення
4.	Вечір	М. Х.*	Ситні паші	36 – 43	обговорення
5.	Вечір	М. Х.*	Годівля	49 – 80	обговорення
6.	Вечір	К. М.**	Плекання телят	3 – 17	обговорення
7.	Вечір	К. М.**	Плекання телят	11 – 19	обговорення
8.	Вечір	К. М.**	Плекання телят	3 – 9	обговорення
9.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	11 – 23	обговорення
10.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	23 – 32	обговорення
11.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	32 – 38	обговорення
12.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	82 – 91	обговорення

13.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	92 – 103	обговорення
14.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	251 – 257	обговорення
15.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	257 – 260	обговорення
16.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	251 – 257	обговорення

Продовж. табл. 3.62

17.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	257 – 260	обговорення
18.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	283 – 288	обговорення
19.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	288 – 300	обговорення
20.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	434 – 439	обговорення
21.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	439 – 450	обговорення
22.	Вечір	М. Т.***	Практичний господар	439 – 450	обговорення

М. Х.* – М. Хомишин “Годівля домашніх тварин”;

К. М.** – К. Михайлюк “Плекання телят”;

М. Т.*** – М. Творидло “Практичний господар”.

Подано на основі ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 12. – Спр. 26. – Арк. 8.

*Таблиця 3.63***План читання самоосвітнім гуртком книги****І. Крип'якевича “Історія козаччини”**

№ п/п	Час доби	Сторінки	Примітка
1.	Вечір	2 – 11	обговорення прочитаного
2.	Вечір	12 – 25	обговорення прочитаного
3.	Вечір	26 – 40	обговорення прочитаного
4.	Вечір	41 – 56	обговорення прочитаного
5.	Вечір	57 – 66	обговорення прочитаного
6.	Вечір	67 – 79	обговорення прочитаного
7.	Вечір	80 – 90	обговорення прочитаного

Подано на основі ДАТО. – Ф. 317. – Оп. 12. – Спр. 26. – Арк. 8.

*Таблиця 3.64***Діяльність студентської репрезентації у 1931 – 1933 рр.**

№ п/п	Назва
1.	Утворено 27 осередків українського студентства
2.	Проведено 272 святкувань і дискусійних зібрань
3.	Прочитано 106 рефератів
4.	Організовано 4 читальні “Просвіти”
5.	Організовано 2 гуртки “Рідної школи”
.	Організовано 6 “Соколів”
7.	Організовано 1 “Луг”
8.	Утворено 1 філію Союзу українок
9.	Утворено 6 гуртків “Відродження”

Продовж. табл. 3.64

10.	Організовано 2 дитсадки
11.	Організовано 5 театральних гуртків
12.	Утворено 12 хорових гуртки
13.	Утворено 22 гуртки самоосвіти
14.	Утворено 7 кас ощадності
15.	Утворено 10 спортивних секцій
16.	Засновано 20 курсів самоосвіти

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 477. – Арк. 1, 4.

*Таблиця 3.65***Кількість неписьменних українців у Польщі на 1938 р.****(за даними Ю. Шкрумеляка)**

Воєводства	Кількість українців	Після 10 років	Всього неписьменних			Відсоток
			чоловіків	жінок	всього	
Львівське	1,310000	970000	122000	184000	306000	31,5
Тернопільське	872000	659000	79000	134000	213000	32
Станіславівське	1,080000	798000	121000	198000	319000	40
Всього	3,262000	2,427000	322000	516000	838000	34,5
Волинське	1,419000	1,018000	177000	365000	548000	53
Люблінське	265000	150000	19000	36000	55000	37
Поліське	758000	530000	87000	201000	288000	54
Всього	2,385000	1,698000	283000	602000	885000	52
Разом	5,647000	4,125000	605000	1,118000	1,723000	42

Ю. Ш. Неписьменні українців в Польщі // Народний Ілюстрований Календар “Просвіти” на звичайний 1939. – Львів, 1938. – С. 112.

*Таблиця 3.66***Кількість неписьменних українців у Львівському, Станіславівському і Тернопільському воєводствах на 1938 р. (за даними І. Ющишина)**

№ п/п	Воєводство	Кількість неписьменних			Відсоток
		Чоловіків	жінок	всього	
1.	Станіславівське	121000	198000	319000	40
2.	Тернопільське	79000	134000	213000	32
3.	Львівське	122000	184000	306000	31,5
Всього		322000	516000	838000	34,5

Ющишин І. До боротьби з неписьменністю // Новий час. – 1938. – Ч. 285 (4485). – С. 2.

Таблиця 3.67

**Кількісний склад українців-греко-католиків
Львівського, Тернопільського і Станіславівського воєводств**

№ п/п	Воєводство	Кількість повітів	Кількість українців		
			село	місто	всього
1.	Львівське	25	1,171181	137962	1,309143
2.	Тернопільське	17	798064	73852	871916
3.	Станіславівське	12	979409	99660	1,079069
Всього		54	2,948654	311474	3,260128

Подано на основі ЦДІАУ у Львові – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6371 а. – Арк. 1 – 5.

Таблиця 3.68

**Статистичні дані про кількість учнів садівничої школи
у Милованні (1909 – 1938 рр.)**

№ п/п	Курс	Рік	Кількість
1.	I	1909	35
2.	II	1910	30
3.	III	1911	28
4.	IV	1912	32
5.	V	1913	36
6.	VI	1914	10
Всього 1909 – 1914			171
7.	I	1923	15
8.	II	1924	17
9.	III	1925	16
10.	IV	1926	21
11.	V	1927	43
12.	VI	1928	29
13.	VII	1929	30
14.	VIII однорічна школа	1930	33
15.	IX однорічна школа	1931	22
16.	X однорічна школа	1932	25
17.	XI однорічна школа	1933	34
18.	XII однорічна школа	1934	24
19.	XIII однорічна школа	1935	23
20.	XIV год.-вет. курс	1936	48
21.	XV однорічна школа	1936	51
22.	XVI однорічна школа	1937	48
23.	XVII однорічна школа	1938	52
Всього 1923 – 7 травня 1938			531
Всього 1909 – 1938			702

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7214. – Арк. 1.

Таблиця 3.69

Статистичні дані щодо діяльності ТШЛ у 1923 р.

№ п/п	Назва	Кількість
1.	Гуртки	317
2.	Дійсні члени	53620
3.	Гімназії	2
4.	Семінарії	2
5.	Виділові школи	5
6.	Народні школи	474
7.	Курси для неписьменних	117
8.	Захоронки	17
9.	Бурси	20
10.	Школи термінаторів	16
11.	Народні доми	79
12.	Читальні, випозичальні, бібліотеки	3176

Подано на основі Народня освіта чи полонізація? // Діло. – 1923. – 8 травня.

Таблиця 3.70

Статистичні дані щодо діяльності ТШЛ у 1935 р.

№ п/п	Назва	Кількість
1.	Читальні	1087
2.	Члени	31878
3.	Засідань виділів	1760
4.	Відчитів	9622
5.	Народних свят	2456
6.	Вистав, концертів, вечорниць	1883
7.	Забави, фестини	1813
8.	Екскурсії	56
9.	Освітні наради	72
10.	Освітні з'їзди	74
11.	Курси для дорослих	22
12.	Кількість учасників	809
13.	Загальноосвітні і фахові курси	111

Подано на основі А як стоїть освітнє діло у поляків // Народна справа. – 1936. – Ч. 52 (432). – С. 2.

Таблиця 3.71

Кількість проведених курсів і слухачів у господарсько-садівничій школі Миловання (1922 – 1929 рр.)

№ п/п	Курс	Рік	К-сть слухачів
1.	Тримісячний курс	1922	-
2.	П'ятимісячний курс	1925 – 1926	45

Продовж. табл. 3.71

3.	Семимісячний курс	1926 – 1927	31
4.	Два одномісячні курси кооперативного діловодства	1926 – 1927	45
5.	Семимісячний курс	1927 – 1928	31
6.	Семимісячний курс	1928 – 1929	34
Всього			186

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6778. – Арк. 18 – 18 зв.

Таблиця 3.72

**Навчальний план годівельно-ветеринарного курсу
господарсько-садівничої школи у Милованні**

№ п/п	Предмет	Кількість годин тижневого навантаження
1.	Годівля тварин	6
2.	Птахівництво	2
3.	Молочарство	1
4.	Ветеринарія	1
5.	Організація контролю за домашніми тваринами	2
6.	Енциклопедія рільництва	2
7.	Енциклопедія городництва і сад	2
8.	Енциклопедія господарської економіки	2
9.	Хімія	3
10.	Зоологія	2
11.	Релігія	1
12.	Українознавство	6
13.	Польське народознавство	2
14.	Устрій Польщі	1
15.	Математика	1
Всього		39

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7199. – Арк. 3.

Таблиця 3.73

**Навчальний план господарсько-городчого курсу
господарсько-садівничої школи у Милованні**

№ п/п	Предмет	Кількість годин тижневого навантаження
1.	Догляд ріллі і рослин	6
2.	Городництво	3
3.	Садівництво	3
4.	Пасічництво	2
5.	Енциклопедія годівлі	2
6.	Енциклопедія господарської економіки	2

Продовж. табл. 3.73

7.	Ботаніка	2
8.	Хімія і мінералогія	4
9.	Релігія	1
10.	Українознавство	6
11.	Польське народознавство	2
12.	Устрій Польщі	1
13.	Математика	4
Всього		38

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7199. – Арк. 4.

Таблиця 3.74

**Навчальний план економічно-кооперативного курсу
господарсько-садівничої школи у Милованні**

№ п/п	Предмет	Кількість годин тижневого навантаження
1.	Економія і адміністрація господарства	2
2.	Господарське птахівництво	2
3.	Рільниче законодавство	1
4.	Народне господарство	1
5.	Історія розвитку кооперації	1
6.	Значення і види кооперації	1
7.	Книговодство у споживчій і кредитній кооперації	3
8.	Книговодство молочної кооперації	2
9.	Організація і ведення кооператив	2
10.	Товарознавство	2
11.	Кооперативне законодавство	1
12.	Енциклопедія рільництва	2
13.	Енциклопедія годівлі	2
13.	Релігія	1
14.	Українознавство	6
15.	Польське народознавство	2
16.	Устрій Польщі	1
17.	Математика	4
Всього		36

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7199. – Арк. 4.

Таблиця 3.75

**Навчальний план тижневого навантаження
для крайових рільничих шкіл з трирічним курсом навчання**

№ п/п	Предмети	Рік I		Рік II		Рік III	
		зима	літо	зима	літо	зима	Літо
1.	Релігія	1	1	1	1	1	1
2.	Польська мова	3*	2	3*	2	2*	2

Продовж. табл. 3.75

3.	Українська мова	1	1	1	1	1	1
4.	Історія і географія	3	2	2	2	2	2
5.	Математика і геометрія	3	2	3	2	2	2
6.	Каліграфія і малювання	3	2	2	2	-	-
7.	Виготовлення найпримітивніших предметів	-	-	-	2	-	-
8.	Гігієна	-	-	-	2	-	-
9.	Природничі науки	-	-	-	-	-	-
10.	Фізика і метеорологія	3	2	-	-	-	-
11.	Хімія і мінералогія	2	2	3	-	-	-
12.	Рільнична зоологія	2	1	-	-	-	-
13.	Рільнична ботаніка	2	2	3	-	-	-
14.	Управа рослин	3	2	3	2	-	-
15.	Огородництво	-	-	-	-	1	1
16.	Годівля домашніх тварин	3	2	3	2	-	-
17.	Молочарство	-	-	-	-	2	-
18.	Ветеринарія	-	-	-	-	2	-
19.	Господарські рахунки	-	-	-	-	2	2
20.	Відомості з аграрного статуту	-	-	-	-	2	2
21.	Рільнична практична праця		2	-	2	-	2
22.	Спів	1	-	1	-	1	-
Всього		24	19	25	19	25	19

(*кількість годин на вивчення польської мови у зимовий період збільшували на 1 год.)

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6397. – Арк. 1, 16 – 17, 36 зв.

Таблиця 3.76

Проект навчальної програми господарсько-садівничої школи у Милованні

№ п/п	Предмети	Однорічна школа		Зимовий п'ятимісячний курс	Літній семимісячний курс
		I півр.	II півр.		
1.	Релігія	1	1	1	1
2.	Українська мова	3	3	3	2
3.	Польська мова	2	-	2	2
4.	Географія	1	1	2	1
5.	Історія Польщі	2	1	2	1
6.	Устрій Польщі	-	2	1	1
7.	Фізика і метеорологія	2	-	1	1
8.	Хімія і мінералогія	-	-	1	1

Продовж. табл. 3.76

9.	Ботаніка	-	-	1	1
10.	Зоологія	-	-	1	1
11.	Математика	3	2	3	2
12.	Управа рослин	4	4	4	3
13.	Годівля худоби і молочарня	4	4	4	3
14.	Городництво і садівництво	3	2	3	4
15.	Основи господарської адміністрації	2	1	2	1
16.	Кооперація	3	2	3	2
17.	Пасічництво	1	1	1	3
18.	Практичні заняття	33	23	36	28
19.	Ветеринарія і кування коней*	-	-	-	-
20.	Гігієна і перша допомога*	-	-	-	-
Всього		64	47	71	57

(* при умові, що фахівці зможуть прибути і вести дані курси)

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7185. – Арк. 1 – 1 зв.

Таблиця 3.77

**Проект навчальної програми господарсько-садівничої школи
у Милованні від 11 червня 1924 р.**

№ п/п	Предмети	Однорічна школа		Зимовий п'ятимісячний курс	Літній семимісячний курс
		I півр.	II півр.		
1.	Релігія	2	2	2	1
2.	Українська мова	3	2	3	2
3.	Польська мова	2	-	2	2
4.	Географія	2	1	2	1
5.	Історія Польщі	2	-	2	1
6.	Устрій Польщі	-	2	1	1
7.	Фізика і метеорологія	1	-	1	-
8.	Хімія і мінералогія	1	-	1	1
9.	Ботаніка	1	-	1	1
10.	Зоологія	1	-	1	1
11.	Математика	3	2	3	2
12.	Догляд рослин	4	4	4	3
13.	Годівля худоби і молочарня	4	4	4	3
14.	Городництво і садівництво	3	2	3	4
15.	Основи господарської адміністрації	2	1	2	1
16.	Кооперація	3	2	3	2
17.	Пасічництво	1	1	1	3

Продовж. табл. 3.77

18.	Практичні заняття	24	30	18	24
19.	Ветеринарія і кування коней*	-	-	-	-
20.	Гігієна і перша допомога*	-	-	-	-
Всього		59	53	54	53

(* за умови, що фахівці зможуть прибути і вести дані курси)

ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7185. – Арк. 16 – 16 зв.

*Таблиця 4.78***Баланс “Просвіти” з 31 грудня 1920 р.**

№ п/п	Назва	Активи	Пасиви
1.	Готівка	49,99921	-
2.	Магазини книжок і паперу	429,01025	-
3.	Канцелярський інвентар	1680	-
4.	Боржники	16,42415	-
5.	Будинок у Львові	166,26861	-
6.	Угерці Винявські	182000	-
7.	Миловання	129,11239	-
8.	Переплетня	45,25317	-
9.	Бібліотека	2100	-
10.	Льокації	14,41519	-
11.	Вірителі	-	702,23291
12.	Переходові (чужі)	-	3,18436
Чисте майно		-	330,57570
Разом		1,03599297	1,03599297

Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” у Львові за час від 8. IV. 1913 до 31. XII. 1920 року. – Львів, 1921. – С. 106.

*Таблиця 4.79***Рахунок витрат і прибутків**

№ п/п	Назва	Витрати	Прибутки
1.	З рахунку видавництва	-	88,32777
2.	З рахунку дому	-	2,28679
3.	З рахунку переплетні	-	14,17980
4.	З рахунку Миловання	-	71,49358
5.	Інші	-	2,62233
6.	З рахунку адміністрації	161,25031	-
7.	З рахунку Угерці Винявських	7,59587	-
До рахунку чистого майна		10,06409	-
Всього		178,91027	178,91027

Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” у Львові за час від 8. IV. 1913 до 31. XII. 1920 року. – Львів, 1921. – С. 106.

Таблиця 4.80

Рахунок чистого майна (капіталу)

№ п/п	Назва	Витрати	Прибутки
1.	Від балансу 1913	-	320,51161
2.	Від рахунку витрат і прибутків	-	10,06409
3.	До рахунку балансу	330,57570	330,57570

Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” у Львові за час від 8. IV. 1913 до 31. XII. 1920 року. – Львів, 1921. – С. 106.

Таблиця 4.81

Стан внесків і позик “Просвітянської спілки” на I квартал 1934 р.

№ п/п	Назва	Примітки
1.	Кількість вкладників	16
2.	Стан внесків на початку кварталу	3400,52
3.	Внесено внесків упродовж кварталу	275,89
4.	Стан внесків на кінець кварталу	3676,32
5.	Кількість вкладників з кінцем кварталу	18
6.	Висота відсотка від внеску	6 %
7.	Число боржників на початок кварталу	18
8.	Стан позичок на початок кварталу	3704,08
9.	Надано позичок протягом кварталу	450
10.	Протягом кварталу виплачено позичок	355,60
11.	Стан позичок на кінець кварталу	3798,480
12.	Кількість боржників на кінець кварталу	21
13.	Висота відсотка від позичок	10 %

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7399. – Арк. 1.

Таблиця 4.82

Баланс кооперативи “Просвітянська спілка” на 1935 р.

№ п/п	Назва	Сума
1.	Борги	598
2.	Запасний фонд	416,91
3.	Прибуток	106,96
4.	Стан готівки	131,44
5.	Боржники	5245

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7399. – Арк. 33.

Таблиця 4.83

Члени кооперативи “Просвітянська спілка”

№ п/п	Прізвище	Посада
1.	М. Брилинський	інспектор
2.	А. Гап’як	касир
3.	В. Гафткович	інспектор
4.	С. Магаляс	директор
5.	І. Павлик	бухгалтер
6.	П. Петрик	інспектор
7.	А. Підкович	член виділу
8.	І. Полюга	книгар
9.	В. Сімович	редактор
10.	М. Таранович	книгар
11.	Д. Хом’як	переплетник

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7399. – Арк. 33 зв.

Таблиця 4.84

Порівняння витрат і прибутків освітньо-організаційного відділу

№ п/п	Назва	Витрати	Прибутки
1.	З рахунку членів	-	17,53477
2.	З рахунку організації	25,91782	-
3.	З рахунку “Народної Просвіти”	5,97968	-
4.	З рахунку “Аматорського театру”	2,95609	-
5.	З рахунку театральної комісії	-	45,15
6.	Витрати	-	17,27367
7.	Всього	34,85359	34,85359
8.	В. Інші агенти Товариства	-	-
9.	VIII. Дім у Львові	-	-
10.	Оборот	6637	33,87801
11.	Прибуток	27,24101	-
12.	Всього	33,87801	33,87801
13.	IX. Інші	-	-
14.	Відсотки	26,44744	11,13210
15.	Витрати	-	15,31534
16.	Всього	26,44744	26,44744
17.	X. Чужі (переходові)	-	-
18.	Оборот	3,45223	3,45223
19.	Нерухомість	-	-
20.	XI. А. Нерухомість	-	-
21.	З балансу 1 липня 1926	35000	-
22.	До балансу 30 червня 1927	-	35000
23.	XII. Адміністрація маєтків	-	-
24.	а) Миловання-оборот	94,66742	94,66742

Продовж. табл. 4.84

25.	б) Угерці-оборот	6,22125	6,22125
26.	в) Грабовець-оборот	213,16	213,16
27.	Рахунок витрат і прибутків	1,35816	-
28.	Всього	102,46069	102,4069
29.	XIII. Вірителі	-	-
30.	З балансу 1 липня 1926	-	211,42450
31.	Оборот	157,66376	438,54875
32.	До балансу 30 червня 1927 р.	492,30949	-
33.	Всього	649,97325	649,97325
34.	XIV. Боржники	-	-
35.	З балансу 1 липня 1926 р.	8,60786	-
36.	Оборот	8,97507	-
37.	До балансу 30 червня 1927 р.	-	11,34592
38.	Всього	17,58293	17,58293
39.	XV. Фонд "Учітєся"	-	-
40.	З балансу 1 липня 1926 р.	-	7,77330
41.	Оборот	583,60	-
42.	До балансу 30 червня 1927 р.	12,81597	-
43.	Всього	13,39957	13,39957
44.	XVI. Льокації	-	-
45.	З балансу 1 липня 1926 р.	6502,41	-
46.	Оборот	40,27629	38,24810
47.	До балансу 30 червня 1927 р.	-	8,53060
48.	Всього	46,77870	47,77870
49.	XVII. Кошти транспорту	-	-
50.	З балансу 1 липня 1926 р.	11,09412	-
51.	Оборот	844,30	1,95371
52.	До балансу 30 червня 1927 р.	-	9,98471
53.	Всього	11,93842	11,93842
54.	XVIII. Каса	-	-
55.	З балансу 1 липня 1926 р.	1,22763	-
56.	Оборот	373,48444	368,01901
57.	До балансу 30 червня 1927 р.	-	6693,06
58.	Всього	374,71207	374,71207
59.	XIX. Переплетня	-	-
60.	З балансу 1 липня 1926 р.	5,60424	-
61.	Оборот	24,58348	22,74120
62.	До балансу 30 червня 1927 р.	-	11,55306
63.	Прибуток	-	4,10654
64.	Всього	34,29426	34,29426
65.	Порівняння прибутків і витрат	-	-
66.	З рахунків адміністрації будинку	-	15,31534

Продовж. табл. 4.84

67.	З інших рахунків (відсотки	15,31534	-
68.	З рахунків адміністрації Грабовець	-	1,35816
69.	З рахунків переплетні	-	4,10654
70.	Чистий прибуток	17,39037	-
71.	Всього	32,70571	32,70571
72.	А. Видавничий відділ	-	6,02046
73.	Б. Освітньо-організаційний відділ	17,27367	-
74.	В. Інші	-	17,93037
75.	Чистий прибуток до балансу	6,13716	-
76.	Всього	23,41083	23,41083

Зіставлення витрат і прибутків освітньо-організаційного відділу // Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 25. XII. 1926 року до 25. XII. 1927 (Касовий обіймає від 1. VII. 1926 до 30. VI. 1927.). – Львів, 1927. – С. 119 – 121.

*Таблиця 4.85***Список бібліотек**

Кількість бібліотек	Кількість книжок	Вартість	Загальна сума
200	200	520	104000
200	140	390	78000
300	400	220	66000
150	77	100	15000
850	817	1230	253000

Господарський стан Товариства “Просвіта” // Звідомлення з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 1-го липня 1931 до 30-го червня 1933. – Львів, 1933. – С. 23.

*Таблиця 4.86***Касовий стан філій і читалень (1933 – 1935 рр.)**

Рік	Прибуток	Витрати	Залишилося
Філії			
1933	148,02079	142,09231	5,92848
1934	186,15752	179,89794	6,25958
1935	227,15251	218,65261	8,49990
Читальні			
1933	550,98690	453,97690	97000
1934	666,91391	583,36261	83,55130
1935	844,84339	740,38664	104,45675

Товариство “Просвіта” в рр. 1933 – 1935. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1933 р. до 31. грудня 1935 року. – Львів, 1936. – С. 69.

Таблиця 4.87

Витрати читалень (1933 – 1935 рр.)

Роки	На книжки	На пресу
1933	41,98350	39,84145
1934	51,52873	48,82892
1935	62,48824	54,37484
Всього	156,00047	143,04521

Товариство “Просвіта” в рр. 1933 – 1935. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1933 р. до 31. грудня 1935 року. – Львів, 1936. – С. 69.

Таблиця 4.88

Стан каси читальні “Просвіти” у Немирові Рава-Руського повіту
(станом на 1924 р.)

№ п/п	Каса			
	прибутки	сума	витрати	сума
1.	З попереднього звітного року	30,84	відбудова будинку	221,39
2.	Пожертвування	180,66	театральні вистави	42,05
3.	Членські внески	141,61	адміністрація та інші	196,39
4.	Оренда театральної зали	251,50	бібліотека	95,04
5.	Вистави, забави	695,00	пожертвування	366,96
6.	Інвентар	69,02	допомоги	80,11
7.	Різні	877	інвентар	54,93
Всього		2245,63	-	1016,70

З діяльності Читалень // Народня Просвіта. – 1926. – Ч. 1 – 2. – С. 57 – 58.

Таблиця 4.89

Борги читалень на кінець 1938 р.
(дані надіслані кожній читальні через філію 18 квітня 1939 р.)

№ п/ п	Назва філії	Кількість читалень	Борги за внески	Борги за книжки	Борги Головному відділові	Всього
1.	Белз	32	2078,75	1270,46	281,60	3858,81
2.	Богородчани	24	3934,35	553,80	209	4697,35
3.	Болехів	19	1835,40	775,23	157,50	2768,13
4.	Борщів	42	3387,80	1282,35	283	4953,15
5.	Броди	48	5799	1076,25	301,50	7176,75
6.	Бурштин	42	5011,48	3510,07	279,80	8791,35
7.	Буськ	20	2259,35	1342,68	99	3700,68
8.	Бучач	52	1502,55	4769,80	337	6609,35
9.	Войнилів	23	1607,95	3290,85	188,50	5087,30
10.	Галич	33	5440	158,90	314	5,91315

Продовж. табл. 4.89

11.	Глиняни	19	2911,18	1109,75	123	4143,93
12.	Городок Ягайл.	36	1925,80	1966,44	191,50	4083,74
13.	Гусятин	36	2874,90	1644,50	219	4738,40
14.	Делятин	35	4338	971,04	200	5509,04
15.	Добромиль	47	2579,10	387,20	324	3290,30
16.	Долина	36	3928,65	600,46	196,0	4725,61
17.	Дрогобич	69	6877,35	1169,70	416,8	8463,85
18.	Жидачів	19	1609,85	524,75	139,50	2274,10
19.	Жовква	52	4739,40	2270,20	261,50	7271,10
20.	Журавно	24	1941,72	1233,05	200,50	3285,27
21.	Заліщики	25	1402,83	417,97	125,90	1946,70
22.	Збараж	40	4571,25	1441,28	294	6306,53
23.	Зборів	62	8828,65	4178,80	498,40	13,50285
24.	Золочів	84	14440,75	1932,55	603,90	16,98720
25.	Калуш	50	3149,09	6386,11	420,70	9955,90
26.	Камінка Стр.	29	4019,84	818,80	276,50	5115,14
27.	Коломия	98	14,28095	3182,92	748	18,21187
28.	Комарно	35	4353	589,90	219,40	5162,30
29.	Копичинці	47	2486,11	2492,60	294,50	5273,21
30.	Краковець	17	2390,30	199,50	145,50	2735,30*
31.	Кути	16	2513,75	294,25	145,50	2953,75*
32.	Лісько	13	1681,50	42,20	108,50	1832,20
33.	Підкамінь	22	3613,40	335,90	180	4128,40*
34.	Радехів	43	4476,99	1747,44	335,50	6559,93
35.	Рогатин	47	6326,70	621,50	372,50	7320,70
36.	Самбір	58	7497,90	1626,92	431,50	9556,32
37.	Снятин	51	7491,80	1647,08	401	9539,88
38.	Сокаль	59	2337,15	1330,95	483,50	4151,60
39.	Станіславів	48	5362,90	3112,03	396,50	8871,43
40.	Судова Вишня	18	1772,70	870,90	154,50	2798,10
41.	Сянік	35	3066,65	26,35	283,35	3116,35
42.	Теребовля	52	3904,05	2300,59	503	6707,64
43.	Тернопіль	88	9311,55	2039,95	804,30	12,15580
44.	Тисмениця	13	2278,57	277,72	93	2649,29
45.	Товмач	35	6201,60	998,55	300	7500,15
46.	Товсте	29	3175,15	1099,32	171	4445,47
47.	Устріки	21	1756,90	162,88	172	2091,78
48.	Ходорів	30	3768,67	594,79	212,64	4576,10
49.	Яворів	37	6632,70	813,05	287,75	7733,50
Всього		1880	21005,09	70510,08	14186,04	295226,87

Примітка: у архівній справі подано суми 3162 зл. (2735,30* – автор), 3301,70 зл. (2953,75* – автор), 4370,30 (4128,40* – автор)

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6359. – Арк. 3 – 59 зв.

Таблиця 4.90

Стипендії “Просвіти” на 1920 – 1921 рр.

№ п/п	Назва	Сума (кр.)
	Вищі навчальні заклади	
1.	Одноразова допомога із стипендійного фонду ім. Т. Шевченка для бідних літераторів, акторів, талановитої молоді.	300
2.	Дві постійні допомоги з стипендійного фонду ім. С. Сас-Дубравського для юнаків і дівчат, нащадків родини фундатора і його дружини.	по 270
3.	Одна постійна допомога із стипендійного фонду ім. о. П. Лешкович-Бачинського призначена для студентів політехніки, рільничої академії, гірничої академії, вищої школи торгівельної.	300
Всього		1140
Середні навчальні заклади		
4.	Десять одноразових допомог із стипендійного фонду ім. о. С. Новосада призначена для учнів середніх шкіл.	по 240
5.	Десять одноразових допомог із стипендійного фонду ім. о. С. Новосада для учениць середніх шкіл.	по 240
6.	3 постійні допомоги із стипендійного фонду ім. І. Гофрика, призначені для вбогих і чесних учнів українців.	250, дві по 200
7.	Одна одноразова допомога із стипендійного фонду ім. М. Спожарського у розмірі призначена для вбогих учнів, синів священиків Галичини і Буковини.	180
8.	Одна постійна допомога із стипендійного фонду ім. С. Сас-Дубравського для молоді, нащадків роду фундатора і його дружини.	240
9.	Одна постійна допомога із стипендійного фонду ім. Ф. Фронца у розмірі призначена для учнів нижчої гімназії у Перемишлі, за виключенням синів священиків і дяків.	180
10.	Одна одноразова допомога із стипендійного фонду ім. Й. Шаховського, призначена для міщанського сина Шуховського з Миколаєва.	200
11.	Одна одноразова допомога із стипендійного фонду ім. Т. Качали, призначена для сина селянина, учня середньої школи.	20
12.	Одна постійна допомога із стипендійного фонду ім. Миколи Зайця, ризначена для учнів-українців, першість мають свояки фундатора з громади Годині Мостиського повіту.	100

Продовж. табл. 4.90

13.	Одна постійна допомога аж до закінчення середньої школи із стипендійного фонду ім. Павла Лешкович-Бачинського, призначена для учнів з парохій Глиняни, Заставє, Красне.	350
14.	Одна постійна допомога із стипендійного фонду ім. Гаврила і Анни Бачинських, призначена для учнів, першість мають родичі фундаторів.	200
15.	Одна постійна допомога із допомогової фундації ім. Семена Наливайка для незаможної молоді. Першість мають його сини, їх нащадки.	відсутні дані
Всього		6920
Народні школи		
16.	Дві постійні допомоги із стипендійного фонду ім. Степана Сас-Дубравського, призначені для молоді, нащадків його брата і сестри.	120
Всього		120

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 166. – Арк. 11 – 12.
Таблиця 4.91

Стипендії “Просвіти” на 1928 р.

№ п/п	Назва	Сума (зл.)
1.	Одна стипендія, призначена для вбогих українських літераторів й акторів, молоді вищих шкіл, а також після закінчення вищої школи на наукові студії.	500
2.	Десять стипендій, призначені для молоді середніх шкіл або вищих фахових шкіл, родом з Ярославщини.	по 200
3.	Одна стипендія із фонду ім. К. Валецького, призначена для селянських дітей-учнів середніх шкіл або школярів Зборівського повіту.	300
Всього		2800

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 166. – Арк. 13.
Таблиця 4.92

Стипендії “Просвіти” на 1937 – 1938 рр.

№ п/п	Назва	Сума (зл.)
	1937	
1.	З фонду ім. А. Книгиницького виплачено дві стипендії по 150 зл., п'ять стипендій по 100 зл.	800
2.	З фонду ім. К. Валецького виплачено дев'ять стипендій по 100 зл.	900
3.	З фонду Малицьких з Шляхтинців виплачено дві стипендії по 300 зл., дві стипендії по 200 зл.	1000
1938		

Продовж. табл. 4.92

4.	З фонду ім. А. Кнігиницького виплачено сім стипендій по 100 зл., дві стипендії по 50 зл.	800
5.	З фонду Малицьких з Шляхтинців виплачено шість стипендій по 200 зл.	1200
6.	З фонду ім. К. Валецького виплачено дев'ять стипендій по 100 зл.	900
Всього виплачено сорок чотири стипендії на загальну суму		5600

Подано на основі Стипендійні допомоги // Товариство “Просвіта” в рр. 1936 – 1938. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1936 р. по 31. грудня 1938 р. XLIX. Загальні збори “Просвіти” 8 червня 1939. – Львів, 1939. – С. 14.

*Таблиця 4.93***Стипендії “Просвіти” на 1939 р.**

№ п/п	Назва
1.	Чотири одноразових виплати для українських студентів вищих шкіл з фонду Ліни і Миколи Малицьких з Шляхтинців.
2.	Шість одноразових виплати з фонду ім. А. Кнігиницького для учнів середніх і вищих шкіл. Першість має внучка з с. Грабіці Станиславівського повіту або незаможні учні.
3.	Дев'ять одноразових виплат з фонду ім. К. Валецького для учнів середніх шкіл. Першість має родина Федора Валюка із Зборівського повіту.
4.	Одна одноразова виплата з фонду ім. о. С. Новосада для учнів середніх шкіл.
5.	Одна одноразова виплата з фонду ім. П. Будзиновського для учениць з Гусакова.

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 166. – Арк. 15.

*Таблиця 4.94***Відомості щодо виплати зарплати службовцям Головного відділу за січень 1928 р.**

№ п/п	Службовці	Зарплата	Внески на “Супругу”	Внески на “Рідну школу”
1.	Магальяс	379,50	3,40	1
2.	Павлик	351,99	3	1
3.	Підкович	264	2,40	1
4.	Петрик	286	2,60	1
5.	Чабанівна	257,40	2,10	1
6.	Дорошенко	218	1,80	1
7.	Лоїк	159,61	1,45	0,50
8.	Таранович	208,40	1,45	0,50
9.	Брилинський	198	1,80	0,50
10.	Сеник	112,75	1	0,50
11.	Королик	118,80	-	-

Продовження табл. 4.94

12.	Івасик	127,871	1	-
13.	Стасів	55	-	-
14.	Матковська	112,75	1	1
15.	Полюга	162,75	1,10	1
16.	Корецький	120	1	-
17.	Хом'як	418	-	-
Всього		3550,82	25,10	10

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7372. – Арк. 1.

Таблиця 4.95

Українські кооперативи-члени “Просвіти” (станом на 1933 р.)*

Групи кооператив	Кількість кооператив	Члени “Просвіти”	Відсотки
Міські споживчі	134	36	26,9
Господарсько-споживчі	2276	285	12,5
Споживчо-молочарські	215	30	14
Районні молочарні	99	50	50,5
Разом	2724	401	14,7
Решта кооператив (кредитові і т. п., повітові Союзи, Централі)	476	70	14,7
Разом	3200	471	14,7

Таблиця 4.96

Виплата членських внесків кооперативами-членами “Просвіти”**

Групи кооператив	Кооперативи, які заплатили внесок	Загальна сума виплачених внесків	Кооперативи, які виплатили внески “Просвіт”	Сума виплачених внесків	Відсотки до загальної суми внесків
Кредитові	130	38164	72	5206	13,6 %
Міські споживчі	36	6299	20	904	14,4 %
Господарсько-споживчі	936	46907	357	8471	18 %
Споживчо-молочарські	103	7021	53	1194	17 %
Районні молочарні	38	3836	28	783	20,4 %
Різні	13	18158	8	6119	33,7 %
Разом	1256	120,455	538	22677	19 %

* Подано на основі Жук А. Як українські кооперативи виконують статуткові приписи про членство в “Просвіті” і як матеріально спмагають “Просвіті” // Життя і знання. – 1933. – Ч. 6 (69). – С. 173.

Таблиця 4.97

Стипендійні фонди “Просвіти”

№ п/п	Назва фонду	Рік заснування	Початковий капітал	Мета створення фонду	Коли увійшов у життя	Стан фонду на 1939 р.	Примітки
1.	Фонд ім. о. Павла Ляшкевича	1920	13779 кр.	а) одна стипендія для студентів-українців, слухачів політекономіки, рільничої, гірничої академії або вищої торгівельної школи; б) щорічні відсотки становлять одну стипендію для учнів народних шкіл українців з Глинян або Красного	Не увійшов	Капітал складався з 4,5 % у заставних паперах	Головний відділ ухвалив опікуватися фундацією 8 червня 1920 р.

Продовж. табл. 4.97

2.	Фонд ім. Петра Беднарчука	1914	3000 кр.	На промислову школу	Не увійшов	Після 1923 р. відсутні дані	Головний відділ ухвалив опікуватися фундацією від 1 червня 1914 р.
3.	Фонд ім. Петра Будзиновського	1913	20000 кр.	На стипендії для українських міщанських дівчат з Гусакова	Не увійшов	У 1927 р. у листі від В. Яновича, що фонд знаходиться у міщанській касі Станиславова в сумі 3119,49 зл.	Відсутні дані
4.	Фонд ім. Кирила Валецького	-	-	Для учнів народних шкіл, родичів з Олексинець Борщівського повіту	Діяв у 1936/39. У 1938 р. було 9 стипендій	Діяв у 1939 р., виділено 2 стипендії по 50 зл.	Відсутні дані
5.	Фонд ім. Івана Верхратського	1912	6000 кр.	Для студентів філософії, першість мають сироти по священиках, професорах, урядниках	Відсутні дані	Відсутні дані	Відсутні дані

Продовж. табл. 4.97

6.	Фонд громади Вислока Горішнього	1918	2000 кр.	Для учнів-українців з парохії Вислок Горішніх Сянокського повіту	Мав увійти у життя, коли основний капітал зросте до 5000 кр.	Відсутні дані	Ухвалено з нагоди відродження Української державності
7.	Фонд ім. Григорія і Юлії Врецьонів	1902	6000 кр.	Для учнів народних шкіл до закінчення вищої школи	Не увійшов	Відсутні дані	Відсутні дані
8.	Фонд ім. Івана і Єфемії Врецьонів	1909	2000 кр.	Для бідних учнів-українцям, сином священиків і вчителів	Мав увійти, коли зросте до 8.000 к., не увійшов	Відсутні дані	Відсутні дані

Продовж. табл. 4.97

9.	Фонд ім. Івана Галана	1919	2515 кр.	На видання дешевих книжок імені фундатора	Не увійшов	Відсутні дані	У 1922 р. поділено між ріднею
10.	Фонд ім. Івана Гофрика	1914	1729031 кр.	Для учнів-українців народних шкіл Галичини	Діяв до 1918	Відсутні дані	Призначали 4 стипендії по 200 кр., 2 по 250 кр. з них постійних 2
11.	Фонд ім. Івана Горбельського	1910	2000 кр.	На утримання українців при греко-католицькій церкві у Порохнику	Не увійшов	Відсутні дані	У 1910 р. збільшено фонд до 500 кр. на проведення Конгресу 1909 р.
		1908	149838 кр.	Для дітей міщан з Порохника	Не увійшов	Відсутні дані	Відсутні дані
		1900	211260 кр.	На утримання учнів з Порохника	Не увійшов	Відсутні дані	Відсутні дані
		1901	2000 кр.	На допомогу читальні у Порохнику	Не увійшов	Відсутні дані	Відсутні дані

Продовж. табл. 4.97

12.	Фонд ім. Іллі і Марії Гробельських	1909	3200 кр.	На утримання захоронки при церкві у Порохнику	Не увійшов	Відсутні дані	Відсутні дані
13.	Фонд ім. Євзебія Грушкевича	1890	5000 кр.	Для учнів і студентів університету, першість має рідня	Не увійшов	Відсутні дані	Відсутні дані
14.	Фонд ім. о. Петра Гіля	1903	2000 кр.	Відсутні дані	Діяв до 1895 р.	Від 1904 р. відсутні дані	Відсутні дані
15.	Фонд ім. Теофіла Дембіцького	1915	20000 кр.	Відсотки виділятимуться на 2 стипендії для студентів університету, політехніки або торговельної академії	Не увійшов	На 1938 р. складав 2285,20 зл. з них цінні папери на суму 1541,93 зл., готівка 685,09 зл. і купони на 58,18 зл.	У війні акти пропали, ухвалу сенату видано у 1925 р.

Продовж. табл. 4.97

16.	Фонд ім. Михайла Дорундяка	1910	2000 кр.	На популярні праці правничого змісту	Не увійшов	Відсутні дані	Відсутні дані
17.	Фонд ім. Проця Дриндриристого	1910	3000 кр.	На стипендії	Не увійшов	У 1926 р. становив 2691 зл., надалі відсутні дані	Фонд контролювала політична влада
18.	Фонд ім. Степана Дубравського	1890	2000 кр.	На видання праць з історії, географії, етнографії, господарства і права	Діяв до 1917 р.	Відсутні дані	У 1909 р. було видано А. Чайковського “Образ гонору”, далі “О ліченню домашних звірят” та інші
19.	Фонд ім. о. Йосифа Залуцького	1908	8000 кр.	Для студентів права, медицини, філософії, фармакології	Діяв до 1910 р.	Відсутні дані	Відсутні дані

Продовж. табл. 4.97

20.	Фонд ім. Миколи Зайця	1913	24000 кр.	Для морального студента-українця	Діяв у 1914-1917 рр.	Відсутні дані	Відсутні дані
21.	Фонд ім. о. Івана Зайця	1929	500 дол. США	Для учнів українських гімназії Галичини	Не увійшов	Відсутні дані	Відсутні дані
22.	Фонд ім. Теодора Качали	1897	6000 кр.	Відсотки становлять одну допомогу для учня або студента університету	Діяв у 1897-1917 рр.	Відсутні дані	Відсутні дані
23.	Фонд ім. Антона Кнігиницького	1915	100 моргів поля у Грабівці	Кілька стипендій для учнів середніх шкіл і студентів університету	Діяв від 1938 р.	З винайму виплачували стипендії	Заборгувала "Просвіта" до фонду 30000 зл.
24.	Фонд ім. Модести Куницької	1903	4000 кр.	Для бідних учениць шкіл Галичини з Букавина	Діяв у 1904-1917 рр.	Відсутні дані	Відсутні дані

Продовж. табл. 4.97

25.	Фонд ім. Ліни і Миколи Малицьких	1936	-	Для учнів середніх і вищих шкіл	Діяв у 1936–1939 рр.	Відсутні дані	Фонд не мав закладного капіталу, фундатори давали готівкою щороку 1000-1200 зл., які ділилися на 50-200 зл.
26.	Михайлова премія	1888	500 крб.	За написання історичної повісті, драми або трагедії з епохи дружинно-вічевої, русько-литовської або козацької	Діяла у 1888-1918 рр. до вичерпання	Відсутні дані	Фундатором був граф М. Тишкевич. Премією було нагороджено повість О. Маковея “Ярошенко” 700 кр. і О. Назарука “Князь Ярослав Осмомисл” 200 кр. У 1918 р. перестала діяти.

Продовж. табл. 4.97

27.	Фонд ім. Ольги з Гузарів Левицької	1905	600 кр.	Для учнів 7-8 кл. української гімназії, сиріт	Діяв	Невідомо, однак було вичерпано і не діяв	Відсутні дані
28.	Фонд Леонідів	?	110 крб.	На видання книжок історичного змісту	Відсутні дані	Відсутні дані	Відсутні дані
29.	Фонд ім. Семена Наливайка	1918	6000 кр.	Дві стипендії для учнів народних шкіл і студентів до закінчення навчання	Відсутні дані	Відсутні дані	Головний відділ ухвалив рішення опікуватися фондацією 10 вересня 1918 р.
30.	Фонд ім. о. Станислав Новосада	1904	біля 100 тис. кр.	Для учнів середніх шкіл, сиріт по священиках	У 1908 роздано 20 стипендій по 240 кр.	Відсутні дані	Відсутній фондаційний акт

Продовж. табл. 4.97

31.	Фонд ім. Миколи Пенюти	1910	Поле і город з будинками	Для читалень у Східниці, Личківцях, Трибухівцях і українську гімназію в Копичинцях	Реалізовано до 1926 р.	Відсутні дані	Відсутні дані
32.	Фонд ім. о. Олександра Саноцького	1909	600 кр.	Для студента, який спеціалізується на виробництві мила і свічок	Відсутні дані	Відсутні дані	Відсутні дані
33.	Фонд ім. о. Анатолія Сінкевича	1906	9000 кр.	Одна стипендія для учня середніх шкіл	Діяв у 1907-1908 рр.	Відсутні дані	Відсутні дані
34.	Фонд ім. Андрій Скородинський	1912	989,39 кр.	На видання книжок імені фундатора і його дружини	Не увійшов	Відсутні дані	Відсутні дані

Продовж. табл. 4.97

35.	Фонд ім. Михайла Стожарського	1898	2000 кр.	На допомогу учням нижчої гімназії синам священників Галичини і Буковини	Діяв у 1908-1918 рр.	Відсутні дані	Фундатор не доповнив основний капітал до 1000 кр.
36.	Фонд ім. Осипа Стеткевича	1905	200 кр.	Допомога учням середніх шкіл	Не діяв	Відсутні дані	Відсутні дані
37.	Фонд ім. о. Івана Стрийського	1917	9000 кр.	Для учнів Перемиської української гімназії аж до закінчення університету	Не діяв	Відсутні дані	Фонд контролювало воєводство. Затверджено 12 червня 1922 р. 1493,06 зл.
38.	Премія Вікторії з Качалів	1905	164,35 кр.	На книжки	Діяв до 1910 р.	Вичерпано	Відсутні дані

Продовж. табл. 4.97

39.	Фонд ім. Петра Сушкевича	1914	163910 кр.	Для українських ремісників	Не діяв	Відсутні дані	Відсутні дані
40.	Фонд ім. Олександра Темницького	-	Відсутні дані	Відсутні дані	Відсутні дані	Відсутні дані	Відсутні дані
41.	Фонд ім. Олександра Терлецького	1916	10000 кр.	Для студентів-українців гірничої академії	Діяв з 1916 р.	Капітал втратив вартість	Відсутні дані
42.	Фонд ім. Івана Череватенка	1900	400 крб.	На премії за науково-популярні книжки	Діяв у 1905–1917 рр.	Капітал доповнено до 1000 крб. і про нього невідомо	Відсутні дані

Продовж. табл. 4.97

43.	Фонд ім. о. Маркіяна Шашкевича	1893	10 кр.	Допомога українським письменникам	Не діяв	Фонд доповнено до 36 зл., дані відсутні	Відсутні дані
44.	Фонд ім. Тараса Шевченка	1895	2500 кр.	Допомоги для письменників і акторів-українців.	Діяв від 1895 р.	Відсутні дані	Фонд поповнювався прибутками з вечорниць на честь Шевченка, які призупинили його
45.	Фонд ім. Андрія Шеліги	1911	1200 кр.	Для учнів-українців	Не діяв	Відсутні дані	Відсутні дані
46.	Фонд ім. о. Йосифа Шуховського	1902	1000 кр.	Учневі гімназії, міщанському синові з Миколаєва	Не діяв	Відсутні дані	Відсутні дані

Продовж. табл. 4.97

47.	Фонд ім. Франца Фронца	1870	1716 кр.	Для учнів вищої гімназії у Перемишлі, не синам священиків і дяків	Діяв у 1879–1920 рр.	Капітал здвевальвовано	Фонд контролювало воєводство. Дані на 861 зл. втрачено
48.	Фонд ім. Йосифа Білінського	1918	2399,40 кр.	Допомога для учнів будь-яких шкіл	Не діяв	Відсутні дані	Фонд заснували пересенці з табору у Гмінді
49.	Фонд ім. Григорія Крайківського	1912	-	Для українців, які себе присвятили рідному промислові	Не діяв	Відсутні дані	Фундатор зобов'язався внести суму 1000 дол. США, незначну суму надіслав
50.	Фонд ім. Павла Рудика	1912	-	Для 5 учнів торговельних шкіл, які присвятили себе торгівлі	Не діяв	Відсутні дані	Фундатор зобов'язався упродовж 10 років скласти основний капітал у 10 тис. кр., але з причин війни цього не зробив

Подано на основі ЦДАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7112. – Арк. 4 – 11.

Таблиця 4.98

Дані щодо обороту маєтку у Тисковій (1933 – 1938 рр.)

Роки	Назва	Сума
1933	Оборот	2251,85
1934	Оборот	4558,75
1936	Оборот	6005,96
1938	Оборот	6818,41

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7142. – Арк. 10.

Таблиця 4.99

Дані щодо назв стипендійних фондів, кількості сум, зростання відсотків на 20 червня 1926 р.

№ п/п	Назва фонду	Стан на 31 грудня 1920 р. (у кр.)	Стан на 20 червня 1926 р. 15 % (у зл.)
1.	Фонд ім. Т. Шевченка	12993,94	1949,08
2.	Фонд ім. Франца Фронда	5740,12	861
3.	Фонд ім. Ст. Дубравського	6510,24	976,53
4.	Фонд Леонідів	1474,13	221,11
5.	Фонд ім. М. Шашкевича	227,68	34,15
6.	Фонд ім. О. Огоновського	3578,87	536,83
7.	Фонд ім. Є. Грушкевича	13141,55	1971,23
8.	Фонд акторів української сцени	5607,78	841,16
9.	Фонд ім. Т. Качали	7071,77	1060,76
10.	Фонд ім. О. Шуховського	5411,40	811,71
11.	Фонд ім. о. Гробельського	2953,59	443,03
12.	Фонд ім. І. Череватенка	5890	883,50
13.	Фонд ім. Григорія і Юлії Тацюнів	6000	900
14.	Фонд ім. Модести Куницької	4154,59	623,18
15.	Фонд ім. М. Спожарського	5001,59	750,23
16.	Фонд ім. П. Гіля	2828,90	424,33
17.	Фонд ім. В. Барвінського	5500,65	825,09
18.	Фонд ім. о. С. Новосада	124105,56	18615,83
19.	Фонд запом. С. Дубравського	2430,45	364,56
20.	Фонд Ольги з Гузарів Лев	612,76	91,91
21.	Фонд ім. О. Стеткевича	365,68	54,85
22.	Фонд А. Сенкевича	9315,28	1397,29
23.	Фонд ім. М. Дорундяка	2972,16	445,82
24.	Фонд ім. о. Гробельського	3079,54	461,93
25.	Фонд ім. о. Залуцького	10268,60	1540,29
26.	Фонд ім. І. Верхратського	6266,59	939,98
27.	Фонд ім. Івана і Євфемії Врецьоні	3628,85	544,32
28.	Фонд ім. М. Зайця	3478,35	521,75
29.	Фонд ім. А. Шеліги	1652,75	247,91
30.	Фонд ім. о. Гробельського	2684,32	402,64

Продовж. табл. 4.99

31.	Фонд ім. Іллі і М. Гробельського	6157,85	923,67
32.	Фонд ім. П. Рудика	642,94	96,44
33.	Фонд ім. О. Терлецького	10381,19	1557,17
34.	Фонд ім. С. Дубравського	70676,11	10601,41
35.	Фонд ім. П. Лешкових Бачинських	7679,14	1151,76
36.	Фонд ім. П. Лешкових Бачинських	6708,21	1006,23
37.	Фонд ім. Гаврила і Анни Бачинських	6126,95	919,04
38.	Фонд ім. о. І. Зайця	5151,69	772,75
39.	Фонд ім. Й. Білинського	3285,80	492,87
40.	Фонд ім. С. Наливайка	6702,07	1005,31
41.	Фонд громади Вислок Горішніх	2136,6	320,48
42.	Фонд ім. І. Гофрика	24181,07	3627,16
43.	Фонд ім. о. І. Стрийського	9953,76	1493,06
Всього		41295993	6250935

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7111. – Арк. 1 – 1 зв.

Таблиця 4.100

**Дані щодо кількості осіб, прибутків з оренди маєтку у Грабівцях
Богородчанського повіту (1921 – 1924 рр.)**

№ п/п	Назва	Рік	Кількість осіб	Сума
1.	Прибуток з оренди	1921 – 1922	34	25900
2.	Прибуток з оренди	1922 – 1923	31	1066,50
3.	Прибуток з оренди	1923 – 1924	16	17127,505
Всього			81	18219,905

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7144. – Арк. 3 – 5.

Таблиця 4.101

Облік прибутків і витрат маєтку у Грабівцях (1919 – 1931 рр.)

№ п/п	Назва	Прибутки	Витрати
1.	До 31 грудня 1919	8543	8543
2.	До 31 грудня 1920	6564	6564
3.	До 31 грудня 1921	9625	9625
4.	До 31 грудня 1922	13794	13794
5.	До 31 грудня 1923	18415	18415
6.	До 31 грудня 1924	21666	21666
7.	До 31 грудня 1925	31010	31010
8.	До 31 грудня 1926	36534	36534
9.	До 31 грудня 1927	50474	50474

Продовж. табл. 4.101

10.	До 31 грудня 1928	68872	68872
11.	До 31 грудня 1929	92222	92222
12.	До 31 грудня 1930	56528	56528
13.	До 30 квітня 1931	1281	1281
Всього		2815508	2815508

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7142. – Арк. 9.

*Таблиця 4.102***Дані щодо обороту коштів закордонного відділу (на 1 травня 1929 р.)**

№ п/п	Назва	Сума (дол.)
1.	Внески	1141,80
2.	Дар	477,04
3.	Книжки	694,01
4.	Журнал	84,50
5.	Інше	2422,25
Всього		4789,61

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 364. – Арк. 62.

*Таблиця 4.103***Дані щодо загального обороту коштів закордонного відділу (на 1929 р.)**

№ п/п	Назва	Сума (дол.)
1.	Внески	1623,60
2.	Дар	1069,67
3.	Книжки	492,13 дол., 80 фр., 9,60 зл.
4.	Журнал	99,25
5.	Відзнаки	10,55
6.	Організація	200
7.	Інше	98,10 дол., 45,78 зл.
8.	Інших установ	202,70

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 364. – Арк. 66.

*Таблиця 4.104***Стан парцеляції маєтку в Угерцях Винявських на 30 листопада 1932 р.**

№ п/п	Оборот	Поле і городи	Луки	Ліс	Сума (дол.)	Сума (зл.)	Не доплачено
1.	Продано	147,7	11	43,75	1963350	72266,76	47943
2.	Даровано	1,5	-	3	340	-	-
3.	Залишилося	13 ³ / ₄	11	8	3500	-	-
Всього		161,1	22	43,75	19977	72266,76	47943

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7314. – Арк. 69.

Таблиця 4.105

Заборгованість орендарів земельних ділянок станом на 31 грудня 1936 р.

№ п/п	Назва	Кількість осіб	Сума
1.	Борги за поле і ліс	64	29836,45
2.	Борги за адміністрацію	32	1235,58
3.	Борги за користування	9	1843,45
Всього		105	32815,48

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7323. – Арк. 1 – 2, 2 зв, 3.

Таблиця 4.106

Звіт з ревізії маєтку у Милованні (станом на липень 1926 р.)

№ п/п	Назва	Площа
1.	Пасовище	52 га
2.	Поле	67 га
3.	Площа під будинками і город	2 ³ / ₄ га
4.	Сад	3 ¹ / ₂ га
5.	Ліс	3 ¹ / ₂ га
6.	Дороги і рови	1 ¹ / ₄ га
7.	Шкілка	1 ¹ / ₄ га
Всього		137 ¹/₄ га
Опис після кадастру		
8.	“Лазки”	77 га
9.	Орне поле	27 га
10.	Пасовище	біля 50 га
11.	Будинки, забудови, сад, шкілка, город	60 га

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 112. – Арк. 26 – 37.

Таблиця 4.107

Борги Миловання на 6 червня 1934 р.

№ п/п	Борги	Сума
1.	Бачинський	1848,34
2.	Дрібні	256,30
Всього		5881,36
4.	Виплачено	487,75
5.	Відсотки за 1926 – 1927	755,17
6.	Дрібні	549
7.	Банк	2000
8.	Товмач за засіви	500
9.	Брилинський	500
Всього		6149,28

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 118. – Арк. 3.

Таблиця 4.108

Заробітна плата персоналу Миловання

№ п/п	Назва	Оплата
1.	Директор	3840 зл. або 20 діжок збіжжя (5 діжок пшениці, 8 діжок жита, 7 діжок кукурудзи), 3 л молока щоденно, 1 морг поля, безкоштовне помешкання, місячна зарплата 230 зл.
2.	Інспектор рільництва і садівництва	1200 зл. на рік.
3.	Чотири практиканти	по 45 зл. – 2160 зл.
4.	Пастух	320 зл.
5.	Слуга	540 зл.
Всього		8060

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 112. – Арк. 30.

Таблиця 4.109

Щомісячні витрати коштів господарсько-садівничої школою у Милованні на 1932 р.

№ п/п	Назва	Сума
1.	Щомісячна зарплата управителя	360
2.	Щомісячна зарплата Я. Раковського	250
3.	Щомісячна зарплата І. Каблака	200
4.	Соціальне забезпечення (оплачує "Просвіта")	78
5.	Каса хворих (оплачує школа)	48
6.	Щомісячна оплата шкільного сторожа	48
Всього		984

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7201. – Арк. 3.

Таблиця 4.110

Кошти загальної адміністрації Миловання

№ п/п	Назва	Винен	Має	Винен зиски	Має страти
1.	Служба	1358,92	266,40	-	1092,52
2.	Кухня	6303,05	5479,42	-	823,63
3.	Персонал і адміністраційні видатки	4888,03	1233,15	-	3654,88
4.	Відсотки	10040,12	-	-	10040,12
5.	Вальоризація	19126,39	-	-	19126,39
6.	Школа	7554,53	4660,75	-	2893,78
7.	Землеплоди	897,55	3124,08	2226,53	-

Продовж. табл. 4.110

8.	Живий інвентар	1486,17	2486,93	1000,76	-
9.	Мертвий інвентар	448,37	106,10	-	342,27
10.	Ліс	-	550	550	-
11.	Пасовисько	70	1684,03	1614,03	-
12.	Найм	1366,16	-	-	1366,16
13.	Земля	133,60	263,15	129,55	-
14.	Всілякі	1,40	-	-	1,40
15.	Дари	-	621,80	621,80	-
16.	Шкілка	2223,18	338,60	-	1384,58
17.	Город	2223,17	2046,73	-	174,44
Разом		58120,64	23361,14	6142,67	40902,17
		-	34759,50	347,5950	-
Страта		58120,64	58120,64	40902,17	40902,17

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 112. – Арк.28 – 29.

Таблиця 4.111

**Кількість орендарів і прибутки з оренди маєтку у Грабівці
Богородчанського повіту (1921 – 1924 рр.)**

№ п/п	Назва	Рік	Кількість осіб	Сума
1.	Прибуток з оренди	1921 – 1922	34	25,900
2.	Прибуток з оренди	1922 – 1923	31	1066,0
3.	Прибуток з оренди	1923 – 1924	16	17,127505
Всього			81	18219,905

Подано на основі ЦДІА у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7144. – Арк. 3 – 5.

Таблиця 4.112

**Присуд мирового суду у справі розрахунку між “Просвітою” і А. Гап’яком
з приводу ліквідації контракту на маєток в Угерцях Винявських**

№ п/п	Назва	Сума
Рахунки “Просвіти”		
1.	За невибудовану стайню	18253
2.	За вирубані 4 га лісу	6000
3.	за вирубані 37 дубів	1850
4.	борг з відсотками	3463,23
5.	за незасіяні 10 га ріллі	750
6.	За оренду саду у 1930 р.	1500
7.	За оплату векселя	2200
Всього		34061,23
Рахунки А. Гап’яка		
1.	За добудову стайні	2000
2.	За хлів	3000
3.	За будинки	13000
4.	За невикористання інвентаря за 2 роки	2550

Продовж. табл. 4.112

5.	За половину штучних перегноїв	2130
6.	За 10 років утримання інваліда	1200
7.	За 2 роки утримання лісника	1080
8.	За повернення відсипу збіжжя за 2 роки	8157,60
9.	Повернення видатків	2500
10.	Повернення видатків на купівлю корови	400
Всього		36067,60

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7304. – Арк. 111.

Таблиця 4.113

Дані щодо фінансових питань акту передачі-прийому маєтку в Угерцях
Винявських (сума 1247,25 зл. з балансу 1931 р. складалася з)

№ п/п	Назва	Кількість	Сума (зл.)
1.	21 квітня 1931	164 кг вики	74,25
2.	12 травня 1931	100 кг жита	25
3.	2 червня 1931	300 кг жита	90
4.	9 червня 1931	350 кг жита	105
5.	30 червня 1931	270 кг лупку збіжжя	638
6.	30 червня 1931	270 кг проданого збіжжя	315

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7313. – Арк. 2.

Таблиця 4.114

Розрахунок арт. 1020/1021 від 30 червня 1931 р.

№ п/п	Назва	Сума (зл.)
1.	За доставку збіжжя	1542
2.	Доставлено збіжжя	904
3.	Борг	638
4.	Різниця у ціні продажі і доставки	315
Всього		953
Збіжжя 750 кг, 160 кг вики		294,25

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7313. – Арк. 2 – 4.

Таблиця 4.115

Опис комори (за даними протоколу від 4 липня 1932 р.)

№ п/п	Назва	Кількість (кг)
1.	Ячмінь	1815
2.	Жито	590
3.	Біб	220
4.	Горох	220
5.	Соя	120
6.	Гречка	107
7.	Просо	295
Разом		3167

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7313. – Арк. 2 – 4.

Таблиця 4.116

Опис комори (за даними протоколу від 13 липня 1932 р.)

№ п/п	Назва	Кількість (кг)
1.	Ячмінь	1840
2.	Жито	350
3.	Біб	164
4.	Горох	220
5.	Соя	120
6.	Гречка	157
7.	Просо	295
8.	Пшениця	1060
Разом		4206

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 7313. – Арк. 5 – 6.

Таблиця 5.117

**Каталог книгарні “Просвіти” на 1939 р. “Українське письменство”
у 20 томах***

№ п/п	Автор	Твори	К-сть стор.
1.	М. Вовчок	“Сестра”, “Козачка”, “Чумак”, “Одарка”, “Сон”, “Викуп”, “Два сини”, “Три доли”, “Не до пари”, “Від себе не втечеш”, “Інститутка” та інші	410
2.	С. Воробкевич	Том I. Поезії: (Думки і поезії 1863 – 1901 рр. Баляди й оповідання)	420
		Том II. Оповідання: “Турецькі бранці”, “Месь Чорноморця”, “Маковейка”, “Черниця Ксеня”, “Що людей єднає” та інші	410
		Том III. Драматичні твори: “Гнат Приблуда”, “Убога Марта”, “Блудний син” та інші	420
3.	Л. Глібов	Твори (Байки, Загадки й жарти. Пісні, думки, описи і т. д. “До Мирового” – жарт на 1 дію). Приписки	-
4.	К. Климкович	Поезії; “Становище Руси супроти Польщі і Московщини”	-
5.	В. Шашкевич	Поезії, дописи.	580

Продовж. табл. 5.117

6.	Г. Квітка-Основ'яненко	Том I. Повісті: “Салдатський патрет”, “Маруся”, “Мертвецький Великдень”, “Добре роби, добре буде”, “Конотопська відьма”, “От тобі і скарб”, “Козир-дівка”, “Сердешна Оксана”	540
		Том II. Повісті: “Перекотиполе” “Божі діти”, “Щира любов”, інші повісті і казки; драматичні твори: “Шельменко – волосний писар”, “Шельменко – денщик”, “Сватання на Гончарівці”, “Щира любов”; приписки: “Листи до любезних земляків”, “Лист до Шевченка”	547
7.	І. Котляревський	“Енеїда”, “Наталка Полтавка”, “Москаль чарівник”	352
8.	П. Куліш	Том II. Поезії: “Маруся Богуславка”, “Хуторні недогарки”, “Грицько Сковорода”, “Куліш у пеклі”	560
		Том III. Переклади і переспіви: “Мусієві пісні”, “Йов”, “Псалтир”, “Товитові словеса”; переклади з польської і російської, “Позичена кобза”	576
		Том IV. Драматичні твори: “Колії”, “Хуторянка”, “Цар-Наливай”, “Байда”, “Іродова морока”	576
		Том V. Повісті й оповідання: “Циган”, “Орися”, “Народні казки”, оповідання “Чорна рада”, “Сіра кобила”, “Січові гості”, “Дівоче серце” та інші	557
		Том VI. Історія, література, критика, проза, листування	700
9.	І. Нечуй-Левицький	Том I. “Микола Джеря”, “Запорожці”, “Бурлачка”, “Баба Параска та баба Палажка” та інші	557
10.	С. Руданський	Том I. Лірична поезія, оповідання, легенди, історія в оповідках, “Цар Соловей”, “Сторонські співи”	453
		Том III. “Гомерова Іліяда”	478
11.	М. Устиянович	Ліричні і епічні поезії: “Месьть верховинця”, “Страстний четвер”	-

Продовж. табл. 5.117

12.	А. Могильницький	Поезії і проза	512
13.	Ю. Федькович	Том I. Перші поезії 1859 – 1861 рр., думи і співанки, балади і поетичні оповідання, поезія 1862 – 1887 рр., дитячі й набожні вірші	510
		Том II. Повісті: “Люба-згуба”, “Серце не навчити”, “Стефан Славич”, “Три як рідні брати”, “Ангел-Хранитель”, “Золота кісочка” та інші	374
14.	М. Шашкевич	Поезії, переклади, проза, повісті і байки	-
15.	Я. Головацький	Повісті, народні казки, статті	-
16.	І. Вагилевич	Поезії, “Повість о полку Ігоревім”	-
17.	Т. Падура	Поезії, думи, дописи	452

*вартість кожного тому складала від 2,50 зл. до 4,50 зл. (у формі брошури 2,50 зл., опрацьованого – від 3,50 зл. до 4,50 зл.).

Подано на основі Каталогу книгарні товариства “Просвіта”. Ч. 861. – Львів, 1939. – С. 1 – 2.

*Таблиця 5.118***Передплатники “Життя і знання” (1929 – 1931 рр.)**

№ п/п	Назва	Кількість	Примітка
1.	Березень 1929	1473	
2.	Жовтень 929	1794	
3.	Березень 1930	1813	
4.	Квітень 1930	1140	
5.	Жовтень 1930	1180	Зменшено тираж з 2500 прим. до 2000 прим.
6.	Січень 1931	1931	
7.	Березень 1931	1373	

Подано на основі Кількість передплатників “Життя і знання” // Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 1-го січня 1929 до 30-го червня 1930. (Касовий звіт обіймає час від 1. VII. 1928 р. до 30. VI. 1930 р.). – Львів, 1931. – С. 42.

*Таблиця 5.119***Розцінки друкарні “Графія” у Львові на друк “Життя і знання”**

№ п/п	Назва	Кількість	Вартість (зл.)
1.	Вартість одного аркуша	8 ст.	94,40
2.	Друк	1000 ст.	12
3.	Друк	кожної наступної тисячі	8
4.	Складання обкладинки	-	35,40
5.	Друк обкладинки	першої тисячі	8

Продовж. табл. 5.119

6.	Друк обкладинки	кожної тисячі	6
Всього			163,80

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 493. – Арк. 29.

Таблиця 5.120

**Загальна кількість передплачуваних видань і передплатників
на Лемківщині на кінець 1932 р.**

№ п/п	Назва видання	Кількість передплатників
1.	“Бескид”	140
2.	“Громадський голос”	1
3.	“Діло”	14
4.	“Дзвіночок”	77
5.	“Місіонар”	295
6.	“Нова зоря”	15
7.	“Наш приятель”	64
8.	“Новий час”	23
9.	“Народна справа”	192
10.	“Нове село”	9
11.	“Неділя”	12
12.	“Правда”	27
13.	“Правні поради”	5
14.	“Світ дитини”	24
15.	“Сільський господар”	21
16.	“Земля і воля”	72
17.	“Лемко”	8
18.	“Русский голос”	8
19.	“Свобода”	15
20.	“Відродження”	9
21.	“Наш прапор”	3
22.	“Комар”	6
23.	“Український голос”	2
24.	“Слово” (православне)	69
25.	“Жіноча доля”	17
26.	“Добрий пастир”	2
27.	“Селянин”	10
28.	“Український пасічник”	10
29.	“Життя і знання”	2
30.	“Господарсько-кооперативний часопис”	5
Всього		1137

Подано на основі ВР ЛНБ ім. В. Стефаніка. – Ф. 122. – Од. зб. “Просвіта” 2/1. – Папка 1. – Арк. 4 зв, 5.

Таблиця 5.121

**Кількість повернутих календарів “Просвіти”
“Народною торгівлею” на 1930 р.**

№ п/п	Назва філії	Отримано	Розпродано	Залишок
1.	Тернопіль	20	5	12
2.	Броди	20	5	15
3.	Городенка	20	3	17
4.	Борщів	20	20	-
5.	Косів	20	20	-
6.	Мостиська	20	8	12
7.	Турка	15	9	6
8.	Сянік	15	15	-
9.	Коломия	15	8	7
10.	Луцьк	15	4	11
11.	Снятин	15	11	4
12.	Золочів	15	12	3
13.	Самбір	15	15	-
14.	Сокаль	15	4	11
15.	Перемишль	10	2	8
16.	Станиславів	10	10	-
17.	Дрогобич	10	6	4
18.	Стрий	10	3	7
19.	Рогатин	10	10	-
Всього		290	153	137

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 476. – Арк. 33.

Таблиця 5.122

**Розцінки друкарні “Слово” у Львові на друк часопису “Просвіта”
на 23 травня 1939 р.**

№ п/п	Назва	Кількість	Вартість (зл.)
1.	Складання	16 ст.	9
2.	Друк кожного аркуша	першої тисячі	9
3.	Друк кожного аркуша	наступної тисячі	7
4.	Друк обкладинки	-	5
Всього			30

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 493. – Арк. 29.

Таблиця 5.123

Видавнича діяльність “Просвіти” у 1936 – 1938 рр.

Роки	Кількість надрукованих примірників	Кількість надрукованих аркушів	Кількість усіх надрукованих аркушів
1936	33084	91 ½	469500
1937	131145	88 ½	947864

Продовж. табл. 5.123

1938	92998	167	1094,078
Всього	257227	347	2511442

Видавнича комісія // Товариство “Просвіта” в рр. 1936 – 1938. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1936 р. по 31. грудня 1938 р. XLXI. Загальні збори “Просвіти” 8 червня 1939. – Львів, 1939. – С. 42.

*Таблиця 5.124***Кількість бібліотек, книг і часописів у філіях “Просвіти” (1936 – 1938 рр.)**

№ п/п	Назва філії	Кількість		
		бібліотек	книг	часописів
1.	Белз	33	12225	-
2.	Бережани	58	19449	-
3.	Бібрка	46	17028	125
4.	Бірча	22	1720	-
5.	Богородчани	24	5149	64
6.	Болехів	23	6258	39
7.	Борщів	40	11476	111
8.	Броди	50	13644	134
9.	Буськ	21	9832	68
10.	Бурштин	45	9750	156
11.	Бучач	56	13252	126
12.	Войничів	23	8779	77
13.	Галич	34	10593	105
14.	Глиняни	24	8900	47
15.	Городенка	55	11200	158
16.	Городок Ягелл.	29	10117	-
17.	Гусятин	29	5053	94
18.	Делятин	30	8361	121
19.	Доброміль	52	9845	178
20.	Долина	звіт не надіслано		
21.	Дрогобич	71	20351	165
22.	Жидачів	21	4860	50
23.	Жовква	53	17248	16
24.	Журавно	32	8391	70
25.	Заліщики	влада конфіскувала звіт		
26.	Збараж	40	14054	130
27.	Зборів	70	18374	190
28.	Золочів	89	26078	335

Продовж. табл. 5.124

29.	Калуш	54	-	-
30.	Камінка Струм.	29	8009	61
31.	Коломия	93	15000	500
32.	Комарно	23	7724	59
33.	Копичинці	38	9634	141
34.	Косів	звіт не надіслано		
35.	Краків	1	500	-
36.	Краковець	18	2157	47
37.	Кути	12	1120	17
38.	Лісько	13	2842	42
39.	Львів (місто)	14	9902	59
40.	Львів (повіт)	74	22738	179
41.	Любачів	30	6033	74
42.	Мельниця	25	5884	20
43.	Миколаїв	-	-	-
44.	Монастириськ	28	6567	68
45.	Мостиська	40	10900	98
46.	Надвірна	25	6200	87
47.	Нове Село	24	6654	86
48.	Новий Санч	влада ліквідувала усі читальні		
49.	Отинія	17	4252	43
50.	Перемишль	106	23461	398
51.	Перемишляни	27	11916	128
52.	Підволочиськ	13	5569	63
53.	Підгайці	74	19361	232
54.	Підкамінь	23	5368	45
55.	Рава-Руська	65	19666	279
56.	Радехів	44	12938	94
57.	Рогатин	49	17364	112
58.	Рожнітів	звіт не надіслано		
59.	Рудки	29	4500	56
60.	Самбір	65	17245	162
61.	Скалат	47	15732	138
62.	Сколе	46	14511	203
63.	Снятин	32	9640	62
64.	Сокаль	66	23070	197
65.	Солотвино	22	4418	47
66.	Станіславів	звіт не надіслано		
67.	Ст. Самбір	32	5964	59
68.	Стрий	63	17417	143
69.	Судова Вишня	22	4842	53
70.	Сянік	52	8777	169

Продовж. табл. 5.124

71.	Теребовля	53	20416	200
72.	Тернопіль	92	27641	278
73.	Тисмениця	17	4230	58
74.	Товсте	28	7850	79
75.	Товмач	39	7745	112
76.	Турка	47	7083	46
77.	Устріки Дол.	24	4802	58
78.	Ходорів	42	13904	123
79.	Чесанів	16	2985	37
80.	Чортків	53	19529	163
81.	Яворів	40	16086	117
82.	Янів	9	2137	24
83.	Ярослав	65	17908	143
Всього		3015	788948	8018

Подано на основі Товариство “Просвіта” в рр. 1936 – 1938. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1936 р. по 31. грудня 1938. XLIX. Загальні збори “Просвіти” 8 червня 1939. – Львів, 1939. – С. 66 – 81.

Таблиця 5.125

Каталог книгарні “Просвіти” на 1939 р. Видання різних видавництв

№ п/п	Автор	Твір	Кількість сторінок	Вартість
I. Повісті і оповідання				
1.	Р. Антонович	“Бурлацьким шляхом”	-	1,60
2.	О. Бабій	“Дві сестри”	128	0,95
		“Останні”	218	2
		“Перші стежі”	339	2,80
3.	О. Білозерський	“На передодні”	256	1,90
		“Димарівка живе”	208	2
4.	В. Бірчак	“Золота скрипка”	160	2
		“Проти закону”	126	0,95
5.	В. Бояринич	“Кривавий шлях”	128	0,95
6.	Брасюк	“Безпутні”	54	0,50
7.	М. Брилинський	“Хрестний вогонь”	184	1,50
8.	Є. Бронте	“Буреверхи”	277	1,50

Продовж. табл. 5.125

9.	В. Будзиновський	“Бранка”	56	0,70
		“Козак Шуба”	80	0,80
		“Не вб’ю його”	40	0,40
		“Небіжчик ходить”	140	1,80
		“Не будь звіром”	80	1,60
		“Опришок” та інші оповідання	63	0,70
		“Осаул Підкови”	136	2
		“Пластун”	116	1
		“Шаблею і грамотою”	68	0,70
		“Шагін-герай”	64	0,70
		“Як чоловік зійшов на пана” Автобіографія автора	160	2,50
10.	Є. Бурж	“Під гільотиною”	136	1,50
11.	С. Васильченко	“На світанні”	59	0,99
12.	Ж. Верн	“Замок в Карпатах”	112	0,95
		“Плесом Амазонки”	288	6
13.	І. Вільде	“Метелики на шпильках”	152	2,50
		“Химерне серце”	206	1,50
14.	А. Вільшенко	“Життя і пригоди Цяпки Скоропада”	270	1,50
15.	В. Винниченко	“Біля машини”	32	0,45
		“Голод”	16	0,20
		“Записки кирпатого Мефистофеля”	313	3,60
		“Контрасти”	36	0,45
		“Кузь та Грицунь”	32	0,35
16.	М. Вовчок	Твори. Т. II і III (483 с., 543 с., 9 зл.), брошура	-	6
17.	К. Гамсун	“Вікторія”	109	0,80
		“Під осінніми зорями”	152	2,50
18.	Я. Гашек	“Пригоди доброго вояка Швейка” (4 т.)	902	16
19.	М. Голубець	“Рік грози і надій”	128	0,95
		“Жовті води”	256	3,50
20.	Ю. Горліс-Горський	“Холодний Яр”. У 2 т.	618	5
21.	Б. Грінченко	Оповідання	77	1,80
		“Під тихими вербами”	260	4,40
22.	К. Гриневичева	“Шеломи в сонці”	184	3,50
		“Шестикрилець”	128	0,95
23.	Гаєрштам-Яворівський	“геновефа”	120	1,50
24.	А. Доде	“Маціцький”	287	1

Продовж. табл. 5.125

25.	Ф. Дудко	“Великий Гетьман”	239	5,80
		“Дівчата очайдушних днів”	192	2
		“Прірва” (“В Заграві”. 4 т.)	222	2,50
		“Стрибожа внука”	88	0,80
26.	Г. Еверс	“Індія і я”	166	2,50
27.	І. Еренбург	“Неймовірні історії”	88	2
28.	Р. Єндик	“Проклін крові”	104	0,80
29.	Єронім Анонім	“Шибеничний вверх”	112	0,80
30.	Г. Журба	“Революція йде”. І т.	231	2,20
31.	М. Зоценко	“Останній пан”	125	3
32.	І. Зубенко	“Галина”	144	1,20
		“Зірка”	-	2
		“Фатум”	136	1,20
33.	Н. Іванина	“Залізні роки”	128	0,95
34.	В. Іванов	“Поворот Будди”	102	2
35.	Г. Квітка-Основ’яненко	“Перекотиполе”	35	0,90
36.	Б. Келлерман	“Тунель”	416	7,30
37.	І. Керницький	“Святоїванські вогні”	128	0,95
38.	Р. Кіплінг	“Брати Моуглі”	134	4,30
39.	О. Кобилянська	“Апостол черні”. У 2 т.	385	4
		“Земля”	445	10,80
		“Людина”	75	1,80
40.	С. Ковалів	“В останній лавці”	174	2
41.	Ф. Коковський	“Людська вдячність та інші веселі оповідання”	128	0,95
42.	Н. Королева	“Без коріння”	124	2,50
		“Во дні... они”	40	1,20
		“1313”	116	2,30
		“Інакший світ”	184	3,80
		“Предок”	144	3
43.	В. Короленко	“Серед лихих людей”	100	0,90
44.	В. Королів-Старий	“Милосердний самарянин”	128	0,95
45.	Ю. Косач	“Тринадцята чота”	128	2
		“Чарівна Україна”	144	3
46.	Г. Косинка	“Темна ніч і інші оповідання”	128	0,95
47.	М. Костомарів	“Кудеяр”	264	4,50
48.	М. Коцюбинський	“Лялечка”, “Поєдинок”	59	0,75
		“На віру” та інші оповідання	85	1,50
49.	У. Кравченко	“Мої цвіти”	195	1,50
		“Спогади учительки”	314	1,50
50.	А. Крезуб	“Партизани” у 2 т.	361	3,50
51.	А. Крушельницький	“Рубають ліс”	379	5,40

Продовж. табл. 5.125

52.	З. Кудей	“Гуцульська республіка” у 2 т.	256	1,90
53.	П. Куліш	Оповідання	115	1
		“Орися”	23	0,40
54.	Р. Купчинський	“У зворах Бескиду”	171	3,90
55.	А. Курдидик	“Ясні вогні”	35	0,50
56.	Лами	“Оповідання з Шекспіра”	40	0,50
57.	С. Левинський	“З японського дому”	155	1,50
58.	І. Нечуй-Левицький	“Гориславська ніч”	36	0,90
		“Запорожці”	40	0,50
		“Микола Джеря”	136	2,70
		“Не той став”	136	2,70
		“Поміж ворогами”	176	3
		“Причепа”	356	7,30
59.	Р. Леонтович	“Звенислав”	128	0,95
		“На прю”	128	0,95
60.	Б. Лепкий	“Зірка”	181	2
		“До Зарваниці”	152	2,20
		“Казка мого життя”	80	1
		“Мазепа”. У 6 т.	2254	50,50
		“Писання” II т.	485	6
61.	О. Лещук	“Ждала, ждала козака”	70	1
62.	І. Липа	“Оповідання про смерть, війну і любов”	88	2,50
		“Тринадцять притч”	47	1
63.	Ю. Липа	“Нотатник”. Новели у 3 т.	393	5,70
64.	В. Лопушанський	“Обжаловую”	178	2,20
		“У споконвічному вирі”	218	3
65.	С. Лягерлеф	“Хустина Вероніки”	61	1
66.	Г. Майрінк	“Голем”	263	3,60
67.	О. Маковей	“Ярошенко”	259	3
68.	В. Матісен	“Зачарований годинник”	29	0,50
69.	М. Матіїв-Мельник	“За рідне гніздо”	37	0,60
		“Крізь дим і згар”	55	0,50
70.	М. Меріме	“Блакитна кімната”	176	0,95
71.	Ф. Містраль	Спогади і оповідання	218	2,25
72.	П. Мирний	“Лихо давнє й сьогочасне”	76	0,90
73.	М. Михайлик	“За стрілецьку славу”	128	0,95
74.	В. Михеїв	“Мара”	129	0,95
75.	М. Мочульський	“Опалева мряка”	122	2
76.	Ю. Опільський	“Вовкулана”	120	0,60
		“Ідоли падають”. У 2 т.	249	5
		“Іду на вас”	191	3,20

Продовж. табл. 5.125

77.	В. Островський	“За грошем”	116	2
		“Між двома революціями”	195	1,80
		“Сільське страхіття”	64	0,60
78.	Й. Підляшецький	“Пригода Шума”	128	0,95
79.	Плятон	“Оборона Сократа”	93	1,80
80.	Р. Савчак	“На розпутьті”	128	0,95
81.	І. Садовий	“Безіменні плугатарі”. У 2 т.	256	1,90
		“Танок смерти”	128	0,95
82.	У. Самчук	“Віднайдений рай”	166	2
		“Волинь”. У 3 т.	751	13,30
		“Розбита богиня”	20	0,30
83.	П. Свій	“Степові оповідання”	128	0,95
84.	Г. Смольський	“Олекса Довбуш”	128	0,95
85.	М. Соневицький	“Гомін давноминулих днів”	144	1,50
		“Мирмідонський лицар”. У 2 ч.	130	1,95
86.	М. Старицький	“Перед бурею”. У 2 т.	800	12
87.	М. Старк	“Незвичайний злодій”	264	4
88.	В. Стефаник	“Синя книжечка”	56	0,50
89.	О. Тарнович	“Ганнібаль вожд Картагіни”	287	3
90.	В. Ткачук	“Золоті дзвінки”	76	1,50
		“Сині чічки”	128	0,95
91.	Л. Толстой	“Відродження”. У 2 т.	783	7,50
		“Полонений на Кавказі”	48	0,90
92.	Е. Томпсон	“Життепис сірого медведя”	56	0,50
		“Пінистий або життя й пригоди дика”	100	1
93.	Ф. Триндик	Літературні пародії, шарж	76	0,80
94.	Л. Українка	“Жаль”	117	1,80
		“Над морем”	49	0,90
		“Приязнь”	107	1,80
		Твори у 10 т.	-	45
		“Усмішки”	128	0,95
95.	Ю. Федькович	Вибрані твори	128	0,95
		“Люба-згуба”	56	0,75
		Оповідання	228	3
96.	І. Филипчак	“Братня любов”	232	2
		“Будівничий держави”	164	1,65
		“Дмитро Дедько”	128	0,95
		“За Сян”	88	1,50
		“Іванко Берладник”	128	1,50
		“Княгиня Романова”	246	2

Продовж. табл. 5.125

97.	І. Франко	“Борислав сміється”	280	3,50
		“Великий шум”	133	1,80
		“До світа”	24	0,45
		“Захар Беркут”	254	3,60
		“Основи суспільности”	304	4,90
		“Перехресні стежки”	447	10,80
		“Пісня і Праця”	168	1,50
		“Пригоди Дон-Кіхота”	151	2,50
		“Як Юра Шикманюк брив Черемош”	88	1,50
98.	П. Франко	“Дядько Шкіпер”.	93	2
		УСС	128	0,95
99.	А. Франс	“Злочинство С. Боннара”	267	2,25
		“На білих скелях”	326	3
100.	М. Хвильовий	Вибрані твори	220	2,50
101.	С. Цвайг	“Амок”	101	2
		“Лист незнайомої”	102	2
102.	О. Цегельська	“Слідами босих ніжок” та інші оповідання	68	1
		“Хліб наш насущний”	64	0,85
103.	А. Чайковський	“Віддячився”	215	4
		“В чужім гнізді”	377	5
		“За сестрою”	120	1,50
		“На уходах”	346	4
		“Олюнька”	319	3,50
104.	А. Чеканівський	“Огні срібної землі”	31	0,20
105.	С. Черкасенко	“Пригоди молодого лицаря”. У 2 т.	384	5
106.	Т. Шевченко	“Артист”	132	1,50
		“Музика”	102	1,50
		Твори у 3 т.	1666	45
		Твори у 5 т.	2880	30
107.	Ю. Шкрумеляк	“До складу і прикладу”	32	0,40
		“Огні з полонини”	198	3
		“Пригоди і притчі”	45	0,60
108.	А. Шніцлер	“Ляйтнант Густль”	64	0,94
109.	Д. Ярославська	“Полин під ногами”	-	2,50
110.	М. Яцків	“Танець тіней”	469	7,30
II. Поезія				
111.	Б. Антонич	“Три перстені”	-	1
112.	Д. Байрон	“Мазепа”	48	1

Продовж. табл. 5.125

113.	С. Гординський	“Барви і лінії”	71	1,60
		“Слово про Ігорів полк”	52	1,20
114.	М. Кічура	“Без керми”	280	2
115.	Ю. Косач	“Черлень”	80	1,20
116.	І. Котляревський	“Енеїда”. У 2 ч.	253	1,80
117.	Б. Кравців	“Пісня пісень”	48	3
		“Сонети і строфи”	40	0,75
118.	У. Кравченко	“Carí as”	88	1
		“Prima vera”	119	1,20
119.	П. Куліш	“Маруся Богуславка”	130	1,20
120.	О. Луцький	“З моїх днів”	60	0,80
121.	О. Ольжич	“Рінь”	44	0,70
122.	О. Олесь	“На зелених горах”	32	0,35
123.	В. Пачовський	“Золоті ворота”. Ч. 1.	48	1,90
124.	Є. Пеленський	Антологія сучасної української поезії	128	1,50
125.	С. Руданський	Вибрані твори	80	1,80
126.	І. Франко	“З вершин і низин”	720	9
		“Мойсей”	61	1
		“Панські жарти”	166	1,40
127.	Т. Шевченко	“Кобзар”. Під ред. Б. Лепкого	605	6
		“Сон”, “Великий льох”, “Неофіти”	134	1,80
<i>III. Драматичні твори</i>				
128.	Бернзон	“Новоженці”	-	0,90
		“Понад наші сили”	-	0,90
129.	О. Бобикевич	“Настоящі”	-	0,90
130.	С. Бучак	“Ой, видно село”	-	1,50
131.	М. Вовчок-Павлушевич	“Інститутка”	-	1,50
132.	О. Гадус	“Ц. к. капраль Лопух”	-	1
133.	С. Говдій	“На чужий коровай, очей не поривай”	-	0,60
		“Сватання з перешкодами”	-	0,60
134.	М. Гоголь	“Кохання з мішками”	-	1,20
135.	Ф. Гриневич	Сатиристично-гумористичні монольоги. Ч. III.	-	0,80
		Сатиристично-гумористичні монольоги. Ч. IV.	-	0,80
136.	М. Гункевич	“Клюб суфражисток”	-	0,40
137.	Я. Дусак	“Лихо вчить”	-	0,40
138.	Р. Єндик	“Черник”	-	2
139.	Б. Жарський	“Україна в крові”	-	1,50

Продовж. табл. 5.125

140.	Е. Задвірський	“Чорногора в огні”	-	1,50
141.	І. Завада	“Село на сцені”	-	1,50
142.	Б. Іванко	“За сестрою”	-	1,20
143.	Е. Іванців	“Гонведи йдуть”	-	1,50
		“Мрячні дні”	-	2
144.	М. Когут	“Данило Чарівник”	-	1,20
145.	Конич-Лисенко	“Живі покійники або дружина з того світу”	-	2
146.	П. Корнич	“Січовий суд”	-	1,50
147.	Л. Косовський	“Вовкулаки”	-	1,50
		“Все для Батьківщини”	-	1,80
		“Ой, три шляхи широкії...”	-	1,50
148.	Я. Косовський	“Довбуш”	-	2
		“У полоні на Сибірі”	-	1
149.	І. Котляревський	“Наталка Полтавка”	-	1,20
150.	М. Кропивницький	“Вій”	-	8
151.	Т. Лилик	“Гапка Бушовничка”	-	1,50
152.	В. Лопушанський	“Ой, біда-біда, чайці небозі...”	-	1,50
153.	Г. Лужицький	“Муравлі”	-	1,50
154.	Лужицький-Лісевич	“Мотря”	-	1,50
155.	І. Луцик	“Вертеп”	-	0,60
		“Мати”	-	1,60
		“Три герби”	-	1,80
156.	І. Манчуленко	“А молодість не вернеться”	-	1,50
157.	І. Марків	“Бабські забобони”	-	0,80
158.	Г. Марусин	“Минулися добрі часи”	-	0,80
		“Свято микол. вечеринки”	-	0,80
159.	Д. Марчишин	“Купецький хист, або жид купував буки”	-	0,80
160.	В. Матвієнко	“Проти брата – стане брат”	-	1
161.	В. Мартиневич	“Міщани”	-	1,50
		“Пам’ятні могили”	-	0,60
		“Тестамент”	-	1,50
162.	П. Мерчук	“Марко Проклятий”	-	1,50
		“Дума з-над Дніпра”	-	1,50
		“У ніч Св. Миколая”	-	1
163.	М. Мирославич	“Крути”	-	1,80
		“Молоді люди”	-	1,20
164.	Р. Гай Мійченко	“Давно те діялось”	-	1,50
165.	С. Мидловський	“Капраль Тимко”	-	5
166.	А. Молієр	“Княгиня Капучідзе”	-	1,50
		“Лікар-шуткар”	-	0,75

Продовж. табл. 5.125

167.	П. Мурський	“Св. Миколая”	-	0,40
		“Засідання комітету”	-	0,40
168.	В. Некрашевич	“За кулісами театру”	-	0,60
169.	Д. Николишин	“Ірод Великий”	-	1,20
170.	В. Островський	“Сучасні діти”	-	1,80
171.	Л. Отаманець	“Син повстанців”	-	1,50
172.	М. Підгірянка	“Вертеп”	-	0,70
		“Гануся”	-	0,80
173.	О. Пирятинський	“Гей, у лузі...”	-	1,60
		“Добрий інтерес”	-	1,60
		“Їхав стрілець на війноньку”	-	0,90
		“Козацький рід”	-	1,40
		“Турецькі старости”	-	1,60
174.	К. Поліщук	“Тривожні душі”	-	1,80
175.	О. Полянський	“Великдень”	-	1,20
176.	П. Рибак	“Страшна помста”	-	1,50
177.	В. Ришков	“Змійка”	-	3
178.	Р. Роллян	“Вовки”	-	1,50
		“Дантон”	-	1,50
179.	Е. Рудий	“Більше засоромився, як залюбився”	-	0,80
		“Катерина”	-	0,80
		“Страчене життя”	-	0,80
		“Україна в кігтях мос. больш.”	-	0,80
		“Сміх на видівні”	-	0,80
180.	О. Скалозуб	“Любов на розказ”	-	0,80
		“Нечиста сила”	-	1
181.	Р. Сливка	“Перша любов”	-	0,60
182.	М. Старицький	“Маруся Богуславка”	-	2,50
183.	А. Степун	“Жених” (“Бандити”)	-	1
184.	Сьома	“Дамян Чупринка”	-	1,20
185.	К. Студинський	“Дві зорі”	-	1,50
186.	І. Тобілевич	“Житейське море”	-	1,80
		“Мартин Боруля”	-	1,50
		“Паливода”	-	1,50
		“Розумний і дурень”	-	1,50
		“Сербин”	-	1,50
		“Сто тисяч”	-	1,50
		“Чумаки”	-	2
		“Три сценічні жарты на один веселий вечір”	-	1,50
“Трьох до вибору”	-	1,50		

Продовж. табл. 5.125

187.	Д. Угрин	“Задля вас, красавиці”	-	2,50
188.	Л. Українка	“Оргія”	-	0,90
189.	Устенко-Гармаш	“Майська ніч”	-	1
190.	І. Федорак	“Побережники”	-	0,60
191.	В. Федорович	“Харцизники”	-	0,60
192.	Ю. Федькович	“Так вам треба”	-	0,75
		“Як козам роги виправляють”	-	0,75
193.	І. Франко	“Без праці”	-	2
		“Борислав сміється”	-	2
		“Захар Беркут”	-	2
194.	Ю. Цюк	“Воєнна заверюха”	-	1,20
		“Лебідка”	-	1,20
		“Не допоможе бабі кадило, коли бабу сказило”	-	1,50
		“Яке їхало, таке здибало”	-	0,80
195.	Л. Чайка	“Козачка”	-	1,20
196.	Г. Чиборак	“Нема на світі правди”	-	0,60
197.	М. Чирський	“П’яний рейд”	-	1,80
198.	С. Чугайстер	“На широких степах України”	-	1,50
199.	Ю. Шкрумеляк	“Берім біду за роги”	-	2
		“Стрілець невмирущий”	-	1,50
		“Стрільця січового ”	-	1,50
		“Стрілецька писанка”	-	1,20
		“Стрілецька слава”	-	1,50
200.	В. Юрченко	“Блудний син”	-	1,85
VI. Історія, історія літератури, спомини				
201.	Ф. Аляхнович	“Сім літ на Соловках”	168	1,20
202.	М. Андрусак	“Звідки взялася шляхта на наших землях”	32	0,20
203.	О. Барвінський	“Образки з гром. і письм. розвитку Українців.” У 2 т.	742	9
204.	М. Бойко	“Марко Вовчок”	239	2,25
205.	І. Борщак	“Андрій Войнаровський”	157	1,90
206.	І. Брик	“В 120-ті роковини народин Т. Шевченка”	-	0,10
		“Зборівська могила борців”	32	0,30
207.	М. Возняк	“Белей і Кониський”	45	0,50
		“Шевченко і княжна Репніна”	118	0,80
		“Старе українське письменство”	512	5
		“Галицько-волинський літопис” У 2 т.	256	1,90

Продовж. табл. 5.125

208.	М. Галущинський	“Шевченко – поет життя і чину”	19	0,20
209.	С. Гедін	“Багдад-Вавилон”	127	1,35
		“Єрусалим”	119	1,35
210.	О. Гайдукевич	“Було колись, із записок полевого духівника У.Г.А.”	115	1,80
211.	Геродот з Галікарнасу	“Опис Скитії, найстарший опис України з V. ст. перед Христом”	164	0,90
212.	М. Грушевський	“Про старі часи на Україні”	119	2
213.	Д. Дорошенко	“М. Костомарів”	207	2,70
214.	О. Думін	“Історія легіону У.С.С.”	378	15
215.	Ессад Бей	“Змова проти світу, ГПУ.” 2 т.	355	3,80
216.	С. Єфремов	“Історія Українського Письменства”. У 2 т.	908	18
		“Карпенко-Карий”	114	1,50
		“М. Коцюбинський”	173	2,25
217.	М. Заклинський	“А ми тую стрілецьку славу збережемо”. У 2 ч.	145	2,60
218.	М. Залізник	“Велика селянська війна”	16	0,60
		“Оповідання з історії української землі”	144	1
		“Золоті ворота”, історія С.С.	395	15
219.	А. Кравс	“За українську справу”	99	1
220.	І. Кравченко	“Спогади учительки”	314	1,50
221.	А. Крезуб	“Нарис історії українсько-польської війни”	179	3,50
222.	М. Костів	“Джін-гіс Хан гряде”	95	1,20
223.	М. Костомаров	“Дві руські народности”	111	1,50
		“Книга биття Українського народу”	22	0,50
224.	І. Крип’якевич – М. Голубець	“Велика історія України від найдавніших часів до 1923 р.”	864	25
225.	Б. Гнатевич	“Історія Українського війська”	568	18
		“Історія Української культури”	720	22
226.	Ю. Крохмалюк	“Жовті води”	24	0,50
		“Воєнний шлях Сагайдачного на Москву в 1618 р.”	24	0,50
227.	В. Ласовський	“Генерал Гарнавський”	192	3,50
228.	К. Левицький	“Українські політики. Сильветки наших давніх послів і політ. діячів”. У 2 ч.	272	2,70

Продовж. табл. 5.125

229.	В. Леонтович	“Хроніка Гречок”	136	1,70
230.	Б. Лепкий	“Начерк історії укр. літ.”. 2 т.	1092	8,10
		“М. Шашкевич”	108	1,50
231.	В. Липинський	“Релігія і церква в історії України”	129	2,50
232.	М. Лозинський	“Іван Франко”	52	1
233.	В. Маковський	“Талергоф, спогади і док.”	260	3,50
234.	Є. Олесницький	“Сторінки з мого життя”. У 2 т.	376	2,80
235.	О. Попович	“Відродження Буковини”	116	1,20
236.	В. Пачовський	“Срібна земля”, нарис історії Карпатської України	69	1
237.	О. Пристай	“З Трускавця у світ мародерів, спогади з минулого і сучасного”. Т. 1.	252	3
		“З Трускавця у світ мародерів, спогади з минулого і сучасного”. Т. 2.	367	2,20
		“З Трускавця у світ мародерів, спогади з минулого і сучасного”. Т. 3.	243	2
		“З Трускавця у світ мародерів, спогади з минулого і сучасного”. Т. 4.	316	2,80
238.	В. Приходько	“Під сонцем Поділля”	250	2,50
239.	В. Радзикевич	“Короткий курс історії української літератури”	299	8
240.	М. Рудницький	“Між ідеєю і формою”	243	1,50
241.	С. Русова	“Мої спомини”	284	3
242.	В. Сімович	“Листування Лесі Українки з Й. Маковесем”	80	1,20
		“Симон Петлюра в молодості, збірка споминів”	105	1
243.	О. Степанівна	“На передодні великих подій”	285	3
244.	Ю. Тарнович	“Ілюстрована історія Лемківщини”	285	3
		“Мова століть, Лемківщина в переказах”	48	1
245.	Ю. Тютюнник	“Революційна стихія”	91	1,50
246.	І. Филипчак	“Історія села Берегів”	100	1
247.	А. Чайковський	“Всесвітня історія”. Т. 1.	280	4
248.	Є. Чикаленко	Спогади. У 3 т.	492	4,50
		Щоденник	496	6

Продовж. табл. 5.125

V. Суспільні науки, політика				
249.	Т. Ахеліс	“Начерк соціології”	225	2,25
250.	І. Борщак	“Карпатська Україна”	62	0,80
251.	М. Галій	“Україна і Москва, боротьба українського народу проти большевиків”	80	1,50
252.	Д. Донцов	“Дурман соціалізму”	95	1,50
		“Де шукати наших традицій”	88	1,50
		“Патріотизм”	63	1
		“Політика принципіальна і опортуністична”	56	1,50
253.	Р. Домбчевський	“За право мови”	88	1
254.	Ш. Жід	“Програма кооператизму”	130	2
255.	А. Жук	“Рятункова акція для Великої України”	79	1
256.	Р. Керч	“Франко, вожд еспанців”	84	1,50
257.	М. Ковалевський	“Україна під червоним ярмом. Документи і факти”	202	2
258.	В. Левинський	“Як боролися поляки за своє існування під Прусією”	45	0,50
259.	Левицький-Коберський	“Ідеологія кооперації”	108	2
260.	А. Лісовський	“Сучасна доба (ідеологія Вістника)”	32	1,20
261.	Ю. Липа	“Призначення України”	305	3,50
262.	О. Лотоцький	“На ріках вавилонських”	192	2,40
263.	В. Мудрий	“Лихоліття України”	81	1
264.	Б. Мусоліні	“Доктрина фашизму”	32	1
		“Navigare necesse”	128	2,50
265.	М. Островерха	“Нова імперія”	64	1
266.	І. Рудий	“Наука про народне господарство”	49	1
267.	Б. Сміт	“Про багатство народів”	116	1
		“У.С.С. в теорії і на практиці”	30	0,60
268.	М. Туган-Барановський	“Кооперація, її природа та мета”	143	2
269.	В. Ферстер	“Як вести життя”	230	1,50
270.	О. Шульгин	“Без території, ідеологія та чин уряду УНР на чужині”	251	3,90
VI. Природничі, лікарські, сільськогосподарські підручники і порадики				

Продовж. табл. 5.125

271.	В. Баричко	“Як нищити мшиці, земні блохи, слимаки”	64	0,60
272.	Л. Бачинський	“Помічник годівельника курей”	62	0,50
273.	О. Бережницька	“Квіти, прикраси вікон і балконів”	80	1
274.	В. Білинський	“Ветеринарна гігієна і поучення для оглядачів худоби”	77	1
275.	М. Боровський	“Бросквини і морелі”	31	0,50
		“Виноград”	48	0,50
		“Зелені погної”	56	0,70
		“Медодайні рослини”	74	2
		“Олійні рослини”	47	0,50
		“Як самому робити солом’яні вулики”	24	0,50
		“Як лікувати хвороби бжіл”	33	0,50
276.	Я. Булка	“Повний курс шевського крою”	39	10
278.	В. Воробець	“Про плекання та годівлю домашньої птиці”	87	1
		“Про помічні погної та як їх уживати” (Волинець Б.)	62	0,50
279.	Г. Герман	“Як будувати та уладити зразковий курник”	31	0,40
280.	Б. Гнатевич	“Годівля коропа та будова ставів”	82	0,90
		“Підручник шовківництва”	103	1,50
281.	А. Гнатовський	“Домашня перерібка овочів”	38	0,75
282.	Г. Гордієнко	“Конюшина”	61	0,50
283.	Я. Григора	“Практичний підручник грабарства й кушнірства”	150	8
284.	В. Доманицький	“Цукровий буряк”	69	0,80
		“Чому треба чергувати рослини на полях”	49	0,60
285.	Й. Кемпбел	“Електричність”	83	1,35
286.	С. Карловський – Шелєєво	“Практичні вказівки умілого заготовлювання і уживання компостів”	16	0,15
287.	О. Кисілевська	“Під небом півдня”	-	1,80
		“По рідному краю. Полісся”	92	1,80
		“Швайцарія”	213	6

Продовж. табл. 5.125

288.	В. Королів-Старий	“Крілики”	72	0,90
		“Як вибрати коня”	45	0,75
289.	О. Кошель	“Фасоля”	48	0,60
290.	В. Кубійович	“Територія й людність українських земель”	84	0,80
291.	Е. Лукасевич	“Як доглядати діток-немовлят”	49	0,50
292.	П. Мигович	“Льон і коноплі”	80	0,50
293.	К. Михайлюк	“Годівля та плекання телят”	59	0,80
294.	А. Моспанюк	“Чим і як лікувати господарські тварини в наглих випадках”	44	0,50
295.	В. Нікольський	“Замітки про сільське господарство”	85	1,35
296.	М. Панашій	“Практичне садівництво”	80	0,90
297.	М. Посацький	“Греція – усміх життя”	224	3
298.	І. Раковський	“Вселенна, начерк астрономії”	246	1,50
		“Зоологія для вищих початкових шкіл та гімназій”	140	1
		“Людина, опис будови людського тіла для шкіл і самоосвіти”	38	0,40
299.	А. Романенко	“Хочемо добра для нашого народу, дбаймо про село, пізнаваймо його, працюймо для нього”	53	0,50
		“Як управляти й погноювати наші ґрунти”	90	0,50
300.	С. Рудницький	“Основи землезнання України”	138	1,50
301.	М. Стахурський	“Коли і як помагати при породах коров?”	29	0,30
		“Про деякі хвороби птиці та раціональне їх лікування”	19	0,20
302.	М. Творидло	“Практичний господар”	455	8
		“За поправу наших лук і пасовиськ”	32	0,20
303.	М. Холєвчук	“Годівля та плекання поросят”	94	0,90
		“Як організувати і вести контролю молочности”	92	0,90

Продовж. табл. 5.125

304.	Є. Храпливий	“За наше хліборобське шкільництво”	46	1
		“Про хліборобський вишкіл сільської молоді”	72	1
		“Як піднести наше хліборобство”	38	1
305.	А. Цьокан	“Сама шию”. Повний курс жіночого крою	32	8
306.	В. Яценків	“Нове джерело багатства”	56	0,50
VII. Дитячі				
307.	М. Адамс	“Африканські казки”	63	0,60
		“А... а... коточок”	56	0,30
308.	Г. Андерсен	“Чародій-піскосій”	23	0,30
		“Цісарський соловій”	20	0,25
		“Ялинка”	60	0,60
309.	Л. Бачинський	“Жахливі володарі нетрів”	72	0,70
310.	А. Бей	“Юнак Тако, пригоди молоденького індійського місіонера”	63	0,75
311.	Ф. Бернет	“Малий льорд”	208	2,50
312.	Е. Берте	“Маленькі школярки п’яти частей світа”	195	2
313.	О. Білоусенко	“Пригоди вовка неситого”	60	0,60
314.	В. Бонсельс	“Пчола Мая та її пригоди ”	144	2
315.	І. Блажкевич	Оповідання	68	0,60
316.	Е. Бренерт	“Маленька вдова”	26	0,30
317.	В. Буш	“Веселі оповідання”	63	0,60
		“Нечемне воронення”	52	0,60
		Співомовки	63	0,60
318.	Ю. Верн	“Шансельор”	212	2
319.	Я. Вільшенко	“Казка про змія, князівну та Гриця”	24	0,60
		“Пригоди Ромка Бомка”	64	0,75
		“Швець Копитко і качур Квак”	32	0,30
320.	Вуйко Володко	“Пригоди Гава”	20	0,25
		“Пригоди Юрчика Кучерявого”. У 2 ч.	160	1,60
321.	Б. Герц	“Пригоди Качурика”	21	0,70
322.	В. Гнатюк	“Народні байки”	63	0,60
323.	О. Годунько	“Перші промені”	30	0,30
324.	М. Гоголь	“Загублена грамота”	332	0,40

Продовж. табл. 5.125

325.	О. Грицай	“Щуролов з Гамельн”	38	0,40
326.	Б. Грінченко	“Олеся”	16	0,20
327.	Г. Гаєрштам	“Вакації над морем”	96	1
328.	Д. Дефо	“Робінзон Крузо”. Ч. I.	112	1,20
		“Робінзон Крузо”. Ч. II.	80	0,80
		“Робінзон Крузо”	130	2,20
329.	Дитячі читанки	“Дурень зі ступою”	16	0,20
		“Семеро гайворонів”	22	0,20
		“Брат та сестричка”	14	0,20
		“Діди і баба”	15	0,60
330.	Дід Модест	“Лихо з вогнем”	16	0,40
		“Дві казки”	31	0,30
330.	М. Доля	“Золота рибка”	25	0,80
341.	Т. Дончак	“Дивна переміна”	24	0,25
		“Казки про дивного змія”	44	0,50
342.	Ф. Дудко	“Дід Яків”	28	0,70
343.	В. Жуковецька	Оповідання	64	0,60
344.	Р. Завадович	“Казка про царевича Івана і підземну царівну”	60	0,60
345.	Ю. Ігорків	“Сердечний віночок, в’язанка святочних бажань”	108	1
		Історія України для дітей. У 4 т.	320	2,40
346.	О. Квіт	“Шість вказівок”	31	0,30
		“Хлопчик з Назарету”	30	0,30
		“Як летіли журавлі”	32	0,30
347.	А. Кащенко	“На руїнах Січі”	20	0,25
348.	Р. Кіплінг	“Казочки та сторійки”	72	0,60
		“Ріккі-тіккі-тавві”	63	0,40
349.	Ф. Коковський	“За Україну”	64	0,70
		“Сірі герої”	71	0,70
		“Слідами забутих предків”	80	0,75
		“Князь Роси”	-	0,40
350.	В. Карпієнко	“Запорозький клад”	32	0,40
351.	В. Королів-Старий	“Зух – Клапоух та Роман Лопух”	47	0,75
352.	С. Куликівна	“Алі-баба і сорок розбійників”	24	0,30
353.	П. Куліш	“Чумацькі діти”	15	0,20
354.	А. Курдидик	“Маленькі борці”	91	0,90
355.	Т. Курпіта	“Отець з золотим серцем”	29	0,30
356.	Р. Леонтович	“На відлюдді”	87	0,95

Продовж. табл. 5.125

357.	М. Левицький	“Петрусів сон”	24	0,50
358.	І. Липа	“Тихе слово”	79	3
359.	Б. Лепкий	“Три казки”	78	1
360.	А. Лотоцький	“Ведмедівська попівна”	28	0,30
		“Від Ля Пляти по Анди”	64	0,60
		“Вільгельм Тель”	56	0,60
		“Історичні оповідання”	63	0,60
		“Кирило Кожум’яка”	68	0,80
		“Княжка Галиця”	36	0,30
		“Колосся Божої Матері”	31	0,30
		“Козак Байда”	80	0,70
		“Лис Микита”	100	1,20
		“Лицар Добриня”	31	0,30
		“Малі герої”	209	2
		“На світанку”	64	0,60
		“Наші соколята”	68	0,60
		“Пастушок з Назарету”	60	0,60
		“Перша проща”	64	0,60
		“Покотигорошок”.	84	0,80
		“Роксоляна”.	120	1
		“Руслан і Либедь”	64	0,60
		“Сила молитви”	32	0,30
“Смертне зілля”	64	0,60		
“Три побратими”	64	0,60		
“Хрест над Дніпром”	64	0,50		
361.	Ю. Шкрумеляк	“Цікаві оповідання”	63	0,60
362.	В. Лункевич	“Життя первісного чоловіка”	148	1,50
363.	Ж. Ляфонтен	Байки	63	0,75
364.	М. Магир	Байки	51	0,50
		“Казка про золоту рибку”	32	0,30
		“Пригоди лінивого Котика”	40	0,40
365.	М. Матвієнко	“Скарби Чорного моря”	16	0,40
366.	О. Маковей	“Пригоди горобчика”	37	0,50
367.	М. Мілер	“Молодість славних людей”	257	3,50
368.	В. Пачовський	“Золота гвіздка”	55	0,80
369.	І. Петренко	“Пригоди Юрка козака”	80	2
370.	М. Підгірянкa	“Мати-страдниця”	42	0,80
371.	М. Погідний	Байки для дітей	72	0,80
		“Гетьманська булава”	36	0,30
		“Нечисті скарби”	36	0,40
372.	М. Рубакин	“Оповідання з царства звірів”	135	3

		“Гетьманська булава”	36	0,30
		“Нечисті скарби”	36	0,40
372.	М. Рубакин	“Оповідання з царства звірів”	135	3

Продовж. табл. 5.125

373.	Д. Свіфт	“Гулівер у Ліліпутів”	100	1
		“Гулівер у Велитнів	108	1,20
		“Гулівер у Лапутів”	108	1,20
		“Гулівер у Гиржунів”	108	1,20
374.	М. Середа	“Гриць Попсуйшапка”	44	0,40
		“Рисеві пригоди”	48	0,50
375.	Е. Сетон	“Пінистий, життя і пригоди дика”	99	1
376.	М. Соневіцький	“Мирмідонський лицар”. 2 ч.	130	1,95
377.	І. Сорокати	Пригоди і притчі	45	0,60
378.	М. Таранько	Байки Езопа	64	0,60
		“Веселий вечір”	100	1,50
		“Дитячі забави”	80	0,75
		“Звірячі пригоди”	64	0,60
		“Малий бандурист”	48	0,50
		“Малий декляматор”	64	0,50
		“Тарасовим шляхом”	96	1
379.	А. Теодоров-Давидов	Байки і казки	48	0,50
380.	Е. Томпсон	“Мої знакоми”	274	2,70
381.	З. Топеліус	Оповідання і перекази	64	0,60
382.	Фенельон	Казки	47	0,75
383.	Фільгеленес	“За вітчину”	46	0,50
384.	І. Франко	“Абу-Касимові капці”	76	1,20
		“Коли ще звірі говорили”	102	3,60
		“Коваль Бассім”	148	1,50
		“Лис Микита”	149	2,40
385.	А. Франс	Оповідання	34	0,30
386.	Н. Хавсон	“Стародавні перекази”	61	0,75
387.	В. Хронович	“Іванків день”	63	0,60
388.	О. Цегельська	Байки і казки	63	0,60
389.	А. Чайковський	“Одарка”	53	1,20
		“Три казки діда Охріма”	123	1,80
390.	О. Чмелик	Віршована азбука	26	0,40
391.	Т. Шевченко	Малий кобзар	63	0,60
392.	Ю. Шкрумеляк	“Алядин і чарівна лямпка”	72	0,70
		“Казки 1001 ночі”	115	1,20
		“Мотовязник Гасан”	32	0,30

		“Пригоди мореплавця Сіндбада”	92	0,90
		“Чародійний кінь”	40	0,40
Дитячі твори з кольоровими образками				
393.		“Заворожена королівна”	-	1,20
394.		“Казки 1001 ночі”	-	1,20
395.		“Мінхгавзен”	-	1,20
396.		“Подорож пана Цікавського”	-	2,25
397.		“Робінзон Крузо”	-	1,20
398.		“Снігурка”	-	1,20
399.		“Червона шапочка”	-	1,20
400.		“Червона шапочка” з рухомими образками	-	1,80
401.		“Хата дядька Томи”	-	1,20
VIII. Різні				
402.	А. Бергзон	“Вступ до метафізики”	49	1,50
403.	Й. Геп	“Самоуправа школярів”	88	2
404.	В. Єрузалем	“Психольогія”	187	2,50
405.	Я. Лазарук	“Словник укр.-поль. і поль.-укр.”	176	1,50
406.	П. Наторп	“Народня культура і культура особистости”	105	2
407.	Ф. Ніцше	“Так мовить Заратустра”. У 4 т.	554	6,50
408.	Є. Пеленський	“Українська пісня в світі”	167	3
409.	Р. Савицький	“Три і забави, як практичні заняття в дошкільному віці дитини”	43	1,20
410.	В. Сімович	“Граматика української мови”	584	9
		“За душу дитини”	71	0,70
Ноти				
Мішані хори				
411.	О. Кошиць	“Веснянки”		4,80
		“Релігійні канти і псалми”		3,60
		“Українські колядки”		2,40
		“Українські хори”. Ч. I, II, IV.		3,60
		“Українські хори”. Ч. III.		2,40
412.	Я. Степовий	“Українські народні пісні”. У 2 ч.		3,60
413.	К. Стеценко	“Українські колядки і щедрівки”		1,80
414.	Я. Турула	“Музика до слів І. Франка”		3,60
415.	Шевченко- Лисенко	“Іван Гус” (партитура)		1
416.	Ф. Якименко	“30 народних мелодій”		1,80

Продовж. табл. 5.125

Чоловічі хори			
417.	Я. Турула	“Українські воєнні пісні”	3,60
Жіночі хори			
418.	О. Кошиць	“Українські колядки і щедрівки”	2,40
Фортепіано			
419.	М. Лисенко	“Наталка Полтавка”	9
		“Чорноморці”	7,20
420.	П. Ніщинський	“Вечорниці”	4,50
421.	М. Старицький	“Ой, не ходи, Грицю”	3
422.	Я. Турула	“Українські марші”	3
ІХ. Образи і портрети			
423.	М. Комищенко	“Альбом”. Українські князі, королі й гетьмани	6
Образи			
424.	“Базар”, кольорове зображення 60 x 40		4,50
425.	“Бій на Маківці (1915)”, кольорове зображення 70 ¹ / ₂ x 69 ¹ / ₂		4,50
426.	“Бій під Крутами”, кольорове зображення 70 x 40		5
427.	“Бій під Крутами”, кольорове зображення 62 x 50		5,50
428.	“В’їзд Хмельницького до Києва”, кольорове зображення 80 x 60		12
429.	“Вожд У.Г.А. М. Тарнавський на фронті під Києвом”, кольорове зображення 70 x 50		4

Власні видання “Просвіти”

№ п/п	Автор	Назва	Жанр	Кількість сторінок	Вартість
І. Красне письменство					
1.	В.Бірчак	“Володар Ростиславич”	Іст. повість	176	2
2.	С. О’Браен	“Ірландські оповідання”	Оповідання	63	0,80
3.	В. Будзиновський	“Шляхетське право”	Іст. повість	48	0,40
4.	О. Будзиновська	“Німий, мертвий свідок”	Оповідання	49	0,40
5.	М. Вовчок	“Інститутка”	Оповідання	48	0,40
		“Маруся”	Оповідання	108	1

		“Сестра”	Оповідання	24	0,40
6.	М. Возняк	“Щастя і горе Загоровських”	-	42	0,40
7.	В. Гюго	“Ватерльо”	-	64	0,20
8.	І. Горишівський	“Власними силами”	Оповідання	100	0,90
9.	Є. Гребінка	“Чайковський”	Іст. повість	144	3
10.	О. Далекий	“Тайна одного знайомого”	Оповідання	56	0,60
		“Дві долі” (Франс – “Крекбій”, – Мірбо “Агрономія”)	-	30	0,30
11.	П. Дужий	“Обжинки, обрядові картинки”. У 2 діях	-	-	0,30
12.	Г. Квітка- Основ’яненко	“Мертвецький Великдень”	Оповідання	24	0,40
		“Салдатський портрет”	Оповідання	24	0,40
13.	В. Ковальчук	“Великий князь Володимир”	Іст. драма у 4 діях	86	2
		Інсценізація вибраних творів Лесі Українки	-	48	0,50
		Інсценізація вибраних творів І. Франка	-	48	0,50
		“Русалка”.	Сценічні картинки	48	0,50
		“Чар-зілля”.	Сценічні картинки	8	0,20
14.	М. Коцюбинський	“Для загального добра”	Оповідання	60	0,90
15.	Б. Лепкий	“Каяла”	Історичне оповідання	68	0,60
		“Орли”	Історичне оповідання	56	0,50
		“Під ялинку”	-	110	2,30
		“Сотниківна”	Іст. повість	170	3,50
16.	Л. Лопатинський	“Під кам’яним дахом”	Комедія	-	0,30
17.	П. Мирний	“Морозенко”	Оповідання	32	0,50
18.	П. Мурський	“Святий Николай”	-	-	0,40
19.	В. Островський	“Блакитні очі”	-	56	0,60

		“Холмські оповідання”	-	67	0,30
		“Просвіта” за 60 літ. Альманах	-	-	2
20.	Рилєєв	“Войнаровський”	-	47	0,20
21.	М. Рудницький	“Місто контрастів”	-	150	1,50
22.	С. Руданський	Співомовки	-	46	0,20
		“Спільними силами”. Альманах	-	220	3
23.	М. Старицький	“Зимовий вечір”	П’єса	-	0,60
24.	В. Татомир	“На подільських ланах”	Оповідання	46	0,50
25.	І. Тобілевич	“Безталанна”	Драма	-	1
26.	М. Устиянович	“Мість верховинця”	Оповідання	28	0,50
27.	Ю. Федькович	Вибрані твори	-	47	0,20
		Думи і співанки	-	32	0,20
		“Фармазони”	-	64	0,50
28.	І. Франко	“Украдене щастя”	Драма	-	1
29.	Г. Цеглинський	“Тато на заручинах”	Комедія	-	0,60
30.	А. Чайковський	“Богданко”	Іст. повість	64	0,50
		“Не було виходу”.	Оповідання	62	1
		“Сонце заходить”	Іст. повість	205	4
31.	Ю. Шкрумеляк	“Мова років”	Сценічна картинка	-	0,20
II. Історія, історія письменства					
32.	М. Андрусак	“Нариси з історії галицького москвофільства”	-	78	0,50
33.	І. Брик	“Боротьба чехів за волю”	-	96	1
		“Маркіян Шашкевич”	-	64	0,50
		“Омелян Огоновський”	-	40	0,40
34.	М. Возняк	“Г. Сковорода”	-	24	0,20
35.	В. Гнатюк	“Кубанщина і куб. українці”	-	50	0,30
36.	В. Дорошенко	“Іван Франко”	-	16	0,30
		“Шевченкова криниця”	-	256	0,80
37.	Н. Дорошенко-Савченко	“Тарібальді – лицар Італії з 9 образками і 3 мапами”	-	87	0,80

38.	Р. Єндик	“Антропологічні прикмети українського народу”	-	128	1,20
Історична бібліотека “Просвіти”					
39.	-	“Оповідання 100-літнього діда”	-	-	0,10

Продовж. табл. 5.125

40.	-	“І. Федорович, перший укр. друкар”	-	-	0,05
41.	-	“Дніпрові пороги”	-	-	0,10
42.	-	“Король Данило”	-	-	0,05
43.	-	“Про життя давніх слов’ян”	-	-	0,30
44.	І. Кедрин	“Берестейський мир”	-	68	0,70
45.	Ф. Колесса	“Українська усна словесність”	-	646	7
		“Укр. нар. думи”	-	158	1,50
46.	І. Крип’якевич	“Білоруси”	-	-	0,10
		“Іст. походи по Львові”	-	166	2,50
		“М. Грушевський”	-	64	0,50
		“Укр. життя в давні часи”	-	95	0,70
		“Ярослав Осмомисл”	-	48	0,50
		“Кринос – княжий Галич”	-	31	0,30
47.	Крушельницький	“Іван Франко”	-	46	0,40
48.	А. Курдидик	“Від Попраду по Тису”	-	88	0,80
49.	Б. Лепкий	“Чекає нас велика ріка”	-	40	0,20
50.	Д. Лукіянович	“Про життя Т. Шевченка”	-	23	0,20
		“Про Ю. Федьковича”	-	46	0,20
51.	Т. Лежогубський	“Лукич Василь”	-	15	0,15
52.	А. Лотоцький	“Засіяла благодать Божа на Київських горах”	-	48	0,50
		“Шевченко в німецьких перекладах”	-	16	0,15
53.	В. Пачовський	“Іван Мазепа”	-	48	0,50

		“Плян Львова”	-	-	0,25
54.	В. Сімович	“Іван Франко, життя і діяльність”	-	68	0,60
		“Тарас Шевченко, його життя і творчість”	-	72	0,60

Продовж. табл. 5.125

55.	І. Брик	“Ю. Федькович”	-	72	0,60
56.	Т. Скотинський	“Укр. герб і прапор”	-	37	0,50
57.	О. Терлецький	“Вплив природи на історію України”	-	74	1,50
		“Гетьманська Україна й Зап. Січ”	-	88	0,60
		“Історія України”	-	408	3
		“Історія Укр. держави”	-	549	3
		“Україна заборолом культури і цивілізації перед степовиками”	-	91	1,80
58.	О. Цинкаловський	“Княжий город Володимир”	-	112	1

III. Науково-популярні книжки

59.	М. Бажалук	“Нафта”	-	55	0,60
		“Вулькани та землетруси”	-	64	0,50
60.	О. Бочковський	“Абіссинія й абіссинська справа”	-	71	0,60
61.	С. Брик	“Перша поміч у наглих занедужаннях і нещасливих випадках”	-	144	1,20
62.	Вагнер-Чайковський	“Найцікавіші рослини у світі”	-	143	1,50
63.	Б. Галайчук	“Про Грузію та грузинів як грузини волі добивалися”	-	48	0,50
64.	В. Дідоренко	“Тютюн, його плекання ті підготовлювання на продаж”	-	30	0,30
65.	М. Дольницький	“Від бескид. розворів до поліських боліт. Геогр. огляд укр. земель”	-	88	0,70

		“Від поліських боліт до кавказ. верхів”	-	208	1,80
66.	В. Доманицький	“Як господарюють селяне в чужих краях”	-	88	0,50

Продовж. табл. 5.125

676.	Є. Жарський	“Наші вороги галапаси”	-	64	0,60
		“Золото з глини”	-	48	0,50
68.	А. Компанієць	“Буря загрожує”	Оповідання	64	0,60
69.	С. Кузик	“Рільничі досвіди і проби”	-	126	1,50
70.	А. Курдидик	“До ясного завтра”	-	80	0,60
71.	Є. Озаркевич	“Недуги пошесні”	-	124	1,50
72.	М. Присташ	“Наука гри в шахи”	-	130	2,50
73.	І. Раковський	“Наша земля, її утворення, будова і минувшина”	-	149	1,80
		“Рослини, їх будова та життя”	-	494	7
		“Утворення світу”	-	96	2,50
74.	М. Стахурський	“Основи побор. пошесних хоріб у звірят”	-	34	0,50
		“Чому поборювати знахорство й як лічити по правилам домашні звірята”	-	18	0,30
75.	Т. Фотинюк	“Шкідники ростин господарських”	-	147	1,70
76.	М. Чайковський	“Оповідання про сили природи”	-	64	0,80
IV. Виховання і просвітня діяльність					
77.	Т. Барле	“Освіта робітництва”	-	55	0,50
78.	І. Брик	“Чужі про українську народню пісню”	-	16	0,30
79.	М. Галуцинський	“Видержаність і видатність праці людини”	-	23	0,20
		“Нар. освіта і вих. народу. Методи і цілі”	-	34	0,30
		“Позашкільна освіта”	-	45	1,50

		“Просвіта в 1925 р.”	-	57	0,50
		“Укр. нар.бібліотеки”	-	15	0,40
		“Як виборили люде право основувати товариства”	-	21	0,25

Продовж. табл. 5.125

80.	А. Домбровський	“Рідне Слово” буквар для неграмотних	-	74	1,20
81.	М. Дужий	“Нарис організації й методики популярних викладів”	-	36	0,20
		“Знання – то сила. Альманах”	-	172	1,50
		“Інструкція і метод. вказівки для навчання неграмотних”	-	13	0,10
82.	Н. Іванина	“Про громадянське виховання”	-	47	0,50
83.	Б. Кудрик	“Українська народна пісня і всесвітня музика”	-	29	0,50
84.	В. Левицький	“Порадник для бібліотекарів”	-	126	1,50
85.	М. Лозинський	“Сорок літ діяльності “Просвіти””	-	72	0,30
86.	С. Магалаєс	“Що товариствам треба знати про податки”	-	7	0,10
		“Як підготовляти та вести Загальні збори”	-	11	0,20
		“Порадник для освітників”	-	96	0,60
		“Спис конфіскованих і заборонених українських книжок та друків у Польщі”	-	75	0,80
87.	В. Мудрий	“Роля “Просвіти” в українському житті”	-	16	0,50
88.	С. Перський	“Популярна історія Т-ва “Просвіта”	-	268	2,50

89.	П. Петрик	“60-ліття “Просвіти”	-	14	0,40
90.	В. Полянський	До сонця, початки науки письма й рахунків для старших”	-	125	0,50

Продовж. табл. 5.125

91.	О. Попович	“Як учили і як учити би грамоти”	-	20	0,20
		“Поучення до нового закону про товариства”	-	-	0,30
		“Просвіта” до українського народу”	-	70	0,60
		“Просвітні листки”. Наука писання	-	20	0,40
		“Свято книжки”. Інструкція, реферат і деклямації	-	31	0,30
		“Свято книжки.” Реферат	-	15	0,50
92.	С. Сірополко	“Короткий курс бібліотекознавства”	-	122	1
93.	В. Щурат	“Початки слави української народної пісні в Галичині”	-	16	0,30
94.	Ю. Шкрумеляк	“Просвіта” – сили нашої основа”	-	48	0,20
95.	І. Ющишин, І. Петрова	“Вчіть неписьменних, порадник для тих, що гуртують неписьменних”	-	32	0,20
V. Різні					
96.	Є. Храпливий	“Сільське господарство гал.-волинських земель”	-	248	2,50
97.	-	Календарі “Просвіти”	-	-	1,50
98.	-	“Портрети Грушевського”	-	-	0,70

	Портрети Федьковича	-	-	1
	Портрети Франка та ін.	-	-	0,60

Продовж. табл. 5.125

99.	Друки:			
	Бібліотечний інвентар	-	Аркуш	0,10
	Систем. катальог	-	Аркуш	0,10
	Книга позичальників	-	Аркуш	0,05
	Катальог списаних книжок	-	Аркуш	0,10
	Статистичний денник	-	Аркуш	0,05
	Касові і членські друки	-	Аркуш	0,10
	Членські виказки	-	Аркуш	0,10
	Юкстові бльочки	-	Аркуш	0,50
	Книги	-	20 арк.	2,50

VI. Ноти

100.	В. Барвінський	“Шевченкова хата”	-	-	0,50
101.	Б. Вахнянин	“Заквітчали дівчатонька”	-	-	0,25
		“Засумуй трембіто”	-	-	0,25
		“Кладочка”	-	-	0,25
		“Лебедин”	-	-	4
		“Мав я раз дівчиноньку”	-	-	0,25
		“Ой, чого ж ти зажурився”	-	-	0,25
		“Садок вишневий”	-	-	0,50
		“У неділю рано-вранці”	-	-	1,50
102.	С. Воробкевич	“Заспіваймо!”	-	-	0,50
103.	М. Колесса	“Веснівка”	-	-	0,50
104.	Б. Кудрик	“Буду собі купила”	-	-	0,50
		“Зажурилась Україна”	-	-	0,50
		“В Вифлеємі граді”	-	-	0,50
		“Заєньку”	-	-	0,50
		“Зельман”	-	-	0,50
		“Наша славна Україна”	-	-	0,25

		“Ой, див, Білодан!”	-	-	0,75
		“Присяга українського юнацтва”	-	-	1
		“Через Дунай глибокий”	-	-	0,50
105.	І. Лаврівський	“Річенька”	-	-	0,50

Продовж. табл. 5.125

106.	М. Лисенко	“Боже Великий, Єдиний”	-	-	0,50
		“Ой, діброво, темний гаю!”	-	-	0,50
		“Орися-ж ти, моя ниво!”	-	-	0,50
		“Радуйся, ниво неполітая!”	-	-	0,75
107.	С. Людкевич	“Заповіт Т. Шевченка”	-	-	0,60
		“Ліщина-ліщина”	-	-	0,25
		“Пою коні...”	-	-	0,25
108.	Д. Січинський	“Даремне пісне...”	-	-	0,50
		“Дніпро реве...”	-	-	0,50
		“Лічу в неволі”	-	-	0,75
		“Непереглядною юрбою...”	-	-	0,50
109.	Шевченко-Туркевич	“Учітеся”	-	-	0,40

Чоловічі хори

110.	С. Воробкевич	“Заспіваймо!”	-	-	0,50
111.	М. Лисенко	“Встає хмара з-за Лиману...”	-	-	0,50
		“Наш отаман Гамалія”	-	-	0,50
112.	С. Людкевич	“Заповіт Т. Шевченка”	-	-	0,60
113.	Д. Січинський	“Даремне пісне...”	-	-	0,50

Жіночі хори

114.	С. Людкевич	“Заповіт Т. Шевченка”	-	-	0,60
------	-------------	-----------------------	---	---	------

Подано на основі Каталогу книгарні товариства “Просвіта”. – Львів, 1939. – С. 4 – 11, 14 – 35.

Таблиця 5.126

Кількість читачів бібліотек і прочитаних ними книг (1920 – 1933 рр.)

Роки	Кількість читачів	Чоловіків	Жінок	Молодь	Робітників	Інші категорії	Кількість прочитаних книг	Твори українських класиків	Переклади	Наукові видання	Журнали
1931 1933	875	-	-	-	-	-	15850	-	-	-	-
1929 1930	602	475	127	398	-	204	8879	6288	1552	711	328
1927 1928	687	552	135	267	-	460	7190	5089	1414	430	257
1926 1927	1154	962	192	783	-	371	10072	6777	2427	664	204
1925 1926	585	468	117	447	162	138	3962	3511	918	358	92
1923 1924	175	116	59	141	29	5	2135	1765	581	348	22
1921 1923	311	201	110	269	7	29	2046	1797	204	195	51
1920	214	132	82	179	8	27	981	789	192	121	20

Подано на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Таблиця 5.127

Бібліотекарські курси, які проводилися у Львівському і Станіславівському воєводствах (1937 – 1938 рр.)

Львівське воєводство	
Місцевість	Час проведення
Бірча	27 – 30 жовтня 1937
Ходорів	4 – 7 листопада 1937
Комарно	10 – 13 січня 1938
Рудки	15 – 18 січня 1938
Самбір	20 – 23 січня 1938
Старий Самбір	24 – 27 січня 1938
Дрогобич	28 – 31 січня 1938
Турка	1 – 4 лютого 1938
Городок	8 – 11 лютого 1938
Судова Вишня	16 – 19 лютого 1938
Мостиська	20 – 23 лютого 1938
Перемишль	24 – 27 лютого 1938

Продовж. табл. 5.127

Доброміль	28 лютого – 3 березня 1938
Ярослав	7 – 10 березня 1938
Краковець	11 – 14 березня 1938
Яворів	15 – 18 березня 1938
Станіславівське воєводство	
Жидачів	8 – 11 листопада 1938
Бурштин	12 – 15 листопада 1938
Галич	16 – 19 листопада 1938
Войнилів	20 – 23 листопада 1938
Калуш	24 – 27 листопада 1938
Станіславів	23 листопада – 4 грудня 1938
Миколаїв	6 – 9 грудня 1938
Стрий	10 – 13 грудня 1938
Сколе	14 – 17 грудня 1938
Болехів	18 – 21 грудня 1938
Долина	23 – 26 грудня 1938
Рожнітів	27 – 30 грудня 1938

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 212. – Арк. 5.

*Таблиця 5.128***Бібліотекарські курси (1936 – 1938 рр.)**

№ п/п	Філія	Час проведення курсу	Учасників			Закінчило курс			Взяло участь читалень
			бібліотекарів	кандидатів	разом	Чоловіків	жінок	разом	
1936									
1.	Снятин	14-16.02		38	1	51	1	52	34
2.	Городенка	18-21.02	9	17	-	23	-	23	15
3.	Самбір	22-25.06	12	14	-	26	-	26	18
4.	Ходорів	18-19.09	8	15	-	22	-	22	18

Продовж. табл. 5.128

5.	Миколаїв	19-21.09.	2	36	-	38	-	38	13
6.	Гусятин	18-20.12	14	4	1	13	1	14	9
7.	Борщів	22-24.12	6	39	-	42	-	42	22
8.	Мельниця	25-27.12	4	9	1	12	1	13	5
Разом			71	172	243	227	3	230	134
1937									
1.	Заліщики	31.12-2.01	4	18	22	20	-	20	9
2.	Зборів	25-30.01	4	50	54	38	7	45	25
3.	Бучач	16-20.02	7	9	16	11	-	11	11
4.	Монастирис.	25-28.02	8	7	15	12	2	14	9
5.	Чортків	1-3.03	5	5	10	8	-	8	8
6.	Копичинці	5-8.03	8	10	18	15	1	16	14
7.	Теребовля	9-12.03	10	9	19	14	4	18	18

Продовж. табл. 5.128

8.	Скалат	14-17.03	8	3	11	9	1	10	10
9.	Бережани	20-25.03	8	16	24	22	1	23	19
10.	Ходорів	3-4.11	10	42	52	38	5	43	22
11.	Жидачів	8-11.11	8	27	35	29	4	33	17
12.	Войнилів	20-23.11	9	25	34	28	4	32	14
13.	Калуш	24-27.11	20	19	39	37	1	38	31
14.	Станіславів	28.11-2.12	18	41	59	53	4	57	38
15.	Галич	6-9.12	3	17	20	16	-	16	13
16.	Стрий	10-13.12	17	7	24	22	-	22	22
17.	Болехів	18-21.12	2	16	18	16	2	18	9
18.	Рожнітів	27-30.12	3	8	11	9	1	10	5
Разом			152	329	481	397	37	434	294

Продовж. табл. 5.128

1938									
1.	Самбір	31.12-3.01	15	27	42	36	4	40	24
2.	Комарно	10-13.01	9	23	32	28	3	31	22
3.	Сколе	20-23.01	8	9	17	11	4	15	14
4.	Ст. Самбір	24-27.01	6	15	21	17	-	17	12
5.	Перемишль	24-27.02	14	66	80	61	18	79	55
6.	Добромилъ	28.02-3.03	19	28	47	37	5	42	32
7.	Ярослав	7-10.03	17	27	44	38	5	43	39
8.	Краковецъ	11-14.03	2	14	16	14	1	15	8
9.	Яворів	15-18.03	9	22	31	26	5	31	25
10.	Нове Село	23-26.03	8	4	12	11	-	11	8

Продовж. табл. 5.128

11.	Бібрка	28-31.03	8	17	25	23	2	25	17
12.	Львів-місто	10-29.10 17 вечорів	6	16	22	13	8	21	12
13.	Львів-повіт	24-29.10	5	8	13	10	3	13	13
14.	Бурштин	7-13.11	1	45	46	35	9	44	16
15.	Солотвино	22-25.11	1	11	12	12	-	12	7
16.	Надвірна	28-30.11	1	7	8	8	-	8	8
17.	Делятин	5-10.12	3	28	31	29	2	31	24
Разом			132	367	499	409	69	478	336
За 3 роки 43 курси			355	868	1223	1033	109	1142	764

Товариство “Просвіта” в рр. 1936 – 1938. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1936 р. по 31. грудня 1938 р. XLIX. Загальні збори “Просвіти” 8 червня 1939. – Львів, 1939. – 84 с.

Таблиця 5.129

Список видань “Просвіти”, якими дозволялося користуватися у шкільних бібліотеках (підготовлено В. Сімовичем, Н. Дорошенко 12 січня 1936 р.)

Місячні видання на 1934 р.	
Автор	Назва твору
Будзиновський В.	“Шляхетське право”
Лепкий Б.	“Орли”
Сімович В.	“Тарас Шевченко”
Чайковський А.	“Богданко”
Брик І.	“Маркіян Шашкевич”
Будзиновська О.	“Німий мертвий свідок”
Федькович Ю.	“Фармазони”
Горішівський І.	“Спільними силами”

Продовж. табл. 5.129

Татомир В.	“На подільських ланах”
Сімович В.	“Юрій Федькович”
Місячні видання на 1935 р.	
Крип’якевич І.	“Михайло Грушевський”
Дольницький М.	“Від бескидських розворів до поліських боліт”
Лепкий Б.	“Каяла”
Жарський Е.	“Наші вороги – гала паси”
Скотинський Т.	“Український герб і прапор”
Курдидик А.	“До ясного завтра”
Островський В.	“Блакитні очі”
Компанієць А.	“Буря загрожує”
Далекий О.	“Тайна одного знайомого”
Борковський О.	“Абисинія і абисінська справа”
Квартальні книжки на 1934 р.	
Крип’якевич І.	“Історія козаччини”, вид. 2
Бажалук М.	“Вулькани і землетруси”
Чарнецький С.	“Нарис історії українського театру в Галичині”
Єндик Р.	“Антропологічні прикмети українського народу”
Квартальні книжки на 1935 р.	
Терлецький О.	“Гетьманська Україна і Запорізька Січ”
Цинкаловський О.	“Княжий город Володимир”
Кубійович Б.	“Територія і людність українських земель”
Храпливий Є.	“Сільське господарство українських етнографічних земель у Польщі”

Подано на основі ЦДАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6410. – Арк. 47.

*Таблиця 5.130***Кількість книжок у бібліотеках (1926 – 1927 рр.)**

№ п/п	Кількість книг	Кількість читалень
1.	Понад 1001	6 (1806, 1553, 1283, 1200, 1107, 1085)
2.	901 – 1000	3
3.	801 – 900	2
4.	701 – 800	6
5.	601 – 700	5
6.	501 – 600	4
7.	401 – 500	24
8.	301 – 400	45
9.	201 – 300	104
10.	101 – 200	302
11.	51 – 100	276
12.	Менше 50	208

Діяльність в справі поширення книжки // Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 25. XII. 1926 року до 25. XII. 1927. (Касовий обіймає час від 1. VII. 1926 до 30. VI. 1927.). – Львів, 1927. – С. 88 – 89.

Таблиця 5.131

Кількість бібліотек “Просвіти” на 1935 р.

Бібліотеки			Мандрівні бібліотеки			Читальні				
Випозич альні	Позашкільна освіта	Театральні	При філіях	Кількість книг	Прочитано книг	Кількість бібліотек	Кількість книг	Прочитано книг	Передплачено часописів	Вартість передплати
27	51	16	115	3762	68720	2915	581208	2520760	6440	5437484

“Просвіта” і її праця. Бібліотеки // Народна справа. – 1936. – Ч. 52 (432). – С. 2.

Таблиця 5.132

Стан читальняних бібліотек на 1935 р.

Читальняні бібліотеки								
кількість	кількість книжок	прочитано книжок	передплата часописів	на суму	“голосне читання”	Кількість слухачів	виклади	курси неписьменності
2915	581202	2520760	6440	5437484	113000	700000	15566	641

Подано на основі ЦДАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 103. – Арк. 2.

Таблиця 5.133

Список бібліотек (1921 – 1923 рр.)

Кількість бібліотек	Кількість книжок	Вартість	Загальна сума
200	200	520	104000
200	140	390	78000
300	400	220	66000
150	77	100	15000
850	817	1230	253000

Подано на основі Господарський стан Товариства “Просвіта” // Звідомлення з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 1-го липня 1931 до 30-го червня 1933. – Львів, 1933. – С. 23.

Таблиця 5.134

Кількість комплектів пересувних бібліотек (1925 – 1930 рр.)

Роки	Комплекти	Кількість книжок	Вартість книжок	Прочитано книжок	Кількість читачів	Дорослих	Молодь	Обслуговувано місцевостей
1925 1926	34	1840	4148,70	16522	11698	-	-	107
1926 1927	43*	2279	5456,70	41924	5934	51446	6627	164
1927 1928**	42	2279	5456,70	20273	2892	16679	3591	78
1929 1930***	48	2561	6570,35	51979	19613	39986	6546	93

* втрачено комплект “Л” філією у Турці; ** не подали дані 39 місцевостей;

*** дані неповні

Підготовлено на основі аналізу звітів з діяльності “Просвіти”

Таблиця 5.135

Список каталогів пересувних бібліотек “Просвіти”

Каталоги	Твори українських письменників	Наукові видання	Дитяча література	Література для молоді	Втрачено	Вартість	Всього примірників
“ХІ”	23	9	8	-	-	97,60	40
“В”	28	9	9	6	8	88,39	52
“Б” (II)	34	11	6	6	-	113,44	58
“А” (I)	30	9	4	10	-	123,91	53
“ХІІІ”	35	15	-	-	-	149,10	50

Подано на основі ЦДАУ у Львові. – Ф. 348, оп. 1, спр. 6446, арк. 1 – 36 зв.

Таблиця 5.136

Кількість читачів пересувних бібліотек

	У 1927 р.	У 1924 – 1927 рр.	Разом
Чоловіків	4395	8707	13102
Жінок	659	991	1650
Дітей	880	2000	2880
Всього	5934	11698	17632

Читачі в мандрівних бібліотеках // Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 25. XII. 1926 року до 25. XII. 1927. (Касовий обіймає час від 1. VII. 1926 до 30. VI. 1927.). – Львів, 1927. – С. 87 – 99.

Таблиця 5.137

Найдешевші видання “Просвіти” на 1924 р.

		Кількість збірок, їхня вартість		Твори гарного письменства	
Бібліотека українських класиків	у 24 томах по 6 зл. за кожен том	9 збірок від 20 до 50 сот.	Історія українського письменства		
Збірки творів українських письменників	7 творів за ціною від 20 сот. до 50 сот.	8 творів за ціною від 10 сот. до 30 сот.	Історія українського письменства		
Історичні повісті	6 творів за ціною від 5 сот. до 15 сот.	6 збірок від 15 до 50 сот.	Бувальщина		
Історичні збірки	2 збірки від 20 до 30 сот.	4 збірки від 60 до 1 зл.	Оповідання з побутового життя		
Серія “Історичної бібліотеки	3 збірки від 30 до 60 сот.	8 збірок від 20 до 80 сот.	Літературні збірники і календарі		
-	5 збірок від 6 до 60 сот.	3 збірки від 30 до 60 сот.	Українська драма		
-	3 збірки від 5 сот.	8 збірок від 20 до 80 сот.	Природознавство і техніка		
-	8 збірок від 1.10 зл. до 2.50 зл.	5 збірок від 6 до 60 сот.	Теорія і практика просвітньої діяльності		
Просвітні	-	3 збірки від 5 сот.	Для хорів		
Правничі	8 збірок від 1.10 зл. до 2 зл.	4 від 5 до 60 сот.	Українське ліловодство		
Лікарські	-	8 від 10 сот. до 2.50 зл.	Підручники і порадики		
Господарські	-	8 збірок від 1.10 зл. до 2 зл.	Окреса української хати й українського товариства		
малі і великі портрети	-	передплата на рік 3 зл.	Видання фонду “Учітеся, брати мої”		
-	-		Освітній часопис “Народня Просвіта”		

Подано на основі Видання Товариства “Просвіта”. Найдешевші видання з поля всіх царин людського знання приступних для кожного українця // Народній Ілюстрований Календар Товариства “Просвіта” на звичайний рік 1925. – Львів, 1924. – С. 101 – 104.

Таблиця 5.138

**Заборгованість філій і читалень “Просвіти” за одержану літературу
станом на 1 червня 1939 р.**

№ п/п	Назва філії	від 1930 року (тис. зл.)	до 1930 року (тис. зл.)
1.	Белз	150480	-
2.	Бережани	88030	87203
3.	Бібрка	44435	17941
4.	Бірча	411 (зл.)	-
5.	Богородчани	34020	-
6.	Болехів	37825	8520
7.	Борщів	121832	-
8.	Броди	34984	-
9.	Бурштин	159754	-
10.	Буськ	14062	5857
11.	Бучач	62313	-
12.	Войнилів	73198	16844
13.	Галич	275804	3945
14.	Глиняни	60768	-
15.	Городенка	449401	69673
16.	Городок Ягеллонський	70467	-
17.	Грималів	19185	24163
18.	Гусятин	259461	62989
19.	Десятин	129875	-
20.	Доброміль	112543	174999
21.	Долина	181110	-
22.	Дрогобич	83221	-
23.	Жидачів	84298	76957
24.	Жовква	182450	-
25.	Журавно	73740	101368
26.	Заболотів	8100	-
27.	Заліщики	88321	-
28.	Збараж	145270	-
29.	Зборів	213526	-
30.	Золочів	113587	85052
31.	Калуш	440172	-
32.	Камінка Струмилова	75865	-
33.	Коломия	38439	-
34.	Комарно	28635	-
35.	Копичинці	177869	-
36.	Косів	120190	-
37.	Краків	4760	1047
38.	Краковець	12090	-

Продовж. табл. 5.138

39.	Кути	27095	-
40.	Лежайськ	8775	-
41.	Львів-місто	7710	-
42.	Львів-повіт	95418	-
43.	Любачів	63895	32732
44.	Мельниця	94114	-
45.	Миколаїв	11515	-
46.	Монастириська	93985	-
47.	Мостиська	59229	-
48.	Надвірна	37876	-
49.	Нове Село	45233	-
50.	Новий Санч	8075	-
51.	Олесько	980 (зл.)	-
52.	Отинія	95235	-
53.	Перемишль	124357	-
54.	Перемишляни	2250	12275
55.	Підволочиськ	35904	-
56.	Підгайці	478188	-
57.	Підкамінь	18295	-
58.	Рава-Руська	152546	54476
59.	Радехів	34322	174236
60.	Рогатин	126630	-
61.	Рожнітів	67877	11055
62.	Рудки	43250	94980
63.	Самбір	74030	77733
64.	Старий Самбір	29348	-
65.	Скалат	302714	-
66.	Сколе	103559	-
67.	Снятин	194120	80319
68.	Сокаль	255485	83432
69.	Солотвино	148820	62668
70.	Станіславів	124460	4767
71.	Стрий	140560	-
72.	Судова Вишня	52656	47694
73.	Сянік	177028	-
74.	Теребовля	196826	-
75.	Тернопіль	-	-
76.	Тисмениця	36855	-
77.	Товсте	130928	-
78.	Товмач	51772	23787
79.	Турка	78655	-
80.	Устриско	21098	-

Продовж. табл. 5.138

81.	Угнів	28,25 (зл.)	-
82.	Чесанів	17763	-
83.	Чортків	129600	-
84.	Щирець	8345	-
85.	Яворів	31750	-
86.	Янів	2 (зл.)	-
87.	Ярослав	29475	-
88.	Коломия	8265	-
Всього		819856225	1637272

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6359. – Арк. 1 – 2 зв.

Таблиця 5.139

Податки від громадських забав, розваг, видовищ

Ціна квитка	Продано		Оплата			Припадає податку			Разом	
	квитків	на суму	Червоний Хрест (гр.)	фонд праці (гр.)	комунальний податок	Червоний Хрест	фонд праці	комунальний податок	ф. пр. і Ч.Хр.	Усі три
0,10	45	4,5	-	-	10 %	-	-	0,45	-	0,45
0,20	40	8,00	-	-	10 %	-	-	0,80	-	0,80
0,25	35	8,75	-	-	10 %	-	-	0,87	-	0,87
0,26	30	7,80	-	5	10 %	-	1,50	0,78	1,50	2,28
0,30	25	7,50	-	5	10 %	-	1,25	0,75	1,25	2
0,40	20	8,00	-	5	10 %	-	1,00	0,80	1,00	1,80
0,49	15	7,35	-	5	10 %	-	0,75	0,73	0,75	1,48
0,50	10	5,00	5	5	10 %	0,50	0,50	0,50	1,00	1,50
0,60	9	5,40	5	5	10 %	0,45	0,45	0,54	0,90	1,44
0,70	8	5,60	5	5	10 %	0,40	0,40	0,56	0,80	1,36
0,80	7	5,60	5	5	10 %	0,35	0,35	0,56	0,70	1,36
0,90	6	5,40	5	5	10 %	0,30	0,30	0,54	0,60	1,14
0,99	5	4,95	5	5	10 %	0,25	0,25	0,49	0,50	0,99
1,00	4	4,00	10	5	10 %	0,40	0,20	0,40	0,60	1,00
1,01	4	4,04	10	10	10 %	0,40	0,40	0,40	0,80	1,20
1,50	3	4,50	10	10	10 %	0,30	0,30	0,45	0,60	1,05
2,00	2	4,00	10	10	10 %	0,20	0,20	0,40	0,40	0,80
2,01	1	2,01	10	20	10 %	0,10	0,20	0,20	0,30	0,50
2,50	1	2,50	10	20	10 %	0,10	0,20	0,25	0,30	0,55
Разом	265	104,9			10 %	3,75	8,25	10,49	12	22,49
% орган.			2 %	2 %	3 %	0,07	0,17	0,31	0,24	0,55

Продовж. табл. 5.139

Оплатити	3,68	0,08	10,18	11,76	21,94
-----------------	-------------	-------------	--------------	--------------	--------------

Магальяс С. Що товариствам треба знати про податки від публичних забав, розваг і видовищ. – Львів, 1936. – С. 7.

Таблиця 5.140

Стан аматорсько-театральних руху на 1935 р.

Філія	Читальні, у яких є гуртки	Кількість гуртків	Кількість учасників	Читальні, що мають зали	Прибутки з вистав
Олесько	3	1	18	-	-
Підволочиськ	4	4	46	2	-
Підгайці	18	18	355	5	3
Перемишль	17	14	351	8	2
Рогатин	24	24	629	20	5
Сокаль	16	16	442	12	5
Снятин	11	11	272	4	-
Стрий	16	12	307	4	-
Турка	2	2	40	1	-
Ходорів	7	6	225	3	-
Угнів	7	5	78	3	-
Збараж	7	4	119	1	-
Чортків	7	3	84	1	-
Станиславів	15	12	269	4	-
Калуш	13	7	244	4	-
Всього	147	129	3199	76	15

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6456. – Арк. 1 – 2, 14 – 15.

Таблиця 5.141

Стан аматорських гуртків у 1935 р.

Аматорські гуртки							
кількість гуртків	кількість членів	співочі	кількість учасників	духові	смичкові	кількість учасників	кількість осіб у розважових гуртках
2016	40320	1086	22720	130	4	6030	32293

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 103. – Арк. 1.

Таблиця 5.142

**Кількість показники аматорсько-театральної діяльності
філій “Просвіти” (1936 – 1938 рр.)**

№ п/п	Назва філії	Кількість				
		театральних гуртків	членів театральних гуртків	хорових гуртків	членів хорових гуртків	інші гуртки
1.	Белз	25	375	13	260	-
2.	Бережани	43	658	26	457	4
3.	Бібрка	-	-	-	-	4
4.	Бірча	8	210	7	209	-
5.	Богородчани	17	303	8	217	-
6.	Болехів	14	302	-	-	-
7.	Борщів	38	638	16	271	6
8.	Броди	50	682	27	706	42
9.	Буськ	11	130	9	110	-
10.	Бурштин	30	560	1	396	-
11.	Бучач	56	1188	20	635	18
12.	Войничів	21	460	16	310	5
13.	Галич	29	317	17	214	1
14.	Глиняни	18	483	9	198	-
15.	Городенка	38	896	19	570	6
16.	Городок Ягелл.	25	500	17	502	2
17.	Гусятин	23	641	14	386	1
18.	Делятин	21	336	7	195	4
19.	Доброміль	35	450	33	540	2
20.	Долина	звіт не надіслано				
21.	Дрогобич	44	843	29	843	3
22.	Жидачів	15	370	16	97	-
23.	Жовква	41	854	23	530	7
24.	Журавно	24	429	16	469	7
25.	Заліщики	влада конфіскувала звіт				
26.	Збараж	21	508	15	365	2
27.	Зборів	57	625	25	450	4
28.	Золочів	73	819	54	710	12
29.	Калуш	44	900	29	950	2
30.	Камінка Струм.	21	281	29	666	2

Продовж. табл. 5.142

31.	Коломия	86	1030	18	400	9
32.	Комарно	14	317	17	508	-
33.	Копичинці	28	420	10	300	-
34.	Косів	звіт не надіслано				
35.	Краків	-	-	-	-	-
36.	Краковець	14	190	6	135	-
37.	Кути	10	147	10	178	2
38.	Лісько	10	169	5	165	-
39.	Львів (місто)	14	270	11	229	2
40.	Львів (повіт)	5	44	-	-	13
41.	Любачів	19	360	15	251	-
42.	Мельниця	-	12	-	-	-
43.	Миколаїв	-	-	-	-	-
44.	Монастириськ	27	478	5	135	-
45.	Мостиська	24	480	12	425	1
46.	Надвірна	20	201	7	113	3
47.	Нове Село	15	502	14	391	1
48.	Новий Санч	влада ліквідувала усі читальні				
49.	Отинія	13	283	10	194	3
50.	Перемишль	67	1224	37	1042	2
51.	Перемишляни	40	753	17	440	3
52.	Підволочиськ	12	282	7	205	1
53.	Підгайці	43	980	25	638	5
54.	Підкамінь	22	418	10	203	-
55.	Рава-Руська	43	1085	27	708	2
56.	Радехів	36	571	15	224	1
57.	Рогатин	27	648	11	352	6
58.	Рожнітів	звіт не надіслано				
59.	Рудки	25	459	4	70	1
60.	Самбір	45	794	25	549	17
61.	Скалат	21	566	14	396	1
62.	Сколе	3	379	23	350	2
63.	Снятин	20	270	19	400	2
64.	Сокаль	45	412	29	758	7
65.	Солотвино	14	273	3	55	-
66.	Станіславів	звіт не надіслано				
67.	Ст. Самбір	17	359	14	297	-
68.	Стрий	43	964	50	1459	1
69.	Судова Вишня	13	213	10	268	2
70.	Сянік	24	374	5	117	3
71.	Теребовля	36	807	26	793	16
72.	Тернопіль	75	1717	39	680	16

Продовж. табл. 5.142

73.	Тисмениця	15	347	5	119	-
74.	Товсте	27	550	11	250	3
75.	Товмач	37	873	8	220	2
76.	Турка	20	385	12	323	1
77.	Устріки Дол.	12	260	13	284	3
78.	Ходорів	33	604	25	679	1
79.	Чесанів	12	286	10	222	1
80.	Чортків	46	1056	26	752	12
81.	Яворів	29	509	19	272	1
82.	Янів	6	160	4	105	-
83.	Ярослав	27	293	17	178	3
Всього		2046	38350	1176	25362	269

Подано на основі Товариство “Просвіта” в рр. 1936 – 1938. Звідомлення з діяльності від 1. січня 1936 р. по 31. грудня 1938. XLIX. Загальні збори “Просвіти” 8 червня 1939. – Львів, 1939. – С. 66 – 81.

Таблиця 5.143

Театральні курси (1927 – 1928 рр.)

№ п/п	Філії	Кількість читалень	Гуртків	Членів	Де відбувалися	Передлатники “Ам. театру”
1.	Олесько	3	1	18	у stodолі	2
2.	Підволочиськ	4	4	101	3 у хаті, 1 в кооперативі	-
3.	Підгайці	18	18	355	9 у хаті, 1 в кооперативі, 6 у stodолі	2
4.	Перемишль	17	14	351	8 в хаті, 2 в кооперативі, 3 у stodолі	4
5.	Рогатин	27	24	629	20 в хаті, 2 в кооперативі, 1 у stodолі	12
6.	Сокаль	16	16	442	12 в хаті, 3 в кооперативі, 1 у stodолі	8
7.	Снятин	11	11	269	4 в хаті, 3 в кооперативі, 3 у stodолі	5
8.	Стрий	16	12	297	9 в хаті, 4 в кооперативі, 1 у stodолі	5
9.	Турка	2	2	40	1 в хаті, 1 у stodолі	-
10.	Ходорів	7	6	223	3 в хаті, 1 у кооперативі, 3 у stodолі	2
11.	Угнів	7	5	78	3 в хаті, 1 в кооперативі, 1 у stodолі	2
12.	Збараж	7	7	119	1 в хаті, 3 у stodолі	3

Продовж. табл. 5.143

13.	Чортків	7	3	84	1 в хаті, 2 в кооперативі, 1 у stodolі	2
14.	Станиславів	15	12	269	4 в хаті, 1 в кооперативі, 6 у stodolі	-
15.	Калуш	13	7	248	4 в хаті, 1 в кооперативі, 4 у stodolі	-
Всього		170	142	3073	119 (в кооперативі-18, stodolі-29, хаті-72)	47

Звіт з діяльності Товариства “Просвіта” за час від 26. грудня 1927 р. до 31. грудня 1928 р. (Касовий звіт обіймає час від 1. VII. 1927 до 30. VI. 1928 р.). – Львів, 1929. – 80 с.

*Таблиця 5.144***Театральні курси (1937 – 1938 рр.)**

№ п/п	Місце проведення	Час проведення
1.	Бучач	13 – 19 листопада 1937 р.
2.	Заліщики	22 – 27 листопада 1937 р.
3.	Мельниця	6 – 11 грудня 1937 р.
4.	Борщів	13 – 18 грудня 1937 р.
5.	Городенка	27 грудня – 1 січня 1938 р.
6.	Снятин	перенесено після 15 січня 1938 р.

Подано на основі ЦДАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 6392. – Арк. 4.

*Таблиця 6.145***Кошторисна заявка на утримання селянських будинків України
(станом на 1923 – 1924 рр.)**

№ п/п	Назва	К-сть видань	К-сть прим.	Вартість (крб.)
1.	Передплата	5	1000	52000
2.	Передплата	3	1000	32000
3.	Купівля бібліотек	100	1000	10000
4.	Поповнення фондів бібліотек року	50	1000	5000
5.	Купівля мандрівних бібліотек (15)	-	1000	225
6.	Поповнення існуючих мандрівних бібліотек	-	1000	120000
7.	Купівля портретів	-	1000	3750
8.	Купівля бібліотечних плакатів	-	1000	1250
9.	Поширення літератури на селі	-	1000	10000
10.	Проведення лекцій	-	-	360
11.	Експерсії	-	-	2000
12.	Ремонт будинків	-	-	210831
13.	Обладнання гуртожитків	-	-	153833,50
14.	Політпросвітня робота	-	-	123552,76
Всього				488217,26

Подано на основі ЦДАВО. – Ф. Р-166. – Оп. 3. – Спр. 1161. – Арк. 22, 25

Таблиця 6.146

**Зведені дані кошторису селянських будинків України
(станом на 1923 – 1924 рр.)**

№ п/п	Назва	Кількість	Прибутки	Витрати
1.	Центральні селянські будинки	-	28056	202946,16
2.	Губернські селянські будинки	8	93600	288493,64
3.	Окружні селянські будинки	53	122112	483153,30
4.	Дефіцит	-	730825,10	-
Всього		61	974593,10*	974593,10

(* вказана сума не включала вартості дезінфекційних камер)

Подано на основі ЦДАВО. – Ф. Р-166. – Оп. 3. – Спр. 1161. – Арк. 42 б.

Таблиця 6.147

**Більшовицькі темпи руйнування “Просвіт” і передачі їхнього майна
політосвітнім установам радянської України**

Роки	Просвіт	Хат-читалень	Сільбудів	Клубів	Бібліотек
1921	4007	5504	116	1298	199
1925	-	6939	3140	996	6263
1926	-	6994	3161	1002	6923
1927	-	6225	3430	1058	9386
1928/29	-	5707	4550	1068	-
1932/33	-	4000	7400	1495	-

Сірополко С. Народна освіта на українських землях і в колоніях / Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича/ Упор. С. В. Ульяновська; Вст. ст. І. М. Дзюби; Перед. слово М. Антоновича; Додатки С. В. Ульяновської, В. І. Ульяновського. – К.: Либідь, 1993. – С. 83.

Таблиця 6.148

Декларації

№ п/п	Ім'я і прізвище	Місцевість	Сума
1.	Андрій Майка	Тернопіль	24
2.	Григорій Матвійчук	Шипівці (п. Товсте)	60
3.	Степан Савочка	Пістинь	20
4.	о. Григорій Дурделло	Хотимир	50
5.	о. Михайло Метрепула	Новосілка-язл. (п. Язловець)	180
6.	Володимир Верегай	Львів	20
7.	Денис Гогоц	Верчани (п. Підгірці)	12
8.	Юліан Грушевський	Львів	40
9.	Володимир Атаманюк	Пилатківці (п. Озерни)	5

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 95 – Арк. 4.

Дані щодо визначених сум на дар “Просвіті”

№ п/п	Філії	Заплановані суми	Збільшені суми
1.	Белз	600	800
2.	Бережани	1200	1500
3.	Бібрка	900	1000
4.	Богородчани	500	600
5.	Болехів	500	600
6.	Борщів	1200	1500
7.	Броди	600	1000
8.	Бурштин	800	1000
9.	Буськ	400	-
10.	Бучач	1200	1500
11.	Войнилів	500	600
12.	Галич	500	-
13.	Глиняни	500	-
14.	Городенка	1000	1500
15.	Городок	500	-
16.	Гусятин	500	800
17.	Десятин	500	-
18.	Доброміль	700	-
19.	Долина	500	-
20.	Дрогобич	1200	-
21.	Жидачів	400	-
22.	Жовква	900	-
23.	Журавно	500	-
24.	Заліщики	600	800
25.	Збараж	800	-
26.	Зборів	800	1000
27.	Золочів	900	-
28.	Калуш	1000	-
29.	Кам. Стр.	500	-
30.	Коломия	1100	1500
31.	Комарно	400	-
32.	Копичинці	600	-
33.	Косів	300	400
34.	Краковець	300	-
35.	Кути	200	300
36.	Лежайськ	200	-
37.	Львів	1500	-
38.	Любачів	400	-

39.	Мельниця	800	1000
<i>Продовж. табл. 6.149</i>			
40.	Миколаїв	400	-
41.	Монастирська	400	500
42.	Мостиська	500	-
43.	Надвірна	500	600
44.	Нове село	700	1000
45.	Отинія	300	-
46.	Перемишль	2000	-
47.	Перемишляни	800	-
48.	Підволочиськ	500	600
49.	Підгайці	1000	-
50.	Підкамінь	300	-
51.	Рава-руська	1000	-
52.	Радехів	800	-
53.	Рогатин	1000	-
54.	Рожнитів	400	-
55.	Рудки	500	-
56.	Самбір	1000	-
57.	Ст. Самбір	500	-
58.	Скалат	600	700
59.	Сколе	900	-
60.	Снятин	1000	-
61.	Сокаль	1200	-
62.	Солотвино	500	-
63.	Станіславів	2500	-
64.	Стрий	2000	-
65.	Судова Вишня	400	-
66.	Сянік	700	-
67.	Теребовля	1100	1200
68.	Тернопіль	2500	3000
69.	Тисмениця	500	-
70.	Товмач	600	-
71.	Товсте	600	-
72.	Турка	600	-
73.	Устріки дол.	400	-
74.	Ходорів	700	-
75.	Чесанів	400	-
76.	Чортків	1000	1200
77.	Яворів	600	-
78.	Янів	200	-
78.	Ярослав	600	-
79.	Гримайлів	300	500

80.	Львів-місто	2500	-
-----	-------------	------	---

Продовж. табл. 6.149

81.	Бірча	300	-
-----	-------	-----	---

Подано на основі ЦДІАУ у Львові. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 95. – Арк. 2 – 3.

Таблиця 6.150

Кількість пожертвувань на дар “Просвіті” (1926 – 1927 рр.)

№ п/п	Філія	Зібрані кошти
1.	Белз	316,02
2.	Бережани	603,70
3.	Бібрка	458,51
4.	Богородчани	295,81
5.	Болехів	444,47
6.	Борщів	755,40
7.	Броди	332,90
8.	Бурштин	377,79
9.	Козова	528,15 + 1 дол.
10.	Коломия, Печеніжин і Гвоздець	508,56
11.	Комарно	237,34
12.	Копичинці	432,62
13.	Косів	64,05
14.	Кути	95,42
15.	Краків	18,10
16.	Краковець	57,07
17.	Лежайськ	464,41
18.	Львів-місто	3267,51
19.	Львів-повіт	1051,29
20.	Любачів	257,88
21.	Мельниця	383,15
22.	Мостиська	381,91
23.	Надвірна	303,45
24.	Нове село	48,80
25.	Новий Санч	136,65
26.	Олесько	104,02
27.	Перемишль	997,72
28.	Перемишляни	496,20
29.	Підгайці	433,66
30.	Рава-Руська	735,29
31.	Рогатин	829,15
32.	Рожнітів	286,67
33.	Рудки	318,73
34.	Самбір	614,79
35.	Ст. Самбір	36

36.	Скалат	506,82
<i>Продовж. табл. 6.150</i>		
37.	Сколе	1105,25
38.	Снятин	640,12
39.	Сокаль	605,27
40.	Солотвино	461,10
41.	Станиславів	127,37
42.	Стрий	756,98
43.	Судова Вишня	390,78
44.	Сянік, Лесько	421,65
45.	Товмач	646,31
46.	Товсте	293,02
47.	Теребовля	651,96
48.	Тернопіль	2187,39
49.	Тисмениця	171,71
50.	Турка	241,42
51.	Угнів	631,55
52.	Ходорів	761,79
53.	Чесанів	237,50
54.	Чортків	757,38
55.	Щирець	336,84
56.	Яворів	314,04
57.	Янів	81,79
58.	Ярослав	686,54
59.	Волинь	240,05
60.	Західна Галичина і Королівство	308,40
61.	Закордон	73,55

Подано на основі Виказ “Дару Просвіта” 1926 – 27. – Львів, 1927. – С. 1 – 9.